

Mevlâna

Konularına Göre Açıklamalı
MESNEVÎ TERCÜMESİ

Üçüncü

Cilt

Tercüme eden ve açıklayan

Şefik Can

Emekli Öğretmen Albay
(931-8)

OTUKEN

YAYIN NU: 371
KÜLTÜR SERİSİ: 125

ISBN 975-437-228-4 (Tk. No.)

ISBN 975-437-230-6

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.
İstiklâl Cad. Ankara Han 99/3 80060 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212)251 03 50 • Faks: (0212)251 00 12

Kapak Düzeni: Nur-Olcay Okan
Dizgi: İskender Türe
Kapak Baskısı: Birlik Ofset
Baskı: Özener Matbaası
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul-1997

Üçüncü Cildin Önsözü

Hikmetler, Allah ordusudur. Allah onlarla müridlerin rûhlarını kuvvetlendirir, ilimlerini bilgisizlik, adâletlerini zulüm ayıbından arıtır; cömertliklerini gösteriş, hilimlerini akılsızlık lekesinden temizler. Âhirete ait olup onlardan uzaklaşmış olan şeyleri, o hikmetlerle müridlerin anlayışlarına yaklaştırır, onlara anlatır. Zorlarına giden ibâdetleri, iyilikleri, çalışıp çabalamaları, onlara kolaylaştırır. Hikmetler peygamberlerin apaçık sözleridir, delilleridir. Peygamberlerin delilleri ise, âriflere mahsus olan Allah sırlarını, O'nun kudretini haber verir. Dumandan meydana gelen şu yuvarlak gök kubbesine hâkim inciden meydana gelmiş olan parıl parıl parlayan yıldızları, Rahman'a mensup göğü çevirişini bildirir. Akıl nasıl topraktan meydana gelen şekillere, onların dış duyguları ile iç duygularına buyruk yürütüyorsa, bu rûhanî göğün dönüşü de, şu yuvarlak, şu dumandan meydana gelmiş göğ'e, parıl parıl parlayan şihablara, nûrlu kandillere, hoş kokulu rüzgârlara, yayılmış yerlere, akıp giden sulara buyruk yürütür.

Allah kullarını bu hikmetlerle faydalandırsın, bu hikmetlerle anlayışlarını artırsın. Her okuyan, ancak aklı erdiği kadar anlar; her kulluk eden, gücü yettiği kadar, çalışabildiği derecede kulluk eder. Müftü fetvayı anlayışı miktarınca verir. Sadaka veren, gücü yettiği miktarda sadaka verir. Cömert, verdiği ne kadarsa o kadar bağışta bulunur. Bağış elde eden de, bağışta bulunan ne kadar verdi ise, o kadar elde eder. Çölde susayıp su arayan, denizlerin varlığını bilmekle beraber, suyu aramaktan geri kalmaz. Bu âb-ı hayatı kaybedenin de, dünya geçimi kendisini bu istekten alıkoymadan, sebeplerle ihtiyaçları işini aksatmadan, dileği ile arasına engeller girmeden arayıp bulması gerek. Nefsinin dileğine uyan, rahat etmesine düşkün olan, usanıp vazgeçen, dünya

geçimine düşen, kendisinden emin olmayan, zahmetlere katlanmayan; bu ledünni ilme kavuşamaz. Bu ilme ancak, Allah'a sığınan, dinini dünyasından üstün tutan kavuşur ve hikmet hazinesinden bir çok mal elde eder. O mallar ne ek-silip tükenir, ne mirasçılara kalır. O kişi hikmet hazine-lerinden nice nûrlar, kıymetli cevherler, vâridatlı akarlar ve çiftlikler almış olur. Hem de Allah'ın bağışına şükrederek, takdirini yüce bularak, payına düşeni fazla ve üstün bilerek, Allah'tan razı, gönlü minnet hisleri ile dolu olarak takdir olu-nan yolda yürür. Dünya hazlarının aşâğılığından, nefsanî arzuların kötülüğünden Allah'a sığınan, kendisinin yaptığı az bir ibâdeti, kulluğu, iyilikleri çok gören, aksine başkala-rının gerçekleştirdiği iyi işleri, ibâdeti, kulluğu az gören, az bulan kişinin bu kötü huylardan kurtulması için de Allah'a sığınması gerekmektedir. Allah'ın izin vermediği şeylerle benliğe düşüp kendisini beğenmekten, üstün görmekten Al-lah'a sığınan kişi de bu hikmetlerden yararlanır, bu ledünnî bilgiye kavuşur. Hakk'ın kendisinden razı olmasını isteyen kişinin bilmediğini öğrenmesi, öğrendiğini de başkalarına öğretmesi gerekmektedir. Bilgili kişinin zihinsizlere, anlayışı kıt kişilere yumuşak muâmele etmesi, ahmakların ahmaklı-ğını görüp kendini beğenmemesi, onları horlamaması gere-kir. Ey bilgili kişiler! Siz de evvelce onlar gibi idiniz. Bu ze-kâyı, bu anlayışı size Allah lütfetti, ihsan etti. Allah'ı mülhid-lerin, yâni Allah'ı inkâr edenlerin sözlerinden, müşriklerin şirk koşmalarından, kusurluların kusur bulmalarından, ben-zetenlerin benzetişlerinden, düşünenlerin yanlış anlamala-rından, vehme kapılanların vehimlerinden, çeşitli hayâlle-rinden tenzih ederim.

İlahî ve Rabbanî olan *Mesnevî* kitabının nazım ve tertibi-ne muvaffak kılmasından ötürü hamdim ve yüce buluşum Allah'a muhsustur. Başarı veren de O'dur, üstünlük veren de O; bağış da O'nundur, nimet de O'nundur. "Hele ilahî nûru nefesleri ile söndürmek isteyenlerin inadına.." Ârif kullarına başarılar veren, ihsanlarda bulunan, güç ve nimet bağışlayan O'dur. "Kâfirler zorlasalar, inkâr etseler bile Allah yine kendi nûrunu büsbütün tamamlayacaktır. *Kur'ân*'i biz indirdik, şüphesiz yine biz koruyacağız. *Kur'ân*'i işittikten sonra onu her kim değiştirirse, günahı kendi boynuna. Allah, şüphesiz her şeyi duyan, her şeyi bilendir."

Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Ey Hakk'ın ışığı olan Hüsâmeddin! Üçüncü Defter'e de başla!

- Ey Hakk'ın ışığı olan Hüsâmeddin! Üçüncü Defter'ini de getir yazma-ya başla ki, bir şeyin üç defa yapılması sünnettir.
- Hastalığın yüzünden Üçüncü Defter'i geç yazmaya başladığın için ö-zür dilemeyi bırak da, Allah'ın sırlar hazinesini aç!
- Senin gücünü, kuvvetini veren Allah'tır. Yoksa bedeninde duyduğun sıcaklık, atan damarlarından değildir.
- Şu güneş kandilinin de parlaklığı; fitilden, pamuktan, yağdan değildir. O göz kamaştırıcı parlaklık, Allah'ın ona ihsan ettiği nûrdandır.
- Her zaman şu başımızın üstünde duran gök kubbenin de çok yukarı-5 larda duruşunun; direk, ipe ilgisi yoktur.
- Cebrâil(a.s.)'in da akıl almaz kuvveti, mutfakta pişen yemekten de-ğildir. Yaratan ve kullarını seven Allah'ın kuvvetindedir.
- Bunun gibi, Hakk'ın "abdâl"ı olan has kullarının mânevî güçlerini, kuvvetlerini de; yemekten, tabaktan değil, Hakk'tan bil!¹

¹ Süfilere göre, dünyayı mânen idâre eden ilahî bir teşkilât vardır ki, bunların başında "kutub" bulunur. Bunlar 4000 kişilik yaşayan bir velîler topluluğudur. Bunlar gizlidir, hiç kimse bunları tanımaz, hâllerindeki güzelliği bilmez. Bunların velî olduklarını kendileri de, halk da bilmez. Hakk dergâhında hâl ehli, komutan velîlerin sayısı 300'dür. Bunlara "ahyâr" (=hayırlılar) adı verilir. Bunların otuz, bir rivâyete göre kırk tanesine "abdâl" denir. Halka, bunların yüzü suyu hürmetine yağmur gönderilir: mah-lûkâta onların hürmetine rızık verilir. Ne zaman onlardan biri vefât ederse, Allah onun yerine başka bir velîyi "bedel" kılar.

- Onların bedenlerini nûrla yoğurdular da, bu yüzden onlar, melekleri de geçtiler, rûhdan da ileri gittiler.
 - Mâdemki sen de her bakımdan üstün, pek büyük bir varlık olan Allah'ın sıfatları ile sıfatlanmışsın, İbrahim Halil (a.s.) gibi hastalıkların ateşinden geç ve âfiyet bul!
- 10 • Ey su, toprak, ateş ve hava gibi unsurların mizâcına kul, köle kesildiği Hüsâmeddin! O ateş, sana da İbrahim Peygamber'e olduğu gibi yakıcılığını kaybeder, esenlik olur.
- Her mizâcın mayası, dört unsurdur. Fakat, senin mizâcın her pâyenin, her derecenin üstündedir.
 - Senin mizâcın şu geniş, yayılmış âlemden birlik vasfını bir araya derlemiş, toplamıştır.
 - Ne yazık ki, halkın anlayış sahası pek dardır. Halkın ilahî sırları kavrayacak, içlerine sindirecek hâlleri yoktur. Onlarda bu mânâ lokmasını yutacak boğaz da mevcut değildir.
 - Fakat ey Hakk'ın ışığı Hüsâmeddin! Doğru olarak, yerli yerinde verdiği kararlar senin helva gibi tatlı olan sözlerin taşla bile boğaz verir, ağız bağışlar.
- 15 • Tûr Dağı, ilahî tecelliye mazhar olunca, sanki boğaz sahibi oldu. Şarap içti ve içtiği mânâ şarabına dayanamadı da,²
- Yarıldı, parça parça oldu. Dağın deve gibi oynadığını hiç gördünüz mü?

Sen bütün âlemi yiyen ve yenilenden ibâret bil!
Hakk'la bakî olanların da Hakk'a yöneldiklerini
ve Hakk'ın makbûlü olduklarını anla!

- Herkes, herkese bir lokma bir şey verir, bağışta bulunabilir, yemek yedirebilir, fakat, boğaz yâni istidat, kabiliyet bağışlamak ancak Allah'ın işidir.

² Bu beyitte bazı âyetlere işaret var: Hz. Mûsâ, Cenâb-ı Hakk'a; "Ya Rabbi; bana cemâlini göster!" (A'raf 143) diye yalvardı. Cenâb-ı Hakk'tan; "Ya Mûsâ! Sen beni hiç bir vakit göremezsün. Fakat dağa bak, eğer yerinde durursa, sen de beni görürsün." (A'raf 143) cevabını almıştı. Cenâb-ı Hakk dağa tecellî edince, dağ parça parça oldu. Mûsâ da kendinden geçerek düştü bayıldı. Bu beyitlerde Hz. Mevlâna, sanki dağ mânâ şarabı içmiş de kendinden geçmiş diye mânâlandırıyor.

- Allah; rûha da, bedene de boğaz bağışlar, yâni istidat verir. Senin de her uzvuna meziyetler, kabiliyetler ihsan eder.
- Sen; kendi kendini kontrol eder de, bazı hatâlarından, kusurlarından kurtulursan; mânen arınır, temiz insan olursan; ey Hakk yolcusu, işte o zaman o iyiliklere, lûtuflara nâil olursun!

- Hakk'ın sırlarını ehli olmayan kişilere söylemez, artık şekeri sineğin ö- 20 nüne koymazsın!
- Allah'ın büyüklüğünü, kudretini, yaratma gücünün sırlarını susam çiçeği gibi yüz dili olduğu hâlde susan, dilsiz gibi duran kişi duyabilir.
- "Su içsin de, yüzlerce ot bitirsin." diye, Allah'ın lûtfu, keremi toprağa görünmez boğazlar ihsan eder.
- Sonra topraktan yaratılan mahlûklara boğaz verir, dudak verir. Onlar da, topraktan biten otları arayıp otlarlar.
- Hayvan, toprağın otunu otlayıp semirince; insana lokma olur, ortadan kalkar gider.

- Hayvan etini yiyerek beslenen insandan da rûh ayrılınca, insan topra- 25 ğın kucacağına düşer. Bu defa da toprak insanı yer.
- Ben, zerrelere gördüm ki, hepsi de ağızlarını açmışlar, lokmalar bekliyorlardı. Eğer onların yediklerini söyleyecek olursam, bahis uzar gider.
- Ağaçların, bitkilerin yaprakları bile, O'nun nimetinden rızıklanmada. Yarattığı her varlığı düşünen, esirgeyen lûtfu dadılara da dadılık etmede.
- Rızıklara bile O rızık vermededir. Çünkü, bir rızık olan buğday; rızıklanmadan, yâni gıdalanmadan, nasıl olur da boy atar, yetişir?
- Bu sözün şerhine son yoktur, söylemekle bitmez. Ben, bir parçasını söyledim, öbür parçasını da artık sen bil, sen anla!

- Sen, bütün âlemi yiyen ve yenilenden ibâret bil! Hakk'la bakî olanların da Hakk'a yöneldiklerini ve Hakk'ın makbûlü olduklarını anla. 30
- Bu sûret âlemi, yâni üstünde yaşadığımız bu dünya ile bu dünyada bulunan bütün varlıklar dağılıp durmadadır. Mânâ âlemi olan o dünya ile, o dünyadakiler ebedî olarak kalacaklar.
- Bu dünyanın da sonu gelecektir, bu dünyaya âşık olanların da... O âlemdelikler ise, ölümsüzdür; onlara ayrılık yoktur. Hepsi de bir arada bulunmaktadır.

- Öyle ise, kerem sahibi o kişidir ki, ölümsüz kalabilmek için kendisine âb-ı hayatı sunar.³
 - Kerem sahibi olanlar, temiz olarak kalanlardır. Onlar; yüzlerce âfetten, yüzlerce korkudan kurtulmuşlardır.⁴
- 35 ● Kerem sahipleri bin kişi bile olsa, bir kişiden fazla değildir. Onlar, hayâllere dalanlar gibi sayı düşünmezler.⁵
- Yenenin de, yenilenin de boğazı, gırtlığı var. Galibin de, mağlubun da akli var, kararı var.
 - Allah, Hz. Mûsâ'nın adâlet esasına öyle bir boğaz bağışladı ki, Mısır sihirbazlarının ortaya attıkları o kadar değneği ve ipi yuttu.
 - Asa, o kadar değneği ve ipleri yuttuğu hâlde semirmedi. Çünkü kendisi de hayvan değildi, yiyişi de hayvan yiyişi değildi.
 - Allah, insandaki "yakîn"e, yâni tam inanışa da Mûsâ'nın esasına verdiği gibi mânevî bir boğaz verdi de, o boğaz, doğan her hayâli yedi yuttu.
- 40 ● Demek ki, görünen maddî mahlûklar gibi mânâların da boğazı var. Mânâların boğazlarına rızık veren de Allah'tır.
- Öyle ise balıktan aya kadar her mahlûkun, her varlığın gıdasını sömürüp yemeğe yarayan bir boğazı vardır.⁶

³ Kerem sahibi, yâni Allah'ın ikrâmına, lûtfuna kavuşmuş bahtlı kişinin kendine âb-ı hayatı, yâni ölümsüzlük suyunu sunması demek; fanilikten kurtulması demektir. Allah'ın lûtfu ile ledün ilmiyle beslenen, daha doğrusu Hakk'ı bilmekle, yarattıklarına bakıp hayran olmakla, O'nu candan sevmekle insan; maddî sevgiden, dünya sevgisinden kurtulur. Böylece o, kendisine ölümsüzlük suyunu (âb-ı hayatı) sunmuş olur.

⁴ Temiz olarak kalmak; yüzlerce âfetten, yüzlerce korkudan kurtulmak için "Sübhâna'llâhi ve'l-hamdü li'llâhi ve lâ ilâhe illa'llâhü va'llâhü ekber, ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâhi'l-aliyyi'l-azîm." tesbihine çok devam ve beş vakit namaz kılmanın gerektiğini söyleyen ârifler var. Aynı zamanda bu beyitte Kehf Sûresi'nin anlamı şu olan 46. âyetine işaret edildiğini yazmışlardır: "Mal ve evlât, dünya hayatının süsüdür. İnsanların dâima faydalanacakları ve âlemde sürüp gidecek temiz hayırlar, Rabbinin nezdinde daha iyi, daha sevaplı, daha istekli şeylerdir."

⁵ Bu beyitte, şu mânâya gelen bir hadîse işaret edilmektedir: "İnsanlar, bir tek adam gibidirler. Adamın başı ağrısa, bütün vücudu rahatsız olur. Gözü ağrısa, bütün vücudu şikâyet eder, rahatsız olur." (Câmi'ü's-Sağîr, c. II) Ankaravî hazretleri; "Müminler binlerce olsalar bile, kardeş sayıldıkları için, bir varlık gibi düşünülmektedir." diye yorumlar.

⁶ Yeryüzünden arşa kadar mevcut olan maddî ve mânevî bütün varlıkların Hakk'tan feyz aldıklarını anlatmak için, ağız ve boğaz kelimeleri kullanılmıştır. Âriflere göre her varlığın kendine has özel gıdası vardır. Ayânın gıdası varlık, cevherin gıdası a'râz, rûhların gıdası da bilgi ve irfandır.

- Canın boğazı, bedeni düşünmekten vazgeçince, beden düşüncesinden boşalınca, onun rızkı o vakit mânevî olur. Yâni, rûh beden kaydından kurtulunca rûhanî gıda alır.
- Nefsin boğazı vesveseden boşalınca; ululuk, mânevî üstünlük ve ilahî ilham gönüle misafir olur.
- Fakat şunu iyi bil ki, Hakk yolunda yürümenin şartı mizâcın değişmesidir. Yâni, insanda bulunan hayvanlık tabiatının insanlık tabiatına çevrilmesidir. Çünkü kötülerin ölümü, mizâçlarının kötü oluşundandır.⁷
- İnsanın mizâcı toprak yemeye alışırsa, yüzü sararır, rengi kötüleşir, hastalanır, düşkün bir hâle gelir.⁸
- O topraktan biten şeyleri yiyen insanın kötü mizâcı değişirse, çirkinliği gider, yüzü mum gibi parlar.
- Bir süt anne, süt emmeye alışmış çocuğun ağzını çeşitli mamalarla hoş bir hâle getirir.
- Eğer çocuğu memeden keser, onu süt emmekten alırsa, onu gereği gibi beslemek için bu defa ona yüzlerce bağın, bahçenin yolunu açar.
- Çünkü anne memesi, o zayıf çocuğun gelişmesi için onu beslemiş, fakat o yavrunun binlerce nimetten gıda almasına, binlerce yemekten, ekmekten faydalanmasına perde olmuştur, engel olmuştur.
- Demek ki bizim yaşayışımız, gerçek hayata kavuşmamız, memeden kesilmeye, yâni nefsanî gıdalardan vazgeçmeye bağlıdır. Ancak, bu kesilme ile biz, mânevî gıdaları bulabileceğiz. Ey Hakk yolunun yolcusu! Azar azar sen de kendini nefsanî gıdalardan çekmeye çalış; sözün özü budur.

● İnsanın ana karnında iken gıdası kandır. Kan damarından gelen gıda 50 ile beslenmektedir. Kan pis bir şey iken o yavruya gıda olmuştur.⁹

● Çocuk, anasından doğup da kan içmekten kesilince, bu defa gıdası süt olur. Sütten kesilince de lokma yemeye başlar.

⁷ Mizâcın değişmesi; dünya istekleri, nefsanî arzularla kirlenmiş olan rûhun ezeldeki temizliğine yüz tutmasıdır. Kötü kişileri harap eden, öldüren kendi günahlarıdır. Günahkâr, cehenneme ateşi kendisi götürür.

⁸ İnsanın toprak yemesi; toprakta yetişen bitkileri, meyveleri yiyen hayvanların etlerini yemesidir. Ashında insanın gıdası, yeryüzünde değildir, gökyüzündedir. İnsan asıl gıdasını bırakıp da yeryüzü gıdasına düşünce, yüzü sararır, hastalanır.

⁹ Dikkat edilirse anlaşılacaktır ki; Hz. Mevlâna ceninin pis kokan daracak bir yer olan ana rahmindeki dünyasını, yalnız madde için çırpınan, bu yüzden çok sıkıntılar çeken mânevî ve rûhanî zevklerden habersiz yaşayan insanın dünya hayatına benzetmektedir.

- İnsan, kemâle gelince, olgunlaşınca; lokmadan, yâni nefsanî gıdalar-dan kendini çekince, Lokman olur; gizli sevgiliyi açıkça istemeye koyu-lur.¹⁰

Nasıl ki, ana karnındaki çocuk
o pis kokulu, iğrenç yerde içtiği kana tama' ederek
dünya nimetlerinden habersiz kalırsa;
ıstıraplarla, kederlerle, bin türlü sıkıntılarla dolu
bu dünya hayatının ötesinde, çok geniş, çok hoş,
mânevî güzelliklerle dolu bir hayatın bulunduğundan
insan habersiz yaşamaktadır.

- Ana karnındaki çocuğa birisi deseydi ki: "Dışarda pek düzgün, pek hoş bir dünya var.
- Enine boyuna geniş, kutlu yeryüzü var. Orada nice nimetler, nice sa-yısız yiyecek şeyler var.

- 55 • Dağlar, denizler, çöller, bostanlar, bağlar, bahçeler, çayırliklar, çimenlikler var.

¹⁰ 17. beyitle başlayan ve buraya kadar gelen bölümde kâinatın her zerresinin birbirini yiyen ve yenilenden ibâret olduğunu, canlı, cansız her şeyin istidât ve kabiliyetine göre başkalarını kendi varlığına aldığı, fakat onun da diğerleri tarafından yenildiğini, her eskiden bir yeni varlık doğduğunu, o varlığın zerresinin de başka varlıkların meydana gelmesine sebep olduğunu anlatmaktadır. Böylece kâinatın dâimî bir oluş-bozuluş âlemi olup, yaratılışın dâimî bulunduğunu, fakat bunun madde âleminde hüküm sürdüğünü, mücerred âlem olan bu mânâ âleminin ise bundan müteessir olmadığını bildirmektedir. Ziya Paşa merhum da, meşhur Terci'-i Bend'inin dördüncü bölümünde kâinatın bu yiyen ve yenilenlere işâretle demektedir ki: "Zavallı ceylanlar arslanların dişlerine lokma olurlar. Koyunu kurt parçalar. Suçu yokken sinek örümceğe gıda olur. Güvercini şahin avlar. Âciz bir varlık olan kaplumbağayı tavşancıl kuşu kapar. Zavallı güçsüz kurbağayı yılan yakalar, yutar. Hiç kabahati olmayan civ-civ çaylak kapar. Fareyi de kartal yakalayıp yer. Küçücük serçeyi atmaca pençesine alır, helâk eder. Sülün gibi güzel bir kuşu da doğan güçlü pençesiyle yakalar, götürür. Ne şaşılacak şeydir ki, yerde sürünen yılan zaman olur, havada uçan kuşu yakalar. Bazen de denizde yüzen balık havada uçan kuşu yiyecek olur. Yarattığı varlıklarda, gösterdiği sanat ve yaratma gücü, sanatında ve işlerinde akılların hayran oldukları büyük yaratıcıyı tamamıyla tenzih edirim. Kudreti karşısında akranına üstün gelenlerin âciz kaldıkları eşsiz varlığı tamamıyla tenzih ederim."

- Çok yüksek ve ışıklarla dolu aydınlık bir gökyüzü, güneş, ay, yıldızlar ve suhâ yıldızı vardır.
- Güneyden, kuzeyden, doğudan, batıdan rüzgârlar esiyor. Bağlar, bahçeler gelinler gibi süslenmiş, sanki düğünler yapıyor.
- Dünyanın şaşılacak güzellikleri, acâyip hâlleri dille anlatılamaz ki... Sen ana rahminde, o karanlık yerde sıkıntılar, mihnetler içindesin.
- Ey çocuk! Sen, o daracak işkence yerinde çarımha gerilmiş, kan emmekte-sin. Hapse düşmüşsün; pislikler, eziyetler içindesin."

- Çocuk kendi hâline bakar, durumu gereği bir şikâyette bulunmaz ve 60 söylenen bu sözleri inkâr ederdi, bu haberlere inanmazdı.
- "Bu söylenen sözler, olmayacak şeylerdir. Siz, çocuk kandırıyorsunuz, beni aldatıyorsunuz." derdi. Çünkü kör bir kimse dahi, dünyanın bu kadar güzel, süslü olduğundan habersizdir.
- O körün, yâhut ana rahmindeki çocuğun anlayışı, anlatılana benzer bir şey görmediği için, inkâra sapıyordu. Böyle güzel şeylerin olacağına akıl erdiremiyordu.
- İşte dünyadaki insanların çoğu da böyledir. İlahî abdalların, yâni yaşayan seçkin velîlerin sözlerini, onların mânâ âleminde haberlerini inkâr ederler.
- Hakk abdalı, onlara; "Bu dünya pek karanlık, pek dar bir kuyu gibidir. Bu dünyanın ötesinde ise, kokusuz, renksiz, hoş bir dünya vardır." der.

- Fakat bu söz onların hiçbirinin kulağına girmez. Çünkü insanların 65 dünya nimetlerine karşı duydukları tama' onlara pek büyük ve kalın perde olmuş da, Hakk'ı ve hakîkati onlardan gizlemiştir.
- Tama'; kulağı, söz duymaz bir hâle kor. Garaz da gözü bağlar, insanı kör eder.
- Nasıl ki, ana karnındaki çocuk o pis kokulu iğrenç yerde içtiği kana tama' eder de,
- Tama'ı ona, bu dünyaya ait sözleri duyuramaz, onu bu dünyanın sözlerine karşı perde ardında bırakır, bedenindeki kanı, yâni anasının kanını gönlüne sevdirmek,
- Sen de ey zavallı insan, bu dünyanın güzelliğine tama' etmekte-sin de, bu tama' o sonsuz âlemin, o mânâ âleminin güzelliğine perde oluyor.
- Gururla dopdolu olan bu hayatın zevki, seni gerçek hayattan, doğruluk hayatından uzaklaştırmadadır.

- İyi bil ki, dünya malına aşırı düşkünlük, maddeye karşı duyulan tama' seni kör eder. Senden "yakîn"i, yâni tam inancı alır götürür de, seni şüphelere düşürür.
- Tama' yüzünden Hakk sana bâtil görünür. Tama' yüzünden sende yüzlerce körlükler meydana gelir.
- Hakk yolunda yürüyen temiz insanlar gibi sen de tama'dan kaç, kurtul da, ayağını hakikat dergâhının eşîğinin başına bas!
- O kapıdan içeri girebilirsen, şu dünya hayatının kötülüklerinden, iğrenç hâllerinden kurtulursun, olgunlaşırsın da, dünyanın gamından da, neşesinden de dışarıya ayak atmış olursun.
- O zaman senin gönül gözün, can gözün aydınlanır. Hakk'ı, hakîkati görür, küfür karanlığından kurtulur, din ve iman nûru ile parlar.
- Sen aklını başına al da, velîlerin öğütlerini canla başla dinle! Dinle de, üzüntüden, korkudan kurtul, mânevî rahata kavuş, emniliğe eriş!

Hırs ve tama'ları yüzünden fil yavrusunu yiyenlerin ve "Yemeyin." diye öğüt verenin öğüdünü dinlemeyenlerin hikâyesi.

- Belki işitmişindir; Hindistan'da bir ârif, dostlarından beş on kişinin,
- 70 • Uzun bir yolculuktan aç, çıplak olarak geldiğini gördü.
- Ârifin merhameti ve sevgisi coştı, onlara hoşça bir selâm verdi. Onlara gül gibi güldü, açıldı.
 - Ve dedi ki: "Herhâlde mideniz bomboştur. Açsınız, sizler açlık kerbelâsında bir çok zahmetlere, meşakatlere, sıkıntılara düştünüz.
 - Fakat ne olursa olsun dostlar; Allah aşkına olsun, sakın fil yavrusu yemeyiniz.
 - Şimdi gideceğiniz bu tarafta bir fil yavrusu vardır. Benim öğüdümü candan, gönülden dinleyin de, o fil yavrusuna dokunmayın.
- 75 • Zaten gideceğiniz bölgede yolunuza fil yavruları çıkacaktır. Onları avlamayı gönlünüz pek ister.
- Çünkü onlar çok körpedir, çok sevimlidir, çok semizdir. Fakat anaları pusuya yatmış, onları gözetmektedir.
 - Her ana gibi, ana fil de yavrusuna çok düşkündür. Gereğince yavrusunun arkasına düşer, inleyerek, ah ederek yüz fersah yol alır.

- Onun hortumundan ateşler çıkar, dumanlar tüter. Bu sebeple onun yavrusunu yemekten sakının."
- Onlara öğüt veren kişi; "Öğüdümü dinleyin de gönlünüz ve canınız 138 mihnetlere, zorluklara düşmesin." dedi.
- "Otları, yaprakları yeter bulun da, fil yavrularını avlamaya pek varmayın.
- Ben vazifemi yaptım; öğüt verme borcumu ödedim. Öğüt dinlemenin 140 sonu ancak selâmettir.
- Ben sizi pişman olmaktan kurtarmak için elçi olarak geldim ve aldığım haberleri size ulaştırdım.
- Sakın ki, tama' sizin yolunuzu kesmesin; azık hırsı sizi kökünüzden söküp atmasın."
- Öğüt veren kişi bunları söyledikten sonra "Allah hayırlar versin!" diyerek gitti ve o uzun yolda yolcular kıtlığa düştüler, fenâ hâlde acıktılar.
- Ansızın, yolda yeni doğmuş, semiz bir fil yavrusu gördüler.
- O fil yavrusunun üstüne azgın kurtlar gibi üşüştüler. Onu kestiler, pi- 145 şirdiler; tamamıyla yiyip ellerini yıkadılar.
- Yol arkadaşlarından birisi, fil yavrusunun etinden yemedi. Onlara da yememeleri için öğüt verdi. Çünkü, yolda kendilerine öğüt veren kişinin sözleri onun hatırında idi.
- O söz, adamın fil yavrusunu kebab edip yemesine engel oldu. Eski ve tecrübeli bir akıl, sana yeni bir taht bağışlar.
- Fil yavrusunu yiyenlerin hepsi uzanıp yattılar, uykuya daldılar. O aç adam ise, sürüyü bekleyen çoban gibi uyanıktı.
- O, birdenbire korkunç bir filin geldiğini gördü. Fil, önce o uyumayan bekçiye doğru koştu.
- Onun ağzını üç defa kokladı; ağzından filin yavrusunun kokusu gel- 150 miyordu.
- Bir kaç kere etrafında döndü, dolaştı sonra gitti. Böylece o kocaman, korkunç fil, ona ziyan vermedi, onu incitmedi.
- Sonra, uyuyanların hepsinin de ayrı ayrı ağızlarını kokladı. Onların ağızlarından yavrusunun kokusu geliyordu.
- Çünkü onlar, filin yavrusunu kızartıp yemişlerdi. Fil de hemen onları parladı, öldürdü.

- Böylece bir bir hepsini öldürdü. Onlardan ürkmüyor, korkmuyordu.
- 155 ● Yavrusunun intikamını almak için onların her birini havaya kaldırıp yere vurdu, param parça etti.
- Ey halkın başına geçip, kanını içen zâlim! Bu işten vazgeç de, halkın kanı seni savaşa düşürmesin, senden intikam almasın.
 - Halkın malı, onların kanı gibidir. Bunu iyi bil ki, mal beden kuvveti ile elde edilir.
 - Fil yavrularının anaları kin güderler; bu yüzdendir ki, fil, yavrusunu yiyenlerden intikam alır.¹¹
 - Ey rüşvet yiyen kişi! Sen, fil yavrusu yiyorsun. Sana düşman olan fil kökünü kazır, seni mahveder.
- 160 ● Ağzındaki haram lokma kokusu, hileciyi rezil eder. Çünkü fil, kendi yavrusunun kokusunu bilir.
- Yemen'deki ilahî kokuyu Medine'de hisseden azîz Peygamberimiz, bepedeki bâtil kokuyu nasıl olur da duymaz?
 - Hz. Mustafa (s.a.v.) Efendimiz, Yemen ile Medine arası gibi uzak bir mesâfeden rahmânî nefesi duyar da, bizim ağzımızdaki onu bunu çekiştirme, onda bunda kusur görmeyi ve sâir kötülüklerimizin, kötü huylarımızın kokusunu duymaz mı?
 - Duyar, duyar ama bizden gizler; yüzümüze vurmaz. Çünkü bizim ağzımızdaki iyi kokular da, kötü kokular da göklere yükselmektedir.¹²

¹¹ 69. beyitle başlayan ve bu beyitle sona eren fil hikâyesi çok meşhûrdur. Abdurrahman Câmî hazretlerinin *Neşehâtü'l-Üns* adlı kitabında Ebu Abdullah Kalamîsi hazretlerinin hâl tercemesinde (Lâmi'î merhûmun tercümesi, s. 161-162) geçtiği gibi Demiri'nin *Hayvanların Hayatı* adlı kitabında ve Avfi'nin *Câmî'u'l-Hikâyât* adlı kitabında da bulunmaktadır. Hz. Mevlâna *Mesnevî*'sine bu hikâyeyi almakla, bundan bazı mânâlar, ibret alınacak neticeler çıkarmaktadır.

Öğüt dinlemenin gerektiğini, yapılan kötülüklerin, işlenen günahların kokusunun çıkacağı, yâni belli olacağını haber vermektedir. Bu hikâyeye münâsebeti ile Hz. Mevlâna'nın ifade buyurduğu bazı nükteli sözler, hakikatlar 159. beyitten sonra gelecek beyitlerde görülecektir. Bu hikâyedeki fil analarından maksat, velîler ve nebîlerdir. Yavruları ise, onların mânevî evlâdı demek olan gerçek müslümanlardır. Bu yüzden o müslümanlara zulüm etmek, hattâ etlerini yemek gibi sayılan gıybetlerinde bulunmak, velîlerin intikamına uğramakla neticelenir.

¹² Bu beyitte Fâtır Sûresi'nin şu meâlde olan 10. âyet-i kerimesine işâret vardır: "Güzel sözler, Allah'ın kabul dergâhına yükselir. Allah, iyi amelleri mükâfatlandırma makamına yükseltir, yahut iyi amel; güzel sözleri, duâları, zikirleri yücelere götürür." Allah'ı anmak, duâ etmek, *Kur'an* okumak gibi bütün güzel sözler, hadîsler, velîlerin ilahî sözleri Allah'a mânen yükselir. İbn-i Abbas hazretleri buyurmuştur ki:

- Ey gâfil! Sen uyuyorsun; fakat, yediğin veya işlediğin bir haramın kokusu, şu yeşil renkli gökyüzüne yükselir durur.
- Senin çirkin, kötü nefeslerinle birlikte o haram kokusu göklere yük- 165 selir. Gökyüzünde o kokuları kontrol etmekle vazifelenirilmiş olan meleklere kadar gider.¹³
- Kibir kokusu, hırs kokusu, tama' kokusu, şehvet kokusu, söz söylerken soğan kokusu gibi duyulur.¹⁴
- Ağzı kokan kişi "Ben, ne zaman soğan yemişim? Ben soğandan da, sarımsaktan da titizlikle sakınırım." diye yemin bile etse;
- O yemin ederken pis kokan nefesi, onun ayıbını meydana çıkarır ve yanında oturanların burunlarına vurur.
- Sonunda, o kötü kokular yüzünden, ettiği duâlar reddedilir ve gönlün yanlış adım attığın dili ortaya koyar.

"Farzları edâ ederken, Allah'ı zikrederken, Allah'ı zikreden kimsenin ameli, onun zikirlerini alır, Allah'a yükseltir." Bu âyetten, sözün ancak amel ile zikir değeri kazanacağı, amelsiz sözün, yâni inandığını yaşamayanın sözünün zikir olmayacağı belirtilmiştir.

¹³ *Neden duâlarımız kabul edilmez? Bazı ârifler buyuruyorlar ki: Her bir huyun, her bir hareketin, her bir amelin kendine has mânevî birer kokusu vardır. Bu kokuları bazı melekler kontrolden geçirirler. İnandığını yaşayan, iyi insan, tam müslüman olan kişinin duâsını Hakk'ın dergâhına ulaştırırlarmış. Aksine kötü huylu insanların niyâzlarını geri çevirirlermiş. Kötü huylar, günahlar yüzünden duâların yukarılara çıkmasına, Hakk'a ulaşmasına engel olurlarmış.*

Yedi kat göğün her birinde bu vazife ile vazifelenirilmiş özel melekler bulunmuş. Bu vazifeli melekler, şu yedi kötü huyun sahiplerinin duâlarının ilahî dergâha yükselmesine mani olmuştur:

Birinci kat gökte bulunan vazifeli melekler; duâ eden kişi "hile" yapan, onu bunu kandıran bir kişi ise, onun istediklerinin kokusundan o kişinin hileci bir kişi olduğunu anlarlar, duâyı oraya sokmazlar, geri çevirirlermiş.

İkinci kat göktekiler; "riyâ" sahibinin duâsını; üçüncü kat gökte bulunanlar, gönüllerinde "kin ve nefret" bulunan kişilerin duâsını yukarılara bırakmazlarmış.

Dördüncü kat gökte bulunan melekler de "kibir" sahibinin, yâni kendini beğenen, başkalarında kusur, ayıp arayan kişinin duâsının yukarılara çıkmasına engel olurlarmış.

Beşinci kat gökte bulunanlar; "hased"i, altıncı kattakiler; "insafsızlığı" (merhametsizliği), yedinci kat gökte bulunan melekler de gözü doymayan, dünya malına karşı çok "haris" olan kişinin duâsının yücelere yükselmesine engel olurlarmış.

¹⁴ Daha önceki beyitlerin açıklamasında arzedildiği gibi, bizim iyi ve kötü, yaptığımız her işin kendine mahsus mânevî kokuları vardır. İbâdetlerin, iyiliklerin kokuları gül gibi, şebboy gibi kokarken, günahların kokuları soğan ve sarımsak kokuları gibidir. Ama, insan zalûm ve cehûl olduğu için ne yaptıklarının farkındadır, ne de onların kokularını duyar. Ama melekler ve ârifler, o kokuları duyarlar.

170 ● Öyle duâların cevabı; "Sesinizi kesin!" hitâbı olmuştur. Çünkü, her azgının cezâsı red sopsasıdır.¹⁵

● Eğer sözün eğri, fakat anlamı doğru olursa, o eğri söz, Allah'a makbûldür.¹⁶

Velîlerin noksan yönlerini bulup sakın onları hor görmeyin, onları çekiştirmeyin!

● Yavrum! Velîler, Hakk'ın çocukları gibidir. Görünsünler görünmesinler, burada olsunlar olmasınlar, Hakk'ın onlardan haberi vardır.¹⁷

80 ● Sakın onların hatâlarını, noksanlarını bulup, onları çekiştirmeyesiniz. Allah, onların tertemiz canı için sizden intikam alır.

● Cenâb-ı Hakk; "Velîler, benim çocuklarım gibidir. Gariptirler, iş ve güçten ayrılmışlardır. Bu yüzden benim terbiyeme, benim yetiştirmeme muhtaçtırlar." diye buyurmuştur.

● "Onlar imtihandadırlar, denenmek için hor olmuşlardır. Yetim kalmışlardır. Fakat, içyüzlerinde onlar benim dostumdur, nedimimdir.

● Hepsî de benim tarafımdan korunmaktadırlar. Çünkü, hepsî de benim korumama arka vermişlerdir. Sanki onlar, benim cüz'lerimdir.

¹⁵ Bu beyitte Mü'min Sûresi'nin 108. âyetinden lafzî iktibas vardır.

¹⁶ Çünkü Cenâb-ı Hakk, bizim sözlerimize değil, gönüllerimize bakmaktadır.

¹⁷ Bu beyitlerde, şu meâldeki bir hadîse işâret vardır: "Halkın hepsî Allah'ın âilesidir. Allah'a en sevgili olanı da, âilesine en fazla faydalı olanıdır." (*Câmi'u's-Sağîr*, c. I, s. 59) Gerçekten de bütün insanlar, hangi dinde, hangi mezhepte, hangi renkte olurlarsa olsunlar, hepsî de Allah'ın verdiği rızıklarla beslenmektedir. Yalnız insanlar değil bütün canlı varlıklar, denizlerde yüzen balıklar, havalarda uçan kuşlar, yeryüzünde, dağlarda, ormanlarda dolaşan bütün yaratıklar, Allah'ın açtığı sofrada lûtufl, ihsan sofrasında karınlarını doyurmaktadır. Bu sebeple Allah, "Razzâk-ı Âlem" (=Bütün Varlıkların Rızıkını Veren)dir. Âdetâ her canlının rızıkını temin eden âile reisidir. Bu Allah'ın âilesi içinde, Allah'ın en sevgilisi de âileye en fazla yararı olanıdır. Bu yüzden ki, azîz Peygamberimiz Efendimiz bir başka hadîslerinde; "İnsanların en hayırlısı, insanlara hayırlı olanıdır." diye buyurmuşlardır. Ne mutlu o insana ki, mensup olduğu bu muazzam insanlık âilesinde büyük işler yapar, büyük hizmetlerde bulunur, bu kubbede hoş bir sadâ bırakır da Allah'ın sevgilisi olur. Peygamberler, velîler ve insanlığa yararlı hizmetlerde bulunan bilginler, Allah'ın çok sevdiği çocukları gibidir. Bu ifâde, sembolik bir mânâ taşımaktadır. Yoksa, hristiyanların Hz. İsa'ya "Allah'ın oğludur." demeleri gibi değildir. Çünkü bizim dinimizde (لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ) "Allah doğmadı ve doğmadı." inancı esastır.

● Bu aba giyenler benim velîlerimdir; sakın ha sakın onları incitmeyiniz. Onlar yüzbinlerce olsalar da, hakikatte bir kişi gibidirler. Çünkü; onların bedenleri yüzbinlercedir ama, hepsinde bir rûh, aynı ilahî emânet bulunmaktadır.¹⁸

● Eğer böyle olmasaydı, Mûsâ (a.s.) bir değnek ile Firavun'un altını üs- 85 tüne getirebilir miydi?

● Eğer böyle olmasaydı, Nûh (a.s.) bir bedduâ ile doğuyu, batıyı nasıl olurdu da sulara boğabilirdi?

● Eğer böyle olmasaydı, ihsan ve kerem sahibi Lût Peygamber, bir duâsı ile onların bütün şehirlerini muradlarına erdirmeden yerlere batırabilir miydi?

● Onların cennet gibi olan şehirleri Karasu Diclesi oldu; git de durumu gör!

● Bahsedilen bu Karasu, Şam civarındadır; Kudüs'e doğru gidersen yolda görürsün.

● Hakk'a ibâdet eden yüzbinlerce peygamber ve velîlerden dolayı her 90 yılda nice azaplar oldu.

● Eğer onları söyleyecek olursam, söz uzar gider. Yalnız dinleyenlerin ciğerleri değil, dağlar bile kan kesilir.

● Dağlar kan kesilir, sonra tekrar donar ve eski hâline döner. Sen, yaratılmış her şeyin bir anda yok olup tekrar varlığa döndüklerini göremezsin. Çünkü, körsün ve hakîkatî görmekten uzak düşmüşsün

● Sen öyle acâip bir körsün ki, keskin bakışlı ve uzakları görür olduğun hâlde, devede ancak yükü görebiliyorsun; yâni, görünüşe kapılmışsın da, içyüzü, mânâyı müşâhede edemiyorsun.¹⁹

● İnsanın hırsı dünyaya ait işleri, kendine yararlı olacak her şeyi, inceden inceye, kıldan kıla görür. Fakat ayı gibi maksatsız oynar durur. Yâni, dünyaya ait boş şeylerle uğraşır, Hakk'tan ve hakîkatten uzak kalır.

¹⁸ Hz. Mevlâna diğer bir beytinde buyurur ki: "Müminler çoktur, fakat imanları birdir. Müminlerin bedenleri sayısı çoktur, fakat rûhları birdir. Bir yerden gelmişlerdir." Velî; Allah'ı seven ve Allah tarafından sevilen kâmil insandır. Cenâb-ı Hakk iyi insanların velîsi olduğu gibi, onlar da Allah'ın velîleridir. Bir kudsî hadîste Cenâb-ı Hakk; "Kim benim bir dostumu severse, beni sevmiş olur. Kim bir dostumu incitirse, beni incitmiş olur." diye buyurmuştur. Başka bir kudsî hadîste de: "Kim bir dostuma hiyânette bulunursa, benimle savaşa girişmiştir." buyurulmaktadır.

¹⁹ İnsan gaflettedir. Başkalarının hatâlarını kılı kırk yararcasına görür de, kendi hatâlarına karşı kördür. Dünyaya bağlı kişi, kendi menfaatine ait her şeyi çok iyi görür de, hakîkatî görmez; o mânevî bir kördür.

95 ● Ey harîs kişi! Varlığını, benliğini kırıp yok et de, öyle sevin, oyna; oyna da, bir an önce kapanması için şehvet yarasının üstündeki pamuğu çek çıkar!

● Hakk yolunun yolcuları, raksı, oynamayı nefis savaşı meydanında kanlara bulanarak yaparlar. Yâni, onlar nefislerini yendikleri için kendilerinden geçerler de, rûhanî oyun, gönül oyunu, aşk oyunu oynarlar. Nefis zindanında kalan dünyalık âşıkları ise, nefislerinin hevâsına uyarak, sadece kendilerini göstermek için, bedenleri ile oynarlar. Bu yüzdendir ki semâ', iyi kişilerin mânevî ve rûhanî oyunu, kötü kişilerin de sırf tenlerine, bedenlerine ait bir oyundan ibârettir.

● Varlıklarının ellerinden yâni, benliklerinden kurtulunca el çırpırlar; kendi noksanlarından, hatâlarından sıyrılınca mânevî bir neşe duyarlar da oynamaya başlarlar.²⁰

● Onların mutripleri, yâni çalgıcıları, gönüllerinden def çalarlar. Denizler bile onların coşkunluğunu görüp dalgalanır, köpürür, coşar.

● Ey gâfil! Sen görmüyorsun ama, Hakk âşıklarının coşkunluğu yüzünden dallar üstündeki yapraklar bile el çırpmakta, oynamaktadır.

100 ● Sen yaprakların el çırpıtığını göremezsin. Onların çıkardıkları neşe seslerini, zikirlerini, tesbihlerini duyamazsın; bunları duymak için can kulağı, gönül kulağı gerek, baş kulağı değil!

● Aklını başına al da, baş kulağını yalana, faydasız sözlere tıka; tıka da "can şehrinin" aydınlanmış olarak gör!

● Hz. Muhammed(a.s.)'ın mübârek kulağı, dünyadaki bütün seslerin, sözlerin sırrını, içyüzünü duyduğu için Cenâb-ı Hakk *Kur'ân*'da o eşsiz varlığa; "Kulağın tâ kendisi." diye buyurmuştu.²¹

● O azîz Peygamber; baştan başa kulaktır, gözdür. O mübârek yüzünden yenileşiriz, gençleşiriz. O bizim süt annemizdir. Biz de onun süt emer çocuklarıyız.

²⁰ İmam Aliyyü'r-Rızâ(M. 818)'nın şu sözünü bu beytin açıklanması münâsebetiyle Fîrânfer merhûm almış: "Cenâb-ı Hakk'ın dostlarına sunduğu bir mânevî şerbet vardır ki, onlar bu şerbeti içince kendilerinden geçerler, kendilerinden geçince coşarlar, coşunca tertemiz olurlar, tertemiz olunca erir giderler, eridiler mi ihlâsa ererler, ihlâsa erince ulaşırlar, ulaşıncâ dostlarına kavuşurlar, kavuşunca da sevgilileri ile aralarında ayrılık kalmaz." Bu hâl; "fenâ fillâh" (=Allah'ta mânen yok olma) hâlidir, "bekâ bilâh" mertebesine ulaşmaktır.

²¹ Bu beyitte Tevbe Sûresi'nin şu meâldeki 61. âyetine işaret var: "İçlerinden bazıları da Peygamber'e eziyet ediyorlar. 'O her söyleneni dinleyen bir kulaktır.' diyorlar. De ki: '(O) sizin için bir hayır kulağıdır. Allah'a inanır, müminlere inanır. Sizden hakikaten inananlar için de (O) bir rahmettir. Allah'ın Resûlü'nü incitenlere acı bir azap vardır.'"

Her an canından bir miktar yokluğa gitmekte ve ömrün tükenmektedir.

● Ey gâfil insan! Fil yavrusunu kebab edip yiyen kişiler gibi sen de Allah'ın kullarının etlerini yiyor, yâni onları çekiştiriyorsun. Onların bulunmadıkları yerlerde kötülüklerini söylüyor, günaha giriyorsun.²²

● Aklınızı başınıza alın; sizin ağzınızı koklayan Allah'tır. Temiz olandan, doğru olandan başka o muâyeneden kim canını kurtarabilir?

● Yazıklar olsun o kişiye ki, mezarda onun ağzını koklayacak olan ya Munker'dir veya Nekir!²³

● O büyük meleklerden ne ağız kokusunu, yâni dünyada edilmiş gıybet kokusunu gizlemeye imkân vardır, ne de bir ilâç bulup ağzı hoş bir hâle getirmeye, yâni pis kokan ağzın kokusunu gidermeye zaman vardır.

● Orada günahkârın gizlenmek için hile yapması ve aklın fikrin de hile yoluna sapması mümkün değildir.

● Meleklerin topuzu onu bunu çekiştirenlerin başlarına ve arkalarına kadar iner ve yara açar.

● Her ne kadar sen Azrâil'in güzünü, sopasını göremiyorsan da, onun korkutan, titreten tesirine bak!

● Bazen Azrâil'in güzü, maddî olarak da görünür, fakat onu ancak can vermekte olan hastalar görür.

● Can çekişmekte olan hasta; "Ey dostlar!" der. "Başımın üstündeki bu kılıç nedir?"

²² Ebu Hüreyre hazretlerinden rivâyet edilmiştir ki: "Bir gün Peygamberimiz Efendimiz; 'Gıybet nedir, biliyor musunuz?' diye sordu. 'Allah Resûlü daha iyi bilir.' dediler. Peygamberimiz; 'Din kardeşini, onun hoşuna gitmeyecek şekilde yâdetmesidir.' diye buyurdu. 'Eğer söylediğin din kardeşinde mevcut ise?' denildi. Peygamberimiz buyurdu ki: 'Senin söylediğin onda mevcut ise gıybet etmiş olursun; mevcut değil ise iftirâ etmiş olursun.'" *Kur'ân-ı Kerîm*'de Hucurât Sûresi'nin 12. âyetinin meâlî şöyledir: "Ey müslümanlar! Bazınız bazınızı gıybet etmesin. Sizden biri ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Hâlbuki, onu yemekten öğrenirsiniz." diye buyurulmuştur.

²³ Munker, Nekir: Ölüye kabirde Rabbi'nden, peygamberinden, dininden, imanından suâl soracak olan meleklerdir. Onların ağız koklaması, ölünün iman ve itikadını, yaptığı işleri, işlediği günahları teftiş etmesidir. Kabirde suâl hakır ve herkes için olacaktır. Bundan kurtuluş yoktur. Fakat kabir neresidir? Kabire girmeyen ölüler de bulunur. Meselâ denizde boğulan bir kimsenin cesedini balıklar yer. Savaşta ölen bir asker gülle yahut bomba ile parça parça olur. Şüphesiz bunların kabri rûhlarının ilk ulaştıkları makamdır ki, suâl orada olacaktır.

- Hastanın yanındakiler; "Biz bir şey görmüyoruz. Senin gördüğün hayâl olmalı." derler. Aslında hayâl değildir, göçme zamanıdır.
- Nasıl hayâl olur ki? Şu baş aşağı dönmüş gök kubbe bile onun korkusundan maddî varlık olmaktan çıkmış da, bir hayâl gibi olmuştur.
- O mânevî güzler, kılıçlar, can vermekte olan hastanın gözüne görünür olurlar da, korkudan hastanın başı aşağı eğilir.
- Hasta bu güzlerin, kılıçların kendisine çekildiğini görür, fakat düşmanının da, dostunun da gözü o şeyleri görmez.

120 ● O hastadan dünya hırsı gitmiş, gözlerinin görmesi keskinleşmiştir. O gözler, ölüm korkusundan ağlayıp kanlı yaşlar dökmesi gereken bir anda aydınlanmıştır.²⁴

- Çünkü o hastanın sağlıklı iken kendini üstün görerek, hiddete kapılarak, yâni Nemrudluk ederek, ağlamayıp da can vermek üzere iken ağlaması, vakitsiz öten horozun ötmesine dönmüştür.
- Vakitsiz öten horozun başını kesmek gerek. Çünkü o, halkı vakitsiz ayağa kaldırır.
- Aslında her an canının bir cüz'ü ölüm hâlidir. Her an can verme zamanıdır; her an canından bir miktar yokluğa gitmektedir ve ömrün tükenmektedir.²⁵
- Senin ömrün, bir altın torbaya benzer. Gece ile gündüz de altınları sayan iki kişidir.

²⁴ Bu beyitte Kaf Sûresi'nin şu meâldeki 22. âyetine işâret var: "Allah ona; 'Andolsun ki sen, bundan gaflet içinde idin. Biz, senin gözünden perdeni açtık da bugün artık gözün keskindir.' dedi."

²⁵ Şeyh Sadî hazretlerinin bir beytinin anlamı şudur: "Akıp giden bir derenin kıyısına otur da biraz düşün: O suyun hızla akıp gittiği gibi senin ömrünün de her an akıp gittiğini gözlemlen gör." Aslında bizler, anamızdan doğduğumuz günden beri her gün bir parça ölüyoruz, farkında olmadan her gün ölüme doğru yol almaktayız. Hakk'ın sayı ile bize verdiği nefesleri harcıyarak, son nefesi verdiğimiz gün ölümle buluşacağız. Ölümün bizi nerede bulacağı, nerede beklediği de belli değil. Bu sebeple aklımızı başımıza alalım da, biz onu her yerde, her zaman bekleyelim. "Ölmeden evvel ölünüz." hadîsinin sırrına erelim. Nefsânî duygularımızı, dünyevî isteklerimizi öldürüp, asıl yaşamanın hayvanların yaşadığı gibi hayvanî rûhla değil, bizde bulunanla, bize üfürülenle beraber yaşayalım. Bir an için olsun, ondan ayrılmayalım. Allah'a olan imanımızı kaybedersek, dâima O'nun huzurunda bulunduğumuza inanmazsak, O'ndan ayrı yaşadığımızı sanırsak, işte o zaman hayatın bizim için bir ölüm olduğunu bilelim. İkbâl hazretleri bir beyitinde; "Allah'ı inkâr eden imamın nazarında kâfirdir. Kendinde bulunanı inkâr eden benim nazarımda kâfirin de kâfiridir." demiştir. Hâfız-ı Şîrâzî de demiştir ki: "Bir an için olsun, kendinde bulunandan gâfil olan, o an kâfir olmuştur, fakat onun kâfiriği gizlidir."

- O iki kişi ömür torbasındaki altınları bilmeden, anlamadan sayar dururlar ve yokluğa atarlar. Sonunda ömür torbası boşalır. Hayatın anlamı ve nûru kalmaz.
- Eğer sen, bir dağdan durmadan bir şeyler alsan da, yerine bir şey koymasın, o koca dağ zamanla oyulur, eksilir, tükenir.
- Fakat, dünya işlerine de böyle sarılma; din işlerinden başka bir işle o kadar çok uğraşma!
- Çünkü, sonunda dünya işi bitmeden bırakıp gideceksin. Dünyadaki işlerin yarım ve ekmeğin de pişmemiş olarak kalacaktır.

- Mezar yapmak; ne taşladır, ne tahta ile, ne de keçe iledir. 130
- Lekesiz bir gönülde, kendi iç temizlik âleminde, kendine bir mezar kazman ve Allah'ın benliği, büyük varlığı önünde kendi benliğini, küçük varlığını defnetmen, yok etmen gerekir.²⁶
- Allah yolunda toprak olarak onun gamına gömülmeden, aşkının Mecnûn'u, güzelliğinin meftûnu olman gerektir ki, nefsin O'nun mânevî nefesinden feyz alsın, yardımlar görsün.
- Mezarın üstüne türbe yapmak, kubbe kurmak, yüksek duvar örmek mânâ sahiplerince makbûl bir şey değildir.
- Diri iken atlaslara bürünmüş, ipekliler giymiş kişiye bir bak; giydiği atlas, ipek onun aklının elini tutuyor mu? Onun idrâkine, anlayışına yardım ediyor mu?

- Giydiği değerli, süslü elbiselerle gurura kapıldığı için onun canı Münker ve Nekir'in azabına uğramış, gamlı gönlünde ise gam akrebi yer tutmuştur. 135
- Onun dışardan görünüşü süslü püslü, fakat gönlü huzursuzdur, düşüncelere dalmıştır, inlemektedir.
- Eski püskü hırkaya bürünmüş birisini görürsün; o hırka içinde tatlı düşüncelere dalmış, şeker gibi sözler söylemede..

²⁶ Hz. Mevlâna bu beyitlerde; "Mezar yapmak taşla, tahta ile değildir. Süslü, kubbeli gösteriş için yapılan mezarlar mezar değildir. Asıl mezar, kendi benliğini, Hakk'ın benliğine defnetmektir. Mevlâna *Divân-ı Kebîri*'nde;

دل و جان شهید عشقت به درون کور قالب
سوی کور این شهیدان بکنر زیارتی کن

"Gönül de, can da, senin aşkının şehitleridir. Onlar, beden kabrinde yatmaktadır. Bu şehitlerin mezarlarına gel de, onları ziyaret et!" diye buyurmaktadır. Bundan çıkan mânâ şudur ki: "Ey Hakk yolcusu! Maddî varlığını, fanî olan benliğini terket de, Allah'ın sana ihsan ettiği gerçek varlığını bul!"

Dostların yanlışları,
yabancıların doğrusundan daha iyidir.

- Peygamber Efendimiz'in sâdik dostu olan Bilâl, ezan okurken "hayye" kelimesini Habeşli olduğu için Araplar gibi söyleyemez, "heyye" diye okurdu.
 - Bazıları Peygamberimiz'e; "Ey Peygamber! İslâm binası yeni kurulurken böyle bir hatâlı söyleyiş doğru değildir." dediler.
 - "Ey Allah'ın nebîsi! Bilâl'den daha düzgün sözlü bir müezzin bul!"
- 175 ● Dinin daha başında, dinî düzen daha yeni kurulurken ezandaki bu çağrışı yanlış okumak ayıptır." dediler.
- Peygamber Efendimiz'in öfkesi coştı da, gizli kalan lûtuflarından bir iki remiz söyledi.
 - Dedi ki: "Ey münâsebetsizler! Allah'ın yanında Bilâl'in 'he'si, yüzlerce 'hayye'den ve böyle dedikodudan daha iyidir.
 - İşi çok karıştırmayın da, sırlarınızı açmayayım; evvelinizi ve âhirinizi söylemeyeyim."
 - Eğer sen iyi duâ etmesini bilmiyorsan, eğer senin duâda tesirli nefesin yoksa, git de özü sözü doğru kardeşlerden duâ iste!

Cenâb-ı Hakk'ın Mûsâ(a.s.)'a;
"Bana günah etmediğin bir ağızla duâ et!" diye buyurması

- 180 ● Cenâb-ı Hakk; "Ey Mûsâ! Bana günah etmediğin, kötü söz söylemediğin bir ağızla duâ et, sığın!" buyurdu.
- Hz. Mûsâ; "Benim öyle ağzım yok." dedi. Hakk da buyurdu ki: "Öyle ise, bize başkalarının ağzı ile duâ et!"
 - Sen, bana başka birisinin ağzı ile yâni, başkasının ağzından "Allah'ım!" diye yalvar, duâ et! Çünkü sen, başkasının ağzı ile günah etmediğin için o ağız temizdir, günahsızdır.
 - Öyle hareket et ki, başkalarının ağzı gece gündüz sana duâ etsin.
 - Sen, başka birinin ağzı ile kötü söz söylemediğin, günaha girmediğin için o başka birinin özür dileyen ve duâ eden ağzı yok mu, işte o ağız senin için günah etmediğin bir ağızdır."²⁷

²⁷ Peygamber Efendimiz; "Günah işlemediğiniz dillerle duâ ediniz!" diye buyurmuştur. Ashâb; "Bize böyle diller lûtfet, ey Allah'ın Resûlü!" demişler. Peygamberimiz de bu-

- Yâhut da kendi ağzını gûnahtan, kötü sözlerden arıt, temizle; rûhunu 185 günah yükünden kurtar, çevik hâle getir.
- Allah'ı zikretmek, tertemiz bir hâldir. O tertemiz hâl gelince, temizlik erişince; pis hâl, pislik yükünü toplar, dengini bağlar, dışarı çıkar gider.
- Zıtlar zıtlardan kaçır. Nasıl ki güneş doğunca gece dayanamaz, kaçır gider!
- Allah'ın tertemiz adı, ağza gelince, yâni zikir başlayınca, ne pislik kalır, ne de gam ve keder.

Duâ eden kişinin "Allah" demesinin
Hakk'ın "Lebbeyk" demesi ile
aynı olduğunun açıklanması.

- Birisi, bir gece Cenâb-ı Hakk'ı zikrederek dilini, dudağını mânen tatlılaştırmak için; "Allah, Allah!" diyordu.
- Şeytan ona dedi ki: "Senin 'Allah, Allah!' deyişine karşılık; 'Leb- 190 beyk!' (=Ne istiyorsun kulum?) sesi nerede? Ey bu sözü çok söyleyen kişi! Ne vakte kadar böyle söyleneceksin?"
- Cenâb-ı Hakk'tan sana bir cevap gelmiyor, sen bu sıkılmaz, bu utanmaz yüzünle daha ne zamana kadar 'Allah' deyip duracaksın?"
- Adamın neşesi kaçtı, gönlü kırıldı. Zikri bırakıp başını yastığa koydu ve uyudu. Rüyâsında yemyeşil, çayırılık çimenlik bir yerde Hz. Hızır'ı gördü.
- Hızır (a.s.) o şaşkına dedi ki: "Ne diye zikirten geri kaldın? Allah'ın ismini anmaktan ne diye pişman oldun?"
- Adam; "Ettiğim zikir karşılığında bana bir 'Lebbeyk' (=Buyur kulum!) diye bir cevap gelmiyor." dedi. "Allah'ın kapısından kovulacağım diye korkup durmadayım."

yurmuş ki: "Bazınız bazınıza duâ etsin. Çünkü sen, onun dili ile kötü söz söylemedin; o da senin dilin ile günaha girmedin." buyurmuştur.

Kişinin yanında bulunmayan mümin kardeşine duâ etmesi, Allah'ın makbûlü olur, ba-şucunda bu işe memur edilmiş melek o kardeşine duâ ettikçe; "Âmîn!" der. "Sana da duâ ettiğin gibi olsun!" ve "Kardeşin kardeşe gıyabında duâsı, reddedilmez!" ve "İki duâ vardır ki, reddedilmez; o duâ edenlerle Allah arasında bir perde yoktur: Biri, zulüm gören kişinin duâsı, öbürü de müminin mümin kardeşine gıyabında ettiği duâ." hadîs-leri bu beyitlerin anlaşılmasına yardımcı olurlar.

195 • Hızır dedi ki: "Senin 'Allah' deyişin, bizim 'Buyur!' dememizdir. Senin o yalvarışın, yanıp yakılman da, bizim habercimizdir. Çünkü zikretmek arzusunu sana biz verdik.

• Senin; 'İşim çok, zamanım yok, çok da yorgunum!' demen, hilelere başvurman, 'Allah'ı gereği gibi zikredemiyorum.' diye düşünmen, çâreler araman, bizim seni kendimize çekmemizden, ayağındaki dünya sevgisi bağını çözmemizdir.

• Senin korkun, aşkın, bizim lûtfumuzun kemendidir. Senin her 'Yâ Rabbi!' deyişin altında 'Lebbeyk' (=Buyur) deyişler vardır.

• Hakk bilgisinden haberi olmayan kişinin canı, bu duâdan uzaktır. Çünkü onun, 'Ya Rabbi!' demesine izin yoktur; ona zikir zevki verilmemiştir.

• Bir zarara, bir sıkıntıya uğradığı vakit, inleyip de Allah'a yalvarmaması için, onun ağzına da, gönlüne de mânevî kilitler vurulmuştur."

200 • Cenâb-ı Hakk, Firavun'a yüzlerce mülk, mal verdi de, o ululuk, büyüklük dâvâsına kalkıştı ve halka; "Ben sizin rabbinizim!" demeye başladı.

• O kötü yaratılışlı, mayası bozuk Firavun'un, Allah'a yalvarmasını, sızlanmasını diye, bütün ömründe bir defa olsun başı ağrımadı.

• Allah, Firavun'a şu dünyanın bütün mülkünü, saltanatını verdi de, ona dert, ağrı, sızı, gam, keder vermedi.

• Şunu iyi bil ki, sana Allah'ı hatırlatan, seni inciten, gizlice Allah'a yalvartan dert; dünya mülkünden, saltanatından daha iyidir.²⁸

• Dertsiz yapılan duâ; soğuktur, bir işe yaramaz. Fakat dertli iken, acı çekerken edilen duâ; gönülden kopar gelir.²⁹

205 • O dudak altından sesi çıkarman, o gizli niyâzın, o geldiğin ve gideceğin ezel âlemi, rûh âlemini düşünmen yok mu?

• İşte samîmi, saf ve hüznünlü bir sesle; "Ey feryadıma erişen Allahım, ey tek yardımcım olan Allahım!" demen gerçek duâdır.

²⁸ Bir hadîs-i şerif meâli şöyledir: "Allah bir kulunu severse, onu belâyâ uğratar. O kul, o belâyâ sabrederse, Cenâb-ı Hakk da onu seçilmiş kullarından eder."

²⁹ Sapasağlam bir adamın duâsı ile dertli bir kimsenin inleyerek yalvarışı arasında çok fark vardır. Dertsiz adam usûlüne göre ellerini kaldırır, bir kaç kelime mırıldanır, kalkar gider. Fakat bir hasta; türlü ızdırıp içinde kıvrılır, aldığı ilaçlar tesir göstermez. doktorların ve ilaçların tedâvisinden ümidini keser. Olanca ümidini Allah'a hasreder. Böylece bütün kalbi ile; "Aman Allahım!" diye canından yalvarır. Elbette bu duâ, başka türlü bir duâdır.

• Kainâta her şey O'nun sevgisinin esiri olduğu için köpeğin sızlanması bile Hakk'ın cezbese, yâni O'nun çekişi ile. Çünkü herhangi bir şeye râğbet edenin, ona yönelenin karşısında bir yol vurucu, bir engel vardır. Yâni, köpeğin vazifesi evi korumak, sürüyü beklemektir. Köpeğe bu vazifeleri engel olmasaydı, köpekler de Hakk'ın cezbese ile dağlara düşerler, birer Mecnûn-ı ilahî olurlardı.

• Ashâb-ı Khef'in köpeği gibi ki, o cezbe sâyesinde leş yemekten kurtuldu da, pâdişahlar pâdişahının sofrası başına oturdu.

• O köpek, Ashâb-ı Khef'in dostluğunu seçtiği, onlarla beraber bulunmanın zevkine vardığı için, mağaranın kapısı önünde kıyâmete kadar çanaksız çömleksiz, rahmet suyunu içip merhâmet yemeğini yer durur.

• Köpek postuna bürünmüş, yâni görünüşte hor ve hakir, adı sanı olma- 210 yan nice kişiler vardır ki, perde arkasında, Ashâb-ı Khef'in köpeğine verilen sevgi kadehinden içer dururlar.

• Oğlum, o kadehi elde etmek için can ver! Nefisle savaşa girişmeden, başına gelen belâlara sabretmeden hiç üstünlük elde edilebilir mi?

• Bu sevgi kadehinden içmek için sabretmek, sıkıntılar çekmek, pek dayanılmaz bir mihnet ve meşakkat de sayılmaz. Sen de sabret ve sıkıntılara katlan ki, sabır; ferah ve neşenin anahtarıdır.

• Dünya pususundan, yâni bedene ait arzu ve isteklerden sabretmeden, acılara katlanmadan, ihtiyatla hareket etmeden hiç kimse kurtulamadı. Çünkü sabır, ihtiyatın eli ayağı gibidir.

• Sen ihtiyatlı davran da, bu nefsanî istekler otundan yeme! Çünkü bu ot zehirlidir. İhtiyatla hareket etmek, peygamberlerin nûru, peygamberlerin gücü ve kuvvetidir.

Nefsin isteklerine uyan kişi saman çöpü gibidir.

O, her arzu rüzgârının önüne düşer, savrulur.

• Nefsin isteklerine uyan kişi, saman çöpü gibidir. O, her arzu rüzgârının önüne düşer, savrulur durur. Sebatsız, ihtiyatlı kişi ise dağa benzer. Bir dağ hiç esen rüzgâra değer verir mi? 215

• Her tarafta gulyabaniler, yâni sahte şeyhler var. Onlar seni çağırıp durmadalar ve sana; "Kardeş; yol mu arıyorsun? Yol işte burada, buraya gel!" diye seslenmediler.³⁰

³⁰ Gulyabânî: Çöllerde yalnız başına giden kimsenin karşısına çıkıp onun yolunu vuran cin, yâhut şeytanmış. Böyle bir yaratığın olmadığına dâir bir hadîs-i şerif vardır:

- Onların her biri; "Ben, bir yol gösterici ve kılavuzum. Gel, bu çok tehlikeli ve ince yolda ben sana arkadaş olayım." der.
 - Aslında, seni çağıran o sahte şeyh ne kılavuzdur, ne de Hakk yolunu, hakikat yolunu bilir. Ey Yûsuf! O kurt huylunun yanına çok gitme, az git!
 - Bu dünya sarayının yağlı, ballı tuzaklarına düşmemek, görünüşe aldanmamak ihtiyattır.
- 220 • Çünkü bu fanî dünyanın ne tadı vardır, ne de tuzu. Dünya nimetleri ile, geçici güzellikleri ile bizi aldatır, sihir okur, kulağa üfler.
- Ey nûr gibi apaydın kişi! Gel, bize misafir ol. Ev senindir, sen de benimsin." der.
 - Akıllılık, tedbir ve ihtiyat ona derler ki; "Midem rahatsızdır; dünya nimetlerinden daha fazla bir şey yiyemem, kendim de hastayım. Şu mezar gibi olan dünya beni hasta etti." diyebilesin.
 - Yâhut da; "Benim başım ağrıyor; sen bu ağrıyı geçirmeye bak. Hâl-buki isteklerinle beni daha çok rahatsız ediyorsun. Baş ağrımı artırıyor-sun." ya da; "Dayımın oğlu beni çağırdı. Ben oraya gidiyorum." diye dünyayı aldatasın, başından savasın.
 - Çünkü, bu dünya sana tatlı bir şerbet verecek olsa, ona zehir karıştırır, öyle verir. Bu yüzdendir ki, bedeninde yaralar açılır.
- 225 • Sana, elli yâhut altmış altın verse bile, ey balık gibi gâfil olan kişi; o verdiği altınlar ettir. Seni avlamak için, onları oltasına takar da sana öyle uzatır.
- Dünya sana bir şey verecek olsa, onu yalandan verir. Hilecinin sözü, içi çürümüş ceviz gibidir.
 - O çürümüş cevizlerin takırtısı, yâni dünya nimetleri, dünyanın sana olan vaatleri, senin aklını çeler. Çünkü, yüzbinlerce akıl onun için bir akıl bile değildir, yâni dünya yüzbin aklı bile bir yola sokar.
 - Senin gerçek dostun, senin hircun ve kesen gibidir. Eğer sen Râmin isen, Vise'den başkasını arama!³¹

"Yolcuların gördükleri, kendi vehimlerinin şahıs hâlinde karşısına çıkmasıdır." Hz. Mevlâna burada gulyabâni ile mânevî yol gösterme iddiâsıyla onun bunun yolunu vuran şeyh ve mürşid taslaklarını anlatmak istiyor.

³¹ Vise ve Râmin: İran Selçukluları şâirlerinden Fahreddin Esad tarafından yazılmış bir aşk hikâyesidir. Râmin adlı bir delikanlının Vise adlı bir kıza âşık oluşunu anlatan ve sekizbin beyitten meydana gelen bu eserin hicrî V. yüzyılda yazıldığı söyleniyor. Mevlâna'dan ikiyüz sene önce yazılan bu hikâye, şark edebiyatında "Leylâ ve Mecnun" gibi meşhur bir aşk hikâyesidir.

• Senin zatın yâni özün, senin kendin, senin Vise'n ve sevgilindir. Senin dışında olanların hepsi de sana âfettir, baş belâsıdır.

• Tedbir ve ihtiyat ona derler ki: Dünya nimetleri, dünyaya ait zevkler, 230 istekler hararetle seni dâvet ettikleri zaman; "Bunlar beni seviyor, bunlar bana hayran, hepsi de benim yüzümden sarhoş, hepsi de beni özlüyor." demeyesin.

• Onların seni dünya ziyâfetine davetlerini, kuşlara çalınan ısıklık bil! Avcı pusuda gizlenmiştir de, kuş gibi öter durur.

• Kurnaz avcı; "Bu sesi, bu ötüşü bu yapıyor." diye ölmüş bir kuşu önüne koymuştur.

• Kuşlar, onu kendi cinslerinden sanıp etrafına toplanırlar. Avcı ise, onları yakalar ve derilerini yüzer.

• Ancak Allah hangi kuşa tedbir ve ihtiyat duygusunu vermişse, o kuş, o yeme, o tuzağa aldanmaz.

• İhtiyatsızlık, tedbirsizlik gerçekten de pişmanlık verir.³²

235

Tedbirsiz şehirli ile kurnaz köylünün hikâyesi.

• Ey kardeş! Geçmiş zamanlarda bir şehirli ile bir köylü tanışmışlardı.

• Köylü şehre gelince, o tanıştığı şehirlinin sokağına çadır kurar, ondan hiç ayrılmazdı.

• İki üç ay o şehirlinin misafiri olur, onun dükkânında, sofrasında oturdu.

• Köylünün neye ihtiyacı varsa, şehirli bedâva olarak onu yerine getirirdi.

• Köylü, bir gün yüzünü şehirliye çevirdi de "Ey efendim!" dedi. "Sen 240 hiç köye gelmez misin? Seyre seyrana çıkmaz mısın?"

• Allah aşkına, bütün çocuklarını getir. Şimdi tam gül mevsimi; ilkbahar.

Hirc ve kese: Hakk yolu yolcusunun mânevî kalbinin sembolü olup, onun içine konacak mânevî azık ile sâlik Hakk yolunda ilerleyebilecektir.

³² Bu beyitlerde geçen kuşları avlayan avcı, mürşidlik ve şeyhlik iddiâ eden, tasavvuf kitaplarından derlediği bazı sözleri ezberleyerek halka irfan sözleri söyleyip onları avlamak isteyen ikiyüzlü, sahte şeyhlerdir. Onların sözlerine kanmak ve kendilerini Allah'ın vefîlerinden sanmak, sonunda pişmanlık getirir.

- Yâhut yazın, meyve zamamı gel ki, sana ikramlarda bulunayım, hizmet edeyim.
 - Soyunu sopunu, çoluğunu çocuğunu getir de, köyümüzde üç dört ay kal!
 - Bahar mevsiminde köy pek hoş olur; çayır çimen kesilir; gönüller alan, gözler okşayan lâleler açılır saçılır."
- 245 ● Şehirli onun bu ısrarlı davetinden kurtulmak için; "Geleceğim." diye söz verdi. Bu sözün üstünden sekiz yıl geçti.
- Köylü her sene şehre gelip onda misâfir olduğu zaman "Ne zaman geleceksin? Nerede ise kış geldi çattı?" derdi.
 - Şehirli de "Bu yıl bize filân yerden misâfirler geldi." diye bahâneler bulurdu.
 - "Gelecek sene mühim işlerden yakamı kurtarırsam, sizin tarafa koşup gelmek istiyorum." derdi.
 - Köylü; "Çoluğum çocuğum, senin çoluğunu çocuğunu bekliyor, ey kerem sahibi!" diye karşılık verirdi.
- 250 ● Köylü; her yıl leylek gibi gelir, şehirlinin damına konardı.
- Ev sahibi şehirli, her sene altınından ve malından misâfiri için harcar ve onun üstüne sanki kol kanat gererdi.
 - Nihayet son defada o cömertlik pehlivanı şehirli, tam üç ay köylünün önüne sabah akşam sofrası kurdu, yedirdi, içirdi.
 - Köylü, gördüğü ikrâmlardan utandığı için şehirliye; "Ne zaman sözünde duracaksın? Hani bana gelecek, misafirim olacaktın? Hep beni aldatıyorsun." dedi.
 - Şehirli de; "Canım da, bedenim de sana gelmek, seninle buluşmak istiyor, istiyor ama, her şey ilahî takdire bağlı. O bizi eviriyor çeviriyor; benim elimde bir şey yok ki!" dedi.
- 255 ● "İnsan yelkenli gemiye benzer. Rüzgârı estiren Allah; gemiyi ne zaman, ne tarafa sürececek bilinmez ki!"
- Köylü yine şehirliye yeminler ederek; "Ey kerem sahibi! Çocuklarını al gel de, ikrâmı gör!" diyerek
 - Onun elini tuttu da; "Allah için olsun, Allah için olsun, Allah için olsun, gayret et de çabuk gel!" diye üç kere yemin etti.
 - Aradan on yıl geçti. Her yıl köylü bu çeşit yalvarışlarla, tatlı vaatlerde bulundu.

- Şehirlinin çocukları dediler ki: "Baba! Ay da yolculuk eder; bulut da, gölge de yolculuk eder.
- Köylüye bir çok hakkın geçti. Onun için nice zahmetlere katlandın, 260 masraflara girdin, sıkıntı çektin.
- O istiyor ki, sen de ona misâfir olasın. Böylece o da, haklarının bir kısmını ödesin.
- Bize; "'Babanızı kandırın da köye getirin.' diye gizlice ricâda bulundu." dediler.
- Şehirli dedi ki: "Dediğiniz doğrudur fakat, 'İyilik ettiğin kişinin şerinden sakın!' denilmiştir.
- Ben, dostluğumuz bozulur diye korkuyorum. Çünkü dostluk, son nefesin tohumudur. Yâni âhret günü içindir, Allah rızâsı içindir."
- Köylü öyle yaltaklandı, öyle yalvardı yakardı ki, şehirlinin kararı elinden gitti, şaşkına döndü.
- Köylünün üst üste haber gönderişi ve köye dâvet edişi yüzünden, şehirli gaflete düştü; onun su gibi saf olan tedbiri bulandı.
- Bir taraftan şehirlinin çocukları neşe ile; "Baba; köye gidersek biz orada gezer oynarız." deyip durmada idiler.
- İhtiyatlı ve tedbirli olan şehirli; çok özürler diledi, şeytan köylüye çok 439 bahâneler söyledi.
- "Şimdi," dedi. "Önemli işlerim var. Eğer köye gelirim, işlerim alt üst 440 olur.
- Pâdişah bana mühim ve nazik bir iş buyurdu. Geceleri bile uyumuyor, benim bu işi başarmamı bekliyor.
- Ben pâdişahın buyruğundan dışarı çıkamam, pâdişaha karşı yüzü kara olamam.
- Her sabah, her akşam pâdişahın özel bir çavuşu geliyor, benden o işi bitirip bitirmedigimi soruyor.
- Revâ görür müsün ki, köye geleyim de sultanım verdiği işi bitiremediğim için bana yüzünü assın, kaşlarını çatsın, kızsın?..
- Ondandır sonra onun öfkesine nasıl dayanabilirim? Onun gözü önünden 445 kaybolmak için, kendimi diri diri toprağa mı gömeyim?"
- O, bu çeşit yüzlerce bahâneler uydurdu, söyledi fakat, hileler Allah'ın takdirine uygun düşmedi.

- 466 ● Allah'ın kazâsı, takdîri gözleri perdelerse, câhil bir köylü, bilgili bir şehirliyi mat eder.
- Bu yüzdendir ki, binlerce tedbiri olduğu ve çok ihtiyatlı hareket ettiği hâlde şehirli, köylüye mat oldu ve köye olan o yolculuğunda beklenmedik âfetlere uğradı.
 - Şehirli kendi dayanma gücüne pek güveniyordu. Gerçi tedbir ve sebat bir dağ gibi ise de, ilahî takdirin, kazânın yardım seli, o koca dağı sürükledi, götürdü.
- 497 ● Şehirli işe başladı. Köye gitmek için hazırlandı. İstek kuşu, köy tarafına doğru uçmaya başladı.
- Şehirlinin hanımı ve çocukları yol hazırlıkları yapmışlar, götürülmesi gereken eşyayı azm öküzüne yüklemişlerdi.³³
 - Çocuklar sevinerek, koşa koşa köye gidiyorlar; "Köyde yemiş yiyeceğiz, müjde!" diyorlardı.
- 500 ● Bizim maksadımız, dileğimiz hoş bir çayırılık çimenlik, yeşil bir köydür. Biz şehir hayatından usandık, bıktık. Orada kerem sahibi, gönüller alan yerde dostumuz var.
- O kerem sahibi dost, binlerce özlemle bizi çağırırdı. Her hâlde bizim için o yeşil köyde ikrâm ağaçları, bağış fidanları dikilmiştir.
 - Biz; uzun süren kış mevsiminin zahîresini, azığını dostumuzdan alır, şehire getiririz.
 - Belki de, cömert dostumuz bağını bahçesini de bize bağışlar ve kendi canında bize yer verir.
 - Dostlar çabuk olun da şu köyden yararlanalım!" diyorlardı. Fakat, içlerinden akıl onlara; "Pek sevinmeyin, ferahlanmayın!" diyordu.
- 532 ● Şehirli ve çocukları hazırlıklarını bitirdiler, katırlara binip köye doğru sürdüler.
- Sevinerek hayvanlarını sürüyorlar; "Gezin, yolculuk edin de, ganimetler bulun!" diyorlardı.
- 536 ● Şehirli ile çocuklarının gündüzün güneşten yüzleri yandı, geceleyin de ay ile yol bulmayı öğrendiler.
- O zahmetli kötü yol, onlara güzel göründü. Köye gitmenin sevinci ile yol cennete dönmüştü.

³³ Eskiden Anadolu'nun bazı taraflarında bilhassa doğu bölgelerinde eşyayı öküze yükledikleri ve onları at ve eşek gibi kullandıkları olurmuş.

- Şehirli ve çocukları aldandılar, çıkın içinde altın var sanmışlardı da, 562 köye doğru koşup duruyorlardı.
- Güle oynaya, o köylünün hile dolabına doğru çark vurarak koşuyorlardı.
- Köye doğru uçan bir kuş görseler, sabırsızlıktan elbiselerini yırtıyorlardı.
- Köyden ve köylünün yanından gelen kimi gördülerse, onun yüzünü 565 gözünü öpüyorlardı.
- Ve ona; "Sen, bizim dostumuzun yüzünü görmüşsündür. Bu sebeple sen, bizim canımızın canısın; sen, bizim gözümüzsün." diyorlardı.
- Sözü kısa kesiyorum. Köy göründü. Göründü ama, o köylünün köyü 586 değildi. Şehirli başka bir yola saptı.
- Bir ay kadar köyden köye koştular. Çünkü gidecekleri köyün yolunu iyi bilmiyorlardı.
- Şehirli ve çoluk çocuğu da, o yolda eziyetler çektiler, yorgunluklara 596 katlandılar. Karada yaşayan kuşun, suda eziyet çektiği gibi sıkıntılar çektiler.
- Artık onlar köye de, köylüye de doymuşlardı. Hattâ, usta olmadan şeker yapmaya da karınları toktu.
- Bir ay sonra kendileri aç, hayvanları yemsiz, otsuz olarak köye ulaştılar.
- Köylüye bak ki, niyeti bozuk olduğundan dâvetli misâfirlerine neler yaptı?
- Bağa, bahçeye girip de bir şey yemesinler diye, gündüzün misâfirle- 600 rinden yüzünü gizledi, onlara görünmedi.
- Misâfirler, köylünün evini sorup buldular, yakınları gibi kapıya koşuş- 605 tular.
- Evdekiler kapıyı açmadılar. Şehirli, bu kabalıktan, bu kötü davranıştan çok üzüldü, deli gibi oldu.
- Fakat kızmanın, sert davranmanın sırası değildi. Kuyuya düşünce sert davranmanın ne faydası olur?
- Gecenin ayazında, gündüzün güneşin yakıcı harareti altında tam beş gün, beş gece kapının önünde kaldılar.
- Orada kalmaları gafletten ve eşeklikten değildi. Belki çaresizlikten, açlık ve susuzluk yüzündendi.

- 611 ● Şehirli, köylüyü gördükçe selâm veriyor; "Ben filanım, adım da şu!" diyordu.
- Köylü; "Olabilir!" diyordu. "Yâni belki doğru söylüyorsun ama, sen kimsin, kirli bir kimse misin, temiz bir adam mısın; ben ne bileyim?"
 - Şehirli; "Şu an kıyâmete benzedi. "Kardeş kardeşten kaçıyor." dedi.
 - Köylüye anlatıyor, diyordu ki: "Ben o kişiyim ki, sen benim soframda tıka basa yemekler yedin.
- 615 ● Filân gün sana filan şeyi satın almıştım. İki kişiyi aşan her gizli şey etrafa yayılır.
- Aylarca bana misafir olmaz mı idin? Sayısız ihsanlarıma, keremlerime nâil olmaz mı idin?
 - Bizim dostluğumuzun sırrını halk işitmiş ve öğrenmiştir. Boğaz nimet yiyince, yüzün utanması, kızarması gerekir."
 - Köylü ise; "Saçma sapan ne söylenip duruyorsun?" diyordu. "Ben ne seni tanıyorum, ne adını biliyorum, ne de yerini."
 - Beşinci gece havada bulutlar toplandı ve bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başladı. Gök bile bu yağışa şaşıtı, kaldı.
 - O yağmurun tesiri ile bıçak kemiğe dayanınca şehirli; "Ev sahibini çağırın!" diye kapının halkasını vurmaya başladı.
- 620 ● Köylü yüzlerce ısrardan sonra kapıya geldi ve; "Ey babanın canı, ne var? Ne istersin?" diye sordu.
- Şehirli; "Ben eski haklarımdan vazgeçtim." dedi. Sana yaptığımı sandığım iyilikleri de terkettim.
 - Ben şu beş gün içinde beş yıllık zahmet ve meşakkat çektim. Bu yakıcı sıcakta zavallı canım perişan oldu.
- 626 ● Ey sevgi güneşi batmak üzere olan dost! Sen benim kanımı bile dök-sen, helâl edeceğim.
- Şu yağmurlu gecede bize bir köşe ver de, kıyâmette sevâp kazan, azık elde et!"
 - Köylü; "Şurada bir kulübe var. Bahçıvan orada kurtları bekler, bekçilik yapar." dedi.
 - "O koca kurt gelirse, onu vurmak için bahçıvanın elinde ok ve yay bulunmaktadır.
- 630 ● Sen de o zahmete katlanır, o vazifeyi yaparsan, yâni kurda bekçilik edebilirsen, orası senin olsun. Eğer o işi yapamazsan, dilediğin yere git!"

- Şehirli dedi ki: "Sana yüzlerce hizmet ederim. Yeter ki sen, hemen bana bir yer lûtfet, o yayı ve oku da elime var.
 - Ben uyumam, üzümle beklerim. Eğer kurt gelirse, baş gösterirse, onu da okla vururum.
 - Ey iki gönüllü, iki yüzlü adam! Allah rızası için, bu gece bizi yağmur altında, çamur üstünde bırakma!"
 - Köylünün bahsettiği yer boşaltılınca şehirli çoluk çocuğu ile o daracak, o kıvılcıktan yeri bulunmayan kulübeye sığındı.
- Oraya, sel korkusundan kaçıp bir bucağa sığınan çekirgeler gibi, âdeta 635 birbirlerinin üstüne yığıldılar.
- Bütün gece, hepsi de "Allahım!" diyorlardı. "Bu bize lâ-yık, bu bize lâ-yık, bu hâl bizim lâ-yığımız."
 - Bu alçaklarla dost olanlara, yâhut da insan olmayanlara iyilik edenlere, insanlık gösterenlere bu hâl lâ-yıktır."
- Şehirli, elinde ok ve yay olduğu hâlde, bütün gece her tarafı dolaşıyor, 645 kurt araştırıp bekçilik ediyordu.
- Hâlbuki asıl kurt, kıvılcım gibi ona sıçramıştı. O, kurt aramakta idi ama, asıl kurttan, yâni nefsinden haberi yoktu.
 - Bir taraftan da, o pis kulübedeki her sivrisinek ve pire, birer kurt gibi şehirliyi ve çocuklarını ısıırıyordu.
 - İnatçı kurdun saldırışı korkusundan sivrisineği kovmaya fırsatı yoktu.
 - Kurt bir zarar vermesin diye, gözetlemekten vazgeçmiyordu. Yoksa köylü, şehirlinin sakalını yolardı.
- Böylece, hadden aşırı sıkıntı içinde, canları ağızlarına gelmiş bir hâlde 650 beklerken, gece yarısı
- Ansızın tepeden saldırıp gelen bir kurdun karartısı görüldü.
 - Şehirli, yayını kurup bir ok attı ve hayvanı vurup düşürdü.
 - Hayvan vurulup düşerken yellendi. Köylü o sesi duyup "Eyvah!" dedi, ellerini dizlerine vurdu.
 - "Ey adam olmayan!" dedi. "Vurduğun benim eşeğimin sıpasıdır." Şehirli; "Hayır!" dedi. "O, dev gibi bir kurt.
- Karartısına baksana! Kurt olduğu besbelli, şekli kurt olduğunu gös- 655 termekte."
- Köylü; "Hayır!" dedi. "Ardından çıkan yelin sesinden tanıdım. Onun yellenmesini, suyu şaraptan nasıl ayırdedersem öyle tanırım.

- Bahçede gezen sıpamı vurup öldürdün. Dilerim, bundan sonra rahat ve neşe yüzü görmeyesin!"
 - Şehirli; "İyi bak!" dedi. "Şimdi gece! İnsan, geceleyin iyi göremez.
 - Gece, insan yanılabilir. Herkes, geceleyin gördüğünü tanıyamaz.
- 660 ● Hem gece, hem gökte bulut var, hem yağmur yağmada. Bu üç karanlık, insanı adam akıllı yanıltabilir."
- Köylü; "O, bana aydın gün gibi apaçık; ben sıpamın yellenmesini tanı- rım." dedi.
 - "Yolcunun yol azığını tanıdığı gibi, ben de sıpamın yelini o kadar iyi tanırım ki; yirmi yellenme arasında onun yellenmesini ayırdederim."
 - Şehirli artık dayanamadı, birdenbire fırladı, köylünün yakasını tuttu;
 - "Ey hileci ahmak!" dedi. "Sen hem esrar içmişsin, hem de afyon yutmuşsun.
- 665 ● Ey sersem adam! Üç karanlık içinde sıpamın yellenmesini tanıyorsun da, beni nasıl tanıyorsun?
- Gece yarısı sıpasını tanıyan, nasıl olur da, on yıllık arkadaşını tanımaz, bilmez?"³⁴

Söz vardır, keskin kılıç gibidir;
söz vardır, ilkbahar mevsimi gibidir.

- 265 ● Dostlarla konuşurken, çok dikkatli ve ihtiyatlı hareket etmelidir. Çünkü söz vardır, keskin kılıç gibidir; dostluğu keser, öldürür. Kalpte tedavisi imkansız yaralar açar. Kalp bahçesindeki yeşillikleri, sevgi çiçeklerini kış mevsimi gibi öldürür.
- Bir söz de vardır, ilkbahar mevsimi gibidir. Her tarafı süsler, güzelleştirir; sayısız yararlar sağlar.

³⁴ Bu hikâyede Hz. Mevlâna; köyde oturan, câhil, görgüsüz ve irfandan nasîbi olmayan köylünün hilesini, kötülüklerini anlatırken, akıllı bir insanı temsil eden şehirlinin tedbirsizliği, ihtiyata riâyet etmemesi yüzünden başına neler geldiğini hoş bir şekilde hikâye etmektedir.

Peygamber Efendimiz;
"Kötüye karşı kötü zanda bulunmak, ihtiyat tedbiridir."
diye buyurmuştur.

- Tedbir ve ihtiyat ona derler ki: "Kötüye karşı kötü zanda bulunasın; 267 bu yüzden kötülükten kaçıp kurtulasın!"
- Peygamber Efendimiz; "Kötüye karşı kötü zanda bulunmak, ihtiyat ve tedbirdir." diye buyurmuştur. Ey yersiz konuşan boşboğaz! Şunu iyi bil ki, Hakk yolunda ilerlerken her adımda bir tuzak var!
- Ovanın yüzü dümdüzdür, fakat her adımda bir tuzak vardır; korkusuzca hareket etme!
- Dağ keçisi; "Tuzak nerede?" diye koşar. Fakat koşarken tuzağa düşer, 270 boğazından yakalanır.
- Ey keçi! Hani "Tuzak nerede?" diyordun; işte şuracıkta, gel de gör! Sen; ovayı görüyorsun ama, tuzağı, pusuyu göremiyorsun.
- Ey şaşkın! Pusu, tuzak, avcı olmadan ovada koyun kuyruğu bulunur mu?
- Yeryüzünde küstahça, pervasızca yaşayanlar olmuştu. Ey insan! Yaşadıkları yerlerde dolaş da, onların kemiklerini, kafataslarını seyret!³⁵
- Ey Allah'ın rızasını kazanmış Hakk âşığı! Mezarlığa gidince, onların kemiklerinden geçmişteki hâllerini, nasıl yaşadıklarını sor!
- O gâfillerin, o kör sarhoşların, o mezar sarhoşlarının aldanış, kibir ve 275 gurur kuyusuna nasıl düştüklerini apaçık gör!
- Görür gözün var ise, körcesine yürüme; gözün görmüyorsa eline tedbir ve ihtiyat esasını al!
- Elinde tedbir ve ihtiyat esası yoksa, bir şey görüp de onun hakîkatini anlamaktan âciz isen; görmüş geçirmiş, gözü gönül aydın bir zata uy!
- Tedbir ve ihtiyat esası bulamadıysa, bir şeyi görüp de onun hakîkatini anlamıyorsan; değneksiz, her yolun başında durma!
- Gözü görmeyen bir kimsenin adım atışı gibi ihtiyatla adım at ki, ayağın kuyuya düşmekten ve taşa çarpmaktan kurtulsun!

³⁵ Bu beyitte *Kur'ân-ı Kerîm*'in Nahl Sûresi'nin şu meâldeki 36. âyetine işaret var: "Yeryüzünde gezip dolaşın ve peygamberlerini yalancılara; 'Onlara yalancısınız.' diyen küstahların sonunun ne olduğunu görün!"

- 280 • Kör, bir kazaya uğramayayım diye, titreye titreye, korkarak, sakınarak adım atar.

Sebe'lilerin hikâyesi:
onların nimete karşı azgınlık etmeleri;
azgınlıklarından, nankörlüklerinden başlarına gelenler.

- 282 • Sen Sebe'lilerin hikâyesini okudun mu? Yâhut okudun da sestem, sözden başka bir şey duydun mu?
• Sebe'lilerin hikâyesini okudun da ondan mânâ çıkarmadıysa, bir dağa benziyorsun? Dağın da sestem haberi yoktur; dağın da aklı ve şuuru yok ki, o sesin hakikatini anlarsın, mânâ yönüne gitsin!
• Dağ kulaksız, akılsız olduğu için işitip anlamaksızın senin sesine ses verir; sen susunca, o da susar.
- 285 • Allah, Sebe'lilere çok rahatlık ve huzûr vermişti. Yüzbinlerce köşkler, saraylar, bağlar, bahçeler bağışlamıştı.³⁶
- 364 • Sebe'liler heveslerine uymuş, ham kişilerdi. İşleri güçleri büyüklerin nimetlerine karşı, yâni nebîlerin ve velîlerin mânevî nimetlerine karşı nankörlükte bulunmaktı.
- 365 • Nimete karşı nankörlük; sana bağlılarda, ihsanlarda bulunan kişi ile savaşmaya benzer.
• Sana iyilik eden kişiye dersin ki: "Ben, bu iyiliği istemiyordum, bu iyilik bana gerekmez. Ben, bu iyilikten hoşlanmıyorum, bilakis inciniyorum. Beni ne diye incitiyorsunuz?
• Lûtfen bu yaptığın iyiliği benden uzaklaştır. Ben göz istemiyorum; çabuk beni kör et!"
• Sebe'liler de; "Şehirlerimizi uzaklaştır, aramızı aç, kötülüğümüz bize daha hayırlı, güzelliğimizi gider; süsümüzü, püsümüzü al!" dediler.³⁷

³⁶ Sebe': Yemen'de Ma'reb denilen şehrin adıdır. Orası bir aralık Himyerî devletinin başkenti olmuştur. Civarındaki iki dağın arasında yapılan su bendi, yâni baraj dolayısıyla bağlık bahçelik ve çok mâmur bir hâle gelmişti. Bunların Allah'ın lûtuflarına, ihsanlarına karşı küfranda bulunmaları sebebiyle set yıkıldı, sular şehri harâbe hâline getirdi. Ahâlisinden bir kısmı boğuldular, bir kısmı etrafa dağıldı, bir kısmı da San'a'ya çekilip orasını hükümet merkezi yaptılar.

³⁷ Burada Sebe' Süresi'nin 15-19. âyetlerine işâret var.

- "Bu köşkleri, bağları, bahçeleri de istemiyoruz. Biz, ne güzel kadınlar istiyoruz, ne de emniyet, esenlik ve huzûr istiyoruz.

• Şehirlerimiz birbirlerine çok yakın düşmüş. Bu hâl bize uygun değil; 370 içinde canavarlar dolaşan çöl, bizim için daha hoş, daha güzel."

• İnsanların çoğu, Allah'ın nimetlerini inkâr eder de yazın kışı ister, kış gelince de ondan hoşlanmaz.

• Bir hâle insan katıyyen razı olmaz; ne darlığa razı olur, ne de genişliğe.

• "Kahrolası insan, Rabbi'ne karşı ne kadar da nankördür!" Doğru yolu bulunca da, bir hâlde kalamadığı için, tutar Hakk'ı inkâra sapar.³⁸

• İşte nefis böyle aşağıdır; nimetleri inkâr edicidir. O yüzdendir ki Cenâb-ı Hakk "Nefislerinizi öldürünüz!" diye buyurdu.³⁹

• Nefis, üç köşeli dikendir. Her nasıl koyarsan koy, sana batar. Sen, o- 375 nun yarısından nasıl kurtulabilirsin?

• Hevesten geçiş ateşi ile o diken gibi olan nefsi yak da, işi gücü hayır olan, güzel olan Allah'ın lûtfuna ve keremine sarıl!

• Sebe'liler; "Bizim için vebâ, sabâdan, yâni seher vakti esen rüzgârdan daha iyidir." diye isteklerinde sınırı aştılar.

• Onların iyiliğini isteyen nasihatçılar, nasihat vermek için geldiler; kötülüklerine engel olmaya uğraştılar.

• Fakat onlar, nasihat verenlerin kanlarını dökmeye kalkıştılar, kâfirlik ve kötülük tohumlarını ektiler.

Peygamber Efendimiz;
"Kazâ gelince, en geniş alan darlaşır."
diye buyurmuştur.

• Kazâ gelince, dünya darlaşır. Kazâ yüzünden helva bile tatlılığını kay- 380 beder de, ağza dert olur, zahmet verir.

• Hz. Peygamber Efendimiz: "Kazâ gelince, fezâ (en geniş alan), darlaşır. Kazâ gelince, gözler perdelenir, görmez olur."

³⁸ Bu beyit ile bundan evvelki beyitin meâli cahiliyye şâirlerinden meşhûr İmrü'l-Kays'ın şu anlamdaki kıtasından alınmıştır. "İnsan; yazın kışı ister, kış gelince de onu istemez, ondan hoşlanmaz. O, bir hâle râzı olmaz vesselâm. Geberesice insan, nimeti de inkâr eder."

³⁹ Bakara Süresi'nin 54. âyetine işâret var.

- Kazâ vaktinde göz kapanır da, göz ilâcını bile görmez olur.
 - O atlının hilesi, yâni Hakk'ın kazâsı, günah tozu koparıp da gözü görmez hâle getirince, o toz, seni Allah'a sığınmaktan ve O'ndan yardım istemekten uzaklaştırır.
 - Ey Hakk yolcusu, sen, atlıya doğru git, toza dumana doğru gitme! Yoksa, o atlının kazâsı seni ezer geçer.
- 385 ● Allah, kurdun yediği koyuna, yâni mümine der ki: "Günah kurdunun kopardığı tozu gördün de ne diye melemedin? Yâni istiğfâr edip Hakk'a sığınmadın? Ne diye seslenmedin?
- Koyun, yâni hayvan tabiatlı kişi, günah kurdunun kopardığı tozu bilemedi; kendi aklına, bilgisine güvendi de, dünya nimetlerinden yararlanmaya daldı.
 - Aslında, koyunlar bile kendilerine zarar verecek, onları paralayacak kurdu kokusundan tanır, bilirler ve ondan uzaklaşırlar.
 - Hayvanlar bile aklederler, arslanların kokusunu duyarlar da otlamayı bırakır, dağılırlar.
 - Sen de ey Hakk âşığı! Allah'ın öfke arslanının kokusunu alıca, günah yolundan geri dön, Allah'a yalvarmaya, yakarmaya, duâ etmeye başla!
- 390 ● Kâfirler ve münâfıklar, ilahî kazâ kurdunun kopardığı tozu gördükleri hâlde dönüp imana gelmediler de, tozdan sonra kocaman mihnet ve ıstırap kurdu peydâ oldu, geldi onlara saldırdı.
- Akıl çobanını görmeyen ve onun öğütlerini hiçe sayan koyunları öfke ile parladı.
 - Akıl çobanı, onları kaç kere kurtuluşa çağırmıştı da, onlar gelmemişlerdi. Üstelik, çobanın gözüne gam ve keder toprağı saçmışlardı.
 - Kendilerini kurtarmak için çırpınan çobana demişlerdi ki: "Haydi git! Biz senden daha iyi çobanız, ne diye sana uyalım? Bizim her birimiz birer emîriz, beyiz.
 - Biz dostun adamı değil, kurdun lokmasıyız. Bizde ar yoktur, biz utanacak kişiler değiliz. Biz, ateşin odunlarıyız."
 - Onların beyinlerine bilgisizlikle imansızlık ve övünme, öyle bir yerleşmişti ki, bu huyda olanların yüreklerinde kargalar şom şom bağırır.
 - Onlar, mazlûmlar için kuyu kazıp dururlardı. Sonunda, kazdıkları kuyuya kendileri düştüler, âh edip durmadalar.
 - Yûsuf'ların derilerini yüzdüler ama, yaptıklarının cezasını birer birer buldular.

- O Yûsuf kimdir? Senin Hakk'ı arayan gönlüdür. Fakat, ne yazık ki, bir esir gibi beden mahallesinde bağlanıp kalmıştır.

Sen, ötelerden, rûh âleminden gelen rûhu
beden zindanında hapsetmişsin.

- Sen, bir Cebrail gibi olan rûhu, bir direğe, yâni bir bedene bağlamışsın; kanatlarını da yüz yerinden yaralamışsın. İşlediğin günahlarla, rûhün yükselme kabiliyetini elinden almışsın.
- Ona gereken gıdayı veremiyorsun. Bazen onun önüne kebab olmuş 400 dana eti koyuyorsun, bazen de onu alıyor, içinde hayvanların yiyeceği bulunan samanlığa götürüyorsun.
- Ona diyorsun ki: "İşte, bizim gıdamız budur!" Hâlbuki behey gafil! Onun gıdası samanlıkta değildir, onun gıdası gökyüzündedir. Onun Allah'la buluşmaktan başka gıdası yoktur.
- O belâlara uğramış da, bu işkenceden, bu imtihanlardan ötürü seni Allah'a şikâyet ediyor:
- "Allahım!" diyor. "Bu kocamış kurttan sana sığınırım. Bunun elinden beni kurtar!" Cenâb-ı Hakk kuluna "Sabret!" diye buyurur. "Nerde ise vakit geldi çattı.
- Seni anlamayan, senden habersiz olan nefisten senin hakkını alacağım, seni kurtaracağım. Âdil olan Allah'tan başka kim adâlet gösterebilir?"
- Rûh der ki: "Yâ Rabbi! Senin yüzünü görmeyeli sabrım tükendi, yok 405 oldu.
- Ben, bu beden zindanında Yahudilerin elinde âciz kalmış bir Ahmed, Semûd kavminin hâşimîsine düşmüş bir Salih'im.
- Ey peygamberlerin canlarına saadet bağışlayan Allah! Yâ beni öldür, yâhut beni yanına çağır, yâhut lûtfet, tenezzül et, sen gönlüme gel!
- Kâfirler bile senin ayrılığına dayanamıyor da 'Ne olurdu, ben de toprak olaydım!' der.⁴⁰
- İmansızlar tarafında bulunan bir kâfir bile senden ayrı düşmeye dayanamaz iken, sana inananların, sana bağlananların senden ayrı düşünce hâli nice olur?"

⁴⁰ Nebe Sûresi'nin 41. âyetine işâret var.

410 ● Cenab-ı Hakk buyurdu ki: "Ey pâk ve nezih olan rûh, evet öyledir! Sen bana âşkınsın ve beden hapishânesinde mahbussun. Fakat bu sözleri dinle, sabırlı ol, saati gelince seni azâd ederim.

● Sabah yakındır sus, coşkunculuk etme! Ben, senin için çalışıp durmadayım, sen çalışma!"

Sen, köpekten de aşağı mısın?

287 ● Bir köpeğe bir kapıdan bir lokma ekmek verilse, o kapıya bağlanır, o kapının minnetdârı ve hizmetkârı olur.

● O köpeğe eziyet edilse, ona bir şey verilmese bile, o kapıdan ayrılmaz, oranın muhâfızı ve bekçisi olur.

● Âdetâ o kapının çavuşu olur, orada yerleşir kalır. Bir başka kapının çevresinde dolaşmayı nankörlük, küfür bilir.

290 ● O mahalleye başka bir yerden bir garip köpek gelirse, hemen o mahalle köpekleri bir araya toplanır, gelen garip köpeğe havlarlar; onu edebe dâvet ederler.

● Ona derler ki: "İlk önce ekmeğini yediğin kapıya dön! Orada yediğin nimetlerin hakkı, senin gönlünü oraya bağlamandır!

● Haydi git! Vakit geçirmeden eski yerine git, orada nâil olduğun nimetlerin hakkını yerine getir!" diye ona bağırlar, onu ısırlar.

● Ey sana verilen mânevî yemekleri unutan kişi! Sen de gönül kapısından ve gönül sahipleri kapısından kaç kere âb-ı hayat içtin, gözlerin açıldı?

● Hatırlamıyor musun? O gönül ehlinin kapısından aldığı mânevî gıdalarla, mânevî zevklerle bir çok defa âdetâ mest olmuş, kendinden geçmiş bir hâlde ayrılırdın?

295 ● Sonra hırsa kapıldın, bir şeylere kızdın, bağlı olduğun ilk kapıya önem vermez oldun. Kendi benliğinin etkisinde kalarak o kapıda kusurlar gördün de, başka kapıların çevresinde dolaşmaya başladın.

● Gösterişli ve tenceresi yağlı nimetler verenlerin kapılarına, artık yemekler için koşuyor, çanak yalayıcılık ediyorsun.

● Asıl besleyici yiyeceklerin, zenginliklerin kapısında değil, burada, ehl-i dil kapısında olduğunu bil ki, rûhun mânevî gıda ile güçlensin, ümitsiz işler burada düzene girsin, iyi olsun.

Hastaların

her sabah İsâ(a.s.)'in ibâdet yerinin önünde şifâ ve duâ isteği ile toplanmaları.

● Hz. İsâ'nın ibâdet yeri gönül ehlinin sofrası idi. Ey derde tutulmuş kişi, sakın bu kapıyı bırakma.

● Kör, topal, çolak, kötürüm, fakir halk her taraftan gelir, oraya toplanırlardı.

● Bütün dertliler, sabahleyin İsâ'nın ibâdet ettiği yerin kapısına gelir, 300 onun nefesi ile hastalıklardan kurtulmayı umarak beklerlerdi.

● Hz. İsâ, her sabah okuduğu evrâdını, yâni duâ kitabını okuyup bitirince, kuşluk vakti dışarı çıkardı.

● Çok dertlere, belâlara uğramış kişilerin, zayıf ve bitkin bir hâlde ibâdet yerinin kapısı önünde oturarak, ümidle kendisini beklediklerini görürdü.

● Hz. İsâ onlara; "Ey âfetlere, dertlere uğramış kişiler, Allah, hepinizin de dileklerini kabul etti." derdi.

● "Haydi şimdi zahmetsiz, eziyetsiz olarak Allah'ın affına, lûtfuna ve keremine doğru yürüyün."

● O hastaların hepsi de, dizleri bağlı develer gibi iken, dizlerinin bağları 305 çözülmüş bir hâlde,

● Hz. İsâ'nın duâsı ile, koşa koşa neşeli bir hâlde evlerine giderlerdi.

● Sen de, başına gelen bir çok belâları, âfetleri denedin, din ve tarikat sultanlarının himmeti ile iyi oldun.

● Kaç kere topallağın düzeldi, rahatça yürür oldun, kaç kere rûhun gamdan ve mihnetten kurtuldu.

● Ey gâfil! Gaflete dalmışsın, kendini kaybetmemen için tutmuş, ayağına bir ip bağlamışsın.⁴¹

⁴¹ Hz. Mevlâna, bu beytinde târihî bir hikâyeye işâret buyuruyor. Bizim Nasreddin Hoca gibi bazı fıkraları pek mânâlı olan, Hebennega adında, Araplar arasında yetişmiş bir ahmak adam varmış. Garip hareketleri ile pek meşhur olan bu zât, arada sırada kendini unuttur, "Ben kimim?" diye ötekine berikine sorarmış. Kendini unutmamak için, bir çâre olmak üzere, ipten bir halka yapıp boynuna geçirmiş. Arada sırada o halkayı yoklar; "Hâ benmişim." diye kendini bulurmuş. Bir gün uyumuş, kardeşi de o uyurken; onun boynundaki halkayı çıkarıp kendi boynuna takmış. Hebennega, uyanıp da halkasını kardeşinin boynunda görünce: "Kardeşim, sen bensin, ama, ben kimim?" diye sormuş. Hz. Mevlâna velilerin bir çok lûtuflarını, iyiliklerini gördüğü hâlde, onları unutup, nimeti inkâr edenlere hitâben: "Bâri ayağına ip bağla da, gördüğün iyilikleri unuttuğun gibi kendini de unutma", diyor.

- 310 ● Şükretmeyişin, unutkanlığın, vaktiyle gördüğün kerem ve lûtufları sana hatırlatmıyor.
- Çünkü, gönül ehlinin gönülleri sende incindiği, sana darıldığı için, o yol, o kerem ve lûtuflar sana kapandı.
 - Çabuk ol, onları bul. Onlardan af dile. Bulut gibi göz yaşı dök. Ağla da:
 - Onların gül bahçeleri sana karşı açılıp saçılsın, önüne tatlı olgun meyveler dökülsün.
 - Hem de onların karşısında dön dolaş, Ashâb-ı Kehf'in köpeği ile kapı yoldaşı isen, yâni velîlerin dostu isen, kapı beklemekte bir köpekten de aşağı olma.⁴²
- 315 ● Köpekler bile mahallelerine gelen serseri köpeklere "İlk evden gönül bağını koparma." diye öğüt verirler:
- Kemik yemiş olduğun ilk kapıya sımsıkı sarıl. O nimetin şükürünü yerine getir. Hakk'ı gözet, o kapıdan ayrılma...
 - İlk kapısına gitsin ve orada kurtuluşa ersin diye o serseri köpeği terbiye etmek için ısırlar.
 - Onu ısırlar da: "Git, ey şaşkın köpek, velînimetine isyân etme." derler.
 - O kapıya halka gibi bağlan, o kapının çevik, atik bir bekçisi ol.
- 320 ● Bizim vefâsızlığımıza örnek olma, vefâsızlık edip boş yere vefâsızlığı açığa vurma.
- Çünkü vefâlı olmak, köpeklere mahsûs bir huydur. Sen vefâsızlık ederek köpeklerin adını kötüye çıkarma.
 - Vefâsızlık, köpekler için bir leke, bir ayıp olduğu hâlde, sen nasıl oluyor da insan olarak vefâsızlık gösteriyorsun?

⁴² Eski bir yazma mecmûada, Molla Câmi'ye âit şöyle bir kıt'a görmüştüm:

یا رسول الله، چه باشد چون سک اصحاب کھف
داخل جنت شوم در زمره اصحاب تو
او رود در جنت ومن در جهنم کی روم؟
او سک اصحاب کھف من سک اصحاب تو

"Ey Allah'ın Resûlü! Ashâb-ı Kehf'in köpeği gibi ben de senin ashâbının arasına karışsam da, cennete girsem ne olur? Ashâb-ı Kehf'in köpeği cennete girer de, ben nasıl cehenneme girerim? O Ashâb-ı Kehf'in köpeği, ben de senin ashâbının köpeğiyim."

- Cenâb-ı Hakk da vefâ göstermekle övündü de "Bizden başka kim, ahbine vefâ gösterdi." diye buyurdu.⁴³
- Hakk'ın haklarını reddedene, saymayana karşı vefâlı olmak, iyi bil ki vefâsızlığın tâ kendisidir. Hiç kimsenin hakkı Allah'ın haklarından önce gelemez.⁴⁴

Allah'ın üzerimizde olan haklarından sonra
ana hakkı gelir.

- Allah'ın haklarından sonra ana hakkı gelir. Çünkü, kerem sâhibi olan Allah, sen ana karnında iken ananı sana borçlu etmiştir.
- Allah ananın bedeni içinde sana bir şekil vermiştir. Seni karnında taşıması için, ona sevgi ve şefkat bağışlamış, ona tatlı bir huy vererek onu seninle huzûra kavuşturmuştur.
- Böylece ana, seni kendisine yapışık, kendisinin bir parçası, kendisinin bir cüz'ü olarak görmüştür. Fakat dokuz ay geçince, Hakk'ın tedbîri, şaşmaz kanunu gereği, kendisine yapışık parça kendisinden kopmuş, ayrılmıştır.
- Cenâb-ı Hakk, akıl almaz binlerce sanat ortaya koydu. Binlerce fen yarattı. Hakk'ın sana olan sevgisi, ana sevgisi olarak belirlediği için anan seni çok sevdi. Seni bağrına bastı, esirgedi, sana şefkat gösterdi.
- Böyle olmakla beraber Allah hakkı, ana hakkından öncedir. Ana hakkından ileridir. Kim bu hakkı bilmez ve tanımazsa eşektir.
- Cenâb-ı Hakk anayı yarattı. Memesini de, sütünü de seni besleyecek tertîpte halk etti. Daha önce de senin dünyaya gelmen, varlık kazanman için anayı, babayı birbirine eş etti.
- Ey ihsâni, lûtufları, iyilikleri kadîm olan, yâni onlara ön olmayan Rab-bim! Bildiğim bilmediğim nimetlerin hepsi de senindir.

⁴³ Tevbe Sûresi'nin 111. âyetine işâret vardır.

⁴⁴ Hakk'ın hakları nelerdir? Onu bir bilmek, ona şirik koşmamak, emirlerine uymak, nehiyelerini yapmamak. Allah'ın haklarının en başında "tevhîd" gelmektedir. Yâni Allah'ı şerîki, ortağı olmayan tek bir varlık olarak bilmek esastır. Lokman Sûresi'nin 15. âyetinde: "Ey insan, annen ve baban seni bilmeyerek Hakk'a ortak koşmak (=şirik etmek) hususunda zorlarsa, onlara uyma, fakat, onlarla dünyada iyi geçin, onlara nezâketle muâmele et", buyrulmuştur.

- Allah'ım sen, "Nimetlerimi hatırla, çünkü benim hakkım hiç eksilmez, tükenmez." diye buyurdun.⁴⁵
- Ey İnsanoğlu! Bir sabah vaktinde ettiğim lûtfu hatırla, sizi, Nûh'un gemisinde ve dedeleriniz sulbünde saklamış, korumuştum.
- Sizin aşıhınıza, atalarınıza tûfandan, tûfanın dalgalarından aman vermiştim.⁴⁶

- 335 • Ateş huylu su, yüzünü kaplamıştı. Dalgaları yüce dağların başlarını aşmada idi.
- Suçlarınıza bakarak sizi reddetmedim. Dedenizin dedesinin dedesinde, onun bedeninde, onun dölünde sizi sakladım, korudum.
 - Sen henüz yok iken, yâni daha dünyaya gelmemiş iken, seni dedelerinin dölünde sakladım. Sonra annenle babanın eş olması ile dünyaya getirdim. Şimdi sen, baş oldun. Yâni türlü merhalelerden geçerek insan olarak dünyaya geldin. Sana ayağımla nasıl varabilirim? Kendi iş yurdumu, kendi sanat yerimi nasıl kaybedebilirim?
 - Sen nasıl oluyor da kendini dünya malına ve vefâsız olan fânî güzelere fedâ ediyorsun? Nasıl oluyor da kötü bir zanna kapılıp, çok vefâlı olan Rabbini bırakıp vefâsızlar tarafına gidiyorsun?
 - Ben senin Rabbin olarak unutulmaktan da uzâğım, vefâsızlıktan da. Benim yoluma düşersen, benim tarafıma gelersen kötü zandan kurtulursun.

⁴⁵ İbrâhim Süresi'nin 34. âyetinde: "Ey insanlar, Allah'ın size olan nimetlerini hatırlayınız. Ve şükürünü edâ ediniz." diye buyrulmuştur. Şeyh Sâdi hazretleri *Gülîstan* adlı meşhûr kitabında bu konuya temas ederek der ki: "Yaşayan mahlûkâtın nefes alması, hayatını uzatır. Nefes vermesi de içine bir ferâhlık verir. Şu hâlde bir nefes alıp vermede iki nimet vardır. Ve her nimete karşı bir şükür vâciptir. Bir nefeste böyle bir nimet mevcut olunca ve her nimet için de bir şükür lâzım gelince, İlahî nimetlerin sayılıp tüketilemeyeceği ve onların şükürünün yerine getirilemeyeceği anlaşılır. Meselâ, bir adam bir nimete karşı "Elhamdülillah" dese, o da mânevî bir nimet olduğu için, ona da bir şükür gerekir. İkinci, üçüncü, sonuna kadar şükürlerin herbiri de bir nimettir. Bu yüzdendir ki, onlara da birer şükür icâb eder. Demek ki insan, bir defa "Elhamdülillah" demek nimetinin şükürünü ölünceye kadar yerine getiremez. O hâlde ne yapmalı? Aczini itirâf etmeli: "Yâ Rabbi, ben senin sonsuz olan nimetlerinin hepsine değil de bir tanesine bile şükretmekten âcizim" dememiz gerekiyor. Şeyh Gâlib merhûm da *Hüsni ü Aşk* adlı eserindeki bir beyitte şöyle söyler: "Yarattığı varlıklara acıyıp da, nimetlerine karşı şükür ve hamd etmekten âciz kaldığını itirâf etmeye imkân veren Allah'a hamdederim."

⁴⁶ Nûh Süresi'nin 26. âyetine işâret vardır.

- Sen, kötü zannı karşında iki kat olarak eğildiğin kişinin yanına götür, 340 yâni önünde eğildiğin zât hakkında kötü zanna kapıl da de ki: "Bu da benim gibi bir insandır. Ben ondan ne beklerim, ne umarım?"
- Sen, bir çok tanınmış, güçlü, kuvvetli yoldaşlar, dostlar edinmişsin, şimdi sana onlar nerede? diye sorsam; "Ötelere geçip gittiler." dersin.
- Temiz, imanlı, iyi dostun göklere yükseldi. Kötü dostun da yerin dibine göçtü.
- Sen ise, ara yerde yârsız, yardımcısız, tek başına kaldın. Kervandan artakalan ve sönmeye mahkûm ateşe döndün.
- Ey yiğit dost, sen yukardan da, aşağıdan da münezzeh olarak eteğini, yâni emir ve nehy eteklerini tut.
- O, ne İsâ gibi gökyüzüne çıkar, ne de Karûn gibi yerin dibine geçer.⁴⁷ 345
- Ölüm yüzünden sen, dükkânını, evini arkada bırakıp gidince, O, mekân âleminde de, mekânsızlık âleminde de seninle beraberdir.
- Allah bulanıklıklardan duruluk, yâni günahlardan sevâblar meydana getirir. Senin cefâlarına, vefâ ile karşılık verir.⁴⁸

Allah, bazen insanı sıkıntılarla,
kederlerle, hastalıklarla imtihan eder.
Onun olgunluğa ulaşmasını sağlar.

- Sen bir cefâda bulunursan, noksandan, hatâdan kurtulup kemâle, olgunluğa yönelmeni isteyerek, senin kulağını çeker, yâni Allah terbiye için sana bir dert, bir belâ verir.
- Hakk yolunda okuduğun virdi, çektiğin tesbîhi terk edince zahmete, sıkıntıya düşersin, sana sebebi bilinmeyen bir iç sıkıntısı gelir, çatar.
- Bu sebepsiz üzüntü, bu iç sıkıntısı bir çeşit ihtârdır. Bir çeşit terbiyedir. 350 Devâm edegeldiğin virdini bırakma, eski ahdini bozma demektir.

⁴⁷ Bu beyti okurken şu anlamda bir rubâî hatıra gelir: "Hz. İsâ, parasız olduğu için, fakir ve yoksul bir hâlde bulunduğundan mânen yükseldi, göklere çıktı. Karûn dünyanın en zengin adamı olduğu hâlde akılsızlığından ötürü yere geçti. Eğer altın ve gümüşle her şey elde edilebilseydi, Hz. İsâ, yere geçerdi, Karûn da gökyüzüne çıkardı."

⁴⁸ Furkân Süresi'nin, şu anlamdaki 75. âyetine işâret edilmiştir: "Onlar öyle bir toplumdur ki, Allah, onların kötü amellerini iyi amellere ve günahlarını da sevâba tebdil eder."

- Bu iç sıkıntısı, bu darlık bir zincir şeklini almadan; gönlünü bağlayan, sıkın şey sana ayak bağı olmadan önce virdine devâm et.
- Ancak akıl ile anladığın o mânevî darlık, o iç sıkıntısı, o eziyet, Hakk'ın bu işâretlerini boş sanmaman için, duygunla duyulur bir hâle gelerek ortaya çıkar.
- Suç işlediğin zamanlarda gönlüne gelen darlıklar, duyulan iç sıkıntıları, yalnız hayatta iken seni perişan etmekle kalmaz, ölümünden sonra da onlar sana zincir olur.
- Burâda bizim zikrimizden kaçınana, dar bir geçinme verir, onun geçinmesini güçleştiririz. Onu körlükle cezâlandırırız.⁴⁹

355 • Hırsız, insanların mallarını çalıp götürünce, bir sıkıntı, bir darlık gönlünü tirmalamaya başlar.

- Hırsız da; "Bu iç sıkıntısı, bu darlık nedir?" der. Ne olacak, senin şerrinden ağlayan mazlûmun iç sıkıntısı, onun göz yaşlarının tesiri.
- Bu iç sıkıntısına, bu darlığa pek o kadar aldırılmazsa, onun hırsızlıktaki ısrarı rüzgârı, onun ateşini üfler, alevlendirir. Onu daha fazla yakar.
- Gönül sıkıntısı, gönül darlığı, polislerin sıkıştırması hâline gelir. Onun hırsızlığı mânâ hâlinde, gizli iken, duygu âleminde belirir, bayrak açmış gibi meydana çıkar.⁵⁰
- Dert ve iç sıkıntısı, suçlu için zindan olur, çarmıh olur. Aslında, dert bir köktür. Kök dal budak verir. Çoğaldıkça çoğalır, arttıkça artar.

360 • Kök gizli idi. Meydana çıktı, yâni bir ağacın kökü yere gömülmüş, gizli bir hâlde iken, dallarınının, budaklarının meydana çıktığı gibi, sen de duyduğun iç sıkıntısını ve ferahlık hâllerini birer kök say ki onların eserleri kendini gösterecektir.

⁴⁹ Bu beyitte de Tâhâ Sûresi'nin şu meâldeki üç âyetine (124-126) işâret var: "Bizim zikrimizden her kim kaçınırsa, onu kıyâmet gününde kör olarak haşrederiz. 'Yâ Rabbi, beni niçin kör olarak haşrettin, benim dünyada iken gözlerim görüyordu.' sözüne karşı Cenâb-ı Hakk buyurur ki: 'Öyle idin, fakat sana bizim âyetlerimiz geldi. Sen onları unuttun. Onun için bu gün sen de unutulursun.'"

⁵⁰ Dikkat edilirse Hz. Mevlâna bu beyitlerde vicdan azabı üzerinde durmaktadır. Gerçekten de insan, "nefsânî ben" in, yâni nefs-i emmâresinin, daha doğrusu içindeki şeytanın tesiri altında kalarak suç işler. Fakat insanda bulunan "rahmânî ben" de, yâni vicdan da dilsiz, dudaksız ona bir şeyler söyler. Onu suçlar, ayıplar, o zaman insanın içinde nefisle vicdanın savaşı başlar. Sonunda suçlu vicdanının sesini dinlerse, yaptığına pişman olur. Doğru yola yönelir. Nice katiller görülmüştür ki, işledikleri büyük suçu, kimse görmediği hâlde, vicdanlarının etkisi altında kalarak gidip teslim olmuşlardır.

- Sende bulunan kök, soysuz kötü bir kök ise, vakit geçirmeden onu sök at; sök at da o kötü kök, yeşilliğin arasında çirkin bir diken bitirmesin.
- İç sıkıntısı, gönül darlığı gelince, çâresine bak, yâni sebebi ne ise, o sebebi defet. Çünkü dalların hepsi kökten biter.
- İç rahatlığı, huzûr ve neşe duyunca, o rahatlığı, o huzûru sula, yâni o huzûru artırmaya çalış; meyve verince, o meyvelerden dostlara da dağıt.

Şunu bil ki; Cenâb-ı Hakk Peygamberin ashâbını bile azarlamıştır.

- Şunu bil ki, Cenâb-ı Hakk, Peygamber'in ashâbına iyi kötü, nice şeyler 421 söyleyip, onları kaç kere azarladı.
- Çünkü bir kıtlık yılında davul sesi duyunca, hemen mescidden çıkmışlar ve Cuma namazını terk etmişlerdi.
- Başkaları daha önce davranıp ucuza almasınlar, o alış verişte bizden ziyade faydalanmasınlar düşüncesinde idiler.
- Peygamber efendimiz namazda yapayalnız kaldı. Yanında dinine çok bağlı bir kaç kişiden başka kimseler yoktu.
- Cenâb-ı Hakk namazı bırakıp gidenlere; "Ticâret davulunun sesi, nasıl 425 oldu da sizi peygamberin huzûrundan ayırdı?" diye buyurdu.⁵¹
- Siz buğday almak için şaşkın ve telâşlı bir hâlde dağıldınız da, Hz. Peygamberi minber üstünde ve ayakta tek başına bıraktınız.
- Buğday almak için, yanlış, uygunsuz davranışların tohumunu ektiniz ve Allah'ın Resûlünü dinlemeyerek onu mescidde bıraktınız.
- Hâlbuki onun sohbeti oyundan da hayırlıdır, maldan da. Dikkat et ki, buğday için kimi bıraktın da gittin? Gözlerini ovuşturarak gaflet uykusundan uyan.
- Cenâb-ı Hakk'ın "Her kesin rızkını veren benim, ben rızk verenlerin en hayırlısıyım." diye buyurduğunu, hırsız yüzünden iyiden iyiye bilmediniz mi?
- O Allah ki, buğdaya bile topraktan rızk verir. Onu yetiştirirken, sen 430 insan olarak onun kulu olduğun hâlde, yeryüzünde seni nasıl aç bırakır? Nasıl olur da, senin kendisine olan tevekkülünü görmemezlikten gelir, bitirir?

⁵¹ Bu beyitlerde Cuma Sûresi'nin 11. âyetine işâret vardır.

- Sen, buğday yüzünden, yâni bedenini beslemek sevdâsına kapıldın da, sana gökyüzünden peygamberi vasıtasıyla mânevî gıdalar gönderen Allah'tan ayrı düştün ve senin esas gıdanın gökyüzünde olduğunu unuttun.

Doğan kuşunun,
kazları dere kenarından ovaya çağırması.

- 432 • Doğan kuşu, kaza; "Sudan çık da ovaların şekerler yağdırdığını, yâni nimetler verdiğini gör." dedi.
- Akıllı kaz da, ona dedi ki: "Ey doğan kuşu, sen bizden uzaklaş. Su, bizim kalemizdir, eman yurdumuzdur. Neşemiz, sevincimizdir."
 - Şeytân da doğan gibidir. Ey kazlar, sakın ha, su kalesinden, yâni iman kalesinden, imanlı kişilerin yanından pek az dışarı çıkın.
- 435 • Doğana, yâni şeytana da deyin ki; "Dön geri, dön. Elini başımızdan çek, ey aşâğılık varlık."⁵²
- Biz senin dâvetini istemiyoruz. Dâvetin senin olsun. Ey kâfir, biz sana inanmayız. Senin sözüne kanmayız.
 - Kale bizim olsun, şeker kamışlığı da senin olsun. Armağanını da istemiyoruz. Sen al, o senin olsun.
 - Can tende buldukça, rızık eksik olmaz. Ordu, oldukça elbette bayrak da bulunur."

Yeryüzü, gökyüzüne teslim olmuştur da
"Ben bir esirim; ne dilersen yağdır." demektedir.

- 447 • Âlemin bütün zerrelere, birbirine girse de kale kesilse, yâni çâre bulmaya çalışsa, yine gökten gelecek kazâyâ karşı hiçtir. Hiç...
- Şu yeryüzü gökten nasıl kaçabilir? Kendini gökten nasıl gizleyebilir?
 - Gökten yağana karşı yeryüzü ne kaçabilir, ne bir çâre bulabilir, ne de sipere girip gizlenebilir?

⁵² Burada kaz, din deresinde yüzen iman ehlini göstermektedir. Doğan kuşu; imanlı kişileri din nehrinden dışarı çıkarıp sapıklık ovasına götürmek isteyen şeytandır.

- Güneşten onun üstüne ateş yağsa, yeryüzü o ateşe yüz tutmuştur. On- 450 dan kaçmak şöyle dursun, o ateşe karşı yüzünü yerlere sererek, sessizce ona teslim olmuştur.
- Çok yağmurlar yağsa da tûfan olsa, yeryüzündeki şehirleri yıksa, silse, süperse;
- Yeryüzü, Eyüp (a.s.) gibi gökyüzüne teslim olmuştur. "Ben bir esirim; ne dilersen yağdır." demektedir.
- Ey insanoğlu, sen de yeryüzünün bir cüz'üsün. Onun üstünde yaşıyorsun; sen de Allah'ın buyruğuna, kazâ ve kaderine karşı gelme.
- "Sizi topraktan yarattık."⁵³ âyetini duydun, işittin. Demek ki, Allah da senin toprak olmanı istiyor. İlâhî emre karşı gelme...
- Allah buyurdu ki: "Ey insan, dikkatle bak da gör, senin topraktan ya- 455 ratılmış bedenine, rûhumdan bir tohum ekdim, seni yücelttim. Sen bu toprağın bir tozu iken, seni üstün bir varlık yaptım. Sana akıl verdim, aşk verdim.
- Sen bir hamle daha yap da, topraklığı, yâni tevâzuu kendine sıfat, huy edin. Ben de, seni bütün yarattıklarımın üstüne emîr kılayım.
- Su, yüksekten aşağıya akar, sonra da aşağıdan yukarıya doğru yükselir, çıkar.
- Buğday, çiftçi tarafından toprağa atılır. Böylece yükseklerden gelir, toprağın altına girer. Sonra toprağın altından baş kaldırır, yükselir; dik, kuvvetli bir başak hâline gelir.
- Her meyvenin tohumu önce yerededir. Yere girer, ondan sonra yerden başkaldırır, yükselir.
- Bütün nimetlerin asılları, gökten toprağa yağdı, toprağın altına girdi. 460 Ondandır tertemiz cana gıda oldu.
- Bütün nimetler, gönül alçaklığı ile gökten yere indikleri için, diri ve yiğit bir insanın cüz'ü oldular.
- Böylece, senin cansız sandığın yağmur ve güneşin yetiştirdiği nimetler, insan tarafından yenildiği zaman şereflenirler de insanın sıfatları olurlar. Arşın üstüne neşeli neşeli uçarlar.

⁵³ Tâhâ Sûresi'nin şu meâldeki 53-55. âyetlerine işaret edilmektedir. "Allah, öyle bir kudretli yaratıcıdır ki, yeryüzünü size beşik yaptı. Ve yollar açtı. Gökten yağmur yağdırdı. İşte biz o yağmur sebebi ile çeşitli bitkiler çıkardık. Onlardan yiyecek, hayvanlarınızı otlatın. Gerçekten de bunlarda akıl sâhipleri için bir takım hikmetler vardır. Sizi topraktan yarattık ve sizi, ölünce o toprağa geri veririz. Yine sizi ikinci defa olarak topraktan çıkarıp diriltiriz ve haşrederiz."

- Biz önce rûh âleminden, hayat âleminden bu aşağılık dünyaya gelmiş-tik; şimdi yücelere yükseldik, derler.
- Aslında cihânın bütün cüz'leri ve zerrelere, hareket hâlinde olsun, sükûn hâlinde olsun, içlerine düşen ilâhî aşkın tesiri ile çırpınıp durmada ve; "Biz Rabbimize dönüyoruz." demektirler.

465 ● Cihân cüz'lerinin zikir ve tesbîhleri, göklere bir uğultu düşürmüş ve o-larını çınlatmıştır.

Kazâ ve kader gökten baş çıkarınca bütün akıllılar kör olur, sağır olur.

- 469 ● Kazâ ve kader gökten baş çıkarınca, bütün akıllılar kör olur, sağır olur.
- 470 ● Kazâ gelip çatınca, balıklar kendilerini denizden dışarı atarlar. Yerde kurulmuş bir tuzak, havada uçan bir kuşu bile yakalar. Güçsüz bir hâle kor.
- Peri ve şeytan bile şişe içine girer. Hattâ Hârût kendi ayağı ile Bâbil'e gidip, başaşağı bir kuyu içine asılır.
 - Kazâ ve kaderden, ancak kazâ ve kadere kaçan kurtulur. Hiç bir burç hattâ "ay"ın güçlü hâli bile onun kanını dökemez.
 - Sen kazâ ve kadere uğradıktan sonra, kazâ ve kaderden başkasına kaçarsın, sığınırsan, hiç bir hile seni ondan kurtaramaz.

Darvanlıların, fakirlere bir şey vermeden bağlardan bahçelerden meyve toplamak için hileye baş vurmaları.

- Herhâlde *Kur'ân*'da Darvanlıların hikâyesini okumuşsundur. Onu okuduğun hâlde niçin hile yolunda yürüyorsun?⁵⁴

⁵⁴ Kalem Süresi'nin 17-32. âyetlerinde geçen târihî bir vak'a'ya işâret var: Darvanlıların bahçesi Yemen'de, San'a şehrine 12 mil mesâfede idi. Müthiş bir çölün ortasında bulunuyordu. Bu bağ, çok iyi kalpli sâlih bir kişiye âitti. Bu hayırsever insan mahsûlünü toplayacağı zaman kendisine ve âilesine yetecek kadar mahsûlü ayırır, fazlasını fakirlere verirdi. Bu yüzden Cenâb-ı Hakk, o bahçeye bereket ihvan ederdi. O sâlih kimse vefât etti. O ne kadar cömertse, oğulları o kadar hasis idiler. Onların hasislikleri sebciyle bağları harap oldu. İşte Hz. Mevlâna bunun hikâyesini anlatıyor.

- Akrep iğneli bir kaç kişi, bir kaç fakirin rızkını çarpmak için hile yo-luna saptılar.
- Bir kaç kişi, Ömer ile Bekir, geceleyin başbaşa vererek hileler düşündüler.
- O kötü kişiler, sırlarını Allah anlayıp da fakirlere haber vermesin diye gizlice konuşuyorlardı.
- Çamur; çamur sıvayana hile yapmaya, el; gönülden gizli bir iş görmeye kalkabilir mi?
- Cenâb-ı Hakk: "Seni yaratan, düşüncenin, gizli konuşmanın, münâcâtının gerçek mi, yalan mı olduğunu hiç bilmez mi? Derdini, gönül hastalığını hiç anlamaz mı?" diye buyurdu.⁵⁵
- Seher vakti yola çıkan gözle gören, ertesi gün onun nerede buluna-cağını bilemez mi?
- Yolcunun yüzünü gideceği yöne döndüren, adımının sayısını sayan, nereye ineceğini, neye bineceğini elbette bilir.
- Sen şimdi kulağını gaflet kirinden temizle de, o dertlinin ayrılık derdini dinle.
- O gamlı kişinin sefâlet hikâyesini dinlersen, bil ki, ona zekât vermiş gibi olursun.
- Gönül hastalarının dertlerini dinler; ve sudan, topraktan yaratılmış canların ihtiyaçlarına kulak verir, onlarla ilgilenirsen, zekât sayılır.
- Onun hünerli, fakat yoksulluk dumanları ile dolmuş bir gönül evi var-485 dir. Sen o fakirin derdini dinlemek sûretiyle, o dumanlı eve bir pencere aç ki duman çekilsin, gitsin.⁵⁶
- Senin onu dinleyişin, ona bir nefes yolu açar da, gönül evindeki o acı duman azalır.
- Ey Hak yolcusu, sen, yüceler yücesi "Rabb'e gidiyorsun. Elimizden tut, bize himmet et. Bizim derdimize çare bul.
- Bu hâl; şöyle mi yapayım, böyle mi yapayım diye tereddüde düşüş, rûh için bir hapishânedir. Onu bir tarafa gitmeye bırakmaz.
- Dünya sevgisi, rûhu bir tarafa; âhîret düşüncesi ise onu öbür tarafa çeker. Her biri "Doğru yol benim yolumdur." der durur.

⁵⁵ Bu beyitte Mülk Süresi'nin 13-14. âyetlerine işâret edilmektedir.

⁵⁶ İyilik; hem insanî vazife, hem de çok hayırlı ve uğurlu bir hareket. Bir şâir ne güzel söylemiş:

"Çalış gamgînleri şâd etmeye, şâd olmak istersen.
Sevindir kalb-i nâsı gâmdan âzâd olmak istersen."

490 ● Bu tereddüt, Allah yolunun tuzağı, sarp yeridir. Ayağı yağlı olmayan, yâni nefse kapılıp da bu gibi sürüklenişlere kapılmayan kişi, ne mutlu kişidir.

● O tereddüde düşmeden doğru yolda yürütür, gider. Sen de yol bilmiyorsan onun ayak izlerini bul da, o ize düş, yürü.

● Ceylanın izini izle de her şeyden kurtul, yürü; o iz vâsıtasıyla miske ulaşırsın... Yâni velînin, kâmil insanın yolunda yürü de, ilâhî kokuları al.

● Ey kardeş, sen bu yürüyüşle ateşe bile gitsen, sonunda apaydın yerlere, ötelere, yüce âlemlere varırsın.

● Hakk'ın (لَا تَخَفْ), yâni "Korkma." hitâbını duydun ya; artık ne denizden kork, ne de dalgalardan ürk.⁵⁷

495 ● Mâdemki Allah sana bir korku vermiştir, o korkuyu sen (لَا تَخَفْ =) "Korkma" emri bil de, korkma... Mâdemki sana tabak gönderdi, ekmeğe de gönderir.⁵⁸

● Korku, korkmayan kişindir. Yâni "Hikmetin başı Allah korkusudur." nüktesini bilmeyen kişi içindir. Gam, gussa, keder, Hakk kapısında dönüp dolaşmayan ve oraya sığınmayan bahtsızların nasibidir.⁵⁹

Allah'tan başka her şey,
insanı yavaş yavaş
ölüme doğru götüren şeylerdir.

505 ● Allah'ın lûtf ettiği kârdan kâr edin, yararlanın, ama lûtuflara karşı pek de şımarmayın, aşırı sevinç göstermeyin; çünkü, Allah sevinip övünenleri sevmez.

⁵⁷ Yûnus Sûresi'nin 62. âyetinin meâlî şöyle: "Biliniz ki, Allah'ın velîleri için korku yoktur. Onlar, mahzûn da olmayacaklardır."

⁵⁸ Şeyh Sa'dî merhûmun *Bostan*'ında şöyle bir fıkra var: "Pek fakir bir âilenin süt emer bir çocuğu vardı. Bir gün kadıncağız: 'Efendi, çocuğun dişleri çıktı, kendimiz ekme bulamazken, ona nereden bulup yedireceğiz?' dedi. Kocası da: 'Merak etme hanım, dişi veren ekmeği de verir.' cevâbında bulundu."

⁵⁹ Şeyh Gâlip hazretlerinin şöyle bir beyti Mevlâna'dan mülhem gibi:

"Aşkta keder neyler,
Gam halk-ı cihâmındır."

● Size gelen dünya nimetlerinden yararlanın, bir miktar ferahlanın. Fakat şunu da bilin ki, dünya nimetleri; para, pul, mevki şöhret gibi aşırı derecede meşgul eden, gönlünüzü çelen bu şeylerin hepsi de sizi Rabb'inizden uzaklaştırır.⁶⁰

● Ey Hakk yolcusu, sen Hakk'la sevin, Hakk'la neşelen, O'ndan başkası ile olma. Çünkü O bahar mevsimi gibidir. Başkaları ise kara kış ayı.

● Sen bir pâdişah olsan, senin malın, mülkün, orduların, tâcın, tahtın bulunsa; şunu iyi bil ki, Allah'tan başka her şey, seni yavaş yavaş ölüme doğru götüren şeylerdir.

● Ey Hakk yolcusu, gamın, kederin varsa sevin, neşelen; çünkü gam buluşma tuzağıdır. İnsan gamlı olduğu zaman Hakk'a sığınır, Hakk'ı hatırlar. Sonra bu yolda alçak gönüllü olmak, alçaklarda dolaşmak, hor görünmek, mânen yükselmektir.

● Aslında gam ve keder bir hazînedir. Senin hastalığın ve başına gelen 510 belâlar, sıkıntılar da birer hazînedir. Fakat bu düşünce, çocuklara nasıl tesir eder? Bunun bir hakikat olduğunu nasıl anlarlar?

● Çocuklar hakikate akıl erdiremedikleri için, oyunun adını duyunca yaban eşekleri ile yarış ederek koşarlar.

● Ey kör eşekler, bu tarafta, yâni dünyada şehvet tuzakları kurulmuştur. Kahr ve ilâhî gazap gibi kan içiciler, pusuya yatmışlardır.

● Oklar uçuşup durmada, onları atan yay da, gayb âleminde gizlidir. Gençlere, ihtiyarlatıcı yüzlerce ok saplanmaktadır.⁶¹

⁶⁰ Bu beyitte: "Seni Rabb'inden alıkoyan, meşgûl eden her şey senin düşmanıdır", hadîsine işaret vardır. Bu hadîs "Dünya nedir?" sorusunun kısa, veciz bir cevâbidir. Yâni dünya denilen ve terk edilmesi tavsiye edilen şey; servet vesâire değildir. Her ne ki seni Rabb'inden alıkoyuyor ve Hakk'ı sana unutturuyorsa, işte dünya odur. Nitekim Hz. Mevlâna da şu beytinde bu hakikati ifâde buyurmuştur:

چيست دنیا، از خدا غافل شدن
نی قماش وقره وقرزند وزن

"Dünya nedir? Dünya, Allah'tan gâfil olmaktır. Yoksa zenginlik, kadın, çocuk, çoluk değildir.." Şu hâlde cennet arzusu, cehennem korkusu da insanı aşırı derecede meşgûl ederse, onların düşüncesi de Allah'ı unutturacak dereceye varırsa, onlar da dünya sayılır. Yunus Emre hazretleri ne güzel söylemiş:

"Cennet, cennet dedikleri
Bir kaç evle bir kaç hürî
İsteyene ver anları
Bana seni gerek seni."

⁶¹ Şârih Ankaravî hazretleri, bu beyti şerh ederken, Yunan filozofu Eflâtun'un şu sözünü almış: "Felekler birer yaydır. Vak'a, hâdiseler de birer ok. İnsan nişân alınan bir hedefdir. Allah da, o okları atan okçu."

- Gönül ovasına adım atmak gerek. Çünkü bedenimizin mayası olan balçık ovasında açılıp saçılmaya, gönül ferahlığı elde etmeye, mânen yükselmeye imkân yoktur.
- 515 ● Ey dostlar, gönül yurdu eminlik ülkesidir. Orada mânevî kaynaklar var, çeşmeler var. Orası güllük, gülistanlık; orada gül bahçeleri içinde gül bahçeleri var.
- Ey dünya gecesinin yolcusu, acele gönle doğru gel. Orada gez dolaş. Çünkü, gönülde yol yol mânâ meyveleri veren ağaçlar var. Orada bilgi ve duygu dereleri akmaktadır.
- 527 ● Fakat her insanın evveli, ibtidâsî şekildir, sûtettir. Ondan sonra cân gelir, gönül gelir ki, o da, insanın iç yüzünün kemâli ve güzelliğidir.
- Her meyvenin ibtidâsî şekilden, sûtetten başkadır. Ondan sonra onun tadı, lezzeti gelir. Lezzet onun mânâsıdır.
 - Önce çadır bulurlar, kurarlar da, sonra Türk'ü oraya misâfir ederler.
- 530 ● Ey Hakk âşığı, kendi maddî şeklini, sûretini sen çadır, mânânı da Türk olarak kabul et; yine mânânı kaptan, şeklini de gemi olarak düşün!

Herkes bir sevgili uğruna çalışır,
uğraşır, didinir durur.

- 538 ● Acı söz, sevimli ve güzel dudaklardan çıkınca tatlılaşır. Gül bahçesinde diken göze batmaz; gönül çekici olur.
- Pek acı olan Ebûcehil Karpuzu'nu sevgili sunarsa, o insana hurma gibi tatlı gelir. Dar bir ev de, evdeki dost yüzünden, ova gibi görünür.
- 540 ● Nice nazlılar, nâzeninler vardır; gül yanaklı, ay yüzlü bir güzele kavuşmak ümidi ile diken taşırlar.
- Ay çehreli sevgilileri için hamallığa katlanmış, ağır yükler altında kendini ezdirmiş, sırtı yara bere olmuş ne kadar insan vardır?
 - Demirci geceleyin evine gelip ay yüzüsünü öpmek için, gündüz kavurucu ateş karşısında, dumanlar içinde, demir döve döve kendi yüzünü kapkara eder.
 - Esnaftan biri, geceye kadar dükkânında çarımha gerilmiş gibi oturur durur. Ve bütün gün dükkâna haps olup kalmak zahmetine katlanır. Bu sıkıntılar ona hoş gelir. Çünkü onun gönlünde bir selvi boylu yatmaktadır.

- Bir tâcir denizde, karada yolculuk eder. Kazancını artırmak için, memleketinden, yurdundan uzak düşer. Gurbet acılarını tadar. O bütün bu sıkıntılara, evinde oturan eşinin sevgisi ile katlanır.
- Kimin bir ölüye, yâni fânî bir varlığa sevdâsı varsa, o sevdâyı canlı ve 545 diri varlığa kavuşmak için besler. Böylece fânî bir varlığı sevmek, aşka bir köprü olur da, onu ilâhî sevgiye ulaştırır.
- Bir dülgerin, yüzünü keresteye çevirip, onunla meşgul olması, ter dökerek onu işlemesi de, ay yüzlü bir güzele yararlı olmak içindir.
- Ey Hakk yolcusu, sen öyle bir diriye kavuşmak için, ona kavuşmayı umarak çalış, çabala ki, o gönül verdiğin diri, bir müddet sonra cansız bir hâle gelip toprağa gömülmesin.
- Hislerine kapılıp da bir saman çöpünü, yâni fânî bir güzeli kendine yakın bir dost olarak seçme. Çünkü ondaki sevgi ve yakınlık duygusu iğretidir. Sen kalıcı dostu ara.
- Eğer Allah'tan başka senin gönül verdiklerinde vefâ ve bağlılık olsaydı, senin en vefâlı yakının olan annen ile babanın dostluğu nerede?
- Eğer Hakk'tan başka biri dayanmaya ve güvenmeye lâyık olsaydı, se- 550 nin dadı ve lalana olan bağlılığın, dostluğun devam etmez mi idi?
- Senin süte, memeye olan alışkanlığın kalmadı; mektepten nefret ederdin, yâni tiksindir; o da geçti gitti.
- O dostluk, o alışkanlık onların varlık duvarlarına akseden ışıktı. O ışık güneşe döndü gitti.
- Hakk güneşinin ışığı her neye aks ederse, her neye düşerse, ey yiğidim, sen ona âşık olursun.
- Böylece, sevdiğin her varlıktaki güzellik Allah'tan geliyor. Sen, her neye âşık olursan, o şey ilâhî sıfatlardan biri ile yaldızlanmış, nûrlanmış.
- Gönül verdiğin şeyin yaldızı, aslına gidip de o şey çirkinleşince, bakırı 555 meydana çıkınca, yâni sevdiğin güzelliğini kaybedince, tabiatın ona doyar, ondan hoşlanmaz, onu boşlayır.
- Sevgilinin seni büyüleyen, o yaldızlı sıfatlarından, o yaldızlı güzelliğinden elini, ayağını çek; bilgisizlik yüzünden kalp bir madeni altın sanıp da hoş deme.
- Çünkü kalp şeylerdeki hoşluk, güzellik iğretidir. Görünüşte süslü püslüdür, ama altında süsüzlük, çirkinlik vardır.
- Fânî varlıklarda görülen güzellik, ilâhî güzelliğin iğreti olarak onlara aksetmesinden ibârettir. Akseden o nûr, günün birinde aslına geri dönecektir. Bu yüzden ey sâlik, iğreti güzelliklere bakma da, sen onun aslını, yâni o güzelliği vereni ara!

• Güneşin duvara düşen nûru, yine güneşe gider. Sen duvara düşen nûra değil de, o nûru düşüre, yâni güneşe git; sana lâyük olan odur.

560 • Mâdemki oluktan su akmadı, yâni güzellerden vefâ görmedin; bundan sonra suyu, sen göklerden elde et.

Mecnûn'un

Leylâ'nın mahallesinde oturan bir köpeği okşaması.

567 • Mecnûn bir köpeği okşuyor, öpüyor ve önünde âdetâ kendinden geçiyordu.

• Etrâfında eğilip bükülerek dönüp dolaşıyor ve ona gül suyu şerbeti veriyordu.

• Boşboğazın biri; "Ey ham Mecnûn!" dedi. "Yaptığın bu çılgınlık nedir?"

570 • "Köpek her zaman pis şeyleri yer, ağzı da pistir. Kuyruğunun altını bile ağzı ile temizler."

• Köpeğin bir çok ayıbını saydı, durdu. Allah'ın yarattığı mahlûkların ayıbını gören, gaybları bilen Allah'tan habersizdir.

• Mecnûn dedi ki: "Sen, baştanbaşa bir sûretten, bir şekilden, bir bedenden ibâretsîn. İçeriye gir, yâni rûh âlemine dal da ona benim gözümle bak."

• "Bu köpek, Allah'ın çözülmeyen bir tılsımıdır. Yâni Allah onun gönlünde sâhibine karşı duyduğu bağlılığın, sevginin ve vefânın hazînesini gizlemiştir. Sonra o, Leylâ mahallesinin bekçisidir.

• Sen köpek deyip geçme, onun himmetini gör. Gönlündeki, canındaki anlayışı seyret. İrfânına bak, kendisine neresini seçmiş, neresini yurt edinmiş.

575 • O benim gönül mağaramın mübârek yüzlü Kıtırmir'idir. Hattâ o benim dert ve hüznün ortağıdır.

• Leylâ'nın mahallesinde oturan bir köpeğin bir kılını, ben nasıl olur da arslanlara değişebilirim?

• Ey köpeklerine arslanların kul köle olduğu azîz varlık, senin hakkında fazla söz söylemeye imkân yoktur, vesselâm.

• Ey dostlar, şekilden, sûretten geçer, mânâ âlemine girerseniz, orasının cennet ve gül bahçesinin içinde gül bahçesi olduğunu görürsünüz.

• Ey sâlik, kendi sûretini, mevhum benliğini kırıp yakacak olursan, yâni bütün putların anası olan kendine tapmaktan kurtulursan, içindeki bütün putları kırmayı öğrenirsin.

• Bundan sonra, artık her sûreti, her putu kırar, Hz. Haydar gibi Hayber 580 Kalesi'nin kapısını koparırsın.

• Malı çalışıp didinen elde eder. Bir defineye rastlayan kişi, pek azdır. 592

• Nerede Hz. Mustafa ki, mübârek bedeni can olsun da, "Cenâb-ı Hakk ona Kur'ân'ı öğretti" sırrına ersin.

• Allah ilmi, hakîkati beden ehlinin hepsine "Kalemle öğretti." Cenâb-ı Hakk, keremini bağışlamada kalemi vâsita olarak yüceltti.

Gösterişten, yalandan,
riyâdan ibâret yüzler de vardır.

• Gösterişten, yalandan, hile ve riyâdan ibâret yüzler de vardır. Böyle 601 bir yüzün müslümanlardan gizli kalması daha iyidir.

• Öyle yüzler vardır ki, şeytanlar, sinekler gibi o yüze üşüşürler. Bekçi gibi orasını yurt edinirler, otururlar.

• Böyle kişinin suratını görünce, ya bakma, yâhut bakarsan hoşlanıp gülme.

• Böyle nûrsuz ve habîs yüzler için Cenâb-ı Hakk; "Alnının perçemin-den yakalar, çekeriz."⁶² diye buyurmuştur.

Akrabadan gelen kötülük can yakıcıdır.

• Akrabadan, dosttan ve yakınlardan gelen bir cefâ, düşmanın üç yüz 623 bin cefâsına bedeldir.

• Çünkü gönül, akrabanın ve dostların cevri edeceğine, cefâda bulunacağına inanmaz. Canı onun lûtfuna ve vefâsına alışmıştır.

Benim kendimden bile haberim yok.

• Benim kendimden bile haberim yok. Gönlümde "Allah"tan başka bir 668 şey mevcûd değildir.

⁶² Alâk Sûresi, 16. âyet.

669 • Dünkü yediğim yemek bile hatırımda yok, bu gönül hayretten, Allah'ın yarattıklarına bakıp, yaratana hayran olmaktan başka bir şeyle şâd olmuyor.⁶³

670 • Ben akıllıyım ama Hakk delisiyim. Bunu hatırla da, kendimde olmayışımı mazûr gör.⁶⁴

• Birisi pis olan, haram olan hurma şerbetini içse de sarhoş olsa, şeriat onu mazûr görür. Sözleri ve davranışları üzerinde pek durmaz.

• Sarhoşun ve esrâr içenin, kadın boşaması ve bir şey satması doğru değildir. Kabul edilmez. Sanki o, çocukmuş gibi yaptığı affedilir.

• Eşsiz pâdişahın, yâni benzeri olmayan Allah'ın mânevî kokusundan, ona karşı duyulan hayranlıktan, sevgiden gelen mestlik, mânevî zevk ise, şarabın verdiği sarhoşlukla kıyaslanamaz.⁶⁵

688 • Hakk aşkıyla mest olan kişi, nefsanî duyguların tesiri ile nasıl ayılır? Yâni duyduğu mânevî zevki nasıl bırakabilir? Hakk mesti, sûr üfürülünceye kadar kendine gelmez.

• Hakk şarabı gerçekten vardır. Yalan değildir. Sense ayran içtin. Ayran içtin, ayran.

690 • Sen kendini Cüneyd-i Bağdâdî veya Bâyezid-i Bestâmî gibi gösteriyorsun, sonra da tutuyor; "Ben o kadar sarhoşum ki, balta ile anahtarı birbirinden ayırdedemiyorum." diyorsun. Haydi yürü git.

• Ey hileci adam, damarındaki kötülüğü, tenbelliği, hırsı, tama'ı bu sersemlikle nasıl gizleyebilirsin?

• Kendini Hallâc-ı Mansûr gibi gösteriyorsun, hâlbuki Hallâc, aşk ateşini, nefsinin pamuğuna düşürüp onu yakarken, sen şeriatı yakan imansızlık ateşini, dostların inanç pamuğuna düşürüyor, onları felâkete sürüklüyorsun.

⁶³ Hayret, hayranlık, şaşırıp kalma, Allah'ın aşk ve şevkenden, güzel yaratma gücünden insanın hayran olup kalması, dünya, yıldızlar, dağlar, göller, mehtaplar, çiçekler, kelebekler, denizlerin dibinde yüzen renk, renk balıklar, hepsinde o büyük, eşsiz Allah'ın sıfatı, güzelliği, kudreti sergileniyor. Bu yüzden Cenâb-ı Peygamber "Allah'ım sana karşı duyduğum hayranlığı artır." diye duâ etti.

⁶⁴ Şeyh Sühreverdî hazretleri *Avâtîfü'l-Meârif* adlı eserinde: "Bazı kişiler, kendilerini Hakk delisi gibi göstererek nefsanî arzularına uyarlar. Çeşitli günahlar işlerler. Sonra, melâmet hırkasına bürünerek, kendilerinin Hakk âşığı olduklarını iddiâ ederler. Bunlara kanmamak gerek. Bunlar Hakk âşığı değil, birer sapıktır."

⁶⁵ Şeyh Sâdi hazretleri bir beytinde şunları söylüyor: "Şarabın sarhoşluğu gece yarısına kadar sürer. Güzel yüzlü bir sâkinin verdiği mânevî sarhoşluk kıyâmete kadar devam eder."

• Kendini Hakk yolunun yolcularından sayma, sen yol kesenlerin dostu- 695
tusun, boş laflar, söyleme...

• Delilikten geri dur, akla doğru koş, iğreti kanat hiç insanı göklere uçurur mu?

• Sen kendini Hakk âşığı gösteriyorsun, hâlbuki kapkara bir şeytânla aşk oyununa girişmişsin.

• Kıyâmet gününde, sevenle sevileni birbirine bağlarlar da öyle ortaya çıkarırlar.

• Sen ne diye kendini aptallığa vuruyor, kendi kendinden geçmiş gösteriyorsun? Sen üzümün kanını içip de sarhoş değilsin. Sen bizim kanımızı içmişsin.

• Sanatın, sanatkârdan uzak olmayacağını sanarak, kendini Hakk'a yakın 701
sanıyorsun.

• Şunu görmez misin ki: "Velîlere mahsûs olan Hakk'a yakınlıkta yüzlerce kerâmet, yüzlerce akıl almaz hâller var."

• Demir, Dâvud(a.s.)'ın elinde mum gibi yumuşadı, senin elinde ise mum, demir gibi sertleşiyor.

Hakk'a yakınlık, kabiliyet ve istidât sebebiyle çeşit çeşittir.

• Yaratmak, rızık vermek sûretiyle olan Hakk yakınlığı umûmîdir. Allah bütün yarattıklarını sever. Onların rızıkını verir. Onları gözetir. Onlardan uzak değildir.⁶⁶

• Fakat nebîlerle velîler, ayrıca, ilâhî aşkın ve rabbânî ilhâmın da yakınlığına ermişlerdir. Bu sebeple onların yakınlığı başka türlü bir yakınlıktır.

• Babacığım, Hakk yakınlığı çeşit çeşittir. Güneş dağa da, taşa da, altına 705
da ışığını düşürür, vurur.

• Fakat güneşin altına öyle bir yakınlığı vardır ki, o yakınlıktan, söğüt ağacının haberi bile yoktur.

⁶⁶ Kaf Sûresi'nin 16. âyetinde: "Biz, insana şah damarından daha yakınız", diye buyrulmuş ve bütün mahlûkat için umûmî, genel bir yakınlık olduğu bildirilmiştir. Evet, yaratan, her şeyi halk eden Allah, yarattıklarından ayrı ve uzak değildir. Meselâ; Süleymaniye Câmii'ne gitsek, câmi-i şerifin ne tarafına bakarsak bakalım, orada Mimâr Sinan'ın sanatının üstünlüğünü, kemâlini görürüz. Bununla beraber Allah'a yakınlığın çeşitleri ve dereceleri vardır. Hz. Mevlâna, bir kaç örnek vererek bu husûsu daha iyice anlamamıza yardımcı olmaktadır.

- Güneş, kuru dala da, yaş dala da yakındır. Güneş ikisinden de utanır, gizlenir mi?
- Fakat zamanı gelince olgun, lezzetli, güzel kokulu meyvelerini yiyeceğin yaş, taze dalın güneşe yakınlığı nerede?
- Kuru dalınki nerede? Kuru dal, güneşe yakınlığı yüzünden daha çok kurumaktan başka ne elde edebilir?

Çakalın boya küpüne düşüp boyanması
ve çakallar arasında tâvusluk dâvâsına kalkışması.

- 721 ● Bir çakal boya küpüne düştü. Birazcık o küpte kaldı.
- Sonra postu boyanmış olarak çıktı. "Ben" dedi, "Göklerin tâvus kuşu oldum."
 - Onun boyalı tüyleri, hoş bir parlaklık elde etmişti. Güneş de o renklere vuruyor, parıl parıl parlıyordu.
 - Tüylerini yeşil, kırmızı, penbe ve sarı renkte gördü. Gitti, kendini çakallara gösterdi.
- 725 ● Hepsisi de: "Ey çakalcık!" dediler. "Bu ne hâl? Baştanbaşa neşelere dalmışsın?"
- O neşe sebebiyle bizden ayrılıyorsun. Bu ululanmayı, bu kendini beğenmeyi nereden getirdin?"
 - Çakallardan biri onun önüne geldi ve "Ey filan!" dedi. "Ya hile yapıyorsun, yâhut da ermişlerden biri oldun?"
 - Minbere çıkıp, hoş lâflar ederek, halkı kendine bağlamak için, hile yollarına sapıyorsun.
 - Çok çalıştım, bir hâl elde edemedim, sonunda hile ile utanmazlığı ele aldın."
- 766 ● O renk renk olmuş çakal, kendisini kınayanın kulağına gizlice dedi ki:
- "Bir bana bak, bir de rengimi seyret. Hiç bir puta tapanın benim gibi güzel putu yoktur.
 - Benim gül bahçesi gibi yüzlerce rengim var. Hoş ve güzel bir hâldeyim. Bana kafa tutma. Bana secde et.
 - Benim süsümü, parlaklığımı, rengimi gör de, bana "Dünyanın varlığı ile öğündüğü kişi, dinin direği" lakâplarını ver.

- Ben, Allah'ın lûtfuna mazhar olmuşum ululuğu, büyüklüğü anlatan 770 bir levha hâlini almışım... Benim varlığında Allah'ın sırlarının şerhi vardır.⁶⁷
- Ey çakallar, aklınızı başınıza alın da, bana artık 'çakal' demeyin. Bir çakalda bu kadar güzellik bulunur mu?"
- Çakalların hepsi de, mum etrafında toplanan pervâneler gibi oraya toplandılar.
- "O hâlde ey elmasım, sana ne diyelim?" diye sordular. O da "‘Müşteri yıldızına benzeyen erkek tâvus kuşu’ deyin." cevâbını verdi.
- Çakallar; "Peki ama" dediler. "Can tâvusları, yâni üstün varlıklar gül bahçelerinde salınır, cilveler ederek nazlı nazlı gezerler.
- Sen de onlar gibi cilveler eder misin?" "Hayır." dedi. "Çöle düşmeden. 775 Sina'yı nasıl anlatabilirim?"
- "Tâvus kuşları gibi ötüyor musun?" diye sordular. "Hayır ötemem." dedi. "Öyle ise" dediler. "Ey yüce er, sen tâvus kuşu da değilsin.
- Tâvus kuşunun giyeceği elbise, yâni renk renk olan tüyleri kökten gelir; sen renkle, iddia ile ona nasıl benzersin?"

Geveze adamın birinin,
her sabah bir kuyruk parçası ile bıyığını yağlayıp
dostları arasında; "Şunu bunu yedim." diye öğünmesi.

- Aşağılık bir kişi bir kuyruk parçası bulmuştu. Her sabah onunla bıyığını yağlardı.
- Zenginlerin yanlarına gider; "Ben bir toplantıda yağlı, ballı yemekler yedim." derdi.
- Bıyıklarına bakın der gibi de, eliyle bıyıklarını büker, düzeltirdi.
- "Bıyıklarımın yağlı bulunması, benim doğru söylediğim şahidi, yağlı 735 ve tatlı yediğim delilidir." derdi.

⁶⁷ Çakaldan murâd: Dış yüzünü süslemiş, güzel görünen, fakat iç yüzü yırtıcı olan, yâni çakallıktan kurtulmamış olan, hayırsız kişiyi temsil etmektedir. Sâlih insanların kıyâfetlerine bürünen, dilini şeyhlerin, âriflerin sözleri ile süsleyen; "Bana gelin, ben üstün bir varlığım, kâmil insanım, sizi hakîkate ulaştıracağım." diye onu bunu kandıran sahte şeyhlerin sembolü. Bu hikâye, hâlimden memnun olmayan, Allah'ın verdikleri ile kanaat etmeyen, takdirin dışına çıkarak, kendi nefsânî arzularına uyan, fakat bir türlü huzûra kavuşamayan insanların hâlini anlatmaktadır.

- Karnı ise sessiz sedâsız; "Allah, yalancılardan hilelerini yok etsin" diye söylenirdi.
- "Senin lâfın, bizi açlık ateşine attı. O yağlı bıyıkların kökünden yolun-sun, kopsun.
- Ey dilenci, senin çirkin lâfın olmasaydı, bir kerem sahibi çıkar, belki bize acırdı. Yemek verirdi.
- Eğer açlık ayıbını gösterseydin, yâni aç olduğunu gizlemeseydin, eğri-lik yâni yalancılık yoluna sapmasaydın, belki bir hekîm çıkar, derdine devâ olurdu.

740 • Cenâb-ı Hakk; 'Ey eğri kişi, eğri büğrü hareket etme. Kıyâmet gününde, doğrulara doğrulukları fayda verir.' diye buyurdu.⁶⁸

- Ey alçak adam, eğri büğrü yatma, neyin varsa göster. Artık doğru ol.⁶⁹
- Ayıbını, kusurunu söylemiyorsun, bâri sus; kendini hileden, gösteriş-ten çek; bu kötü huylardan tamamıyla uzaklaş."

748 • Bıyığını yağlayan adam, hileye sarak, devletliyim ve üstün bir insan-ım dâvâsına girişmişti. Midesi ise, aç kalmasına sebep olduğu için bıy-ğından nefret ediyordu.

- Allah'ım, onun gizlediğini meydana çıkar, o bizi yaktı, yandırdı. Sen de onu rezil et, diyordu.

750 • Bedenin bütün cüz'leri o hileci adama düşman olmuştu. Çünkü on-ların hakkını vermiyor, onları aç bırakıyordu. O bahardan söz ediyordu. Onlar ise kış içinde kalmış gibi idiler.

- Adam ihsanlardan, bağışlardan lâf edip duruyor, fakat merhamet da-lını kökünden söküyordu. Yâni tok görüldüğü için, kimse ona acımı-yordu. Tok görünüp, midesini aç bırakıyordu.
- Ya doğru ol, ya sus. Kendinde olmayan bir şeyi iddiâ etme. Ondan sonra Hakk'ın rahmetini gör ve onu doya doya iç.
- Nihâyet onun midesi ona düşman oldu da, gizlice duâ için el açtı.
- "Allah'ım!" diye yalvardı. "Bu aşâğılık adamı rezil et de, büyükler, iyi insanlar bize acısınlar, merhamet etsinler."

⁶⁸ Mâide Sûresi'nin 119. âyetine işâret eylemiştir.

⁶⁹ Hüd Sûresi'nin 112. âyetine işâret vardır.

• Bütün yarattıklarını seven ve onlara acıyan Allah, aç kalmış midenin 755 duâsını kabul etti. İhtiyaçtan doğan yanıp yakılma, adamın içinden dışına vurdu.

• Cenâb-ı Hakk; "Ey insan, kötülük ediyorsan da, puta tapıyorsan da mâdemki beni gönlünde buldun ve bana duâ ettin, yalvardın, yakardın, ben seni mahzûn bırakmam, duânı kabul ederim." diye buyurdu.

• Sen duâyâ sımsıkı sarıl, yalvar, yakar; duâ, sonunda gulyabânî, yâni nefsin elinden seni kurtarır.

• Adamın midesi, kendini Hakk'a teslim edince, bir kedi geldi, onun bı-yıklarını yağladığı kuyruk parçasını kapıp kaçtı.

• Evdekiler kedinin arkasından koşarlarsa da, kedi kaçtı. Adamın küçük oğlunun, babasının azarı korkusundan beti benzi attı.

• O küçük çocuk, babasının bulunduğu topluluğa geldi. Durumu anlattı. 760 O boş lâflar eden adamın şerefini bir paralık etti.

• Çocuk o kalabalık içinde babasına dedi ki: "Babacığım, hani senin her sabah dudaklarını, bıyıklarını yağladığın o kuyruk vardı ya..."

• Ansızın bir kedi geldi, onu kaptı kaçtı. Arkasından çok koştuk ama faydası olmadı."

• Orada bulunanlar şaşırıp gülmeye başladılar, sonunda küçük düşen a-dama acıdılar.

• Onu yemeğe çağırdılar, doyurdular, ona merhamet yağdırdılar; sanki onun topraktan yaratılmış bedenine merhamet tohumu ektiler.

• O da, kerem sahiplerinin, iyi insanların iyiliğini, şefkatini, acımalarını 765 görünce, doğru olmanın zevkine vardı. Gurura kapılmaktan, kendini üs-tün görmekten vazgeçti. Doğruluğa kul oldu, köle oldu.

Hakk yolunda çok imtihanlar ve çok imtihan mihenk taşları vardır.

• Eğer sen, doğruluktan bir kâr elde etti isen, küçük de olsa, mânevî bir 743 kazancın varsa sakın ağzını açma, kendinden bahsetme, kendini üstün görme. Çünkü Hakk yolunda çok imtihanlar, çok imtihan mihenk taşları vardır.

• Bir çok husûsta seni deneyen imtihan mihenk taşlarına bile imtihanlar vardır. Yâni seni imtihan eden kişilerin, senin mânevî değerini anlamak için seni mihenk taşına vuran müşidlerin de imtihanları vardır. Onlar da her insan gibi Hakk'ın imtihanından geçerler.

745 ● Cenâb-ı Hakk buyurdu: "İnsan, doğuşundan ölümüne kadar, her sene iki defa imtihan olur."⁷⁰

● Babacığım, bu dünyada imtihan içinde imtihan vardır. Aklını başına al da, küçük bir imtihanla kendini satın alma. Yâni ufak bir imtihan geçirmekle kemâle erdiğini sanma.

Hârût ile Mârût'un hikâyesi ve onların Hakk Teâlâ'nın imtihânına karşı yiğitlik taslamaları.

801 ● Hârût ile Mârût, göklerde, yerlerde gördükleri bütün eserlerde, Allah'ın sanatını, yaratma gücünü ve kendilerinde zuhûr eden kuvvet ve kudretini gördükleri, sezdikleri için hayran olmuşlar, pâdişahlar pâdişahının akıl almaz işlerinden, azar azar kahretmesinden ve o kahır içinde mutluluğun gizli bulunmasından şaşırılmışlar, kendilerinden geçmişlerdi.⁷¹

⁷⁰ Burada Hz. Mevlâna Tevbe Süresi'nin 126. âyetinden ilhâm alarak: "İnsan doğuşundan ölümüne kadar her sene iki defa hastalık, sıkıntı, yoksulluk, sevdiklerimizden birisinin kaybolması gibi, çeşitli musîbetlerle imtihan edilmektedir." diye buyurur. Aziz Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de bir hadîslerinde şöyle buyurur: "Serveti kaybolmayan, bedeni hastalanmayan kulda hayır yoktur. Allah, bir kulunu severse onu ibtilâ eder. Yâni bir derde mübtelâ kılar. Sonra ona sabretmesini öğretir."

⁷¹ Hârût ile Mârût adlı iki melek, insan oğullarının kötülüklerini görüp Cenâb-ı Hakk'a şikâyetinde bulunmuşlardı. İnsan denilen ve eşref-i mahlûk sayılan bu mahlûkların yeryüzünde hep günah işlediklerinden sızlanmışlardır. Allah da onlara; "İnsanlardaki nefsanî duygular, şehvet sizde de olsa idi daha kötü olurdu. İnsanlardan daha fazla günah işlerdiniz" diye buyurdu. Fakat bu melekler kendilerine güvendikleri için Hakk'a isyân etmeyeceklerini, temiz kalacaklarını söylediler. Bunun üzerine Cenâb-ı Hakk, insanlara verdiği şehveti bunlara da verdi. Ve onları gökten yeryüzüne, Bâbil'e indirdi. Onlar Bâbil'de hâkimlik ederlerken, çok güzel bir kadın, bir iş için yanlarına geldi. Melekler kadını görünce hayran oldular. Hakk'a verdikleri sözü unuttular. Fakat kadın isteklerine uymak için bazı şartlar ileri sürdü: Ya kocasını öldürüp kaatil olmalarını, yâhut puta tapmalarını, yâhut da şarap içmelerini şart koştu. Şarap içmeyi en uygun bularak şarap içtiler. Bunun üzerine kadın onlara; "Bir şartım daha var." dedi. "Siz her gece ism-i âzamı okuyup göğe çıkıyorsunuz, onu bana da öğretin." Onlar bu şartı da kabul ettiler. Ona ism-i âzamı öğrettiler. Kadın göğe çıktı. Yeryüzüne inip kirlenmek istemedi. Hakk da onu bir yıldızla çıkardı. Zühre Yıldızı işte bu kadınmış. Meleklerle de dünya azabı ile âhiret azabından birini kabul etmeleri söylendi. Onlar da dünya azabını tercih ettiler. Allah'ın izni ile onlar Bâbil kapısına başaşağı asıldılar. Orada kıyâmete kadar azap çekeceklerdir. *Kur'ân-ı Kerîm*'de Bakara Süresi'nin 12. âyetinde bu iki meleğin Bâbil'e indikleri, halka sihir öğrettikleri, kendilerine mürâcaat edenlere sihir öğretmeden; "Biz Allah tarafından size bir imtihân olarak geldik. Sihir öğrenip kâfir olmayın." dedikleri hikâye edilmektedir.

● Allah'ın, içinde mutluluğu gizlediği kahır ve azâbı böyle mest eder, şaşırır, kendilerinden geçirirse, Allah'a mirâcın, Allah'a yükselmenin ve onu mânen bulmanın ne biçim bir mestlik vereceği düşünülmelidir.

● Hakkın içinde mutluluklar gizlediği kahır tuzağındaki yem, böyle bir mestlik verirse, ya onun ihsan sofrası, iyi öğüdü, ayırt etmeden bütün kullarının önüne cömertçe açtığı çeşitli nimetlerinin sofrası neler verir, neler lûtfeder?

● Hârut ve Mârut mest olmuşlar, nefis ve şehvet kemendinden fırlamış kurtulmuşlar, âşıkcasına hay edip duruyorlardı.

● Fakat yürüdükleri Hakk yolunda, öyle bir pusu öyle bir imtihan vardı 805 ki, onun fırtınası, dağı bile saman çöpü gibi kapıyor, kaldırıyordu.

● Hakkın imtihanı onları alt üst ediyordu ama, mest olanın böyle şeylerden haberi olur mu?

● Benim gibi sen de, şehvet sarhoşluğundan kendini kurtar. Şehvet mes- 819 ti olanı, deve üstünde seyret.

● Dünyadaki bu şehvet sarhoşluğu da, meleklerin sarhoşluklarına karşı 820 pek azdır. Çünkü dünyadaki şehvet sarhoşluğu cismânîdir, bedene aittir. Meleklerin sarhoşluğu ise rûhânîdir.

● Melek sarhoşluğu, şehvet sarhoşluğunu giderir. Çünkü erkeklik ve dişilik nedir? Bilmeyen melek nasıl şehvete kapılabilir?

● Ey gâfil sen tatlı su içmeyince acı su sana gözdeki nûr gibi hoş gelir.

● Gök şarabının bir damlası insanı şaraptan da vaz geçirir, sâkîden de, dünya güzelliklerinden de...

● Artık sen düşün; meleklerin ve ilâhî celâlden, rabbânî tecellîden etkilenen, pak olan tertemiz rûhların mest oluşları kendilerinden geçişleri nasıldır?

● O tertemiz rûhlar gök şarabının kokusuna gönül bağlamışlar da, dün- 825 ya şarabının küplerini kırmışlardır.

● Ancak ümitsiz bir hâle düşenler, gök şarabından, bu ilâhî şaraptan uzak kalanlar, kâfirler gibi kabirlerinde gizlenerek rahmetten meyûs olmuşlardır.

● Onlar iki dünyada da ümitsizliğe düşmüşlerdi. Hadsiz, hesapsız dikenler ekmişlerdir. Yâni herbiri diken gibi ona buna batmış, insanları üzmüş, kötü işler işlemişlerdir.

• Yeryüzünde işlenen kötülükleri, zulümleri, günahları, dökülen kanları görünce Hârût ile Mârût mânevî mestliklerinden; "Yazıklar olsun." dediler. "Keşke biz de yeryüzüne rahmet yağdırsaydık. Yâni yeryüzüne adâlet ve huzûr getirseydik.

• Şu günahlar ve zulümler yurdu olan dünyaya adâleti, sevgiyi, insafı, merhameti, ibâdet ve vefâyı yerleştirdik."

830 • Onlar, bu sözleri söylediler ama, ilâhî kazâ ve kader de "Durun!" dedi. "Ayaklarınızın önünde pek çok görünmeyen tuzaklar var.

• Çünkü bu yolda ölenlerin saçlarından, kemiklerinden yollar kapanmıştır da, vahdet vâdisine giden yolcular, ayak basacak yer bulamıyorlar.

• Yol baştan başa kemik, saç, sinir dolu. O yolda Allah'ın kahır kılıcı nice varları yok etti.

• Cenâb-ı Hakk; "Allah'ın lûtfuna, inâyetine kavuşmuş kullar, yeryüzünde yavaş yürürler."⁷² diye buyurdu.

835 • Yalınayak bir kimse; bir dikenlikte durarak, dinlenerek, düşünerek, sakinerek, çekinerek yürüyebilir. Yâni hak yolunda yürüyen bir kişi, adım attığı yere dikkat etmeli, düşünerek gitmeli ki yürüyebilsin.

• Kazâ ve kader de bu sözleri söylüyordu. Ama Hârût ve Mârût çöşkunluklarının perdesi arkasında gizlenmişlerdi. Kulakları da tıkanmıştı. Duymuyordu.

• Bu dünyada varlıklarından, benliklerinden kurtulanlardan başka herkesin gözleri kapalı, kulakları tıkalıdır.⁷³

• Allah'ın lûtfundan, inâyetinden, yardımından başka gözleri kim açabilir? Allah'ın sevgisinden başka Hakk'ın öfkesini ne yatıştırabilir?

• Dünya da başarısız gayrete, cehde, çabaya kimse düşmesin. Doğru yolu Allah daha iyi bilir. Yâni ibâdete sıkıca bağlanma. Onun semeresi olan müşâhede, Allah'ı mânen bulma Allah'ın yardımı ile olur. Allah'ın yardımı ve lûtfu olmayınca ibâdetler yorgunluktan ibâret kalır.

⁷² Furkan Sûresi'nin şu anlamdaki 63. âyetine işâret var: "Rahman olan Allah'ın has kulları yeryüzünde vakar ve tevâzu ile yürürler. Onlara câhiller hitâp edip de mânâsız bir söz söyleyince, aynı şekilde karşılık vermezler. 'Selâmette olunuz' derler." Hz. Mevlâna da bir gazelinde; "Sana 'Murâîsin' derlerse, 'Dediğimizin iki kat fazlasıyım' de yürü. Eğer kızıp da sana sövmeye başarlarsa onlara duâ et ve gönül hoşluğu ile gülererek git." diye buyurur.

⁷³ Bakara Sûresi'nin 7. âyetine işâret var.

Firavun'un Mûsâ(a.s.)'ı rüyâsında görmesi ve onun doğmaması için tedbirlere girişmesi.

• Firavun'un cehdi, uğraşması Allah'ın yardımı olmadığı için başarısızdı. 840 Her ne dikiyorsa, o sökülüyordu.

• Firavun'un buyruğu altında binlerce yıldız bilgini, rüyâ yorumcusu büyücüler vardı.

• Ona rüyâsında Hz. Mûsâ'nın doğacağını, sonra mülkünü yakıp yıkaacağını göstermişlerdi.

• Firavun rüyâsını düş yoruculara ve yıldız bilginlerine söyledi. "Bu hayâlin, bu uğursuz rüyânın hükmünü nasıl gidermeli?" diye sordu.

• Hepsî de; "Çâresine bakalım, yol kesenler gibi doğum yolunu vuralım." dediler.

• Hz. Mûsâ'nın doğacağı gece Firavun'un kulları şu karara vardılar: 845

• O gün erkenden pâdişahın tahtı meydana kurulacak ve önünde toplantı yapılacaktı.

• Şehirde pâdişah adına tellâlar çağrılmasını emrettiler.

• "Ey İsrâiloğulları!" denecekti. "Pâdişah filân yerde sizi huzûruna çağırıyor.

• Size perdesiz, örtüsüz yüzünü gösterecek, sevâba girmek için size ih-sanlarda bağışlarda bulunacak."

• Çünkü İsrâiloğulları Firavun'a hiç yaklaşılamazlardı. Firavun'un yüzünü görmelerine izin yoktu.

• Hatta yolda Firavun'a rastlasalar; yüzü koyun yere kapanıp ona secde ederlerdi. Yasa böyle idi.

• Yasaya göre, hiç bir İsrâilli, vakitli vakitsiz Firavun'un yüzünü görmeyecekti.

• Yolda çavuşların sesini işitip de Firavun'un gelmekte olduğunu anlayınca, onun yüzüne bakmamak için yüzlerini duvarlara döndürürlerdi.

• İçlerinden birisi Firavun'un yüzünü görürse suçlu olurdu; başma en kötü işler, en ağır cezâlar gelirdi.

• Onlar da, görmelerine imkân bulunmayan o yüzü pek görmek isterlerdi. Çünkü insan, men edildiği şeye düşkün olur.

• "Ey İsrailoğulları! Meydan yerine yürüyün; pâdişahlar pâdişahını görmeyiz, bağışını elde etmeniz ümidi var!" 855

- İsrailoğulları bu müjdeyi işitince sevindiler. Çünkü, Firavun'u görmeyi çok istiyorlardı.
 - Hileye aldandılar ve meydan tarafına koştular; hoş görünmek için kendilerini süslediler, yâni temiz ve yeni elbiseler giydiler.
- 867 ● İsraililer bu dâvete pek sevindiler, coştular; erkenden meydana doğru koştular.
- Firavun onları hile ile meydana götürünce, o ter ü taze yüzünü onlara gösterdi.
 - Gönüllerini aldı, lûtuflarda bulundu, bahşişler verdi, vaadlerde bulundu.
- 870 ● Ondandır, "Canınız hakkı için, hepiniz bu meydanda bu gece yatın uyuyun!" dedi.
- İsraililer; "Emre uyarız; sen istersen, tamam bir ay burada otururuz." diye cevap verdiler.
 - Firavun akşamleyin sevinerek döndü; "Bu gece" diyordu, "Ana karnına düşeceği gece idi. Şimdi bunların hepsi de kadınlarından uzaktır."
 - Hazinedarı İmran da yanında idi. Onunla konuşa konuşa şehre geldiler.
 - Firavun İmran'a; "Ey İmran! Bu gece sen burada yat; hanımının yanına gitme, onunla buluşma!" dedi.
- 875 ● İmran; "Ben senin kapının eşliğinde yatarım, gönlünün istediğinden başka hiç bir şey düşünmem!" dedi.
- İmran da İsrailoğulları'ndan idi, fakat Firavun'un canı ve gönlü gibi dostu idi.
 - Firavun, onun isyan edeceğini, gönlünün korktuğunu yapacağını nereden bilirdi?
 - Firavun yatak odasına gitti. İmran da orada, yâni Firavun'un sarayında kendisine ayrılan yerde yattı, uyudu. Gece yarısı karısı, İmran'ı görmeye geldi.
 - Kadın İmran'ın üstüne kapandı, dudaklarını öptü, geceleyin onu uykusundan uyandırdı.
- 880 ● İmran uyanınca, kadın gözüne güzel göründü, dudak dudağa kadını öpmeye başladı.
- İmran karısına; "Gecenin bu vaktinde buralara kadar nasıl geldin?" diye sordu. Kadın; "Seni çok özledim de onun için geldim. Beni buralara Allah'ın takdiri yolladı." dedi.

- İmran sevgi ile kadını kucakladı, o anda sevişmekten nefsinin tutamadı.
 - Onunla birleşti, emâneti ona teslim etti. Yâni Hz. Mûsâ'yı dünyaya getirecek tohumu ona verdi. Ondandır, "Ey kadını! Bu iş küçük bir iş değil; bunu çok gizli tut!" dedi.
 - Demir taş vuruldu, ondan bir kıvılcım çıktı. O kıvılcım Firavun'a da, saltanatına da kin güdücü idi.
- İmran diyordu ki: "Ben buluta benziyorum, sen yeryüzü gibisin, Hz. 885 Mûsâ da bitkidir. Bizi oynatan Allah'tır.
- Satrançtaki şah misâlidir ki, biz O'nun matı ve mağlûbuyuz.
 - Ey hanım! Üstün gelmeyi, yâni yutmayı, yenilmeyi, yutulmayı şahtan bil; bizden bilme ve bize hükümdarın emrini tutmadın diye çıkışma!
 - Şu Firavun'un korktuğu şey var ya, o seninle birleşince meydana geldi, yaratıldı.
 - Sakın bu hâli hiç kimseye açma, hiç kimseye söyleme, sana da, bana da zarar gelmesin!
 - Ey benim nazlı karıcığım! İlerde senin gebe kaldığın meydana çıkınca, bunun tepkileri de olacak."
- Tam bu sırada meydandaki halkın nârâları duyulmaya başladı; hava 890 sesle, bağrısmalarla doldu.
- Firavun, korku ile yerinden sıçradı. "Bu gürültü ne?" diye yalın ayak koştı.
 - "Meydandan koşup gelen bu sesler, bu gürültüler nedir? Dehşetinden cin de, şeytan da korkup kaçmada..."
 - İmran; "Pâdişahımızın ömrü uzun olsun! İsrailoğulları senin yüzünden neşeleniyorlar.
 - Pâdişahlarının bağışından, lûtuflarından bayram ediyorlar, seviniyorlar, oynuyorlar, el çırpıyorlar." dedi.
- Firavun; "Bu olabilir ama, beni adam akıllı vehim ve endişe kapladı, dü- 895 şünce bastırdı.
- Bu ses, benim rûhumu sıktı, sinirlerimi bozdu. Acı acı gamlardan, kederlerden âdetâ ihtiyarladım."
 - Firavun, bütün gece ağrısı tutmuş gebe kadın gibi bir yandan bir yana gidip geliyordu.
 - Her an "İmran!" diyordu. "Bu nârâlar beni korku ile yerimden sıçrattı."

- Zavallı İmran'ın cesareti yoktu ki karısı ile buluştuğunu söylesin.
- 900 ● Karısı İmran'dan gebe kalınca, gökyüzünde Mûsâ'nın yıldızı belirmişti.
- 903 ● Gündüz olunca Firavun; "Ey İmran!" dedi. "Git de, o gürültünün, o sesin sebebi nedir, öğren!"
 - İmran meydana koştu; "Pâdişahların pâdişahı uyuyamadı; bu geceki gürültü ne idi?"
 - Her müneccimin başı açıldı, yakası yırtılmıştı. Yaşlılar gibi hepsi de toprağı oyuyordu.
 - Yaşlılar gibi sesleri ses vermede, feryadları ortalığı tutmada idi.
 - Saçlarını, sakallarını yolmuşlar, yüzlerini yırtmışlar, başlarına toprak saçmışlardı. Gözleri kan çanağına dönmüştü.
 - İmran; "Hayrola?" dedi. "Bu feryad nedir? Bu hâl ne? Yoksa uğursuz yel, kötü bir nişan mı gösteriyor?"
 - Müneccimler (=yıldız bilginleri) özür dilediler; "Ey emîr!" dediler. "Allah'ın takdiri bizi esir etti."
- 910 ● Ne yapmak gerekse yaptık ama, devlet karardı; pâdişahın düşmanı yaratıldı, ona üst oldu.
 - O çocuğun yıldızı bu gece belirdi. Gökte o yıldız doğdu, bizi kör etti.
 - O peygamberin yıldızı, gökyüzünde parladı. Biz de ağlamaya, yıldızlar gibi gözyaşları dökmeye başladık."
 - İmran, gönlü sevinçle dolu ama zâhiren; "Eyvahlar olsun!" diye elini başına vurdu.
 - İmran öfkelenmiş, kendini öfkeden kaybetmiş gibi delicesine onların üstlerine yürüdü.
- 915 ● İşi bilmezlikten gelerek müneccimlere saldırdı, onlara pek kötü sözler söyledi.
 - İçten sevinirken, neşeli iken; dıştan kendisini suratı asık, hiddetli ve gamlı gösterip, onlara tersine oyunlar oynadı.
 - Onlara dedi ki: "Pâdişahımızı aldattınız; hainlikten, tamahtan vazgeçiniz!"
 - Pâdişahı bu meydana kadar sürükleyip, onun şeref ve heybetini hiçe saydınız!
 - Ellerinizi göğsünüze koydunuz da; 'Pâdişahı biz dertlerden kurtaracağız!' dediniz, vaadlerde bulundunuz!"

- Firavun da bu sözleri işitti de; "Ey hâinler, ben de size aman vermeye- 920 ceğim, sizi astıracağım!" dedi.
- "Kendimi gülünç bir hâle soktum; oyuna gelip düşmanlara mallarımı kaptırdım, ziyâna girdim.
- Bu gece İsrailoğulları'nın hepsi de kadınlarından uzak kaldılar diye...
- Mal da tükendi, şeref de gitti. İşe gelince, hiç bir şey olmadı. Kerem sahiplerinin dostluğu, yapacakları iyi işler bu mudur?"
- Yıllardır paralar alıyordunuz, paha biçilmez elbiseler giyiyordunuz, memleketin gelirini rahatça yiyordunuz.
- Bu mu idi bulduğunuz çare? Bu mu idi yıldız bilginiz? Siz bedâva 925 yiyip içen, hilekâr ve uğursuz kişilersiniz!
- Ben sizi parçalatır, ateşlere atar, burunlarınızı, kulaklarınızı, dudaklarınızı kestiririm!
- Ben sizi ateşe odun eder, yiyip içtiklerinizi burnunuzdan getiririm!"
- Müneccimler secde ettiler de; "Pâdişahım!" dediler. "Şeytana uyduk, şeytan bu sefer bizi alt etti!"
- Yıllardır size hizmet ettik, nice belâları giderdik; yaptıklarımıza akıl da şaştı, fikir de...
- Bu defa bir şey yapamadık, ama anası gebe kaldı. Çünkü babasının er- 930 lik suyu anasının rahmine düştü.
- Düştü ama, ey büyük pâdişah, suçumuzu affettirmek için biz de o çocuğun doğacağı günü hesaplayalım!
- Bu fırsatı elimizden kaçırmamak için, biz de onun doğacağı günü hesap eder, o günü bekleriz!
- Ey verdiği karara akılların, fikirlerin kul köle olduğu pâdişah! Bunu da yapamazsak, o zaman bizi öldür!"
- Firavun, düşmana saplanıp öldüren kader okunun atılmaması için, gün gün dokuz ayı sayıp durmada idi.
- Dokuz ay sonra tahtını meydana kurdurdu ve tellâllar çağırttı.
- Tellâllar; "Ey İsrail kadınları, çocuklarınızla meydana gidin! Hepiniz dışarı çıkın, evlerde hiç bir kadın kalmasın!" diye bağırıyorlardı.
- Geçen sene erkeklerin sırası idi, onların hepsi de elbiseler, altınlar elde 940 etmişlerdi...
- Haydi ey kadınlar; bu sene devlet, saadet sizindir! Herkes ne dilerse elde edecektir!

- Firavun; kadınlara da elbiseler verecek, ihsanlarda bulunacaktır! Çocukların da başlarına sırmalı, süslü külâhlar giydirilecektir!
 - Hele bu ay içinde doğurmuş olanlar, hemen gidip pâdişahın hazineler alsınlar!"
 - Kadınlar çocukları ile dışarı çıktılar, sevine sevine Firavun'un çadırına kadar geldiler.
- 945 ● Her yeni doğurmuş kadın hileden, kahırdan habersiz, şehirden dışarı çıktı.
- Kadınların hepsi meydana toplanınca, çocuklardan erkek olanlarını analarından aldılar.
 - Bunların arasından Firavun'a düşman yetişmesin, memlekette karışıklık çıkmasın diye, ihtiyata uyularak erkek çocukların, o mâsumların hepsinin başlarını kestiler.
 - İmran'ın karısı da Mûsâ'yı o meydana götürmüş, fakat durumu analayınca eteğini devşirip yavrusunu o hengâmede saklamıştı.
 - O azgın Firavun, ebe kadınları casusluk etmek için evlere yollamıştı.
- 950 ● "Burada bir çocuk var. Anası vehimlenmiş, ürkmüş; bu yüzden meydana gelmemiş." diye Firavun'a jurnal ettiler.
- "Bu mahallede güzel bir kadın var." dediler. "Bir de çocuğu var. Fakat anası pek kurnaz, pek bilmiş bir kadın."
 - Bunun üzerine memurlar İmran'ın evine geldiler. Mûsâ'nın annesi, Allah'ın emri ile çocuğu tandıra attı. Çünkü,
 - Her şeyden haberi olan Allah'tan, kadına; "Bu çocuk Halil İbrahim'in neslindedir.
 - "Ey ateş, soğu bakalım!" emrinin etkisi, koruması yüzünden ateş bu çocuğa bir zarar vermez!" diye ilham geldi.
- 955 ● Kadın gönlüne gelen ilhama güvendi, çocuğu alevlerin içine attı. Ateş de, Mûsâ'nın bedenine tesir etmedi.
- Memurlar muradlarına ermeden geri döndüler. Fakat, gamazlar işi anladılar ve durumu öğrendiler.
 - Firavun'dan birkaç para alabilmek için olup biteni memurlara anlattılar.
 - "Ey memurlar, siz yine o eve dönüp, o evin her tarafını bir iyice arayın!" dediler.
 - Mûsâ'nın anasına tekrar ilham olundu ki: "Çocuğu suya at; ümidini kesme ve saçını başını yolma!

- Çocuğu Nil'e at, Allah'a güven! Ben seni ona yüzaklığı ile, mutluluk 960 ile eriştireceğim!"⁷⁴

Firavun'da olan kötü ahlâk, sende de var!

- Bu sözlerin sonu gelmez; Firavun ve müneccimlerin hilesi kendi ayaklarına, dizlerine dolaştı.
- Firavun dışarda yüzbinlerce çocuk öldürüyordu. Mûsâ ise içeride idi, evin baş köşesinde idi.
- O, kör gözlü olduğu hâlde kendisini uzak görüşlü zanneden Firavun çıldırmıştı da, hile ile, nerede yeni doğmuş bir çocuk varsa öldürmekte idi.
- İnatçı Firavun'un hilesi, âdetâ bir ejderha idi. Bütün dünya pâdişahlarının hilelerini yutmuştu.
- Fakat Hz. Mûsâ ondan daha zorlu çıktı; onu da, onun hilelerini de çe- 965 kip yok etti.
- Firavun bir ejderha idi, Mûsâ'nın asası da, Allah'ın yardımı ile bir ejderha oldu ve onu yuttu.
- El elden üstündür. Nereye kadar? Allah'a kadar! Çünkü, son varılacak zât ancak O'dur!
- Çünkü Cenâb-ı Hakk, dibi ve kıyısı olmayan bir derya gibidir; bütün denizler, O'nun huzûrunda bir selden ibârettir.
- Hileler, tedbirler; ejderha olsalar bile "illallah"a karşı hepsi "lâ" dır.
- Buraya gelince sözüm yere başkoydu, yok oldu. Yâni susmak zo- 970 runda kaldım. Herşeyin doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.
- Ey dünya malı için çırpınan ve dünyaya tapan gâfil; Firavun'da olan kötü ahlak, tamamiyle sende de var! Sen de kibirlisin, sen de kendini beğeniyorsun, sen de mal ve şehvet peşinde koşuyorsun! Fakat senin ejderhan, yâni nefsin, âcizlik, yoksulluk kuyusuna düşmüş, güçsüz kalmış da Firavun gibi saldıramıyor, bir şey yapamıyor!
- Yazıklar olsun! Bu söylenilen sözlerin hepsi de senin hâllerin, senin kötü huylarıdır; tutuyor, sen onları Firavun'un üstüne atıyorsun!
- Hâlbuki senin kötü hâllerinden, kötü huylarıdan söz edilse, canın sıkılır, hoşuna gitmez; başkalarından bahsedilse sana masal gibi gelir!

⁷⁴ Bu vak'a, Kasas Sûresi'nin 6-14. âyetlerinde izâh buyurulmuştur.

● Mel'ün nefis seni ne kadar harab ediyor; sana pek yakın olan nefsin, seni Allah'tan nasıl uzaklaştırıyor!

975 ● Senin nefis ateşini parlatmak için, Firavun'un ateşine atılan odun atılmamaktadır. Yâni sen, onun gibi kuvvete, fırsatlara, servete mâlik değilsin. Eğer Firavun gibi güçlü olsaydın, sen de çok canlar yakardın!

Yılancının donmuş, uyuşmuş bir ejderhayı iple bağlayıp Bağdat'a getirmesi.

● Bir yılancı, efsunları ile yılan tutmak için dağlık yerlere gitti.

995 ● O, karda kışta, dağlarda iri bir yılan arayıp durmada idi.

● Orada pek büyük bir ejderha gördü. Ejderha ölmüştü ama, şeklinden, yılancının gönlü korku ile doldu.

1003 ● Yılancı, halkı hayrete düşürmek için o ejderhayı aldı, Bağdat'a getirdi.

● Zavallı, birkaç kuruş kazanmak için o direk gibi olan ejderhayı sürükleyip duruyordu.

1005 ● "Ben size ölü bir ejderha getirdim ama, onu yakalamak için çok zahmetler çektim." diyordu.

● Yılancı onu ölmüş sanıyordu. Hâlbuki ejderha diri idi. Dikkatle bakıp onun canlı olduğunu anlayamamıştı.

● O sağuktan, kardan donmuş, kaskatı kesilmişti. Ölü gibi görünüyordu ama diri idi.

1030 ● Onu Bağdat'a kadar getirdi. Çarşıda dört yol ağzında bir gürültü koparmak, halkı başına toplamak istiyordu.

● Sonunda o yılanı aldı, Dicle Nehri kıyısında bir peykenin üstüne koydu ve kocaman bir ejderhanın getirilmiş olduğu haberi Bağdat içinde çalkalanmaya başladı.

● "Bir yılancı" diyorlardı. "Görülmemiş, kocaman bir ejderhayı avlayarak Bağdat'a getirmiş!"

● Yüzbinlerce ahmak toplandı. Onlar ahmaklıklarından onun gibi donmuş bir yılanı av oldular.

● Ejderhayı görmeye gelen kişiler de, yılancı da, şehirde işini gücünü görmek için dağılmış olan halkın toplanmasını bekliyorlardı.

● Yılancı; "Seyre gelen halk çoğalsın da, eline geçecek para daha da art-sın." diye düşünüyordu. 1035

● Yüzbinlerce meraklı kişi toplandı. Onlar halka olmuşlardı. Herkes ayak parmaklarının uçlarına basarak boyunu yükseltiyor, ejderhayı görmek istiyordu.

● Kalabalıktan, heyecandan erkeğin kadından haberi yoktu. Kıyâmet günü gibi, halkın ileri gelenleri ile cahil ve avamdan olanları birbirine karışmıştı.

● Yılancı yılanı sardığı kilimi kımıldattıkça, toplanan halk boyunlarını uzatıyordu.

● Soğuktan donmuş, uyumuş olan ejderha, bir takım paçavraların, kili-min altında idi.

● Yılancı ihtiyatı elden bırakmamış, onu kalın iplerle, halatlarla bağla-mıştı. 1040

● Fakat, halkın toplanması beklenirken iyice zaman geçmiş ve Irak güneşi yılanın üstüne vurmuştu.

● Sıcak memleketin güneşi ejderhayı ısıtınca, onun bedenindeki soğukluk, uyuşukluk gitmişti.

● Ölü sanılan ejderha dirilmiş, kımıldanmaya başlamıştı.

● Ejderhanın kımıldanışı yüzünden de, halkın şaşkınlığı bir iken yüzbin oldu.

● Seyirciler, şaşkınlıktan nârâlar attılar. Ejderhanın kımıldanışını görünce, 1045 hepsi de bağırışarak kaçışmaya başladılar.

● O bağırışmalar arasında yılan iplerini, bağlarını kopardı. Kopan iplerin çatırtısı her taraftan duyuluyordu.

● O çirkin ejderha, kükremiş arslan gibi bağlarını kopardı ve örtülerinin altından sıyrılıp çıktı.

● Ejderhanın korkusundan kaçışan seyirciler arasında, bir çok kişi ayaklar altında kaldı, ezilip öldü. Yere yıkılıp kalanlardan, ölenlerden yığınlar meydana geldi.

● Yılancı; "Ben; dağlardan, kırlardan ne getirmişim?" diye korkusundan olduğu yerde kaskatı kaldı, kaçamadı.

● Ejderha yılancıyı yuttuktan sonra, kendisini bir direğe sardı ve direği sıkarak yuttuğu yılancının kemiklerini kırdı.⁷⁵

⁷⁵ Bu hikâyedeki yılancı; nefsin hevâ ve hevesine uyan, dünyalıktan başka bir şeyi düşünmeyen gâfil kişiyi göstermektedir. Ejderha ise; Hz. Mevlâna'nın buyurduğu gibi "nefs-i emmâre"yi göstermektedir.

- 1053 • Ey insanoğlu; senin nefsin de bir ejderhadır! Ölmüş görünse bile ölmemiştir; günah işlemek için eline fırsat geçmediğinden ötürü, gamdan uyuşmuş bir hâlde, donmuş gibi beklemektedir!
- 1055 • Nefis güçlense, fırsat bulsa hemen Firavunluğa başlar; yüzlerce Mûsâ'nın, yüzlerce Hârun'un yolunu keser!⁷⁶
- Nefis ejderhası; yokluğa, yoksulluğa, fakirliğe düşerse, küçük bir kuvvet hâline girer. Fakat mal mülk, yüksek mevki yüzünden nefis sivrisineği çaylak kesilir.
 - Sen nefis ejderhasını ayrılık karları altında tut; aklını başına al da, onu güneşin altına getirme!
 - Dikkat et ki, ejderhan donmuş bir hâlde kalsın; eğer o canlanırsa, sen onun bir lokması olursun!
 - Onu mat et de, mat olmaktan, mânen ölmekten emin ol! Ona acıma; o, acımaya ve iyiliğe lâyık değildir!
- 1060 • Çünkü üstün şehvet güneşinin harâreti vurunca, o pis baykuş kanatlanır uçar!
- Onunla yiğitçe savaşa giriş de, buna karşılık Allah, sana mânen kendisi ile buluşmayı ihsan etsin!
 - Sen o nefse cefâ etmeksizin, riyâzatlar ve mücâhede çektirmeksizin, onu uslu, vefâlı bir hâlde tutmayı mı umuyorsun?
- 1065 • Her soysuz ve aşağılık kişiye nefsi zabt etmek nasib olur mu? Ejderhayı öldürmek için Mûsâ olmak gerek!
- Hz. Mûsâ'nın ejderha şekline giren asasından korktukları için, yüzbinlerce kişi kaçarken ayak altında kalmış, Hakk'ın takdiri ile ezilmişlerdi.

Arayan, sonunda aradığını bulur.

- 978 • İster yavaş gitsin, ister acele koşsun arayan elbette aradığını bulur.
- Ey Hakk yoluna düşen kişi, isteğine iki elinle sarıl! Çünkü istek, iyi bir kılavuzdur.

⁷⁶ Şu'arâ Sûresi'nin 27'nci âyetinin meâli şöyledir: "Eğer Allah kullarının rızıklarını genişletseydi ve insanlara her istediğini verse idi, insanlar yeryüzünde azar, isyân ederlerdi." Keza Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadîslerinde: "Allah bir kulunu çok severse, sizin hastanızı çok su içmekten koruduğunuz gibi Allah da o sevdiği kulunu dünya malına sahip olmaktan kurtarır." Hz. Ali de bir şiiirinde; "Servet sahibi olma, yüksek mevkilere geçmek için didinip durma; onları elde etmemen, günah işlememene sebeptir." diye buyurur.

- Topal da olsan, sakat da olsan, uyuklasan, edepsizce bile olsa, yine 980 O'nun yolunda ol. O'na doğru sürün, O'nu, yâni Allah'ı ara!⁷⁷
- Bazen söz söyleyerek, bazen susarak, bazen koklayarak her taraftan o hakikat pâdişahının feyz kokusunu almaya çalış!⁷⁸
- Yâkup (a.s.) oğullarına; "Yûsuf'u, haddinden fazla, yâni çok çok arayınız!" dedi.
- "Her duygunuzu, yâni gözünüzü, kulağınızı hep bu aramaya verin ve 'Onu bulacağız.' diye her tarafa koşun, her tarafta onu arayın!"
- "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz!" Yâni "Umutsuzluğa düşmeyiniz!" dedi. "Oğlunu kaybetmiş bir baba gibi her tarafa gidin, her tarafta onu araştırın!"
- Onu ağızla sorup soruşturun; dört yana kulak verip, onun sesini duy- 985 maya çalışın!
- Nereden güzel bir koku gelirse, onu koklayınız; ne taraftan o tanıdığın, o bildiğin kokusunu ahırsanız o tarafa yürüyünüz!"
- Nerede birisinden bir iyilik, bir lûtf görürsen sevin, teşekkür et! Böylece, belki sen o lûtfun aslına, kaynağına yol bulursun.
- Çünkü, bu dünyada gördüğün bütün bu hoşluklar, bu güzellikler, bu iyilikler; sonsuz bir deryâdan sızıp gelmektedir. Sen cüz'ü bırak da, külle doğru yüz çevir; küllü ara, küllü bul!⁷⁹

⁷⁷ Kulluk yolunda ibâdet ederken; "Namazın ve dinî vazifelerin faydalarına, erkânına ri-âyetle yerine getiremiyorum, kaldığım namazdan, tuttuğum oruçtan mânevî zevk alamıyorum, kalp huzûru ile yapamıyorum." diye kulluk vazifesini yerine getirmekten. Hakk'a mânen ulaşmayı aramaktan geri kalma, yapabileceğin kadar yap! Allah yolunda hızla mesâfe alamıyorsan, hiç olmazsa topallayarak ve sürünerek, düşe kalka Hakk'ı aramak yolunda yürü!

⁷⁸ Hz. Mevlâna *Mesnevî*'nin diğer bir yerinde der ki: "Abdest alırken burnuna su çekerken, yüzüne su verirken; 'Yâ Rabbi, bana içinde türlü nimet bulunan cennetin kokusunu duyur!' diye duâ et ki, o koku senin rûhunu cennete çekip götürsün!"

⁷⁹ İbn-i Fâriz hazretlerinin *Kasîde-i Tâ'îyyesi*'nin şu 242. beyti ile başlayan üç beytinde Hz. Mevlâna'nın bu beyitlerinin açıklaması var:

كُلِّ مَلِيحٍ حَسَنَةٌ جَمَالِهَا
مَعَارٌ لَهُ بَلِّ حُسْنُ كُلِّ مَلِيحَةٍ

"Kadınlarda olsun, erkeklerde olsun görülen bütün güzellikler, Hakk'ın güzelliğinden gelmektedir. Çünkü Cenâb-ı Hakk, bütün güzellere muvakkat bir zaman için kendi güzelliğinden vermiştir, Mecnûn'ların hepsi de Leylâ'larda parlayan Hakk'ın güzelliğinin âşıkıdırlar. Hakk'ın güzelliği maddeye akettiği, maddede tecelli ettiği için, sevenler fânî güzelleri sevdiklerini sandılar da, o güzellikleri verenden haberleri olmadı. Ashında Hakk, kendini maddede perdeleyerek güzelliğini gösterdi. Kendi güzelliğini düşürdüğü maddelerde gizlendi; çeşitli şekillere, çeşitli renklere büründü."

• Halkın didişmesi, çekişmesi hep güzellik içindir. Yapırsız bulunmanın güzelliği, süsü; Tûbâ ağacının nişanıdır. Yâni yoksulluk azığı, mutluluk belirtisidir.⁸⁰

990 • Halkın hiddeti, öfkesi, savaşı uzlaşmak, barışmak içindir. Rahatı tuzağa düşürecek, yâni elde edecek olan rahatsızlıktır.⁸¹

• Her tokat, okşamak için vurulur; her şikâyet insana şükretmeyi anlatır.⁸²

• Ey kerem sahibi, sen cüz'den küllün kokusunu al! Ey hikmet sahibi, sen de zıddın kokusunu, yâni kötülüklerden iyilik, mutsuzluklardan mutluluk kokusu al!⁸³

1000 • Zavallı insan! Kendini gereği gibi bilemedi, tanıyamadı. Çok ötelerden, yücelerden, ezel âleminden geldi; bu noksanlar âlemine, bu kirli dünyaya düştü.⁸⁴

• İnsan kendisini ucuza sattı. O çok değerli atlas bir kumaş gibi idi; tutu, kendini bir hırkaya yamadı.⁸⁵

⁸⁰ Bir hadîs-i şerife göre cennetteki Tûbâ ağacının yaprakları yoktur. Onun süsü yapraksızlıktır. Çünkü yaprak ve meyve yerine mücevherlere, mânevî süslere, güzelliklere mâliktir. Saadetin sırrı, kötülükler içinde gizlenmiştir. Güzellikler de, çirkinliklerle perdelenmiştir. Zıtlar âleminde yaşamaktayız.

⁸¹ Barış isteyen savaşı göze almalı ve ona göre hazırlanmalıdır. Savaşa hazırlanmak için rahatsız olmalı, sıkıntıya katlanmalı ki barış rahatına kuvuşsun. Dinimiz; miskinliği, tenbelliği sevmeyiz, didinmeyi, uğraşmayı emreder. *Kur'an-ı Kerim*'de; "Çalışmaktan başka insan için başarı yolu yoktur." denildiği gibi Enfal Sûresi'nin 60. âyetinde de; "Ey müslümanlar; düşmanlara karşı elinizden geldiği kadar kuvvet hazırlayınız!" diye emredilmiştir.

⁸² Kabahat eden bir kimseyi dövmek, yâhut cezalandırmak, aslında onu iyiye doğru götürmek, hatâlarından kurtarmak için onu sevmek ve okşamak gibidir. Her şikâyet, elimizden kaçırduğumuz bir nimet içindir. Bu sebeple şikâyet, o nimete sahip olanı şükre götürür.

⁸³ Şu dünyada gördüğümüz her şey, her hâdis Hakk'ın tecellisine mazhar olmuş bir cüz'den ibarettir. Bizim, o cüz'lerde küllün, yâni bütün varlıkları yaratan Hakk'ın sanatını, kudretini, yaratma gücünü görmemiz, yarattıklarında yaradıcı bulmamız gerekir. Ne var ki, insan gâfildir. İlahî kahrın içinde ilahî lütfün gizli olduğunu bilmez de, başına gelen musîbetlerden, belâlardan sızlanır durur. O; şu hevâ ve heves dünyasının mânâya perde olduğunu farkında değildir.

⁸⁴ Zavallı insan; kendinin ne olduğunu anlayamadı! "Ahsen-i takvîm" olduğunu, yâni diğer bütün varlıklara olan üstünlüğünü bilemedi. O yüzden ömrünü fâni lezzetler, bedenî zevkler uğrunda harcadı durdu.

⁸⁵ İmâm-ı Besta hazretlerinin şu mısraları bu Mevlâna beytini açıklamaktadır:

Bu dünyada herşey
–senin cansız sandığın şeyler de– canlıdır!

• Allah seni bir avuç toprak iken nasıl insan yaptı? Bütün toprakları ve 1011 cansız sandığın şeyleri de böyle bilmek ve tanımak gerek.⁸⁶

• Gördüğümüz cansızların hepsi de, bu yanda, yâni bize, bu âleme göre cansızdır, ölüdür. O yanda, hakikat âleminde canlıdırlar. Burada susup duruyorlar; orada konuşmaktadırlar.

• Allah onları o taraftan bizim tarafa gönderince, Mûsâ'nın asası gibi bize karşı ejderha olurlar.

• Dağlar, Hz. Dâvud'un sesine ses verir, onunla beraber ilahî okur. Demir, onun avucunda mum gibi yumuşar.

• Rüzgâr, Hz. Süleyman'a hammal olur, onu taşır. Deniz, Mûsâ'ya söz 1015 söyler, onunla konuşur.

• Ay, Hz. Ahmed(a.s.)'in işaretini görür ve ortasından ikiye ayrılır. Nemrud'un ateşi İbrahim(a.s.)'a gül bahçesi olur.

زِيَادَةُ الْمَرَأِ فِي الدُّنْيَا نُقْصَانُ

يَا خَادِمَ الْجِسْمِ كَمْ تَسْطَى لِحَدَمَتِهِ

أَقْبَلْ عَلَى النَّفْسِ وَاسْتَكْمِلْ قَضَائِبَهَا

فَأَنْتَ بِالنَّفْسِ لَا بِالْجِسْمِ إِنْسَانُ

"İnsanın dünyada en fazla olan şeyi; kusurları ve noksanlarıdır. Ey bedenine hizmet eden; ne zamana kadar onun hizmetinde bulunacaksın? Yüzünü sende bulunan ilahî emânete, rûhuna çevir de onun kusurlarını ikmâle çalış! Çünkü sen, bedenin ile değil, rûhun ile insansın!"

⁸⁶ *Kur'an-ı Kerim*'de İsrâ Sûresi'nin 44. âyetinin meâlî şöyle: "Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve takdis etmeyen hiç bir şey yoktur. Fakat siz, onların tesbihlerini anlamazsınız!" Cansız sandığımız varlıklar Hakk'ı tesbih ettiklerine göre canlı olmaları gerekir. Bugünkü ilim ve teknik *Kur'an*'ın onbeş asır önce haber verdiği bir hakikati ispat etmektedir. Bugün modern mikroskoplarla eşyanın zerrelere bakıldığı zaman insanı şaşıratan görünümlerle karşılaşmaktadır. Şöyle ki; kumların, toprakların, eşyanın herhangi madde olursa olsun, zerrelere bakılınca atomlarının baş döndürücü bir hızla bir çekirdek etrafında döndüğü görülmektedir. Ayrıca sesi binlerce derece yükselten işitme cihazları ile karıncaların kendilerine mahsus sesleri duyulmaktadır. Şu hâlde bütün hayvanlar, bitkiler ve cansız sandığımız varlıklar kendilerine mahsûs birer hayat ile diridir ve kendilerine mahsûs bir dil ile Hakk'ı zikir ve tesbih etmektedirler. Muhiddîn-i Arabî hazretleri *Fütûhât-ı Mekkiyye*'si'nde; "Ben, eşyanın tesbih seslerini duyuyorum." diye yazmıştır.

- Toprak, Karun'u ejderha gibi sömürür yutar. Hannâne direği akıl fikir sahibi olur; Peygamber Efendimiz'den ayrı düşünce ağlar, inler.
- Taş, Hz. Ahmed(a.s.)'a selâm verir. Dağ, Yahya(a.s.)'a söz söyler.⁸⁷
- Cansız gibi görünen varlıklar; "Biz" derler, "Duyarız, işitiriz, görürüz, bakarız; fakat sizin gibi nâmahremlere, yabancılara, anlayışsızlara karşı susup durmaktayız!

1020 • Ey gâfiller! Siz cansızlar tarafına gidiyorsunuz. Yâni altın, gümüş, mevki, şöhret peşinde koşuyorsunuz. Cansızların canına ve rûhanî olan diline nasıl mahrem olabilirsiniz, onların zikir ve tesbihlerini hangi kulakla dinleyebilirsiniz?

- Siz madde âlemini bırakınız, canlılar âlemine gidiniz de, âlemin cüz'lerinin tesbihlerini ve gürültülerini işitiniz!
- O zaman cansızların tesbihini apaçık duyarsınız da, Mutezile'nin yanlış yorum ve vesveselerinden kurtulursunuz!
- Senin gönlünde mânevî kandiller, yâni basîret nûru olmadığından, görmek ve mânâ çıkarmak için yorumlarda bulunuyor, te'villere başvuru-ruyorsun.
- Mutezile inancında olanlar derler ki: "Cansızların tesbihinden maksat; zâhirî tesbih, yâni kulakla duyulacak tesbih değildir. Onları tesbih ediyor diye düşünmektir. Yoksa, 'Onların tesbihini duydum.' diye dâvâya kalkışmak da aslı olmayan bir hayâldir.

1025 • Belki onları gören ibret alır da; 'Sübhanallah' diyerek Cenâb-ı Hakk'ın noksan sıfatlardan berî olduğunu söyler.

- O cansız şey, sana Allah'ı tesbih etmeyi hatırlatıyor, 'sübhanallah' de-dirtiyorsa, işte bu hatırlatış onun söze gelmesi, tesbihi sayılır."
- İşte Mutezile inancında olanların te'vili, yorumları budur. Kendisinde hâl nûru, basîret nûru olmayan, yâni gönül gözü kapalı olan kişinin durumu başka türlü olmaz ki...⁸⁸

⁸⁷ Hz. Ali; "Biz Mekke'de Peygamber Efendimiz'le beraber bir gün yürürken rastgeldi-ğimiz her ağaç, her taş Peygambere sesleniyor; 'Ey Allah'ın Resûlü, sana selâm olsun!' diyordu." diye rivâyet etmiştir. Yahyâ(a.s.)'ı da Yahudiler şehid etmek için takip ediyorlardı. Dağın biri; "Ey Allah'ın Resûlü; bana gel! Seni içime sokup saklayayım!" diye seslendi.

⁸⁸ Mutezile inancında olanlar; "Tesbih etmek için rûh, ağız ve dil sahibi olmak lâzım ve konuşabilmek gerekir." diyorlardı. "Hayvanlarda konuşma olmadığı için tesbih yapamazlar; bitkiler ve cansızlar da öyle." görüşünde idiler.

- İnsan hissinden kurtulmadıkça, yâni duygusundan çıkmadıkça, onlara görünmez âlem yabancıdır. O, dünyayı aklına getirmez; o, dünyaya ait herşeyden habersizdir.

Düşünceleri, endişeleri silip süpürmek için hayret gerekir!

- Bir hayret gerek ki, düşünceleri, endişeleri silip süpürsün. Çünkü hay- 1116 ret; fikri de, zikri de alır götürür.⁸⁹
- Dünya işlerinde bilgi bakımından çok ilerde olan, hünerleri olan kişi maddî yönden ileridir; mânâda, mânâ âleminde gerilerde olabilir.
- Cenâb-ı Hakk, *Kur'ân-ı Kerîm*'de "geri dönenler" diye buyurdu. Bu geri dönüş, bir sürü koyunun mer'adan ağıla dönmesi gibidir.⁹⁰
- Fakat sürü ağıla dönünce, giderken en önde olan keçi en geride kalır. Bunun gibi sûrette, şekilde ileri olanlar, mânâda geri bulunanlardır.
- Ağıla dönüşte geride kalan o total keçi, sürü otlak yerine giderken 1120 surati asıkları bile güldürecek bir hâlde öne düşer.
- Bu toplum, yâni Hakk âşıkları, neden total olup sûrette geri kalırlar? Neden övünmeyi, iftiharî bıraktılar da utancı, arı kabul ettiler; bunları boş yere yapmadılar.
- Hacca gidenler içinde kırılmış ve dikenlerden yaralanmış ayaklarla yürüyenler bulunur. Çünkü sıkıntılardan, ızdırablardan, acılardan neşeye, ferahlığa gizli yol vardır.

⁸⁹ Hayret; Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı eserlerin müşâhedesinden yâhut Rabbanî aşk ve şevkin akla üstün gelmesinden meydana gelen şaşkınlık. Hayretin fazlasına "heyecan" derler. Hayret gelip geçicidir ama, heyecan sürekli olur. Peygamber Efendimiz; "Yâ Rabbi; sana karşı olan hayretimi artır!" diye duâ buyururdu.

⁹⁰ "Geri dönenler": Bakara Süresi'nin 155. ve 156. âyetlerinde insanların korku ile, açlıkla, mal ve can noksanlığı ile imtihan edilecekleri haber verilmektedir ve bir musîbet uğrayınca, başa bir felaket gelince; "Biz, Allah dostuyuz; gerisin geri O'na döneceğiz." diyenlerin müjdelenmesi emredilmektedir. Hz. Yakup sevgili Yûsuf'una kaybedince; "Vah, Yûsuf'a yazık oldu!" demedi de; (اَنَا لِلَّهِ وَاَنَا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ) "Muhakkak ki biz Allah içiniz ve O'na dönücüyüz." dedi.

- Hakk yolunun âşıkları, gönüllerinden maddî ilimleri çıkarmışlar, atmışlardır. Çünkü, maddî ilimler Hakk yolunda bir işe yaramaz!⁹¹
- Hakk yolu için Hakk'tan gelen, yâni aslı Allah tarafından olan bir bilgi; "İledün ilmi" gerekir. Çünkü, her cüz' aslına, külle yol gösterir, kılavuzluk eder.

1125 • Her kanat, geniş bir denizi aşabilir mi? Allah ilmi olmalı ki, insanı Allah'a götürsün!⁹²

- İş böyle iken, sonunda gönülden silinecek, atılacak ilmi adama ne diye öğretiyorsun?
- Ey Hakk yolunun yolcusu; bu fânî dünyada baş olmaya, öne geçmeye heves etme; topal ol, geri kal da, Hakk'a dönüşte önde bulun!
- Ey nâzik, zarif dost; geride, en ileride gidenlerden ol! Turfanda meyve de ağaçtan ileridir, ağaçtan öncedir!⁹³
- Görünüşte meyve ağaçtan sonra meydana gelirse de, aslında o öncedir, ileridir. Çünkü ağaçtan maksat meyvedir.

⁹¹ Bu beyti okuyunca; "Hz. Mevlâna bizi ilimden men ediyor; bilgisizliğe teşvik ediyor." diye yanlış bir düşünceye kapılmamalı. İlim, uygarlığın temelidir. Azîz Peygamberimiz; "İlim Çin'de dahi olsa arayınız!" diye emrederken Mevlâna bizi ilimden men edemez. Mevlâna'nın bahsettiği, insanın Allah yolunda ilerlemesine engel olan, işe yaramaz bilgilerdir. O bilgiler, Hakk yolunda birer engeldir. Gönlünü dağınık nakışlardan, gereksiz hayâllerden, düşüncelerden temizlemeyen bir kimse nasıl olur da ilahî feyiz ve mânevî huzûru bulur? Şirazlı Hâfız hazretleri;

خاطرت کی رقم فیض پذیرد هیبات
مگر از نقش پراکنده درون ساده کی

"Gönlünü gereksiz, dağınık nakışlardan, hayâllerden temizlemeden nasıl olur da ilahî feyze kavuşabilirsin?" diye yazmıştır.

⁹² İbn-i Fâriz hazretleri Kaside-i Tâ'îyyesi'nin 286. beytinde buyurur ki;

مَنْعَتَكَ عَلِمًا أَنْ تُرَدَّ كَشْفَهُ قَرْدٌ = سَبِيلِي وَأَشْرَعُ فِي اتِّبَاعِ شَرِيْعَتِي

"Ben sana ilmi verdim. Eğer sen, onun sana açılmasını istersen benim yoluma gir, benim şeriatimi takip et!"

⁹³ Burada Hz. Mevlâna; "Biz, zaman itibârı ile sona kalmışız, fakat mânevî mevkî ve mertebe itibârı ile öne geçmiş olanlarız." hadîsine işaret ediyor. Kaside-i Tâ'îyye'nin şu 631. beyti bizim Peygamberimiz'in yolunda yürümümüzü, O'nun mânevî çocukları olduğumuzu haber verir:

وَإِنِّي وَإِنْ كُنْتُ لَيْنَ آدَمَ صُورَةً = قَلِي فِيهِ مَعْنَى شَاهِدِ بَابِي

Peygamberimiz buyuruyor ki: "Ben; görünüşte âdemoğlu isem de, sevenlerin gönülünde benden bir rûh vardır ki, benim baba olduğuma şahâdet eder."

- Ey sâlik; sen de melekler gibi; "Bizim bilgimiz yok!" de.⁹⁴ Bu sözü 1130 söyle de; "Ancak senin öğrettiğin bilgiyi biliriz." âyeti elini tutsun, yardımcın olsun!
- Eğer bu madde âlemi mektebinde hecelemeyle bilmezsen, bildiklerini de unutacak olursan, o zaman Hz. Ahmed (a.s.) gibi irfan nûru ile dolarsın, akıl ve zekâ kanatları ile uçarsın.⁹⁵
- Eğer şehirde tanınmıyorsan; ad, san sahibi değilsen üzülme, kaybolmazsın. Allah, kullarının hâllerini, ne olduklarını daha iyi bilir.⁹⁶

⁹⁴ Bakara Sûresi'nde buyurulduğu üzere Cenâb-ı Hakk meleklerle; "Ben, yeryüzünde bana halife olacak birini yaratacağım." haberini vermiş, melekler; "Yâ Rabbi; yeryüzünde fesat çıkaracak, kan dökecek bir mahlûk mu yaratacağsın? Biz seni hamd ile tesbih ve takdis ediyoruz." demişler ve Allah'tan; "Ben sizin bilmediğiniz şeyi bilirim." cevabını almışlardı. Sonra Hz. Âdem yaratıldı ve ona bütün mahlûkat ve eşyanın adları öğretildi. Sonra o eşya meleklerle gösterilip; "Bana halife olmaya lâayık iseniz, şunların adlarını bana haber verin!" buyuruldu. Bu teklif üzerine melekler; "Yâ Rabbi; seni tenzih ve takdis ederiz. Biz, bize öğretmiş olduğundan başka bir şey bilmeyiz. Gerçekten sen hem bilensin, hem hakîmsin!" dediler. (Bakara Sûresi 32) Sonra Hz. Âdem'e o eşyanın adlarının meleklerle söylenmesi emredildi. Âdem (a.s.) da onları meleklerle bildirdi. Bunun üzerine Allah meleklerle; "Ben size; 'Göklerin ve yerin gaybını ve sizin açığa vurduğunuz ve gizlediğinizi bilirim.' demedim mi?" dedi ve onlara Âdem'e secde etmelerini emretti.

⁹⁵ Hz. Peygamber ümmî idi. Yâni, okuma yazma bilmiyordu. Fakat, ilahî tâlim ve zekâ, akıl kanatları ile yükselmişti. Ey ilim ve hünerleri ile gurura kapılan zavallı; mânâ âleminde işe yaramayan bilgilerini unutacak olursan, Peygamber Efendimiz gibi akıl ve irfan nûru ile dolarsın, mânen yükselirsin. Tarikat yolunda yürüyenin hocası kimdir? Mevlâna Câmî hazretleri şu mısralarda belirtiyor:

(معلم کیست عشق کنج خاموش دبستانش)

"Onun muallimi aşktır; sessizlik köşesi de mektebidir." Şu beyit de bu konuya yakışırdı:

"Ârif olmak ister isen bilgisizlik dersi al.
Bildiğinden geçmeyen irfâna olmaz âşinâ"

⁹⁶ Şöhretin âfet olduğu bir hadîs-i şerifte beyan buyurulmuştur. Bu yüzden Hakk âşıklarının çoğu kendilerini gizlemişlerdir. Hatta sevdiklerini dahi gizlemişlerdir. Mesclâ İbn-i Fâriz hazretleri Kaside-i Tâ'îyyesi'nin 127. beytinde;

لَوْ قِيلَ مَنْ تَهْوَى وَصَرَّحْتَ بِاسْمِهَا
لَقِيلَ كُنِيَ أَوْ مَسَّهَ طَيْفٌ جَنَّةَ

"Eğer bana; 'Kimi seviyorsun?' diye sorsalardı ve ben de onun ismini açığa vursaydım; 'Bir menkıbeden bahsediyor, yahut da ona biraz delilik vurmuş.' derlerdi."

Hz. Mevlâna'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inin V. cildindeki, 2127 numaralı mübârek şiirinin şu beytini, ki Muhiiddîn-i Arabî hazretleri de bu beyti çok sevmiş, *Fûsûsu'l-Hikem*'inin Fass-ı Muhyî'sine almıştır, aynı konuyu:

صَحَّ عِنْدَ النَّاسِ أَنِّي عَاشِقٌ
غَيْرَ أَن لَمْ يَعْرِفُوا عَشْقِي بِمَنْ

- Hani o tanınmayan kimsenin bilmediği bir yıkık yer var ya, orada korunmak için gömülmüş bir hazine vardır.
 - Hazineyi hiç bilinen yere korlar mı? İşte tıpkı bunun gibi, feraha kavuşma, kurtulma da, hastalıklar da, meşakkatler da, sıkıntılar da gizlidir.
- 1135 ● Burada hatıra bir çok şüpheler, tereddütler gelebilir. Ama iyi at, köstekleri kırar, kendini kurtarır. Yâni olgun bir derviş, nefsanî bağlardan kendini kurtarır, doğru yolu bulur.
- Allah'ın aşkı zorlukları yakıp yandıran bir ateştir. Nitekim, gündüzün nûru da, her türlü hayâli siler, süpürür, yok eder.
 - Ey Allah'ın makbûlü, rızasını kazanmış kişi, bu gibi soruların cevabını o soruların geldiği yerden, yâni Hakk'tan niyaz et!
 - Gönlün köşesiz köşesi, Allah'a giden bir caddedir. Onun nûru da, doğusu, batısı olmayan bir ay'dandır.
 - Ey mânâ dağı, ey Hakk âşığı! Sen bir dilenci gibi ne diye o yandan, bu yandan sesin yankısını, aksini arar durursun?
- 1140 ● O mânâ sesini, derde düşünce iki büklüm olup "Yâ Rabbi!" diye yalvardığın taraf yok mu, işte o tarafta ara!
- Sen dertlerle kıvrandığın, ölümle yüz yüze geldiğin zaman, O'na, o tarafa yönelirsin; fakat derdin geçince, ölüm korkusu kalmayınca o tarafa yabancı olursun.
 - Mihnet ve ızdırıp içinde kıvranırsın Allah'ı ararsın, mihnet geçince; "O'na giden yol nerede?" diye sorarsın.
 - Bu hâl, Allah'ı gereği gibi bilmemenden ileri geliyor. Hâlbuki, Cenâb-ı Hakk'ı şeksiz şüphesiz bilen, tanıyan kişi dâima O'nu zikreder, O'ndan ayrı düşmez. Yâni, mihnetin gitmesi ve âfiyetin gelmesi, Hakk'ı şüphesiz tanıyan kimsenin her vakit O'nu zikretmesi içindir.
 - Cenâb-ı Hakk'ı şüphesiz tanıyan kişi; mihnette de, âfiyette de Allah'ı zikreder. Fakat, gaflet içinde bulunan böyle değildir. Gaflet perdesi bazen açılır, o zaman Allah'ı hatırlar ve zikreder. Bazen de mânen gözünün önüne perde gerilir, Allah'ı zikretmez olur. Bu da, kulun gafletinden, akıl ve idrâkinin eksikliğindedir.
- 1145 ● Cüz'î ve eksik olan akıl, bazen şaşırır kalır, bazen de başaşağı düşer. Küllî ve tam olan akıl ise zamanın hâdiselerinden emindir, kurtulmuştur.

"Halk yanında âşıklığım gerçekleşti; herkes benim âşık olduğumu anladı. Anladı ama, kime âşık olduğum bilinemedi." şeklinde ifade eder.

- Evlâdım! Sen akli, hüneri sat; hayranlığı, şaşkınlığı satın al! Küçük görülmeye, değersiz sayılmaya bak; horluğa yürü! Böylece mânâya yönel; yoksa dünyalık kazanmak için, ticaret maksadı ile Buhara'ya gitme!
- Biz, ne diye bu derece söze daldık? Hikâye söyleyeyim derken kendimiz hikâye olduk gitti.
- Böylece ben maddî varlığımdan kurtuldum, yok oldum, masal oldum. Bâri mânen yalvararak, inleyerek secde edenlerin arasına katılayım!⁹⁷
- Hakk'ı arayanlar için bu söylenen sözler hikâye değildir. Sâdik ve merhametli olan mânâ dostunun huzûrunda durumu anlatmaktadır.
- Hakk'a âsi olan Nâzır bin Harîs *Kur'an'a*; "Öncekilere ait masallardır." 1150 dedi. Bu sözü nifak, iki yüzlülük belirtisi oldu.⁹⁸
- Geçmiş ve gelecek zaman, sana göredir. Senin iki ayrı zaman sandığın geçmiş zaman ile gelecek zaman, Hakk'ın nazarında birdir. Yâni devam edip giden bir geniş zaman vardır.⁹⁹
- Bir kimse; bir başkasının babası, bizim oğlumuz olur. Yezid'in altında olan dam, Amr'ın üstünde bulunur.
- Damın altta, üstte oluşu, o iki adama göredir. Hakîkatte dam tek bir şeydir!
- Bu söz de; onun misli, yâni eşiti değil, bir örneğidir.¹⁰⁰
- Ey hakîkate susamış kişi! Allah'ın bu şeker denizinin ne kıyısı var, ne de kenarı! Bu sebeple ağzımı kapa; burası dere kıyısı değil!

1155

⁹⁷ Müslümanlar için beş vakit namaz farz olup da gece namazı sünnet hâline gelince, Resûl-i Ekrem (s.a.v.) ashâbının kalkıp namaz kılp kılmadıklarını teftiş için gece vakti evlerini dolaşmış ve evleri *Kur'an* okumakla ve zikir ve tesbih sesleri ile arı kovanı gibi uğuldar bir hâlde bulmuştu.

⁹⁸ Nâzır bin Harîs: Kureyş'in ileri gelenlerinden ve müslümanlığın şiddetli düşmanlarından idi. Ticaret için İran'a gitmiş, orada Rüstem ve İsfendiyar masallarını öğrenmişti. Hz. Peygamber *Kur'an* okuyup da peygamberlerine inanan eski kavimlerin nasıl helâk olduklarını anlatırken; "Muhammed size eski masalları söylüyor; gelin, ben size daha iyilerini anlatayın!" diye halkı başına toplar ve onlara İran mitlerini anlatırdı. Sonra Bedir Savaşı'nda öldürüldü.

⁹⁹ İnsanlar; zamanı mâzi, hâl ve istikbal, yâni geçmiş zaman, bulunduğumuz zaman, bir de gelecek zaman diye üçe ayırırlar. Dikkat edilirse hâl denilen şimdiki zaman yoktur. Çünkü, şimdi dediğimiz an da mâzi olmuştur. O zaman mâzi ile gelecek zaman kalır. Bunlar da, biz zavallı yaratıklara göredir; Hakk'a göre zaman yoktur. O'nun geçmiş zamanı ve gelecek zamanı yoktur; dâima akıp giden bir zaman vardır.

¹⁰⁰ Bir şeyin "misli" demek, onun aynı, tıpkısı demektir. "Misal" (=örnek) ise, onu azıcık hatırlatan demektir. "Ali arslan gibidir." dediğimiz zaman, Ali'nin tamamıyla arslan olması gerekmez.

Kadri yüce *Kur'ân* sonsuza kadar yaşayacaktır.
Çünkü onun koruyucusu Allah'tır.

- 1197 • Allah'ın lûtfu, Muhammed Mustafa(s.a.v.)'e vaadetmişti ki: "Sen ölsen de *Kur'ân* ve İslâm dini ölmez!
- Senin kitabını, senin mucizeni Ben yüceltirim! *Kur'ân*'a bir şey katılmaya, *Kur'ân*'dan bir şey eksiltmeye ben engel olurum!
 - Ben, seni iki dünyada da korurum. Sözlerini kınayanları terkeder, onları hor ve hakir bir hâle koyarım!
- 1200 • Kimsenin *Kur'ân*'a bir harf ilâve etmeye ve bir harf eksiltmeye gücü yetmeyecektir! Sen Ben'den daha iyi bir koruyucu arama!
- Senin şeref ve şanını günden güne artırırım. Senin adını altın ve gümüş üstüne bastırırım!
 - Senin için mescidler, minberler ve mihrablar yaptırırım! Sevgi yüzünden sana öyle lûtuflarda bulunurum ki, senin kahrın benim kahrım olur. Yâni senin sevdiğin benim sevdiğim olur; senin sevmediğin de benim sevmediğim sayılır!
 - Şimdi senin adını korkudan gizli anıyorlar, namaz vakti gelince gizli namaz kılıyorlar.
 - Lânetlenmiş müşriklerin korkusundan, dinin yer altında gizleniyor.
- 1205 • Ben ufukları minarelerle dolduracağım, onun üstünden senin şerefli adını insanlara duyuracağım. Sana âsi olanların iki gözünü kör edeceğim!
- Kulların şehirler alacaklar, mevkîler bulacaklar; senin dinin yerden göklere kadar bütün dünyayı kaplayacaktır!
 - Ey Mustafa! Sen dininin, hükmünü kaybedip ortadan kalkacağından korkma. Biz onu kıyâmete kadar bâkî kılacağız!
 - Ey Bizim büyük peygamberimiz! Sen sihirbaz değil, sâdık bir peygambersin, Allah'ın elçisisin, Mûsâ ile aynı vazifeyi paylaşmışsın!
 - *Kur'ân* senin için peygamberin asası gibidir; kâfirlikleri, küfür inançlarını ejderha gibi yutar!
- 1210 • Sen toprak altında yatmış uyumuşsan, söylediklerini, yâni hadîsi ve *Kur'ân*'ı, Mûsâ'nın asası gibi bil!
- Senin dinine kasedenler, senin *Kur'ân* ve hadîslerine el uzatamayacaklardır. Ey peygamberlerin şâhi; için rahat olarak mübârek bir uyku ile uyu!

- Sen mezarında uyur gibisin, fakat nûrun göklere vurmuş, seninle savaşa girecekler için savaşa hazırlanmış!
- Felsefecinin din aleyhinde söylediği sözlere, senin yay gibi olan nûrun oklar yağdırır, onu susturur!"
- Cenâb-ı Hakk vaadettiğini, hatta daha fazlasını yaptı. Hz. Peygamber mübârek hücrelerinde uyudu, fakat bahtı ve ikbâli uyumadı!

Gönül gözü uyur mu?

- Şu dünyada baş gözü açık, fakat gönül gözü uykuda nice kişiler var- 1222 dır.
- Gönüllü uyanık olan kişi, baş gözünü kapasa bile ona yüzlerce basîret gözü açılır.
- Eğer sen gönül ehli değilsen, uyanık ol, dâima uyanık bulun da, Allah'tan gönül iste; bunun için çalış, çabala!
- Eğer gönlün uyanık ise korkma! Baş gözü ile uyumaya bak, bir hoşca 1225 uyu! Artık senin gözünün önünden ne yedi kat kaybolur, ne de altı yön!
- Hz. Peygamber buyurmuştur ki: "Benim gözlerim uyur, ama gönlüm hiç uykuya dalmaz!"¹⁰¹
- Bekçi uyumuş, yâni baş gözü uykuya dalmış, ama pâdişah, yâni gönül uyanık ya, sen ona bak! Gönül gözü açık olduğu hâlde uyuyanlara canım fedâ olsun!
- Ey mânâ eri, gönül uyanıklığını anlatsak, binlerce *Mesnevî*'ye sığmaz!

Ayrı ayrı yanan kandillerden hep aynı ışık gelir!

- Etrafa solgun ışıklar saçan bu kandiller ile, içindeki yağı yakan fitil 1255 başkadır. Yâni ayrı ayrı maddelerden yapılmıştır. Fakat ışığı, verdiği aydınlık birdir. Başka aydınlık değildir; ötelere gelen ışıktır. Yâni Allah'ın ışığıdır, Allah'ın nûrudur!
- Eğer içlerinde yağ yanan kandillere bakacak olursan, gerçeği anlayamaz, şaşırır kalırsın. Çünkü onların, aynı ışığı etrafa yaydıkları hâlde sayıları bir değildir, ikilik vardır.

¹⁰¹ (عَيْنَايَ تَنَا مَا نَ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي); "Benim iki baş gözüm uyur ama, gönlüm uyumaz!" hadîsine işâret var.

- Fakat ayrı ayrı yanan kandillerden gelen aynı ışığa, aynı nûra bakarsan, ikilikten de, sonu olmayan sayıdan da kurtulursun.
- Ey varlığın özü olan insan! Mümin ile ateşe tapanın, Yahudi'nin ayrılığı, aykırılığı hep bakış ve görüş yüzündendir. Mânâyâ değil de şekle, sûrete bakmaktan ileri gelmiştir. Yâni, dinlerin dış yüzleri, sûretleri, şekilleri, ibâdet tarzları, mâbedleri ayrıdır ama, hakikatları birdir. Bir kısmı Allah'ın takdir buyurduğu hidâyet yolundadır, bir kısmı dalâlet yolundadır. Her iki yol da, Hakk'ın çizdiği yoldur.¹⁰²

Filin nasıl bir hayvan olduğu ve şekli husûsunda ihtilâf edilmesi.

- Bir fil karanlık bir ahırda bulunuyordu. Hindliler onu halka göstermek için getirmişlerdi.
- 1260 • Fili görmek için o karanlık yere bir çok kişi toplanmıştı.
 - Karanlıkta fili gözle görmeye imkân olmadığı için, herkes ellerini sürüyor, o şekilde onu anlamaya çalışıyordu.
 - Meraklılardan birinin eline filin hortumu geçti. O adam; "Fil bir oluğa benziyor!" dedi.
 - Başka birinin eli filin kulağına dokundu. Fil ona yelpazeye benzer zannını verdi.
 - Birisi elini filin ayağına sürdü. O adam da; "Filin şeklini direk gibi gördüm." dedi.
- 1265 • Birisi de elini filin sırtına koyduğu için; "Bu fil taht gibidir." dedi.
 - Böylece herkes filin bir yerine dokundu; neresine dokundu ise, onu nasıl sandı ise, fili ona göre anlatmaya çalıştı.
 - Onların sözleri; dokunuşları, sanışları yüzünden birbirine aykırı düştü. Birisi ona "dal" dedi, öbürü "elif" adını taktı.

¹⁰² Âl-i İmrân Sûresi'nin 19. âyeti; "Allah'ın indinde, Allah'ın katında din; İslâm'dan ibârettir!" diye buyurmaktadır. Gerçekten, Hz. Âdem'den bizim sevgili Peygamberimiz Efendimiz'e kadar bütün peygamberlerin tebliğ ettikleri din birdir. Hepsisi de Allah'ın varlığını ve birliğini bildirmişlerdir. Aralarındaki cüz'î farklar zamanın îcabı ve ümmetlerin istidadı dolayısıyledir. Fakat Yahudiler olsun, mecûsiler olsun bu nükteyi farkedemediklerinden sapıklığa düşmüşlerdir. Bu sapıklığa düşüş de Hakk'ın takdirdir. Ziya Paşa merhûm bu hakikatı sezmiş de; "Birdir nazar-ı Hakk'ta mecûsî ile müslümân." demiştir.

- Eğer onların her birinin elinde bir mum, yâni hidayet nûru bulunsa idi, sözlerindeki ayrılık, aykırılık olmazdı.
- Duygu gözü, elin avucuna benzer. İnsanın avucu, filin her tarafını birden kavrayabilir mi?

Deniz ve üstündeki köpükler

- Denizi gören göz başkadır, köpüğü gören göz başka. Sen köpüğü gö- 1270
ren gözü bırak da, denizi gören gözle bak!
- Gece gündüz dalgaların hareketi denizdendir. Köpükler de denizin üstünde belirip oynamadadır, fakat ne şaşılacak şey ki, sen, her zaman köpüğü görüyorsun da denizi göremiyorsun?¹⁰³
- Biz insanlar, deniz üstünde dolaşan gemilere benziyoruz. Bazen birbirimize yaklaşıyor, bazen uzaklaşıyoruz. Bazen de birbirimize çarpıyoruz. Parlak bir denizde olduğumuz hâlde, gözümüz bulanık olduğundan, bizi hareket ettiren denizi göremiyoruz.
- Ey beden gemisinde uykuya dalan kişi! Beden gemisini hareket ettiren suyu, yâni rûhun seni hareket ettirdiğini anladın; bir de suyun suyunu, yâni rûhu da hareket ettiren ilahî iradeyi anlamaya çalış!
- Suyun bir suyu vardır ki, onu sürüp götürüyor; dağlardan derelere, ırmaklara dolduruyor; onları çekip çeviriyor, denizlere doğru koşturup duruyor. Rûhun da bir rûhu vardır ki, onu hareket ettirir!¹⁰⁴
- Hakikat güneşinin bütün varlıklara can suyu (hayat) verdiği sırada 1275
Mûsâ nerede idi, İsa nerede idi? Yâni onlar daha dünyaya gelmemişlerdi.

¹⁰³ Şiddetli bir fırtına sırasında dalgalar ve köpükler denizin yüzünü kaplar. İnsan bakınca dalgaları ve köpükleri görür de, denizi göremez. Hâlbuki, o dalgalar ve köpükler denizden hasıl olmuştur. Fırtına dinince onlar kaybolur da, deniz meydana çıkar. Bütün varlıklar da, varlık denizi olan Allah'dan zuhûra gelmiş dalgalar ve köpükler gibidir. Varlık fırtınası onları çoşturmuş ve asıl deniz görünmez olmuştur. Ne vakit o fırtına dîner, yâni bütün varlıklar yok olursa, o vakit denizden başka bir şey kalmayacaktır. *Kur'ân*'da beyan buyurulduğu üzere kâinatın yok oluşundan sonra Cenâb-ı Hakk; "Bugün mülk kimindir?" diye soracak. Cevap verecek hiç kimse bulunmadığı için yine Allahu Zülcelâl; "Tek ve Kahredici olan Allah'ındır!" (Mü'min Sûresi, 16) cevabını verecektir.

¹⁰⁴ Suyun suyundan maksat, ilahî irâdedir. Nitekim Cenâb-ı Hakk; "Biz, her şeye sudan hayat verdik!" (Enbiyâ Sûresi, 30) diye buyurmuştur. Rûhun rûhundan maksat da, ilahî hayatın mazharı ve Allah'ın ilk yarattığı varlık olan "Muhammedî nûr"dur ki, o nûr; bütün varlıkları hidâyete, doğruluğa çağırır.

• Cenâb-ı Hakk sayısız varlıkları yarattığı zaman Âdem ve Havva nerede idiler?

• Cenâb-ı Hakk'ı denize, suya benzetmek sûretiyle söylediğimiz sözler kusurludur, sonu yoktur. Noksan olmayan, kusurlu olmayan söz ise o taraftadır; yâni Hakk'tandır, hakîkattandır.

• Eğer kâmil bir insan ötelere bahsederse, onun sözlerini aklın kabul etmediği için ayağın sürçer, kayar; fakat hiç söylenmese de, ondan bilgisiz kalacağın için vay hâline!¹⁰⁵

• Ey genç! Kâmil bir insan sana Cenâb-ı Hakk'tan bir misâl, bir örnek ile bahsetse, hemen o örneğin sûretine yapışır kalırsın, o sûreti hakikat sanırsın.¹⁰⁶

1280 • Senin, ot gibi ayağın yere bağlı. Tam inanca ulaşmadığın için bir rüzgâr esince başını sallar durursun.

• Fakat senin akıl ayağın yoktur ki, sûretten mânâyâ gidesin; yâhut da rûhunun ayağını bu beden balçığından kurtarasın!

• Ayağını beden balçığından nasıl kurtarabilirsin ki, yaşayışın bu balçık içindedir, o balçıktandır. Bu yaşayıştan vazgeçmek çok zordur.

• Ey zavallı! Sen yaşayışı Hakk'tan bulursan, o vakit hiç bir şeye aldırış etmezsin; dünyadan da, balçıktan da kurtulursun.

• Süt emen bir çocuk, memeden ayrılıp süttten kesilince mama yer; da-dıyı bırakır.

1285 • Sen topraktan biten daneler gibi yeryüzü sütüne bağlanmışsın; bu süttten kesil de gönüller gıdasını al!

¹⁰⁵ Gerek *Kur'an*'da, gerek hadislerde muhkemât ve müteşâbihât denilen iki anlatış şekli vardır. Muhkemât; açık ifadelerdir, onları herkes anlar. Fakat müteşâbihât; benzetmelerle anlatılmaya çalışılan, yorumlarla, te'villerle açıklanan hususları herkes anlayamaz. Bu işe akıl erdirmeye çalışanlar biraz anlar gibi olurlar. Meselâ; "Sen atmadın, Allah attı!" (Fetih Sûresi, 15), Hudeybiye Anlaşması hakkında nâzil olan âyette "Habîbim; sana bey'at edenlerin elleri üstünde Allah'ın eli vardır!" gibi ifadeler insanı şaşırabilir. Allah'ın eli olur mu ki "Allah attı", "Elleri üstünde Allah'ın eli vardır?" Allah maddeden münezzehtir. Burada "el" sözü "müteşâbihât" (mânevî benzetme)lerdir. Bunları yorumlayarak anlamaya çalışırız. Burada "el" kelimesine "güç, kudret" mânâsı verdiler de; "Allah'ın kudreti, kuvveti onların kudreti üstündedir." dediler.

¹⁰⁶ Peygamber Efendimiz Mirâç'tan bahsederken; "Rabbimi en güzel bir sûrette gördüm. Ellerini sırtıma koydu; onların serinliğini göğsümdede hissettim ve evvelkilerin de, sonrakilerin de bilgilerini öğrendim." buyurmuştur. İşte bu hadîs de "müteşâbihât"tır. Bunu işiten bir gâfil; onun sûretine, dış yüzüne bağlanır kalır. Allah'ı, iki eli bulunan güzel bir insan şeklinde vehmeder ve imanını kaybeder, şirke düşer.

"Gerçek akıl"ı bulmaya çalış!

• Ey ötelere gelen perdesiz nûru kabul edemeyen; hiç olmazsa harflerde, kelimelerde gizlenmiş bir nûr olan "hikmet" sözlerini duy, içine sindirmeye çalış!

• Ey benim canım! Sen kelimelerin içine gizlenmiş olan hikmet nûrunu kabul edecek olursan, perdeler arkasına gizlenmiş olanı da perdesiz görürsün!

• O vakit, bir yıldız gibi göklerde dolaşırsın, hatta gökyüzü olmadan ne-lik-siz nitelik-siz mânevî bir yolculuğa çıkarsın!

• Aslında sen, yokluk âleminde varlık âlemine geldin. Kendine gel de söyle bakalım; nasıl geldin? Mest olarak geldin değil mi?

• Geldiğin yollar hatırında kalmadı ama, sana bir işâret vereceğiz, söyle-yeceğiz: 1290

• Şimdiki aklını fikrini bırak da ondan sonra aklet; yâni bir çürük diş gibi seni rahatsız eden aklını at da gerçek akla ulaş! Bu başındaki kulakları da tıka; gönül kulağını aç, hikmetlere kulak ver; hakîkî kulak kesil!..

• "Yokluk âleminde varlık âlemine gelirken hatırında kalmayan yollar hakkında sana bir şey söyleyeceğim." demiştim. Hayır, söylemeyeceğim! Çünkü sen hâlâ hamsın; Hakk yolunun bahârındasın, o yolun Temmuz'unu henüz görmemişsin!

• Ey kerem sahibi dinleyiciler! Bu dünya bir ağaca benzer; biz de o ağacın üzerinde bulunan yarı ham meyveleriz!

• Ham meyveler dallarına sımsıkı sarılırlar. Çünkü, hamlık mertebesinde meyve, köşke ve saraya lâyık değildir.

• Fakat meyveler olgunlaşınca, tatlılaşınca, dudakların ısıracağı hâle gelince, artık düşmeye hazırdırlar ve dallara pek gevşek sarılırlar. 1295

• İnsanın ağız da o mânevî ikbâl ve saadetten tatlılaşınca, dünya mülkü ona mânâsız ve soğuk gelir.

• Bir şeye sımsıkı sarılmak taassuptur, hamlıktır. Ey Hakk yolu yolcusu; sen henüz olgunlaşmadın! Böylece, ana karnındaki çocuk gibi oldukça, işin kan emmektir; yâni zahmet ve sıkıntı çekmektir.

• Söylenecek bir şey daha kaldı ama, onu sana bensiz olarak Rûhu'l-Kudüs (melek) söylesin!¹⁰⁷

¹⁰⁷ Rûhu'l-Kudüs yâni Cebrail (a.s.) ancak peygamberlere gelir, başkasına gelmez. Fakat insanlara gelen bir ilham var ki o, ya bir melek veya bir şeytan tarafından olur.

• Hayır, hayır! Ne ben söyleyeyim, ne de başkası; kendi kulağına yine kendin söyle! Ortada ne ben varım, ne de benden başkası! Zaten sen de bensin; ey benim canım efendim!¹⁰⁸

1300 • Bu rüyâya benzeyen uykuya dalınca kendinden geçer, fakat yine kendinden kendine gelmiş olursun; yâni uyuduğun zaman kendinden kalır, kendine gidersen!

• Kendinden duyar, iştirsin de, filân kişi rüyâda sana gizlice bir şey söyler sanırsın.

• Aziz dost! Sen, tek bir kişi değilsin; sen, bir âlemsin! Sen derin ve çok büyük bir denizsin!¹⁰⁹

• Ey insan-ı kâmil! O senin muazzam varlığın, belki dokuz yüz kattır; dibi, kıyısı olmayan bir denizdir. Yüzlerce âlem, o denizde garkolup gitmiştir.

• Bu konuyu anlatmak; uyanıklığın da, uykunun da elinde değildir." Zâten bu dünya ne uyanıklık, ne de uyku yeridir! Zanna kapılarak, kıyaslar yaparak insan-ı kâmilden dem vurma, sus; doğru bilen ancak Allâhü Teâlâ'dır.

1305 • Sen sus da, anlatılamayan, açıklanamayan bu sırları, onu bilen ve anlatan âriflerden duy!

Meselâ durup dururken ve hiç hatırdâ hayâlde de yokken insanın aklına bir şey gelir. Eğer o şey hayır ve iyiliğe aitse "melek ilhamı"dır; şerre ve kötülüğe dairse "şeytan ilhamı"dır.

¹⁰⁸ Bu beytın anlaşılması zordur. Hakk aşkının kalbi Allâh'ın nûru ile aydınlanınca, kendisi "fenâ fi'llâh" derecesinde bulunduğu için, yâni Hakk'tan başka bir şey görmediği için söyleyen de, dinleyen de Hakk olur. Hele bunun ilerisi bulunan "bakâ bi'llâh" mertebesine yükselince; kendisine bazen "cem", bazen "fark" hâlleri galebe eder. Cem' hâlinde her şeyi, hatta kendi sözünü dahi Hakk'tan iştir. Fark hâlinde ise sen, ben, biz kayıtları bulunur. Bu muğlak bahis, benim gibi bir âciz tarafından değil. kâmil bir vefî tarafından ifâde olunabilir. Mevlevî büyüklerinden Esrar Dede'nin şu rubâisi bu hâli anlatmaktadır:

"Ben ben dediğim, ben dediğim sensin hep
Canım dediğim, ten dediğim sensin hep
Mânend-i kudüm sinc-gûbân oldum
Ten nâ tenc nâ ten dediğim sensin hep"

¹⁰⁹ Hz. Ali; "Ey insan; sen kendini ufak, değersiz bir varlık mı sanıyorsun? Sen, küçük bir varlık değilsin; sen, büyük bir âlemsin!" buyurmuştur. Gerçekten de bugün ilim isbat etmiştir ki insan, maddî yönünden bile vücudundaki hücreler sayısı ile dünya nüfusundan fazla bir âlem, mânevî bütüne gelince kâinatın özü. Şeyh Gâlib hazretleri; "Hoşca bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen!" demişti. Bütün kâinat bir âlem-i ekber, insan âlem-i asgar ve kâinatın fihristi... İnsanda her şey var...

• Sen ağzını kapa, söz söyleme de, insanlığın gerçek güneşi olan kâmil insana yönel! O kitaba yazılmamış, kimseye söylenmemiş sözleri, o söylesin, ondan öğren!

• Sen söyleme de, o hakikatleri sana rûh söylesin! Nûh'un gemisi varken yüzmeyi bırak!

Hz. Nûh ve oğlu Kenan

• Hz. Nûh; "Ey oğul; gel! Babanın gemisine bin de, tûfan dalgalarından 1309 kurtul, boğulma!" demişti.

• Oğlu Kenan; "Hayır!" demişti, "Ben yüzmeyi öğrendim, senin dinin- 1310 den başka bir dine inandım!"

• Nûh (a.s.); "Aklını başına al, yapma!" demişti. "Bu, belâ tûfanının dalgasıdır; buna karşı yüzmek hiç bir işe yaramaz!"

• Bugün, Allâh'ın kahır rüzgârı esmektedir. Kahır rüzgârı, Hakk dininden başka dinin inanç mumunu söndürür!"

• Kenan; "Hayır!" demişti. "Ben senin gemine girmem! Şu yüksek dağa çıkarım; o dağ, her zarardan beni korur!"

• Nûh; "Yapma evlâdım!" dedi. "Bu zamanda o dağ, bir saman çöpüdür. Allâh bugün, dostlarından başkasına aman vermez!" Kenan;

• "Ben ne zaman senin nasihatini dinledim? Sen, benim, senin dininden olduğumu sanıyorsun.

• Senin sözlerin asla bana hoş gelmemiştir. Ben iki dünyada da senden ayıyım, uzağım!" dedi.

• Nûh; "Yapma yavrum; nazlanacak gün değildir. Gerçekten de Allâh'ın ne ortağı vardır, ne de benzeri!"

• Şimdiye kadar yapacağını yaptın, fakat bu zaman nâzik zamandır. Bu dergâhda, yâni ilahî huzûrda kimin nazı geçer?" dedi.

• Allâh'ın önüne ön yoktur; yâni, Allâh kadîmdir, O'ndan önce hiç bir varlık gelmemiştir! Ezelde de doğmamıştır, doğurulmamıştır. Ebedde de ne babası, ne oğlu, ne de amcası vardır!

• O doğurmamış ve doğmamış olan Allâh, çocukların nazını nasıl çeker? 1320 Babaların niyâzını nasıl dinler?

• Ben, anadan doğmuş değilim ey ihtiyar! Baba da değilim ey genç, sen de pek salınma!

- Ben koca değilim, şehvetim de yok hanım; artık nazı, nazlanmayı bırak!
 - Burada alçalmaktan, kulluktan, ihtiyaçtan, çaresizlikten başka hiç bir şeyin değeri yoktur!
 - Kenan; "Baba!" dedi. "Bu sözleri yıllardan beri söylemekte; şimdi de tekrar ediyorsun. Sen çok câhilsin, bilgisizlikte perişan olmuşsun!"
- 1325 • Bu sözleri ne zamandan beri herkese söylüyor ve soğuk cevaplar işitiyorsun.
- Senin bu soğuk sözlerin, benim kulağıma şimdiye kadar girmedi; hele şimdi hiç girmez. Çünkü büyüdüm, bilgi sahibi oldum."
 - Nûh (a.s.); "Evlâdım!" dedi. "Bir defa olsun babanın öğüdünü dinlesen ne kaybedersin?"
 - Baba, böylece güzel, tatlı öğütler veriyor, baba sevgisi ile diller döküyordu. Oğlu da ağır, sert, terbiyesizce karşılık veriyordu.
 - Ne Hz. Nûh Kenan'a nasihat vermeye doyuyor, ne de o nasihatlar, o terbiyesiz oğlunun kulağını giriyordu.
- 1330 • Onlar böyle konuşurlarken kocaman bir dalga geldi, Kenan'ın başından aştı; onu aldı götürdü, boğdu.¹¹⁰
- Nûh (a.s.) dedi ki: "Ey sabır ve hilm sahibi Allahım! Benim eşeğim öldü, yükünü de sel götürdü."¹¹¹
 - Nûh (a.s.) dedi ki: "Allahım! Ehlimin ıyâlimin tûfandan kurtulacağını bir çok defalar vaatmişti!"
 - Ben de saf bir kişiyim, senin vaadine gönül bağlamıştım. Şimdi neden benim evlâdımı sel kapıp götürdü?"
 - Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "O senin ehlinden, soyundan değildi! Görüyor musun, sen iman nûru ile aksın, bembeyazsın; o küfür yüzünden mosmor olmuştur?"
- ¹¹⁰ Bir hadis-i şerifte; "Benim şeriatim, Nûh'un gemisine benzer. Her kim ona tutunursa kurtulur ve her kim ondan ayrılırsa boğulur." diye buyurulmuştur. Kenan'ın babasının gemisine girmediği için boğulduğu gibi, İslâmiyet gemisinden ayrılanlar da sapıklık, günah dalgaları arasında boğulacaklardır.
- ¹¹¹ Mevlâna'nın böyle bir tâbiri kullanması, şöyle bir vak'ayı hatırlatıyor: Azerbaycanlı biri eşeğine çanak çömlek yüklemiş, dağ kenarındaki patikada gidiyormuş. O sırada hava bozmaya, şimşekler çakmaya başlamış. Eşek dağdan yuvarlanmış, üstündeki çanak çömlek kırılmış. O sıkıntı içinde çok kuvvetli, göz kamaştırıcı bir şimşek çakınca Azerbaycanlı dayanamamış; "Eşeğimi mürdettin, yükümü dürdettin; şimdi de çerağın yakıp meni arısen, özüm burdayım!" demiş.

- Dişe kurt düşünce, artık o diş diş değildir. Ey usta, o dişi çıkarıp at! 1335
 - Çıkart da, onun yüzünden bedenin rahatsız olmasın! Diş senin dişin, ama artık ondan vazgeç!
 - Nûh (a.s.); "Allahım!" dedi. "Sen'in zâtından başka herşeyden bezdim, usandım. Sende fâni olan, senden ayrı değildir.
 - Yâ Rabbi, seninle benim nasıl olduğumu sen bilirsin! Yağmurların çimene verdiği feyzin yirmi katını sen verirsin!
 - Yoksul kişi seninle diridir, seninle neşelenir; vasıtasız, engelsiz senden gıda alır!
- Ey kemâl sahibi Rabbim! Ne seninleyim, ne de senden ayrırım! Ne- 1340
liksiz, niteliksiz, sebepsiz, illetsiz ben seninleyim!¹¹²
- Ey bütün iyi sıfatların sahibi olan Allahım! Sen, bir hayat denizisin; biz de senin lûtfunla yaşayan balıklarız!
 - Sen bir düşünceye sığmadığın gibi, sebeple (illetle) de izâh edilemezsin!
 - Bu tûfandan önce de, her olayda sana seslendim, derdimi açtım, bu tûfandan sonra da yine sana hitab edeceğim, sesleneceğim!
 - Ey yepyeni sözler ilham eden, ey eski sözleri de söyleten Rabbim! Ben seninle konuşuyorum, onlarla değil!
- Âşık, gece gündüz sevgilinin çadırının kurulmuş olduğu yerde bırakı- 1345
lan çerçöpe, süprüntülere söz söylemez mi?
- Yüzünü, göçüp gitmiş kervandan, sökülmüş çadırdan arta kalan çerçöpe döner. Görünüşte bu böyledir ama, aslında şair o sözleri kimlere söyler, o ögmeler kimleredir?
 - Şükürler olsun; o tûfanı gönderdin de onunla o süprüntüleri sürdün süpürdün!
 - Çünkü onlar kötü süprüntülerdi; ne sesleniyorlardı, ne de sesimize karşılık veriyorlardı.
 - Ben öyle kalıntılar isterim ki, ben söyleyince onlar, dağ gibi, sesime ses versin, karşılık versinler!
- ¹¹² Eski ârif şairlerden birisi;
- مردان خدا خدا نياشند
لكن زخدا جدا نياشند
- "Allah adamları, hâşâ, Allah değildir fakat; Allah'dan da ayrı değillerdir!" diye yazmıştır.

- 1350 ● Sesime ses versin de, ikinci kere senin adını duyayım! Ben, senin cana safâ veren adına âşıkım!¹¹³
- Her peygamber, senin güzel adını ikinci defa duymak için dağı se-verdi.¹¹⁴
 - Peygamberlerin sesine ses vermeyen o alçak, üstünde ot bitmeyen taş-lık dağ fareye yakışır; orası bizim yurdumuz olamaz!
 - Ben söyleyeyim de, o dağ bana dost olmasın, benim sesimi tekrarla-masın, sesim sessiz kalsın!
 - Allahım; öyle bir dağı yerle bir etmen daha iyi! Mâdemki dost olmadı, onu ayaklar altında çiğnetmen gerekir!¹¹⁵

- 1355 ● Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Ey Nûh! İstersen boğulanların hepsini dirilterek yeniden topraktan çıkarayım!
- Bir Kenan için senin gönlünü kırmam, fakat şu hâli sana bildirmek istedim ki, Allah'ı inkâr eden bir oğul, senin ehlinde değildir; o, artık senin oğlun sayılamaz!"
 - Nûh; "Hayır, hayır!" dedi. "Eğer irâdene uyarsa beni de onlar gibi tû-fana garket; ben senin kazâna razıyım!"
 - Allahım! Sen beni her zaman sulara boğsan, hoşuma gider. Çünkü senin emrin, buyruğun, takdirin candır; can gibi onu bağrıma basarım!
 - Ben kimseye bakmam; bakacak olsam bile o baktığım bahânedir. Çünkü ben, aslında sana bakıyorum; her yerde, her şeyde gördüğüm yalnız sensin Allahım!

¹¹³ İstedim ki, ben Allah deyince, karşımda bulunan okum da benim sesime ses versin, onlar da benim gibi Allah desinler. Böylece, o mübârek nâmın, benim sesim ile, bir de onların sesi ile işteyim.

¹¹⁴ Mûsâ(a.s.)'ın Tûr dağına sevdiği gibi Aziz Peygamberimiz Efendimiz de Mekke civârındaki Hira dağına severdi. Hattâ daha peygamber olmadan önce oraya gider, birkaç gün yalnız başına orada kalırdı. Medine'de bulunduğu senelerde de arada sırada Uhud dağına gider, civârında medfûn bulunan Hz. Hamza ile Uhud Harbi'ndeki şehitleri ziyâret ederdi. Hattâ; "Uhud bizi sever, biz de onu severiz!" mânâsına gelen bir hadîs-i şerif vardır. Kezâ, Kudûs civârındaki dağlar, Hz. Dâvud Zebûr okuduğu zaman onun sesine ses verirlerdi. Necip Fazıl merhûm da; "Dağlarda Şarkı Söyle" adlı şi-irinde der ki:

"Uzasan, göğe ersen,
Cücesin şehirde sen,
Bir dev olmak istersen,
Dağlarda şarkı söyle!"

¹¹⁵ Buradaki dağ; Nûh'un dâvetini kabul etmeyen, küfürde inat eden oğlu Kenan'ı temsil etmektedir.

- Allahım! Her şeyde ben, senin sanatına âşıkım; başıma gelen belâlara, 1360 acılara, ıstırahlara sen verdiğin için sabrediyorum! Yine senden geldiği için lûtuflarına, ihsanlarına, iyiliklerine şükrediyorum! Ateşe tapan kâfir-ler gibi nasıl seni görmez de yarattığına, ortaya koyduğun sanat eserine âşık olurum?

- Bu bir gerçektir ki, Allah'ın sanatına, yaratma gücüne âşık olan, üstün bir varlıktır. Gönlü uyanık, gözü aydın bir kişidir, fakat sadece Allah'ın sanat eserine, yarattığı güzele âşık olan kimse de, hakîkati görememiş bir kâfirdir!¹¹⁶

Hz. Mûsâ ve Firavun.

- Firavun, Mûsâ'ya dedi ki: "Ey Kelîm; neden halkı öldürdün? Neden 1067 onlara korku saldın?"
- Halk senin yüzünden bozguna uğradı, kaçışırken ayaklar altında ezildi.
- Bu yüzden insanlar sana düşman oldular. Erkeklerin de, kadınların da kalplerinde sana karşı kin var.
- Sen halkı kendine dâvet ediyor, çağırıyordun; iş tersine döndü. Artık 1070 halkın sana aykırı davranıştan başka bir çaresi kalmadı.
- Ben de senin şerrinden geri çekiliyorsam da, kafamda bir plan kuruyorum; hile ile sana karşılık vereceğim!
- Beni aldatabileceğini ve kendi kölelerinden başka bir kimsenin sana uyarak arkandan geleceğini gönlünden çıkar!
- "Bir iş ettim, halkın gönlüne korku saldım." diye ululanma, gurura kapılma!
- Buna benzer yüzlerce iş yapsan, sonunda yine de rezil olur, horlanırsın; halk seninle eğlenir ve gülüşür.
- Senin gibi nice hileci, düzenbaz kişiler vardı; sonunda onların hepsi 1075 de, bizim Mısır'ımızda rezil olup gittiler."

¹¹⁶ Aziz Hüdayî hazretleri Cenâb-ı Hakk'a hitâben; "Hoştur bana senden gelen, ya gonca yâhut diken. / Lûtfun da hoş, kahrında hoş" demişti.

Şirazlı Sâdi hazretleri de:

عاشق من، همه عالم که همه عالم ازوست

"Ben, Hakk yarattığı, O'nun eseri olduğu için dünyada gördüğüm her şeyi seviyorum." demişti.

Mûsâ(a.s.)'in Firavun'a cevabı.

- Mûsâ (a.s.) dedi ki: "Ben, Allah'ın emrine, Allah'ın işine karışmam! O'nun emri ile kanımı dökseler korkum yok!
 - Ey akılsız Firavun! Ben bu dünyada rezil olmaya, hor görülmeye, fakat Allah'ın yanında, Allah'ın nazarında şerefli ve değerli olmaya hem râzıyım, hem de bu hâle şükrederim!
 - Halka karşı hor hakîr olayım, benimle alay etsinler, bana gülsünler ama; Hakk'a karşı makbûl olayım, sevgili olayım, O beni istesin, beğensin; bu hâl bana yeter!
 - Bunu da söz olsun diye söylüyorum. Yoksa, biliyorum ki yarın kıyâmette Allah, seni yüzü karalardan edecek!
- 1080 • Üstünlük, yücelik O'nundur; O'nun has kullarınıdır. Bunun belirtisini, Âdem'le İblis'in hikâyesini oku da, orda gör!
- Hakk'ın büyüklüğünün, kudretinin nasıl sonu yoksa, O'nu anlatmanın da sonu yoktur! Bu yüzden ey Firavun; dilini tut, yaprağı çevir! Yâni, konuyu değiştir!"
 - Firavun Mûsâ'ya dedi ki: "Yaprak, bizim buyruğumuz altında; şu anda hüküm ve hakem divanının defteri de benim emrimdedir. Ben ne istersem o olur!
 - Bütün Mısır halkı, beni hükümdarlığa getirmiş! Ey Mûsâ! Sen, onların hepsinden daha akıllı mısın ki beni beğenmiyorsun?
 - Ey Mûsâ! Sen kendini beğenmişsin, bundan vazgeç; kendini görme, kendinle böbürlenme!
- 1085 • Ben dünyanın bütün sihirbazlarını toplar ve şehirlilere senin bilgisizliğini gösteririm!
- Ama bu, bir iki günde olacak iş değil; bana bu Temmuz sıcaklığında kırk gün mühlet ver!"
 - Mûsâ (a.s.); "Bunun için bana izin yoktur!" dedi. "Ben emir kuluyum; sana mühlet vermeye memur değilim!"
 - Sen hükümdarsın; benimse dostum yok! Ben Hakk'ın buyruğuna uymuşum, hüküm vermekte benim hakkım yok!
 - Ben sağ oldukça seninle canla başla savaşağım! Ben Allah'ın kulum; yardımla, yardımcı ile benim işim yok!
 - Allah'ın hükmü, takdiri gelinceye kadar seninle uğraşağım! Yâni, dâvette bulunacağım! Düşmanı düşmandan ancak Allah ayırır!

Firavun'un Hz. Mûsâ'ya cevap vermesi ve Mûsâ(a.s.)'a vahiy gelmesi.

- Firavun; "Hayır, hayır!" dedi. "Bana mühlet vermen gerek. Bu hususta bahâne bulma; beni az aldat!"
 - O sırada Cenâb-ı Hakk Hz. Mûsâ'ya; "Firavun'a uzun bir mühlet ver ve ondan korkma!" diye vahyetti.
 - "Gönül rızâsıyla ona kırk gün mühlet ver de, o çeşit çeşit hileler düşünsün dursun!"
 - Çalışsın, çabalasın; ben uyumuyorum ki! Sen ona; 'Hızlı yürü!' de. Fakat, yolu Ben tutmuşum, ben kapamışım!
- 1095 • Onların bütün hilelerini birbirine katar, kırar geçiririm; artırdıkları hileleri ben eksiltirim!
- Onlar su getirirlerse, ben getirdikleri suyu ateşe çeviririm; hoş ve tatlı bulduklarını tatsız ve hoşâ gitmez bir hâle sokarım!
 - Onlar birbirlerine sevgi bağları ile bağlanırlarsa ben, o bağları koparıp, kırar dökerim! Onlara hayâllerine, vehimlerine gelmeyecek şeyler yaparım!
 - Sen korkma; Firavun'u uzun bir mühlet ver! Ona de ki: 'Asker topla, ordu kur; yüzlerce hile düşün!'"
 - Mûsâ (a.s.) dedi ki: "Emir geldi! Haydi git; sana mühlet verildi. Ben, yerime gidiyorum. O vakte kadar bizden kurtuldun."
- 1100 • Hz. Mûsâ yola düştü. Ejderha olan asası da, bilgili bir av köpeği gibi peşinde gidiyordu.
- Av köpeği gibi kuyruğunu sallıyor, ayaklarının altındaki taşları eziyor, kum hâline getiriyordu.
 - O ejderha; taşı, demiri sömürüp yutmada, demiri açıkça çiğneyip ufalamada idi.
 - O, havalarda uçmada, burçlara yükselmede idi. Rumlar da, Gürcüler de, herkes ondan korkar ve kaçardı.
 - Deve gibi ağzından köpükler saçıyordu. O köpüklerin bir damlası kimin üstüne düşse, o kişi cüzzam hastalığına tutulurdu.
- 1105 • Dişlerinin gıcirtısı ödleri koparıyor, kara arslanlarının canları bile elden gidiyordu.
- Allah'ın o seçilmiş kulu olan Hz. Mûsâ kavminin yanına gidince, ejderhayı boğazından yakaladı ve o korkunç ejderha yine asa oldu.

● Mûsâ asaya döndü de dedi ki: "Ne şaşılacak şeydir? Peygamberliğimiz, bizim için güneş kadar açık ve parlak; düşmanlar içinse gece kadar karanlık..."

● Acaba Firavun'un ordusu bu âlemin, kuşluk vaktinin güneşi ile doluluğunu nasıl olur da göremiyor?

● Gözleri açık, kulakları açık ve bu parlak zekâları ile beraber hakikati görüp işitmiyorlar! Allah'ın gözleri bağlamaktaki gücüne, kudretine hayranım!

1110 ● Ben, onların gafletine şaşıyorum; onlar da benim peygamberliğime, Hakk'a dâvet edişime şaşıyorlar. Onlar, bir baharın yetiştirdiği dikenlerdir; ben ise, o baharın çimeniyim, yaseminiyim!

● Ben, onlara imanla, ilahî aşkla dolu nice kadehler sundum. Fakat gördüm ki, onların önünde onlara sunduğum mânâ şarabı dondu, taş keşildi.

● Hakikat bahçesinin güllerinden bir demet yaptım, onlara götürdüm. Verdiğim güllerin her biri diken oldu. Onları Hakk'a çağırmak için döktüğüm tatlı diller, onlara söylediğim tatlı sözler zehir oldu, iğne oldu...

● Onlara sunduğum mânâ şarapları, götürdüğüm hakikat bahçesinin gül demetleri, kendi benliklerinden, varlıklarından geçenlerin canlarının nasibi idi; kendinde olanlara, kendilerine tapanlara bu kadehler, bu demetler nasıl nasib olur?

● Bizim yanımızda, uyurken uyanık (yâni, dünyaya karşı uykuda, âhirete karşı uyanık) olan bir kişi gerek ki, uyanırken rüyâ görsün!¹¹⁷

1115 ● Halkın düşüncelere dalması, bu hoş uykunun düşmanıdır. Uyumadıkça, bu fânî dünyaya ait düşünceler halkı rahatsız eder. Onu, düşüncelerle bağlanmış bir esir hâline getirir. Aklını başına al da, dünyaya ait düşünceleri terket, dünyaya göz yum da hakikati bul!

¹¹⁷ Peygamberler, veliler öyle kimseler isterler ki, dünyaya karşı uykuda, âhirete karşı uyanık bulunsun! Bundan maksat; onların dünya işlerini tamamıyla terk etmeleri değildir. Dünyaya ait işlerini yaparlarken bile âhireti unutmamalarıdır. Öyleleri, uyanık iken de, bazılarınca ancak rüyâda görülebilecek şeyleri, meselâ misâl ve berzâh âlemlerini müşâhede edebilirler. Aziz Peygamberimiz Efendimiz; "Benim gözüm uyur, kalbim uyumaz!" buyurmuştur. Başka bir hadiste de; "İnsanlar uykudadır; ancak öldükleri vakit uyanırlar!" diye buyurmuştur. Böylece; "Ölmeden ve ecel gelmeden evvel ölünüz!" hadîsine uyarak şu gölge varlıklarından geçmiş olanlar, uyku ve gaflet âlemi olan dünyada uyanmış bulunanlardır.

Sihirbazları çağırmak için Firavun'un şehirlere adamlar göndermesi.

● Hz. Mûsâ döndü gitti. Firavun yalnız kalınca, Mısır'ın bütün akıl danışılacak adamlarını, karar verilecek kişilerini yanına çağırdı. 1157

● Mısır'ın çevresinde bulunan bütün sihirbazların, Mısır pâdişahının, o Mısır sarrafının yanında toplanmasına karar verdiler.

● Adamlar; "Bizim de sihirbazlarımız var!" dediler. "Hem de sihirde tek-tir. Bütün sihirbazlar onlara uymadadır!"

● Firavun, sihirbazları toplamak için etrafa bir çok adamlar yolladı.

● Her nerede ünlü bir sihirbaz varsa, onun yanına on tane dâvetçi gön- 1160 derdi.

● İki genç vardı ki, sihirde pek ileri gitmişlerdi. Onların sihirleri aya bile tesir ederdi.

● Onlar, aydan, apâşikâr, herkesin gözü önünde süt sağarlardı. Bir yere gidecekleri zaman, küplere binip giderlerdi.

● Ay ışığını kumaş şeklinde gösterirler, acele ölçer, biçer, satarlardı.

● Onları kumaş diye alan ve karşılığında gümüş para veren müşteri, işin hakikatini anlayınca hayıflanır, elini yüzüne gözüne vurur dururdu.

● O iki sihirbazın aydan süt sağmak, ay ışığını kumaş diye satmak, küp- 1165 lere binerek yolculuk etmek gibi yüzbinlerce sihirleri vardı. Hem de bu sihirleri kendileri icad ederlerdi. Sihir yapmakta başkaları onlarla yarışamazdı.

● Onlara; "Şimdi, Firavun sizden bir çare istiyor." diye haber geldi.

● Haberciler; "Pâdişahın sarayına Mûsâ ve Hârun adlarında iki fakir geldi ve hükümdara meydan okudu.

● Onların, bir asadan başka hiç bir şeyleri yok; fakat o asa, Mûsâ'nın emri ile ejderha oluyor.

● Bu durumda pâdişah da, ordusu da çâresiz, âciz kaldılar; bu iki kişinin elinden feryâda başladılar.

● Sihirbazlıkta buna bir çâre bulmak, bu iki sihirbazın elinden can kur- 1170 tarmak gerektir." dediler.

● Haberciden bu haberi duyunca, o iki sihirbazın gönüllerine hem bir korku, hem de bir sevgi düştü.

- Hz. Mûsâ'nın mânevî gücünü hissettiler de şaşırıp kaldılar; başlarını dizlerine koydular, düşünmeye başladılar.
- Nasıl ki sûfinin ders hanesi dizidir, zoru çözmek için iki diz âdeta sihirbazdır.¹¹⁸
- Bu iki sihirbaz, bu haberi alınca şaşırıldılar ve annelerine; "Anne gel; babamızın mezarı nerede, bize göster!" dediler.

- 1175 • Anneleri yol gösterdi, onları babalarının mezarına götürdü. Onlar; Firavun'un isteğinden ötürü mânen güçlenmek için üç gün oruç tuttular, bir şey yemediler.
- Sonra; "Baba!" dediler, "Firavun, korkusundan ötürü bize haber gönderdi.
 - Firavun'un iki kişi yüzünden gönlü daralmış, ordusunun önünde şeref ve haysiyeti zedelenmiş.
 - O iki adamın ne silahı varmış, ne de ordusu; bir asadan başka bir şeyi yokmuş. Ama, asa da müthiş bir şeymiş, kıyâmetler koparıyormuş.
 - Sen, görünüşte toprak altında uyumadasın, ama aslında doğrular âlemine, hakikat âlemine gitmişsindir.

- 1180 • Canım baba! Eğer onların yaptıkları sihirse, bize haber ver; Allah'tan gelen bir hâl ise, onu da bize bildir!
- Bildir de secde edelim, yalvaralım; Allah'ın lûtfu ile kusurlarımızdan kurtulalım, iyi insan olalım!
 - Biz ümitsizleriz; çünkü haram olan sihirle uğraşıyoruz. Ama şimdi bir ümit geldi, erişti. Biz, rahmet kapısından kovulmuşuz, Hakk'ın keremi bizi tekrar o kapıya çekti, getirdi."
 - Babaları rüyâda onlara; "Evlâdım!" dedi. "Buna açık cevap vermem mümkün değildir.
 - Apaçık söylememe izin yok ama, bu sır benden uzak değil! Gözümün önünde...

- 1185 • Ama size belirti göstereyim de, bu gizli şey size görünsün, belirsin!
- Ey gözümün nûrları! Oraya varınca, Mûsâ'nın yattığı yeri öğreniniz!

¹¹⁸ Tasavvuf erbâbı bir meseleyi hâletmek, bir karara varmak için diz çöker ve dizlerine doğru eğilip kalbine yönelir, murâkabe yapar. Cenâb-ı Hakk'tan bir işaret niyâz eder. O sırada kalbine her ne ilham olursa, ona göre hareket eder. Şu hâlde iki diz, dervişler için, helâl sihir yapan bir sihirbaz olur. Sihrin helâlî, yâni haram olmayan sihir, dinleyenlere sihir gibi tesir eden bir söz demektir. Bir hadis-i şerifte; "Söz vardır ki, insana sihir gibi tesir eder." diye buyurulmuştur.

- O ma'rifet, hikmet sahibi uyurken ondan korkmayın; onun esasını almaya çalışın!
- Asayı çalabilerseniz, ona gücünüz yeterse, bilin ki o adam sihirbazdır; sihirbaza çâre bulmak da sizin elinizdedir.
- Eğer gücünüz yetmezse, asayı alamazsanız, bilin ve anlayın ki o güç, o kuvvet ona Allah'tan gelmektedir. O, Allah'ın peygamberidir ve insanlara doğru yolu göstermektedir.

- Dünyayı doğudan batıya kadar Firavun kaplasa, savaş zamanı, Cenâb-ı 1190 Hakk yine Mûsâ'yı üstün kılar ve Firavun tepetakla olur.
- Ey babalarının canları! Bu gücün belirtilerini söyledim ya, buna göre davranın! Allah, herşeyin doğrusunu daha iyi bilir!
- Yavrularım; bir sihirbaz uyuyunca, onun sihri hilesi tesirini kaybeder, bir şey yapamaz!
- Çoban uyuyunca kurt aman bulur, rahat eder. Çünkü çoban uykuya dalınca, onun gayreti, çabası yatıştır.
- Fakat bir hayvanın çobanı Allah olursa, kurt ona nasıl yaklaşabilir, oraya nereden yol bulur?

- Bir sihri Allah yaparsa, o sihir, gerçekten haktır; o gerçek şeye sihir 1195 demek yanlış olur!
- Ey babalarının canları yavrular! Bu kesin bir belirtidir! O peygamber, maddeten ölse bile, Allah yine onu yüceltir, kadrini üstün kılar!"

- O ölü sihirbaz; "Babalarının canı yavrularım!" diye cevap verdi. "Si- 1215 hirbaz uyuyunca, onun sihri hiç bir şey yapamaz, hiç bir şeye gücü yetmez!"

- Her ikisi de bu sözleri duydular ve babalarının mezarını öpüp, ayrıldılar. O güç işi, o büyük işi başarmak için, yâni Hz. Mûsâ ile uğraşmak için Mısır'a yöneldiler.

- O iş için Mısır'a geldiler; Mûsâ'yı, Mûsâ'nın evini aradılar.
- Garip bir tesadüftür ki, onların geldikleri gün Mûsâ, bir hurma ağacının gölgesinde yatmış uyumuştur.
- Mûsâ'yı soran kişilere hurmalığı gösterdiler: "O hurmalığa gidin; onu orada arayın!" dediler.

- Mûsâ'yı arayanlar hurmalığa gelince, bir ağacın altında uyumuş birini 1220 gördüler ki, o kişi, dünyanın en uyanık bir zâtı idi.

- Mûsâ, Allah'a nazlanmak için iki baş gözünü kapamıştı, fakat arşın da ferşin de (yâni göklerin ve yeryüzünün) hepsi onun gözlerinin önündeydi.
- 1229 ● O iki sihirbaz, uzaktan Hz. Mûsâ'yı uzanmış ve uyumuş görünce, asasını çalmaya yeltendiler.
- 1230 ● Sihirbaz kardeşler asayı çalmak için, uyanıp da görmesin diye Mûsâ'nın arka tarafına doğru yürüdüler.
 - Azıcık ilerleyince, asa kımıldamaya başladı.
 - Sonra kendiliğinden öyle bir hareket etti ki, sihirbazlar korkudan oldukları yerde donup kaldılar.
 - Birden bire asa ejderha olup üzerlerine saldırdı. Sihirbazların ikisi de yüzleri sararmış hâlde kaçtılar.
 - Kaçarlarırken korkudan yüzü koyun düşüyorlar, her inişte sendeleyip yuvarlanıyorlardı.
- 1235 ● Onlar bu hâlin bir semavî mucize olduğunu anladılar. Çünkü; sihirbazların hünerlerini, ne yapabileceklerini görmüşlerdi.
 - Ondan sonra ishal oldular, şiddetli bir titremeye tutuldular. Ateşler içinde kaldılar, can çekişmeye başladılar.
 - Hemen bu yaptıkları terbiyesizliğin özrünü dilemek için Hz. Mûsâ'ya bir adam gönderdiler.
 - "Seni imtihan ettik." dediler. "Sana karşı hasedde bulunmasaydık, seni imtihan etmek bize düşer miydi?"
 - Ey ilâhî dergâhın haslarının hası olan azîz peygamber; biz Allah'ın suçlu kullarıyız. Bizim bağışlanmamız, affedilmemiz için duâ et!"
- 1240 ● Mûsâ (a.s.) onları affetti. Onlar da hemen sağlıklarına kavuştular, Mûsâ'nın önünde başlarını yere koydular.
 - Hz. Mûsâ; "Ey kerîm kişiler!" dedi. "Sizleri affettim. Sizin bedeninize de rûhunuza da canım haram oldu."
 - "Ey dostlar" dedi, "Ben sizi görmemiş olayım. Siz de özür getirmeyi bırakın; beni tanımayın, bana yabancı olun!"
 - Gönülden âşına, fakat Firavun'un hatırı için dıştan yabancı gibi benimle savaşa girişin."
 - Bu söz üzerine sihirbazlar, yer öptüler ve gittiler. Çağırılacakları zamanı gözetmeye, fırsat kollamaya koyuldular.
- 1245 ● Sihirbazlar Firavun'un huzûruna geldiler. Firavun, onlara pek değerli armağanlar verdi.

- Onlara vaadlerde bulundu. Peşin olarak da köleler, atlar, paralar, türlü zahireler verdi.
- Sonra onlara dedi ki: "Ey sihirde çok ileri gitmiş üstadlar! Eğer imtihanında gâlip gelerseniz,
- Size o kadar çok ikramlarda bulunacağım ki, vereceklerim, cömertlik perdesini yırtacaktır."
- Sihirbazlar dediler ki: "Senin gibi bir pâdişahın sâyesinde gâlip geliriz; onun da işi bitmiş olur.
- Biz bu sihir fenninde saflar yaran pehlivanlarız. Dünyada hiç kimse 1250 bu hususta bizimle boy ölçüşemez, adım atamaz."
- Mûsâ(a.s.)'ın anılması, onun Firavun'la uğraşması, hâtıraları eski devirlere götürüyor. "Bunlar çok önce olup bitenlerin hikâyesi imiş." deniliyor; "Bugün ne Mûsâ var, ne de Firavun!" diye düşünülüyor.
- Mûsâ(a.s.)'ın adının zikredilmesi, işi açıkça söylemekten kaçınmak, daha doğrusu işi gizlemek içindir. Yoksa ey temiz kişi, asırlarca evvel gelen Hz. Mûsâ'nın nûru, bugün senin yanında, sende bulunuyor.
- Ey Hak yolcusu! Gerçeği öğrenmek istiyorsan; Mûsâ da, Firavun da ölmediler; bugün senin içinde yaşıyorlar, senin varlığına gizlenmişler, senin gönlünde savaşlarına devam ediyorlar! Bu sebeple birbirine düşman bu iki kişiyi kendinde araman gerekir!¹¹⁹
- Mûsâ, kıyâmete kadar vardır. Gerçek müminlerin yüzlerindeki hep o nûr'dur, başka nûr değil; değişen ancak kandildir!

"Küfre râzı olmak küfürdür." hadîsi ile;
 "Kazâ ve kaderime râzı olmayan,
 kendisine benden başka bir Rab arasın!"
 hadîsinin mânâlarının birleştirilmesi.

- Dün, bazı konularda konuşmasını, fikir yürütmesini seven biri bana bir 1362 soru sordu.

¹¹⁹ Muhyiddîn-i Arabî hazretleri buyuruyor ki: "Benim rûhum, Mûsâ; aklım ise, Hârun'dur. Nefsim Firavun; ve nefsimin hevâ ve hevesi, Firavun'un veziri olan Hâman'dır." Kıssada gecen o ünlü iki sihirbaz; bizim vehmimiz, hayâlimizdir." Gerçekten de insanın rûhu, Mûsâ; aklı, Hârun (a.s.) gibidir. Nefis, Firavun; hevâ ve heves de Firavun'un veziri Hâman'dır. (Kur'ân-ı Kerîm; ırfân=Mûsâ'nın esasıdır.) Firavun'un sihirbazları ise; evhâm ve hayâlât ve İslâm'a yöneltilen imansızca neşriyatıdır. Onlara karşı koyacak olan da Kur'ân'ın mucizeleridir.

- Dedi ki: "Kâfirliğe râzı olmak kâfirliktir." Bu sözü Peygamber Efendimiz söylemiştir. Onun söylediği mübârek söz doğrudur, yerindedir.
- Yine Resûlullah buyurmuştur ki: "Her kazâyâ ve ilâhî takdire müslüman olanın râzı olması gerektir."

1365 ● İyi ama, kâfirlik ve münâfıklık da Allah'ın kazâsı ve takdiri değil midir? Ben bu kazâyâ râzı olursam, günaha girmiş olurum.

● Eğer bu kazâyâ râzı olmasam, bu bir günah olur. O hâlde bu ikisinin arasında ne çâre vardır, kurtuluş yolu nedir?"¹²⁰

● Ona dedim ki: "Bu kâfirlik; Allah'ın takdiri iledir, ama Allah'ın hükmü ile, Allah'ın emir ve rızâsı ile değildir. Bu kâfirlik, yalnız kazâ ve kaderin eserlerindedir."

● "Hocam; sen kazâ ve kaderi Hakk'ın bilgisi olarak bil de, müşkilin hallolsun!"¹²¹ Yâni bu kâfirlik; kâfire bu dünyada verilmiş, hükmedilmiş değildir. O, ezelde kâfirliğe mahkûm edilmiştir.

● Ben, Allah'ın hüküm ve takdiri gereği gelen kâfirliğe râzıyım. Fakat bu râzı oluşum; benim nefsimle olan savaşımın zayıf oluşundan, benim kendi kötülüğüm sebebi ile gelen kâfirliktir. Ben, bu kâfirliğe râzı değilim.

1370 ● Zâten kâfirlik, kazâ ve kader yüzünden kâfirlik değildir. Sakın ha, burada Allah'ın kâfirliğe râzı olduğunu söyleme!..

● Kâfirlik, bilgisizliktir. Kâfirliğe hükmetmek, takdir etmek, yâni onu var etmek; bilgidir, Hakk'ın bilgisidir. Yumuşaklık anlamına gelen "hilm" ile sevmek anlamına gelen "hilm" in ikisi de bir olur mu?

● Bir resmin çirkin olması, onu yapan ressamın beceriksiz, acemi olduğunu göstermez. Belki çirkinliği resmetmekteki maharetini, ustalığını gösterir.

¹²⁰ "Kâfirliğe râzı olmak kâfirliktir." ve "Cenâb-ı Hakk buyurmuştur ki: 'Her kim benim nimetlerime şükretmezse, verdiğim belâyâ sabretmezse, kazâyâ, yâni verdiğim hükme râzı olmazsa kendisine benden başka bir Rab arasın!'" hadîsleri vardır. Görünürde bu iki hadîste çelişki var sanılır. Çünkü, kâfirliğin de, imanlı olmanın da yaratıcısı Allah'tır. Nitekim; (لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ) "Her şeyi yaratan Allah'tır." (En'am Sûresi, 102) âyeti ve daha başka âyetler de bunu açıkça göstermektedir. Buradaki kâfirlik, nefsanî arzulara düşerek kâfir oluşturma.

¹²¹ İman eden kişinin "imani", kâfirin de "kâfirliği" burada verilmiş ve hükmedilmiş değildir. Allah'ın takdirinin eseridir. Hakîm Senâî hazretleri buyuruyor ki: "Küfür de, iman da; 'Allah birdir, şeriki ve nazîri yoktur.' diye Hakk'ın yolunda koşar dururlar." Şu hâlde ilâhî kazâ eseri olması itibâriyle kâfirliğe râzı olmak, kâfirlik değildir. Onun kâfirliğine bu dünyada hükmedilmemiştir. Ezelde verilmiş ilâhî takdirdir.

● Hatta ressamın gücünü, mahâretini gösterir. Demek ki o, hem çirkinin resmini yapabiliyor, hem de güzelin resmini.¹²²

● Eğer bu bahsi gereği gibi açıklayacak olursam, bir çok sorular ve cevaplar akla gelir ve bahis uzar gider.

● Ben de, aşk nüktesinin zevkini kaybederim. Hakikatleri anlatmak sû- 1375 retiyle yapmak istediğim hizmet başka bir kalıba girer; söz tasavvuftan çıkar, kelâm bahislerine intikal eder.

Hayranlık duygusu düşünceye engel olabilir.

● Usta bir berberin dükkânına kır saçlı bir adam koşarak geldi: 1376

● "Yiğidim;" dedi. "Sakalımdaki ağarmış kılları bir bir yol! Çünkü ben, yeni evlendim."

● Berber adamın sakalını tamamıyla tıraş ederek kılları önüne koydu ve; "Benim bir işim çıktı, ben gidiyorum. Kılları sen kendin ayıkla!" dedi.

● İşte bu siyah kıllar soru, beyaz kıllar da, o kişiye verilmiş cevap. Din dertlisi olan ârifler böyle şeylerle uğraşmazlar.¹²³

¹²² Bütün varlıklar, her şey, birbirine zıt şeylerden ibârettir. Meselâ; sıcaklık-soğukluk, aydınlık-karanlık, akıllılık-delilik, güzellik-çirkinlik, müminlik-kâfirlik gibi. Bunların hepsi de Hakk'ın yaratışı eseridir. İçlerinde iyi olmayanlar, ressamın yaptığı çirkin resim gibidir. Bu hâl, ressamın yalnız güzel resim yapmakta değil, çirkin resim yapmakta da başarılı olduğunu gösterir. Bunun gibi dünyâda görülen çirkinlikler, kötülükler de yaratıcının gücünü, kuvvetini göstermektedir. Allah yalnız iyilikleri halk edip kötülükleri yaratmamış olsaydı, hem iyiliklerin kıymeti bilinmezdi, hem de hâşâ; "Hakk kötülükleri yaratmağa muktedir değildir." gibi bir vehim meydana gelecekti. Böylece, küfür de iman gibi Hakk'ın kazâsı eseri olduğundan ona da hoş bakmak gerekmektedir. Onun için; "Yaratılanı hoş gördük, yaratandan ötürü." denmiştir. Fakat kâfirliğin kâfirden zuhûru itibâriyle onu hoş görmek kâfirlik olur. Bu konular çok derindir; anlaşılması gibi anlatılması da zordur. Ben, nâcizâne sayın okuyucularıma çeşitli şerhlerden aldığım görüşleri arz ediyorum. Herkes anlayışına, sezisine ve Hakk'ın lûtf ve ihsanına göre konuyu benimseyecektir. Bu konuyu, bir başkası da şöyle açıklamıştır: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyin sonunu bilmesi "kader"dir. İnsanların iyilik veya kötülük yapacaklarını Allah bilir, fakat bu bilgisi "cebredici, zorlayıcı" bir iş değildir. Yâni Allah, o kişiye, yapacağımı bildiği iyilik ve kötülüğü zorla yaptırmaz. Herkes yaptığı işi kendi irâdesi ile fakat Allah'ın takdiri ile yapar. Kul da zanneder ki, yaptığı işleri kendisi yapıyor. Hâlbuki, o işleri ancak Allah'ın takdiri ile yapmaktadır. Yâni o işi yaratan Allah'tır, irâdeyi sarf eden kuldür. Hulâsa; cebr yâni zorlayış bâtil olduğu gibi, "ta'vîz" yâni Allah karışmaksızın yapış da bâtil olur.

¹²³ Burada kır sakallı kimse; dedi-kodu yapanlar, berber; kemâl ve irfân sahibi kişidir. Sakalın tıraş edilmesi; ârifin kestirme cevabını ifade ediyor.

- 1380 ● Birisi, Zeyd'e bir sille vurdu. Zeyd de onu dövmek için üstüne atıldı.
- Silleyi vuran dedi ki: "Sana bir suâl soracağım. Cevabını ver; ondan sonra sen de bana vur!"
 - Senin ensene sille vurunca 'şırak' diye bir ses çıktı. Şimdi burada size dostça bir sorum var:
 - Ey büyüklerin kendisini öğdükleri er! Söyle bakalım; bu şırak sesi benim elimden mi çıktı, yoksa senin ensenden mi?"
 - Silleyi yemiş olan dedi ki: "Ensem acısı, o şırak sesinin nereden çıktığını düşünmek için bana imkân vermedi."
- 1385 ● Dertli olmadığın, acı duymadığın için onu sen düşün! Şunu iyi bil ki; dertli olan, acı çeken kişide düşünce yoktur."¹²⁴

Kur'ân'a karşı duyulan sevgi.

- 1386 ● Sahâbenin rûhlarında Kur'ân'a karşı büyük bir iştihak, aşırı bir sevgi olduğu hâlde içlerinde Kur'ân'ı ezbere bilen, yâni hâfız olanı pek azdı.
- Çünkü bir meyvenin içi olgunlaşınca derisi, kabuğu incelik, çatlar.
 - Cevizin, fıncığın, fıstığın, bademin bile içleri olgunlaşınca kabukları incelik.
 - İlmin de hakikati artınca, bilgin kemâle gelince gurur ve benliği yok olur. Çünkü sevgiliyi, âşığı yakar, yandırır.
- 1390 ● Allah'ın matlûbu olan, yâni Allah tarafından istenen ve sevilen Hz. Muhammed'in beşerî vasıfları, ilâhî vasıflara zıt düştüğü için vahiy ve nûr şimşegi Resûlullah Efendimiz'i yakardı.¹²⁵

¹²⁴ Gerçekten de insanın ayağına diken batsa, dikkati oraya gider de başka şey düşünemez. Fakat Hz. Mevlâna burada itikad, inanç meselelerine ait çeşitli mezheplerdeki bilginlerin mübâhase ve münâşakaları sırasında öyle bahisler açılmıştır ki, "Enseye vurulan sille nin şakırtısı; vuranın elinden mi çıktı, yoksa vurulan enseden mi zühür etti?" suâli kadar mânâsızdır. Hz. Mevlâna bu ikraları o boş mübâhaseler, münasebetsiz görüşler münâsebetiyle beyân buyurmuştur.

¹²⁵ Bir hadis-i şerifte rivâyet edildiğine göre: Hâris bin Hişam; "Yâ Resûlallah, sana vahiy nasıl geliyor?" diye sordu. Peygamber Efendimiz buyurdu ki: "Bazen çan sesi gibi gelir. Bu türlü gelişi, bana şiddetli olur. Melek benden vahiy keser. Ben de onun dediğini hıfz etmiş olurum. Bazen melek bana insan şeklinde, sûretinde görünür ve bana âyetleri açık, belirli bir sûrette söyler." Resûlullah Efendimiz, birinci sûretteki vahiyde çok zahmet çekmişti. Âdeta kendinden geçer, ikinci şeklinde onlar olmazdı. Hz. Mevlâna'nın; "Vahiy şimşegi Resûlullah'ı yakardı." diye buyurması, birinci vahiy şekline işaret eder.

- Elbette kadîm olan, yâni kendinden önce hiç bir varlık bulunmayan Allah'ın vasıfları tecellî edince, hâdis olanın, yâni sonradan yaratılanın vasıflarını yakar, yandırır.
- Ashâb arasında Kur'ân'ın dörtte birini ezberlemiş olanlar, yine ashâbdan; "Onlar büyük ve muhterem kişilerdir." diye medhini iştirirlerdi.¹²⁶
- Kur'ân'ın sûretini, yâni kelimelerini, sözlerini böyle derin mânâları ile bir araya getirmek, onları gereği gibi mânâlandırma ancak mânevî bir sultan olan Hz. Peygamber ve onun kâmil vârisleri için mümkündür.
- Böylece Kur'ân'ın derin mânâsı ile kendinden geçiş hâlinde, edep kollamak, harekesine ve okunuş şartlarına uymak şaşılacak şeydir.¹²⁷

- İstiğnâ mertebesine ermiş, dünyevî her şeye doymuş, hiç bir isteği kalmamış, her şeye boş verme hâline gelmiş olanlar için niyâza, yalvarıp yakarmağa düşmek, yuvarlak bir şeyi uzun bir şeyle bir araya getirmek gibi iki zıddı birleştirmek demektir.

- Değnek zâten körlerin sevgilisidir. Kur'ân'ın mânâsını bırakıp kelimelerini ezberleyenler de, "Kur'ân sandığı", "Kur'ân mahfazası" olabilirler.¹²⁸

- Körlerin sözleri Mushaf'ın harfleri ile, hikâyelerle, korkutuluşlarla dopdolu sandıklardır.

- Elbette, Kur'ân dolu bir sandık, bomboş bir sandıktan iyidir.

- Yükten ve eşyâdan bomboş olan bir sandık da; farelerle, yılanlarla, akreplerle dolu olan sandıktan daha iyidir.¹²⁹

¹²⁶ Sahâbenin bu hâli, hâfizalarının güçsüz olduğundan değildi. Bir âyetin hükmü ile amel edip onun hikmet ve esrânna tamamıyla vâkif olmayınca, diğer bir âyetin ezberlenmesine çalışmazlardı. Bir rivâyete göre ashâb, onar âyetten fazlasını öğrenmezlerdi. O âyetleri öğrenip ezberledikten sonra o âyetlerin emrettiklerini yaşadıkları sonra diğer âyetleri öğrenirlerdi.

Şeyh İbn-i Atâ hazretlerine; "Kur'ân'dan ne kadar okuyorsunuz?" diye sormuşlar. "Ondört sene evveline kadar günde bir hatim inerdim. Ondört seneden beri ise Enfâl Süresi'ne gelebildim." cevabını vermiş. İbn-i Atâ hazretlerinin ondört senede Kur'ân'ın ancak üçte birini okuyabilmesi, okuduklarının mânâlarını iyice anlamak ve hükümleri ile âmîl olmak, yâni okuduklarını uygulamak, onları yaşamak içindir.

¹²⁷ Kur'ân'ın derin mânâsıyla meşgûl olanlar tecvid ve kırâat usûlleri ile pek meşgûl olmazlar. Yâni, "ayn"ı çatlatarak, "kaf"ı patlatarak; şekle pek dalmazlar. Onlar, mânânın derinliklerine dalarlar.

¹²⁸ Hz. Mevlâna; Kur'ân'ın mânâsını bırakıp da tecvid usûlü ile okumakta titizlik gösterenleri, değnekle yürüten körlere, hâfız olan körleri de Mushaf mahfazasına benzetiyor.

¹²⁹ Yukarıki beyitler dikkatle okunursa görülecektir ki; Mevlâna Kur'ân ehlini (Kur'ân okuyanları) bir takım derecelere ayırmıştır. Birinci derecede olanlar; Kur'ân'ın hem dış yüzünü, kelimelerini doğru okuyan ve mânâsını bilen mutlu kişilerdir. İkinci de-

- 1400 ● Hulâsa, candan arzu ettiği sevgilisine kavuşunca, kılavuz olan, yâni vâsita olan kadın, âşıkın gözüne soğuk görünmeye başlar.¹³⁰
- Ey güzel varlık; dileğine eriştin ya, seni gâylene ulaştıran bilgi artık senin işine yaramaz; bu hususta bilgi istemek âşıkça çirkindir!
 - Mâdemki gökyüzünün damlarına çıktın, oralarda geziniyorsun, artık merdiven aramak mânâsızdır, soğuktur.
 - Hayra ulaştıktan sonra, sizi hayra götüren yola tekrar düşmek mânâsızdır. Ancak bir dosta yâhut başkalarına bir şeyler öğretmek, yardımcı olmak maksadı ile o yolda yürünür.
 - Saf ve parlak bir aynaya cilâ vermeye kalkışmak, bilgisizlikten ileri gelir.
- 1405 ● Pâdişahın huzûruna kabul edilmiş ve huzûrda oturmuş bir kimsenin pâdişahтан mektup beklemesi, elçi araması çirkin bir şeydir.

Bir âşıkın
sevgilisinin yanında aşk mektubu okumaya kalkışması,
sevgilinin de bu hâli beğenmemesi.

- Bir kişiyi, sevgilisi yanına çağırdı, karşısına oturttu. O da tuttu, daha önce sevgilisine yazdığı mektubu cebinden çıkardı, okumaya başladı.
- O mektupta aşkla yazılmış beyitler vardı. Övgüler, medh u senâlar vardı. Feryâdlar, sızlanışlar, şikâyetler, yanışlar, yalvarışlar vardı.
- Sevgilisi dedi ki: "Eğer bu yazdıkların benim içinse, birbirimize kavuştuğumuz şu değerli zamanda bunlarla uğraşmak, bunları okumak ömrü tüketmektedir.
- Şu anda ben senin yanıdayım, karşıdayım; sen mektup okuyorsun. Bu davranış âşıklık belirtisi değildir."

recede olanlar; Kur'ân kelimelerini, sözlerini bilip de esrâr ve hakikatinden gâfil olanlar. Üçüncü derecede olanlar; Kur'ân'ın yalnız lâfızlarını, kelimelerini hıfız etmiş ve Mushaf çekmececi gibi kalmış olanlar. Dördüncü derecede olanlar; Kur'ân'da tamamıyla boş, ne dışını ne içini bilmeyenler ve boş sandık gibi olanlar. Beşinci derecede olanlar da; Kalpleri Kur'ân'dan boş, fare ve yılan gibi yanlış fâsid fikirler, yanlış itikadlarla dolu olanlardır.

¹³⁰ Sûffî; hakikî sevgilisi olan Allah'ı daha ölmeden önce mânen bulur, onda fânî olursa Hakk'ı bulmaya yardımcı olan, vâsita olan bilgi, ona soğuk görünmeye başlar.

- Âşık; "Evet;" dedi. "Sen benim yanımdasın, karşımdasın ama ben iste- 1410
diğim zevki, dilediğim gibi sende bulamıyorum ki!
- Şimdi sana kavuşmuşum, senin yanıdayım ama seni bulamıyorum. Geçen sene sende gördüğüm hâli, tatlılığı, güzelliği göremiyorum. Sanki senin yanında sana hasretteyim.
- Ben geçen sene senin güzelliğinin çeşmesinden tertemiz, tatlı bir su içmiştim. Gözümü, gönlümü o su ile tazelemiştim.
- Şimdi çeşmeyi görüyorum ama, su yok. Yoksa suyumun yolunu yol kesen bir haydut mu kesti?"¹³¹
- Sevgili; "Öyle ise," dedi, "Ben senin sevgilin değilim. Ben Bulgar şehrindeyim; sen ise, Kotu ilindesin."¹³²
- Ey yiğit! Sen bana değil, benim aşkımdan doğan hâle ve mânevî zevke 1415
âşıkısın. Hâlbuki hâl geçici bir şeydir; her zaman elde bulunmaz.
- O hâlde senin istediğin sevgili bütünü ile ben değilim. Bende senin istediğin, aradığın şeyin bir kırıntısı, küçük bir cüz'ü var.
- Ben senin için sevgili değil, sevgilinin evi gibiyim. İstek ve sevgi nakde, yâni paraya karşı olur; paranın saklandığı sandığa değildir.¹³³

¹³¹ Bu beyitlerde Hz. Mevlâna, Hakk'ta yok olmayan, fenâ mertebesine ulaşamayan âşıkın tam mânâsıyla benlikten kurtulamadığını, nefsânî arzularından yakasını sıyıramadığını anlatıyor. İbn-i Fârız hazretlerinin meşhûr Kasîde-i Tâ'iyyesi'nden alınan bu beyitler şu hâli çok güzel anlatmaktadır:

قَلْمٌ تَهْوَى مَالَمْ تَكُنْ فَيَ فَنِيَا
وَلَمْ تَعْنِ مَا لَمْ تُجْتَلِي فَبِكَ صَوْرَتِي
قَدْ عَنَّكَ دَعْوَى السَّخْبِ وَأَدْعُ لَغَيْرِهِ
فَرَادَكَ وَأَدْفَعُ عَنْكَ غَيْبِكَ بِأَلْتِي

"Sen bende fânî olmadıkça, beni seviyor olamazsın ve benim sûretim sende tecellî etmedikçe, sen fenâ bulamazsın. O hâlde, seviyor gibi görünmeyi bırak ve kalbini başka bir yöne çevir ve bu şekilde hatâyı kendinden uzaklaştır."

¹³² Bulgar: Ural Dağları'nın güneybatısındaki ovada kurulmuş bulunan ve Bulgar Türkleri'nin başkentliğini yapmış olan ve güzelleri ile ün kazanmış bir şehir. Kotu oraya çok uzaklarda bulunan bir belde olarak bilinir.

¹³³ Bu hikâyede hangi iş olursa olsun, zevkine dalmayıp, sözü ile geçinen kişilerin hâllerine işâret edilmektedir. Ziya Paşa'nın; "Âyinesi iştir kişinin, lâfa bakılmaz." mısraı buraya uygun düşer.

Bu hikâyede çok derin mânâlar gizlenmiştir. Şöyle ki: Âşık, Hakk sevgisine ulaşınca, o sevgi vasıtasıyla ona çeşitli hâller gelir; gönlü uyanır, hiç kimsenin almadığı mânevî zevki alır. Aşk; ona gönül verir, onu kendisine dost edinir. Şiirde demek istiyor ki: "Sen, fânî güzelliklere takılıp kaldığın, gerçek varlığın nakdini, cevherini göremediğinden beri, ben senin sevgilin değilim. Değişik hâllerle karşına çıkan fâ-

Sevgili, gerçek sevgili ancak Allah'tır.

● Gerçek sevgili; tek olan, benzeri olmayan sevgilidir. Senin bu dünyaya gelişin de O'ndandır, gidişin de O'nadır. Sen, O'ndan geldin, O'na gideceksin.

● O'nu bulunca, artık başkasını beklemezsin. O hem apaçık meydandadır, hem de gizlidir, görünmez.

1420 ● Gerçek âşık, hâllerin emîridir; hâllere hâkimdir. O; hâle kapılıp kalmaz, hâle mahkûm olmaz. Aylarda, yıllarda o ay gibi nûrlu, parlak olan üstün varlığa kul, köle olmuşlardır.¹³⁴

● O söyleyince, hâl, onun buyruğu altına girer. O isteyince, gölge varlık olan bedenleri can hâline getirir.

● Hakk yolunda oturup kalmış, hâli beklemekte olan kişi, işin sonuna varmamıştır.

● Hâle hâkim olan kâmil insanın eli, hâl kimyasıdır. Elini oynatınca bakar, onun sarhoşu olur, yâni altına çevrilir.

● Kâmil insan dilerse, ölüm bile tatlılaşır; diken ile neşter onun elinde nergis ve beyaz gül olur.

1425 ● Hâle bağlı kalan insan ise, hâl gelince yücelir, yükselir; hâl gelmeyince eksilir, aşağılara düşer.¹³⁵

nî görüntülere takılıp ölümsüz olan gerçek sevgiliyi bulamadığın için, esas merkezden, kaynaktan gelen sevgiden mahrum kalmışsın."

Hikâyede geçen nakd-para; mânevî zevklerin getirdiği hâlleri, heyecanları gösteriyor. Aşk ise; ilâhî sevginin sembolüdür. Sandık da, sevgili değil de sevgilinin evidir.

¹³⁴ Bu beyitte, hakîki âşıkın, mâşuktan ayrı olmadığına işaret var. Hakîki âşık kimdir? Hâllerin emîri olan kişi. Hâl nedir? Hâl; uğraşmakla, çalışmakla elde edilemeyen, ancak Allah tarafından sevdiği kuluna bir armağan olarak verilen bir keyfiyyet (bir oluş, bulunuş hâli), has kulun kalbine ötelere gelen hâl, kabz-bast, zevk ve şevk gibi nefsanî sıfatlar meydana çıkınca kaybolur. Gerçek âşık kalbe gelen hâllerin hepsine hâkimdir. O, ilâhî ismin mazharı, Mutlak Varlık'ın aynası olup hâle bağlı değildir. Çünkü kendisi Hakk'ta fânî olmuştur. Bu mertebeye erişmiş kişi; ayların, yılların esiri değildir. Çünkü zaman kaydından kurtulmuş, Allah'ın izni ile zamanı hükmü altına almıştır. Hakk âşığı Hakk'ta fânî olmadan önce "mestlik" ve "ayıklık" hâlleri arasında gider ve gelir. "Mahv", ve "sahv" gibi birbirini tamamlayan bu hâllerin birbirini takip etmesi (telvin=çeşitli hâllere düşmesi), nefsinin yok olması son bulur. Yâni, sūfînin benliği (enâniyeti) tamamen yok olduğu zaman ki, bu hâlde Hakk âşığı zaman ve mekândan münezzeh olan Allah ile mânen bir olur.

¹³⁵ Sūfîler gelip geçici olan zevk ve neşeye "hâl" derler. Hâl devam etmez. Devamlı olan neşeye "makam" derler. Hâl ehli olanlar da bazen "inbisât" (=rûhî rahatlık), bazen "inkıbâz" (=rûhî sıkıntı) ile hâllerini değiştirirler.

● "Sūfî", "hâle" kavuşup değeri arttığı için "vaktin oğlu" olmuştur. Yâni, geçmişi geleceği düşünmez, bulunduğu vaktin gereğini yapar. Fakat "sâfî" olan kişi, "vakt"ten de, "hâl"den de kurtulmuştur.¹³⁶

● Hâller, vakitler onun azmine, dileğine; onun isteğine uyarlar ve onun İsâ'nın nefesine benzeyen nefesi ile diridirler.

● Sevgili âşıkına dedi ki: "Sen; benim âşıkım değil, hâl âşıkısın; hâl ümidi ile benim etrafımda dolaşıp duruyorsun.

● Bir an eksilen, bir an kemâl bulan hâl; Halil İbrahim(a.s.)'ın mabûdu değildir. Çünkü batmaktadır.¹³⁷

● Bazen batan, bazen şöyle, bazen böyle olan şey; gönül bağlanacak güzel değildir.¹⁴³⁰

● Bazen hoş, bazen nâhoş olan, bir zaman su, bir zaman ateş olan; böylece değişip duran varlık;

● Ayın burcudur ama ay değildir. Görünüşte güzeldir, fakat güzelliğinden ve kendini yaratandan haberi bile yoktur.¹³⁸

● Gönlü tertemiz olan "sūfî" kişi, vaktin oğludur, ama babası imiş gibi vakti avucu içine almıştır. Onu sınıksız tutmuştur.

● "Sâfî" olan kâmil insan ise, tamamıyla Allah'ın aşk denizine batmıştır. Aslında o, kimsenin oğlu (yâni kimseye bağlı) değildir. Vakitlerden de, hâllerden de kurtulmuştur.

● O, doğurmayan bir nûra batmıştır. Doğmamak, doğurmamak ise Allah'ın vafıdır.¹⁴³⁵

● Eğer diri isen, git de böyle bir aşkı ara! Yoksa sen, çeşitli (değişip duran) vakitlerin kulusun, kölesisin.

● Sen kendi şeklinin, bedeninin çirkin ve güzel olmasına bakma da, kendinin aşkına ve isteğine bak!

¹³⁶ Tasavvuf ehli arasında "sūfî" ve "sâfî" denilen kimseler vardır. Sūfî, vaktin oğludur, yâni vakit neyi gerektiriyorsa onu yapar. Sūfîden yükselerek olan "sâfî" ise, hâlden ve vakitten kurtulmuştur. İlahî tecelliyeye mazhar oluşunun farkına varmış, kendisini tam mânâsıyla arındırmış, Hakk'ta fânî olduğu için vakit ona tâbi olmuştur.

¹³⁷ En'âm Sûresi'nin 74-76. âyetlerine işaret edilmektedir.

¹³⁸ Dünya işlerine dalmış gâfil insan da; "Rûhumdan ona üfürdüm." sırrına mazhar olmuş üstün bir varlıktır ama, ne yazık ki kendi benliğini, nefsanî arzularını öldürerek Hakk'ta fânî olamadığından, yeryüzünde Allah'ın bir halîfesi olarak yaratıldığından haberi bile yoktur. İnsan şeklinde bir hayvan gibi yaşamakta, yaptığı kötülüklerle bazen hayvanlardan bile aşağı düşmektedir. "Ayın burcudur ama, ay değildir." Hakk'ın tecellisine mazhar olmuştur ama, hâşâ Hakk değildir; fânî bir varlıktır.

- Ey azîz varlık! Sen kendinin hakîr, yâhut zayıf olmasına değil de, kendi himmetine, kendi gayretine bak!¹³⁹
- Sen ne hâlde olursan ol, istekten vazgeçme ey susamış, dudakları kurumuş kişi, durmadan su ara!¹⁴⁰

1440 • Susuzluktan kurumuş olan o dudak, sahibinin çeşme başına erişeceğine şahitlik eder.

- "Dudakların kurumuş olması, bu ızdırıp, bu çırpınma; seni bize ulaştıracaktır." diye suyun gönderdiği müjdeli bir haberdur.
- Bu arayış, mübârek ve kutlu bir harekettir. Bu candan isteyiş, Allah yolundaki bütün engelleri kırar döker.
- Bu isteyiş, isteklerinin anahtarındır; senin ordundur, sancakların ve zaferlerindir.
- Bu isteyiş, sabaha karşı horozun; "Sabah oluyor." diye ötmesine benzer.

1445 • Âletin yoksa, yâni Hakk'a yaklaşmak için iyi işlerin, ibâdetin yoksa da, ümitsizliğe kapılma, yine de istekte bulun! Allah yolunda ibâdete ihtiyaç yoktur; yalvarış, yakarış ibâdete yol açar.¹⁴¹

- Evlâdım; her kimi Allah tâlibi (=Allah'ı isteyen) görürsen, onun dostu ol, onun önünde saygı ile eğil!
- Allah'ı isteyenlerin, Allah dostu olanların komşusu olursan, sen de Hakk'ı isteyenlerden olursun, onların sâyesinde sen de nefis savaşını kazanırsın.

¹³⁹ "İnsanın kıymeti himmeti ile ölçülür." Himmeti, yâni yardım ve iyiliği ne kadar yüksekse, kendisi de o kadar yüksektir. Bu yükseklik ise, imanın kemâlinden ileri gelir. Çünkü: "Himmetin yüksekliği imandandır."

¹⁴⁰ Hz. Mevlâna bu beyitlerle bizi ümitsizliğe düşmekten, karamsar olmaktan alkoyarak istiyor. Çünkü Allah'ın lütuf ve kereminden ancak kâfirler me'yûs olurlar. Başka bir *Mesnevî* beytinde de şöyle buyurur: "Topal, aksak, uyuz ve terbiyesiz bir hâlde bile Allah yolunda sürün ve O'nu iste, O'nu ara!" Bunlardan şu anlaşılıyor ki; ne kadar âciz, günahkâr olursak olalım: "Benim gibi âsi ve günahkâr bir mahlûkun Allah'a yaklaşması nasıl mümkün olur?" dememelidir. O'nun rahmetini, mağfiretini ve hidâyetini ümit ederek, elden geldiği kadar yolunda bulunmalıdır. Allah'ın insandan râzi oluşu, onu sevişi nerede ve nede olduğu bilinmez ki... Yakın zamanlarda vedâ eden Ladikli Ahmed Ağa adındaki ermiş kişi, aç bir köpeği doyurduğu için o dereceyi bulmuştu. Allah'ın bazen ehemmiyetsiz, cüz'î bir şeyle, meselâ; yürekte bir âh çekmekle merhamet denizi coşar. Ne demiş şâir: "Ne kadar mücrim isem kesmem ümid / Kereminden ki odur bahr-i muhîr."

¹⁴¹ Bir hadîs-i şerifte: "Cenâb-ı Hakk sizin sûretlerinize ve amellerinize bakmaz; belki kalplerinize ve niyetlerinize bakar." diye buyurulmuştur.

- Eğer bir karınca Süleymanlık isteğinde bulunursa, şaşma; onun isteğini hor görme! Sen ondaki himmete, gayrete, cesârete imrenerek bak!¹⁴²
- Elinde mala, sanata ve hünere dair ne varsa, onları isteyerek, düşünerek, çalışarak elde etmedin mi?¹⁴³

Dâvud (a.s.) zamanında bir adamın;
"Allahım; bana eziyetsiz, helâl bir rızık ver!"
diye duâ etmesi.

- Dâvud Peygamber zamanında bir adam vardı. Bu adam, her bilginin, 1450 her ahmağın yanında;
- "Yâ Rabbi! Bana zahmetsiz, eziyetsiz bir zenginlik ver!" diye duâ ederdi.
- "Allahım!" derdi. "Mâdemki sen beni tenbel, çalışmaz, gevşek bir hâlde yarattın,
- Sırtı yaralı, zayıf eşeklere; atların, katırların taşıdığı yük vurulmaz ki!
- Mâdemki beni tenbel yarattın, rızıkımı da tenbellik yolundan, yâni çalışmadan, didinmeden ihsan et!
- Ben tenbelim, varlık âleminde gölgede, senin ihsan ve cömertliğinin 1455 gölgesinde yatmış, uyumuşum.
- Tenbeller ve zahmetsizce yaşamaya alışmış olanlar için gâliba başka türlü bir rızık takdir etmişsin ki, onlara çalışmadıkları hâlde rızıkları geliyor.
- Kimin ayağı varsa gider rızıkımı arar; ayağı olmayana, yâni çalışacak hâli bulunmayana sen acı!
- Rızıkı, o mahzûn kişinin yanına götür; ve yeryüzünün her tarafına yağmur yağdır!
- Yeryüzünün ayağı olmadığı için senin cömertliğinin, bulutları ona doğru iki kat hızla sürer, götürür.

¹⁴² Böylece sen de günahkâr, küçük, kusurlu bir varlık, bir karınca bile olsan Süleymanlık isteğinde bulun!

¹⁴³ Meselâ sen, bir kuyumcusun; bir çok da sermayen var. o sanatı ve o serveti nasıl elde ettin? Kuyumcu olmayı düşünmek ve onu istemekle çalışmakla değil mi? Bu sebeple hâlis bir istekte bulunmaktan ve içten Cenâb-ı Hakk'a yalvararak, duâ ederek çalış ki, isteğine ulaşsın.

1460 ● Çocuğun ayağı olmadığı, yâni daha yürümeye başlamadığı için, anası başı ucuna kadar gelir ve yiyeceğini yedirir.

● Ben zahmetsizce, yorulmadan, ansızın gelecek bir rızık istiyorum. Benim yalvarıp yakarmadan ve istekten başka bir çalışmam yok!"

● O tenbel adam uzun zaman bu duâyı ederdi. Sabahtan akşama kadar, akşamdan da ertesi gün kuşluk zamanına kadar bu duâda bulunurdu.

● Halk da onun sözlerine, onun ham tama'ına, onun işsizliğine, güçsüzlüğüne gülerdi.

● Diyorlardı ki: "Acaba budala ne söylüyor? Yoksa birisi ona esrar mı içirdi de onun aklını başından aldı?"

1465 ● Rızık elde etmenin yolu, zahmet çekmektir, yorulmaktır. Allah herkese bir sanat, bir istek vermiştir; herkes bir iş peşinde koşmaktadır."¹⁴⁴

● O sıralarda pâdişah, buyruk sahibi, Allah'ın peygamberi, hünerler sahibi Dâvud (a.s.)'di.¹⁴⁵

● Bunca büyüklüğe, naza, yüceliğe sahipken Cenâb-ı Hakk onu peygamber seçmişti.

● Onun mucizeleri sayısızdı. Allah'ın ona olan lütuf ve ihsanı dalgalar gibi birbiri ardınca geliyordu.

1470 ● Hz. Âdem'den bu zamana kadar onunki gibi güzel ve organon sesine benzer, muhteşem bir ses kimseye nasip olmamıştı.

¹⁴⁴ Necm Sûresi'nin 39. âyetinde; "İnsana çalışmasından başka bir şey yoktur." diye buyurulmuştur. Bütün canlı varlıklar gibi insan da, rızıkını elde edebilmek için çalışmak zorundadır. Hikâyede adam çalışmadan rızık elde etmek istiyor. Rızıklar çeşitli olduğu gibi, çalışmalar da çeşitlidir. Bu adam ise, duâ etmek sûretiyle rızıkını elde etmek istiyor. Onun duâsı ve isteği de bir çeşit çalışma idi. Onun için, ileride görüleceği gibi, rızık ayağına geldi. Fakat bu çeşit çalışma, taklit edilecek bir çalışma değildir. Çalışmadan, sırt üstü yatarak; "Yâr Rabbi, rızıkımı gönder!" diye duâ etmek, hâşâ, Allah'ı kendisine vekil-i harç tayin etmek gibidir. İnsan Allah'tan çalışacak kuvvet, mukabilinde doyuracak ücret istemeli. Ondan sonra, yiyeceğini "helâlün minallah" olarak besmele ile yemelidir. Hz. Mevlâna'nın bu hikâyeyi anlatması, halkı tenbelliğe teşvik için değil, candan yapılan duânın kabul edileceğini anlatmak içindir.

¹⁴⁵ Dâvud Peygamber Benî-İsrail'den İshâ'nın oğludur. Hz. İshâ'dan 1086 yıl evvel doğmuştur. Kudüs ve Suriye'nin bir bölümündeki halkın üzerinde bir hükümdâr idi. Oğlu İshalum babasına isyân etti ve kardeşi Âmenum'u öldürdü. Sonra da, babasıyla giriştiği savaşta öldürüldü. Hz. Dâvud'a peygamberlik verildi ve Zebûr indirildi. Sesi gâyet güzel olduğu için Zebûr okuduğu zaman dağlar akis yapar, kuşlar başına üşüşüp cıvıldaşırlardı. Milattan 1001 sene evvel vefât ederek yerine küçük oğlu Süleyman (a.s.) geçti. Yahudiler Hz. Dâvud'u peygamber değil, Benî-İsrail hükümdarı olarak kabul ederler.

● Her bir va'z edişinde onun güzel sesi, iki yüz kişiyi kendinden geçirir, öldürürdü.

● Arslanlar, ceylanlar o ilâhî okurken onu dinlemeye geliyorlardı. Bu hayvanlar Dâvud'un güzel sesi ile öyle mest oluyorlardı ki, ne yırtıcı arslanlar ceylanlara saldırıyor, ne de ceylanlar arslanlardan kaçıyor.

● Dağlarla kuşlar, onun güzel sesine ses vermede idiler. Dâvud onları ibâdete çağırıldığı zaman; dağlar da, kuşlar da onunla beraber Allah'ı tesbih etmekte, inleyip feryâda başlamakta idiler.

● Dâvud(a.s.)'in bunun gibi daha yüzlerce mucizeleri vardı. Yüzünün nûru, hem hiç bir cihete, yöne sığmaz, hem de her tarafı nûrlandırır.

● Bu kadar yüceliğe, güce mâlik iken Allah, onun bile rızıkını çalışmaya 1475 bağlamıştı.

● Bu kadar yüceliğe sahip iken zırh örmedikçe, zahmet çekmedikçe rızıkı gelmiyordu.¹⁴⁶

● Ey zahmetsiz rızık isteyen tenbel! Sen böyle bayağı, perişan hâlde çalışmadan, kokmuş evine kapanmış, feleğin kahrına uğramış kalmışsın!

● Böylece bahtı ters dönmüş olan kişi, alış verişte bulunmadan eteğini kârla doldurmak istiyor.

● "Bu kadar insan arasından böyle bir ahmak ortaya atılmış da; 'Gök-yüzüne merdivensiz çıkayım.' diyor."

● Diye onunla alay ediyorlardı. Birisi; "Rızıkın erişti; müjdecî geldi. He- 1480 men git, al!" dedi.

● Başka birisi de gülererek; "Ey köy ağası!" diyordu. "Gelen hediyeden bize de ver!"

● O ise; halkın böyle ayıplamalarına, alay etmelerine bakmıyor, duâsını ve yalvarmasını eksiltmiyordu.

¹⁴⁶ Dâvud (a.s.) hükümdarlık yaptığı sıralarda tebdil-i kıyâfet ederek halk arasında dolaşmış. Ve; "Dâvud nasıl bir adamdır, ondan memnun musunuz?" diye halka sormuş. Cenâb-ı Hakk iki meleği insan sûretinde gönderdi. Dâvud onlara da sorunca; "Dâvud çok iyi adamdır. Fakat, devletin hazinesinden âilesine ve yakınlarına yedirmese daha iyi olacak." dediler. Dâvud hatâsını anladı ve Cenâb-ı Hakk'tan kendisini devlet hazinesinden maaş almaktan kurtarmasını niyâz etti. Bunun üzerine kendisine zırh yapması öğretildi. Buhârî'de şu hadîs var: "Hiç bir kimse elinin emeği ile yediği yemekten daha hayırlı bir yemek yememiştir. Allah'ın peygamberi Dâvud (a.s.) da hükümdar olduğu sırada elinin emeği ile kazandığından yedi." Ebû Hureyre hazretlerinden rivâyet edilen bu hadîs, *Medârik Tefsiri*'nde geçen yukarıdaki bilgiye uygun düşmektedir.

- Sonunda; "Boş anbarda peynir arıyor!" diye şehirde adı çıktı ve böylece tanınmış bir kişi oldu.
 - O dilenci kişi, ham bir tama'a kapılmıştı da örnek oldu. Fakat o, istekten de, yalvarıştan da vazgeçmedi.¹⁴⁷
- 1485 • Nihâyet, o tenbel adam bir gün kuşluk vaktinde yine ağlayıp inleyerek, bu çeşit duâlar edip dururken,
- Birden bire ona bir öküz koşup geldi. Boynuzu ile kapıya vurup kilidini kırdı.
 - Öküz küstahcasına evin içine girdi. Adam da hemen sıçrayıp kalktı, onun ayaklarını bağladı.
 - Durmadan düşünmeden ve aman vermeden hemen öküzün boğazını kesti.
 - Öküzün boğazını kesince, çabucak derisini yüzün diye kasabı çağır-maya gitti. Meğer o öküz kasabın imiş.
- 2310 • O öküzün sahibi onu gördü de; "Ey haksızlıkla, zulümle benim öküzümü aşırın!" dedi. "Sen bana borçlusun!"
- Ey ahmak, ey hileci! Neden benim öküzümü kestini? İnsafa gel, söyle!"
 - Adam dedi ki: "Ben Allah'tan rızık istiyordum ve kibleyi niyazlarımla, yalvarışlarımla süslüyordum. Yâni, kibleye dönerek duâ ediyordum.
 - Uzun zamandan beri ettiğim o duâ kabul edildi; öküz geldi. Ben de, rızıkım ayağıma kadar geldiği için onu kestim. İşte sana cevap!.."
 - Bu cevap üzerine öküzün sahibi öfkelen-di, adamın yakasına yapıştı; yüzüne de birkaç defa yumruk attı.
- 2315 • "Gel ey zâlim ahmak!" diye onu çeke sürüye Dâvud Peygamber'in huzûruna götürdü.
- "Ey azgın; soğuk delili bırak, aklını başına al da, kendine gel!"

¹⁴⁷ Azîz Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadîslerinde buyurmuşlardır ki: "Cenâb-ı Hakk, duâda ısrar edenleri sever. Cenâb-ı Hakk'tan bir şeyi ısrarla istemek, isteyen için istediği şeyden daha iyidir." Şeyh Sa'dî hazretleri *Gülîstan* kitabının başında buyurur ki: "Günahkâr kullardan biri, kabulü ümidiyle ellerini açar, duâ eder, yalvarır fakat Allah; onun duâsını kabul etmez. O kul tekrar duâ eder, Allah yine kabul etmez. Kul üçüncü defa ellerini açar, duâ ve yalvarmaya başlar. Bu sefer Cenâb-ı Hakk buyurur ki: 'Ey benim meleklerim; kulumun ısrarla yaptığı duâyı kabul ettim ve istediğini verdim. Çünkü, bir kulumun uzun uzadıya duâ edip inlemesinden utanırım.'" Şeyh Sa'dî hazretleri bu fıkradan sonra: "Allah'ın lütuf ve keremini gör ki, günâha giren kuldur fakat, hayâ eden Allah'tır." demektedir.

- Bu söylediklerin de ne? Bu ne biçim duâ? Ey edepsiz, âlemi bana da güldürme, kendine de!" diyordu.
 - Adam; "Ben" dedi, "Duâlarımı Allah'a ettim; o duâlarda, o yalvarışlarda çok zahmet çektim.
 - Ben iyice biliyorum ki, duâ kabul edildi. Ey ısrarla duâların kabul edildiğine inanmayan kişi; sen git, başını taşa vur!"
- Öküzün sahibi; "Ey müslümanlar; buraya gelin, toplanın da şu değer- 2320 siz adamın söylediği saçmaları dinleyin.."
- Ey müslümanlar, Allah rızâsı için söyleyin! Duâ benim malımı nasıl olur da onun eder?
 - İş böyle olsaydı, bütün âlem bir duâ ile mal ve mülk sahibi olurdu.
 - Duâ ile ele bir şey geçseydi, kör ve dilenciler muhteşem ve muazzam birer bey olurlardı.
 - Çünkü onlar gece gündüz duâ ederler, Allah'ı överler, yalvarırlar, yakarırlar. 'Allahım!' derler. 'Bize rızık ver, mal ver, bizi yoksul bırakma!'
- Sen vermezsen, kimsecikler bize bir şey vermez. Ey kapalı kapıları a- 2325 çan Allah; şu ihtiyaç düğümünü sen aç, sen çöz!"
- Körlerin kazanç yolları yalvarıştır, sızlanıştır; fakat onlara acıyan insanların bağışından da ellerine bir dilim ekmekten başka bir şey geçmez."
 - Halk; "Bu müslüman doğru söylüyor." dediler. "Bu ettiği duâlardan bahseden ise zâlimdir.
 - Bu duâ, nasıl mal ve mülk sebebi olabilir? Bu şeriatte görülmüş müdür?
 - Ya satın almak, ya biri tarafından hediye olunmak veya vasiyetle yâhut mirasla, yâhut da buna benzer bir şeyle mülk sahibi olunur.
- Bu yeni şeriat, hangi kitabda yazılıdır? Bu sebeple ya öküzü geri ver, 2330 yâhut da hâpishâneye git!"
- Öküzü kesen adam yüzünü göğe kaldırdı da; "Yâ Rabbi! Benim duâ edişimi, senin de onu kabul buyuruşunu senden başka kimse bilmez.
 - Allahım, o duâyı benim gönlüme sen verdin; gönlümde yüzlerce ümit uyandırdın.
 - Yâ Rabbi! Bu suç yüzünden bu azgın adam bana; 'Kör dilenci!' dedi. Bu ne iblisçe bir kıyaslama!
 - Ben ne zaman kör dilenci duâsı ettim? Yaradandan başkasından ne zaman bir şey istedim?

- 2360 ● Kör bilgisizliğinden ötürü halktan bir şey umar, bense yalnız senden umarım. Çünkü her güç şey, senin lûtfunla kolaylaşır.
- O beni kör sandı ama, asıl kendi kör. Çünkü candan yalvarışımın, gönlümün temizliğini göremedi.
 - Benim şu körlüğüm, aşkın verdiği körlüktür. 'Sen bir şeyi seversen, o sevgi seni kör eder, sağır eder.' derler. Bu körlük, işte o körlüktür.¹⁴⁸
 - Ben; Allah'tan başkasına karşı körüm, fakat Cenâb-ı Hakk'ı mânen müşâhedede gözüm açık. Zaten aşk da bunu ister, bunu diler.
 - Allahım; Sen ki görücü ve bilicisin, beni körlere katma! Ey âşıkların çevresinde döndükleri Yüce Varlık! Ben de senin lûtfun çevresinde dönmedeyim.
- 2365 ● Sen Yûsuf-ı Sıddîk'a bir rüyâ göstermiştin de, o rüyânın çevresinde döndü dolaştı.
- Bana da lûtfun bir rüyâ gösterdi. Elbette o hadsiz hesapsız duâlarım o-yun değildi.
 - Halk benim sırlarımı bilmiyor da, sözlerimi hezeyân sanıyor.
 - Hakları da var; gizli şeyleri gereği gibi bilen, gâibleri örten Allah'tan başka kim gayb sırlarını bilir?"
- 2369 ● Hasmı dedi ki: "Amca, ne diye yüzünü göğe doğru çevirmişsin? Bana döndür de doğru söyle!"
- 2370 ● Hileler yapıyor, halkı aldatmak istiyorsun; aşktan ve Allah'a yakınlıktan söz açıyorsun.
- Sen gönlü ölmüş birisin. Hangi yüzle yüzünü göklere çeviriyorsun?"
 - Bu hâdis yüzünden şehre ve halk arasına bir gürültü düştü. O müslüman da yüzünü yere koydu, yâni secdeye kapandı.
 - "Allah'ım!" diyordu. "Beni rezil etme; eğer kötü bir kul isem bile sırrımı meydana çıkarma!"
 - Sen de biliyorsun ki, uzun gecelerde yüzlerce duâ ve yalvarışla hep seni çağırırım.
- 2375 ● Bu duâların halk nazarında, halk yanında değeri olmasa bile, sana karşı parlak bir çerağ gibidir."

¹⁴⁸ Azîz Peygamberimiz Efendimiz (s.a.v.) bir hadîs-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır: "Bir şeye karşı olan sevgin, o şey hakkında seni kör ve sağır eder ve ondaki çirkinliği göremez ve aleyhinde söylenen şeyleri işitemezsin."

- Dâvud Peygamber evinden dışarı çıkınca, o adamları gördü ve; "Ne var, ne oluyor?" dedi.
- Dâvâcı; "Ey Allah'ın Peygamberi!" dedi. "Senden adâlet isterim. Benim öküzüm bu adamın evine gitmiş."
- Bu da tutmuş onu kesmiş. Ona sor, öküzümü ne diye kesmiş anlaşıl-sın."
- Dâvud Peygamber o fakir kişiye; "Ey kerem sahibi!" dedi. "Sen bu muhterem zâtın malını ne diye telef ettin?"
- Dikkat et; saçma sapan şeyler söyleme! Delil getir de bu dâvâ görül- 2380 sün, bu iş bitsin."
- Adam; "Ey Dâvud!" dedi. "Tam yedi senedir gece gündüz duâ ediyor;
- 'Ya Rabbî; helâl ve zahmetsiz bir rızık istiyorum.' diye Allah'a ni-yazda bulunuyordum.
- Erkek kadın herkes benim nasıl yalvardığımı, yakardığımı bilir. Hatta çocuklar bile benim bu hâlimi söyler, anlatırlar.
- Kime istersen sor; zorlamadan hemen söyleyiversin.
- 'Bu yamalı hırka giyen yoksul neler söylüyor? Nasıl duâ ediyor?' di- 2385 ye halktan hem açık sor, hem de gizli.
- Böyle candan yapılan duâlardan, niyâzlardan sonra ansızın eve bir öküz girdiğini gördüm.
- Rızık için değil de Allah tarafından duâmın kabul edilişi sevinci ile gözlerim karardı.
- 'Gaybı, bütün gizli şeyleri bilen Allah, duâmı duydu ve kabul etti.' diye şükretmek için tuttum, o öküzü kestim."
- Dâvud (a.s.) dedi ki: "Bu sözleri bırak da, bu dâvâda şeriate uygun bir delilin varsa onu söyle.
- Revâ görür müsün ki delilsiz bir hüküm vereyim de şehirde asılsız, 2390 bâtil bir sünnet, âdet icad edeyim?"
- Öküzü sana birisi mi bağışladı, satın mı aldın, yoksa mirâsa mı kon-dun? Ekine nasıl sahip çıkıyorsun; yoksa onu sen mi ektin?"
- Amca, kazanmak da ekin ekmeğe benzer. Ekmeyince mahsûl senin olmaz.
- Her ne ekersen onu biçersin. Ekip biçtiğin senin olur. Yoksa ettiğin bu haksızlık, bu zulüm senin aleyhine çıkar.

• Git de bu müslümanın malını ver! Eğri büğrü lâf etme! Git borç bul, öküzün bedelini öde! Boş yere konuşma!"

2395 • Fukarâ adam Hz. Dâvud'a; "Pâdişahım, beni haksız görenler ne söylerse, sen de onu söylüyorsun." dedi.

• Sonra secdeye kapandı da; "Ey benim gönlümdeki ateşi bilen Allah! O ateşi Dâvud'un gönlüne de düşür!

• Gönlümde ne varsa, Dâvud'un gönlüne de onu ver! Ey benim lütuf sahibi Allahım! O ateşi benim gönlüme sen saldın!"

• Bu sözleri söyledi ve hiçkırâ hiçkırâ ağlamaya başladı. Öyle ağladı ki, Dâvud'un yüreği yerinden oynadı.

• Dâvud (a.s.); "Ey öküzünü isteyen!" dedi. "Bugün git; bu dâvâyı bugün bırak, bana mühlet ver!"

2400 • Ben hâlvet yerine gideyim, namaza durayım da, bu hâlleri, bu sırları bilen Cenâb-ı Hakk'tan sorayım.

• Ben namazda Rabbim'e yönelirim; O'nun iltifatına alışımsımdır. 'Namaz gözümün nûrudur.' sırrı zuhur eder; gözlerim nûrlanır, içim açılır.

• Namazda, içimde duyduğum rahatlıktan, mânevî zevkten ötürü rûhumun penceresi açılır da, oradan vasıtasız olarak Allah'tan haberler gelir, ilham gelir.

• Allah'ın ilhamı, feyz yağmuru, rahmeti, nûru, ezeldeki kaynağımdan ve hakikatimden gelir, penceremden evime girer.¹⁴⁹

• Penceresi olmayan bir ev, cehennem gibidir. Ey Allah'ın kulu! Dinin aslı, temeli mânevî pencere açmak ve oradan tevhîd ve hidâyet nûru alarak gönlü, gözü aydınlatmaktır.

2405 • Yol açmak için ormana az kazma vur! Sen gel, himmet kazmasını nefis duvarına vur da gönle mânevî bir pencere aç!

¹⁴⁹ Bir kudsî hadîste; "Namazı benimle kulum arasında ikiye böldüm: Kulum için de istediği verilecektir." buyurulmuştur. Fâtiha Süresi'nin "El-hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn"den "İyyâke na'büdü ve iyyâke nesta'in" âyetine kadar olan kısmı, Cenâb-ı Hakk'a aittir. Çünkü hamd ve senâyı, kulluk itirâfını ifade eder. "İhdine's-sırâta'l-müstakîm"den "Ve le'd-dâllîn"e kadar olan bölümü de kula aittir. Çünkü doğru yolda yürüme, sapıklığa düşmeme niyâzı vardır. Bu sebeple; "Kulum için istediği verilecektir." vaadi gereğince usûlüne göre kılınan namaz, gönlü başka taraflara kaydırmadan okunan Fâtiha'da çok müjdeli ilhamlar vardır. Gözde nûr, gönlüde mânevî bir sürur hasıl olur.

• Yoksa sen bilmiyorsun ki, şu gördüğün güneşin gözü kamaştırıran nûru, önünde perde bulunmayan bir hakikat güneşinin aksidir.

• Bu güneşin ışığını sen de bilirsin ki, hayvanlar da görür. O hâlde *Kur'ân-ı Kerîm*'de; (ولقد كرمنا بني آدم) "İnsanoğullarını yücelttik; yâni diğer varlıklardan üstün kıldık."¹⁵⁰ diye buyurulmasının sebebi nedir? Senin kendini hayvanlardan ayırman gerekmez mi?

• Ben nûrlara batmış bir güneşim. Kendimi nûrdan ayırdedemiyorum.

• Namaz kılmaya, o hâlvete, yalnızlık yurduna gidişim de, halka yol göstermek içindir."

• Dâvud (a.s.) bu çeşit söylemekte, halkın aklını, fikrini yakmaya kalkışmakta idi.¹⁵¹

• O esnâda arkadan biri; "Ben Allah'ın birliğinden şüphe etmem!" diyerek Dâvud'un eteğini çekti.

• Bunun üzerine Dâvud kendine geldi, sözü kısa kesti; dilini tuttu ve hâlvete çekildi.

• Hâlvet evinin kapısını kapadı. Kabul edilecek bir duâ için acele mih- 2415 raba koştu.

• Allah ona ne gösterdi ise tam gösterdi. İntikama lâyıık olan kişinin kim olduğunu anladı.

• Ertesi gün bütün dâvâcılar geldiler, Dâvud Peygamber'in önünde saf oldular.

• Evvelki gibi iddia tekrarlandı; dâvâcı o fakir hakkında bir çok kötü sözler söyledi.

• Hz. Dâvud öküz sahibine; "Sus, bu fakiri kötölemekten ve bu dâvâdan vazgeç! Öküzünü bu müslümana helâl et, iş bitsin!" dedi.

• "Ey gâfil, mademki Allah senin gizli şeylerini örttü, sen de artık sus da 2420 Allah'a yaptığın günahları gizlediği, örttüğü için şükret!"

• Öküz sahibi; "Eyvahlar olsun!" dedi. "Bu nasıl hüküm, bu nasıl adâlet? Benim için yeni bir şeriat mi kurmak istiyorsun?"

• Senin adâletinin şöreti, ünü o kadar yayılmıştır ki, onun güzel kokusundan yerler, gökler o latîf hoş kokulara bürünmüştür.

¹⁵⁰ İsrâ Süresi, 70.

¹⁵¹ Yâni; vahdet sırlarına, hakikate karşı anlayışsız oldukları için, bu sözlerden halk şaşırıyor, çıldırarak dereceye geliyordu.

- Fakat bana edilen bu kötülükler, kör köpeklere bile edilmedi. Bu zulümden taşlar, dağlar bile yarılmıştır."
 - O, halka karşı da bu çeşit sözler söylüyor, herkesi kendine acındırıyordu. "Haydi gelin; şimdi zulüm çağıdır, haksızlık çağıdır." diyordu.
- 2425 ● Ondan sonra Dâvud o adama; "Ey inatçı kişi!" dedi. "Çabuk, bütün malını mülkünü ona bağışla!
- Yoksa işin fenâ olur. İşte sana söylüyorum; yaptığın bütün kötülükler, zulümler meydana çıkar."
 - Adam başına toprak saçtı, elbisesini yırttı; "Her an zulmü arttırıyorsun." diye sızlandı.
 - Bir müddet böylece kötü sözler söyledi. Derken Dâvud (a.s.) onu tekrar huzûruna çağırdı.
 - Dedi ki: "Ey bahtı kör kişi! Bahtın olmadığı için zulmün yavaş yavaş ortaya çıktı.
- 2430 ● Senin gibi bir eşeğe ot ve saman bile verilmez, yazıktır. Öyle olduğu hâlde sen, hâlâ yüksek mevkie geçmek, baş sedire oturmak istiyorsun.
- Haydi git; oğulların da, eşin de onun kulu kölesi, câriyesi oldu. Bundan fazla söz söyleme!"
 - Adam bu sözleri duyunca deli gibi oldu. İki eli ile göğsüne taş vuruyor, ne yapacağını bilemediği için yukarı, aşağı koşuyordu.
 - Halk da, adamın gönül sırlarını bilmediğinden, onunla beraber Hz. Dâvud'u kınamada idi.
 - Mazlûmu öldüren ve zâlime tapan cahil halk, pusudan çıkan köpekler gibi Dâvud(a.s.)'a saldırdılar.
- 2440 ● O insanlar, yüzlerini Dâvud'a çevirdiler de; "Ey seçilmiş peygamber!" dediler. "Ey bizi esirgeyen, bize şefkatli davranan..."
- Bu davranış, bu hareket sana yakışmaz; bu apaçık zulümdür! Bir günahsız hiç bir suçu yok iken kahr ettin...
 - Dâvud (a.s.); "Dostlar, bu adamın gizli tuttuğu sırrın açığa çıkması zamanı geldi." dedi.
 - "Hepiniz kalkın, şehrin dışına çıkalm. Çıkalım da, gizli sırrı anlayalım.
 - Filân ovada büyük bir ağaç vardır. Dalları çoktur, gürdür, birbirine bi-
tişmiştir.

- O ağacın gölgesi geniş bir yeri kaplamıştır; kökü de sağlamdır. Yalnız 2445 onun dibinden bana kan kokusu geliyor.
 - O hoş ağacın dibinde kan dökülmüştür. Bu kötü talihli kişi, orada efendisini öldürmüştür.
 - Allah'ın hilmi, şimdiye kadar o cinâyeti örtmüştür. Fakat sonunda, bu kaltabanın şükretmeyişi,
 - Öldürdüğü efendisinin çoluğunu, çocuğunu ne nevruzlarda, ne bayramlarda görüp yardımda bulunmaması,¹⁵²
 - O fakirleri, bir lokma ile olsun aramaması, eski hakları aklına bile getirmemesi, o sırrı açığa vurdu.
- Bu lânetlenmiş adam, şimdi de onun oğlunu bir öküz için yere vuru- 2450 yor.
- Allah onun günahını örtmede idi, fakat kendisi kendi eli ile günahın üstündeki perdeyi kaldırdı."
- Halk şehirden dışarı çıkıp o ağaca doğru giderken Hz. Dâvud dedi ki: 2472 "Şu adamın ellerini arkasına sıkıca bağlayın ki,
- Onun cürmünü, günahını meydana çıkaralım da, adâlet bayrağını oraya dikeyim."
 - Ondan sonra o katile Hz. Dâvud; "Köpek herif!" dedi. "Sen bu adamın atasını öldürdün, sen onun kölesi idin. Bu yüzden onun kanına girdin.
- Efendini öldürüp malını aldın. Allah, onun hâlini bana açıkladı. 2475
- Senin karın da onun câriyesi idi. O da öyle bir efendiye cefâ etmişti.
 - Ondan doğan erkek-dişi bütün çocuklar, öldürülen kişinin mirasçısı olan bu adamın mülküdür.
 - Sen kölesin, senin bütün kazancın, malın, mülkün onun mülküdür. Şeriat, adâlet istiyordun; işte şeriat! Bak nasıl, iyi mi?
 - Sen, burada efendini zârı zârı inleterek öldürdün. Efendin sana; 'Aman yapma, beni öldürme!' diye yalvarmıştı.

¹⁵² Eğer efendisinin âilesine yardım etseydi, belki yapmış olduğu cinâyet örtülü kalacaktı. Çünkü Cenâb-ı Hakk Hûd Sûresi'nin 114. âyetinde: "İyilikler, hayırlı ameller; günahları, kötü amelleri giderir." diye buyurmuştur. Peygamber Efendimiz de bir hadislerinde; "Her kötülük arkasından bir iyilik yapın ki, o iyilik o kötülüğü mahveder." demiştir.

- 2480 ● Öldürdükten sonra gördüğün korkunç bir hayâl yüzünden, bıçağını da hemen toprağa gömmüştün.
- İşte efendinin başı senin bıçağıyla beraber toprak altında. Haydi kazın, eşin burasını!
 - Bu köpeğin adı da, bıçağının üstünde yazılıdır. Efendisine böyle bir hile yaptı, böyle bir kötülük etti."
 - Dâvud(a.s.)'in dediği gibi yaptılar; toprağı kazdılar, bıçakla başı buldular.
 - Hakikat meydana çıkınca halk arasına bir velvele düştü. Önce itiraz edenlerin hepsi de Dâvud'a inandılar.
- 2485 ● Ondan sonra Dâvud, hak arayan kaatile dedi ki; "Gel ey adâlet isteyen; o kara yüzünle adâleti al!"
- O adamın, efendisini öldürdüğü bıçakla öldürülmesini emretti. Kaatilin hilesi, onu, Allah'ın ilminden nasıl kurtarabilirdi?
 - Allah'ın hilmi, zâlim ve kaatillerin cezâsını bir müddet bırakır, ama zulüm haddini aşınca, onu meydana çıkarır.¹⁵³
- 2492 ● O kaatilin gizli sırrı meydana çıkınca, Dâvud(a.s.)'in mucizesi iki kat olarak kendisini gösterdi.
- Bütün halk başlarını açtılar, yüzlerini secde için yere koydular.
 - "Bizim hepimizin kalp gözleri körmüş." diyorlardı. "Senden yüzlerce mucizeler görmüştük.
- 2501 ● Bütün mucizelerinin en kuvvetlisi ise, daimî olarak bir zindelik, dirilik bağışlamandır.
- Cümle mucizelerinin rûhu; ölüye ölümsüz bir can bağışlayan, yâni sapıklığa düşmüş bir kimseyi hidâyete kavuşturmandır."
 - O zâlim kaatil öldürüldü de, bir cihân dirildi. Halkın her biri, bu mucize üzerine yeniden Allah'a kul oldu.

¹⁵³ İbrâhim Süresi'nin 42. âyetinde buyrulmuştur ki: "O zâlimlerin yaptıklarından Allah'ı gâfil sanma. Onların cezâsını, gözlerin korkudan şaşırıp kalacağı bir güne bırakmaktadır."

Hz. Mevlâna bu hikâyenin ihtivâ ettiği hakikatleri bizzat kendisi şöyle yorumlamaktadır:

İnsanın nefsi,
öküzün sahibi kaatile benzer; öküzü kesen de akıldır.
Hz. Dâvud; Hakk'ın yâhut Hakk'ın yerine kaim olan,
ve O'nun emirlerini, nehiyelerini
halka hatırlatan şeyhin sembolüdür.
Zâlim; onun yardımını ile öldürülebilir.
Çalışıp kazanmadan hesapsız mânevî zevk,
onun himmeti ile elde edilebilir.
İnsan; onun sâyesinde devlete erişir,
mânen zenginleşir.

- Ey sâlik; hevâ ve hevesine, şehvânî isteklerine karşı gelerek senin en büyük düşmanın olan nefsini öldür de, cihanı dirilt! O nefis, efendisini öldürmüştür; sen onu kendine kul, köle yap!
- Haberin olsun ki, hikâyede geçen öküz dâvâcısı senin nefsidir. O; 2505 kaatil olduğu hâlde kendisini efendi yapmıştır, büyük adam yerine koymuştur.
- Öküzü kesen ise, senin aklındır. Sen git de, beden öküzünü keseni inkâr etme!
- Ne yazık ki, akıl; dünyaya esir olup kalmıştır da dâima Allah'tan zahmetsizce tabak tabak nimet ister, zevk diler.
- Onun zahmetsizce rızıklanması neye bağlıdır? Kötülüklerin aslı olan, menbaı olan öküzü öldürmeye bağlıdır.
- Nefis; "Benim öküzümü nasıl oldu da öldürdün?" der. Çünkü "nefis öküzü" bedenın şekli ve sûretidir.
- Efendinin oğlu olan akıl rıziksız kalmış da, "kanlı nefis" efendi olmuş, 2510 öne geçmiş, kendisine uyulan kişi sayılmış.
- Zahmetsiz rızık nedir, biliyor musun? Rûhların gıdası ve peygamberlerin getirdikleri haberler, mânevî rızıklardır.
- Fakat bu zahmetsiz rızık elde etmek de, öküzü kurban etmeye bağlıdır. Ey yerleri kazıp defîne arayan kişi; defîne, öküzün, yâni bedenin içindedir!

Kan uyumaz, kaatilleri tutar!

- 2488 ● Kan uyumaz, cinâyet gizli kalmaz. Kaatili aramak ve bulmak arzusu her insanın gönlüne düşer.
- Kıyâmet gününün sahibi olan Allah'ın adâleti, şunun bunun gönlünden baş gösterir.
- 2490 ● Gül bahçesinden güller, tarlalardan ekinler fışkırır gibi; "Filân ne oldu? Hâli nedir? Onu kim öldürdü?" düşüncesi gönüllerden baş kaldırır, akıllardan fışkırır.
- Bu sorular, bu araştırmalar, gönüllerin ızdırabı, olaylardan bahsediş; hep o kanın kaynamasıdır.

Herkes günahlarını örten perdeleri
bu dünyada kendi elleri ile yırtar.

- 2452 ● Kâfir olsun, fâsık yâni ahlaksız kişi olsun, bu zamanda, bu kötülükler âleminde günahlarını örten perdeleri kendi elleri ile yırtarlar.
- Zulüm, haksızlık can sırları arasında örtülü iken, zâlim tutar, onu halkın gözü önüne serer.
 - Der ki: "Bana bakın da görün; benim boynuzlarım var. Cehennem ö-küzünü, yâni cehennemlik kişiyi apaçık seyredin..."
- 2455 ● Ey zulmeden kişi! Senin elin ayağın, gönlünde saklı olan şeye, bu dünyada da şahitlik eder.
- "Neye inanıyorsan onları söyle, gizleme!" diye (senin için) iç varlığın, bir memur gibi başına dikilir.¹⁵⁴
 - Hele hiddete kapıldığın, kızgın olduğun, dedikodu yaptığın zamanlarda senin sırrını kıldan kıla ortaya koyar.
 - Ettiğin zulümler, cefâlar, birer memur gibi başına dikilirler de; "Hay-di", derler. "Ey el, ey ayak; yaptıklarını açığa vur, gizleme!"

¹⁵⁴ Eskiden liselerde ders kitabı olarak okutulan Şekip Tunç Bey'in *Rûhiyat Dersleri* kitabında Amerikalı bilginlerden William James'in şöyle bir paragrafını hatırladım: "Dinlerin bahsettiği 'Kıramen Kâtibin' yâni iyiliklerimizi, kötülüklerimizi yazan melekler gibi, bizim iç varlığımız, rûhumuz yaptığımız her şeyi kaydetmektedirler." Hz. Mevlâna *Divân-ı Kebîr*'indeki bir şiirinde;

اینجا کیست پنهان خود را مگر تنها

"Burada gizli birisi var; kendini yalnız zannetme!" diye buyurmaktadır.

- Senin sırlarının şâhidi, bilhassa hiddete kapıldığın, coşup köpürdüğün, kızarak intikam almaya kalkıştığın zaman, senin irâdeni elinden alır da, gizlediğin her şeyi açığa vurur.¹⁵⁵
- O Allah ki, sır sancağını ovaya dikmen, yâni sırları meydana çıkarman için senin "iç varlığını" senin başına memur olarak gönderir.
- Mahşer gününde de, sırlarını açığa çıkarmak için Allah, başka memurlar gönderir. O memurları yaratmaya da O'nun gücü yeter.¹⁵⁶
- Ey zulümle, kinle tanınmış, bilinmiş kişi! Senin mayan, hakîkatin ortada; şâhîde hâcet yoktur!
- Kötülükle tanınmana, bilinmene ne hâcet; zâten senin içinin kötülüğünü davranışların, onu bunu kıran, yakan, yandıran tabiatın her şeyi açığa vuruyor.
- Senin nefsin; "Geliniz, beni görünüz; ben, cehennemlik biriyim!" diye her an yüzlerce kıvılcım saçmaktadır.
- "Ben, cehennem ateşinin cüz'üyüm; külle, yâni aslım tarafına gitme- 2465 deyim. nûr değilim ki, 'Mutlak nûr' olan Hakk'a yöneleyim."

Zâlim ve mazlûm

- Saman çöpü gibi nefsâniyetinin rüzgârına kapılmış kişi, zulmedenle 2434 zulme uğrayanı, yâni mazlûmu nasıl ayırdedebilir?
- Ancak kendi zâlim nefsinin başını kesen kişi zâlimle mazlûmu ayırde-bilir.
- Yoksa içindeki zâlim nefse âlet olan kişi, çılgınlığından her mazlûma düşman olur.
- Köpek; dâima perişan kıyâfetli dilenciye, fakire saldırır. Gücü yeterse, onu ısırır, yaralar.

¹⁵⁵ İnsan hiddete kapıldığı zaman, yalnız yüzünün hatları değil, huyu da değişir. Güzel yüzlü bir insanın hiddete kapıldığı zaman yüzüne bakınız; o güzellik gidecek, köpek gibi saldırgan, çirkin bir insan karşınıza çıkacaktır. Bazı insan da böyle köpürdüğü anda kendini kontrol edemez de, bütün sırları ortaya döker. Bazısı da kendi kahramanlığından, becerikli oluşundan bahsederken heyecana kapılır da, kendi kusurlarını ortaya döker. Onun için Râgıp Paşa; "Şecaat arzederken merd-i kıptî sirkatin söyler." (=Çingene cesâretini anlatırken hırsızlığını ortaya koyar.) demiştir.

¹⁵⁶ Yâsin Sûresi'nin şu meâldeki 65. âyeti bu hakîkati bildirmektedir: "Kıyâmet gününde günahkârların ağızlarının üstüne mühür basarız. Onların işledikleri günahları bize elleri söyler, ayakları da şehâdet eder." diye buyurulmuştur.

- Utanmak; arslanlara mahsustur, köpeklere değil. Şunu bil ki, arslan komşularından av kapmaz.

*Mesnevî-i Şerîf'in tamamlanması için
Hz. Mevlâna'nın Cenâb-ı Hakk'tan
yardım isteğinde bulunması.*

- 1490 • Ey gönlümdeki istekleri, doğacak çocuk gibi oynatıp duran Rabbim! Mâdemki şu Mesnevî'nin tamamlanmasını istiyorsun,
- Onun yazılmasını kolaylaştır, yol göster, beni başarıya ulaştır. Müsaade et de, kitap tamamlansın. Eğer başarıyı istemiyorsan, bu isteği benden al, beni Mesnevî ile meşgûl etme!
 - Senin irâden, senin yardımın olmadan gece gündüz şiir söylemeye, kaafiyeler bulmaya kimin gücü yeter?
 - Ey her şeyi bilen Allahım! Şiir de, cinas da, kafiye de korkudan senin emrine kul, köle olmuşlardır.¹⁵⁷

Allahım!

Sen, her şeyi seni tesbih eder bir hâle koymuşsun!

- 1495 • Sen herşeyi seni tesbih eder bir hâle koymuşsun. İster ayırdedecek akıllı fikri olsun, ister olmasın; her şey senin noksan sıfatlardan âri olduğunu tesbih etmektedir.¹⁵⁸
- Fakat her şey seni ayrı bir çeşitte tesbih eder. Her birinin hâleden, tesbihinden öbürünün haberi bile yoktur.¹⁵⁹

¹⁵⁷ İsrâ Sûresi'nin 44. âyetinde; "Allah'ı hamd ile tesbih ve takdis etmeyen hiç bir şey yoktur. Fakat ey insanlar; siz onların tesbihini iyi anlayamazsınız." diye buyurulmuştur. Şiir de, cinas da, kafiye de, "şey" kelimesine dahil oldukları için, onların da Allah'ı tesbih etmeleri gerekir. Bu münâsebete Hz. Mevlâna bütün varlıkların eşyanın hâl dili ile Hakk'ı tesbih ettiklerini ifâde buyurmaktadır.

¹⁵⁸ Temyiz sahibi, ayırdedecek akıllı fikri olan varlıklar; melekler, cinler ve insanlardır. Temyiz sahibi yâni akıllı fikri olmayanlar da; hayvanlar, bitkiler ve cansız sandığımız mahlûkattır ki, onlar da kendilerine mahsus bir dil ile Hakk'ı tesbih ederler. Bir beyitte şöyle denilmiştir: "Allahım; seher vakti ötüşen kuşlar, hususî dille seni zikrederler."

¹⁵⁹ İnsanlar, kendilerinden başka olan varlıkların tesbihini anlamadıkları gibi, onlar da, insanların ve bir sınıf diğerinin tesbihinden habersizdir. Mevlâna V. cilt *Mesnevî*'nin 2558 numaralı beytinde; insanların çeşit çeşit inançlarda olduklarını anlatırken şöyle buyurur:

- İnsanlardan bazıları (meselâ Mutezile mezhebinde olanlar) cansız sandığımız varlıkların tesbihini inkâr ederler. Hâlbuki o cansız varlıklar, Cenâb-ı Hakk'ı tesbihte pek ileri gitmişlerdir; tesbih etmede ustadırlar.
- Yetmiş iki milletten her birinin öbüründen haberi yoktur da, bu yüzden birbirlerinin tesbihlerinden şüphe ederler.¹⁶⁰
- Konuşan iki insan, insan oldukları hâlde birbirinin hâlini bilmezse, duvar, kapı gibi cansızların hâli nicedir? Onların tesbihini nasıl bilir, nasıl anlar?
- Benim, konuşan bir varlığın bile tesbih edişinden haberim olmazsa, 1500 gönlüm konuşmayan bir varlığın tesbihini nasıl bilir?
- Sünnînin, cebrînin tesbih edişinden haberi yoktur; cebrîye de sünnînin tesbih edişi tesir etmez.¹⁶¹
- Sünnînin özel bir tesbih edişi vardır, fakat cebrînin de ona zıddolmak üzere başka bir tesbihi vardır. O da ona inanır, ona güvenir, onu uygular.
- Bu (yâni cebrî inancında olanlar), sünnî kula, irâde-i cüz'îyyeye inandığı için "Sapıktır, yolunu kaybetmiştir." der, ama onun da sünnînin hâlinden; "Kum!" (=Kalk!) emrinden haberi yoktur.¹⁶²
- Sünnî de der ki: "Cebrînin dinî inançlardan ne haberi var?" Böylece iki taraf da birbirine itirâz eder. Çünkü Allah'ın takdiri onları birbirleri ile savaştırmıştır.

هر یکی از حال دیگر بی خبر
ملک با پهنای وی پایان و سر

"Her biri öbürünün hâleden habersizdir. Çünkü önlere başı sonu olmayan pek geniş bir mülk vardır."

¹⁶⁰ Peygamber Efendimiz'in; "Ümmetim 73 fırka olacak; 72'si cehennemlik, biri cennetlik." dediği rivâyet edilir; ona işârettir.

¹⁶¹ Sünnîler; ehl-i sünnet ve'l-cemaat denilen müslümanlardır. Bunlardan Hanefî mezhebinde olanlar "Ebû Mansur el-Matürîdî"yi; şafîiler, malikîler, hanbelîler "Ebû Hasan el-Eş'arî"yi itikadda imam tutmuşlardır. "Cebrî"ler ise, "Cahham ibn-i Safvan" namında birinin itikadında olanlardır. Sünnîler ile cebrî itikadları arasındaki başlıca fark; Sünnîler; "Kullarda bir cüz'î irâde vardır. Kul o irâdeyi kullanır. Cenâb-ı Hakk dilerse, onu yerine getirir, dilerse getirmez." derler. Cebrîler ise; "Kulda hiç bir irâde yoktur. Allah neyi dilerse, kul onu yapar." itikadını beslerler.

¹⁶² Bu beyitte; Müddessir Sûresi'nin 1-3. âyetlerine işâret var. Peygamberimiz bir örtüye sarılarak yatarken şu meâldeki âyetler geliyor: "Ey bürünüp sarınan Peygamber, kalk! Artık kâfirleri azapla korkut, Rabbini büyük tanı." Hz. Mevlâna burada Peygamber Efendimiz'e; "Kalk, Allah'ın azabıyla korkut!" emrinin verilmesini, Peygamber'de bir cüz'î irâdenin bulunduğunu belgelemek için söylüyor ve "cebrî"lerin bunu bilmedikleri için insanlardan irâdeyi kaldırdıklarını anlatıyor.

1505 ● Bu sûretle her birinin aslını, mayasını, inancını meydana çıkarır; cins olanı olmayandan ayırdeder.

● İster bilgin olsun ister bilgisiz, ister asil rûhlu olsun ister bayağı, herkes kahır lûtuftan ayırdetmeyi bilir.

● Fakat, kahırda gizlenmiş lûtfu, yâhut da lûtfun gönlünde gizlenmiş kahır¹⁶³

● Az kişi bilir, anlar. Meğer o kişi, gönlünde "can mihengi" bulunan Allah dostu, ârif bir insan ola!¹⁶⁴

● Allah dostu olan âriflerden başkaları bu iki şeyden, yâni "lûtufta kahırın, kahırda da lûtfun gizli olduğundan" şüphe içindedirler. Bunlar, yuvalarında tek kanatla uçup hakîkate ulaşmak isteyen kuşlara benzerler.

Bilginin iki kanadı, şüphenin ise tek kanadı vardır.
("Zan" ile "yakîn"e örnek)¹⁶⁵

1510 ● Bilginin iki kanadı vardır, şüphenin bir kanadı. Zan kusurludur, zanna düşmek sonu gelmeyen bir uçuştur.

¹⁶³ Şeyh Rızâ Neccâr hazretleri bir beytinde şöyle söyler:

"Muhtefidir ayb u noksan içre sırr-ı mağfîret.
Perde-i bâtında zâhir oldu Settâr'u'l-Uyûb"

(Mağfîret sırrı ayıplarımız, hatalarımız, noksanlarımız, günahlarımızın içinde gizlenmiştir. Ayıpları, hataları örten, gizleyen Hakk, bâtın perdesinden kendisini gösterir.)

¹⁶⁴ Bir hadîs-i şerifte de; "Cennet istenilmeyen şeylerle, cehennem ise arzu edilen şeylerle çevrilmiştir." buyurulmuştur ki; "Hoşa gitmeyen şeylerle, yâni Allah yolunda mücâdelelere atılan, sıkıntılara katlanan kimse cennete girecek, hoşa giden, nefsin istediği şeyleri yapan cehenneme gidecektir." demektir. İşte bu hadîs de, kahırda lûtf, lûtufta da kahır gizli olduğunu bildirir.

Hız. Ali buyurmuştur ki: "Tenzîh ve takdîs ederim o Allah'ı ki, rahmetinin genişliği dostlarına karşı şiddetli bir azap şeklinde azabının şiddeti de düşmanlarına karşı rahmetinin genişliği sûretinde görülmüştür. Fakat bunu ancak Allah eri olan bir ârif anlar.

¹⁶⁵ "Zan", bir şeyi bilmekte şüpheli olmak; "yakîn" ise, o şeyi tamamıyla ve hakîkati ile bilmektir. Meselâ; "Şu zât Ahmet Efendi mi?" suâline; "Evet, odur." cevabı "yakîn"dir. Bunu diyen kimse Ahmet Efendi'yi tanıyor, şüphesiz biliyor demektir. Aynı suâle; "Odur sanırım." cevabı ise zandır. Bu cevabı verenin Ahmet Efendi'yi gereği gibi tanımadığını bildirir.

Bu sebeple "yakîn" ilminin çifte kanadı vardır; sahibini uçurur. "Zan" ise yakîne nisbetle tek kanatlı bir kuş gibi kalır.

● Tek kanatlı bir kuş, çabucak tepetaklak düşer. Kendini toplayıp uçmaya çalışsa bile nihâyet iki adım, yâhut biraz daha fazla uçabilir.

● Zan kuşu, düşe kalka "Yuvaya ulaşıyorum." ümidi ile tek kanat uçar.

● Zandan kurtulur ve ona "yakîn ilmi" yüz gösterirse, o tek kanatlı kuş iki kanatlı olur.

● Ondan sonra doğru yolda yürür; ne yüzüstü düşer sürünür, ne de eğri büğrü uçar.¹⁶⁶

● Cebrâil gibi şüphesiz, hilesiz, dedikodusuz iki kanadını da açar ve uç- 1515 ar.

● Eğer bütün âlem halkı ona; "Sen Allah yolundasın, doğru dindesin." dese,

● O, onların sözleri ile neşelenip böbürlenmez. Onun asil rûhu, tek olan rûhu, bu sözleri söyleyenlerin dostu olamaz.

● Eğer herkes ona; "Sen sapıksın, kendini dağ sanıyorsun, ama saman çöpü gibisin." deseler,

● Hatta denizler, dağlar dile gelseler de ona; "Sen sapıklığa yoldaş ol- 1520 dun." deseler,

● O kimse söyleyenlerin kötölemesinden şüphe duymaz. Ve onların kıninden, düşmanlıklarından üzülmaz.

● O kimse zerre kadar hayâle kapılmaz, kötöleyenlerin sözlerinden rahatsız olmaz, elem duymaz.

Halkın üstün görmesi, rağbeti yüzünden
birisinin vehme düşerek hastalanmasına örnek:
Bir öğretmen hikâyesi.

● Bir okulun çocukları, öğretmenden eziyet çekmişler, çalışmaktan bı- 1522 mışlar, usanmışlardı.

● Öğretmeni zor durumda bırakmak ve okula gitmemek için birbirleri ile danışıp görüştüler.

● "Öğretmene bir hastalık gelmiyor ki bir kaç gün okuldan uzaklaşsın da,

¹⁶⁶ Mülk Sûresi'nin şu meâldeki 22. âyetine işâret vardır: "Şimdi yüzükoyun sürünerek giden mi daha çabuk hidâyete ermiştir, doğru yolda dosdoğru yürüyen mi?" Bu âyetteki "yüzükoyun sürünerek giden" İslâmiyet'e yanaşmayanlar, yâhut ondan ayrılanlardır. "Hidâyete erişen"den maksat da, hâlis müslüman olanlardır.

- 1525 ● Biz de okulda hapsolup kalmaktan, daralmaktan ve derse çalışmaktan kurtulalım. Hoca mermer kaya gibi yerinde durmaktadır."
- İçlerinden en zekileri şuna karar verdi: "Hoca, neden böyle sararmışsın?" diyecekti.
 - "Hayrola, betin benzin yerinde değil. Bu hâl ya soğuk algınlığından, yâhut sıtmadan.
 - Benim bu sözlerimden hoca birazcık vehme kapılır." dedi. "Sen de bu sûretle bana yardım edersin kardeşim..
 - Okulun kapısından girince; 'Hayrola üstâd!' de 'Bu hâliniz ne?'
- 1530 ● Benim sözlerimden kapıldığı vehim azıcık daha artar. Vehme kapılan akıllı kişi bile deli gibi olur.
- Bizden sonra üçüncü, dördüncü, beşinci çocuk da bu çeşit sözlerle hocanın hastalığından üzüntü duyduğunu, gamlandığını söyler.
 - Otuz çocuk bu haberi verirse, otuzu da aynı sözleri söylerse hastalık gerçekleşir."
 - Çocukların hepsi de; "Aferin ey zeki çocuk!" dediler. "Bahtın dâima yâver olsun!"
 - Aralarından birisi bile aykırı düşüncede bulunmadı; hep birlikte kararlarından dönmemek üzere ahdettiler.
- 1535 ● Ondan sonra elebaşı olan çocuk, birinin gamazlamaması için hepsine yemin ettirdi.
- O zeki çocuğun buluşu hepsinden üstündü. Çünkü onun akı, bütün çocukların aklından daha ileri idi.
 - Güzelliklerin nasıl birbirlerinden farkları, üstünlükleri varsa, insanların akıllarında da fark vardır.
 - Hz. Ahmed (s.a.v.) de bir hadîslerinde; "Erkeklerin güzelliği dillerinde gizlidir." diye buyurmuştur.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Peygamber Efendimiz bir hadîslerinde; "Erkeğin de güzelliği dildedir. Yâni, güzel söz söylemektedir." diye buyurmuştur. (*Câmi'u's-Sağîr*, c. I, s. 90)

Mutezile inancında olanlara göre; herkesin akı birdir. Akıllarda üstünlük, aşağılık yoktur. Akıl üstünlüğü görgü ve bilgiden meydana çıkar. Sünnîlere göre akıllarda üstünlük ve aşağılık vardır ve bu ayrılık yaratılıştandır. Mevlâna Mutezile inancını reddetmektedir, fakat sûfîlerin kabul ettikleri gibi "ilâhî akıl" (=külli akıl) kabul etmekte, cüz'î akıl, "akl-ı ma'âş" denilen ve dünya işlerinde işimize yarayan akıl ile hakikate varamayacağımızı eserlerinin çeşitli yerlerinde tekrarlar.

- Akıllardaki fark, (yâni bazı insanların çok akıllı, bazısının az akıllı olması) yaratılıştandır. Bu meselede, sünnîlerin görüşlerini uygun bulmak gerek.
 - Bu görüş, Mutezile mezhebinde olanların görüşlerine aykırıdır. Çünkü 1540 onlar, yaratılıştaki akılların eşit olduğu, yâni herkesin aynı derecede akıllı olduğuna inanırlar.
 - Onlar derler ki: "Deneme ve öğrenme, akı hem çoğaltır, hem azaltır. Böylece, birisi öbüründen daha bilgili olur."
 - Mutezile'nin bu görüşünün aslı yoktur, hatalıdır. Çünkü o zeki çocuğun herhangi bir meslekte denemesi olmadığı hâlde verdiği kararın,
 - O küçük çocukta beliren düşüncenin, hocalarını rahatsız etmek için aldığı tedbirlerin, tecrübe görmüş ihtiyar bir kişi kokusunu bile alamamıştır.
 - Zaten fitrî aklın, yâni yaratılıştaki aklın o üstünlüğü, fazlalığı çalışma ile, çabalama ile, düşünce ile elde edilen akıl üstünlüğünden elbette daha iyidir.¹⁶⁸
 - Okuyucu sen söyle; Allah'ın verdiği ayaklarla yürümek mi daha iyi- 1545 dir, yoksa bir topalın rahvan yürümeye kalkışması mı?
 - Sabah oldu; çocuklar bu düşüncelerle evlerinden okula geldiler.
 - Hepsi beğendikleri düşünceyi ortaya atan arkadaşları gelsin diye okulun dışında beklemeye başladılar.
 - O zeki çocuk geldi. Hocaya selâm verdi ve; "Hayrola!" dedi. "Yüzünü- 1550 zün rengi sapsarı."
 - Hoca; "Ben hasta filân değilim. Ağrım sızım yok. Sen git, yerine otur. Böyle saçma sapan söyleme!"
 - Hoca böyle söyledi, hastalığı kabul etmedi. "Bir şeyim yok." dedi. Ama kötü bir vehim tozu da gönlüne kondu.
 - Bir başka çocuk geldi, o da böyle söyleyince hocadaki o az vehim artmaya başladı.
 - Böylece o vehim arttıkça arttı. Hoca da kendi hâline şaşıtı kaldı.
 - Hoca, vehim ve korku ile kendini hasta hissetti. Kalktı, abasına bürü- 1562 nüp evinin yolunu tuttu.
- ¹⁶⁸ Hz. Ali Efendimiz buyurmuştur ki: "Ben akıl iki türlü gördüm: Biri tabîî, fitrî, Allah vergisi akıl; öbürü semâî akıl." Yâni biri yaratılıştaki verilen akıl, diğeri işiterek elde edilen akıl. Tabîî akıl olmayınca, istemekle edinilen aklın faydası yoktur.

- Hem gidiyor, hem de; "Neden karım benim hastalığımı anlamadı; hasta hasta beni okula gönderdi?" diye içinden karısına kızmıştı. "Zaten o beni az seviyor. Ben bu perişan hâlde iken hatırımı sormadı.
 - Rengimin solgunluğunu bana haber bile vermedi. Zaten benim kusurlu, ayıplı varlığımdan kurtulmak istiyor.
- 1565 • O, kendi güzelliğinin, kendi cilvesinin sarhoşu olmuşken ben bir leğen gibi damdan aşağı düştüm. Yâni bütün kusurlarım, ayıplarım ortaya döküldü."
- Bu düşüncelerle eve geldi, sertçe kapıyı açtı. Çocuklar da hocalarının peşinde takılmışlardı.
 - Karısı; "Hayrola, neden böyle erken geldin? Allah korusun da, başına kötü bir şey gelmesin?" dedi.
 - Hoca; "Kör müsün?" dedi. "Yüzümün rengine bak, hâlime bak! Yabancılar bile benim hâlime acıyorlar, benimle ilgileniyorlar da,
 - Sen, evin içinde olduğun hâlde nefretten, ikiyüzlülüğünden ötürü yandığımı görmüyorsun, hâlime bakmıyorsun."
- 1570 • Karısı; "Hoca Efendi, senin bir şeyin yok. Bu endişen mânâsız ve saçma bir vehimden ibâret." dedi ise de
- Kocasını kızdı; "Ahlâksız kadın!" dedi. "Hâla inat ediyorsun. Bende ki şu değişikliği, şu titreyişi görmüyor musun?
 - Sen körsen, sağırsan, benim ne suçum var. Ben kendi derdime düşmüşüm; hastalıktan perişan bir hâlde gelmişim."
 - Karısı; "Hoca, ayna getireyim de yüzüne bak!" dedi. "Bak da benim suçsuz olduğumu anla!"
 - Hoca; "Yürü git!" dedi. "Ayna da yere batsın, sen de yere bat. Dâima benden nefret etmedesin, kin gütmeyesin; benimle inatlaşmadasın."
- 1575 • Çabuk benim yatağımı ser de yatayım. Çünkü başım ağırlaştı."
- Kadın duraklayınca Hoca; "Ey düşman!" diye bağırdı. "Sana yakışan söz budur işte; çabuk ol!"
 - Zavallı yaşlı kadın yatağı getirdi. "Çâre yok, söz dinlemesi imkânsız. İçi vehim ateşi ile dolu." diye söylendi.
 - "Eğer hasta olmadığımı söylesem, beni suçlu bulur. Söylesem, vehim yüzünden gerçekten hastalanacak."
 - Kötü zan, kötüye yoruş, hasta değilken, gam ve kederi yokken bile insani hasta eder.

- Peygamber Efendimiz'in şu mübârek hadîsini kabul etmek bizlere 1580 farzdır: "Yalandan hastalanırsanız, gerçekten hasta olursunuz."
- Kadın içinden; "Doğrusunu söylesem; 'Hasta değilsin!' desem; 'Bu kadının kötü bir niyeti var; o da yalnız kalmak arzusunda;
- Beni evden dışarı atmak istiyor. Yapacağı kötülük için bana masal okuyor.' diyecek."
- Kadın hocanın yatağını yaptı. Hoca da yatağa düştü; ah etmeye, feryâd etmeye başladı.
- Çocuklar da orada oturdular, gizlice yüzlerce kederle, üzüntü ve vicdan azabı içinde ders okumaya başladılar.
- "Bütün bunları biz yaptık; bizler zindana atılacak çocuklarız. Yaptığımız iş kötü oldu. Biz de kötü yapanlardan olduk." diyorlardı.
- O zeki çocuk dedi ki: "Arkadaşlar; dersinizi yüksek sesle okuyunuz!"
- Çocuklar seslerini yükselterek okumaya başlayınca yine o zeki çocuk; "Arkadaşlar, bizim sesimiz hoca efendiye zarar veriyor." dedi.
- "Sesimiz hocamızın başının ağrısını artırdı. Birkaç para için bu baş ağrısını çekmeğe değer mi?"
- Hoca dedi ki: "Bu çocuk doğru söylüyor. Haydi, kalkın gidin; başımın ağrısını arttı?"
- Çocuklar yere kapandılar, yer öptüler: "Ey kerîm hoca efendi;" dedi- 1590 ler. "Hastalık da, korku da senden uzak olsun!"
- Sonra yem derdine düşmüş kuşlar gibi dışarı çıkıp evlerine doğru koştu- lar.
- Onlara anneleri kızdı; "Bugün okul günü olduğu hâlde siz oyunla meşgûlsünüz." dediler.
- Özü getirip; "Ana; dur, bağırma!" dediler. "Bu suç bizim suçumuz değildir."
- "Allah'ın takdiri ile hocamız hastalandı, dertlere düştü." dediler.
- Anneleri; "Sözleriniz hile ve yalandır." dediler. "Siz bir tas ayran için 1595 yüz yalan uydurursunuz.
- Yarın sabah biz hocanızın yanına gidelim de, hilenizin aslımı öğrene- lim." dediler.
- Çocuklar da; "Buyurun gidin; bizim yalan mı, doğru mu söylediğimizi anlayın!" dediler.
- Sabahleyin çocukların anaları, hocanın evine geldiler. Hoca ağır bir hasta gibi uykuya dalmıştı.

• Örtündüğü yorganların çokluğundan terlemişti. Başını bağlamış, yüzüne yorganı çekmişti.

1600 • Yavaş yavaş ah etmede, inlemede idi. Kadınların hepsi de "Lâ havle" diyerek şaşır kaldılar.¹⁶⁹

• "Hayrola hoca efendi!" dediler. "Bu baş ağrısı nedir? Yemin ederiz ki, bizim bu durumdan haberimiz yoktu."

• Hoca; "Benim de bundan haberim yoktu." dedi. "Bu çocuklar, benim hastalığımı bana haber verdiler."

• Ben, derdimden habersiz derse dalmıştım. İçimde böyle ağır bir hastalığın bulunduğundan habersiz idim.

• Bir insan, bir işe canla başla sarılırsa kendi hastalığını, ağrısını, sızısını duymaz, görmez olur."

1605 • Bilindiği gibi Mısır kadınları Yûsuf(a.s.)'ın güzelliğine daldılar da kendilerinden geçtiler, kendilerini unuttular.

• Onlar kendilerinden öyle geçtiler ki, ellerini kestiler, doğradılar. Çünkü, güzellik karşısında şaşırın rûh, ne önünü görür, ne de ardını.

• Savaşlarda ne kadar yiğitler görülmüştür ki, elleri, ayakları kesildiği hâlde

• Elini, ayağını kesilmemiş, yerinde sanarak savaşı bırakmaz, sürdürür gider.

• Sonunda görür ki eli gitmiş, bir hayli de kan kaybetmiş de haberi bile olmamış.

Beden, rûhun elbisesine benzer;
bu el, rûhun elinin yeni;
bu ayak da, rûhun ayağına giydiği mest.

1610 • Bilmiş ol ki beden, elbiseye benzer. Sen bu elbiseyi okşayıp durma; git de bu elbiseyi giyen ara!¹⁷⁰

¹⁶⁹ "Lâ havle" (bir hadîsten alınan bir parça): "Sana cennet kapılarından bir kapıya kılavuzluk edeyim mi? 'Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâhi'l-aliyyi'l-azîm'i tekrar et." (Câmi'u's-Sağîr, c. I, s. 196) Herşeyi yaratmada Allah'tan başkasında güç ve kuvvet yoktur. Bu bazen hayret ve şaşkınlık karşısında kullanılır.

¹⁷⁰ Bedene gönül verenler, bir güzelin elbisesini sevenler gibidir. Çünkü beden, rûhun elbisesi yerine geçmiştir. Bu yüzdendir ki, fânî olan elbiseyi sevmekle kalma, onu giymiş olan rûhu ara ve onu sev.

• Bu elbiseyi giyen ve bu elbise içinde gizlenen rûha, bedeni tanımak, onunla meşgûl olmaktan ziyâde Allah'ı bir bilmek, bir tanımak hoş gelir. O rûhun, bedenindeki görünen el ve ayağa benzemeyen, görünmeyen bir başka türlü eli, bir başka türlü ayağı vardır.

• "Rûhun nasıl eli ayağı olur?" diye kafanı yorma. Rüyâda el ayak görürsün; onlarla bir şey alır, bir yerlere gidersin; işte gördüklerini gerçek bil, sağma sapan sanma!

• Sen öyle bir kişisin ki, sende bedensiz bir beden var. Öyleyse bedenden dışarı çıkmaktan, candan olmaktan; yâni, bedenden canın çıkmasından korkma!

Cüz'î aklın (istidlâlin) vehim ile zan âfetidir.

• Cüz'î aklın âfeti vehimdir, zandır. Çünkü cüz'î akıl, tam inanç olan 1558 "yakîn" ve bilgiden mahrûm olduğu için karanlıkları yurt edinmiştir; aydınlıktan kaçmıştır.

• Yerde yarım arşın enliliğinde bir patika yol olsa, insan onun üstünde vehime kapılmadan rahatça yürür.

• Ama, yüksek bir duvarın üstünde eni iki arşın olan bir yol olsa, orada 1560 korkarak, çarpılarak, eğilerek yürürsün.

• Belki de kalbinin vehim ile çarpmasından, bedeninin korku ile titremesinden düşersin. İyice bak da vehim korkusu ne imiş anla!

Dağda yalnız başına yaşayan bir dervişin hikâyesi:
Yalnızlıktaki tat: "Ben, beni zikredenin yanındayım,
onunla beraber dururum, benimle uzlaşanla uzlaşırım."
kudsî hadîsinin açıklaması için
Hz. Mevlâna şu rubâ'î beytini almış:

Herşeyle olsan da,
bensiz olunca herşeyden mahrûmsun.
Eğer hiç bir şeyin olmasa, benimle olunca herşeysin,
yâni herşey senindir.

• Bir derviş bir dağı yurt edinmişti. Yanında hiç kimse yoktu. Yalnızlık onun arkadaşı, en yakın dostu olmuştu da, ondan hiç ayrılmıyordu. Onunla beraber yatıyor, onunla beraber kalkıyordu.

- 1615 ● Allah tarafından ona mânevî nimetler ihsan edildiği, sevgi şarabı sunulduğu için o, erkeklerin de, kadınların da sözlerinden bezmişti, usanmıştı.
- 1634 ● Dervişin bulunduğu dağda ağaçlar vardı, meyveler vardı; sayısız dağ armutları vardı.
- 1635 ● O derviş; "Yâ Rabbi! Sana ahdim olsun, sana söz veriyorum ki, ben bu meyvelerden toplamayacağım."¹⁷¹
- Rüzgârın düşürdüğü meyvelerden başka ağaçlardan meyve koparmayacağım.
 - Kazâ ve kaderin imtihanları gelinceye kadar derviş ahdine vefâ gösterdi, sözünde durdu.

¹⁷¹ Bu dervişin Mısır'da yetişmiş Hz. Cüneyd ve daha başka büyük velîlerle görüşmüş olduğu ve Hicret'in 340 (miladî 951) senesinden sonra vefat ettiği Mevlâna Câmî hazretlerinin *Nefehâtü'l-Üns*'ünde yazılıdır. Adı geçen derviş, bir eli kesik olduğu hâlde sepet (=zenbil) örer, onunla geçinirdi. Bu yüzden hiç bir şeye el uzatıp koparmamak üzere yemin etmiş, sonra yalnız başına yaşadığı ormanda gördüğü meyveler ona ahdini unutturmuş, onlardan bir kaç tane koparıp yemişti. O esnâda yeminini hatırladı. Elindeki meyveleri, ağzında yemek üzere olduğu meyveleri çıkardı attı, tövbe ve istiğfâr etti. Çok geçmeden süvâri ve piyâde bir kaç kişi oralarda peydâ oldu. Bunu yakaladılar, emîrlerinin yanına götürdüler. Orada derviş gibi yakalanmış bir kaç kişi daha vardı. Onlar dağlarda eşkıyalık ediyorlardı. Emîr şeyhi de onlardan sandı, hepsinin eli ile ayaklarının kesilmesini emretti. Şeyhin bir elini kestiler, sıra ayağına gelince; "Allahım; elim yeminime sâdik olmadığım, onunla meyve kopardığım için kesildi. Ayağımın ne suçu var?" diye yalvardı. O sırada emîrin maiyyetinde bulunanlardan biri şeyhi tanıdı ve emîre tanıttı. Emîr atından atladı, şeyhi kucaklayıp sağlam elini öptü ve ağlaya ağlaya affımı niyaz etti. Şeyh: "Onu (hakkımı) sana elim kesildiği zaman helâl ettim. Afvedilecek bir suç yok; suç benim." dedi. İşte Şeyh-i Akta' bu zâttır. Bu zât ömrünü inzivâda, hâlvette geçirirdi.

Halvet nedir? Halvet; insanların bulunmadığı bir yerde oturup Hakk ile meşgûl olmaktır. Halvet belirli veya belirsiz bir müddet için olur. Belirli bir müddet için halvete girenlerce bu süre çoğu zaman kırk gün olduğundan, dervişler bu halvete "erba'in" derler. Ramazan'ın son on gününde câmilerde yapılan "i'tikâf" da bir çeşit halvet demektir ve sünnettir. Hattâ camiye erken gidip de namaz vaktini bekleyen kimse i'tikâf niyeti ile câmiye girerse, onun orada oturması da i'tikâf olur.

Şu da var ki "halvet"; ağyardan, yabancı olanlardan ayrılmakla olur. Hz. Mevlâna bunu anlatmak için; "Halvet yârdan değil, ağyardan olur. Kırk baharda değil, kış mevsiminde giyilir." diye buyurur. Bir kimse halvete girip de Allah'tan başka şeylerle meşgûl olsa, onun halvete oturup uyuklaması halvet olmaz. Hz. Muhyiddîn Arabî *Fütûhât*'ında buyuruyor ki: "Biri, hâlvete giren birisine; 'Beni hâlvetinde hatırla.' dedi. Halvet sahibi; 'Seni hatırlarsam Allah ile halvet etmemiş olurum.' cevabını verdi. Halvet sülûke başlandığı, yâni dervişlik yoluna ilk adım atıldığı zaman ve bir de ortasında yapılır. Kâmil olanlara, haktan kaçınmaktan ziyâde onlarla beraber bulunmak, onları irşâd etmek gerekmektedir.

- Beş gün rüzgâr armut düşürmedi. Dervişin de açlık ateşinden sabrı tü- 1672 kendi.
- Bir dalın ucunda bir kaç armut gördü. Yine sabretti, kendini geri çekti.
- Bir aralık rüzgâr esti, dalı aşağı doğru eğdi. Bu hâl dervişin nefsinin uyandırdı, onları koparmaya zorladı.
- Açlık, zayıflık, kazâ ve kaderin kuvvetli çekişi, zâhidi ahdine vefâsız bir 1675 hâlde soktu.
- Armut dalından armutları koparınca; ahdini, neznini, kendi kendine verdiği sözü unutmuş oldu.
- Fakat, o anda Cenâb-ı Hakk'ın onu edebe dâveti görüldü. Sanki görünmez bir el, onun gözlerini açtı, kulağını çekti.
- Oralarda yirmiden fazla hırsız vardı. Onlar çaldıkları şeyleri bölüşür- lerdî.
- Birisi durumu şihneye (polis müfettişine) haber vermişti. Şihnenin a- damları hemen oraya üşüştiler.
- Orada yakaladıkları hırsızların hepsinin de sol ayakları ile sağ ellerini 1680 kestiler. Böylece bir gürültüdür koptu; feryâd ü figan arşa yükseldi.
- Yanlışlıkla zâhidin de eli kesildi. Ayağını kesecekleri sırada:
- Muhteşem bir atlı çıkageldi. Cellâda; "Ey köpek, yaptığın işe bak!" diye bağırırdı.
- "Bu Allah'ın seçkin kullarından, Allah abdallarından filan şeyhtir. O- nun elini ne diye kestir?"
- Cellâtlık eden bunu işitince üzüntüden elbisesini yırttı, şihnenin yanına koşup durumu anlattı.
- Şihne yalın ayak koşarak geldi ve "Allah şâhidimdir ki, kim olduğunu 1685 bilmiyordum." diye özür diledi.
- "Ey kerem sahibi ve cennet ehlinin başı! Bu çirkin işten ötürü suçumu bağışla, bana hakkımı helâl et!" diye yalvardı.
- Şeyh dedi ki: "Ben bu başıma gelenin sebebini biliyorum ve kendi günahımı da tanıyorum.
- Ben, Allah'ın adına ettiğim yemini bozdu. O'nun adâleti de benim sağ elimi kestirdi.
- Ben, kötü olduğumu bildiğim hâlde ahdimden döndüm. Bunun kötü- lüğü elime geldi.

1690 ● Ey şhne! Bizim elimiz de, ayağımız da, içimiz de, dışımız da dostun hükmüne fedâ olsun!¹⁷²

- Elimin kesilmesi benim kaderimmiş; hakkımı sana helâl ediyorum. Bu nu sen, bilmeden yaptın; bu işte senin suçun yok!
- Benim hâlîmi bilen, elimin kesilmesine fermân verendir. O'nun emrine karşı gelecek kişi nerededir?"
- Nice kuş var ki uçar, yem arar. Sonunda boğazı, onun boğazının kesilmesine sebep olur.

1703 ● Dağda yalnız başına yaşayan zâhidin de eli, boğazı yüzünden, yâni ahdini, verdiği sözü bozarak ağaçtan armut kopardığı için kesildi. Böyle olduğu için elini kestirenden şikâyetçi olmadı.

- Halk arasında adı "Şeyh-i Akta" (Elikesilen Şeyh) olarak kaldı. Boğazdan gelen âfetler, onu halka bu adla tanıttı.

1705 ● Birisi onu otlardan, sazlardan yapılmış bir gölgelikte ziyâret etti. Gelen kişi, şeyhi iki eli ile zenbil örerken gördü.

- Şeyh ona; "Ey canımın düşmanı (yâni, ey istemediğim hâlde sırrıma vakıf olan kişi)" dedi. "Bu kuytu gölgeye neden seslenmeden, haber vermeden girdin?"
- Neden izin almadan hemen yanıma geldin?" Adam; "Fazla sevgimden, fazla özleyişimden." deyince
- Şeyh gülümsedi de; "Peki!" dedi. "Öyle ise gel, fakat ey Hakk dostu; bu sırrı gizle! Sakın benim iki elimle zenbil ördüğümü kimseye söyleme!"
- Ben ölmedikçe bu sırrı ne bir eşine dostuna, ne bir sevgiliye, ne de aşağılık bir adama söyleme!"

1710 ● Ondan sonra başkaları da kulübenin penceresinden bakıp şeyhin iki elle zenbil ördüğünü gördüler.

¹⁷² Şeyh böyle söylemekle kazâya, Allah'ın takdirine râzî olduğunu ifâde ediyor. Mânevîyatın büyüklerinden Harîs Muhasibî buyurmuştur ki: "Allah'ın takdirine râzî olmak; kazâ ve kadere gönülden teslim olmaktır." Cüneyd-i Bağdadî hazretleri ise şöyle buyuruyor: "Kul ne vakit Rabb'inden râzî olur?" diye bana sordular. Şu cevabı verdim: "Nimet gibi musibet de onu sevindirdiği zaman!" Hulâsa, Allah'ın kahr ve celâlini de, lûtf ve cemâli gibi hoş görmek ve şikâyet değil, hamd ü senâda bulunmak Allah'tan râzî olmanın belgesidir. Aziz Hüdâî hazretleri ne güzel söylemiş:

"Hoştur bana senden gelen,
Ya gonca gül, yahud diken,
Ya hil'at u yahud kefen,
Lûtfun da hoş kahrında hoş."

● Şeyh "Allahım; bu işin hikmetini sen bilirsin!" dedi. "Ben bu kerâmeti gizlemeye çalıştım, sen açığa çıkardın."

- Cenâb-ı Hakk'tan ona ilham geldi ki: "Elinin kesilmesi işinde, sana inanmayan bir kaç kişi vardı.
- Senin için; "Hakk yolunda gösterişçi olduğu için Allah onu insanlara karşı rezil etti." diyorlardı.
- Ben seni inkâr edenlerin kâfir olmalarını ve sapıklığa düşmelerini, kötü zanna kapılmalarını dilemem.

● Ben de şu kerâmetini açığa vurdum: Tek elli olduğun hâlde iş gördü- 1715 gün zaman o sakat eli canlandırdım; sen çalışırken iki el sahibi oldun.

- Böylece de o kötü zanna kapılan bîçarelerin, göklerden sürülmemelerini, yâni huzûrumdan kovulmamalarını sağladım.
- Zaten ben bu kerâmetlerden önce de seni kendi zâtımla teselli ettim.

● Ben sana bu kerâmeti onlar, yâni sana kötü zanda bulunanlar için verdim. Bu hidâyet kandilini, onlar için sana ihsan ettim.

- Sen bedeninin ölümünden korkmak, bedeninin cüz'lerinin dağılmasından ürkmek derecesini aşmışsın.¹⁷³

● Başın ve ayağın bedenden ayrılması vehmi, korkusu senden uzaklaştı. 1720 Vehmi bırakmak, senin için güzel bir kalkan oldu.

Eğer gönlünde göklere yükselmek isteği varsa,
mânâ kanadını aç, yüksel!

● Allah, herkesi bir iş için yaratmıştır. Herkesin gönlüne bir işle uğraşma 1618 arzusunu koymuştur.

- Gönülde bir istek olmadan el ayak nasıl hareket eder? Çerçöp su akmazsa, rüzgâr esmezse nasıl gider?

● Eğer gönlünde yükselme isteği varsa, devlet kuşu (hümâ) gibi kanadını aç, yüksel.. 1620

- Gönülün gökyüzünü değil de, yeryüzünü arzu ediyorsa hâline ağla, feryad et, sızlan! Çünkü sen, hayvanlar gibi, yeryüzüne mensup değilsin.

¹⁷³ Bu cildin yukarıda geçen 1613 numaralı şu beyti aynı fikri ne güzel ifade eder: (أن تویی که بی بدن داری بدن) "Sen bedensiz bir beden sahibisin. Öyle ise, bedenden canın çıkmasından korkma!"

Sen işin sonunu başlangıcında gör;
işin sonunu gören kuyumcunun
gerekenleri söylemesi.

- Akıllı kişiler önceden ağlarlar; bilgisizler ise işin sonunda başlarına vururlar, hayıflanırlar.
 - Sen işin başlangıcında sonunu gör de, kıyâmet gününde pişman olma!
 - Birisi bir kuyumcuya geldi; "Altın tartacağım; bana bir terâzi ver!" dedi.
- 1625 ● Kuyumcu; "Efendi yürü git, bende kalbur yok!" dedi. Adam; "Benimle alay etme de terâziyi ver!" diye cevap verdi.
- Kuyumcu; "Dükânda süpürge yok!" dedi. Adam; "Yeter, yeter artık; alayı bırak!" dedi.
 - "Benim istediğim terâziyi ver; kendini sağır gösterme, her tarafa sıçrama, yâni mânâsız, rast gele konuşma!"
 - Kuyumcu; "Sözünü işittim; sağır değilim." dedi. "Sözlerimi mânâsız sanma.
 - Terâzi istediğini duydum, işittim ama, görüyorum ki sen, eli ayağı titreyen bir ihtiyarsın, bedeninin zayıf, ellerin titriyor.
- 1630 ● Altının külçe hâlinde değil; ufak ufak kırıntılar hâlinde. Tartarken elin titreyecek, altın kırıntıları dökülecek.
- Sonra diyeceksin ki; 'Efendi, bir süpürge getir de altınlarımı toz toprak içinde süpüreyim, kırıntıları bulayım.'
 - Süpürüp, süprüntüler bir araya gelince de "Bir kalbur istiyorum." diyeceksin.
 - Ben, işin sonunu önceden gördüm; sen buradan başka yere git, vesse-lâm!"

Herşey Hakk'ın takdiri ile olur;
kazâ ve kader bağı gizlidir, görünmez.

- 1639 ● Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Ben gönüle her zaman bir başka dilek veririm. Her nefeste gönüle bir başka dağ vururum, yâni bir yanıklık, bir dert düşürürüm."
- 1640 ● Her sabah yeni bir işte, yeni bir güçteyiz. Herşey ancak bizim istediğimiz, bizim dilediğimiz gibi olur.

- Bir hadîs-i şerifte buyrulmuştur ki: "Gönül, ovada şiddetli bir rüzgârın önüne düşmüş bir tüye benzer.
- Rüzgâr onu her tarafa uçurur; gâh sağa, gâh sola götürür. Onu yüzlerce çeşit yöne sürer.
- Bir başka hadîste de buyrulmuştur ki: "Şu gönlü, ateş üstündeki kazanda kaynayan su gibi bil!"
- Gönülde her zaman başka bir karar vardır. Fakat bu karar, bu dilek gönülden gelmez; bir başka yerden, Hakk'ın irâdesinden gelir.

- Öyle ise ne diye gönlün kararına inanır da, sonunda utanacağın, pişman olacağın bir ahidde bulunursun? 1645
- Fakat bu da ilahî bir buyruğun, kaderin hükmündedir. Önünde kapıyı görürsün de, ondan sakınamazsın, çekinemezsin.
- Uçan kuşun tuzağı görmeyip ona yakalanması, helâk olması şaşılacak şeydir.
- Asıl şaşılacak şey; kuşun hem tuzağı hem mihî gördüğü hâlde, ister istemez ona tutulmasıdır.
- Gözü açık, kulağı duyuyor, tuzak da önünde; yine de kanat çırpıp çırpıp varır, tuzağa düşer.

Kazâ ve kader tuzağının
eseriyle, belirtisiyle görünen, kendisi gizli olan
bir şeye benzemesi.

- Büyük bir adamın oğlunu yırtık pırtık elbiseye bürünmüş, baş açık, ya- 1650
lın ayak, belâlara uğramış bir hâlde görürsün:
- Uygunsuz bir kadının sevdası ile yanıp tutuşuyor, elbiselerini, malını mülkünü satmış,
- Ev bark satılmış, elindeki avcundaki gitmiş, adı kötüye çıkmış, hor ve hakîr olmuş, düşmanlarının istediği gibi baş aşağı düşmüş...
- Bu kişi bir zâhidi gördü de; "Ey büyük zât; Allah aşkına bana bir himmette bulun!" diye yalvardı.
- "Çünkü ben, çok kötü bir duruma düştüm. Malı mülkü, nimeti elden kaçırdım.
- Bir himmette bulun da, şu hâlden kurtulayım; içine düştüğüm şu kara 1655
belâ çamurundan sıçrayıp çıkayım!

- Halktan da, ermişlerden de şunu niyâz ediyorum: Beni kurtarın, beni kurtarın, beni kurtarın!"
- Eli ayağı tutar hâlde ve bağlı değil, başında da kendini zorlayacak kimse yok; hürriyeti elinden alınmış, demir zincire vurulmuş da değil!
- Bu kişi hangi bağdan kurtulmak istiyor, hangi hapisâhâneneden çıkmak arzusunda?
- Bu adam; ilahî takdirin bağından, gizli kazâ ve kader hapisâhânesinden çıkmak için çırpınıyor! Onun zavallı hâlini herkes anlayamaz; tertemiz candan başka kimsecikler onun bileğindeki gizli kelepçeyi, ayağındaki zinciri göremez!¹⁷⁴

1660 • O kazâ ve kader bağı gizlidir, görünmez; fakat bu görünmez bağ, insanı mahveder, perişan eder. Bu yüzdendir ki, bu hâl zindandan daha beterdir.

- Çünkü; bir demirci o demir zinciri kırabilir, birisi tünel kazarak zindandan kaçabilir.
- Ne şaşılacak şeydir ki, kazâ ve kaderin bu gizli bağı demirciler bile kıramaz, âciz kalır.
- O gizli bağı ancak Hz. Ahmed (s.a.v.) görebilir de; "Boynunda hurma lifinden bir ip var!" buyurur.¹⁷⁵
- Ebû Leheb'in karısının sırtında odun dengini gördü de ona; "Odun hâmalı kadın!" diye buyurdu.

Açlık, canlılar için bir âfettir.

1694 • Nice kuş vardır ki, açlığının yüzünden dam kıyısında kafes içinde mahpustur.

1695 • Nice balık vardır ki, su içinde emândadır; boğazının hırsı yüzünden ol-taya takılır, avlanır.

¹⁷⁴ Hollandalı meşhur filozof Spinoza (1632-1677) *Etika* adlı eserinde; kötü huylarımızın, ihtiraslarımızın bileklerimize geçirdiği görünmez kelepçelerden, ayaklarımızı vurduğu zincirlerden bahseder.

¹⁷⁵ Burada Peygamber Efendimiz'in amcası olan Ebû Leheb; Peygamberimiz'in en azgın düşmanlarından olmuş, karısı ile beraber Efendimiz'e yapmadıkları hakaretler, kötülükler kalmamıştır. Tebbet Sûresi bu münâsebetle nâzil oldu. Ebû Leheb'in karısının boynundaki ipi ve sırtındaki odunu Peygamber Efendimiz'den başkası göremedi. Çünkü bu ip günah ipi, sırtındaki yük de günahın mânevî yükü idi. Kureyş kabilesinin en zenginlerinden olan Ebû Leheb'in karısının sırtındaki odun, bizim bildiğimiz odun değil, günah odunudur; onu herkes göremez!

- Nice namuslu kadın vardır ki, boğazının ve aşağı duygularının etkisi altında kalmıştır da rezil rüsvâ olmuştur.¹⁷⁶
- Nice iyi huylu, bilgili kadı vardır ki, boğazı yüzünden rüşvet almış; lekelendiği için yüzü sararmıştır.
- Hârût ile Mârût bile o şehvet şarabını içmişler, o şarap yüzünden göklerin kapısı onlara kapandı da, artık göklere yükselmediler.
- Bayezid-i Bestamî, namaz kılmak hususunda kendisinde bir isteksizlik görünce boğaz derdinden kaçındı.

• O çok akıllı, çok ârif velî; namaza karşı duyduğu isteksizliğin sebebini 1700 düşündü, bunu fazla su içmekte buldu.

• "Mâdemki beni namazdan alıkoyuyor, bir sene su içmeyeyim." diye ahdedti ve öyle yaptı. Allah da ona bu hususta sabır ve tahammül ihsan etti.¹⁷⁷

• Onun bu önemsiz gayreti, çabası din içindi; o yüzden de mânevî sultan oldu, âriflere kutub kesildi.

Firavun sihirbazlarının elleri ile ayaklarının kesilmesine aldırış etmemelerinin sebebi.

- Firavun, sihirbazları öldürmekle korkutuyordu.
- "Ellerinizi, ayaklarınızı çaprazlama olarak kestiririm; sonra astırım!" diyordu.¹⁷⁸
- Firavun, bu sihirbazların korkacaklarını, vehme, vesveseye kapılacaklarını, şüpheye düşeceklerini sanıyordu.

1721

¹⁷⁶ İnsan için en büyük tehlike bu iki uzuv(organ)dur. Bundan dolayı hadîs-i şerifte; "Her kim bana bıyığı ile sakalı arasını, bir de bacakları arasını muhafaza etmeyi taahhüd ederse, ben de ona cenneti tekeffül ederim. Yâni cennete girmesine kefil olurum." diye buyurmuştur. Bıyık ile sakal arası ağızdan kinâyedir. Mevlâna'nın büyük oğlu Sultan Velâd demiştir ki: "Erkeklik uzvu ile boğaz beni şaşırtmış ve deli etmiştir. Her kim bu ikisinden geçer, yâni onları muhafaza ederse, o büyük bir adamdır."

¹⁷⁷ Bir sene su içmemek demek, ağzına hiç su koymamak değildir. Kana kana su içmek yerine, hoşaf gibi, ayran gibi şeylerle yetinerek, sıcak bir memlekette su içmek zevkinden Allah rızası için kendini bir sene mahrum etmesidir. Yaşamak için suya ihtiyacımız vardır.

¹⁷⁸ Bu tarihî vak'a Şu'arâ Sûresi'nin 44-51. âyetlerinde anlatılır. Hüseyin Vaiz tefsirinde diyor ki: "Firavun'un emri ile sihirbazların sağ el ve sol ayakları kesildikten sonra onları astılar. Hz. Mûsâ onlar için ağladı. Cenâb-ı Hakk o şehitlerin mânevî makamlarını Hz. Mûsâ'ya gösterdi."

- Onların bu korkutmalarla titreyeceklerini, vehimlere düşeceklerini, can baş kaygısına kapılacaklarını sanıyordu.
- 1725 • O bilmiyordu ki, sihirbazlar; bütün vehimlerinden, şüphelerinden, korkularından kurtulmuşlar; gönül nûru, iman nûru penceresinin önüne oturmışlardı.
- Kendi gölge varlıklarını, kendi gerçek varlıklarından ayırdetmişler ve o gölge varlığı fedâ etmek için çevikleşmişler, çabukça sıçramışlardı.
 - Bu madde âleminde çeşitli hâdiseler yüzünden felek havanında yüz kere dövülüp, un ufak olsalar bile,
 - Maddî varlıklarının ötesine geçmiş, asıllarını, kendi öz varlıklarını görmüş, anlamış olduklarından; onlar vehmin teferruatından az korkmakta idiler.
 - Aslında, bu dünya bir rüyâ gibidir. Ey Hakk yolcusu! Rüyâda görülen hayâllerî gerçek sanıp zanna kapılma; rüyâda bir el kesilse bu korkulacak bir şey değildir!
- 1730 • Rüyâda bıçak senin başını keserse ne çıkar? Hem başın yerindedir, hem de ömrün uzun olacaktır!¹⁷⁹
- Rüyâda bedenini ikiye biçilmiş görsen de, beden kesilmemiştir, sapaşlamdır; uyanıp kalkınca hasta bile olmadığını anlarsın.
 - Hulâsa, rüyâda beden bir parçasının kesilmesinden, hatta iki yüz parça edilmesinden korkulmaz.
 - Maddesiyle, şekli ve sûreti ile var gibi görünen bu dünya için Hz. Peygamber Efendimiz; "Uyuyan kişinin gördüğü bir rüyâdır." diye buyurdu.¹⁸⁰
- ¹⁷⁹ Rüyâ gören kimsenin hâline, durumuna göre, yâ aynen yâhut da aksine zuhûr eder. Sâlih bir kimsenin rüyâsı aynen vâki olur, yâni görüldüğü gibi çıkar. Halkın rüyâsı aksine zuhûr eder. Meselâ; rüyâsında ağlamışsa güler, ölmüşse yaşayacaktır. Hastalanmışsa sağlıklı bulunacağını gösterir.
- ¹⁸⁰ Peygamber Efendimiz'in sahâbelerinden Câbir bin Abdullah hazretleri buyuruyor ki: "Ben bir gün Peygamber Efendimiz'in yanında idim. Oraya Resûlullah Efendimiz'in huzûruna nûrlu yüzlü biri geldi. 'Ey Allah'ın Resûlü, dünya nedir?' diye sordu. Peygamber Efendimiz; 'Uyumuş bir kimsenin rüyâ görmesidir.' diye cevap verdi. O nûrlu yüzlü kişi; 'Dünya ile âhiretin arası ne kadardır?' diye bir soru daha sordu. Resûlullah Efendimiz de; 'Göz kapayıp açacak zaman kadardır.' diye buyurdu. Bu defa o zat; 'Dünyada ne kadar durulur?' dedi. Peygamber Efendimiz de; 'Bir kervandan, bir kafileden ayrılmış bir kişinin ayrılması kadardır.' diye buyurdu. Sonra o nûrlu yüzlü kişi gitti. O gidince Resûlullah Efendimiz; 'Bu soruları soran Cebrâil (a.s.)'dı. Sizi dünyada kanaatkâr yaşamak, âhirete râğbet etmek sûretiyle müminleri uyarmaya geldi.' diye buyurdu."

- Dünyanın rüyâ olduğunu sen bir bilgi olarak duydun, taklitle kabul ettin de, papağan gibi hiç heyecan duymadan; "Dünya bir rüyâdır." diyorsun. Hâlbuki ârifler; peygamberin haber verdiği bu hakîkati kendileri gördüler, ona göre bu habere uyararak yaşadılar.

• Sen yalnız geceleri uyumuyorsun ki, gündüz de uykudasın, rüyâ görürsün. Sen aslında bir gölge varlıksın; gölge teferruatıdır. Asıl olan ay ışığıdır yâni sen de dâhil, kâinat, bütün varlıklar gölge gibidir; asıl var olan Cenâb-ı Hakk'tır.¹⁸¹

• Ey dost! Sen uykunu da, uyanıklığını da uyuyan bir kimsenin rüyâ içinde rüyâ görmesi gibi bil!

• O rüyâ gören kişi, uyumuşum zanneder. Hâlbuki, ikinci bir uykuda bulunduğunun farkında değildir.¹⁸²

• Bu dünya hayatının bir rüyâ olduğunu anlar da, gönül gözünü açarak etrafına bakarsan, her an işte, her an yaratmakta olan Allah, senin beden testini kırsa üzülme, çünkü onu istediği zaman yine yaratır!

• Bu inançta olmayan mânâ körlerinde ise, her adımda kuyuya ve çamura düşmek korkusu vardır. O zavallı binlerce korku ile yol alır.

• Hakîkati gören ârif ise, yolun enini boyunu görür. Bu yüzden de çukuru, kuyuyu bilir.

• Yürürken her adımda ayakları, dizleri titremez. O her gam ve endişe ile yüzünü ekşitmez.

¹⁸¹ Bir hadîs-i şerifte; "İnsanlar hayatta iken uykudadırlar; öldükleri vakit uyanırlar." diye buyurulmuştur. Bu sebeple insanların mevcudiyetleri, yaşayışları rüyâ gibidir. Yâhut, insanlar gölge varlıklardır; asıl var olan Allah'tır. Bir ârif şâir;

"Bir hâb u hayâl imiş bu âlem
Bu hâb u hayâle olma hürrem"

(Bu âlem bir uyku ve hayâlden ibâret imiş. Aklını başına al da, bir hayâl için neşelenme!) diye yazmış.

Bir şâir de;

"Varlığa ben seninle âgâhım
Var olan Sen'sin ancak Allahım!"

diye Hakk'tan başka hiç bir şeyin olmadığını ifâde etmişlerdir.

¹⁸² "İnsanlar, hayatta iken uykudadırlar." hadîsi gereğince bizler; kendimizi uyanık zannettiğimiz zamanlar aslında uykudayız. Geceleri şu fânî varlığımız uykuya dalınca bu uyku ikinci uyku, yâni uyku içinde uyku oluyor, ama biz farkında değiliz.

• İman nûru ile gözleri aydınlanan sihirbazlar dediler ki: "Ey Firavun; kalk, ne yapacaksan yap! Biz her sestem, her gulyabâniden korkacak değiliz!"¹⁸³

• İstersen, bizim beden hırkamızı yırt, parçala; onları yeniden dikecek birisi var, Allahımız var! Zâten bu kirli bedenden soyunmak, çıplak kalmak bizim için daha iyidir!

• Ey merhametsiz Firavun! Biz, beden elbisesinden çıkıp elbisesiz kalırsak, gerçek sevgiliyi çıplak olarak, daha güzel karşılarız.

1745 • Ey ilham nedir bilmeyen ahmak Firavun! Şu kirli bedenden soyunmaktan ve bedene ait hoş olmayan mizaçtan, kötü isteklerden sıyrılmaktan daha güzel hiç bir şey yoktur!"

Katırın,

"Ben yürürken çoğu zaman yüzükoyun düşünüyorum;
sen ise pek az düşünürsün." diye
deveye şikâyetinde bulunması.

1746 • Katır deveye; "Ey güzel yoldaş!" dedi. "Yokuş olsun, iniş olsun, en dar yolda bile,

• Güzelce gidiyorsun; hiç düşünüp kapaklanmıyorsun. Ben ise, yolunu şaşırılmış kimseler gibi tepe taklak oluyorum.

• Yol ister kuru olsun, ister çamurlu olsun, ben her zaman yüzükoyun düşünüyorum.

• Bunun sebebinin ne olduğunu anlat da, ben de nasıl yaşamam gerektiğini öğrenmiş olayım."¹⁸⁴

¹⁸³ İmana geldikleri için Firavun tarafından işkence ile öldürülen, elleri ve ayakları kesilerek asılan sihirbazlar Firavun'a bu şekilde seslenerek işkence ve ölümden korkmadıklarını belirtiyorlar. Allah'a karşı duyulan aşkın ve iman neşesi ile seve seve ölümü göze alan bu şehitler, bana, darağacına asılırken kendini öldürenlere: "Beni öldürün; çünkü benim ölümümde hayat vardır!" diyen Hallac-ı Mansûr ile ilahî aşkı uğruna diri diri derisi yüzülen Seyyid Nesimî hazretlerini hatırlattı. Rivâyete göre derisi yüzüldükten sonra ayağa kalkan, yüzülen derisini omuzuna atarak cesaretle, imanla beş on adım daha yürüten, sonra düşen Seyyid Nesimî ne büyük bir kahramandır. Rûhun ölümsüz olduğuna inanan Sokrates de baldıran zehrini korkmadan, titremeden içmişti.

¹⁸⁴ Bu hikâyede katırdan maksat; ahlâksız, geçimsiz ve dikkatsiz kimsedir. Deveden murad da; yumuşak tabiatlı, iyi huylu, herkesle iyi geçinen, güzel ahlâk sahibi kişidir. Nitekim bir hadîste "Müminler, yumuşak ve yavaş tabiatlı olurlar; güzel yürüyen ve çekince gelen deveye benzerler." diye buyurulmuş ve deve methedilmiştir. Bu hikâye Şems-i Tebrizî'nin *Makalât*'inde de vardır.

• Deve; "Benim gözüm senin gözünden daha parlaktır." dedi. "Bundan başka bir de ben, yüksek yerden bakmadayım.

• Yüksek bir dağa çıkınca, oradan patikanın sonunu rahatça görürüm.

• Cenâb-ı Hakk, gözüme bütün yolların iniş ve çıkışını gösterir.

• Ben her adımı görerek atarım. Onun için sürçmekten, düşmekten kurtulurum.

• Sen ise, üç adımdan ötesini göremezsin. Dâneyi görürsün de, tuzağı göremezsin

• Bir yere konmakta, oturmakta, inmekte, yürümekte; kör bir adamla 1755 gören bir adam bir olur mu?"¹⁸⁵

İnsanın gelişmesi.

• Cenâb-ı Hakk ana karnındaki çocuğa can verince, onun mizâcına göre, 1756 körpe bedenini besleyecek, kuvvetlendirecek cüz'leri, gıdaları çekip alma gücünü de ona verir.

• Minicik, o küçük yavru, bedeninin nelere ihtiyacı varsa, nelerle beslenecekse, onların cüz'lerini ananın kanından çeker alır da, bedeninin nescini, yapısını onlarla dokur.

• Allah, kırk yaşına kadar insana kendini besleyecek gıda cüz'lerini çekme hırsını, iştiasını verir. İnsan da, böylece gelişir durur.

• Ana karnında iken pek minicik olan çocuğun rûhuna cüz'leri çekmeyi öğreten, o tek Pâdişah, yâni Allah, nasıl olur da cesedin dağılmış cüz'lerini çekip bir araya getirmeyi, onu yeniden yaratmayı bilmez?"¹⁸⁶

¹⁸⁵ Ra'd Sûresi'nin 16. âyetine işâret edilmiştir.

¹⁸⁶ Hacc Sûresi'nin şu meâldeki 5. âyeti modern anatomi bilgisini doğrulamaktadır. "Ey insanlar; eğer öldükten sonra dirilmekten şüphede iseniz (bilin ki,) biz sizi (önce) topraktan, sonra nutfe (sperma'dan), sonra alaka (embriyo), sonra yaratılışı belli belirsiz bir çiğnem et parçasından yarattık ki, size (kudretimizi, yaratma gücümüzü) açıkça göstereyim. Dilediğimizi belirtmiş bir süreye kadar rahimlerde tutuyoruz. Sonra sizi bir bebek olarak dünyaya getiriyoruz. Sonra güç (ve kabiliyetinize) ermeniz için (sizi büyütüyoruz), içimizden bazıları (henüz çocukken) öldürülüyor. Bazıları da ömrün en kötü çağına (ihtiyarlığa) itiliyor ki, bilir kişi iken bir şey bilmez hâle gelsin. (Çocukluğundaki gibi çevrece ve akılca güçsüz bir duruma düşsün), yeryüzünü de (kışın) kurumuş, ölmüş görürsün. Fakat biz onun üzerine (bahar mevsiminde) suyu indirdiğimiz zaman titreşir, kabartır ve (bitkilerden, meyvelerden) her güzel çiftten bitirir."

Behçet Kemal merhûmun şu beyti de bir âyet tercümesi gibi:

"Büyütenin bir damla pıhtıyı insan diye
Gücü yetmez olur mu ölüyü diriltmeye"

1760 • Bu zerrelere bir araya toplayan, sana hayat kabiliyeti veren ilahî güneş idi. O, gıdasız olarak da senin varlığının cüz'lerini, zerrelere toplayıp bir araya getirir.

• Sen uykudan uyanınca Cenâb-ı Hakk uyku sebebi ile gitmiş olan aklı, fikri, duyguyu hemen çağırır, sana geri verir.

• Buna kıyas ederek bil ki, sen öldüğün zaman da onlar kaybolmaz. Allah "Geri gelin!" diye buyurunca, hemen gelirler.¹⁸⁷

Üzeyir(a.s.)'in çürümüş eşeğinin parçalarının
Allah'ın izni ile Üzeyir'in gözü önünde
tekrar toplanması ve dirilmesi.

1763 • Ey Üzeyir! Eşeğine bak, dikkat et ki, çürümüş ve etleri dökülmüş.¹⁸⁸

• Onun dağılmış olan cüz'lerini, başını, kuyruğunu, iki kulağını, ayaklarını senin gözün önünde bir araya getirecek, birleştireceğiz.

1765 • Görünürde el yok, fakat ölmüş eşeğin cüz'leri bir araya geliyor, bir-biri ile birleşiyor; dağılmış parçaları toplu bir hâle geliyor.

• Şu ilahî kudrete, şu yama yamamak sanatına bak! İğnesiz olarak eski parçaları diker, tâmir eder.

¹⁸⁷ Zümer Sûresi'nin şu meâldeki 42. âyetine işaret var: "Allah; (ölenin) ölümü zamanında, ölmeyenin de uykusu esnasında rûhlarını alır. Bu sûretle hakkında ölümü hükmettiği (rûhu) yanında tutar, diğerini belirli bir vakte kadar (yâni eceli gelinceye kadar) salıverir, bedenlerine gönderir. Şüphesiz, bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır."

¹⁸⁸ Bu hâdise *Kur'ân-ı Kerim*'de Bakara Sûresi'nin 258-259 âyetlerinde anlatılır. Rivâyete göre Babil Hükümdarı Necet Nassar, Kudüs ve havalisini Yahudiler'den almış, tahrip etmiş, sağ kalanları esir ederek Babil'e götürmüştü. Hz. Üzeyir de esirler arasında idi. Babil İbrânîlerin eline geçince esirler serbest bırakıldı. Üzeyir (a.s.) eşeğine binip Kudüs'e doğru yola çıktı. O harap olmuş köye uğradı; evler harap olmuş, fakat bağlar ve bahçeler olduğu gibi duruyordu. Meyve zamanı idi. Biraz incir toplayıp yedi. Üzüm koparıp sıkı, suyunu içti. Sonra bir duvara yaslanıp; "Allah burasını ölümden nasıl diriltecek?" demişti. Allah da onu yüz sene müddetle öldürdü, sonra diriltti. Öldüğü vakit kaç yaşında ve ne şekil ve sûrette idi ise, tekrar o hâlde dirilmişti. Allah Üzeyir'e bir melek gönderdi ve Üzeyir'e; "Burada ne kadar müddet kaldın?" diye sordu. Üzeyir de; "Bir gün yâhut bir günün bir kaç saati." dedi. Melek; "Hayır; yüz sene kaldın!" dedi. Sonra ölmüş, çürümüş merkebin kemiklerini onun gözü önünde diriltti. Mevlâna bu hadiseyi anlatıyor. Tafsilat için tefsirlere bakınız.

• Diktiği zaman ne iplik var, ne iğne! Şaşılacak şey şu ki, dikişleri diken terzi bile görünmüyor.

• Ey Üzeyir! Gözünü aç, haşri ve yeniden dirilişi apaçık gör de, kıyâmet gününün geleceğinde bir şüpheden kalmasın!

• Darmadağın olmuş, etrafa saçılmış cüz'leri nasıl bir araya topladığımı gör de, ölürlen hayata önem verip titremeyesin!

• Uyuduğun vakit, bedeninin bütün duygularının yok olmayacağına emin olduğun için, uykuya hazırlanırken korkmazsın, endişe ve telâşa kapılmazsın.

• Uykun gelince, duyguların dağılır, yıkılır gider. Sen de harap, perişan bir hâle gelirsün ama, duyguların yok olacaklar diye titremezsün.

Bir şeyhin,
oğullarının ölümüne ağlamaması.

• Bundan önce hakikat yolunu gösteren bir şeyh vardı. O yeryüzünde 1772 yaşıyordu ama, göğe mensup bir çerağ gibi etrafına nûrlar saçıyordu.

• O, insanlara yol göstermek için gönderilen peygamberlere benziyordu. Halkı irşâd ederek, onlara cennetlerin kapılarını açıyordu.

• Resûl-i Ekrem Efendimiz buyurmuştur ki: "Mânen ilerlemiş ve insanlara hakikat yolunu gösteren şeyh, toplum içinde bir peygamber gibidir."

• Bir sabah evinin halkı ona "Ey iyi huylu şeyh; sen neden böyle taş yü- 1775 reklisin?" dediler.

• "Biz senin oğullarının ölümünden, onlardan ayrılmamızdan ötürü bileğimiz bükülmüş olarak ağlayıp feryâd ediyoruz.

• Sen neden ağlamıyorsun, neden feryâd etmiyorsun? Ey büyük insan; yoksa senin gönlünde acıma duygusu yok mudur?

• Yüreğinde merhamet yoksa, biz senden ne umabiliriz; senden ne bekliyebiliriz?

• Ey yol gösterici olan şeyhimiz! Bizim ümidimiz sende; bizi bu fâni dünyada perişan olmaya, şaşkın bir hâlde yaşamaya bırakmayacağımızı umuyoruz.

- 1780 ● Mahşer gününde, Allah'ın hüküm tahtı kurulup bezenince, o zor günde bizim şefaathimiz sensin.¹⁸⁹
- Kabir gecesinin gündüzi olan kıyâmet gününde, biz senin ikramını ummaktayız.
 - Hiç bir suçlunun aman bulamayacağı o günde, bizim ellerimiz senin eteğindedir."
- 1799 ● Şeyh kendisine; "Taş yürekli misin?" diye soranlara dedi ki: "Benim merhametim yoktur sanmayın! Ben şefkatle, merhametle dolu bir gönüle sahibim.
- 1800 ● Bütün kâfirler Allah'ın verdiği nimetleri inkâr ettikleri, imana gelmedikleri hâlde, biz onların hepsine acırız.
- Değil kâfirlere, ben, köpeklere bile acırım, onları bile hoş görürüm. Bilmem ki halk ne diye taş atarak onları sızlatıyor, inletiyor?
 - Beni ısırın köpeği bile hor görmem, ona duâ ederim: 'Yâ Rabbi!' derim. 'Sen onu bu ısırma huyundan vazgeçir!
 - Yâ Rabbi! Şu köpeklerin taşlanmamaları için insanlara saldırmak, ısırarak düşüncesini onlardan al!' derim."¹⁹⁰
- 1814 ● Soruyu soran, şeyhe; "Peki!" dedi. "Mâdemki herkese acıyorsun, şu hâlde bu sürünün etrafındaki çoban gibisin.
- 1815 ● Ecel cellâdı oğullarını vurup öldürdükçe, ne diye kendi evlâdına ağlamıyorsun, sızlamıyorsun?
- Acımanın tanığı gözyaşlarıdır. Neden gözlerin yaşlı değil, neden ağlamıyorsun?"

¹⁸⁹ Şefaath: Bir kimsenin yaptığı bir suçun affını istemektir. "Allah'ın izni olmayınca O'nun indinde kim şefaath edebilir?" (Bakara Sûresi, 255) buyurulmakla beraber nebîler, velîler ve sâlih kişilerin şefaath etmelerine izin verecektir. Peygamber Efendimiz buyurmuşlardır ki: "Ümmetimin sâlih kişileri benim şefaathime muhtaç olmazlar. Hattâ onlar başkalarına şefaath ederler." Yine Peygamberimiz buyurmuşlardır ki:

"Benim şefaathim, ümmetimden büyük günah işlemiş olanlar içindir." Cenâb-ı Hakk cümlemizi şefaate nâil olacak kişilerden eylesin, amîn!

¹⁹⁰ Merhametin, acımanın affedilmeye sebep olduğu çeşitli hadîslerde beyân buyurulmuştur. Şu hadîs onlardan biridir: "Allah'ın yarattığı varlıklara acımayan kimseye, Allah da acımaz, acıyanlara Allah da acır. Ey müslümanlar; siz yeryüzündekilere acıyınız ki, gökyüzünde bulunanlar da size acınsınlar!" Acılamak, yalnız insanlara değil, bütün varlıklara karşı olmalıdır. Hayvanlara, böceklerle, kuşlara hattâ bitkilere bile acımalıdır. Bir köpeğin sıcak bir günde harâretten dili sarkmış olduğu hâlde bir kuyu başında dolaştığını gören bir fahişenin (talihsiz kadın); pabucuyla kuyudan su alıp köpeğe içirdiği için affedildiği, bir hadîste ifâde edilmiştir.

- Şeyh, bu soruları soran karısına yüzünü çevirip dedi ki: "Hanım, kış mevsimi Temmuz ayı gibi değildir. Yâni benim gözyaşlarım donmuş değildir. Fakat Allah sevgisinin ateşi, onları kurutmuştur.
- Çocuklarımla hepsi ölseler de, yaşasalar da, onlar, gönül gözümden kaybolmazlar.
- Onları gözümün önünde belirli bir şekilde görüyorum. O hâlde neden yüzümü senin gibi üzüntüden tırmalayayım, yırtayım?
- Çocuklarımla maddî olarak benden ayrıldılar, zamanın deverânından dışarı çıktılar ama, onlar benimle beraber bulunuyorlar, benim etrafımda oynayıp duruyorlar.
- Ağlamak; çok acı duymaktan, sevdiklerinden ayrılmaktan ileri gelir. Ben ise azîz evlâtlarımla beraberim, onlarla kucaklaşmaktayım.
- Halk onları rüyâda görebilirler; ben ise, onları uyanık iken apaçık görüyorum.
- Ben bir an için olsun kendimi bu dünyadan gizlerim, his yapraklarını beden ağacından silker dökerim. O zaman yavrularıyla beraber bulunurum. Yâni his âleminden kurtulur, kendi gönlüme sığır, bu sûretle bâtin âlemini ve oranın acâyip hâllerini müşâhede ederim. O zaman yavrularıyla da berâber olurum."

Bedene ait duygular, nefsanî düşünceler,
rûhumuzun mânevî yüzünü çerçöp gibi kaplamıştır.

- Azîz dost! Şunu iyi bil ki, duygu aklın, akıl da rûhun esiridir. 1824
- Rûh, esiri olan aklın bağlı elini çözünce, akıl, en zor ve karışık işleri kolayca yapabilir.
- Bedene ait duygular, nefsanî düşünceler; berrak, duru bir su gibi olan rûhumuzun yüzünü çerçöp gibi kaplamıştır.
- Aklın eli, o çerçöpü bir yana atarsa o zaman su, aklın önünde belirir, meydana çıkar.
- Derenin yüzündeki çerçöp, su kabarcıkları gibidir. Onlar bir yana gidince su belirir.¹⁹¹

¹⁹¹ Bunun gibi, bu sûret âlemini, bu dünya nimetlerini idrâk eden duygularımızdan kurtulursak, o zaman hakikat âlemi meydana çıkar. Bu hâlin aksine hisler galeyana gelince akıl, mantık (sağduyu) susar. Hislerin, duyguların kaynaşması rûhumuzun saf, duru, tertemiz suyunun üstüne çerçöpün toplanması demektir. Bu beyitlerde akl-ı selîm ile duyguların savaşı anlatılmaktadır.

• Allah; aklın bağlı olan elini çözüp de o çerçöpü temizletmezse, nefsanî isteklerimizin, aşağı duygularımızın çöpleri çoğalır da, rûhumuzun temiz ve saf olan mânâ suyu gür ve temiz olur.

1830 • Nefsânî isteklerin çöpleri, her an suyun yüzünü kaplar. O zaman hevâ ve heves (nefs-i emmâre) gülmeye, akıl da ağlamaya başlar.

• Takvâ, yâni Allah'ın emirlerine karşı gelmekten çekinip kaçınma, hevânın (nefs-i emmârenin) iki eli bağlanınca Hakk Teâlâ aklın iki elini çözer.¹⁹²

• O zaman akıl; seni idâre etmeye başlar, senin kumandanın olur. Önce sana hâkim olan duygular; senin mahkumun olur, senin buyruğun altına girer.

• "Gayb âleminin sırları candan baş gösterebilir." diye uykusu gelmeyen duyguları uykuya yatırır.

• Aklı hâkim ve hisleri mahkûm olan kişi; uyanık iken de rüyâ görür, bazı müşahedelerde bulunur, kendisine göklerin kapıları açılır.

Şeyh kime derler?

1783 • Hz. Peygamber buyurmuştur ki: "Kıyâmet gününde suçluları, günah-kârları hiç ağlar ve inler hâlde bırakır mıyım?"

• Ben, canla, başla âsilere şefaattiyim. Ben sonunda da onları ağır işken-celerden kurtarıyorum.

1785 • Suçluları, büyük günah işleyenleri ne yapıp yapıp ilahî azaptan halâs ederim.

• Ümmetimin sâlihleri, iyi olanları zâten kurtulurlar. O azap günü, onların benim şefaatime ihtiyaçları olmaz.

• Hatta onlar bile suçlulara şefaate ederler; onların bile sözleri geçer, hükümleri yürür.

• Hiç bir suçlu, başkasının suçunu yüklenmez; ben de yüklenmem! Fakat Allah; onların yüklerini alır, onları hafifletir.

¹⁹² Takvâ: Çekinmek, sakınmak demektir. Allah'ın emrine karşı gelmekten, yapma dediğini, men ettiğini yapmaktan çekinip sakınan kimseye "müttakî" derler. Takvâ sahibi olan bir mümin, nefsanî isteklerine uymaz. Bu sûretle, "nefs-i emmare"nin elleri bağlanmış olur. Öyle olunca da, Cenâb-ı Hakk aklın iki eli demek olan "ilm" (bilgi) ve "amel" (ibâdet) kuvvetini serbest bırakır.

• Ey genç; günah yükü olmayan kişi şeyhtir! Yay gibi, Hakk onu eline almıştır! Ondan gelen her şeyi kabul etmiştir.

• Şeyh kimdir? Şeyh; pîr, ihtiyar, yâni saç sakalı ağarmış kişi demektir. 1790 Fakat ey yanlış düşüncelere kapılan; bu beyaz kılın anlamını bil!¹⁹³

• Siyah saç, onun benliğinin sembolüdür. Saçların ağarması, şeyhin benliğinden, varlığından kurtulmasını gösterir. Saçı sakalı bembeyaz olunca, onun varlığından, benliğinden bir kıl bile kalmamıştır, demektir.

• Bu yüzdendir ki, herhangi bir kişinin varlığı, benliği kalmayınca o pîr olmuş, şeyh olmuş demektir. Onun ister saç siyah olsun, ister kır, önemi yoktur.

• O siyah saç; insan vasfıdır, insan sıfatıdır. Nefsânî arzulara bağlılığı gösterir. Söylediğimiz kıl, sakal bıyık kılları; söylediğimiz saç, baştaki saç değildir.

• Hz. Âsâ beşikte iken daha genç yaşına gelmeden; "Biz şeyhiz, biz pîriz" diye bağırdı.¹⁹⁴

• Oğul! Eğer bir kişi bazı beşerî vasıflarından, nefsanî duygularından kur- 1795 tular da bazıları kalırsa, o kâmil bir şeyh olmaz; sadece seneleri saymış, yaşlı bir insan olur.

• Bizim bedene ait vasıflarımızdan, beşerî duygularımızdan, siyah bir kıl (yâni, bizim nefsanî isteklerimizden biri dahi) kalmamış ise, işte o kişi Allah'ın makbûlü bir şeyhtir.

• Fakat; bir kimse sadece yaşlansa, ihtiyarlansa, saç sakalı da ağarsa, bembeyaz olsa, o ne şeyhtir, ne de Allah'ın has ve makbûl bir kuludur.¹⁹⁵

¹⁹³ Üç çeşit şeyh vardır:

1) Bilgi bakımından şeyh olanlar; İslâm âlimleridir.

2) İbâdet ve kulluk yönünden şeyh olanlar; tekkelerin şeyhleri, mutasavvıf ihtiyarlarıdır.

3) Mevkî bakımından şeyh olanlar; Araplar arasındaki kabîlenin başında bulunan şeyhtir.

Bir evvelki beyitte geçen mecazî olarak "yay gibi Hakk'ın eline aldığı şeyh": Bir kudsî hadîse göre: çok nafîle namaz kılarak Hakk'a yakın olan şeyhler "Hakk âleti olurlar." Onlar atmaz, Hakk atar. Hâlbuki "farzlarla yetinerek" Hakk'a yakın olanlar "Hakk'ın eli" olurlar.

¹⁹⁴ Meryem Sûresi'nin 27-33. âyetlerine işâret vardır.

¹⁹⁵ Büyük mütefekkir Jean Jacques Rousseau (1727-1778): "Çok yaşayan, seneleri sayan değil, hayatı hisseden, duygulu olan kişidir." demiştir. Bir düşünür de şöyle yazmıştır: "Gerçekten birbirine bağlı bir çift için gençliğin elden gidişi, ihtiyarlık bir felâket değildir. Birlikte ihtiyarlama tatlılığı, birlikte kılınan namazlar, birlikte tutulan oruçlar, ihtiyarlama acısını unutturur."

- Bir kimsede beşeriyet sıfatlarından bir tek kıl bile kalsa, o kişi arşa, göklere mensup değildir. Yâni, Allah'ın has kullarından değildir; rastgele bir insandır.

Allah; nebîleri ve velîleri
âlemlere rahmet olarak dünyaya getirmiştir.

- 1804 • Allah; nebîleri ve velîleri âlemlere rahmet olarak dünyaya getirmiştir.
- Velî, halkı Hakk'ın özel dergâhına çağırır; Allah'a da; "Yâ Rabbi, bunları kurtar!" diye duâ eder.
 - Bu yüzden halka bıkmadan, usanmadan nasihatta bulunurlar. Bu nasihatlarını dinlemeyen, kabul etmeyenler için de; "Yâ Rabbi! Sen acı, rahmet kapısını bunlara kapatma!" diye yalvarırlar.
 - Halkın merhameti cüz'îdir; himmet sahibi velîde ise küllî merhamet vardır.
 - Cüz'î merhamete erişen kişi, Hakk'ın küllî rahmetine ulaştınca rahmet denizi kesilir ve yol gösterici olur.
 - Ey Hakk yolcusu; sen, cüz'î bir rahmetsin! Küllî rahmete katıl ve küllî rahmeti (insan-ı kâmilî) yol gösteren bil; onun izinden yürü!
- 1810 • Cüz'î rahmete ulaşan ve o mertebede kalan; küllî rahmet deryâsının yolunu da, ne olduğunu da bilemez; her kuyuyu denize benzetir, her kuyuyu deniz sanır.
- Hakk denizinin yolunu bilmeyen nasıl yol alır, halkı denize nasıl ulaştırır?
 - Hakk yolcusu sel gibi, dere gibi coşarak, koşarak denize akar gider. Ona ulaştınca, onda yok olur.
 - Bu hâle gelmeden, onun halkı Hakk'a çağırışı taklittir; apaçık Hakk'ın ilhamı ile, Hakk'ın gücü ile değildir.

Kör bir ihtiyarın *Kur'ân*'ı yüzünden okuması
ve *Kur'ân* okurken gözlerinin görmesi.

- 1835 • Fakir bir şeyh, günlerden bir gün kör bir ihtiyarın evinde bir mushaf gördü.
- Temmuz ayı idi. Şeyh ona misafir oldu. Böylece her iki zâhid, birkaç gün beraber bulundular.
 - Şeyh kendi kendine "Burada mushafın ne işi var; bu derviş kör?" dedi.

- Bu düşünce ile aklı karıştı. "Burada bu kör dervişten başka kimse de yok!" diyordu.
 - "Burada kör derviş yalnız bulunuyor. Duvar da mushaf asılı duruyor. Ben, ev sahibime bunun sebebini soracak kadar sersem ve bunak değilim.
 - Acaba sorsam mı? Hayır; susayım, sabredeyim de muradıma ereyim." 1840
 - Bu merak ve sıkıntı içinde birkaç gün sabretti, sonunda iş aydınlandı. Çünkü sabır, ferâh ve neşenin anahtarıdır.
 - Kör bir ihtiyarın evinde, duvarda bir mushafın asılı bulunmasını merak eden misâfir sabretti. Sonunda o zor iş açıklandı. 1855
 - Bir gece yarısı *Kur'ân* sesi işitti ve uykudan sıçrayıp kalktı, şu şaşılacak hâli gördü:
 - Kör ev sahibi *Kur'ân*'ı yanlışsızca okuyordu. Artık sabredemedi ve kör adamdan o hâli sordu.
 - "Körlerin gözleri görmediği hâlde, nasıl olur da *Kur'ân*'ı okuyorsun? Nasıl oluyor da satırları, harfleri görüyorsun?"
 - Hem de eğilmişsin, okuduğun satıra bakıyorsun; elini âyetlerin harfleri üstüne koyuyorsun?
 - Okudukça parmağını yürütüyorsun, harflere bakıyorsun; herhâlde on- 1860 ları görüyorsun?"
 - Kör adam misâfir şeyhe dedi ki: 'Ey insan bedeninin ne büyük bir san'at eseri olduğunu bilmeyen kişi! Bu hâli, Allah'ın yaratma gücü ve kudreti için çok mu görüyorsun da şaşıyorsun?'
 - Ben, Allah'a yalvardım da; 'Ey kendisinden yardım dilenen Rabbim!' dedim. 'Bir kimse canına ne kadar düşkünse, ben de *Kur'ân* okumaya öylesine düşkünüm.
 - Hâfız da değilim; okuyacağım zaman gözlerime kesintisiz bir nûr ver!
 - Rabbim! Mushafı elime aldığım zaman gözlerimi bana geri ver de, âyetleri apaçık, duraklamadan, yanlışsız okuyabileyim!
 - Allah'tan bana bir ses, bir nidâ geldi: 'Ey *Kur'ân* âşığı! Ey ibâdet e- 1865 den, iyi işler yapan, insanlara yararlı olan; ey her zahmette, her dertte bizden ümidini kesmeyen kulum!
 - Senin güzel bir zannın, hoş bir ümidin var ki, onlar sana her an; 'Daha da yüksel, daha da yücel!' demektedirler.¹⁹⁶
- ¹⁹⁶ Bir müslüman için Allah'a güzel zanda bulunmak, O'ndan ümit kesmemek gerekir. Yâni, istediğini vereceğini ve günahlarını affedeceğini ummak lazımdır. Çünkü bir

- Ne zaman *Kur'ân* okumayı istersen, yâhut dinî kitapları okumayı dilerse,
 - Ey üstün varlık; kitabı eline alınca onu rahatça okuman için gözlerini, yâni görme yeteneğini sana geri vereceğim!
 - Dediği gibi de yaptı. Okumak için *Kur'ân*'ı açtığı zaman
- 1870 • Her şeyi bilen, hiç bir işten gâfil olmayan o büyük varlık, o ulu pâdişah,
- O eşsiz, o benzeri olmayan sultan; görüşümü bana geri verir. O vakit ben, gece karanlığını gideren bir çerağ gibi olurum."
 - İşte bu yüzdendir ki velî, Hakk'a takdir buyurduğu bir şey için itirâzda bulunmaz. Çünkü Allah ne alırsa, ona karşılık bir ihsanda bulunur.¹⁹⁷
 - Bağını yakarsa, sana bağ dolusu, bol bol üzüm ihsan eder; sana yas içinde düğün bağışlar.
- 1875 • Kaybettiğimiz büyük ve değerli bir şey bile olsa, mâdemki bize karşılık olarak ihsanlarda bulunuyor, şu hâlde itirâz etmek bizden gitti.
- Mâdemki bana ateşsiz bir harâret geliyor, şu hâlde ateşimi söndürse de râziyim. Yâni Hakk, mâdemki bana sebepsiz lûtuflarda bulunuyor, "sebeb" elden kaçarsa râziyim.
 - Çerağsız, mumsuz aydınlık verdikten sonra çerağın, mumun sönmüş; ne diye feryâd ediyorsun?

Lokman'ın sabrı

- 1842 • Lokman; tertemiz, nûrlu yüzlü Dâvud(a.s.)'in yanına gitmiş, onun demirden halkalar yaptığını görmüştü.¹⁹⁸
- O yüce pâdişah, yaptığı çelikten halkaları birbirine takıyordu.

hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "Ben, kulumun zannına göreyim; bana karşı ne zannederse, onu yaparım."

¹⁹⁷ Bu beyitte Âl-i İmrân Sûresi'nin şu meâldeki 68. âyetine işâret edilmiştir: "Allah, müminlerin dostu ve koruyucusudur."

¹⁹⁸ Lokman Sûresi'nin 11-12. âyetlerinde adı geçen Hz. Lokman hakkında çeşitli rivâyetler var. Hz. Dâvud'un veziri olduğunu söyleyenler de var. Peygamber mi, değil mi tam anlamıyla bilinmiyor. Bazıları onun simsiyah bir köle olduğundan söz ederler. Bir gün Hz. Dâvud'un zırh yaptığını görmüş. Ne olduğunu bilmediği hâlde beklemiş, sormamış. Hz. Dâvud zırhı bitirdikten sonra; "Güzel bir harb elbisesi oldu." diye açıklayınca, müşkilini hâlden Hz. Lokman'ın; "Sabr ve sükût (=konuşmamak), ne kadar büyük fazilet ise, ondan faydalanan da o kadar azdır." dediği söylenir.

- Lokman, zırh yapma sanatını az görmüştü. Bu işe şaşı kaldı; vesveseleri de artıkça arttı.
- "Acaba bu neye yarar? Kat kat halkalarla ne yapıyor? Kendisinden 1845 sorayım mı?" diye hatırandan geçirdi.
- Sonra kendi kendine; "Sabretmek daha iyidir." dedi. "Çünkü sabır, insanı maksadına çabucak ulaştıran bir kılavuzdur.
- Bir şeyi sormayınca, o şey sana daha çabuk açılır. Sabır kuşu, bütün kuşlardan daha hayırlı uçar.
- Eğer sorarsan, istediğin daha geç hâsil olur. Kolay bir şey, senin sabırsızlığın yüzünden zorlaşır."
- Lokman bir zaman sustu, seyretti. Hz. Dâvud da işini bitirdi.
- Sonunda, yaptığı zırhı sabırlı Lokman'ın karşısında giyindi. 1850
- "Yiğidim! Bu zırh, insanı savaşta yaralanmaktan koruyan bir elbisedir." dedi.
- Lokman; "Sabır, iyi bir şey; her yerde insana sığınak olur. Her gamı, kederi giderir." dedi.
- Ey filân! "Ve'l-asr Sûresi"nin sonunu dikkatle oku da gör: Allah; sabrı Hakk'la beraber andı, sabrı Hakk'a eş etti.¹⁹⁹
- Cenâb-ı Hakk, yüzbinlerce kimyâ, yâni tesirli, faydalı devâlar yarattı, 1854 fakat insanoğlu sabır gibi faydalı bir devâ görmedi.

Bazı velîler vardır;
Allah'ın kazâ ve kaderine râzıdırlar da
"Yâ Rabbi; bu hükmü değiştir!"
diye yalvarmazlar.

- Şimdi de, dünyada hiç bir şeye itirâz etmeyen, Hakk yolcularının hik- 1878 âyesini dinle.²⁰⁰

¹⁹⁹ Bu beyitte, şu meâldeki Asr Sûresi'ne işâret var: "İkinci vaktine andolsun ki, insan ziyândadır. Ancak inanan ve iyi işler, ibâdet ve iyilikler yapanlarla birbirlerine hakla, doğru söz söylemekle ve sabretmekle tavsiyede bulunanlar müstesnâdır." Sabır hakkında bir çok âyetler bulunduğu gibi bir çok hadisler de vardır. Birkaç hadis alalım: "Sabır güzeldir, fakat fakirlerde olursa daha güzel olur.", "Kim kendini sabretmeye zorlarsa, Allah onu sabretmeye muvaffak kılar.", "Sabır, imanın yarısıdır."

²⁰⁰ Ârifler ve velîleri iki kısma ayırmışlardır: Bir kısmı "duâ ehli"dir; musîbetlerin, felâketlerin, dertlerin, belâların defedilmesini Cenâb-ı Hakk'tan istekte bulunurlar, duâ ederler. Bir kısmı da "teslim ehli"dir; başa gelen kazâ ve kader, belâlara, musîbetlere Allah'tan geldiği için teslim olmuşlardır.

- Velîlerden duâ ehli olanlar başkadır. Onlar, bazen duâları ile iyiliği dilerler, yâni mutluluğa sebep olurlar; bazen de sögerler, yâni felâketi davet ederler.
- 1880 ● Velîlerden başka bir grup tanırım ki, onların ağızları duâyâ kapalıdır; onlar hiç duâ etmezler.
- O büyük insanlar, Allah'ın hükümlerine râzı olmuşlardır. Başa gelen ve gelecek kazâyı defetmeyi aramak, yâni duâ etmek; onlara haram olmuştur.
 - Allah'ın o has kulları; kazâda, başa gelen bir felâkette ayrı bir zevk bulurlar. Kazâdan, belâdan kurtulmayı dilemek ve duâ etmek onlara âdetâ küfür gelir.
 - Cenâb-ı Hakk onların gönüllerine öyle bir hüsn-i zan (=güzel zan) vermiştir ki, onlar, hiç bir gam ve hiç bir musîbet yüzünden matem elbisesi giymezler.²⁰¹

Bühlül'ün dervîşe sorusu.

- 1884 ● Bühlül bir dervîşe; "Ey dervîş; nasılsın, ne hâldesin? Durumunu bana anlat!" dedi.²⁰²

²⁰¹ Bu inançta olan velîler mihneti kendilerine nimet, zahmeti de rahmet bilirler. Çünkü, başına gelenlerin Hakk'ın takdiri olduğunu bilirler de Aziz Hüdayî hazretleri gibi;

"Hoştur bana senden gelen,
Ya gonca gül, yahud diken,
Ya hil'at ü yahud kefen,
Lûtfun da hoş, kahrın da hoş." derler.

Yahut da Fuzulî gibi bütün istekleri gönüllerinden atarlar, başa ne gelirse ona râzı olurlar.

"Bütün emelleri gönlünden eyleyüp ib'âd,
Ne verseler ana şâkir, ne kılsalar ana şâd"

derler ve Allah'tan daha çok dert ve ızdırab isterler. Yine Fuzulî gibi;

"Az eyleme inâyetini ehl-i derdden
Yâni ki çok belâlara kıl mübtelâ beni"

diye Allah'a yalvarırlar. "Hikmet; müminin kaybettiği bir nesnedir, nerede bulunursa bulunsun, onu alınız." diye buyuran sevgili, aziz, canımızın canı Peygamber Efendimiz(s.a.v.)'in emrine uyarak şunu arz etmek istedim: Büyük Rus romancılarından Dostoyevski sara illetine mübtelâ imiş. Bazen kendini kaybeder düşer, çırpınır durmuş. Bazı yaralar almış. Ağızından burnundan köpükler gelirmiş. Sara nöbeti geçip de kendine gelince; "Allahım; beni daha çok hırpala, daha çok ızdırıp ver! Seni seviyorum; senin verdiğin ızdırabları, acıları da seviyorum." diye yalvarmış.

²⁰² Bühlül: Abbasî halifelerinden Harun Reşîd devrinde Bağdat'ta yaşamış, hazırcevap ve güldürtücü, fakat çok derin mânâlı sözler söyleyen ârif bir kişi.

- Dervîş şöyle cevap verdi: "Dünyanın işi dâima murâdınca giden bir a- 1885
dam nasıl olur?"
 - Seller, dereler onun dileğine göre akarlar; yıldızlar o nasıl isterse öyle hareket ederler.
 - Hayat ve ölüm ona birer çavuş olmuşlardır da, sokak sokak dolaşıp onun dileğini yerine getirirler.
 - İsteddiği yere başsağlığı haberleri ulaştırır, istediği yere de gözyaşını tebrikleri yollar.
 - Hakk yolunda yürüyenler, O'nun adımına uyanlar, O'nun istediği şekilde yürürler. O yoldan geri kalanlar da, O'nun tuzağına düşerler.
- O'nun rızâsı ve emri olmadıkça dünyada hiç bir ağız gülemez! 1890
- Bühlül; "Pâdişahım!" dedi. "Doğru söyledin. Zaten bunun nûru, ferî senin yüzünde görünmektedir.
 - Ey gerçek velî; sen böylesin, hattâ yüz misli daha fazla hâldesin. Fakat sözlerini açıkla; daha açık anlat, güzel güzel bildir!
 - Öyle anlat ki, sözlerin faziletli olanların da olmayanların da kulaklarına gidince kabul etsinler.
 - Öyle bir anlat ki, sözlerinden herkes; üstün insanlar da basit insanlar da yararlansın, faydalansın.
- Söz söyleyen kemâl sahibi olursa, konuşmaları ile, hâli ile önünüze 1895
ma'rifetler, hakikatler sofrasını sererse, onun sofrasında her çeşit mânevî yiyecek bulunur.
 - O sofrada hiç bir misâfir aç kalmaz; herkes orada arzu ettiği, sevdiği mânâ yemeğini bulur.
 - *Kur'ân-ı Kerîm* gibi yedi kat mânâsı vardır; onda bilgili, seçkin insanlara da, bilgisiz, basit insanlara da nasip vardır."²⁰³
 - O dervîş; "Şu hakikat herkesçe anlaşılmalıdır ki, dünya Allah'ın emrine boyun eğmiştir, râm olmuştur.
 - Cenâb-ı Hakk'ın kazâsı ve hükmü olmayınca ağaçtan bir yaprak bile düşmez.

²⁰³ Bir hadîs-i şerifte; "Hakikaten *Kur'ân-ı Kerîm*'in zâhirî ve bâtinî mânâsı vardır. Bâtinî mânâsı da yedi katına kadardır." diye buyurulmuştur. Yâni *Kur'ân*'in anlayana göre ve gittikçe derinleşmek üzere yedi mânâsı beyan buyurulmuştur. Bazılarına göre de *Kur'ân*'da yapılması emredilen ve yapılmaması istenen Allah'ın emirlerine uyulursa mükâfat vaadedilen, uyulmazsa mucâzat edileceği bildirilen, hükmü katı olan, mecâzî ihtivâ eden âyetlerle peygamberlere ait kıssalar kastedilmiştir.

1900 • Allah; 'Gir' demeyince ağzında bulunan lokma bile boğaza doğru yol bulmaz.

• İnsanın görünmez yuları gibi olan, insanı çekip götüren istek ve arzular da, varlık sahibinin emrine, irâdesine bağlıdır.²⁰⁴

• Yerlerde, göklerde bir zerre bile O'nun hükmü olmadıkça kanat çırpıp uçamaz.

• Allah'ın kadîm ve ezeli fermânı olmadıkça hiç bir şey olmaz. O'nun kudreti ve yaratma gücü anlatılamaz; anlatmaya uğraşmak da hoş değildir.²⁰⁵

• Ağaçların yapraklarını tamam olarak kim sayabilir? Sonu olmayan varlık, Allah, nasıl anlatılabilir?²⁰⁶

1905 • Şu kadarını işit ve anla ki, hiç bir şey Allah'ın emir ve irâdesi olmayınca vukua gelmez!"

²⁰⁴ Bu beyitte Hûd Sûresi'nin şu meâldeki 56. âyetine işâret vardır: "Hareket eden hiç bir insan ve hayvan yoktur ki, Allah onu alni saçından tutup dilediği, irâde eylediği tarafa çekmesin. Rabbim hakikaten doğru bir yolda hareket eder."

²⁰⁵ Âriflerden birisi şöyle buyurmuş:

اگر هزار ساله همه خلق کائنات
فکرت کنند در صفت قدرت خدا
آخر بعجز معترف آیند که ای اله
دانسته شد که هیچ نه دانسته ایم ما

"Eğer kâinattaki bütün varlıklar binlerce sene Allah'ın kudret sıfatı, yaratma gücü üzerinde düşünselerdi, en son acz ve za'flarını itiraf ederek; 'Yâ Rabbi; senin hakkında bir şey bilmediğimiz şimdi anlaşıldı.' diyeceklerdi." Peygamber Efendimiz de bir münâcaatında;

سبحانک ما عرفناک حق معرفتک یا معروف

"Ey güzellik ve ululukta, Rahmân ve Rahîm sıfatları ile muttasıf olan ve öylece bilinen Rabbim! Sen, her kusur ve noksandan münezzehsin, seni tam hakîkatinle ve şânına yaraşır bir irfânla bilemedik." diye buyurmuştur. Hakk'ın kudretini anlatmaya uğraşmak hoş değildir. Çünkü bir ârif aynen şöyle buyurmuştur: "İnsanın Allah'ı idrâk etmekten âciz olduğunu idrâk etmesi, en büyük ve hakîkî bir idrâktir." Peygamber Efendimiz; "Seni, tam hakîkatinle idrâk edemedik." dedikten sonra biz âciz insanlar ne söyleyebiliriz?

²⁰⁶ Şâirlerimizden birisi;

"Akıl biliyor ki var bir Allah
Mahiyeti anlaşılıyor... âh!"

diye yazmıştır.

"Ta'rife gelir mi hiç Mevlâ,
Ta'rîfine gitmemektir evlâ."

Allah'ın takdiri kulun rızâsıdır.

• Allah'ın takdiri, kulun rızâsı olur. Kul ilahî takdire râzı olur, onun hük- 1906 müne uyar. Yâni, Cenâb-ı Hakk ne takdir etmişse kul ona râzı olur.

• Bu; zorlama değil; bir karşılık, bir sevap umarak da değil; kulun gön- lü, tabiatı bunu hoş görür.

• Kendisi için azıcık bir şey bile dilemez ve tatlı yaşayışın tadının peşine de düşmez. Yâni, maddî yönden mutlu olarak yaşamayı da istemez.

• Her kimde ezeli emre uyma huyu varsa, ölüm ve hayat onun için bir- dir.

• Artık o, hazîne ve defîne için değil, Allah için yaşar. Ağrı, sızı, zahmet, 1910 mihnet, hastalık korkusundan ölmez; Allah rızâsı için ölür.

• O kâmil insanın imanı, Allah rızâsı içindir; cennet için, ağaçlar için, de- reler için değildir.²⁰⁷

²⁰⁷ Yunus Emre hazretleri;

"Cennet cennet dedikleri,
Birkaç evle, birkaç huri,
İsteyene ver anları,
Bana seni gerek seni."

demedi mi? Râbi'atü'l-Adeviye hazretleri de; "Yâ Rabbi! Ateşinden korkarak yahut cenneti umarak sana kullukta bulunmadım. Ben, Sen'i bulmak, sana kavuşmak için ibâdet ettim." diye Hakk'a yalvarmıştı. Ebû Hâzîm Medenî hazretleri ise; "Ben, ce- hennem azabından korkarak Rabbim'e ibâdet etmekten utanırım. Çünkü o vakit, korkmazsa iş görmeyen kötü bir köle gibi olurum. Kezâ, cennet için ibâdetle bulun- maktan da utanırım. Çünkü o zaman ben, ücreti verilmezse çalışmayan amele gibi olurum." diye buyurmuştu. Rivâyete göre büyük sûfi Amr bin el-Fâriz hazretleri can vermek üzere iken, Şeyh Burhaneddin İbrahim yanına gitmiş ve selâm vermiş. İbn-i Fâriz selâmını almakla beraber; "Yâ İbrahim! Senin velîlerden olduğunu sana müjde- lerim." dedi. Şeyh Burhaneddin İbrahim; "Bunu nereden çıkardın?" diye sordu. İbn-i Fâriz; "Ben ölürlen velîlerden birisinin yanına gelmesini Hakk'tan niyaz etmişim; sen geldin. Anladım ki sen de onlardansın." Şeyh Burhaneddin diyor ki: "Cennet İbn-i Fâriz'a göründü. Onu görünce rengi attı ve âh ederek şu beyti okudu:

ان کان منزلتی فی الحب عند کم
ما قد رأیت فقد ضیعت ایامی

'Allahım! Sen'in indinde (=yanında) benim derecem bu ise, ben ömrümü boşuna har- camışım!' Ben; 'Efendim bu makam cennet makamıdır, çok yücedir.' dedim. Şeyh hazretleri; 'Yâ İbrahim! Râbi'atü'l-Adeviye bir kadın iken cehennem korkusu ve cennet arzusu ile değil, ancak Hakk'ın cemâlini görmek, Hakk'a kavuşmak için ibâ- det ettiğini söylemişti. Bu makam, o makam değildir.' dedi. Ondandı sonra gülererek rû- hunu teslim etti. Muradının hasıl olduğunu gülüşünden anladım." Rivâyet ederler ki;

• Candan müslüman olan bir kâfirin kâfirliği terketmesi de, Allah sevgisi içindir. Yoksa; "Cehenneme gideceğim, ateşe atılacağım." diye korktuğu için değildir.

• İnsan-ı kâmilin huyu, ezelden böyle gelmiştir. Bu huy; riyâzatla, çalışmakla, araştırma ile kazanılmaz.

• O; Allah'ın rızâsını görünce güler, kazâ ve kaderin hükmü ona şekerle yapılmış helva gibi gelir.

1915 • Dünya, huyu ve yaratılışı böyle olan bir kulun emir ve fermânına uymaz mı?

• Durum böyle olunca, bu kul ne diye; "Allahım; başıma gelen bu felâketi, bu belâyı, kazâyı sen değiştir!" diye yalvarsın, ne diye duâ etsin?

• Kendi ölümü de, çocuklarının ölümü de ona helva gibi tatlı gelir. Çünkü bütün bunlar, Allah rızâsı içindir.

• Çocuklarının ölümü, o vefâlı insana, fakir bir ihtiyara kadayıf nasıl tatlı gelirse öyle tatlı gelir.

• Öyle ise neden duâ etsin? Ancak, lûtf sahibi Allah'ın rızâsını duâda görürse, o başka...²⁰⁸

1920 • O doğru yolu bulmuş kâmil insanın duâsı da, şefâati de kendi merhametinden ötürü değildir; Allah'ın ilhâmı ile.

• O büyük insan ilahî aşkın çerağını gönlünde yaktığı an, kendi merhametini de yakmış, yandırmıştır.

• Sanki onun sevgisi, ilahî aşkı vasıflarına, huylarına cehennem olmuştur da onun bütün vasıflarını, huylarını yakmış, yok etmiştir.

bir gün Râbi'atü'l-Adeviye hazretleri bir elinde su dolu bir kova, bir elinde de ateş dolu bir kürek ile hızlı hızlı gidiyormuş. "Yâ Râbi'a! böyle acele ile nereye gidiyorsun?" diye soranlara; "Bu ateşle cennet köşklerini yakmaya, bu su ile de cehennemi söndürmeye gidiyorum. Böylece müminlerin cennet zevki ve cehennem korkusu ile yaşamalarını önlemek istiyorum." diye cevap vermiştir.

²⁰⁸ Olgun mümin, nefsanî öfkelerinden, cismanî arzularından kurtulup Hakk'la bakı olduğu için her hususta Hakk'ın hükmüne râzî olmuştur. Kahır da, lûtf da onun için bir olmuştur. Bu mertebeye gelen insan bir şeyin olması veya olmaması için niçin duâ etsin? Herşey Hakk'tan geldiği için duâ etmek, Hakk'ın emrine, takdirine karşı gelmek gibidir. Fakat Allah'ın rızâsının duâ etmelerinde olduğu görülürse, o vakit Allah'a yalvarırlar. Nitekim; Eyyûb Peygamber senelerce hasta yattığı hâlde; "Yâ Rabbi! Bana şifa ver!" diye duâ etmemişti. Sonra Allah'ın rızâsının duâ etmesinde olduğunu anlayınca; "Yâ Rabbi! Bana hastalık geldi. Sen ise merhametlilerin merhametlisisin." diyerek hastalıktan kurtarılmasını niyâz etti.

Şeyh Dakûkî ve kerâmetleri.

• Ezel kâtipleri Dakûkî'ye hoş bir hâl, hoş bir başlangıç yazmışlardır. Çünkü o hem Hakk âşığı idi, hem de kerâmet sahibi kâmil bir insan idi.²⁰⁹

• Yeryüzünde yaşıyordu, ama sanki o gökteki ay gibi idi. Nefislerinin 1925 karanlık gecelerinde yürüyenlerin gönülleri, onun nûru ile aydınlanırdı.

• Bir yerde az otururdu. Bir köyde iki günden fazla kalmazdı. "Bir evde iki gün kalırsam" derdi, "Oranın sevgisi gönlümde alevlenir.

• Eve barka aldanmaktan, onlara bağlanıp kalmaktan çekinirim de; 'Haydi ey nefsim!' derim, 'Kâr elde etmek için yola düş.'²¹⁰

• İmtihanda başarı elde etmek için, gönlümü hiç bir yere alıştırmam, hiç bir yere takılıp kalmam."

• Şeyh Dakûkî gündüzleri yolculukla geçirirdi, geceleri de namaz kı- 1930 lardı. Kalp gözü, doğan kuşu gibi pâdişaha karşı açıktı.

• O, kötü huylu oldukları için değil de, kendisini tamamiyle Hakk'a vermek için halkla ilgisini kesmişti. Erkeklerden de, kadınlardan da ayrılmıştı. Bu ayrılık da ikilik yüzünden, yâni halkı ve Hakkı ayrı ayrı gördüğünden değildi.

• Halka şefkat gösterirdi, onlara su gibi yararlı idi. Suçlulara hoş bir şefaatçi idi. Duâsı da Allah tarafından kabul edilirdi.

• İyiyi de, kötüyü de esirgerdi, insanlara anadan da babadan da daha şefkatli idi.

• Bunca takvâsı ile, bunca evrâdı ile, bunca ibâdeti ile, yine de Allah'ın 1945 has kullarını arardı, onları görmeye giderdi.

• Zâten seyahatlerinin asıl maksadı da bu idi. Bir an bile olsun, bir Allah adamı ile buluşmak ve onunla konuşmak arzusunda idi.

• Yolda giderken durmadan şu niyâzda bulunurdu: "Yâ Rabbi! Sen beni has kullarınla buluştur, onlarla dost et!"

²⁰⁹ Dakûkî nâmındaki velînin kim olduğu, nerde yaşadığı bilinmiyor. Ancak, Hz. Mevlâna'nın gençken tahsil için gittiği Haleb'de, 1247'de Hama'da vefat eden Bağdadlı Abdülmümin bin Muhammed'in Dakûkî diye anıldığını duyduğu tahmîn edilmektedir. Hattâ Mevlâna'nın Abdülmümin'le görüşmüş olması ihtimal dâhilindedir.

²¹⁰ Kâr elde etmek, zenginleşmek, maddî zenginlik, maddî kazanç değildir. Tamamiyle mânevî kazanç, kemâle ulaşmak, noksanlardan kurtulmak, mânen kâr elde etmek anlamına gelmektedir.

- Yâ Rabbi! Ben gönlümün tanıdığı o has kullarının kuluyum, kölesiyim.
 - Ey canımın canı, canımın Allah'ı! Tanımadıklarımı da, benim gibi perde arkasında kalmış kuluna merhametli kıl."
- 1950 ● Cenâb-ı Hakk da ona derdi ki: "Ey büyük velî, bu ne aşkıdır? Bu ne harârettir? Bu ne kanılmaz susuzluktur?
- Beni seviyorsun, benim sevgime kavuşmuşsun, başka ne arıyorsun? Ne istiyorsun? Allah seninle beraber iken, insanı ne diye arzu ediyorsun?"
 - Dakûkî dedi ki: "Ey sırları bilen Rabbim! Gönlüme yalvarış, niyâz kapısını sen açtın.
 - Ben sırlar denizinin ortasında oturmuştum, ama, testinin suyundan da, yâni ilâhî sırlara âşına olan büyük velîlerin himmetinden de, ümidimi kesmemiştim.
 - Ben, Dâvud peygamber gibiyim, doksan koyunum var, öyle iken arkadaşımın bir koyununa da tama' ediyorum.²¹¹
- 1955 ● Allah'ım, senin aşkıdaki hırs, iftihar edilecek, övünülecek bir mertebedir. Senden başkasının aşkına düşüp harîs olmaksın noksanlıktır, ayıptır."
- 1973 ● Allah rahmet eylesin Dakûkî demişti ki: "Doğu ile batı arasında, yâni rûhânî âlemlerle maddî âlem arasında nice yıllar yolculuk ettim.
- Allah'ın aşkı ile aylarca, yıllarca yolculuk ettim. Geçtiğim yollardan haberim bile yoktu. Hakk'ın yarattıklarına, kudretine, sanatına hayran olarak nice yerler dolaştım, durdum."
- 1975 ● Biri ona; "Yalın ayak, dikenlere, taşlara basarak gidiyorsun." dedi. Dakûkî; "Ben gördüklerime hayran olmuşum, kendimde değilim, şaşırmışım kalmışım." diye cevap verdi.
- Sen yere basan, dikenler ve taşlar üzerinde yürüyen, bu ayakları görme, çünkü âşık gerçekten de gönül yurdunda sefer eder, sanki gönüle basar da yürür.
 - Gönül; yolu, menzili, konak yerini, yolun kısırlığını ve uzunluğunu ne bilir? Çünkü o, rûhu okşayan, ona ihsanlarda, lûtuflarda bulunan Hakk'ın mestî olmuştur.

²¹¹ Bu beyitte Sad Sûresi'nin 21-25. âyetlerine işâret edilmiştir. Hüseyin Vâiz bu âyetlerin tefsirinde diyor ki: "Bu kıssayı şerîhat ve akıl kabul etmeyecek bir şekilde tefsirler açıklamışlardır. En doğru olanı şudur ki: Urba ismindeki bir kimse bir kadını sevmiş, onu almak istemişti, vermediler. Sonra Davud (a.s.) 99 karısı varken, o kadını istedi ve nikâhla aldı.

- Uzunluk, kısalık, bedenî sıfatlarıdır. Rûhların seyri, gidişi ise, bedenîkine benzemez, bir başka çeşittir.
- Ey sâlik! Sen babanın erlik tohumundan, akıl ve şuur sâhibi oluncaya kadar bir çok değişiklikler geçirdin, durumdan duruma yolculuk ettin, fakat bu yolculuk vaktinde ne adım attın, ne konakladın, ne de kona-göçe geldin.
- Bedenimiz yolculuğu rûhumuzdan öğrenmiştir. Rûhun gezip yürü-1980 mesî; keyfiyetsiz, neliksiz ve niteliksizdir.
- Şimdi Dakûkî de bedenle gezmeyi bırakmıştır da, mânevî bir keyfiyete bürünüp gizlice gitmektedir.
- Dakûkî dedi ki: "Bir gün kâmil bir insanda sevdiğim Allah'ın nûrlarını göreyim diye özlem içinde idim.
- Ben bir damlada denizi, bir zerreye sığan güneşi görmek istedim. Adım adım bir deniz kıyısına vardım. Gün gitmişti, akşam olmuştu.
- Birdenbire uzakta yedi mum gördüm. O kıyıya, mumların bulunduğu 1985 yere doğru koştum.
- O yedi mumun her birinin nûru pek hoş bir şekilde gökyüzüne kadar yükselmişti.
- Şaşırdım kaldım, hattâ bu hâle, şaşkınlık bile şaşırdı. Hayret dalgası aklın başını aştı.
- Bunlar ne çeşit mum? Bunları kim uyandırmış, kim parlatmıştı? Bu kadar parlak oldukları hâlde, halkın gözleri nasıl oluyordu da bu mumları göremiyordu?
- Aydan daha parlak olan bu mumların karşısında halk, nasıl oluyordu da başka kandil aramakta idi.²¹²
- Halkın gözlerinde ne şaşılacak bağlar var ki; dilediğini doğru yola ge-tiren Rabbim, onların gözlerini bağlamış da, bunları görmüyorlar' di-yordum.

²¹² Şârih İsmail Ankaravî Hazretlerine göre bu yedi mum, velîlerin en ileri gelenlerinden olan ve yaşayan abdalları, yedileri göstermektedir. Dakûkî onların maddî varlıklarını görmeden önce rûhânîyet ve nûrânîyetlerini görmüştür. Çünkü dünya ile âhiret arasında âlem-i misâl denilen bir âlem vardır. Dünyada bulunan her şeyin orada bir misâlî, benzeri vardır. O misâl çoğu zaman başka sûrette görünür. Meselâ: Bilgi; orada süt, aşk; şarab, bilginler; meyveli ağaç, velîler de; parlak mum olarak görünür. Görülen rüyaların çoğu bu misâl âleminde. Kemâl sâhibi insanlar, o âlemi o rüya hâlinde; seçkin kişiler ise uyanık gibi görebilirler.

- Yine baktım gördüm ki: O yedi mum, tek bir mum oldu da, onun nûru, gökyüzünün yenini, yakasını yırtarak, daha yücelere yükseliyordu.
 - Derken o bir mum; yine yedi mum oldu, benim hayranlığım ve mestliğim artıkça arttı.
 - Mumların birleşmesini dil ile anlatmağa imkân yoktu. Birleşmeyi açıklamak, ne dile sığar, ne söze gelir.
 - Gözün bir an içinde, bir kerre görüp anladığını, dil yıllarca anlatamaz.
- 1995 • Aklın anlayışının bir an içinde gördüğünü, anladığını kulak yıllarca dinlese, anlayamaz.
- İnsanın zâhiren gördüğünü, bâtinen akli ile idrâk ettiğini anlatmanın sonu yoktur. Ey sâlik, sen kendine doğru git ve her şeyi kendinde bulmaya çalış, sen öyle bir âlemsin ki, ben sana lâyük olan senâyı ifâdeden âcizim.
 - Bu mumlar; Cenâb-ı Hakkın, akıl almaz büyüklüğünün bazı belirtileri midir, nedir? diye, o mumlara doğru koşarak biraz daha ilerledim.
 - Nihâyet kendimden geçtim, aklım başımdan gitti, harab ve perişan bir hâlde idim; hızlı koştuğum için düştüm, yerde kaldım.
 - Bir zaman bu hâlde, kendimden geçmiş, aklım başımda olmaksızın yerlere serildim, toprak üstünde uzandım kaldım.
- 2000 • Derken yine aklım başıma geldi. Kalktım, yürümeye başladım. Yürüyordum ama, ne başım vardı, ne de ayağım; sanki başsız ve ayaksız yürüyordum.
- Bir de baktım ki, o yedi mum, nûrlu yedi insan oldu. Onların nûrları gök kubbe kadar yükseliyordu.
 - Onların nûru karşısında günün aydınlığı, duman gibi kalyordu. O yedi insanın nûru, bütün nûrları, aydınlıkları silip süpürüyordu.
 - Sonra o yedi nûrlu insan, birdenbire yedi ağaç şekline girdi. O ağaçlardaki yeşilliğin güzelliğinden gözüm neşelendi, içim açıldı.
 - Yapraklarının çokluğundan dalları görünmüyordu. Sonra meyvelerinin bolluğundan yapraklar görünmemeye başladı.
- 2005 • Her ağacın dalı, göklere yükselmiş, sidreyi aşmıştı. Hattâ sidre de ne oluyor? O dallar imkân âlemini bile aşmış, o âlemin dışına çıkmıştı.
- O ağaçlardan her birinin kökü, yerin dibine varmış, öküzden, balıktan daha aşağılara kol atmıştı.
 - Köklerinin yüzleri, dallarının yüzlerinden daha da güzeldi, onların bu güzellikleri, bu acâib hâlleri yüzünden alt üst olup gitmişti.

- Olgunluktan yarılan, çatlayan her meyveden su gibi nûr şimşekleri çakmakta idi.
 - Bu daha şaşılacak şeydi ki: Ovadan, çölden yüzbinlerce halk geliyor, o ağaçların buldukları yerden geçip gidiyordu.
- Sıcaktan bunalmış halk, bir gölgelik bulmak arzusu ile can verirlerdi; 2010 o zavallılar, kilimden, keçeden gölgelik yapıyorlardı da;
 - Yanı başlarında bulunan ağaçların gölgelerini hiç mi hiç görmüyorlardı. Böyle görmeyen hasta gözlerle yüzlerce yazıklar olsun.²¹³
 - Allah'ın kahrı, böyle gözleri mühürlemiş ki, onlar "Ay"ı görmesinler de çok küçük bir yıldız olan Sühâ'yı görsünler.
 - Bunlar bir zerreyi görürler de güneşi görmezler. Fakat yine de Allah'ın lûtfundan ve kereminden ümit kesilmez.
 - Oradan geçen kervanlardaki insanlar, aç ve azıksız oldukları hâlde ağaçlardan dökülen olgun meyveleri göremiyorlar. Yâ Rabbi, bu nasıl bir iştir? Nasıl bir sihirdir?²¹⁴
- Hakkın bu nimetleri varken, halk çürümüş elmaları topluyor, gıdasız- 2015 luktan boğazları kurumuş hâlde pörsümüştü meyveleri yağmalamak için birbirlerine giriyorlar.
 - Halbuki nûr ağaçlarının dallarındaki her yaprak; 'Ne olurdu, bizi bil-selerdi!' deyip duruyor.²¹⁵
 - Her ağaçtan; 'Ey bahtsız kişiler, bize gelin, bize gelin!' diye sesler gelmede.
 - Fakat Allah'tan ağaçlara; 'Biz onların gözlerini bağladık, hayır, onlar için sığınacak yer yoktur.' diye nidâ gelir.²¹⁶
 - Eğer onlara birisi: 'Şu tarafa gelin de şu ağaçlardan, yâni velîlerden mânen faydalanın, saadetler devşirin' dese;
- Hepsi birden; "Bu miskin sarhoş, Allah'ın takdiri ile çıldırmış." 2020
- ²¹³ Şöyle bir hadîs-i şerîf vardır: "Dünya, âhîret ehline haramdır. Âhîret de, dünya ehline haramdır. Dünya ve Âhîret de, Allah ehline haramdır." *Câmi'u's-Sağîr* c. II, s. 14.
- ²¹⁴ Buradaki ağaçlardan maksat; âlimler, âriflerdir. Meyveler; onların sözleri, kervanlar; şerîat ve tarikat adamlarıdır. İşte dervişlik yoluna düşenler, cennet ağaçları gibi olan ârifleri görmezler de, âlim taslaklarına, ârif mukallitlerine giderler. Onlardan yararlanmak isterler. Mârifet ve hakîkate susuz oldukları hâlde, onların meyveleri sayılan sözlerinden yararlanırlar.
- ²¹⁵ Yâsin Sûresi'nin 25. âyetine işâret var.
- ²¹⁶ Kıyâme Sûresi'nin 10-12. âyetlerine işâret var.

- Bu miskinın beyni, sonu gelmez hülyâ, ve riyâzatla soğan gibi çürümüş' derler.²¹⁷
- Halkı velilere çağırın kişi de, şaşırıp diyor ki: 'Yâ Rabbi, bu hâl nedir? Halkın gözlerindeki bu perde nedir? Halkın bu sapıklığa düşmesi neden?'
- Çeşit çeşit halk, yüzlerce akılla, fikirle mânâ tarafına, Hakk tarafına bir adım bile atıp gidemiyorlar.²¹⁸
- Halkın akıllı ve zeki geçinenleri de hep birden böyle güzel bir bağı, nûr ağaçlarının salındığı bu eşsiz bahçeyi görmez olmuşlar da inkâr ediyorlar, onların bu azgınlığına, bu isyânına bakıyorum da şaşırıyorum.

2025 • Yoksa ben mi delirdim, ben mi şaşırıldım? Şeytan başıma bir şey mi vurdu!

- Her an gözlerimi oğuşturuyorum da; 'Hayâle mi kapıldım? Rüyâ mı görüyorum.' diyorum.
- Fakat bu nasıl rüyâ olur ki, ben ağaçların yanına gidiyorum, ve onların meyvelerinden yiyorum. Buna nasıl inanmayayım?
- Sonra yine inkâr edenlere bakıyorum, bu mânâ bahçesinden, bu rûhânî bağdan haberleri yok.
- Hâlbuki o inkârcıların hepsi de, yoksulluk ve ihtiyaç içinde kıvranıyorlar, onlar yarım koruk için can verecek derecede fakir oldukları hâlde;

2030 • Bir ağaç yaprağının özlemi ve hırsı ile derin derin âh edip dururlar ken..

- Bu halkın milyonlarcası, o ağaçlardan ve o meyvelerden kaçıyorlar. Tekrar ediyorum; 'Acaba ben kendimde değil miyim, acaba ben bir hayâl dalına mı tutunmuşum?'

2035 • Peygamberler; kötü kişilerin birlikte yalanlamalarına baktılar da, peygamber oldukları hâlde, onların bile içlerine bir şüphe, bir zann düştü.

- Şüpheden sonra onlara, bizim yardımımız geldi. Sen de halkı inkâr edenleri terk et de, can ağacına çık, yâni velilere yaklaş.

²¹⁷ Velîleri tanımak, peygamberleri bilmekten güçtür. Çünkü peygamberler, insanları Hakk'a dâvete memur edilmişlerdir. Onlar kesin olarak bilinirler. Velîler ise böyle değildir. Bu sebeple onlar, peygamberler gibi vazifelerini söylemezler. Hele onların bir de örtülü olanları vardır ki: "Benim velîlerim; kubbelerim, yâni göklerin altında gizlidir. Onları benden başka kimse bilmez." kudsî hadîsi gereği bu büyük zâtları Allah'tan başka kimse bilemez.

²¹⁸ A'raf Sûresi'nin 179. âyeti ile Bakara Sûresi'nin 7. âyetine işaret var.

- Can ağacının meyvelerinden ye, kimin nasibi ise, kime müsaade edilmişse ona da ver deniyordu. Böylece her an ona bu çeşit sihirler öğretiliyordu.

- Hiç bir şeyi duyamayan, anlayamayan halk ise; 'Tuhaf şey bu dâvet sesleri sizden geliyor?' diyorlardı. 'Çünkü ovada ne ağaç var, ne meyve.'

- Bir kara sevdaya tutulmuş abdalların sözlerinden bıktık, usandık. Yıkınızda bağ, bahçe var, sizler için sofralar yayılmış, diyorlar. Hani, nerede sofralar?

- Gözlerimizi ovuyoruz da bakıyoruz ki, burada bağ, bahçe yok; yakıp kavuran kuru bir çöl, yâhut da zor, sarp bir yol.

- Şaşılacak şu ki bu kadar uzun dedi-kodu, nasıl olur da asılsız olur? Peki bağ, bahçe varsa nerede?'

- Ben de o inkâr edenler gibi, daimâ bu görüntüler, bu hâller şaşılacak şey diyordum. Allah'ın san'atı neden bu çeşit bir mühür vurdu? Ne diye gözlerini görmez etti?"²¹⁹

- Ey Dakûkî, hızlı yürü git, fakat kendine gel de sus, etrafında duyup anlayan kulak kılığı varken, ne vakte kadar söylenip duracaksın?

- Dakûkî dedi ki: "Bahtım yüzüme güldü. Daha ileri vardım. O yedi ağacın hepsinin de bir ağaç olduğunu gördüm.

- Her an bir ağaç yedi ağaç olmakta, sonra yedi ağaç tekrar bir ağaç hâline gelmekte idi. Bu durumda şaşkınlıktan ne hâle geldim, ben de bilmiyorum.

- Sonra o ağaçların namaz kıldıklarını gördüm. Onlar cemâat gibi saf olmuşlar, namaza durmuşlardı.

- Bir ağaç imam gibi öne geçmiş, öbürleri onun arkasında kıyâm hâlinde idiler.

- Ağaçların namazdaki insanlar gibi kıyâmları, rukû'a varmaları, secde-ye kapanmaları, beni büsbütün duygulandırdı, şaşırttı.

²¹⁹ Velîler hakkında halkın görüşü üç türdür: Bir kısmı Allah'ın velîlerini tamamıyla inkâr eder. Bunlar ilâhî yardımdan mahrum kalmış zavallılardır. Bir kısmı, eski devrelerde gelmiş velîlerin kerâmetini kabul eder. Kendi zamanındaki velîlere inanmaz. Üçüncü kısım ise; evliyânın kerâmetini tasdik etmekle beraber zamanındaki velîyi kabul etmez. Bu üçüncü gruba dâhil olanlar için büyük bir ârif demiştir ki: "Gönül sahibi velîler çekilip gittiler de, aşk şehri boş kaldı deme. Bugün de cihan Şems-i Tebrîzî gibi velîlerle doludur. Fakat Mevlâna gibi bir Hakk aşığı nerede?"

● Ağaçları bu hâlde görünce, Cenâb-ı Hakk'ın *Kur'ân*'daki; 'Yıldız da, ağaç da secde eder.'²²⁰ âyetini hatırladım.

● Bu ağaçların ne dizleri, ne de belleri var. Öyle olduğu hâlde bunlar nasıl oluyor da namaz kıyorlar? Bu ne biçim namazdır, yâ Rabbi?

● Diye şaşkınlığımı belirtirken; 'Ey nûrlu Dakûkî! Sen hâlâ bizim işlerimize şaşıyor musun?' diye Hakk'tan bir ilham geldi.

● Bir zaman sonra o ağaçlar, yedi kişi oldular, hepsi de tek olan, benzeri bulunmayan Allah'ın huzûrunda diz çökmüşlerdi.

2055 ● Gözlerimi ovuşturdum ve o yedi arslan kimlerdir? Dünyada ne iş tutarlar? diye baktım.

● Sonra yol aldım, onlara doğru yürüdüm, yanlarına yaklaşıncaya, uyanık bir gönülle selâm verdim.

● Onlar; 'Ey Dakûkî! Ey büyüklerin kendisi ile övündükleri, baş tacı olan kişi, biz de sana selâmlar ederiz, mutluluklar dileriz.' dediler.

● Kendi kendime; 'Beni nasıl oldu da tanıdılar?' dedim. Bundan önce beni hiç görmemişlerdi.

● Gönlümden geçeni çabucak anladılar da, birbirlerine bakışmaya başladılar.

2060 ● Gülerek bana cevap verdiler: 'Ey azîz!' dediler, 'Bu sır şimdi sana da gizli midir?

● Allah'ın aşkı ile hayrete düşmüş olan bir gönüle, sağın, solun yâni bütün dünyanın sırları nasıl gizli kalır?'

● Ben yine kendi kendime; 'Bunlar hakîkate ermişler, hakikat âlemine ulaşmışlar, a'lâ, fakat bu sûrete ait adı, bu sûrete ait harfi nasıl biliyorlar?' dedim.

● İçlerinden biri; 'Velî bir adı bilmezse, bilmiş ol ki, o bilgisizliğinden değildir, istiğrak hâlinde, yâni kendinden geçmiş bir hâlde bulunuşundandır.'²²¹

²²⁰ Rahman Sûresi'nin 5- 6. âyetlerine işaret edilmektedir.

²²¹ İstiğrak: Velîlere has bir hâldir ki, bu hâle gelince velînin Hakk'ın müşâhedesi ile kendini ve bütün varlıkları kaybetmesidir. İstiğrak hâlinde olanların bazıları, kendilerini bilmemekle beraber, şeriatın kurallarından hiç bir şeyi terk etmezler, şeriaten kıl kadar ayrılmazlar. Bunlara "mahfûz" denilir. Allah onları, dîninin erkânından bir tekini bile terk etmekten muhâfaza buyurmuştur. Şeyh Sadî hazretleri istiğrak hâlinde bulunduğu hâlde, namaz vakti olunca, abdest alır, namazını kılardı. Şeyh-i Ekber hazretleri de, bir mescitte imamlık ederken, kendisinde istiğrak vâki olmuş, o hâlde iken de imamlık vazifesini yerine getirmişti.

● Ondan sonra; 'Ey temiz dost, biz namazda sana uymak istiyoruz.' dediler.

● Ben de; 'Peki!' dedim. 'Ancak bir zaman müsaade ediniz, mühlet ve- 2065 riniz, benim zamanın devrine ait zorluklarım var.

● Sizin tertemiz sohbetinizle, toplu dostluğunuzla, o zorluklar çözülsün. Üzüm bile topraktan tek başına değil, salkım hâlinde çıkar. Bir arada sohbetlerle yetişir ve üzüm üzüme bakarak korukluktan kurtulur.

● İçi özle dolu, sağlam bir tohum, kereminden, lûtfundan ötürü kara toprakla dost olur. Onunla sohbet eder, konuşur, görüşür.

● O kırmızı veya sarı rengi, kokusu kalmayınca kadar kendini toprakta mahv eder. Böylece benliğini yok eder de, gerçek varlığını bulur.

● Tohum tohumluktan çıkıp toprak içinde yok olunca, gönlündeki darlık (=kabz) hâli kalmaz. Kol kanat açar, ferahlığa (=bast) ulaşır ilerler.²²²

● Böylece o tohum, ash olan toprağa karşı, benlikten kurtulup, kendin- 2070 den geçince, onun tohumluk sûreti gider, onda mânâ cilvesi başlar.'

● 'Fermân senindir.' diye baş eğdiler. Bu baş eğmelerinden öyle bir harâretlendim, gönlümde öyle bir sıcaklık hissettim ki;

● Bir müddet o seçilmiş kişilerle mürâkabeye daldım, kendimden geçtim.

● O müddet içinde, rûhum, zaman kaydından kurtuldu. Zâten zaman, genci ihtiyarlatır.

● 'Bu sözün sonu yoktur. Ey Dakûkî! Namaz vakti geldi, çabuk ol, ileri 2084 geç, bize imam ol.

● Ey cihanın eşsiz velîsi, bize iki rekât namaz kıldır da, zaman değerlen- 2085 sin, seninle süslensin.

● Ey gözleri nûrlu imam, haydi namazı kıldır, kendisine uyulan imamın gözlerinin nûrlu olması gerektir."

● Nihayet Dakûkî imam olarak namaza durdu.

2176

● Yediler, o büyük velîler onun arkasında namaza durdular. İşte çok güzel bir cemâat, işte seçilmiş bir imam.

²²² Kabz hâli: Maddî hiç bir sebep yok iken, gönlün mânevî bir sıkıntıya uğraması, insanın sebepsiz olarak içinde bir sıkıntı, üzüntü, bir melâl duyması.

Bast hâli: Yine maddî bir sebep yok iken, gönlün bir ferahlık içinde bulunması, insanın kendini mutlu hissetmesi, mânevî zevkler içinde olması.

- Onlar namazda iken denizden; "İmdâd, imdâd!" sesi duyuldu ve Dakûkî'nin gözü, ister istemez deniz tarafına düştü.
 - Dalgalar arasında kazâya uğramış, belâlara düşmüş, hâli kötülemiş bir gemi gördü.
- 2180 ● Hem gece idi, hem hava bulutlu idi, hem de dalgalar pek büyüktü. Bu üç karanlıkla beraber, batma, boğulma korkusu vardı.
- Azrâil gibi sert ve korkunç bir kasırga kopmuştu, soldan, sağdan dalgalar kabarmakta idi.
 - Gemidekiler korkudan bitmiş, erimişlerdi. Feryâdları göklere yükseliyordu. Feryâd ederek ellerini başlarına vuruyorlardı. Kâfiri de, dinsizi de, hepsi imana gelmiş, kendilerini Allah'a vermişlerdi.
 - Zavallılar, o korkulu zamanda, Allah'a yüz türlü yalvarışta, yakarıştta, candan, gönülden ahidlerde bulunuyorlar, adaklar adıyorlardı.
- 2185 ● Ömürlerinde yüzlerini bir kere bile kıbleye çevirmemiş olanlar; başlarını açmışlar, secdeye kapanmışlardı.
- Onlar dostlarını, dayılarını, amcalarını, hattâ babalarını, annelerini bir daha görmekten ümitlerini kesmiş bir hâlde idiler.
 - Kötü bir adam, can çekişirken korkudan nasıl takvâ sahibi olursa, fırtınaya tutulmuş gemide bulunanlardan zâhidler de, fâsıklar da o anda takvâ sahibi olmuşlardı.²²³
- 2208 ● Dakûkî gemide kopan kıyâmeti görünce merhameti coştı, gözyaşları akmağa başladı.
- "Yâ Rabbi!" dedi, "Onların yaptıklarına bakma, ey lütfu sonsuz olan pâdişah, sen, ellerinden tut, onları kurtar.
- 2210 ● Ey kudretli eli denizlere de, karalara da erişen Rabbim! Sen onları selâmete ve hoşça rahatlıkla kıyıya ulaştır.
- Ey ebedî kerem sahibi, merhamet sahibi, o kötü kişilerden, bu kötülügü gider.
 - Ey bedâva olarak yüzlerce göz ve kulak ihsan eden, ey rüşvet almadan akıl, fikir bağışlayan!

²²³ İnsanların hâli hep böyledir. Selâmette ve sağlıklı oldukça, Allah çoğunun hatırına bile gelmez. Fakat bir belâyâ, bir felâkete uğradıkları zaman; "Aman Allah'im!" demeye mecbur olurlar. En azgın dinsizlerin hastalık hâlinde "Aman Allah'im!" diye inledikleri çok görülmüştür. Cenâb-ı Hakk *Kur'ân-ı Kerim*'de Ankebût Sûresi'nin 65. âyetinde şöyle buyurur: "Onlar, gemiye binince, Allah'a karşı dinlerini hâlis kılarak ona duâ ederler. Cenâb-ı Hakk onları selâmetle karaya çıkarınca da, hemen Allah'a şirk, yâni ortak koşarlar."

- Kullarına verdiğin nimetlere şükretmedikleri, çok yanlış işler yaptıkları hâlde onlara hak etmedikleri bağışlarda bulunan Rabbim!
 - Ey büyükler büyüğü, bizim büyük günahlarımızı lütfunla affetmeye gücün yeter.
- 2215 ● Allah'im! Biz hırs ve şehvet yüzünden kendimizi yaktık, yandırdık, böyle olmakla beraber, duâ etmesini ve mağfîret talep etmesini yine senden öğrendik.²²⁴
- Bize duâ öğretişinin, âcizlik ve zavallılık karanlığına daldığımız zamanlar etrafımızı duâ چراğları ile aydınlatışının hürmetine, sen bunları kurtar."
 - O anda Dakûkî, merhametli, şefkatli analar gibi böyle duâlar ediyordu.
 - İki gözünden yaşlar akıyor, kendisinde olmaksızın ettiği duâlar gökyüzüne yükseliyordu.
- 2281 ● Fırtınaya tutulmuş, batmak üzere olan gemi kurtulup, dilek yerine gelinceye kadar, o velîler cemâatının namazı tamamlandı.
- Onların içine de bir fısıltıdır düştü; "Baba" diyorlardı, "aramızdaki bu garip adam da kim?"
 - Her biri, öbürüne gizlice birşeyler söylüyorlardı. Fakat Dakûkî'nin arkasında olduklarından görünmüyorlardı.
 - Her biri; "Böyle bir duâyı ne gönlümden geçirdim, ne de dilimle söyledim." diyordu.
- 2285 ● Birisi: "Gâliba imamımız derde düştü ve böyle lüzûmsuz bir duâda bulundu." diyorlardı.
- Öbürü de; "Ey dostlar!" dedi. "Bana da öyle geliyor, öyle görünüyor."
 - Gevezenin birisi de; "Onun gönlü daraldı da, o yüzden Allah'ın kazâsına, irâdesine itirâz etti." dedi.²²⁵
 - Dakûkî der ki: "O kerem sahipleri ne diyorlar? diye arkama, dönünce;
 - Onlardan hiç birisini orada göremedim, hepsi de yerlerinden gitmişti.

²²⁴ Bakara Sûresi'nin 186. âyetinin meâlî şöyle: "Habîbim! Kullarım sana beni sorunca haber ver ki, işte ben muhakkak yakınımdır. Bana duâ edince, ben o duâ edenin dâvetine uyarım."

²²⁵ Velîlerden bazıları mutlak teslimiyet hâlinde buldukları için, bir belânın def'i hakkında duâ etmeyi Allah'ın takdirine karşı gelmek gibi sayarlar. Dakûkî'nin imam olduğu cemaat de böyle olduklarından, geminin kurtulması için duâ etmesini hoş görmediler. Ve Dakûkî'yi bırakıp savuştular.

- 2290 ● Ne solda bir adam var, ne sağda, ne yukarıda bir kimse var, ne aşağıda. Benim keskin gözüm, onların hiç birini göremedi.
- Onlar sanki birer inci idiler de eridiler, su oldular. Ovada da ne bir ayak izi vardı, ne de bir toz yükseliyordu.
 - Bir anda onların hepsi de Allah'ın kubbelerine gizlenmişlerdi. Acaba onlar, hangi bahçeye gitmişlerdi?²²⁶
 - 'Cenâb-ı Hakk, bu insanları, benim gözümünden nasıl gizledi?' diye şaşkırdım kaldım.'
 - Balıkların derine dalıp görünmedikleri gibi, onlar da Dakûkî'nin gözünden öyle gâib oldular. Gizlenip gittiler.
- 2295 ● Dakûkî, yıllarca onların özlemini çekti. Ömrü boyunca onların sevgisi ile gözyaşı döktü.
- 2301 ● Ey Dakûkî! dere gibi yaş döken gözlerinle onları ara, aklını başına al, onları görmekten ümidini kesme.
- Aklını başına al, onları ara ki, aramak; devletin, saadetin direğidir. Gönüldeki uyanıklık, huzûr, mânevî zevkler, aradığına olan bağlılıktan, sevgiden ileri gelir.
 - Bütün dünya işlerinden vazgeç, dünyalık sevgisini gönlünden at da, o üveyik kuşu gibi, canla başla 'Ku-ku' (=Nerede-nerede) diye gerçek sevgiliyi ara.
 - Ey gafflet perdesi ile gözü kapanmış kişi, şu âyete iyi bak: Cenâb-ı Hakk 'Bana duâ ediniz ki kabul edeyim.' diye buyurdu."²²⁷
- 2305 ● Kimin gönlü illetlerden, yâni hastalıklardan temizlenmiş ise, onun duâsı celâl sahibi Allah'ın huzûruna kadar gider.

Cüz' küll'den ayrılınca gâib olur.

- 1934 ● Hz. Peygamber buyurmuştur ki: "Ey ashâbım! Ey ümmetim! Ben size bir babadan daha şefkatli ve merhametliyim."²²⁸

²²⁶ Bir hadîste Cenâb-ı Hakk: "Benim velilerim, kubbelerimin altında gizlidir. Onları benden başka kimse bilmez." buyrulmuştur. Bu muhterem kişilere "mestûrîn" (=örtülmüşler) adı verilir, hattâ velîler bile onları bilmezler.

²²⁷ Mümin Sûresi'nin 60. âyeti: "Bana duâ edin, beni çağırın ki size icâbet edeyim." meâlindedir.

²²⁸ "Oğula baba nasıl acırsa, onu nasıl korursa, ben de size öyle acır, sizi öyle korurum." şeklinde bir hadîs-i şerif vardır. *Feyzül-Kadir*. c. II. 570.

- Hepiniz benim cüz'lerimsiniz. Neden cüz'ü küll'den ayırıyorsunuz?²²⁹
- Bir cüz', küll'den ayrılınca, hiç bir işe yaramaz, bir uzuv bedenden kesilince murdâr olur.
- Küll'den ayrılan cüz', tekrar küll ile birleşmedikçe ölü kalır, candan haberi olmaz.
- Küll'den ayrılan cüz', hareket etse bile, bu hâl onun diriliğini göstermez. Çünkü yeni kesilmiş bir uzuv (organ) da kımıldar, oynar.
- Cüz', küll'den ayrılınca, bir tarafa gider, gâib olur. Fakat küll, onun ayrılması ile noksan kalmaz.

Ermişlerin hırsı rûhâniyet yönündedir ve bu hırs makbûl bir hırstır.

- Ermişlerin şehveti, hırsı, Hakk cânibiñe ve rûhâniyet yönündedir. Aşağı 1956 duygulara yönelenlerin şehveti ve hırsı ise, kötü ve utanılacak bir şeydir.
- Erlerin hırsı, mânâya, yücelere doğrudur. Ahlâksızların hırsı, dünyaya, dünya nimetlerine yönelmiştir.
- Birinin hırsı erkekliğinin kemâlindedir, öbürünün hırsı ise rezâlettir, soğuk bir şeydir.
- Burada, pek gizli bir sır vardır ki, onu anlamak için Hz. Mûsâ bile yola düştü, Hızır(a.s)'a gitti.²³⁰
- Sen de suya kanmamış bir susuz gibi ol, Allah için olsun, elde ettiğin 1960 ile yetinme, dâima daha fazlasını iste.
- Allah'ın dergâhının sonsuz durakları vardır. Sen de, bulunduğun makamı baş, sadır sayarak ona bağlanıp kalma, senin sadırın Hakk yoludur. O yola düş, dâima ilerlemeye bak.
- Ey kerem sahibi, sen bu makbûl hırsı, Allah'ın Kelîmi'nden, (Hz. Mûsâ'dan) öğren, öğrenmeye duyduğu aşırı istekten ötürü, bak Kelîm hazretleri ne diyor:

²²⁹ Bütün varlıklar, bütün kâinat Muhammedî nûrdan yaratıldığı için, Hz. Muhammed (s.a.v) bir küll, diğer varlıklar, küll'den meydana gelmiş cüz'lerdir. Onun için, ondan ayrılanlar için kurtuluş yoktur.

²³⁰ Hz. Mûsâ'da "makbûl hırs" bulunduğu için, bilgi sahibi olmak maksadıyla ve Hızır'ın bilgisinden yararlanmak arzusu ile onun yanına gitmişti. Hâlbuki kendisi "kelîmullah" sıfatını kazanmış büyük peygamberlerden idi. İşte buradaki sırrı, basit ve görgüsüz insanlar anlayamaz. Hz. Peygamber (s.a.v) Efendimiz: "Ya Rabbi! Sana karşı duyduğum hayranlığı artır." diye niyâzda bulunur, Hakk'ı müşâhede hususundaki hayranlığının artmasını arzu ederdi.

- "Bunca makama sahip olduğum, yüce bir peygamber bulunduğum hâlde, kendimi görmüyor, kendime varlık vermiyorum. Bu yüzden Hz. Hızır'ı aramaktayım."
 - Hz. Mûsâ'nın Hızır'ı aramağa kalkışması üzerine kavmi ona çıkıştılar da dediler ki: "Ey Mûsâ, sen kendi kavmini bırakmışsın, mübârek bir zâtın izine düşmüşsün; gâliba senin başın dönmüş."
- 1965 ● Sen korkudan, ümitten kurtulmuş, büyük bir peygambersin. Daha ne kadar dolaşacak, ne vakte, nereye kadar arayıp duracaksın?
- Aradığın sende, bunu, sen de bilirsin. Ey gökyüzü kadar yüce peygamber, yeryüzünde bu kirli zeminde ne kadar dolaşacaksın?
 - Fazla kınamayın, güneşle, ayın yolunu kesmeyin (Hz. Mûsâ; peygamberlik ayı, Hızır (a.s.) da; ledün ilmi, güneş sayılmakta)
 - "Ben zamanın sultanı, bir velî olan Hızır ile sohbet için iki denizin birleştiği yere kadar gideceğim."²³¹
 - Hızır'ı, hakîkate ulaşmak için, kendime bir sebep kılacağım, ona ulaşmaya kadar gideceğim, nice zamanlar yol aşacağım.
- 1970 ● Himmet ve azîmet kanatları ile yıllarca uçacağım, yıllar ne demek? Binlerce yıl geçse bile onu arayacağım.
- Bu binlerce uçup gitmem, onu bulmağa değmez mi? Sevgilinin aşkı, ekmeğ aşkından aşağı mıdır?

Bütün bu telvînler, bu renkten renge girişler, zamanla belirirler, zamandan kurtulan renkten renge girişten yakasını sıyrır, kurtulur.

- 2074 ● Bütün bu telvînler, renkler, renge boyanımlar, hep zamandan peydâ olur. Zamandan kurtulan renkten renge girişten kurtulur.²³²
- Bir an, zamandan kurtulur, zamana bağlı kalmazsan, sende keyfiyet (nelik) kalmaz. O vakit keyfiyetsiz (neliksiz) olan Hakk'ın mahremi olursun.

²³¹ Kehf Sûresi'nin 60-65. âyetlerine işaret var.

²³² Telvîn: Sûflere göre bir hâlden başka bir hâle geçmektir. Bazıları bu hâli eksiklik saymış, bazıları da telvîn sahibinin bir imtihan geçirdiğini, bu hâle düşenlerin terakkî ettiklerini, ilerlediklerini iddia etmişlerdir. Hz. Mevlâna'nın burada bahsettiği "telvîn", eksiklik, hatalı olmak mânâsına gelmektedir. Bir de "temkin" var ki, tam inanca kavuşmuş, şüphelerden kurtulmuş, doğru yola düşmüş, huzûra ermiş ve bu hâlde sabit kalmış bahtlı kişinin hâlidir.

- Zamana, vakte bağlananlar; zamansızlığı, zaman ötesini bilmezler. Zaman bağından kurtulmak, zamansızlığa ulaşmak için, hayrete düşmekten, şaşırıp kendinden geçmekten başka yol yoktur.
- Bu araştırma âleminde, herkesi, zamanın özel bir tavlmasına bağlamışlardır.
- Her tavlının başına da bir memur koymuşlardır. Kimse onun izni olmadan, bulunduğu, bağlandığı tavlayı terk edemez. Yine memurun müsaadesi olmadan, orasını özleyen kişiye oraya girme izni verilmez.²³³
- Bir tavlada bağlı olan kişi, kendi yerinden ayrılıp, başka tavlaya gitmek hevesine kapılsa,
- Hemen ahır memurları, aramağa başlarlar; onu bulur, yularının ucundan tutarlar, çeke çeke eski yerine getirirler.
- Ey kurnaz kişi, seni koruyanları görmüyorsan, sen kendine, kendi dileğine, isteğine bak. Yapma gücün, irâden senin elinde mi?
- Sen bir şey yapmak istiyorsun, elin ayağın da tutuyor. Öyle olduğu hâlde, neden bir mahpus gibi o şeyi yapamıyorsun?
- Sen, seni koruyanı inkâr ediyorsun da, dilediğin şeyden seni alıkoyana, nefsin korkutuşları diyorsun.²³⁴

Baş gözü körlüğü gibi
gönül gözü körlüğü de var.

- Kör adam, yürürken önündeki pislikten sakınamaz. Çekinmenin, kaçınmanın temeli gözün görmesidir. Göz, kör olunca başa neler gelir?

²³³ İnsanların her birine, meleklerden bir koruyucu tayin edilmiş olduğu, Târik Sûresi'nin şu meâldeki 4. âyetinde beyân buyurulmuştur: "Bekçisi, muhafızı olmayan hiç bir nefis yoktur." Hz. Peygamber Efendimiz de bir hadîslerinde: "Sizden hiç biri yoktur ki, ona şeytandan ve melekten bir arkadaş verilmiş olmasın." diye buyurmuştur. Sahâbeden birisi: "Yâ Resûlallah, sana da böyle bir arkadaş verilmiş midir?" deyince, Resûlullah Efendimiz; "Evet, bana da, şeytan verildi. Fakat Allah bana yardım etti. Benim şeytanım, huzûrunda müslüman oldu, onun için ben onun şerrinden korunuyorum." diye buyurdu.

²³⁴ Bu husus *Kur'ân-ı Kerim*'in birkaç yerinde bildirilmiştir; onlardan bazı âyetler şöyle: Ra'd Sûresi'nin şu anlamdaki 11. âyeti: "İnsan için meleklerden takipçiler vardır. Onu Allah'ın emri ile önünden ve ardından korurlar." Kaf Sûresi'nin 18. âyeti: "İnsan bir söz telaffuz edince onu yazmaya hazır muhafızlar vardır." İnfîtâr Sûresi 10-12. âyetler: "Ey insanlar, hakîkaten sizin üzerinize tayin edilmiş muhafızlar vardır. Onlar Allah indinde büyüktür. Sizin amellerinizi yazarlar. Sizin yaptıklarınızı bilirler."

- Gerçekten de kör olan kişi, yürür geçerken pisliği görmez. Bu yüzden pisliğe sürünebilir, bulaşabilir. Allah'tan dilerim, hiç bir müminin gözü kör olmasın.
 - Baş gözü kör olan kişi, görünen pisliklere bulaşır, kirlenir; fakat gönül gözü kör olan, gizli pisliklere düşer.
 - Görünen pislikler su ile temizlenirler; görünmeyen, gizli olan içte bulunan pislik ise, su ile temizlenmek şöyle dursun, arttıkça artar.
 - İçteki pislikler belirince, onları göz yaşından başka bir şeyle yıkamak, temizlemek mümkün değildir.
 - Cenâb-ı Hakk kâfire; "Pis." dedi. O pislik onun dışında değildir ki.²³⁵
- 2095 ● Kâfirin dışı temizdir, görünen pisliğe bulaşmamıştır. Ama, pislik onun huyunda ve inancındadır.
- Görünen pisliğin kokusu yirmi adımlık yerden duyulur, içteki pisliğin kokusu ile Rey şehrinde Şam şehrine kadar gelir.
 - Hatta göklere çıkar da, Cennet kapılarının ve hurflerinin genzine kadar gider.²³⁶
 - Bu söylediğim söz de senin anlayacağın derecededir. Ben, doğru anlayan kişilerin hasretiyle ölüyorum.²³⁷
 - Anlayış su gibidir. Beden testidir. Beden testisi, nefsanî arzular yüzünden kırılınca, içindeki su, akıl, zekâ dökülür gider.
- 2100 ● Bu beden testisinin beş tane büyük deliği vardır. Anlayış suyu onlardan akıp gittiği için, beden testisinin içinde ne su kalır, ne de anlayış suyunun esası olan ve hakikat göklerinden yağın akıl kârı kalır.²³⁸
- "Gözlerinizi haram şeylere karşı sımsıkı kapayın."²³⁹ emrini işittiğin hâlde, ey mümin, adımını doğru atmadın.

²³⁵ Tevbe Sûresi'nin 28. âyetine işaret var

²³⁶ "Adam çekiştirenlerin ağızlarının kokusundan, gökteki melekler elem duyarlar." diye bir hadîs rivâyet edilir.

²³⁷ Hz. Mevlâna Mesnevî'nin V. cildinde bir münâsebetle buyurur ki: "Kime söyleyeyim, gönlü diri bir zât nerede? Âb-ı hayâta doğru koşan kişi hani?" Veflilerin, söylediklerinden daha anlamlılarını söylemeyişleri, onları anlayacak kimselerin bulunmadıklarındandır. Bu sebeptendir ki azîz Peygamber Efendimizin: "İnsanlara, akıllarının ereceği derecede söz söyleyiniz." hadîsine uyarlar da, dinleyenlerin anlamayacakları hakikatleri söylemekten çekinirler.

²³⁸ İnsan testiye benzetilmiştir. Beş delik de beş duygunun sembolü olup, onlar da iki göz, iki kulak ve bir ağız. Hakk yolunda yürüyen derviş için, beden testisini nefsanî taşlarla kırmaktan, beş duygu musluklarını anlayışsız kişilere açmaktan sakınmalıdır.

²³⁹ Nûr Sûresi'nin 30-31. âyetlerine işaret edilmiştir.

- Mânâsız söz söylemen ağız yolu ile senin anlayışını alır, uzaklara götürür. Kulak ise; kum gibidir. Senin suya benzeyen anlayışını içer.
 - Böylece başka deliklerin de, yâni öteki duyguların da senin gizli anlayış suyunu çeker, alırlar.
 - Denizden bile, yerine koymamak şartıyla su alsan, nihâyet o denizin yerini çöl yapmış olursun.
- Vakit geçti, yoksa denizden alınan suların yerine denize dökülen suları 2105 da anlattırdım.
 - Harcadıktan sonra, harcanan sulara karşılık, denizlere nereden su gelir; söyledim.
 - Yüzbinlerce canlı mahlûk denizden yer ve içerler. Bulutlar da boş durmaz, denizlerden yukarılara su çeker, dururlar.
 - Sonra deniz, harcadıklarının karşılığını elde ediyor, o karşılıkların nereden geldiğini ancak akıl ve fikir sahibi olanlar, bilir.

Hüsameddin Çelebi'ye övgü.

- Ey Hakk ziyası, cömert Hüsameddin, gökler de, unsurlar da senin gibi 2110 mânevî bir pâdişah doğurmadı.
 - Senin benzerin olmadığı için, sen can âleminde, gönül âleminde nâdir olarak gelirsin. Bu yüzdendir ki, can da, gönül de, senin gelişine karşı, bir şey yapamazlar da utanır kalırlar.
 - Nice defalar, ben geçmiş zamanlarda gelmiş kâmil insanlardan, velîlerden söz açtım, onları övdüm ama, bütün övgülerimde hep sen vardın, o medihlerden maksadım hep sendin.
 - Zâten duâ, çıktığı evi, kendi evini bilir. Sen kimi anarsan an, kimi översen öv, gönlünde kim varsa, duâ ve medh u senâ ona ait olur.
- O övüşler, sana lâyük değildir. Senden utanırlar. Fakat fakîr elinde ne 2115 varsa onu sunar, Allah da onu kabul eder.
 - Allah âciz kişinin aczini hoş görür, körün gözünden akan iki damla yaş kâfidir.²⁴⁰
- ²⁴⁰ "Allah hiç bir kimseye gücünün yeteceğinden fazlasını yüklemeyiz." (Bakara Sûresi, 286) âyeti gereğince her nefise gücünün yettiği kadar vazife verilmiştir. Meselâ: Ayakta durmaktan âciz bir hasta, yahut özürsüz; yerde, ona da gücü yetmezse yattığı yerde namazını kılar. Bunun gibi her nimete karşı bir şükür vâcibdir. İnsan nâil olduğu bir nimet üzerine "el-hamdülillah" dese, onu demesi de bir nimet olduğu için

- Ey adı güzel Hüsameddin, ben seni kısaca andım. Kısaca övdüm. Bu güzel övüşü, kuş da bilir, balık da..
- Hasetçilerin âhı ona dokunmasın, onun hayâline karşı diş bilemesinler diye gizlice ve kısaca övdüm.

Aslında bütün övgüler ve güzellikler Hakk'a aittir.

- 2122 • Tahiyât'ta sâlih kişilere selâm verirken, bütün peygamberler medh edilmiş olur.
- Testilerde sular bir leğene bulaşınca onların suları nasıl birleşirse, bütün medh u senâlar, bütün selâm ve duâlar da birbirine karışmış olur.
 - Hakîkate çeşitli mâbedlerde, çeşitli dillerle övülen, birden fazla değildir. Dünyada mevcut bütün mezheplerde övülen, hep Allah'tır. Bütün mezhepler, bütün dinler bu husûsta birdir.
- 2125 • Bil ki her övüş, her medh u senâ, Hakk'ın nûruna ve onun lûtfunun kemâline aittir. Sûretlere, şahıslara yapılan medh u senâ eğretidir.
- Övgüye lâayık olmayanı kim övebilir? Fakat Allah'ı değil de, Allah'ın yarattıklarını övenler yollarını şaşırılmışlardır.²⁴¹
 - Bir duvarın üzerine bir nûr düşer. O nûr duvarın değildir. Duvar o nûru aksettiren bir ayna gibidir. Güzellerde görülen güzellik de onların değildir. Muvakkat bir zaman için onlara lûtf edilmiş olan ilâhî güzelliktir.²⁴²

yeni bir şükür gerekir. Hulâsa bir kimse ömrü boyunca bir kere "el-hamdülillah" demenin şükürünü, yaşadığı müddetçe ifâ edemez. Onun için şükürden aczini itiraf etmek, en büyük şükür yerine geçer. İşte görmeyen bir kimsenin; "Yâ Rabbi, görme nimetinden mahrûmum. Belki zâhirî temizliğe riâyet edemiyorum, kusurumu, aczime bağışla." diye gözünden iki damla yaş akması kâfidir.

²⁴¹ Bir adamı cömertliğinden ötürü överler. "Filân kişi gerçekten cömerttir." derler. Hâlbuki o adam, arada bir vâsıta, hakîkate veren de, verdiren de Allah'tır. Bu sebeple medh ü senâ araya girene değil, Hakk'a aittir. Bu gerçeği göremeyenler, asıl verdireni bırakıp, vereni medh etmekle hatâya düşerler.

²⁴² Şeyh Ömer b. Fâriz (K.S.) meşhûr eserinde şöyle buyurur:

وَكُلُّ مَلِيحٍ حُسْنُهُ مِنْ جَمَالِهَا مَعَارٌ لَهُ بَلْ حُسْنُ كُلِّ مَلِيحَةٍ

"Her güzelin güzelliği, sevgilinin güzelliğinden eğreti olarak alınmıştır. Hattâ bütün güzellerin güzelliği, Hakk'ın güzelliğinin aksidir."

- Bir gölge varlık olan fânî güzel, aslına geri dönünce, ona gönül veren onu kaybettiği gibi, ona güzelliği veren, o nûru aksettiren mânevî ayı, yâni Allah'ı hissedemez de, onu övmekten geri kalmış olur.²⁴³

• Yâhut da bir "ay", karanlık bir gecede gökte dolaşırken, bir kuyu içine aksini düşürür. Adamın biri ay nûrunu kuyunun içinde görüp başını kuyuya doğru eğerek, kuyuda gördüğü aksi ve suya düşen ay ışığını, medh u senâ etmesi gibi olur.

- O adam bilgisizliği sebebiyle yüzünü ters çevirmiş, yâni gökte ışıklar saçan ayı bırakmış da kuyudaki aksini övmeye başlamışsa da, aslında yine ayı medh etmiş olur.

• O kimsenin övdüğü aydır. Ayın aksi değildir. Ama, bu olay yanlış olursa, yâni yaratıcı değil de, yaratılan medh edilse, bu medih küfür ve isyan olur.

• O sapık kişi yolunu azıtmıştır. Çünkü, ay yukarılarda, gökyüzünde parlamaktadır. O ise yeryüzünde kuyulara düşmüş ayı aramaktadır.

• Bu yüzdendir ki halk, şu güzeller yüzünden perişan olmuş gitmiştir. Gerçek güzeli, bırakmışlar da Hayâle şehvetlenmişler, sonunda pişman olmuşlardır.

• Çünkü bir hayâle karşı şehvet duygusuna kapılmıştır da, yâni fânî olan bir güzele gönül vermiştir de, Hakk'tan, hakîkatten çok uzaklara düşmüştür.

• Fakat, ümitsizliğe kapılma ey mecâzî âşık! hayâle karşı olan meylin, temiz kalmış aşkın sana kanat olursa, o kanatla uçar, hakîkate yükselirsin...

• Ama, hayâle şehvetlenir de, ona boyun eğersen, iffet ve izzet kanadın dökülür topal kalırsın; o hayâl de senden kaçır, gider.

• Aklını başına al da, şehvete esir olma, kanadını koru da, o gönül çekiş kanadın seni cennetlere götürsün.

• Şehvetlerine düşkün olanlar, kendilerini içki içerek zevk ve safa ile yaşıyorlar, sanırlar. O zavallular, bir hayâl üzerine düşerler, kanatlarını kendileri yolarlar da, hakîkate doğru uçamazlar.

²⁴³ Güzelliğine hayran olduğumuz bir güzeldeki güzellik de, duvara aksetmiş ay nûru gibidir. Allah'ın cemîl (=güzel) isminin aksinden ibârettir. O güzellik aslına geri dönünce, hayran olunan o güzel varlık, karanlıkta kalmış duvara benzer, kimse yüzüne bakmaz olur. Neyzen Tevfik merhûmun şu beyti çok düşündürücüdür:

"Değil yüzlerce, yüz binlerce, milyonlarca varlıklar
Senin hep gölgeni sevmiş, yüzünden bî-haber kalmış."

• Bu nükteyi başka bir yerde anlatmak sana borcum olsun, ey *Mesnevî*'yi yazan Hüsameddin Çelebi, şimdi bana mühlet ver, yoruldu, hâlim yok, artık susayım.

Dakûkî hazretlerinin Yediler'e imam oluşu.

2140 • Dakûkî, namaz kıldırmak için onların önüne geçti. O yedi velfi, atlas bir kumaş gibi idi, Dakûkî de o kumaşın sırması oldu.

- O mânâ pâdişahları saf olup, o meşhûr imama uydular.
- Onlar tekbîr getirip namaza girince, kurban gibi bu dünyadan çıkıp gittiler.²⁴⁴
- Ey imam, namaza başlarken Allahuekber demenin mânâsı şudur: "Allah'im, biz senin huzûrunda kurban olduk."
- Kurban keserken Allahuekber dersin işte, öldürülmeye lâyık olan nefsi kurban ederken de bu söz söylenir.²⁴⁵

2145 • O esnada beden İsmail, can da Halîl İbrahim gibidir. Can, bu semiz bedeninin hevâ ve hevesini kesmek için tekbîr getirince

- Beden şehvetlerden, hırslardan kurtulur, namazda "بسم الله الرحمن الرحيم = Bismillahirrahmanirrahîm" demekle kurban olur gider.
- Namaz kılanlar, kıyâmette olduğu gibi, Allah'ın huzûrunda saflar hâlinde dururlar, sorguya, hesap vermeye, yalvarmaya koyulurlar.²⁴⁶
- Namazda gözyaşı dökerken ayakta durmak, kıyâmet günü dirilerek, kabirlerden kalkıp mahşer yerinde Allah'ın huzûrunda ayakta durmağa benzer.
- Cenâb-ı Hakk; "Sana verdiğim bu kadar mühlet içinde ne yaptın? Ne kazandın, ve bana ne getirdin?" diyecek.

²⁴⁴ Kesilen kurban, nasıl şu fenâ âleminden ayrılırsa, onlar da öyle oldular.

²⁴⁵ Bir hadîste beyân buyurulduğu üzere, Peygamber Efendimiz kurban kestikleri vakit; (Bismillahi ve'llâhu ekber..) "Ben hakikaten yüzümü gökleri ve yeri yaratan Allah'a dosdoğru çevirdim. Ben müşriklerden değilim, benim namazım, kurbanım, hayatım ve memâtim Allah içindir." buyururlardı. Bu duâyı namaza duracakları vakit de ederlerdi. İşte onun için Hz. Mevlâna da "Namaza başlarken 'Allahu ekber' demek hakikatte nefsi kesmek için tekbîr getirmektir." diyor.

²⁴⁶ Büyük sâfilardan Ebû Saîd Harrâz hazretlerine; "Namaza nasıl durulur?" diye sormuşlar. O da; "Kıyâmette, Allah'ın huzûrunda çıkıp duracağın gibi. Öyle bir duruş ki, senin ile onun arasında tercüman bulunmayacak. O sana bakacak ve soracak, sen de ona cevap vereceksin ve öyle bir pâdişahlar pâdişahının huzûrunda bulunduğunu bileceksin." diye buyurmuş.

• Ömrünü ne ile, ne işlerle, ne gibi ibâdetlerle, ne iyilikler yaparak har- 2150
cadın, bitirdin? Sana verdiğim rızık, kuvveti, gücü ne ile yok ettin?

• Gözünün nûrunu nerede tükettin? Beş duygunu nerelerde kullandın?

• Gözünü, kulağını, aklını, irâdeni, bileğini, arşa ait olan bütün bu kuvvetlerini, neye, nerelere harcadın da onlara karşılık, bu dünyada neyi satın aldın?

• Sana kazma gibi, bel gibi el, ayak verdim. Onları sana ben bağışladım; onlar ne oldular?"

• Allah'ın huzûrunda bunun gibi derde dert katan yüz binlerce haberler, suâller gelir.

• Namazda kıyâmda iken, kula gelen bu sözlerden kul utanır, utancın- 2155
dan iki büklüm olur rukûa varır.

• Utancından ayakta durmağa gücü kalmaz, rukûda: "سبحان ربى العظيم = Subhâne rabbiye'l-azîm" diyerek Allah'ın noksan sıfatlardan berî olduğunu söyler.

• Sonra o kula Hakk'tan fermân gelir; "Başını kaldır da sorulan sorulara cevap ver." denir.

• Kul utana utana başını rukûdan kaldırır; fakat, dayanamaz; o günahkâr, utancından yine yüz üstü yere kapanır.

• Ona tekrar; "Secdeden başını kaldır da, yaptıklarından haber ver." diye fermân gelir.

• O bir kere daha utanarak başını kaldırır ama, dayanamaz yine yılan 2160
gibi yüz üstü düşer.

• Cenâb-ı Hakk; "Tekrar başını kaldır da söyle, yaptıklarını kıldan kıla, birer birer senden soracağım" diye buyurur.

• Allah'ın heybetli hitâbı, onun rûhuna te'sir ettiği için, ayakta duracak gücü kalmamıştır.

• Bu ağır yük yüzünden ka'deye varır, dizleri üstüne çöker. Cenâb-ı Hakk ise; "Haydi söyle, anlat." diye buyurur.

• "Sana nimet vermiştim, nasıl şükrettiğini söyle; sana sermaye vermiştim, onunla ne kâr elde ettiğini göster."

• Kul yüzünü sağ tarafına döndürür, peygamberlerin rûhlarına ve me- 2165
leklere selâm verir.

• Onlara niyâzda bulunur da der ki: "Ey mânâ pâdişahları, bu kötü kişiye şefâat edin, bu günâhkârın ayağı da, örtüsü de çamura battı."

● Peygamberler selâm veren kula, derler ki: "Çare ve yardım günü geçti, gitti. Çare dünyada olabilirdi, orada hayırlı işler yapmadın, ibâdet etmedin, öğünler geçti.

● Ey bahtsız kişi, sen vakitsiz öten bir horoz gibisin; git, bizi üzme, bizim kalbimizi kırma."

● Kul yüzünü sola çevirir, bu defa akrabalarından yardım ister, onlar da ona; "Sus." derler.

2170 ● "Ey efendi, biz kimiz ki sana yardım edelim, elini bizden çek de kendi cevabını Allah'a kendin ver." derler.

● Ne bu taraftan, ne o taraftan bir çare bulamayınca, o çaresiz kulun gönlü, yüz parça olur.

● O herkesten ümidini kesince, iki elini açar, duâya başlar.

● "Allah'ım, herkesten ümidimi kestim. Evvel ve âhir kulunun başını vuracağı, sığmacağı sensin; senin rahmet ve mağfiretine son yoktur."

● Namazdaki bu hoş işaretleri gör de, sonunda, kesin olarak işin böyle olacağını anla...

2175 ● Aklını başına al da namaz yumurtasından civciv çıkar, yâni namazdan mânen yararlan, yoksa dane toplayan bir şey öğrenememiş kuş gibi, Allah'ın büyüklüğünü düşünmeden yere başını koyup kaldırma.

Bilgisizin sonunda göreceğini, akıllı önceden görür.

2196 ● Hz. Mustafa (s.a.v), o kutup, o pâdişahlar pâdişahı, o temizlik denizi bize ne doğru buyurmuştur:

● "Bilgisizin sonunda göreceği şeyi, akıllılar önceden görürler." İşlerin sonu başlangıcında bilinmez, görünmez ama, akıllı, işin sonunu önceden görür. Suça batansa, suçunda ısrar eden ise, en sonra görür.

● İşlerin sonu gizlidir. Fakat sonunu, akıllı da apaçık görür, bilgisiz de...

2200 ● Ey inatçı, gizli şeyi görmüyorsan bâri ihtiyatı elden bırakma, onu sel'e verme...

● İhtiyat dediğin nedir? Dünya işine karşı kötü zanda bulunmak, zaman zaman, ansızın gelebilecek belâları görmek.

İhtiyatlı kişinin düşünceleri.

● Derler ki: Ansızın bir arslan geldi, adamın birini kaptı, ormana çekti gö- 2202 türdü.

● O adam, ormana doğru çekilip götürülürken ne düşündü ise, ey din üstadı, sen de onu düşün.

● Kazâ ve kader arslanı bizi ölüm ormanına doğru çekip götürüyor. Hâlbuki canımız dünya işleri ile, sanatla oyalanmaktadır.

● Nitekim halk da, boğazına kadar acı suyun içine batmış gibi yoksul- 2205 luktan ödü kopar.

● İnsanlar yoksulluktan, fakirlikten korkacakları yerde, o yoksulluğu yaratandan, yâni Allah'tan korksalardı, çekinselerdi, onlara yer yüzünde defîneler, hazîneler belirirdi.²⁴⁷

● Halkın hemen hepsi de, gam korkusundan, gamın tâ kendisi olmuş, varlık kaygısı ile yokluğa düşmüşlerdir.²⁴⁸

Kendinde olmaksızın edilen duâ bambaşkadır.

● Kendinde olmaksızın, istiğrâk hâlinde edilen duâ, bambaşkadır. O duâ; 2219 duâ edenin kendinden değildir, kendinde bulunanın duâsıdır. Daha doğrusu, o duâ, gönülde bulunan Hakk'ın sözleridir.²⁴⁹

²⁴⁷ Cenâb-ı Hakk *Kur'ân-ı Kerîm*'de "Dünyada gezen her canlının rızıkını vermek Allah'a aittir." (Hûd Sûresi, 223) diye buyurmuştur ve yaratıklarının rızıkını vereceğini müjdelemiştir. Allah'ın vereceğini vaadettiği rızık için endişeye kapılmak, gam ve kedere düşmek yersizdir. Sebebine teşebbüs ederek, her çâyeye başvurarak, Hakk'ın vaadini beklemek gerekir.

²⁴⁸ Hakk'ın lûtfunu onlar vâsıtasıyla bekleyen halk bilmezler ki, o seçkin kişiler de kendileri gibi Allah'ın fazl ve keremine muhtaçtırlar. Onlara da veren, hattâ kalplerine ilhâm ederek verdiren de Allah'tır. Yâni yalnız halk değil, veliler de birer insandır, onlar da Hakk'ın lûtfuna ve inâyetine muhtaçtırlar.

²⁴⁹ Namaz kılarırken ağlamak, niyâzda bulunmak, gereken âyetleri okuduktan sonra duâ etmek namazı bozmaz mı? Mevlâna bu soruya cevap veriyor: "İstiğrâk hâlinde, kendinden geçmiş bir hâlde duâ etmek başka türdür." diye buyurur. "Böyle duâ onlardan değil, onların dilinden çıkmış Allah kelâmıdır." diye yorumluyor. Nitekim İmam Şafîî hazretleri; "Namazda edilen duâ kal'î olarak namazı bozmaz." diye buyurmuştur. İmam Ebû Hanîfe ise; "Namazda okunan âyetler dışında; 'Bana şöyle bir elbise ver, yahut filan kadını nikah et' diye dünya istekleri, maddî arzular olursa, namazı bozar. Fakat 'Ya Rabbi, beni bağışla, bana merhamet et.' diye ilâhî duâlara benzer duâlar namazı bozmaz." fikrinde bulunmuştur.

- Aslında o duâyı, Allah etmektedir. Çünkü duâ eden kul, kendinde olmadığı için aradan çıkmıştır. O duâ da Allah'tandır, kabul edilişi de Allah'tandır.
- Kendinde olmaksızın edilen duâda kul aradan çıktığı için, artık mahlûk vâsıta değildir. Bu yüzdendir ki bu yalvarıştan bedeninin de haberi yoktur, rûhun da haberi yoktur.
- Allah'ın hâs kulları, merhametli ve halîmdirler. İşleri düzeltmekte ilâhî ahlâka sahiptirler.
- Onlar şiddet zamanlarında, çok zor olan devrelerde, sıkıntılı vakitlerde rüşvet almaksızın, insanlara acırlar, yardım ederler.
- Haydi ey belâlara uğrayan kişi, Allah'ın bu hâs kullarını ara. Daha büyük felâketler gelip çatmadan onları bul, bu buluşmayı kendine bir ganîmet bil, bir kazanç say.

Tilkileri ayakları kurtarır;
onlar kendilerini kuyrukları kurtardı sanırlar.

- 2227 ● Avda, tilkileri ayakları kaçıtır, kurtarır. Onlar, aldanırlar da kendilerini kuyrukları kurtardı sanırlar.
- İnerine giderler de; "Canımızı bu kurtardı." diye, kuyruklarını severler, kuyrukları ile oynarlar.
 - Ey tilki, ayağını taştan ve kesikten koru, ey aç gözlü, ayak olmayınca, kuyruğun ne faydası var?
- 2230 ● Biz de tilkilere benzeriz, velîler ise, bizi yüzlerce kötülüklerden, intikamlardan kurtaran ayaklar durumundadırlar.
- Kurnazlıklarımız, hîlelerimiz ise kuyruğumuza benzer; sola, sağa döner, kuyruklarımızla oynar dururuz.
 - Zeyd ile Bekir şaşırın kalsın diye deliller getirmeye uğraşırız, hîlelere baş vururuz. Böylece kuyruğumuzu sallarız.
 - Halkın bize, bizim işlerimize şaşırıp kalmasını isteriz. Hattâ tama' elimizi Allah'lık sevâsına bile atarız.²⁵⁰
 - Böylece efsûnlar okuyarak, yâni bilgiçlik taslayarak gönüller elde edelim deriz de, kendimizin çukura düştüğümüzü hiç görmeyiz.

²⁵⁰ Bilgiçlik taslayarak, faziletli ve üstün bir varlık olduğunu sanarak, halkın saygı göstermesini, hattâ tapınırca sevmesini isteyen sahte mürşide işâret var.

- Ey kaltaban, sen nefesine uymuşsun, aşağılara düşmüşsün, günah kusurundasın. Başkalarını irşâd sevdasından vazgeç de kendi kusurlarını gör, kendini ıslah et, kendini düzelt.²⁵¹
- Günah kuyusundan kurtulup da güzel, hoş bir bahçeye varabilirsen, o vakit başkalarının eteğinden tut, onları da senin bulunduğun yere çek, kurtar.
- Ey dört unsurun, beş hissin, altı yönün, yâni tabîat âleminin esiri, sen bulunduğun yeri pek sevmişsin, başkalarını da, oraya çekip almak istiyorsun.
- Ey eşeğe kul olan eşekçi gibi, eşeğin ardına dost olmuş kişi! Güzel öpülecek bir yer bulmuşsun, bizi de oraya götür.²⁵²
- Mâdemki dostunun, yâni Hakk'ın kulluğu sana nasîb olmadı, şahlığa meyl etmen nereden çıktı?²⁵³
- Halkın sana, ne de hoş, ne de üstün bir kişi demesini istiyorsun, sen bu isteğinle rûhunun boynuna bir kirîş takıyorsun.
- Ey tilki gibi hîleci kişi, bu hîle kuyruğunu bırak da, gönlünü, gönül sahibi birisine vakfet.
- Arslana sığınırsan kebabın eksik olmaz. Ey tilki, leşe doğru az koş.
- Ben gönül sahibi bir ârifim, başka birine ihtiyacım yok, Hakk'a ulaşmışım diye böbürleniyorsun.
- Senin bu hâlin bulanık suyun, "Ben suyum, niçin yardım arayacak mışım?" demesine benzer.
- Nefsânî isteklerle kirlenmiş gönlünü, sen temiz, günahsız bir gönül sandın da gönül ehlerinden, velîlerden kendini çektin, ayırdın.

²⁵¹ Kendi tam mânâsıyla Muhammedî bir yolda olmadığı hâlde, herkese namazdan, oruçtan bahseden, mânen halkı tedâvî etmeğe gayret sarfeden. Hâlbuki kendisi mânen hasta olan sahte şeyhi kastediyor.

²⁵² Hz. Mevlâna bu beyitlerle, nefis eşeklerine kul olan, hırs ve şehvet peşinde koşan, dünya varlığı ve yüksek mevkiler için çırpınan, bununla beraber, kendi hâlini görmeden, halkı irşâda kalkan sahte şeyhlerle alay etmektedir:

"Kendisi muhtâc-ı himmet bir dede,
Nerde kaldı gayriye himmet ede."

²⁵³ Hersekli Ârif Hikmet Bey'in ârifâne bir beyti vardır:

"Hakka kul olmakta buldum devlet-i hürriyeti
İhtiyarımla esâret geldi, kendimden bana."

Gerçekten de insanın şerefi, üstünlüğü; Allah'a olan bağlılığı, ibâdet ve kulluğu ile dir. Yoksa bir kaç kişiyi başına toplayıp, onlara büyüklük taslamak, başkanlık etmek değildir.

- Dünyada yemek, içmek için yaşayan, süt ve bal sevdasına düşen, nef-sânî arzulara bulaşmış olan gönlünün, gerçekten gönül sayılmasını revâ görür müsün?

Cenâb-ı Hakk;
"Biz dâima gönüle bakarız." diye buyurdu.

- 2243 ● Ey gönül, sen bir cüz'sün, ne vakit küllînin tarafına yönelir gidersen, yâni kâmil bir insana sığınırsan, o zaman sen, Allah'ın sevdiklerinden olursun.
- Cenâb-ı Hakk; "Biz dâima gönüle bakarız, su ve çamurdan ibâret olan sûrete, şekle değil." diye buyurdu.
- 2245 ● Sen; "Bende de gönül var." diyorsun, diyorsun ama; gönül arşın üzerinde olur, hâlbuki sen, aşağılardasın, aşağılıklarda bulunmadasın.²⁵⁴
- Kara balçıkta da su bulunduğunu herkes bilir. Fakat o su ile abdest alınmaz ki.
 - Balçığın içinde su vardır, vardır ama, o balçığa yenilmiş, balçıkta kaybolmuştur. Sen de gönlüne; "Bu da gönüldür." diyemezsin. Çünkü senin gönlün de kirli emellere, şehvete, hiddete, mevkî hırsına, dünya isteklerine mağlub olmuş, onlar arasında kaybolup gitmiştir.
 - Göklerden de üstün olan gönül, "abdâl"ın, yâhut peygamberlerin gönülleridir.
 - Onların gönülleri çamurdan, yâni kirli isteklerden, günahlardan arınmış, temizlenmiş, saf bir hâl almıştır. Mânevî neşeleri arttıkça artmış, çoşmuştur. Her iyi işe yarar olmuştur.
- 2250 ● Çünkü onlar, balçığı bırakmışlar, tertemiz bir hâl almışlar, gelmişler ve hiddet denizine kavuşmuşlar, böylece balçık zindanından kurtulmuşlar, Hakk'ın denizine karışmışlardır.
- Dikkatle bak da gör ki: Şu bizim can suyumuz, balçıktan yaratılan şu beden içinde mahpûs kalmıştır. Ey rahmet denizi bize acı, ve bizi şu çamurdan kurtar.

²⁵⁴ Her göğüste bir kalp vardır. Kan dolaşmasına hizmet eder. Onu pompalar. Fakat insanın mânevî kalbi, yâni gönlü, bir yumruk büyüklüğündeki et parçacığı değildir. Bu kalp hayvanlarda da var. Belki kalp denilen gönül mânevîdir. Maddî değildir. Allah'ın tecellî yeri olan gönül, onun mânevîyetidir. Yere göğe sığmayan Allah orada bulunur. Hz. Bestamî; "Arş ile onun ihtiva ettiği şeyler, bir ârifin gönlü köşesinden birine konsa, ârif onları hissetmez." demiştir. Ve bu söz ile, ârifin gönlünün ne kadar geniş olduğunu anlatmıştır.

- O rahmet denizi sana der ki: "Ben, seni kendime çekiyorum ama, sen benliğe kapılıyorsun 'ben de hoş bir suyum, sâfi bir suyum' diye lâf ediyorsun.
 - Bu lâfın, seni benden mahrûm ediyor, o vehmi, o benliği bırak da bana gel, bana karış.
 - Balçığın içindeki su, denize gitmeyi, aslına kavuşmağı ister ama, balçık suyun ayağını sımsıkı tutmuştur. Onu kendine çeker, bırakmaz.
- Eğer su, yâni rûh, ayağını balçığın elinden, yâni bedeninden kurtarırsa 2255 balçık kurur, su da hür ve bağımsız bir hâle gelir.²⁵⁵
- Suyun balçık tarafından geri çekilmesi, bırakılmaması, yâni bedenin rûhu hakikat deryasına gitmekten alıkoyması nedendir? Senin bedeni besleyen, nef-sânî arzuları artıran, hâlis şarabla, çeşitli mezelere rûşen oluşturmaktadır.
 - Böylece dünyada gerek mal, gerek mevkî, gerek ekmek, rızık, bunlara karşı duyulan şiddetli arzu, ihtiras ile çırpınır durursun.
 - Bunları elde edince de, her biri seni sarhoş eder, elde edemediğin, yâhut elden kaçırdığın zaman da, kedere kapılır, sersemleşirsin.
 - O keder sersemliği, şunu belirtmektedir ki, elde edemediğin şey, seni sarhoş etmektedir, bu hâl kötü bir hâldir.
 - Gerçek bir insan olmak için mal, mevkî, yemek, içmek gibi şeylere 2260 gerektiğinden fazla düşme ki, onların kölesi olmayasın.²⁵⁶
 - Servete, mala, mevkîye âşık olan gönül, ya bu balçığa, bu kapkara suya yenilmiş, alt olmuştur.
 - Yâhut da, hayâllere kapılmıştır. O hayâllerin karanlıklarında, dedi-kodu için onlara tapar, durur.

²⁵⁵ Hz. Mevlâna'nın şeyhi Seyyid Burhaneddin Tirmîzî hazretlerinin şu meâldeki kıtası anlamlıdır: "Rûhun çıkış yeri Allah'ın arşının nûrudur. Halbuki rûhumuzun kafesi olan beden, üzerinde yaşadığımız yeryüzü toprağındandır. Ahdi ve imtihanları kabul etmek için Allah, bu iki zıt varlığı bir araya getirmiş, birbirine alıştırmıştır. Bu durumda rûh ötelerden gelmiş bir gariptir. Beden kendi vatanındadır. Onun için kendi evindeki köpek gibi azgındır. Allah'ım, garip, mahzûn, kimsesiz, vatanından ayrı düşmüş olan rûha acı, merhamet et."

²⁵⁶ "Haberin olsun ki mal, mülk, sahibi için vebaldir. Çünkü âhirette hesabını verecektir. Ancak zarûfî ve luzumlu olan vebal değildir." Şunu bilmeli ki, malın, zenginliğin vebal olması, gönülde yer tutmasındandır. Yoksa helâl kazanılan, zekâtı ve sadakası verilen, kalp ve gönülde bulunmayan mal ve servet böyle değildir. "Helâl mal, salih bir kimse için iyidir." hadîsi de var.

● Gönül, o nûr deryasından başkası olamaz. Gönül hem Allah'ın nazargâhı olsun, hem de kör olsun, hakikati göremesin; bu olamaz, bu mümkün değildir.²⁵⁷

2270 ● Allah'ın nazargâhı olan gönül, yüzbinlerce uyanık, ileri giden yâhut gafletten geri kalan kişilerdeki gönül değildir. O gönül, bir tek üstün olan kişide bulunur. O hangi mutlu kişidir? Hangi mutlu kişi?

● Sen, sendeki gönül kırıntısını bırak da, asıl sağlam bir gönül ara, ara da, sendeki kırıntı da onun himmeti ile dağ gibi olsun.

● Gerçek gönül sahibi bu varlık âlemini kaplamıştır; lütfundan, cömertliğinden altın saçıp durmaktadır.

● O gönül sahibi, Hakk'ın selâmından, dünya halkına selâmetler, esenlikler saçmaktadır.

● Kimin eteği sağlamsa, kim iman sahibi, hulûs sahibi ise, kim eteğini açmışsa; o gönül saçısını o kişi elde eder.

2275 ● Senin eteğin niyâzdır, yalvarıştır, Allah ile dâima mânen beraber olur. Aklını başına al da, o eteğe kötülük taşlarını, günah taşlarını koyma.

● Kötülük taşlarını koyma, o taşlar yüzünden eteğin yırtılmasın da, gerçek velîlerin feyzi ile elde edilen zevkleri kaybetmeyesin ve sahte mürşidlerin sözleri ile baş başa kalmayasın.

● Sen çocuklar gibi, altın gümüş sandın da eteğini şu dünyadaki değersiz taşlarla doldurdun.

● Fakat senin, altın, gümüş, hayâl ettiğin şeyler ne altına benzer, ne gümüşe. Onlar senin doğruluk eteğini yırttı. O yüzden gamın, kederin arttı.

● Akıl el atıp, eteklerini tutmadıkça, çocuklar taşın taş olduğunu nereden görecekler?

2280 ● İnsan akılla pîr olur. Yâni kâmil insan olur. Yoksa saçın, sakalın ağarması ile, yaşlı ihtiyar olur. Pîrlük, ezelf bir tâlî' eseridir. Bunun saçla ilgisi yoktur.

²⁵⁷ "Bir kalbe nûr-ı ilâhî dâhil olursa, inşirah bulur, genişler." diye bir hadîs vardır. "Bunun âlâmeti nedir?" diye sorulunca Peygamberimiz Efendimiz; "Dünyadan uzaklaşmak, âhirete yönelmektir. Bir de ölüm gelmeden evvel hazır bulunmaktır." diye buyurmuştur.

Hz. Yûsuf'un rüyâsı

● Hz. Yûsuf; güneşin, ayın ve onbir yıldızın kendisine secde ettiklerini 2334 rüyâsında görmüştü.²⁵⁸

● Yusûf(a.s)'ın, gerçek rüyâyâ güveni vardı. Bu yüzden o, kuyuda iken de, zindanda bulunduğu zamanlarda da, hep gördüğü rüyânın gerçekleşmesini bekliyordu.

● Rüyâsına güveni olduğundan ötürü, o, köle gibi satılmasından ve Züleyhâ yüzünden kınanmasından, çekiştirilmesinden kederlenmiyor, gamlanmıyordu.

● O gerçekten rüyâsına güveniyordu. Rüyâsı mum gibi önünde parlıyordu, onun önünü aydınlatıyordu.

● Kardeşleri Yûsuf'u kuyuya attıkları zaman, kulağına Allah'tan ses geldi: "Ey yiğit, sen bir gün mânevî pâdişah olacaksın da, sana ettikleri bu cefâyı, kardeşlerinin yüzüne vuracaksın"²⁵⁹

● Hz. Yûsuf'a kuyuda iken seslenen göze görünmüyordu ama, gönül 2340 söyleyeni belirtisinden tanımişti.²⁶⁰

● Bu sestten, Yûsuf'un rûhuna bir güç, bir rahatlık, bir huzûr geliyordu.

● Halil İbrahim'e ateş nasıl gül bahçesi olmuşsa, bu mübârek ses yüzünden kuyu da, Hz. Yûsuf'a bir gül bahçesi, bir dost meclisi hâlini aldı.

● Yûsuf (a.s), bundan sonra ne türlü cefâlara uğradı ise, o sesin vermiş olduğu kuvvetle, güçle, o ezâ ve cefâlara dayanıyordu.

● Onun gibi o, (السنُّ بِرَبِّكُمْ) = Elestü bi-rabbiküm) "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" sesinin mânevî zevki de her müminin gönlünde tâ kıyâmete kadar vardır.

● Bu yüzdendir ki, müminler ne belâlara itirâz ederler, ne de Cenâb-ı 2345 Hakk'ın "yap, yapma" buyruğundan sıkılırlar.

²⁵⁸ Yûsuf Sûresi'nin 4. âyetine işâret edilmektedir.

²⁵⁹ Bu beyitte de Yûsuf Sûresi'nin 89-90. âyetlerine işâret var.

²⁶⁰ Abdülkadir Geylânî (K.S) hazretleri, bir gün: "Ya Abdülkadir, seni ibâdetten, yâni namaz kılmaktan, oruç tutmaktan, zekât vermekten affettim." diye gâibden bir ses duydu. Bu sesi söyleyen, görünmüyordu. Fakat Geylânî hazretleri bu sesi duyunca "Defol, yâ mel'un!" diye karşılık vermişti. Şeytan hemen meydana çıkmış; "Söyleyenin İblis olduğunu nereden anladın?" diye sormuş. Hz. Gavs Abdülkadir Geylânî de; "Beni ibâdetten alıkoyanın senden başkası olmayacağını anladım. Çünkü, ben değil, peygamberler bile ibâdetten affedilmemiş, alıkonmamıştır." diye cevap vermişti.

- Acılık tadı veren, Hakk'ın emir lokmasını bile, rûhânî zevkle, gül reçeli gibi yerler, içlerine sindirirler.²⁶¹
- Fakat rahmânî zevkten mahrûm olan kişi, kazâ ve kader lokmasını inkâr eder de gül reçeli bile yese, isti'dâdına aykırı düştüğü için sindiremez, kusar.²⁶²
- Her kim, ezel gününde bir rüyâ gördüyse, yâni Cenâb-ı Hakk'ın; "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" hitâbından rûhunda bir hatıra kaldı. Bu dünya gecesinde gönül gözü ile hoş bir sûret görebildi ise, o kişi ibâdetler yolunda mest olur, gider.²⁶³
- Hayat yükünü, bu ibâdet çuvalını, sarhoş deve gibi yorulmaksızın, şüpheye düşmeksizin, acı ve ıztırab duymaksızın, çeker götürür.

- 2350 • Gerçek varlığa inancının köpüğü, ağzının etrafında bulunup, onun mestliğine, gönlünün yanıklığına tanıklık eder.
- Bu mânevî zevkin etkisi ile deve kuvvetlenir de, arslana döner, seve seve hayatın ağır yükü altında kendisini ezdirir. Az yer, az içer.
 - Dişi deve de isteği ile yüzlerce zahmet çeker, aç kalır, susuz kalır. Bu aşk ile bir dağ, ona kıl teli gibi görünür.
 - Fakat elest âleminde, böyle bir rüyâ görmeyen bu dünyada ne velîlere kul olur, ne de mürîd.
 - Olsa bile gönlünde yüzlerce tereddüd vardır, bir an şükür etse bile, bir sene şikâyetinde bulunur.
- 2355 • Din yolunda, tam inanca ermeyerek yüzlerce tereddüdle ileri doğru bir adım atarsa, öbür adımı geriye doğru gider.

²⁶¹ Büyük velî Eşrefoğlu ne güzel söylemiş:

"Eşrefoğlu Rûmî yârı,
Sevenlerin budur kârı,
Ol dost için ağuları,
Şeker gibi yutmak gerek."

(Eşrefoğlu! Allah'ı sevenler, onun verdiği zehri, şeker gibi yutarlar.)

²⁶² "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" hitâbına inanmayan, Allah'ın kazâ ve kaderini inkâr eden ve başına gelen belâlara teslimiyet göstermeyen kişi ise, ma'rûz kalacağı belâları hazm etmez; inkâr ve i'tirâz sûretiyle bir takım herbeler kusar.

²⁶³ Büyük şâir ve mutasavvıf İbni Fâriz hazretleri Kasîde-i Hamriye'sinin ilk beyti ile bu hakîkati ne güzel anlatır:

شَرَبْنَا عَلَى ذِكْرِ الْحَبِيبِ مُدَامًا
سَكَّرْنَا بِهَا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُخْلَقَ الْكَرِيمُ

"Daha üzüm çubuğu yaratılmadan önce, sevgilinin yâdi ile, şarab-ı mânevîyi içtik, kendimizden geçtik."

Kur'ân-ı Kerîm, sebeplerden ziyâde Müsebbibü'l-Esbâb olan Allah'a tevekkül etmeyi tavsiye eder.

- Dün gece biraz bir şey yemiştım; yemeseydim söz yularını, senin an- 2513
layışının eline tam verirdim. Yâni konuyu daha çok açıklardım.
- Aslında, dün gece biraz bir şey yemiştım demem de masal, çünkü her
ne gelirse ondan, o müsebbibü'l-esbâb olan Allah'tan geliyor.
- Gerçeği gören gözlerden güzel bakmayı öğrendin ise; yâni nebîler- 2515
den, velîlerden bakmak, görmek dersini aldınsa, ne diye sebeplere göz
dikip kalıyorsun?
- Sebepler üstünde başka sebepler de vardır. Sen, zâhirî, görünen
sebeplere bakma, bâtınî ve hakîkî sebeplere bak.
- Peygamberler sebepleri gidermek için geldiler. Mûcizelerini Zuhâl
yıldızına kadar çıkardılar.
- Sebepsiz olarak denizi yardılar, ekin ekmeden buğday yığını buldu-
lar.²⁶⁴
- Onların çalışmaları ile kumlar un oldu, keçinin yünü çekilince ibrişim
hâline geldi.²⁶⁵
- Kur'ân-ı Kerîm, sebeplerden ziyâde, müsebbibü'l-esbâb olan Allah'a 2520
tevekkül etmeyi tavsiye eder. Zâhîren fakîr olanın yüceliğinden, zâhîren
yüce olan Ebû Leheb ve onun gibi imansızların helâkından bahseder.
- Ebâbîl kuşları iki üç taş atar, kalabalık bir Habeş ordusunu kırar, geçi-
rir.²⁶⁶
- Havada uçan kuşların attıkları taşlar, ordudaki filleri delik deşik etti.
- Kesilmiş bir ineğin kuyruğunu, öldürülmüş adama vur ki, o anda di-
rilsin, kefenden çıksın.

²⁶⁴ Hz. Mûsâ, asası ile Şap Denizi'ne vurmuş, açılan oniki yoldan, İsrailoğulları karşı sâhile geçmişti. Âdem (a.s) yeryüzüne inince, buğday mahsülü bulmuş, onunla karnını doyurmuştu. Sonra o tohumları ekmiş biçmişti.

²⁶⁵ İbrahim (a.s), bir kıtlık zamanında un getirmek için bir dostuna bir adam göndermiş, istenilen kimsede un bulunamadığı için, giden adam boş dönmüştü. İbrahim (a.s), âile etrafını avutmak için çuvalı kumla doldurmuştu. Kadınlar çuvalı açınca, has ve beyaz bir un buldular. Onunla ekme yaptılar.

İbrişim meselesi de Hz. Mûsâ'nın hâreminde vâki oldu. Keçileri ona ibrişim vermişti.

²⁶⁶ Habeş valisi Ebrehe'nin ordusu, Ebâbîl kuşları tarafından bozguna uğratılmıştı.

• Boğazı kesilmiş, ölmüş adam yerinden sıçrasın, kalksın da, kanını dikenlerin kanını istesin.²⁶⁷

2525 • Böylece, *Kur'an*'ın başlangıcından sonuna kadar bütün âyetleri, illetleri, sebepleri giderir.²⁶⁸

• Bu sebep ve müsebbib konuları, işi uzatıp duran akıl ile, keşf ve hâl edilemez. Sen candan hulûs ile Allah'a kulluk et ki bunun hakîkati sana açılsın.²⁶⁹

Felsefeci akla bağlanmıştır.
Sûfî ise aklın aklına
yâni akl-ı külle güvenir.

• Felsefeci akılla anlaşılır şeylere bağlanmıştır. Sûfî ise aklın aklına, yâni akl-ı külle güvenmiştir.

• Akıllının aklı olan akl-ı küll içtir. Ey felsefeci, senin aklın ise kabuk gibidir. Hayvanın midesi dâima kabuk arar.

• İç arayan, yâni hakkı, hakîkati isteyen kabuktan, yâni akla ait maddî bilgiden yüzlerce defa usanmıştır. İç temizlere helâldir, temizlere helâl.

2530 • Kabuktan ibâret olan akıl, bir işi yüzlerce delil ile ancak anlayabilir, fakat akl-ı küll, doğru olduğunu bilmediği yola, hiç adımını atar mı?

²⁶⁷ Bir adam öldürülmüş, kaatili meçhûl kalmıştı. Hz. Mûsâ ilâhî vahiy ile bir sığırı kurban ettirdi, onun kuyruğu ile ölmüş adama vurunca, ölü dirildi, kaatilini haber verdikten sonra tekrar öldü.

²⁶⁸ Dünya sebepler âlemi olduğu için sebepler tamamıyla terk edilemez. Meselâ; kuyudan su çekeceğiz, bunun için kova ve ip lâzımdır. Onlar bulunur da suyu çekecek kimse bulunmazsa, su yine çıkmaz. Bunun gibi sebepler tesiri veren Cenâb-ı Hakk'ın irâdesi ve takdiri olmayınca, hiç bir sebep ve illet bir iş göremez. İşte sebeplere güvenmeme, Allah'a tevekkül ve dayanma da bu demektir. Hz. Mevlâna *Dîvân-ı Kebîr*'inde

در امید مسبب الاسباب

رهزن کاروان اسبابم

"Müsebbibü'l-esbâbı (=sebepleri hazırlayanı yâni Hakk'ı) bulmak ümidi ile, ben sebepler kervanının yolunu kestim." diye buyurmaktadır.

²⁶⁹ Bir hadis-i şerifte buyurulmuştur ki: "Bir kimse, bildiği ile kulluk ederse, Allah ona, bilmediği ilmi ihsan eder."

• Akıl baştan başa defterler karalar, yâni kitaplar yazar. Aklın aklı ise ufukları, ay nûrları ile doldurur.

• Aklın aklı; aktan, karadan, kâğıt ve mürekkeble eser yazmaktan kurtulmuştur. Çünkü onun ayının nûru, rûha ve gönüle akseder.

• Bu kara ve aktan, yâni yazılmış kitaplardan şereflenenler, değer kazananlar varsa, onlar da Kadir gecesi gibi olan ve bir yıldız misâli parlayan akl-ı küllin ilhâmı eseridir.

• Dağarcığın ve kesenin değeri, içindeki altındandır. Altınsız dağarcığın ve kesenin hiç değeri yoktur. İlâhî bilgiden ve irfândan boş olan kitaplar; içi boş keselere benzerler.

• Nasıl ki bir et yığımından ibâret olan bedeninin değeri de candandır, ca- 2535 nin değeri de cânândandır.

• Eğer can, iman nûru olmaksızın diri olsaydı, hiç kâfirlere Cenâb-ı Hakk "Ölüler" der miydi?²⁷⁰

• Ey kendisinde söylemek ve etrafa yararlı olmak vasfı bulunan kişi! Haydi söyle ve yaz ki, bu hâl, bilgi arkını açsın da, bizden yüz yıllarca sonra geleceklere, irfan ve iman suyu götürsün.

• Her devirde söz söyleyici, halkı irşâd edici vardır, vardır ama, geçmiş zamanlarda gelenlerin iyi sözleri, fikirleri, görüşleri, bugün hayatta olanlara ve söz söyleyenlere yardım eder.²⁷¹

Nefsi yenmek için bir mürşide,
bir şeyhe uymak gerekir.

• Çalışıp çabalamakla, can gıdasını nasıl elde edeceksin? Onu ancak, sana bir şeyhin himmeti bağışlar.

• Nefis, şeyhe uyduğunu, şeyhle beraber adım attığını görünce, ister is- 2545 temez senin buyruğun altına girer.

• Şeyh senin dostun olunca, akıl o vakit köpek nefsini yener.

²⁷⁰ Bu beyitte Zümer Sûresi'nin şu 30. âyetine işâret var: (اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَ) "Habibim, muhakkak sen de öleceksin onlar da öleceklerdir." Ârifler, ölümü ikiye ayırmışlardır. 1- Sûfî ölüm, 2- Mânevî ölüm. Bu âyette Hz. Peygambere hitâben "Sen de öleceksin, onlar da öleceklerdir." diye buyrulması Sûfî ölüm itibâriyledir.

²⁷¹ Hz. Mevlâna da *Mesnevî-i Şerîf*'de Şeyh Attar'ın, Hakîm Senâî'nin, Beyâzid-i Bes-tâmî hazretlerinin ve daha başkalarının sözlerini nakl ederek, kendi beyânâtını teyid eder.

- Nefis yüzlerce gücü, kuvveti ile, yüzlerce hüneri ile, ma'rifeti ile bir ejderhadır. Şeyhin yüzü, ona karşı göz çıkararak zümrüddür.²⁷²
- 2550 • Nefis Allah velîsinin huzûrunda bulunursa, onun yüz arşın uzunluğundaki dili kısılır, yâni kötülüğe cüreti kalmaz.
 - Nefsin yüz dili vardır, her dilinde yüz çeşit lûgatı vardır. Onun hîlesi, masalı anlatılamaz ki...²⁷³
 - Nefsin sağ elinde tesbîh ve *Kur'ân* vardır. Ama yenidoğuşta ise hançer ve kılıç saklıdır.²⁷⁴
- 2555 • Onun mushafına, onun gösterişine bakma, kendini onunla sırdaş ve dost yapma.
 - Nefis, seni abdest almak için havuza götürür, sonra seni iter, havuzun dibine atar.
 - Akıl; nûrlu ve iyilik isteyen Allah'ın bir armağanı iken, karanlıklar diyârındaki nefis, ona nasıl gâlib gelir?
 - Çünkü senin aklın bedende garîbdir. Nefis ise kendi evindedir, köpekler de kendi kapılarında heybetli birer arslan kesilirler.²⁷⁵
 - Sabret ki; arslanlar, yâni Hakk'ın kâmil kulları, ormana, yâni cennete gitsinler. Onların ne kadar üstün varlık olduklarını, bu kör köpekler, yâni nefisine uymuş kişiler anlayacaklardır.
- 2560 • Bilgisiz, görgüsüz kişiler, nefsin ve bedeninin hîlesini ne bilsinler? Nefis, ancak mürşidin himmeti ile, gönüle gelen ilâhî ilhâmıla kahr olur.

²⁷² Zümrüd taşının, yılan gözünü kamaştırıp görmez bir hâle getirdiği söylenir.

²⁷³ Nefsin çeşitli dil bilmesi ve bir çok lûgat sahibi oluşu; çeşitli renklerde, çeşitli diller konuşan dünya milletlerinin her birisinin dilini anlamasını ifâde etmektedir.

²⁷⁴ Bir taraftan kendisini sülfi ve imanlı gibi gösteren nefis, fırsat bulunca türlü günahlar, cinâyetler işler.

²⁷⁵ Mevlâna *Divân-ı Kebîr*'de bir gazelinde:

این عشق، هم چو روح = در این خندان غریب

"Bu aşk rûh gibi, bu balçıktan yaratılmış bedende gariptir." diye buyurdu. Aşk, akıl, rûh bütün bunlar, mânevî ve ulvî varlıklar oldukları için, sülfi olan, topraktan yaratılmış bulunan bedende garip ve yabancı gibidirler. Nitekim Burhaneddin Tirmîzî Hazretleri de:

فالروح فى غربة و الجسم فالوطن

diye başlayan bir kıtasında: "Rûh gurbettedir, beden ise kendi vatanındadır. Allah'ım, garip, mahzûn ve vatandan ayrı düşmüş olan rûha acı, merhamet et." diye yalvarır.

- Nefise ancak kendi cinsinden olan yâr olur. Senin şeyhin nefis dostluğundan uzaktır.
- Çünkü şeyh, huyunu değiştirmiştir. O, sülfi arzularından, nefsânî isteklerden kurtulmuştur. Allah, her kimi, kalp makamına eriştirmiş ise, o kimsede, beden cinsiyeti, şehvâtı duyguları kalmaz.
- Kalp makamına, gönül durağına ulaşanlardan başka herkes, bedenlerde pusuda olan kötü huylar, nefsânî istekler yüzünden illetlidirler. Çeşitli mânevî hastalıklara yakalanmışlardır; elbette illet illetle dost olur.²⁷⁶
- Her aşâğılık kişi, Dâvud'luk, yâni mürşidlik dâvâsına kalkışabilir. Hakkı bâtıldan ayırdeyemeyenler de böyle yalancı ve iki yüzlü kişilere aldanıp, ona uyarlar.
- Ahmak kuş, bir avcıdan kuş sesi duyar da, ona doğru uçar gider. 2565
- O şeyhlik dâvâ eden, yâni etrafına kendini mürşid ve şeyh olarak tanıtan kişi, kendi malı olan şeyle, başkasından naklettiği şeyi fark edemeyen bir sapıktır. Aklını başına al da, üstün bir insan, mânâ adamı sanılsa bile ondan kaç.
- Onun görüşüne göre, korunulmuş hür kişi ile, bağlanmış esir bir kişi birdir. O yakîne erdim, tam inanca vardım dâvâsında bulunsa bile, şüphe içindedir.
- Böyle bir kişi zekâdan ibâret olsa bile, mâdemki onda ayırdeyîş hasası yoktur, o bir ahmaktır.
- Ey sâlik, dikkat et! böyle bir kimseden ceylanın arslandan kaçtığı gibi kaç; ey bilgili yiğit, sakın onun yanına gitme.

Îsâ(a.s.)'in ahmaklardan dağa kaçması.

- Meryem oğlu Îsâ sanki bir arslan, kanını dökmek istiyormuş da ondan kaçıyor gibi, bir dağa kaçıyor.
- Birisi de onun arkasından koşarak yetişti ve; "Hayrola, kuş gibi niçin kaçyorsun; arkada kimse yok?" diye sordu.
- Hz. Îsâ o kadar hızlı koşuyordu ki, acelesinden, adamın sorusuna cevap veremedi.

²⁷⁶ Halkın her birinde, bir türlü mânevî hastalık vardır. Maddî hastalıklar, sakatlıklar görülür. Mânevî hastalıklar ise görülmez. Mânevî hastalık gizli olduğu için sahibi de fark etmez. Meğer ki mânevî doktor olan kâmil insan o hastalığı teşhîs ve tedâvi etsin. Aynı hastalığa tutulmuş olanlar birbirine yâr olurlar.

- Adam bir müddet onun arkasından koştu, peşini bırakmadı ve Hz. İsmâ'ya kuvvetlice bağırarak dedi ki:
 - "Allah rızâsı için birazcık dur. Böyle hızlı kaçışın bana dert oldu.
- 2575 ● Ey kerem sahibi, arkanda ne arslan var, ne düşman, ne de bir korku, bir ürküntü; bu tarafa doğru kimden kaçırıyorsun?"
- Hz. İsmâ; "Yürü git." dedi. "Benim ayağımı bağlama. Ben bir ahmaktan kaçıyorum, bırak da kaçıp kendimi kurtarayım."
 - Soran adam dedi ki: "Nefesi ile körleri, sağrıları, iyileştiren Mesîh sen değil misin?"
 - İsmâ "Evet, benim." dedi. Adam "Peki!" dedi. "Gizli sırlara, efsûnlara sahip o mânâ pâdişahi, sen değil misin?"
 - O efsûnu bir ölüye okuyunca; ölü, av bulmuş arslan gibi dirilir sıçrayıp kalkar."
- 2580 ● Hz. İsmâ; "Evet." dedi, "O söylediğin de benim." Adam; "Çamurdan kuşlar yapıp canlandıran sen değil misin?" dedi.
- İsmâ; "Evet." dedi. Soran tekrar; "Ey temiz rûh!" dedi. "Mâdemki her ne ister isen yapıyorsun? O hâlde kimden korkuyorsun?"
 - Bu çeşit mucizelerin olduktan sonra, dünyada kim senin kulların arasına katılmaz? Kim sana kul, köle olmaz?"
 - İsmâ (a.s.) dedi ki: "Bedeni eşsiz, örneksiz yaratan rûhu daha önce halk eden Hakk'ın zâtına yemin ederim ki;
 - Onun tertemiz zatının, tertemiz sıfatlarının hürmeti için gökyüzü bile yenini yakasını yırtmış ona kul köle olmuştur.
- 2585 ● O efsunu, o en yüce, en ulu ism-i a'zamı sağıra, köre okudum; kulağı açıldı, gözü gördü.²⁷⁷

²⁷⁷ İsm-i a'zam: Allah'ın en büyük ismi demektir. Bu ismin ne olduğu kesin olarak bilinmemektedir. "Allah" ve "Huve" isimleri ism-i zât oldukları için belki de ism-i a'zam bunlardır. Ârifin biri şu mânâda bir kıta söylemiştir: "Müridin biri; 'Şeyhine Allah'ın 99 isminden hangisi ism-i a'zamdır?' diye sormuş. Şeyh şu cevabı vermiş: 'Allah'ın isimlerinden hangisi küçük olabilir? Onun bütün isimleri, ism-i a'zamdır.'" Bu sebeple hangi isimle duâ edilirse tesiri görülür, fakat o ismi okuyacak ağız ister. Rivâyet ederler ki: Hz. Ali bir ağaç altında oturuyormuş, biri gelmiş, fakîr hâlinde şikâyet etmiş. Hz. Ali yerden bir avuç kum almış, bir şey okumuş, kumun üzerine üfleyerek fakire uzatmış, fakir kumların altın tozu olduğunu görünce: "Ya emîr, ne okudun, Allah aşkına bana da öğret." demiş. Hz. Ali de Fâtiha Sûresi'ni okuduğunu söyleyince, fakîr hemen, bir avuç kum almış, Fâtiha Sûresi'ni okuyup üflemişse de avucundaki kumlar olduğu gibi kalmış. Hz. Ali; "İkimiz de Fâtiha'yı okuduk, ben okuyunca kumlar altın oldu. Sen okuyunca olmadı. Çünkü bendeki ağız sende yok." diye buyurmuş.

- Kayalık bir dağa okudum; dağ çatladı, yarıldı, hırkasını göbeğine kadar yırttı.
 - Ölmüş bir adamın cesedine okudum, üfürdüm; cesed dirildi, kalktı. Hiç bir şey olmayana okudum; meydana geldi, bir şey oldu.
 - Fakat ahmakın gönlüne okudum, hem de sevgi ile, şefkat ile, yüz binlerce kerre okudum, bir dermanı, bir faydası olmadı.
 - O ahmak bir mermer kaya kesildi de, ahmaklık tabiatından dönmedi, çorak bir kum oldu da ondan bir ot bitmedi."
- Soruyu soran adam, "Peki" dedi İsm-i a'zamın başka şeylere etkisi, te- 2590 siri olduğu hâlde, ahmaka tesir etmemesinin hikmeti nedir?
- Onlar da hasta bu da hasta; onlara deva oluyor da buna neden deva olmuyor?"
 - İsmâ (a.s.) dedi ki: "Ahmaklık, Allah'ın bir kahrıdır. Hastalık, körlük kahr değildir; bir ibtilâ, yâni bir belâyaya uğrayıştır.
 - İbtîlâ, belâyaya uğrayış bir hastalıktır, belâyaya uğrayan kişiye acırlar, ama ahmaklık öyle bir hastalıktır ki başkalarını yaralar, incitir."
 - Ahmak adama vurulan "dağ" Allah mührüdür. O mühür üzerine hiç bir el bir çare bulamaz.
- Hz. İsmâ'nın kaçtığı gibi, sen de ahmaktan kaç, ahmakla sohbet, konu- 2595 şup görüşmek, nice kanlar dökmüştür.
- Hava suyu nasıl yavaş yavaş çeker, buharlaştırır, ahmak da onun gibi sizden bir şeyler çalar, rûhen sizi yoksul bırakır.
 - Senin harâretini çalar, soğukluk verir, seni mermi taşı üstüne oturmuş kişiye döndürür.

Sebe'lilerin ahmaklığı ve Peygamber nasihatlerinin kendilerini etkilememesi.

- Hatırma Sebe'lilerin hikâyesi geldi. Ahmaklık yüzünden, seher rüz- 2600 gârı onlara sam yeli oldu.
- Sebe, çocuklardan duyduğun masallardaki gibi pek büyük bir şehirdi. Çocuklar masal söylerler, eğlenirler, masallarda nice sırlar, nice öğütler vardır.
- Masallar arasında alaylar vardır, saçma sapan sözler bulunur. Fakat sen yıkık yerlerde defîne aramaya bak.

- Sebe şehri pek büyük, pek geniş bir şehirdi. Fakat büyüklüğü bir tep-siden fazla değildi.²⁷⁸
- 2605 ● O şehir pek ulu, pek büyük ve çok uzun idi. Pek sağlamdı, ama sağ-lamlığı, bir soğan sağlamlığı kadardı.²⁷⁹
 - O şehirde on şehir halkı toplanmıştı, ama hepsi de yüzü yıkanmamış üç kişiden ibâretti.
 - Orada sayısız adam, sayısız mahlûk vardı, ama hepsi de ham ve hazır yiyici üç kişiden ibâretti.²⁸⁰
 - Cânâna koşmayan, sevgiliye kavuşmaya çalışmayan, sevgiliyi bulmak için uğraşmayan canlar binlerce de olsa, onlar hakîkatte yarım bedenden ibârettir, bu yüzdendir ki halkı ancak üç kişiden ibârettir.
 - O üç kişiden biri, gözü kör olduğu hâlde çok uzağı görürdü. Süley-man'ı görmez de, karıncanın ayağını görürdü.
- 2610 ● Öbürünün kulağı keskin idi. Ama adam akıllı sağırdı. Yâni çok sağır olduğu hâlde çok fazla işitirdi. Sanki bir hazîne idi. Ama içinde bir arpa ağırlığında bile altını yoktu.

²⁷⁸ Sebelilerin hikâyesi bu cildin 281 numaralı beyti ile başlayan bölümde evvelce geçmişti. Sebelilerin hâli, yaşayışları *Kur'ân-ı Kerim*'de Sebe Sûresi'nde anlatıldığı şekilden başka bir şekilde, halk arasında, çocukların ağzında masal olarak anlatılan şekli vardır. Mevlâna da halk arasında anlatılan masalları almış da; "Sebe şehri pek büyük ve geniş bir şehirdi, fakat bu büyüklüğü bir tep-siden fazla değildi." diye bir utopi, hiç bir yerde bulunmaz bir şehir gibi alaylı ifadeler kullanır. Bu masallardan derin mânâlar çıkarıyor. Adeta Swift (1667-1745) adlı İngiliz edibinin *Gulliver Seyahatleri*'ndeki cüce memleketi hatırlatmaktadır. Hz. Mevlâna bu masallardan derin mânâlı hakîkatler çıkarmaktadır. Zâten dikkatle okunacak olursa, masallarda ciddî mânâlar bulmak mümkündür. Masal söylerken "bir varmış bir yokmuş" diye başlarlar. Bu sözler bizim dünyamızı ve hâlimizi hulâsa olarak anlatmaz mı? Bugün var gördüğümüz kimse, yarın yoktur. Bizim de vaktiyle birçok şeyimiz varmış. Yurdumuz, Bosna'dan Basra'ya kadar uzanmış. Avrupa hükümdârları, sıkışınca Osmanlı pâdişahlarına sığınarlarmış. Barbaros Hayreddin Paşa Fransız donanmasını Marsilya'da teftiş edermiş.. Ne oldu? "Bir varmış, bir yokmuş.."

²⁷⁹ Böbürlendiğimiz hayatımızın, varlığımızın, her şeyimizin eğreti olduğunun farkında değiliz. Amerika'da dahil dünyanın bazı bölgelerinde görülen küçük devletleri yere seren zelzeleler, ağaçları köklerinden söküp atan kasırgalar, en mamûr şehirleri soğan kabukları gibi savurduğu hâlde, yine âcizliğimizi, zavallılığımızı anlamayız, bu âfetlerden ders almamız.

²⁸⁰ Bu hikâyeyi yorumlayan şârihler diyorlar ki: Buradaki Sebe şehri insan bedeninin sembolüdür. Ahâlisinden maksat, insanda rûhânî ve cismânî kuvvetlerdir. Onlara hâkim olan üç kişiyi de Hz. Mevlâna alaylı bir şekilde açıklıyor. Bizim medeniyetimizin de, hayatımızın da ne kadar zayıf insanlarla dolu bir yaşayıştan ibâret olduğunu belirtiyor.

- Üçüncüsü çıplak ve her tarafı açıktı. Fakat elbisesinin etekleri çok u-zundu.
- Kör olan kişi; "İşte şuracıkta atlı askerler geliyor." dedi. "Hangi millet-ten, kaç kişi olduklarını görüyorum."
- Sağır; "Evet." dedi. "Ben de seslerini duyuyorum, gizli açık ne konu-şuyorlarsa hepsini işitiyorum."
- O çıplak paniğe kapıldı da; "Gelirler de uzun eteğimi keserler diye korkuyorum." dedi.
- Kör "İşte!" dedi. "Yaklaştılar, kalkın, yaralanmadan, bağlanmadan ka- 2615 çalım, kurtulalım."
- Sağır; "Evet, gürültü gittikçe yaklaşıyor, arkadaşlar" dedi.
- Çıplak; "Eyvahlar olsun." dedi. "Onlar, tama' ederler de, eteğimi ke-serler, ben onlardan emîn değilim."
- Şehri bıraktılar, dışarı çıktılar, bozgun hâlde korku ile bir köye sığındı-lar.
- Acıkmışlardı. O köyde semiz bir kuş buldular. Fakat zerre kadar eti yoktu. O kadar zayıf idi.
- O kuş ölmüş, kurumuş, kargaların gagalamasından kemikleri bile in- 2620 celmiş, iplik gibi olmuştu.
- Arslanlar, avını nasıl yerlerse, onlar da o kuşu, öyle yediler, öyle se-mirdiler ki, her biri karnı tok bir fil gibi oldu.
- O kuşu yeyince, her üçü de pek büyük üç fil oldu.
- O üç genç, üçü de öyle şişmanladılar ki, şişmanlığı, iriliği yüzünden her biri dünyaya sığmıyordu.
- O kadar şişmanlıkları ve iri endâmları ile beraber, süzöldüler, kapının çatlağından geçtiler.
- İnsanların ölüm yolu da, gizli, görünmez bir yoldur. Göze görünmez, 2625 çünkü mahalsiz, mekânsız, yeri olmayan bir yoldur.
- İşte bak şuracıkta; biribiri ardınca kervanlar, o gizli kapının çatlağın-dan geçtiler.
- Sen, o çatlağı kapıda ararsan bulamazsın, pek gizlidir ama, bunca insa-nı gelin evine güveği götürür gibi o çatlaktan geçirip götürürler.²⁸¹

²⁸¹ Kapı çatlağından maksat; ölümdür. Ölümün ne olduğu görülüp bilinemediği hâlde, onunla birçok zıfap yapılmaktadır. Zıfap, gelini güveyinin evine götürmek demektir. Gelin süslenip kocasının evine gittiği gibi, insanlar da techiz ve tekfin edilip âhi-rete yolcu edilir.

Çok uzağı gören kör,
çok iyi işiten sağır ve uzun elbiseli çıplağın
Mevlâna'ya göre mânâsı.

- 2628 ● Yukarıda bahsedilen sağır, hayattan çok şeyler uman, çok şeyler isteyen, bir türlü gözü doymayan insanı göstermektedir. O başkalarının ölümünü duyar da, kendi öleceğini hiç aklına getirmez.
- Uzağı gören kör de; hırsı temsil etmektedir. O halkın aybını kıldan kıla görür, mahalle mahalle dolaşır, onları söyler.
- 2630 ● Onun kör gözü, başkalarının aybını, kusurunu aradığı hâlde, kendi aybının bir zerresini bile görmez.
- Çıplak eteğini kesecekler diye korkar, durur. Hâlbuki çıplak bir adamın eteğini nasıl keserler? Çıplak bir adamın eteği olur mu?
 - O çıplak; dünyaya tapan bir müflistir. Soyulacağını düşünerek korkular içinde yaşar. Hâlbuki çıplak olduğu için hırsızların soymasından korkmaması gerek.
 - O dünyaya çıplak geldi, çıplak gidecektir. Öyle iken, hırsız korkusu ile yüreği kan ağlar.
 - Ölümü vaktinde yanında bulunanlar, yüzlerce feryâdlarla ağlaşırlarken, o, hayatta iken hırsızlardan boş yere korktuğunu anlar da, canının o mânâsız korkusuna gülmeye başlar.
- 2635 ● Zengin ölüm sırasında altınının bulunmadığını, yâni servetin artık kendisine ait olmadığını, zeki bir kimse de hünersiz ve ma'rifetsiz bulunduğunu idrâk eder.
- Hayattaki bu mal korkusu; eteğine saksı kırıntıları doldurup kendini mal sahibi sanan, onları gâib edeceğinden korkan, onların üstüne titreyen çocuğun korkusuna benzer.
 - Eğer o süslü saksı kırıklarından bir parçasını alırsan, çocuk ağlar; aldığı parçayı geri verirsen güler.
 - Bilgi sahibi olmadığın için, çocuğun ağlamasına, gülmesine bir değer verilmez.
 - Câhil kodaman kişi de, eğreti olan malı mülkü, kendi malı mülkü sandığı için, o malın üstüne titrer, çırpırır durur.
- 2640 ● Rüyâsında kendisini mal, mülk sahibi görür. Bir hırsızın çuvalını kacıp götürüleceğinden korkar.²⁸²

²⁸² Dünya hayatı rüyâdan ibâret olduğu gibi, dünyada servet sahibi olmak da, rüyâda define bulmak gibidir. Eskiden söylenmiş bir beyit vardır:

- Ölüm meleği, zengin bir kimsenin kulağını çekmek sûretiyle, hayat rüyâsından onu uyandırınca, gerçekten sahibi olmadığı bir mal için, hayatta iken çektiği hırsız korkusuna güleceği gelir.
- Bu dünyanın aklına, bu dünyanın bilgisine sahip olan bilginlerin de bilgileri üstüne titremeleri, kendilerini çok bilgili insan saymaları da buna benzer.
- Bu çeşit bilginler için, Cenâb-ı Hakk; (اَلْبُلْمُز) "Bilmezler." diye buyurmuştur.²⁸³
- Bunların her biri, kendisinde bilgi var zannına kapılır da, bilgiyi bir hırsız çalacak diye korkar.²⁸⁴
- O, "Halk gelip beni meşgûl ediyor, zamanımı alıyor." der. Hâlbuki onun faydalı bir zamanı yoktur.
- "Halk beni işten alıkoymuyor." der. Halbuki kendisi boğazına kadar işsizliğe, tenbelliğe gömülmüştür.
- İşte, böyle bir bilgin, uzun etekli çıplağa benzer. O, eteğini halkın elinden nasıl kurtarayım diye, korku içindedir.
- O zâlim bilgin, bilgilerden yüzbinlerce üstünlük elde etmiş, bir hayli bilgi sahibi olmuş da, kendi rûhunun, kendinde bulunanın hakîkatini bilmiyor.
- O, her cevherin hâssasını bilir de, kendi cevherini bilip bildirmede sanki bir eşektir.²⁸⁵

"Bir kefendir âkibet, sermâye-i şah u geda,
Pes buna mağrur olan, mecnûn değildir de nedir?"

Evet, dilencinin de pâdişahın da sermâyesi, sonunda bir kefendir. Bu durumda dünya malıyla mağrur olan deli değil de nedir? "Mal sahibi, mülk sahibi, hani bunun ilk sahibi?" derler. Ne kadar nükteli ve mânâlı bir sözdür. Mal, mülk elden ele geçer, Ahmed'den Ali'ye, Ömer'den Bekir'e intikal eder. O servet de, mezara götürülebilecek bir kaç metrelik bezden, yâni kefenden ibârettir ki, o da cesetle beraber çürür gider.

²⁸³ Rum Sûresi 6-7. âyetlere işâret var.

²⁸⁴ Nâbî merhûm der ki: "İlim kıyısı olmayan bir denizdir. Orada âlim geçinen câhildir."

²⁸⁵ Filozoflar insanı; "Söz söyler, gelişir, irâdesi ile hareket eder, iki ayağı üzerinde yürür bir hayvandır." diye tarif ederler. İnsanı böylece maddî yönden bilmek; onun hakîkatini bilmemek ve insanı hayvan gibi görmektir. Hâlbuki insan maddeten hayvanlara benzer ama, mânâ yönünden büyük bir âlemdir. Görünüşte âlem-i suğra (=küçük âlem); mânâda âlem-i kübrâ(=büyük âlem)dir. Kâinatın özü, bütün varlıkların hulâsasıdır. Sûreti ve mânâsı ile ahsen-i takvîm(=en güzel yaratılmış varlık)tır. "Rûhumdan ona üfürdüm." sırrına mazhar olmuştur.

- 2657 ● Sebe'lilerin asılları, yâni ilâhî ilimdeki a'yan-ı sâbiteleri kötü olduğu için, dünyada Allah'ı bulma, Allah'a kavuşma sebepleri olan kulluk vazifelerini, insanlık vazifelerini yapmaktan ürkerlerdi, kaçarlardı.
- Mutlu yaşamaları için Cenâb-ı Hakk onlara bunca mal, mülk, bağ, bahçe vermişti. Sağdan soldan lütfedilen bunca nimet onların huzûrla yaşamaları içindi.
 - Meyveler çokluğundan yerlere dökülür, yolun geçitlerini daraltırdı.
- 2660 ● Dökülüp saçılan meyveler yolu kaplar, yolcu nereden geçeyim diye şaşırır kalırdı.
- Birisi, başına bir sepet alsa da ağaçların altından geçse, meyveler silkinmeden sepeti doldururdu.
 - O meyveleri bir insan değil, rüzgâr silkerdi. Pek çok kişinin etekleri meyvelerle dolardı.
 - Meyve hevenkleri, salkımları dallarından yerlere kadar sarkar, gelenin geçenin başına ve yüzüne değerdi.
 - Altının çokluğundan, külhancı bile beline altın kemer kuşanırdı.
- 2665 ● Köpekler tok olduklarından ekmeği yemezler, çekinirlerdi. Ovadaki kurtlar bile yiyecek bolluğundan mide fesâdına uğramışlardı.
- Şehir de, köy de hırsızdan ve kurt ürküntüsünden emîn olmuştu. Gece kocaman kurttan korkmaz olmuştu.
 - Sebe'lilere on üç peygamber gelmiş; yollarını kaybetmiş, sapıklığa düşmüş olanlara doğru yolu göstermişlerdi.
- 2670 ● Peygamberler onlara dediler ki: "Nimetleriniz çoğaldı, fakat şükürünüz nerede? Eğer sizdeki şükretmek gücü uyudu ise, zorlayın, onu uyandırın."
- Akla uygun olan da, nimet verene şükretmektir. Edilmeyecek olursa ebedî olarak öfke kapısı açılır.
 - Aklınızı başınıza alınız da, Allah'ın lütuf ve keremini görünüz. Bir şükretmeye karşılık, bu kadar nimeti Allah'tan başka kim verir.
 - Allah size baş bağışlar, şükür olarak da secde ister. Ayak bağışlar, şükür olarak oturmanı ister.²⁸⁶

²⁸⁶ Şükürün dil ile yapılanı olur, hâl ile, gönül ile yapılanı olur. (الحمد لله، الشكر لله)
"Elhamdülillah; eş-Şükürülillah" şükürün dil ile söylenilenidir. Dilsiz şükür, hâl şükürü her uzuvu, yâni organa göredir. Ârifler şöyle söylemişlerdir: "Başın şükürü secde etmektir. Ayağın şükürü, ibâdet için oturmaktır ve ibâdet için yürümektir. Câmiye giderken yürüyüşümüz şükür sayılmaktadır. Gözlerin şükürü, ibret alınacak şeylere

- Peygamberlerin bu öğütlerine karşı, Sebe'liler dedi ki: "Bizim şükürümüzü gulyabani aldı götürdü. Bu yüzden biz şükürden usandık, nimetten bezdik.
- Bize bol nimet verişinden o kadar bıktık ki, bize ne ibâdet hoş gelir, ne 2675 de suç işlemek.
- Nimetleri de istemiyoruz, bağı, bahçeyi de; biz mutluluk ve rahat yaşama sebeplerini bile dilemiyoruz."
- Peygamberler, Sebe'lilere demişlerdi ki: "Biz Allah'ın mânevî hekîmleri ve şakirdleriyiz, Şap denizi bizi görünce yarıldı, yol oldu."
- İnsanın kalbindeki hastalığı, nabzını yoklayıp anlayan tabiat hekîmleri ise bambaşkadır.

Peygamberler ve onların vârisleri olan velîler gönül hastalarını başka türlü tedâvi ederler.

- Biz nabız tutmadan, vâsitasız olarak gönüle bir hoşça bakarız. Allah'ın verdiği seziş dolayısıyla bizim görüşümüz pek yücedir.
- O hekîmler, hastaya gıda verirler, meyve verirler; böylece hayvânî rûh, onların ilâç ve gıda tedâvisi ile bedenle beraber canlanır, kuvvetlenir.
- Biz ise iş hekîmleri, söz hekîmleriyiz. Biz hastalarımıza ilâç vermeyiz. Bize ilham veren, Allah'ın celâl ve büyüklük nûrunun aksidir.
- Hastaya deriz ki: "Şöyle bir iş, sana yararlıdır, böyle bir iş ise zararlıdır. Zararlı olan iş senin Allah'a giden yolunu keser."
- Bu çeşit söz, seni ileri götürür, bu çeşit söz, seni yararlar.
- O hekîmler hastalığı anlamak için hastanın idrârına bakarlar. Hâlbuki, bize delil olan hastalığın anlaşılması için yol gösteren, Allah'ın yüce vah-yidir.
- Biz kimseden tedavî ücreti almayız, emek karşılığı bir şey istemeyiz. Bizim ücretimiz Hakk'tan gelir; bu da bize yeter.

bakmak, Allah'ın yarattığı eserlerde, onun sıfatını, kudretini, yaratma gücünü görmektir. Haram ve nehy ettiği şeylere bakmamak da, gözün şükürü sayılır. Kulakların şükürü, onlar vasıtasıyla haber dinlemek, iyi şeyler, hikmetler işitmek, Kur'ân ve ezan duymak, şerre, kötü sözlere kulak vermemektir."

- Haydi iyileşmez hastalıklara tutulanlar, bize gelin, bizim ilâcımız hastalar için birebirdir.
- 2710 • Sebe'liler dediler ki: "Ey mânevî hekîmlik dâvâsında bulunanlar, hekîmlik bilginizin ve faydalı ilâçlarınızın delili nedir?
- Siz de, bizler gibi yemeye, içmeye ve uyumaya bağlısınız; siz de, bizim gibi şehirde ve köyde dolaşıp duruyorsunuz.
 - Siz de balçıktan yaratıldınız, siz de şu balçık tuzağında-sınız. Hâl böyle iken nasıl olur da gönül zümrüd-i ankasını avlıyabilirsiniz? Yâni Hakk'a yakın olabilirsiniz?
 - Mevkî hırsı, reislik sevdâsı sizi peygamberlik dâvâsına salmış, bu yüzden kendinizi peygamber sanıyorsunuz.
 - Böyle lâflara ve yalanlara kulak verip de aldanmak istemiyoruz."
- 2715 • Peygamberler dediler ki: "Bu inkârınız, sizin mânevî hastalığınız yüzündendir. Çünkü mânevî hastalık, insana körlük verir. Görüşe engel olur, perde olur.
- Bizim dâvetimizi duyduunuz, fakat elimizdeki şu hidâyet cevherini görmüyorsunuz.
 - Bu cevher, yâni imana dâvet, kimin gönül gözünün kapalı, kimin gözünün açık olduğunu anlamak için, halka bir imtihandır. Bu sebeple, onu, gözlerin önünde dolaştırıp duruyoruz.
 - Kim 'Cevher nerede?' derse, bu soruşu, cevheri görmediğine ve körlüğe mahpûs olduğuna delildir.
 - Güneş dile gelse de sana 'Kalk gündüz oldu, sıçra ve inat etme' dese;
- 2720 • Sen de ona; 'Ey güneş, gündüz olduğuna dâir, hani şâhid?' desen, güneş sana 'Ey kör adam, git de Allah'tan göz iste.' cevabını verir.
- Apaydın bir günde mum arayanın, bu arayışı, onun körlüğünü bildirir.
 - Eğer sen sabah ve gündüz olduğunu görmüyorsan, gündüz olduğunda şüphelen varsa, daha sabah olmadı sanıyorsan; bil ki, perde arkasındasın.
 - Hiç olmazsa sus da Allah'ın lûtf ve ihsanını bekle, bu çeşit sözlerle körlüğünü âleme yayma.²⁸⁷
 - Ey gündüzü arayan, dileyen kişi; gündüz ortasında "Gündüz nerede?" demen, kendini âleme rezil etmendir.

²⁸⁷ Spinoza "Hakk'ı ve hakikati idrâk edemeyenin vazifesi, susup oturmaktır." diye *Etika*'sında bu husûsu belirtmiştir.

- Ey akıllı, fikirli kişi, hastalığın geri gelmemesini istersen, bu mânevî hekîmin önüne, paranı pulunu saç ve başını yere koy.
- Mânevî hastalık hekîmlerinin, yâni velîlerin gönüllerini ederseniz, kendinizi görür, hâlinizi bilir ve durumunuzdan utanırsınız. 2730
- Bu gönül körlüğünün giderilmesi, halkın elinde değildir. Fakat bu hekîmler, Allah'ın lûtfu ve keremi ile hidâyet yolunu gösterirler.
- Bu mânevî hastalıkların hekîmlerine candan, gönülden kul olursan Allah'ın lûtfuna ve feyzine yol bulursun.

Sebe'lilerin peygamberleri töhmetli bilmesi.

- Sebe'liler; "Sizin bütün bu sözleriniz hîle ve riyâdır. Nasıl olur da Allah Zeyd'den, Bekir'den, yâni insandan kendisine vekil tayin eder? 2733
- Her pâdişahın elçisinin kendi cinsinden olması gerektir. Balçıktan yaratılmış insan nerede, gökleri yaratan Allah nerede?
- Biz eşek beyni mi yedik ki sizin gibi sivrisinekleri devlet kuşu denilen hümâya sırdaş bilelim? 2735
- Devlet kuşu nerede, sivrisinek nerede? Balçık nerede, Allah nerede? Zerrenin gökteki güneşle ne ilgisi var?
- Bu ne biçim ilgi, bu ne çeşit alâka! Buna hiç akıllı bir insan inanır mı?
- Ey bizi kandırmaya çalışanlar, ey peygamberlik dâvâsı edenler, sizin hâliniz şuna benzer: Tavşanın biri; 'Ben ay'ın elçisiyim, onunla eşim.' demişti.
- Fil sürüsünün korkusundan bütün hayvanlar, kaynak başına gidemez olmuşlardı.
- Hepsi de o dupduru saf kaynak suyundan mahrûm kalmışlardı. Korkularından kaynaktan uzaklaşmışlardı. Fillerle uğraşmaya güçleri, kuvvetleri yoktu. Bu yüzden hileye baş vurdular. 2740
- İhtiyar bir tavşan ay'ın ilk gecesi, dağ tepesinden fillere doğru şöyle bağırdı:
- 'Ey fil pâdişahı, ay'ın ondördüncü gecesi gel de kaynağın içinde sözümün doğruluğunu gör.
- Ey fillerin pâdişahı, ben ancak bir elçiyim, başka bir şey değilim. Elçiler ne bağlanır, ne esir edilir, ne sövülür, ne de onlara kızılır.'

- Ay diyor ki: 'Ey filler, buradan gidin, kaynak bizimdir. Buradan dağım, uzaklaşın, başka bir yere gidin.'
- 2745 ● Yoksa, sizi kör ederim.' Ben pâdişahın sözünü, size söylüyorum, ben böylece günahı boynumdan attım.
 - Bu kaynağı bırakıp gidin de ay'ın kılıcı ile paralanmaktan kurtulun, emin olun.
 - Bu haberin doğruluğunun belirtisi de şu ki: Bir fil, su içmek için kaynağa gelince, kaynaktaki ay titremeye başlar.
 - Ey fillerin pâdişahu, filân gece gel de kaynakta bu belirtiyi gör.'
 - Ay'ın onbeşi olunca, fil pâdişahu su içmek için kaynağa geldi.
- 2750 ● Gece vakti hortumunu suya sokunca, su dalgalandı. Ay da oynamağa, titremeye başladı.
 - Ay kaynakta titreyince, fil tavşanın verdiği habere inandı."
 - Ey peygamberler, biz o ahmak fillerden değiliz ki ay'ın oynaması, titremesi bizi korkutsun.
 - Peygamberler ise; "Eyvahlar olsun." dediler. "Bizim candan, gönülden verdiğimiz öğütler, sizin bağlarınızı kuvvetlendirdi, sizi büsbütün imansızlığa bağladı."

Peygamberlerin, onların kınayıtlarına cevap vermeleri ve örnek göstermeleri.

- "Ne yazık ki, derdinize devâ olarak verilen ilâç size can alıcı bir zehir kesildi.
- 2755 ● Cenâb-ı Hakk öfke perdesini gerdi de, bu çerağ, yâni öğütlerimiz gözlerinizdeki karanlığı artırdı.
 - Sizin gibilerden biz nasıl bir reislik, bir başbuğluk isteriz? Bizim reisliğimiz, gökten bile üstündür."
- 2900 ● Sebe'liler Cebriiler gibi deliller getirerek peygamberlere dediler ki: 'Ey nasihat verenler, yeter artık; şu sözleriniz iyi ama, bu köyde sizi duyacak, anlayacak bir adam bile yoktur.
 - Allah bizim gönüllerimizi kitlemiştir. Onun için, sizin sözleriniz oraya girmiyor. Hiç kimse yaratmanın yarattığını değiştiremez.
 - O ilâhî ressam resmimizi böyle yaptı. Bu şekil, bu sûret dedikodularla, öğütlerle değişmez.

- İstersen, bir taşa yüz yıl boyunca; 'La'l ol!' de, eskiyip yıpranmışa da yüz sene durmadan; 'Yeni ol, yenileş!' de sen.
- Toprağa 'Su huyunu al, ona dön, onun gibi ol!', suya da 'Bal ol, süt ol!' desen, ne fayda!
- Gökleri yaratan da o, göklerdekileri yaratan da o; suyu, toprağı, yer- 2905 yüzünü ve yeryüzünde bulunanları da yaratan o..
- Göklere dönmeyi takdir etmiş; ona saflık vermiş, suya duruluk, toprağa bulanıklık, karayüzlülük, bir tohumu bitirip geliştirme kabiliyeti ih-san etmiş.
- Bu durumda nasıl olur da, gökyüzü çamurlaşır, çamur da, saf ve duru bir hâl alır?
- Cenâb-ı Hakk, yarattıklarının her birine bir şey ihsan etmiş, her birine ayrı bir yol çizmiştir. Nasıl olur da bir dağ uğraşarak, çalışarak bir saman çöpü olur?"

Peygamberlerin cebriilere cevapları.

- Peygamberler; "Evet." dediler, "Allah öyle vasıflar yarattı ki, onları döndürmenin, değiştirmenin imkânı yoktur.
- Allah bazı ârizî vasıflar da yarattı ki, onları terk etmek mümkündür. 2910 Herkesin nefretini kazanan kişi, o vasıfları terk eder, kötü huylarından vazgeçerse, herkesin sevgisini kazanır, herkes ondan râzı olur.
- Taşa 'Altın ol!' desen, bu söz boş bir sözdür. Ama bakıra 'Altın ol!' desen bunun yolu vardır.
- Kuma 'Çamur ol!' desen, olamaz. Fakat toprağa; 'Çamur ol!' desen, onun ıslanıp çamur olması mümkündür.
- Allah öyle hastalıklar vermiştir ki, onların çaresi yoktur. Onlar da to-pallık, yassı burunluluk, körlük gibi şeylerdir.
- Öyle hastalıklar da vermiştir ki, baş ağrısı, ağız, yüz çarpıklığı gibi, bunların çâresi vardır.
- Allah, bu ilâçları insanları iyileştirmek için yarattı; bu dertler de, ilaçlar 2915 da boş yere yaratılmış değildir.
- Ashında hastalıkların, dertlerin, illetlerin çoğunun çâresi vardır, adam akıllı ararsan ele geçer."
- Sebe'liler dediler ki: "Ey 'peygamberiz' diyen kişiler, bizim bu derdimiz, devâ kabul eden dertlerden değildir.

• Siz yıllardır bu efsûnu okudunuz, bu öğütleri verdiniz, fakat her nefeste derdimiz arttı, bağımız kuvvetlendi.

• Hastalık ilâçla geçen bir hastalık olsaydı, hiç olmazsa bir zerresinin geçmesi gerekirdi.

2920 • İnsan şeker hastası olursa, çeker ve su gelmez. Hasta, denizleri içmiş olsa; tuzsuzluğu geçmez, çünkü, içindeki su başka yere gider.

• Nihâyet el ayak şişer, içilen sular bir türlü susuzluğu gidermez."

Peygamberlerin tekrar onlara cevap vermesi.

• Peygamberler dediler ki: "Ümitsizlik, kötü şeydir. Allah'ın üstünlüğüne, rahmetine hudut yoktur.²⁸⁸

• Böyle ihsan sahibinden ümit kesmek yakışmaz. Siz ellerinizle, onun rahmet halkasına yapışın.

• Nice işler vardır ki, önce güç görünür. Sonra o güçlük açılır, o zorluk geçer, gider.

2925 • Ümitsizlikten sonra, nice ümitler kör olur. Karanlığın arkasından nice güneşler doğar.

• Farz edelim ki siz taş kesilmişsiniz, kulaklarınız da, gönülleriniz de kilitlenmiş.

• Sözüümü kabul edip etmemenizle bizim bir işimiz yok; bizim işimiz Hakk'a teslim olmak, buyruğuna uymaktır.

• Bize bu kulluğu, yâni peygamber olmayı, size Hakk'tan hakîkatten haber vermeyi o emretti. Söylediklerimiz onun emridir. Kendimizden, kendiliğimizden değildir.

• Bizim hayatımız, onun emirlerini yerine getirmek içindir. Eğer kuluğa ekin ek dese, tereddüt etmeden ekeriz.²⁸⁹

2930 • Peygamberlerin rûhlarının Allah'tan başka dostu yoktur. Sözlerine halk inanmış, inanmamış; peygamberlerin bu işte bir ilgileri bulunmaz. Onlar sadece Hakk'tan haber verirler.

²⁸⁸ Bu beyitte Yûsuf Sûresi'nin 87. âyetine işaret var.

²⁸⁹ En'am Sûresi'nin 162-163. âyetlerine işaret var.

• Peygamberlerin yaytıkları tebliğin, haber verdikleri hakikatlerin ücretini Allah verir. Biz peygamberler, dost için yâni Hakk uğruna halk gözüne çirkin görünürüz, yâni onlara düşman yüzlü oluruz.²⁹⁰

• Biz Hakk kapısında yorulanlardan, usananlardan değiliz ki, yolun uzaklığı yüzünden her yerde durup kalalım.

• Gönlü mahzûn olan, usanıp bıkan o kişidir ki, sevgilisinin ayrılık hapsine düşmüştür.

• Hâlbuki bizim sevgilimiz, bizim dilediğimiz cânân bizimle beraberdir. O, rahmetini saçıp durmada ve canımızda ona şükür etmektedir.

• Bizim gönlümüzde bir lâle bahçesi, bir gülşen, bir gül bahçesi vardır. 2935 İhtiyarlık, solgunluk, perişanlık oraya girecek yol bulamaz.

• Biz dâima ter ü tazeyiz, genciz, güzeliz, şiriniz; dâima güleriz, nazlıyız, nâzikiz.

• Bizce yüz yıl ile bir saatlik zaman birdir. Uzun yol, kısa zaman bize göre yoktur.²⁹¹

• O uzunluk, kısalık bedenlere göredir. Canda, uzunluk ve kısalık hiç olur mu?

• Ashab-ı Kefh üçyüz dokuz yıl uyudu da, bu müddet onlara, gamsız kedersiz bir gün gibi geldi.

• Rûhları, yokluktan, bedenlerine geri dönünce, yâni uyandıkları zaman; 2940 o uzun müddet onlara bir gün kadar göründü.²⁹²

• Rûhlar âleminde gece, gündüz, ay, sene bulunmayınca, orada ihtiyarlık, tokluk ve usanmak olur mu?

²⁹⁰ Suarâ Sûresi'nin 109. âyetine işaret var.

²⁹¹ Süflerce "tayy-i mekân" ve "tayy-i zaman" diye iki hareket vardır. Tayy-i mekân; bir an içinde, en uzak bir yere gidebilme gücüdür. Tayy-i zaman ise; bir an içinde bir çok senelerin vakalarını sıkıştırmak kudretidir. Allah zaman içinde zaman halk eder. Mirâç'ta olduğu gibi, Peygamber Efendimiz amcazâdesi Ümmü Hanî'nin evine gitmiş orada dinlenmek için uzanmışlardı. O anda Mirâç'a dâvet buyuruldu. Önce Kudüs'e kadar götürüldü. Oradan göklere çıkarıldı. Cennet ve cehennemi gördü. Allah'ı görmek şerefine nâil oldu. Yeryüzüne döndüğü zaman yatmış olduğu yerin sıcaklığı henüz geçmemişti. Göklere dolaşmasını bir tarafa bıraksak bile, Mekke'den Kudüs'e kadar, o zamanın vâsıtaları ile bir ayda gidilebilirdi. İşte "tayy-i mekân" böyle uzak zamana muhtaç hareketlerin bir an içinde oluvermesidir. Bizim gördüğümüz rüyâlar, bunun küçük ve basit bir örneğidir.

²⁹² Çünkü onların rûhları, bize yok gibi gelen ervâh âlemine gitmişti. Bu dünyanın üç yüz senesi, o âlemin bir günü kadardı. Kefh Sûresi'nin 25. âyetinde "Mağaralarında üçyüz dokuz sene kalıp uyudular." denmektedir.

- Yokluk gülistanında, insan kendinden geçer, oradaki sarhoşluk, Allah'ın lûtuflarının verdiği mestliktir.
- Bir şeyi tatmayan, onun lezzetini bilmez. Pislik böceği, gül kokusunu duyar mı?
- Allah'ın lûtuflarını ve onun verdiği zevk vehme sığmaz; vehme sığaydı, vehme sığan şeyler gibi o da yokluk olur, giderdi.

2945 • Cehennem nasıl olur da, cenneti aklına getirir? Çirkin bir domuzda güzel bir yüz bulunur mu?

- Ey yol arayan kişi! Aklını başına al da, böyle bir mânevî lokma ağzına kadar gelmiş iken, kendi elinle boğazını sıkma, yâni bu lokmayı kaçırma.
- Biz sarp yolları aştık ve bize uyanlara Hakk yolunu kolaylaştırdık.²⁹³
- Sebe' kavmi peygamberlerine dediler ki: "Siz kendinizce uğurlusunuz, ama bizce uğursuzsunuz, bize zıtsınız, aykırısiniz."
- Bizim rûhlarımızda üzüntü yoktur. Siz geldiniz, sözlerinizle bizim rahatımızı bozdunuz, bizi gama, kedere, sıkıntıya soktunuz.

2950 • Biz, birbirimizle uzlaşmış, birlik hâlinde yaşıyorduk. Sizin kötü haberleriniz yüzünden birlik bozuldu. Aramızda, yüzlerce ayrılık, aykırılık belirdi.

- Biz önce şeker yiyen develer gibi neşeli idik, sizin yüzünüzden ölümü düşünen baykuşlara döndük.
- Nereye bir gam masalı yayılmışsa, nerede kötü bir ses duyulmuşsa, dünyanın neresinde bir kötüye yoruş varsa, nerede bir kötüye dönüş, çarpılmış azab duyulursa;
- Hepsisi de sizin hikâyelerinizden, sizin kötüye yoruşunuzdan meydana gelmiş; hırsınız, düşkünlüğünüz hep gam koparmada, azap duyurmada-
dır."

²⁹³ Cenâb-ı Peygamber, masûm bir nebî iken sabahlara kadar namaz kılmaktan ayakları şişmiş, onun üzerine Tâhâ Sûresi nâzil olmuştu. Onun ilk âyeti; "Meşakkat verilsin diye sana Kur'ân'ı indirmedik." Niçin bu kadar ibâdetle meşgûl olduğunu soran sahâbelerine şöyle cevap vermişti: "Ben Allah'a ibâdetle şükranda bulunan bir kul olmayayım mı?" Onun kâmil vârislerinden bulunan Hz. Mevlâna da çok ibâdet ve riyâzatla meşgûl olurdu. Sebebini soranlara: "Bize nisbeti olanlar için çalışıyoruz." derdi. İşte bu sebepledir ki, bu beyitlerde Hz. Mevlâna müridlerine; "Biz bu yolu kolaylaştırdık." diye buyuruyor. Gerçekten de *Mesnevî-i Şerîf* Hakk'tan, hakikatlerden bahseden bir kitap olmakla beraber, mânâca çok yüksek hakikatlere de temas ederken, mevzûlara göre kullandığı ifade, diğer tasavvuf kitapları gibi anlaşılması güç değildir. Herkes istidâdı nisbetinde ondan birşey anlar, dolayısıyla istifâde eder. Kimi hikâyelerini dinler zevk alır, kimi kıssanın hissesinden feyz alır, yâni hikâyelerin ötesinde bulunan hakikatlerin sırrına erer.

• Peygamberler dediler ki: "İyiye, kötüye yoruş, sizin canınızın içinde- 2955
dir. Yâni sizinle beraberdir."

• Tehlikeli bir yerde yatıp uyumuş olsan, bir ejderha da baş ucundan sana doğru gelmeye başlarsa;

• Seni seven, sana acıyan biri de, 'Çabuk kalk, yoksa ejderha yutacak.' diye seni uyandırır;

• Sen ona 'Neden kötüye yoruyorsun?' der misin? Yormak da ne? Kalk da ne olduğunu apaçık gör.

• Sana acıyan o kişidir. Ben seni kötü yollara düşmekten alıkoyuyor, kurtarıyorum da, selâmet sarayına götürüyorum."

• Peygamber gizli şeyleri bilir, bu yüzden o dünya halkının görmediği 2960
şeyleri görmüştür.

• Eğer bir hekîm "Sana koruk yeme, onun yenmesi, seni rahatsız eder, hastalık getirir." derse;

• Sen ona "Neden rahatsız eder?" deyip, sana öğüt vereni suçlar mısın?

• Bu yüzdendir ki, Peygamberler, imansızların imana gelmediklerinden 3077
üzülerek; "Şuna buna ne vakte kadar vaaz vereceğiz, nasihat edeceğiz?" dediler ve bunu hatırlarına getirdiler.

• "Ne vakte kadar boş yere soğuk demir dögeceğiz? Ne zamana kadar sadece bedenden ibâret olan bu sapıkları, doğru yola getirmek için nefes tüketeceğiz?"

• Bunu böyle bil, bil ama ihtiyat ve gayret atını da ok gibi sür. Yâni dâ- 3081
vette kusur etme, çünkü, Allah "Emirlerimi tebliğ et, bildir." diye buyurdu. Onun emrinden dışarı çıkmaya imkân yoktur.

Bir hırsıza
"Gece yarısı bir duvarın dibinde ne yapıyorsun?"
demeleri, hırsızın da
"Burada davul çalıyorum." demesi.

• Şu örneği duy, şu fıkrayı dinle: Gece yarısı becerikli bir hırsız, bir du- 2799
varın dibini delmeye uğraşıyordu.

• Ev sahibi hasta idi; yarı uyuyor, yarı uyanık, yavaş yavaş bir "tık, tık" sesi duyuyordu.

- Dama çıktı, başını aşağıya eğdi de ona; "Babalık!" dedi, "Orada ne yapıyorsun?"
- Hayrola gece yarısı ne işe koyulmuşsun? Kimsin sen?" Hırsız; "Ey yüce kişi ben davulcuyum." dedi.
- Hasta "Peki orada ne yapıyorsun?" deyince, hırsız; "Davul çalıyorum." dedi. "Hani davulun nerede?" deyince,
- Hırsız dedi ki: "Davulun sesini yarın duyarsın, 'Eyvahlar olsun, amanın' derken, kulağına gelir."

2805 • Yukarıda Sebe'lilerin peygamberleri inkâr ederken anlattıkları tavşan masalı da yalandır, doğru değildir, uydurmadır. Sen o uydurma masalın sırrını da anlayamadın.

Tavşanın gökteki "ay"dan,
elçi olarak file haber getirmesini inkâr ettiler ya,
işte o uydurma masalın sırrı, hakîkati:

- Hikâyede geçen tavşandan maksat, bil ki hayâsız, yüz­süz şeytandır. O da senin fil gibi güçlü olan nefis-i emmârene elçi olarak gelmiştir.
- Böylece o ahmak nefsi, Hızır(a.s.)'in içtiği âb-ı hayattan mahrûm etti.
- Sen ise o masala ters mânâ verdin ve küfür söyledin; o hâlde Hakk'tan gelecek cezâyâ hazır ol.
- Kaynağın saf berrak suyunda ay'ın titrediğini, oynadığını ve tavşanın filleri korkuttuğunu söyledik.

2810 • Evet, tavşanla filin, fil ile suyun hikâyesini, fillerin suda titreyen ay'dan korktuklarını anlattık.

- Ey ham körler, bu ay halkın ve halkın ileri gelenlerinin kul oldukları ilâhî ay'a nasıl benzer?
- Ay nedir? Güneş nedir? Gökler nedir? Akıl nedir? Nefis nedir? Melek nedir? Bunların hepsi de onun yarattığı, hepsi de onun emrinde..
- Hattâ güneşin, güneşinin güneşi de nedir? Bu sözü nasıl söylüyorum? Yoksa uykuda mıyım? Sayıklıyor muyum?
- Ey yol sapmış kişiler, pâdişahların öfkesi yüzbinlerce şehri alt üst etmiştir.

2815 • O öfke sebebiyle dağ bile yarılr, yüz parça olur; güneş de değirmen eşiği gibi döner, durur.

- Velîlerin öfkesi bulutu kurutur, gönüllerin öfkesi ise âlemleri yakar, yıkar.
- Ey kefensiz ve yıkanmamış ölümler, Lût kavminin şehir ve kasabalarını görün, onların yere geçtiklerini düşünün.
- Zâten fil de ne oluyor ki? Üç tane uçan kuş o fillerin kemiklerini kırdı, ezdi.
- Kuşların en zayıfı ebâbil'dir. Ebâbil kuşları, fillerin derilerini bir daha yama kabul etmez şekilde yırttı.

• Nûh tûfanını duymayan, yâhut Firavun'un ordusu ile Hz. Mûsâ'nın sa- 2820
vaşını iştirmeyen kim vardır?

• Rûh gibi olan Hz. Mûsâ onları kırdı geçirdi, sularda boğdu. Su da, onları zerre zerre parçaladı.

• Sâlih(a.s.)'in kavmi olan Semûdluların ahvâlini ve Hûd(a.s.)'in peygamber olarak gönderildiği Ad kavmini, şiddetli kasırgaların nasıl mahvettiğini duymayan var mı?

• Bir kerecik olsun gözünü aç da bak; savaşta filleri bile öldüren, filler gibi güçlü kahramanları düşün, onlar neredeler, ne oldular?

• Öyle güçlü filler, öyle zâlim pâdişahlar, temiz insanların gönül öfkelelerinin altında taşlanıp duruyorlar.

• Zaman geçince, dâima mânevî karanlıklardan mânevî karanlıklara gi- 2825
diyorlar; zâlimlere ne bir yardımcı var, ne de bir acıyan. Çünkü onlar, bu kubbede hoş bir sada bırakmadılar.

• Yoksa siz iyi namı, kötü namı iştirmediniz mi? Herkes, hakîkati gördü de siz görmediniz mi?

• Siz görülmüş şeyi hiç görülmemiş sayıyorsunuz ama, ölüm, gözlerinizi zi iyice açacaktır.

• Öyle farzet ki, dünya güneş ve nûr ile doludur. Sen kör gibi karanlığa, küfür ve günaha doğru gidersen;

• O ilâhî nûrdan nasibsiz kalırsan, kerem sahibi olan ay'a, yâni velîye karşı penceredeki kamış olursun.

• Sen güneşten (yâni imandan) çıkmışsın da küfür ve isyân kuyusuna 2830
girmişsin, bunda rûhânî âlemlerin ne kabahati var?

• Bir rûh, kurtluk sıfatında kalacak olursa, Yûsuf'un yüzünü nasıl görebilir? Söyle?

• Dâvud(a.s.)'in sesi (Zebûr okuyuşu) dağlara, taşlara tesir etti de, o taş yürekliler o güzel sesleri duymadılar.

- Her zaman akıl ve insafa âferinler olsun, çünkü hidâyete vasıta olan, insanı doğru yola ulaştıran onlardır. Allah doğru yolu daha da iyi bilir.
- Ey Sebe'liler, o büyük ve yüce peygamberlere inanın ve rûhu kendine kul etmiş olan Cenâb-ı Hakk'a da iman edin.

2835 • Peygamberleri gerçek bilin, onlara inanın; onlar bu madde dünyasına doğmuş mânâ güneşleridir. Kıyâmet azaplarından sizi kurtaracak onlardır.

• Onları gerçek bilin, onlara inanın, onlar parıl parıl parlayan ay gibidirler. Ötelere, mahşer yerine varmadan önce, sizi temin eden, sizi nûrlandıran onlardır.

• Peygamberleri tasdik edin, onları gerçek bilin. Onlara inanın. Çünkü onlar, imansızlık karanlığının nûrlar saçan iman kandilleridir. Kendilerine ikrâmda bulunun... Saygı gösterin; onlar ümit kapılarının anahtarlarıdır.

• Sizden bir haber, bir menfaat, bir karşılık beklemeyen peygamberleri gerçek bilin de sapıklığa düşmeyin, başkalarını da azdırmayın.

• Bırak şu Arapçayı; Farsça söyleyelim; ey balçıktan yaratılmış olan, sen, o güzeller güzelinin uşağı ol, yâni Hakk'ın kulu ol.

2840 • Kendinize gelin de, o mânevî pâdişahların, Allah'ın birliğine şehâdet ettiklerini işitin; gökler bile onları gerçekledi, onlara inandı.

İhtiyatın anlamı ve ihtiyatlı kişinin hâli.

- Yâ önce gelip geçen kavimlerin hâllerine bakın, ibret alın, yâhut sonradan gelenlere doğru ihtiyatla uçun.
- İhtiyat nedir? İki tedbîrden hangisi seni tehlikeye düşmekten alıkoyarsa onu yapmaktır.
- Birisi sana; "Gideceğin şu yedi günlük yolda, hiç su yoktur. Ancak ayakları yakan kum vardır." dese,
- Başka birisi de; "Bu söz yalandır, yolda her gece akan bir çeşme göreceksin." haberini verse;

2845 • İhtiyat odur ki; yanına su alır, susuz kalmak korkusundan kurtulur, ve doğru hareket etmiş olursun.²⁹⁴

²⁹⁴ Cenâb-ı Hakk *Kur'ân-ı Kerîm*'de; Bakara Sûresi'nin 197. âyetinde: "Âhîret yolculu-

- Eğer yolda su varsa, taşıdığın suyu döker, tazesini içer ve kabını doldurursun, fakat yâ yolda su yoksa; eyvahlar olsun susuz yola düşene...²⁹⁵
- Ey Allah'ın halifesi olan âdemoğulları! İnsafı olun, doğru hareket edin de, kıyâmet günü için ihtiyatlı bulunun.²⁹⁶

ğu için azık tedârik ediniz. Azıkların en hayırlısı takvâdır." diye buyurmaktadır. Bilindiği gibi takvâ; Cenâb-ı Hakk'tan çekinmek, korkmak. Onun yap dediğini yapmak, yapma dediğini yapmamaktır. Allah'tan korkmak, cehennemden korkmak değildir. Allah'ın sevgisini kaybetmekten korkmaktır. Bize çok lûtuflarda bulunan Rabbimizi sevmek, onun sevgisini kaybetmemek için, emirlerine uymak, nehiylerinden kaçınmak gerekmektedir. Bir beyitte denilmiştir ki: "Âşıkların yolunun azığı kederdir, göz yaşdır ve âhîrdir. Yol işte böyledir. Haydi bakahm, bismillah, kimin yolculuğa niyeti vardır." Eşrefoğlu Rûmî hazretleri de:

"Ol dost için ağuları,
Şeker gibi yutmak gerek." diye buyurmuştur.

²⁹⁵ Bütün insanların kaçınamayacakları bir yolculuk vardır. Hergün bu âhîret yolculuğuna çıkanlar var. Biz de muhakkak bir gün çıkacağız. Allah ve peygamberi bu zorlu yolculuğun sonunda, bir âhîret âlemi, âhîrette azap ve nimet olduğunu haber vermiştir. Bu sebeple bizim de o yol için azık hazırlamamız, yâni ibâdet etmemiz ve elimizden geldiği kadar fakirlere yardımda bulunmamız gerekir. Bu yapacağımız şeyler ihlâs ile olursa, o yolda ve gidilecek yerde işimize yarar. "Sonumuz topraktır." diyen inkârcılar gibi aldandı da yol hazırlığı yapmazsak, hâlîmiz ne olur? Biz bu yolun sonunda başka bir âlem var, bir âhîret var, diye hazırlıklı olmakla ne kaybederiz? Fakat inkârcılar gibi "yok" diye gideriz de, ya var çıkarsa, o vakit büyük felâket, musîbet bizim içindir. Hz. Ali buyurmuştur ki: "Hekim ile münecim; 'Âhîret ve mahşer yoktur.' dediler, ben de; 'Haydi işinize gidin, eğer sizin dediğiniz doğru ise, ben hiç bir şey kaybetmiş olmam, fakat benim inandığım gerçekleştiği zaman sizin vay hâlinize' dedim."

²⁹⁶ "Hani Rabbin meleklerle; 'Muhakkak ben yeryüzünde, bir halife yaratacağım.' demişti. Melekler de; 'Biz seni hamdinle tesbih ve seni takdis edip dururken dünyada bozgunculuk edecek, kanlar dökecek kimse mi yaratacaksın?' demişlerdi." (Bakara Sûresi, 30) âyeti gereğince Hz. Âdem yeryüzünde halife olarak yaratılmıştır. Halife, birinin nâmına hareket eden demektir. Etten ve kemikten bir külçe olan bu fânî mahlûk Allah'a nasıl halife olur? İnsanın kendinde bulunan ilâhî emânet dolayısıyla, yaratıcı ile gizli bir ahdi vardır. Hâşâ insan Allah değildir, Allah olamaz, fakat Allah'tan da ayrı değildir. Cenâb-ı Hakk; "Ey kulum, sen nerede olursan ol, ben seninle beraberim." (Hadîd Sûresi, 4) demiyor mu? İnsan benliğinden kurtulur, nefsânî isteklerinden tamamıyla yakasını sıyırsa ve *Kur'ân* ahlâkı ile ahlâklanıp kâmil insan mertebesine ererse, o zaman maddî varlığı ile değil mânevî varlığı ile Hakk'ın halifesi olmaya hak kazanır. Mevlâna şu beyitlerde bu hakikate işâret etmiştir:

ما بد انستيم ما اين تن نه ايم
از وراي تن بيزدان مي زينم

"Şu anlaşıldı ki, biz şu görünen bedenden ibâret değiliz; bunun ötesinde biz, Allah ile beraber yaşıyoruz."

Bize insanlığımızı kaybettiren
en büyük düşmanımız şeytandır.

● O düşman yok mu? O düşman sizin atanıza da kin güttü de, onu yasaklanmış ağacın meyvesinden yemeye teşvik ederek bulunduğu yüksek makamdan (yâni cennetten) zindana (yâni yeryüzüne) sürgün ettirdi.

● O gönül satrancının şâhı olan Hz. Âdem'i mat etti de, onu cennetten çıkardı, birçok âfetlere marûz bıraktı.

2850 ● Şeytan birkaç yerde Hz. Âdem'le savaşa girdi. Haysiyetini, şerefini kırmak, onu küçük düşürerek yüzünü sarartmak için oyunlar yaptı, nihâyet onu yere yıktı.

● Şeytan Âdem gibi bir pehlivana böyle yaptı. Ey âdemoğulları, şeytanı gevşek ve güçsüz sanmayın.

● O hasetçi şeytan, bizim anamızın babamızın şeref tâcını, süslü elbiselelerini el çabukluğu ile çalıverdi.

● Onları çıplak, hor ve hakîr bir hâle getirdi de, Âdem (a.s.) yıllarca, zârî zârî ağladı.

● Döktüğü göz yaşlarından bitkiler bitti. Hakk'a karşı gelenler, isyân edenler defterine yazıldım diye, ağladıkça ağladı.

2855 ● Hz. Âdem gibi büyük bir varlık, şeytan yüzünden saçını, başını yolarsa, onun hîlesini sen kıyas et...

● Ey balçığa tapanlar, yâni balçıktan yaratılmış bedenlere gönül verenler, şeytanın şerrinden sakının ve onun başına "lâ havle" kılıcı ile vurun.²⁹⁷

● Ondan sakının, o sizi pusudan görüp durmada; ama siz onu göremezsiniz.

این هیكل آدمست روپوش

ما قبله، جمله سجده هابم

"Şu bedenimiz, şu insan şeklinde görülen maddî varlığımız, bizim gerçek varlığımızın perdesi, yüz örtüsüdür. Ashında biz bütün secde edenlerin kiblesiyiz."

²⁹⁷ İnsana şeytanın vesvesesi girecek olursa; "Kudret ve kuvvet ancak Allah'ındır." demek olan mânâsını bilerek, ihlâsla;

لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم

"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhîlilîyilazîm" diye söylerse, o vakit şeytan def olur gider.

● Avcı, yâni şeytan; dünya hırsı, para sevgisi, yüksek mevki arzusu, hid-det ve şehvet yemlerini sağlar durur. Yemler meydandadır. Fakat bu yemlerin başımıza getireceği felâketler gizlidir; o görünmez.

● Nerede yem görürsen ondan sakın, sakın ki tuzağa düşmeyesin. Kolun kanadın bağlanmasın.

● Şeytanın saçtığı yemlere kapılmayan kuş, hîlesi tuzağı olmayan hakî- 2860 kat sahrasından gıdalanır, orada yem yer.

● Hakîkat sahrasından gıdalanın kuş, aldığı mânevî gıdayı yer de, şeytanın tuzağından kurtulur, böylece onun kolu, kanadı bağlanmaz.

● Bir kuş, bir duvarın üstüne kondu. Onun gözü, tuzaktaki yemi gördü.

● O kuşun bir gözü, hakîkat ovasında idi. Bir gözü de, dünya hırsından ötürü şeytanın saçtığı yemlerde idi.

● Şeytanın saçtığı yemlere düşen bakışı ile hakîkat sahrasına olan bakışı arasında savaş başlar. Yemlere bakan bakışı üstün gelirse akıl, irfan ve sağduyu başından gider.

● Başka bir kuş ise; bu tereddüdü bıraktı, yeme bakmadan vazgeçti, ha- 2865 kikat ovasına uçtu, gitti.

● Ne mutlu ona! Neşeli bir hâlde kanat çırpı da, sonunda nefsânî duygularından kurtulmuş, hürriyete kavuşmuş, üstün varlıklara imam oldu.

● Ona uyan kişi de kurtuldu. Eminlik, hürriyet makamına geçti, oturdu.

● Çünkü onun gönlü ihtiyatlı kişilerin pâdişahı oldu da, bu yüzden gül bahçesi, çimenlik onun durağı hâline geldi.

● İhtiyat ondan râzı, o da ihtiyattan râzıdır. İşte, sen de bir karara varacaksan, bir şeye sarılacaksan böyle yap...

● Ey hırslı kişi, çok defa hırs tuzağına düştün, kaç defa boğazımı kesilme- 2870 ye verdin.

● Sonra tevbe etmişsin; tevbeleri kabul eden Allah, tevbeni kabul etti de seni sevindirdi.²⁹⁸

²⁹⁸ Bu beyitte Şûrâ Sûresi'nin şu meâldeki 25. âyetine işâret var: "O kullarının tevbesini kabul eden, kötü hareketlerini tevbe ile bağışlayan, ne işlerseniz bilendir." Cenâb-ı Hakk'a tevbesini bozanlar ve günahlarını tekrarlayanlar hakkında da Allah'ın af ve mağfiretini değiştireceğine dair İsrâ Sûresi'nin şu meâldeki 8. âyetine işâret var: "Tevbe ederseniz, Rabbinizin sizi esirgeyeceğini umabilirsiniz; eğer tekrar fesâda düşerseniz, o da sizi cezalandırmaya döner."

- Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Tevbenizi bozarsanız, biz de azaba döneriz; biz yapılan işleri, o işlere uygun karşılıklarla eş eyledik."²⁹⁹
- Çünkü birinin eşini alıp yanıma getirirsem, eşi de arkamdan koşar koşar gelir.
- İnsanların yaptıkları amelleri, işleri; eseri ile, yâni cezâsı ile, karşılığı ile eş yarattık; eş gelince, öbür eşi de gelir ulaşır.³⁰⁰

- 2875 • Bir saldırgan bir kadının kocasını yakalayıp götürse, karısı onun arkasından çıkar gelir, eşini arar.
- Sonra bir kere daha bu tuzağa geldiniz, yâni günah işlediniz, tevbenin gözüne, bir kere daha, toprak saçtınız.
 - Tevbeleri kabul eden Allah, tekrar şeytanın düğümünü çözdü de, sizi nefsin hîlesinden kurtardı. "Kendinize gelin, bu tarafa gitmeyin." dedi,
 - Fakat yine unutuş pervanesi uçup geldi, canınızı, tekrar günah ateşine doğru çekti götürdü.
 - Ey pervâne gibi günah ateşine koşan insan, suç işlemekte olduğunu unutma, yaptıklarının karşılığını göreceğinden şüphelenme. Hakk'a doğru yükselmek için ibâdetlerle kazandığın kanatlar, günah ateşinde yanmış, rûhânî zevklerin, gönül neşen yok olmuştu. Sen şimdi aklını başına al da, şu yanmış yakılmış kanatlarına bak.
- 2880 • Günah tuzağından bir kere kurtulunca, bunun şükürü; bir daha o tuzak bulunan yere gitmemen, onun etrafında hiç dolaşmamandır.
- Tuzaktan kurtulma nimetine karşı şükür edersen, Allah sana tuzaksız, düşman korkusu olmayan bir rızık verir.
 - Sizi o tuzaktan âzat etmesi, en büyük bir nimettir. Hakk'ın o nimetini yâd ile şükretmen gerek.
 - Başına gelen nice belâlarda; "Allah'ım!" dedin. "Beni şu tuzaklardan kurtar." Hem de kaç kerre dedin.
 - "Kurtar da, sana şöyle hizmet edeyim, ibâdet edeyim, şeytanın gözüne toprak saçayım." dedin, sonra bu sözleri unuttun, tevbeyi bozup boyuna günaha girdin.

²⁹⁹ Bu beyitte Zilzâl Süresi'nin 7-8. âyetlerine işâret vardır.

³⁰⁰ Yâni yaptığınız amel hayır ise, karşılığı mükâfattır. O da beraber gelir. Kezâ yaptığınız amel şer ise; karşılığı mücâzattır ki, o da birlikte gelir. Rahmân ve Rahîm olan Allah, onu affetsin ve işlerini mukaddes buyursun.

Her kış köpeklerin
"Yaz gelince kendimize kışın barınmak için
bir ev yapalım."
diye ahdetmelerinin hikâyesi.

- Kış gelince, sokak köpeği bir köşeye büzülür, kışın soğuğu onu öyle 2885 ezer, öyle perişan bir hâle getirir ki:
- "Bu soğuktan kurtulmam için, sığınabilecek taştan bir ev yapmam gerek." diye kendi kendine söylenir. "Bu küçük gövdeme elbette bir kulübe yapabilirim."
- "Yaz gelince, dişimle, tırnağımla çalışayım, kış için bir taş ev kurayım."
- Fakat yaz gelince; gelişir, kemikleri canlanır, derisi gevşer, hoşlanır.
- O kendisini koskocaman görür de; "Ey efendi, bu iri yarı vücutla sen hangi eve sığabilirsin?" der.
- Sağda, solda yiyecek bulur, semirir, tenbelliğe dalar; karnı tok, sırtı 2890 pek, kendine güvenmiş bir hâlde, bir gölgeye çekilir, yatar, uyur.
- Gönlü ona; "Amca!" der, "Gel kendine bir ev yap!" "Fakat iyi ama, bu kalıpla ben, eve nasıl sığabilirim, söyle?" diye cevap verir.
- Ey insanoğlu, sen de bir belâya, bir derde düştüğün zaman, hırs kemiklerin büzülür, incilir, sen de küçülür, kalırsın.
- O zaman, kendi kendine günah ıztırlarından, belâlardan kurtulmak için tevbeden bir ev yapayım da, kışın orada barınayım, dersin.
- Fakat, dertten, belâdan kurtulunca; hırsın artar da, köpek gibi sen de ev yapmak sevdasından vazgeçersin.

Nimete şükretmek,
nimetten daha hoştur.

- Nimete şükretmek, nimetten daha hoştur, şükür seven kimse, şükürü bı- 2895 rakır da nimet tarafına gider mi?
 - Şükretmek nimetin canıdır. Nimet ise deri gibidir, kabuk gibidir. Çünkü seni, dostun kapısına ancak şükür götürür.
 - Nimet insana, gaflet verir. Şükretmek ise uyanıklık getirir. Sen aklını başına al da, şükür tuzağı ile nimet avla.³⁰¹
- ³⁰¹ İbrahim Süresi'nin 7. âyetinde şöyle buyrulur: "Eğer nimetlerime şükrederseniz, o- nu size mutlaka artırırım. Eğer nimetlerimi görmemezlikten gelir, şükretmez iseniz,

- Şükür nimeti, gözünü doyurur, seni bey yapar da fakirlere yüzlerce nimet saçarsın.
- Sen Allah'ın yemeğinden, yemişinden doyuncaya kadar ye, karnın doysun, aç gözlülüğün de geçsin; şunun bunun kapısını çalıp artık bir şey istemeyesin.

Velîler birbirlerini özlerler,
ararlar ve anarlar.

- 2296 ● Ey gâfil, sen dersin ki; "Bir velî Allah'a ulaşmış, Allah ile mânen beraber iken, nasıl olur da yine insanı anar, onu zikreder."
- Ey zavallı! Sen onları insan gördün, yâni onların maddî varlıklarını, bedenlerini gördün, onları rûh olarak göremedin. Onların mânevî yönlerini anlayamadın.
 - Ey ham kişi, sen onları da sâir insanlar gibi etten ve kemikten ibâret bir varlık olarak görüyorsun.
 - Mel'ûn İblis de, Âdem'in yaratılışını görmüş; Cenâb-ı Hakk'ın "Âdem'e secde ediniz." emrine karşı; "Ben ateşten yaratıldım, Âdem ise balçıktan yaratıldı." demişti. Sen de velîleri, şeytanın Âdem'i gördüğü gibi görüyorsun. Onların mânevî yüzünü göremiyorsun.
- 2300 ● Şeytanca olan gözü bir an için kapa da, şeytanca görüşünden kurtul; ne zamana kadar yalnız sûreti, şekli, dış görünüşü görüp duracaksın?
- 2758 ● Güneşi zerre gibi gören gözünüze yazıklar olsun.
- Eşi ve benzeri olmayan Hz. Âdem'i, İblis'in gözü balçıktan başka bir şey olarak görmedi.
- 2760 ● İblisce bakış, Hz. Âdem'in baharını, ona kara kış gösterdi. Çünkü, yurdu neresi ise, o oradan baktı da öyle gördü.
- Nice devlet, nice saadet vardır ki bazen saadetten mahrûm kişinin karşısına çıkar da, o kişide kabiliyet olmadığı için, ondan geri döner gider.
 - Nice sevgili vardır ki, tanınmadan, bir bahtsızın karşısına çıkar da, o gâfil onunla aşk oyununa girmez.
 - Göze bu yanlış görüşü veren bizim bahtsızlığımızdır. Gönlü, hâlden hâle çeviren kötü kazâ ve kaderimizdir.

benim azabım hakikaten çok şiddetlidir." Bir hadîs-i şerifte buyurulmuştur ki: "İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a şükretmemiş sayılır." Şiblî Hazretleri de buyurmuştur ki: "Şükür, nimeti değil, nimeti vereni görmektir."

- Taştan yontulup yapılan put size kible oldu da, bu yüzden lânetin, körlüğün gölgesinde kaldınız.

Siz, kendinize, kendi sıfatınıza
âşık olduğunuz için
Allah'ın yarattıklarına bakmıyorsunuz.

- İnancınıza göre taştan yonttuğunuz put, Allah'a eşit oluyor da, akıl ve 2765 rûh sahibi bir kâmil insan, neden Hakk'ın sırdaşı ve peygamberi olamıyor?
- Ölmüş sivrisinekler gibi olan putlar, devlet kuşuna ortak oluyor da, diri bir insan nasıl oluyor da, pâdişahlar pâdişahına sırdaş olmaya lâayık görülüyor?
- Yoksa cansız put, sizin elinizden çıktığı için, sizin yontup yaptığınızdan ötürü mü, Allah'a ortak olmaya lâayık bulunuyor? Allah'ın yarattığı canlı sivrisinek Allah'a sırdaş olmaya değer.
- Siz kendinize; bencilliğinizden ötürü kendi sanatınıza âşıksınız. Allah'ın yarattıklarını göremiyorsunuz. Zâten yılanların kuyruklarına yılan başları yakışır.
- Ne o kuyrukta bir devlet, bir nimet vardır, ne o başta bir rahatlık, bir sağlık vardır.
- Yılanın kuyruğu kıvrılır, başının etrafında döner, dolanır. O iki dost bir- 2770 birine lâayiktir.³⁰²

Kaderin hükmü
herşeyi uygun olarak
yerli yerine koymuştur.

- Eğer hoşça dinleyecek ve anlayacak olursan, Hakîm Gaznevî *İlâhî-nâme* adındaki eserinde şöyle buyurur:³⁰³

³⁰² Bu yılan başı ile kuyruğundan maksat: Helâl, haram demeyip servet kazanmış olan zenginler ile, onların servetleridir. Zenginler ve mevkî sahibi zâlimler ile onların kuyrukları etrafında bulunanlar.

³⁰³ Mevlâna'nın Hakîm Gaznevî diye andığı, mutasavvıf, büyük şâir, bir rivâyete göre 576/1180, bir rivâyete göre 535/1140 senesinde vefat eden Hakîm Senâî'nin meşhûr eseri *İlâhî-nâme* Gölpinarlı merhûm tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. *İlâhî-nâme* Hakîm Senâî'nin *Hadîkatü'l-Hadîka* adlı eserinden kendisinin seçerek ortaya koyduğu bir eserdir. Yâni *Hadîka*'nın bir adı da *İlâhî-nâme*'dir.

- "Kaderin hükmüne karşı pek boşboğazlıkta bulunma. Eşeğin gövdesi, eşeğin kulağına lâyıktır.
- Organlar bedenlere uygundur. Sıfatlar da canlara göredir.
- Her canın sıfatı, o canı yaratan Allah tarafından ona tam uygun olarak verilmiştir.

2775 • Sıfatı, cana eş eden Allah, bil ki; göz gibi, yüz gibi o sıfatı cana uygun halk etmiştir.

• Güzellerdeki, çirkinlerdeki sıfatlar da, onların canlarına, huylarına uygun düşmüştür. Hakk'ın yazdığı harfler hep güzeldir, hep uygundur, hep yerindedir.

• Ey Hüseyin! Kâtibin elindeki kalem gibi, insanın gözü de, gönlü de Allah'ın iki parmağı arasındadır.³⁰⁴

• Lûtufta ve kahr parmakları arasındaki gönül kalemi, bu parmaklar yüzünden bazen sıkıntıya düşer, bazen feraha çıkar.

• Ey gönül kalemi! Allah'ın büyüklüğünü, kudretini seziyor isen, bak da gör. Sen kimin parmakları arasındasın; bu senin için ne büyük bir şereftir.

2780 • Senin bütün davranışların, bütün hareketlerin bu parmaklardandır. Başın ise lûtufta, kahr, hidâyet, sapıklık yollarının geçtiği dört yol ağzındadır.

• Senin bazen doğru, bazen eğri hareketlerin; bu harflere benzeyen hâllerin, o ezel kâtibinin yazıp bozmasından meydana gelir. Senin bir şeye teşebbüsün veya vazgeçişin de onun irâde ve takdiriyledir.

• Niyâz ve duâdan başka kurtuluş yolu yoktur. Bu hâlden hâle girmekten, bu değişip durmadan, her kalemin, yâni her gönülün haberi yoktur.

• Bu hâlden hâle girişleri, bu değişimleri bilse bile, kendi haddince bilir, kendi kabiliyetine göre bilir. İyilik ve kötülük yapmasında da insan, kendi kadrini ve kendi istidât ve kabiliyetini gösterir.

• Sebe'liler daha evvel anlatılan tavşan ve fil hikâyesini örnek aldılar, ama ezele kadar hîle karıştırdılar. Ezeli sırrı bilemediler. Çünkü onların peygamberlere karşı bu kadar inkâr ve ısrâr göstermeleri, ezeli sır gereği idi.

³⁰⁴ Allah kalpleri istediği gibi çevirir. Bu sebepledir ki Peygamber Efendimiz: "Ey kalpleri ve gözleri çeviren Allah, beni dinin üzerinde sâbit kıl." diye duâ ederdi. Hadîsi rivâyet eden Hz. Enes buyuruyor ki: "Ben; 'Yâ Resûlallah, sana ve getirdiğin din hükümlerine iman ettik, bizim için âhirette korkar mısın?' diye sordum. 'Âdem evlâdının kalpleri, Allah'ın parmaklarından iki parmak arasındadır, o kalpleri dilediği gibi çevirir' diye buyurdu."

Herkes Cenâb-ı Hakk'ın yaptığı işler hakkında örnek getiremez.

• Örnek getirmek; Allah'ı, ay'a, kaynağa benzetmek ve bunlarla ilâhî 2785 dergâha ta'rizde bulunmak sizin haddiniz midir?

• Örnek vermek, misâl getirmek Allah'a lâyıktır, gizli açık şeyleri bilmek de ona mahsûstur.

• Sen bir şeyin iç yüzünü, sırrını ne bilirsin? Başın kel iken tutarsın saçtan, yüzden örnek getirirsin.

• Hz. Mûsâ bile elindeki değneği, asa görmüştü ama, o asa değildi; ejderha idi. Yere atılınca ağzını açtı, hakikatinin ne olduğunu söyledi.³⁰⁵

• Mûsâ gibi mânevî bir pâdişah, bir değneğin sırrını bilmemiş iken, sen, nasıl olur da bu tuzaktaki yem danelerinin, (yâni seni avlamak için kaderin karşısına çıkardığı mecâzî sevgililerin) sırrını bilirsin?

• Hz. Mûsâ'nın gözü bile örnekte yanılırsa, senin gibi bir fare boş yere 2790 bu işe nasıl girişebilir?

• Senin o örneğini Allah bir ejderha şekline kor da, verdiği cevapla seni paramparça eder.

• Lânetlenmiş şeytan da bir örnek getirdi: "Beni ateşten, Âdem'i topraktan yarattın; ateş, topraktan üstündür, ben de Âdem'den üstünüm." dedi de, kıyâmete kadar Hakk'ın lânetine uğradı.

• Karun da, inada düştü de bu çeşit örnekler getirdi. Sonunda tahtı ile, tacı ile yerin dibine battı.³⁰⁶

• Senin bu örneklerini, karga ile baykuş gibi bil. Onların uğursuzluktan binlerce ev bark yıkıldı, yerle bir oldu.

• Nûh (a.s.) çölde sudan uzak bir yerde gemi yapıyordu. Örnek getiren 2795 yüzlerce kişi de onunla alay ediyordu.

• "Su kuyusu bile olmayan bir yerde gemi yapıyor, bu ne ahmak adam, ne şaşkın kişi." diyorlardı.

• Hz. Nûh ise şöyle diyordu: "Bu iş Allah'ın emri ile oluyor. Bu alaylı sözlerle bir işim aksamaz."

³⁰⁵ Tâhâ Sûresi'nin 17-21. âyetlerinde bu hâdise anlatılmaktadır.

³⁰⁶ Kasas Sûresi'nin 76-77. âyetlerinde bu hâdise vardır.

Gaflet hastalığı
insanı hak ve hakikatın
düşmanı yapar.

- 2677 ● Peygamberler dediler ki: "Gönülde bir gaflet illeti peydâ olur. Bu illet yüzünden, insan hakikatın düşmanı kesilir.
- Bu gaflet hastalığı yüzünden, Allah'ın verdiği nimet tamamıyla illet olur. Hastalıkta yenilen yemek insana nasıl kuvvet verir?
 - Ey günah işlemekte ısrar eden, direnen kişi, senin karşına nice hoş şeyler gelir, gelir ama, onların hepsi de sana kötü görünür. Saf, duru su senin gözünün önünde bulanır, içilmez olur.
- 2680 ● Sen bütün bu hoş şeylere düşman oldun da, bu yüzden neye el atarsan, o şey sana kötü görünür, kötü olur.
- Sana hayat olan, dost olan kişi, gözüne hor hakîr görünür.
 - Sana yabancı olan kişi, senin nazarında çok büyük ve muhterem sayılır.
 - Bütün bunların hepsi de, gönlündeki gaflet hastalığının tesiridir. Bu hastalığın zehri, bütün bedene, bütün uzuvlarına yayılır.
 - Önce, bu illeti defetmek gerek. Çünkü, insanda bu illet buldukça şeker bile ona pis görünür.
- 2685 ● Karşına çıkan her güzel şey, her iyi şey sana çirkin görünür. Kötü gelir. Hattâ âb-ı hayat elde etsen, sana ateş görünür.
- Birer mânevî hastalık olan gaflet ve kibir gibi kötü huylar ölümün ve onunla bununla didişmenin kimyası, yâni sebebidir. Bu kötü huylar insanı mânen öldürür de, o kişi artık Hakk'ı ve hakîkati aramaz olur.
 - O hastalık sende buldukça, gönlü diriltten can gıdasını yersen, o gıda bedenine gelince kokar, leş kesilir.
 - Nazlarla, niyâzlarla avlanan, yâni gönülleri kazanılan azîz varlıklar sana yaklaşırsalar, o azîz varlıklar sana bayağı görünürler.
 - Akıllı bir kimse, başka akıllı bir kişi ile dost olunca aralarındaki sevgi gün geçtikçe artar.
- 2690 ● Fakat nefsin aşağılık nefislerle tanışması, sevişmesi, iyice bil ki her an sevgiyi azaltır.
- Çünkü nefsânî arzular peşinde koşan dostların nefsi, tanışmada bir maksat, bir fayda gözetir. Onu bulamayınca dostluğunu çabucak bozar.

- Eğer dostunun yarın âhirette senden nefret etmesini istemez isen, bir akıllı kişi ile, bir akılla dost ol.³⁰⁷
- Nefsânî arzulara boyun eğmiş, nefsin zehirleri ile hastalanmış isen, eline ne alırsan al, o da hastalanır, illet kesilir.
- Eline bir mücevher alsan, taş olur; birine gönülden bağlansan, o sana düşman kesilir, seninle kavga eder.
- Kimsenin söylemediği, duymadığı bir nükte duysan, onun üzerinde a- 2695 kıl yorsan, onu anlarsan, o nükte sana tatsız, zevksiz mânâsız gelir.
- Onu anladığın hâlde, zevkine varmadığın için, "Ben bunu çok işittim, artık eskidi. Arkadaş, sen bana bundan başka bir şey söyle" dersin.
- Bir başka taze, yepyeni bir şey duyduğunu farzet. Ertesi gün ondan da bıkar, ondan da nefret edersin.
- Sen sendeki hastalığı gidermeye bak. Hastalık geçince, her eski söz, sence, yeni bir söz olur.
- O eski söz, yepyeni dallar, budaklar verir. Yüzlerce meyve hevenkleri bitirir, yetiştirir.

Sabır ve sükût
ilâhî rahmete sebep olur.

- Sabır ve sükût ilâhî rahmete sebep olur. Belirti ve şahit arayışın, hasta- 2725 lik eseridir.
- "Susun." âyeti³⁰⁸ emrini kabul et ki sevgiliden susmanın karşılığı canına bir lûtf gelsin
- Fazla sözü sat da, yerine can bağışlamayı, mevkî peşinde koşmamayı, fakirlere bol bol sadaka vermeyi satın al.
- Böyle yap da, Allah'ın lûtfu seni övsün, senâda bulunsun. Gök bile senin insanî mertebene haset etsin.

Öğüt verenleri dinlemek gerekir.

- Ey öğüt verenlerin sözünü dinlemeyen! Nereye gidersen git, uğursuz- 2669 luk seninle beraberdir.

³⁰⁷ Zuhur Sûresi'nin 67. âyetinin anlamı şöyledir: "Dünyada nefsânî dost olanlar, kıyamet gününde birbirlerine düşman olacaklardır. Takvâ sahipleri müstesnâ."

³⁰⁸ A'raf Sûresi, 204.

- Farkında değilsin, senin sırtında nefis-i emmâre yılanı dolaşiyor. Sana öğüt veren kişi, yâni velî senin sırtındaki yılanı damdan görüyor, sana haber veriyor.
 - Sen seni yılandan kurtarmak isteyen kişiye "Sus" diyorsun. "Beni vehme düşürme, gamlandırma." Adam da; "Peki" diyor, "Sen o sözü söylemedim say."
 - Yılan senin boynunu sokunca, senin bütün neşen, zevkin acılaşır.
 - Sen o zaman öğüt verene dersin ki: "İnsana böyle mi haber verilir? Neden yenini yakarı yırtarak feryâd etmedin?"
 - Yâhut bana damdan bir taş atsaydın da, tehlikenin gerçek olduğunu bildirseydin."
- 2975 ● O da "İyi ama sen benim sözümde inciniyordun." Sen de alay edencesine dersin ki: "Beni adam akıllı sevindirmek böyle mi olur?"
- Öğüt veren "Ben yapacağım insanlığı yaptım, seni bu tehlikeden kurtarmak istedim.
 - Fakat sen kötülüğünden, öğüdümün değerini bilmedin, öğüdümde büsbütün azdın, beni incitmeye koyuldun."
 - Zâten, aşağılık ve kötü insanların huyu böyledir. Onlara iyilik edince kötülük etmeye kalkışır.
 - Nefsin isteklerine sabrederek, onun belini bük, onu hırpala, âciz bırak. Çünkü o, kötüdür. Kötüye iyilik etmeye gelmez.

2980 ● Bir kerem sahibine iyilik edersen değer, o her bir iyiliğe karşılık yedi yüz iyilikte bulunur.

- Alçak birisine cefâ edersen, sana çok vefâlı bir kul olur.
- Kâfirler Allah'ın nimetlerine karşı çakal olurlar. Fakat cehennemde "Yâ Rabbi!" diye yalvarmaya başlarlar.

Âhiret âleminde cehennem,
dünya hayatında zindanın,
yâni zahmet ve meşakkatin yaratılmasının sebebi.

2983 ● Kötü kişiler, cefâyâ düştükleri zaman kirlilikten kurtulurlar, temizlenirler. Vefâ görünce, cefâcı olurlar.

- Bu yüzdendir ki, cehennem günahkârların kulluk yeri, temizlenme yeri, mescidi olmuştur. Nitekim, eve ve insanlara alışmamış yabânî kuşun yeri tuzaktır.

- Alçak kişinin, hırsızın ibâdet yeri de zindandır. O da zindanda iken Allah aklına gelir, Allah'ı zikreder ve orada temizlenir. 2985
 - Aslında insanın yaratılmasından maksat, kulluk etmek, ibâdet etmektir. Bu yüzdendir ki cehennem, kulluktan kaçınan kötü kişilerin ibâdet yeri olmuştur.³⁰⁹
 - İnsan her işi yapabilir, fakat yaratılışındaki esas maksat, onun Allah'a kulluk etmesidir.
 - "Ben insanları ve cinleri ancak bana ibâdet etsinler diye yarattım." âyetini oku da anla ki: İnsanların yaratılmasından maksat ibâdetten başka bir şey değildir.³¹⁰
 - Kitaptan maksat, hangi konuda yazılmışsa, o konunun gerektirdiği fenni, hüneri öğretmektir; ama dilersen o kitabı başının altına kor, yastık da yapabilirsin.
- Fakat o kitap aslında yastık olarak kullanılmak için yazılmamıştır. 2990 Okunmak için yazılmıştır. O kitaptan maksat bilgidir, irfandır, yol göstermek, insana faydalı olmaktır.
- Sen kılıcı çadır kazığı, yâhut mih olarak kullanırsan, zafer yerine düşmana yenilmeyi tercih etmiş olursun.
 - İnsanların yaratılmasından maksat, onların Hakk'ı bilmesi ve ona ibâdet etmesidir. Fakat her insanın kabiliyetine göre bir ibâdet yeri, bir ibâdet şekli vardır.
 - Kerem sahibi olan kişi, Allah'ın lûtu ve ihsânına karşı şükrederek ibâdetinde bulunur. Kötü kişi ise, yoksulluk, hastalık zamanında; "Aman yâ Rabbi!" diye duâyâ başlar.
 - Şu hâlde, kötü kişilerin başlarına vur da yere baş koysunlar; kerem sahiplerine de ikrâmda bulun da meyveler versinler, iyiliklerde bulunsunlar.
 - Şüphesiz Cenâb-ı Hakk, cehennemi kötü kişiler için, cenneti de iyi kişiler için ibâdet yeri (mescid) olarak yarattı. 2995
 - Hz. Mûsâ, o iç ağrısı gibi herkesi rahatsız edici olan kavim (yâni İsrailoğulları), kendilerini başka kavimlerden üstün görmesinler, başları eğilsin diye; Kudüs kalesinin kapısını ufak, alçacık yaptırmıştı.

³⁰⁹ Nûr Sûresi'nin şu meâldeki 65. âyetine işâret vardır: "Bana ibâdet etmekten ne enler hor ve hakîr bir hâlde cehenneme gireceklerdir."

³¹⁰ Zâriyât Sûresi'nin şu meâldeki 56. âyetine işâret var: "Ben cinni ve insanı kulluk etsinler diye yarattım."

- Çünkü onlar zorba kişilerdi, dik başlı kişilerdi, onlara o alçacak kapı, yalvarış, baş eğiş yeri oldu, cehennem kesildi.

Cenâb-ı Hakk hükümdarları,
Allah'a boyun eğmeyen zorbaları yola getirmekle
vazifelendirmiştir. Nasıl ki Hz. Mûsâ, Benî İsrail'in
secde edercesine eğilerek girmeleri için
Kudüs kalesinin duvarına
küçük ve alçacak bir kapı açtırmıştı³¹¹

- 2998 • Allah pâdişahları etten ve kemikten küçük bir kapı olarak yarattı.³¹²
- Dünyadaki insanlar, Allah'a secde etmeye düşmandırlar da, tutarlar pâdişahlara secde ederler.
- 3000 • Allah, kokmuş et yığını, bu beden pisliğini, onlara mihrâp yaptı. O mihrâbın adı da beydir, pâdişaktır.
- Ey dünyada mevkî sahiplerinin, zenginlerin karşısında yerlere kapananlar, sizler Hakk'ın dergâhına, o yüksek kapıya lâyük değilsiniz. Temiz olanlar şeker kamışı gibi mânevî şekerle doludurlar, siz içi boş birer kamışınız.

³¹¹ Bu başlıkta Bakara Süresi'nin 58. âyetine işâret vardır. Âyette; "Beyt-i Mukaddes'in kapısından secde ederek girin." diye bir emir var. Secde edercesine girmek hususunu aydınlatmak gerekir. İnsanın o dar kapıdan geçebilmesi için eğilmesi, yere sürünmesi, secde etmesi gerekiyor. Bunun için de kendini küçük görerek o kapıdan geçmek lâzımdır. Aslında o kapı, aşk ve insanlık kapısıdır. Kendini küçültmek, gururu, şehveti, şöhreti, mevkî hırsını, zengin olmak sevdasını, hiddeti ve bütün kötü huyları terk ederek alçak gönüllü olmak, âdetâ küçülmek icâb ediyor. Kendini büyük görenler, dünyayı kendileri yaratmış gibi böbürlenerek yürürler; kendilerini büyük, üstün insan sananlar, o kapıdan geçemeyeceklerdir.

³¹² Pâdişah etten, kemikten nasıl kapı olabilir? Burada da mecâzî bir ifâde var: Allah kapısına göre, daha doğrusu Hakk'a nisbetle pâdişahlar küçük bir kapı sayılıyor. Ne yazık ki insanlar, Allah kapısını bırakıyorlar da, pâdişahların, zenginlerin, yüksek mevkîlerde bulunanların kapılarını çalıyorlar. İmam Muhammed Bakır hazretleri; "Biz, yurdumuzun kapısıyız." diye buyurmuştu. Yâni bizim yurdumuza ancak bizden geçilir, demek istemişti. Nitekim Peygamber Efendimiz de; "Ben ilmin şehriyim, Ali de kapısıdır." diye buyurmuştu. Fransız ediplerinden André Gide'nin *Dar Kapı* adlı romanında, bu konu işlenmiştir. Herkes bu dar kapıdan geçemez. Bu kapıdan geçmek için kâmil insan olmak lâzımdır.

- O zâlim köpeklere, bu alçaklar baş eğerler, onların huzûrunda yerlere kapanırlar. Fakat arslan gibi olan velîler, o köpeklere meyl etmezler.³¹³
 - Fare tabiatlı olan insanların beği, kedi gibi hayvan tabiatlı olur. Fare kim oluyor ki arslanlardan korksun?³¹⁴
 - O fare huylu kişiler, Allah'ın nûru ile nûrlanmış, âdetâ Allah'ın güneşi olmuş velîden korkmazlar da, Allah'ın kedilerinden, köpeklerinden korkarlar.
 - Birer hakikat güneşi olan velîlerin virdleri: "Rabbimiz yücelerden yücedir." sözüdür. Bu ahmaklara yaraşan vird ise, Allah'ı -hâşâ- yarattıkları na benzeterek, aşağı sıfatlarla övmektir. 3005
 - Fare nasıl olur da arslanlardan, yâni velîlerden korkar? Arslanlardan korkanlar, göbeklerinde misk bulunan ceylanlardır. Yâni gerçek bilginlerdir.³¹⁵
 - Yürü, git; kâse yalayan mânâ yoksulunun yanına var. Onu kendine e-fendi yap, nimet veren say; böylece kendin gibi mânâ fakirine, sahte mürşide kul ol, köle ol.
 - Bitir artık, uzun uzadıya anlatırsam beğler kızarlar, hem de anlattıklarımın kendilerinde bulunduğu farkına varırlar.
 - Sözün özü şudur ki: "Ey kerem sahibi, alçak olanlara iyilik etme, kötü davran da baş eğsinler.
 - Kerîm olan kimse tutar da alçak nefesine ihsanda, iyilikte bulunursa, 3010 nefis mayası bozuk alçaklar gibi o da nimeti inkâr eder.
 - İşte bu yüzdendir ki dertli olanlar, mihnete düşenler "Yâ Rabbi! Yâ Rabbi!" diye yalvarırlar, şükrederler de, nimete ulaşanlar azgın olurlar, ona buna hîleler ederler.
 - Azgınlar, altın sırmalarla işlenmiş değerli kaftanlara bürünen beylerdi. Kaba aba giyen hasta ise, şükreder durur.
- ³¹³ Namık Kemal merhûm, meşhûr kasîdesinde: "Köpektir zevk alan, sayyâd-ı bî-insâfa hizmetten." (İnsafsız avcıya hizmet eden, o hizmetten zevk alan köpektir.) demişti. Hırsız zenginlere, yüksek mevkîlerde bulunup ona buna zulm edenlere hizmet edenleri, köpeğe benzetmiştir.
- ³¹⁴ Fareler arslanlardan korkmazlar, fakat kediden titrerler. O huyla olan insan şeklindeki mahlûklar da Allah'tan korkmazlar. Fakat yüksek mevkîlerde bulunanlardan, zenginlerden, kuvvetli zâlimlerden korkarlar.
- ³¹⁵ Fâtır Süresi'nin 28. âyetinin mânâsı şöyle: "Allah'tan kulları içinde ancak âlimler korkar." Maddî yönde ilerlemiş, ordinaryus prof. olmuş, fakat ârif olmamış bir kimse Allah'tan korkmaz, gerçek âlim, hakîkati gören ârif korkar. Bir hadîste; "Ben Allah'ı en iyi bilenizim ve Allah'tan en çok korkanınızım." diye buyurulmuştur. Kezâ "Hikmetin başı Allah korkusudur." diye bir hadîs de vardır.

- Şükür; maldan, mülkten, nimetlerden, zenginlikten doğmaz. Şükür; dertten, kederden hastalıklardan meydana gelir.³¹⁶

Sûfinin boş bir sofraya duyduğu aşk.

- 3014 • Bir sûfî bir gün çivide asılı bir sofraya gördü. Onu görünce vecde geldi. Semâ etmeye ve heyecanla elbisesini yırtmaya başladı.
- "İşte yiyeceği olmayanın yiyeceği, işte kıtlıklara, dertlere devâ!" diye bağırıyor, nârâlar atıyordu.
 - Onun dumanı başından tütüyor, coşkunu arttıkça artıyordu. Bütün sûfîler de ona uydular, coştular, köpürdüler.
 - "Kih kih" gülüyorlar, "hay hay" diyorlar, kaç kere mest oluyorlar, kendilerinden geçiyorlardı.
 - Boşboğazın biri sûfîye: "Çiviye asılmış bir sofraya; içinde ekmek bile yok; böyle olduğu hâlde bu coşkunluk, bu hay huy da ne oluyor?" diye sordu.
 - Sûfî ona "Haydi yürü işine git." dedi. "Sen mânâsız bir kalıptan, bir şekilden ibâretsin. Sofrada 'ekmek yok' diyorsun. Durma, koş varlığı ara. Çünkü sen âşık değilsin."³¹⁷

- 3020 • Ekmek olmasa bile, ekmeğin aşkı âşıkta gıdadır. Sevgide sâdik olan kişi, varlığa bağlı değildir.
- Âşıkların varlıkla işleri yoktur. Âşıklar sermâyesiz kâr elde ederler.
 - Kanatları olmadığı hâlde dünyanın etrafında uçarlar. Elleri yok iken topu meydandan kaparlar.

³¹⁶ Alak Sûresi'nin 6-7. âyetlerinin mânâsı şöyle: "Ama, insanoğlu kendini müstağnî sayarak azgınlık eder. Ey insanoğlu, dönüş şüphesiz Rabbinedir." Evet insan zenginleşince, her istediğini yapacak bir hâle gelince, istekleri artar. Nefsin dilediği her şeyi yapmaya kalkar. Hâlbuki belâya ve hastalığa uğrayan kimse; "Elhamdülillah, bugün dünden daha iyiyim." der ve şükreder.

³¹⁷ Hakk âşıklarına göre şu dünya, var gibi görünen bir yokluk; Allah, yok gibi sanılan bir varlıktır. Sûfîlere göre şu dünyadaki görülen her şey bir gölge varlıktan, bir hayâlden ibârettir. Her şey sadece Hakk'ın bir aynası, bir tecellî yeridir. Aslında Allah'tan başka hiçbir şey yoktur. Midhat Buhârî hazretleri: "Var olan sensin ancak Allah'ım" demişti. Mevlâna bu konuya temas etmektedir. Nitekim *Dîvân-ı Kebîr*'in 499 numaralı şiirinde şöyle buyurmuştur:

نیست شو نیستیت از خودی زبراک

بتر از هستیت جنایت نیست

"Sen kendi varlığından yok ol, çünkü senin varlığından beter bir cinâyet yoktur."

- Mânâdan koku alan o velî, eli kesilmiş olduğu hâlde zenbil örerdî.
- Âşıklar yokluk âleminde çadır kurmuşlardır. Yokluk gibi tek bir renge boyanmışlardır, bir olmuşlardır.

- Süt emen çocuk, yemeğin tadını ne bilir? Perinin gıdası da sadece kö- 3025 kudur.³¹⁸
- Fakat insan oğlu o kokunun gıda olduğunu nasıl anlar? Çünkü huyu, perinin huyuna zıttır.
- O perinin kokudan aldığı zevki, sen yüz batman güzel yemekte bulamazsın.

İlâhî neşe Hakk kokusunu
Hz. Yûsuf'un yüzünde ve kokusunda bulmak
Yâkup peygambere mahsustur.
Yûsuf'un kardeşleri de bundan mahrûmdur,
başkaları da.

- Yûsuf'un yüzünde Yâkup'un gördüğü güzellik, nûr kendine mah- 3030 sustu. Onu görmek, Yûsuf'un kardeşlerine nasib olmamıştı.
- Bu, yâni Yâkup, Yûsuf'un aşkından kendini kuyuya atar, o yâni kardeşleri Yûsuf'a olan kinlerinden ötürü onu kuyuya atarlar.
- Yûsuf'un güzel yüzünün mânevî sofrası, kardeşlerinin önünde bomboştu, ekmezsizdi. Fakat aynı sofraya Yâkup'un önünde iştah veren çeşitli yemeklerle dolu idi.
- Yıkılmamış yüz, yâni mânevî kirlilerden temizlenmemiş kişi, hûrilerin yüzlerini, yâni ilâhî güzellikleri göremez. Bu sebeptendir ki Peygamber Efendimiz; "Namaz ancak temiz olarak, yâni abdestli olarak kılmabilir." diye buyurdu.
- Canların gıdası aşk, bu yüzdendir ki, açlık, ayrılık, şiddetli arzu ve şevk, rûhu canlandırır, güçlendirir onu besler.
- Hz. Yâkup da Yûsuf'a acıkmıştı. Yâni onu çok şiddetle arzu ediyordu. 3035 Ekmek kokusu, yâni Yûsuf'un gömleğinin kokusu, Mısır gibi uzak bir memleketten ona gelip ulaşıyordu.

³¹⁸ Periler, yâni cin denilen görünmeyen mahlûklar "tayyibe" ve "habîse" olmak üzere ikiye ayrılmış. İki taifenin de gıdası koku imiş. Tayyibe olan periler, güzel kokularla, habîseler de kötü kokularla gıdalanırlarmış.

- Hâlbuki gömleği alıp, koşarak götüren kardeşi Yehûdâ, gömlek yanında olduğu hâlde o kokuyu alamıyordu.
 - Gömleğin bulunduğu yerden yüzlerce fersah uzakta olan Yâkup ise o kokuyu alıp durmada idi.
 - Nice irfansız bilginler vardır ki, bilgiyi ezberlemişlerdir, ama o bilgiden yararlanamazlar. Çünkü onlarda aşk yoktur, Allah sevgisi yoktur.³¹⁹
 - Hâlbuki onun sözlerini duyan, bilgisiz kişilerden, avamdan bile olsa özü doğru ise, o sözlerden hakikat kokusunu, gerçek bilgi kokusunu alır.³²⁰
- 3040 • Yûsuf'un gömleği, esircinin elindeki câriye gibi, gömleği götürenin elinde eğreti bir maldır.
- Cârîye esircinin elindedir. Fakat ona yâr olmaz, çünkü o müşteriye satılacaktır.³²¹
 - Rızık vermek Allah'ın işidir. Allah herkesi bir yola koymuştur. O adama o yoldan başka yol yoktur.
 - İyi güzel bir hayâl, ona bağ, bahçe olmuştur. Çirkin bir hayâl de şunun bunun yolunu vurmıştır.
 - O öyle bir Allah'tır ki, bir hayâlden cennet bağ ve bahçesini, bir hayâlden de cehennemi yaratmış, orasını yanıp, erime yeri halk etmiştir.
- 3045 • Peki onun gül bahçelerinin yolunu kim bilir? Külhânları nerede? Kim tanır? Yâni onun cennetinin ve cehenneminin yolunu kim bilir?
- Gönül gözcüsü gaflete dalmıştır da, durmadan birbirini takip ederek gelen ve insanların gönüllerine girerek onları meşgûl eden ve Hakk'tan alıkoyan bu hayâllerin, canın hangi yanından geldiğini görememektedir. Yâni o hayâller, canı cennete mi götürecektir, cehenneme mi?³²²
- ³¹⁹ Abdullah bin Mesûd hazretlerinden şöyle bir hadis rivâyet edilmiştir: "Allah, bir kimsenin yüzünü nûrlandırın ki, benim sözümü işitir, onu zabteder, ezberler ve rivâyet eder. Çünkü bilgi sahibi vardır ki, işitip öğrendiğini gereği gibi anlamaz ve çok ilim sahibi vardır ki: O ilmi kendinden daha çok bilen ve anlayana nakleder."
- ³²⁰ Bazı âlimler vardır ki, bilgisi, istediğini, okuduğunu, işittiğini ezberlemiş olmaksızın ibârettir. Bazı hâfızların *Kur'ân*'i sözleri ile bilip ezberledikleri, mânâsından haberleri olmadığı gibi, bu bilginler hadis rivâyet eden hâfızası kuvvetli hadisçilere benzer. Bunların rivâyet ettikleri hadisleri fakihler şerh eder, açıklarlar.
- ³²¹ Esirci elindeki cârîyeden yararlanamaz, onu satar. Müslümanlık nâmına söz söyleyen ve neşriyât yapan bazı kimseler de İslâmcılık ederler. Yâni İslâm dini alış-verişi ile para kazanmaya çalışırlar. Böylelerine İslâm'dan ziyâde İslâmcı demek daha uygundur.
- ³²² Bu beyitleri gereği gibi anlamak için *Mesnevî*'nin VI. cildinde 2770 numaralı beyitle başlayan bölümden birkaç beytin tercümesini buraya almak, bu konuyu daha

- Eğer gönül gözcüsü o hayâllerin nereden doğduğunu ve geldiğini görmüş olsaydı, yâni o hayâllerin rahmânî mi, nefsânî mi olduğunu bilselerdi, hoş gitmeyen her hayâlin yolunu kapatırlardı, onları içeri bırakmazlardı.
 - Yokluk geçidine, Hakk'ın gözetleme yeri olan oraya, casus nasıl ayak atabilir?³²³
 - Ey dost, kör bir adam gibi Hakk'ın lûtufta eteğine yapış, yapış da kurtuluşta er; işte körün kurtulmak için gözü görene yapışması böyle olur.³²⁴
- 3050 • Allah'ın emri ve fermanı onun eteği demektir. Ondandır korkmayı ve çekkinmeyi kendisine can edinen kişinin iyi bir bahtı vardır.
- 3055 • İnsanlardan bazıları çayırılıkta, çimenliktedirler. Dere kıyısında durlar. Bazıları da onların yanları başlarında oldukları hâlde azap içindedirler.

iyi anlatacağıdır. "Halkın idrâki Hakk'ın görünmez mânâ denizinin kabarmasından, alçalmasından ne anlar? Onların anlayışları ilâhî hakikatlerin tecellisinden habersizdir. Bilmeciler ki, bu mamûreler, bu şehirler, bu yapılar onun çölünden belirdi. Pâdişahlık, sultanlık, vezirlik hep ondan geldi. O yokluk çölünden, şu görünen âleme özelemler duyulur. O âlemden bu âleme, bölük bölük, çeşit çeşit varlıklar gelip durmada, o çölden her akşam, her sabah kervan üstüne kervan geliyor. O âlemden gelenler; "Biz geldik." diyorlar. "Sıra bizim, yaşamak nöbeti bizim. Artık siz gidin." diyerek yerimizi yurdumuzu alıyorlar. Çocuk akıllanıp, akıl gözünü açınca, baba acele pilısını pirtısını topluyor, arabaya yüklüyor. O âlemden bu âleme bir ana cadde var; oradan buraya geliyorlar, buradan oraya gidiyorlar. İyice bak, dikkat et de gör, biz otururken gidiyoruz. Haberimiz yok. Biz yeni bir yere gidiyoruz. Fakat gittiğimizi görmüyoruz. Aklını başına al da, sermâyeni bugün için değil, ilerde birşey yapmak için biriktir, hazırlan. Ey yolculuğu seven kişi, yolcu ona derler ki, yolu düşünür, varacağı yeri hesaplar. Akli hep ilerdedir. Gönül perdesinin arkasında da, yorulmadan, usanmadan zaman zaman hayâl sürüleri gelip durmada. Bu hayâller, bu düşünceler hep bir kaynaktan, bir yerden gelmeseydi, nasıl olurdu da hepsi gönüle yol bulup erişirdi! Düşüncelerimizin orduları, bölük bölük susmuş bir hâlde gönül kaynağına doğru koşuyorlar. Onlar testilerini doldurup giderler, bazen meydana çıkarlar, kendilerini gösterirler. Bazen gizlenirler izlerini kaybettirirler." *Mesnevî-i Şerif*, c. 6, s. 2770-2783. Burada Kaf Süresi'nin şu meâledeki 15. âyetine işaret var: "Biz ilk yaratışta yorulduk mu? Hayır; onlar yeniden yaratılmaktan şüphe etmektedir."

³²³ Fecr Süresi'nin 14. âyetinde şöyle buyurulmuştur: "(Habîbim), senin Rabbin hakikaten gözetlemededir." Hiç bir şey onun gözünden gizli kalmaz. Olaylar nefsimize ait olsun, etrafımızda ceryan etmiş olsun, Hakk'ın gözetlemesinden geçmektedir. Böyle ilâhî gözetleme yerine hangi casus ayak atabilir? İnsan kendisinden meydana gelen, hoş olmayan hayallerin geldiği yeri bilsin de, orayı tıkasın, emniyette kalsın. Kendisini kurtarsın.

³²⁴ Gözü görmeyen bir adam, gözü gören bir kişinin eteğinden tutar. Onun yardımı ile düşüp kalkmaksızın selâmete ulaşır. Ey Hakk aşığı, sen de Allah'ın lûtufta ve keremine sarıl ki, seni gözü açık bir kılavuza ulaştırısın.

- Azapta olan "Bunların zevki, neşesi nedendir?" diye şaşırır, kalır. Safâda olanlar da "Bunlar kimin hapsine düşmüşler, perişan olmuşlar?" diye hayret ederler.
- Safâ içinde olan, cefâ içinde olana der ki: "Kendine gel, ne diye bu kupkuru yerdesin? Burada çeşmeler var. Ne diye sararıp solmuşsun? Burada yüzlerce devâ var."³²⁵
- Arkadaş, gâfil olma bu çimenliğe gel." der. Fakat öbürü; "Canım efendim, gelemiyorum." diye cevap verir.³²⁶

Bir bey ile, namaza pek düşkün olan
ve namazda Cenâb-ı Hakk'a niyâzdan zevk alan
kölesinin hikâyesi.

- 3055 ● Bey'in biri hamama gitmek istedi. Kölesine "Sungur!" diye seslendi. "Uyan, başını yastıktan kaldır.
- Tası, peştemali, kili câriye Altun'dan al da hamama gidelim."
 - Sungur hemen tası, peştemalı aldı, beyle beraber yola düştü.
 - Yolda bir mescid vardı. Sungur'un kulağına ezan sesi geldi.
 - Sungur namaza pek düşküdü; "Benim ey kuluna lûtuflarda bulunan beyim!" dedi.
- 3060 ● "Sen şu dükkânda birazcık otur, sabret, ben de mescide gideyim, namaz kılıvereyim."
- Sungur mescide girdi. Biraz sonra namaz bitti, duâ edildi. Cemâat de, imam da mescidden dışarı çıktılar.

³²⁵ Fakat bu sözleri söyleyen kimse, Cemâl tecellîsine mazhar olduğu için ibâdet ve insânî vazifelerden zevk almış ve Allah'a ibâdetin her şeyin devâsı olduğunu bilmiştir. Onun için o zevki almamış olana, hayret eder ve ona öğütlerde bulunur. "Gel buraya gel!" der. "Çektiğin sıkıntılardan kurtul. Burada çimenlik var, safâ var, akan sular var."

³²⁶ İmanlı kişilerle imansız kişiler aynı yerde buldukları hâlde, birbirlerine karışmıyorlar. Rahman Süresi'nin 19-20. âyetlerinde beyân buyurulduğu gibi; "Aralarında bir engel var, birbirine geçip karışmıyorlar." 19. âyette geçen iki denizden bu mânâyı çıkarıyorlar. Has kullarla, günahkârlar, maddî yönden, şekil itibariyle birbirlerine benziyorlar ama, inanç yüzünden ayrı oldukları için birbirine karışmıyorlar.

- Sungur kuşluk vaktine kadar mescidde kaldı. Bey onu epey bir zaman bekledi, gözetledi.
- Sonra; "Ey Sungur, neden dışarı çıkmıyorsun!" diye bağırdı. O da; "Ey benim hünerli beyim! Beni bırakmıyor." karşılığını verdi.
- "Ey yüzü nûrlu efendim, biraz daha sabret. Şimdi geliyorum. Beni beklemekte olduğumu biliyorum, unutamadım."
- Bey yedi defa bağırdı ve bekledi. Sonunda Sungur'un bu davranışın- 3065 dan usandı, âciz kaldı.
- Sungur'un cevabı hep; "Ey muhterem beyim, beni bırakmıyor ki dışarı çıkayım." sözü idi.
- Bey; "Mescidde kimse kalmadı, seni kim bırakmıyor? Seni orada kim tutuyor?" diye sordu.
- "Seni dışarda bağlayan, yok mu? Beni de içeriye o bağladı.
- Seni mescide sokmayan, dışarda bırakan, alıkoyan var ya, işte o beni de mescidde tutuyor, dışarıya bırakmıyor.
- Sana bu tarafa adım attırmayan, benim de dışarı adım atmama engel o- 3070 luyor."

Kazâ ve kader kilidini
Allah'tan başkası açamaz.

- Kader kilidi çok büyüktür. Onu ancak Allah açar. Bu sebeple sen ona 3073 teslîm ol. Onun rızâsına sarıl.
- Kâinâtın her zerresi anahtar olsa, yine bir işe yaramaz. Çünkü kazâ ve kader kilidini Allah'tan başkası açamaz.
- Sen tedbirini, yâni kazâ ve kadere karşı gelmeyi unutursan, bir işe sa- 3075 rılmayı, bir karara varmayı bırakırsan, kendi pîrinden o genç bahtı elde edersin.³²⁷

³²⁷ Dikkat edilirse Hz. Mevlâna, her fırsatta kader üzerinde durmakta, bu konuyu sık sık tekrar etmektedir. Çünkü bu devirde olduğu gibi o devirde de İslâmî olmayan; Mutezile, İsmâiliye, Bâtuniye gibi sapık inançlarla itikatları sarsılan müminleri, uyandırmaya çalışmaktadır. Mevlâna'nın bu beyitlerini de yanlış yorumlamamak gerekir. Nitekim büyük bir Mevlevî şâiri olan ve Hz. Mevlâna'dan dörtüzyüze sene sonra gelen Şeyh Gâlib hazretleri de, aynen Mevlâna gibi;

"Tedbirini terk eyle, takdîr Hüdâ'nındır,
Sen yoksun, o varlıklar hep vehm ü gümânındır."

- Kendini, kendi benliğini unutursan seni yâd ederler, anarlar; kul olursan o vakit seni azad ederler.
- 3079 ● Dişlerin keskinliği; midenin gücünden, harâretinden meydana geldiği gibi, halkın uğraşması, çalışması, sağa sola koşması, hep Allah'ın kazâ ve kaderi icabıdır.
- 3080 ● Nefs-i küll insanın cüz'î nefsini etkiledi de, olacaklar oldu. Balık kuyruğundan değil, başından kokar. Yâni başlangıçta levh-i mahfûzda ne yazıldı ise o gerçekleşecektir.³²⁸
 - Bunu böyle bil, bil ama, ihtiyat ve gayret atını da, ok gibi sür. Yâni gayrette kusur etme. Çünkü Allah, Peygamber'e; "Emirlerimi tebliğ et (=bildir.)" diye buyurdu. Onun emrinden dışarı çıkmaya imkân yok.
 - Sen iyilerden misin, kötülerden misin? Bu ikiden hangisisin? Yâni ezelde kötü mü yazıldık, iyi mi yazıldık? Bilmiyorsun. Bunu anlayıncaya kadar, görünceye kadar çalış, çabala.
 - Ticaret malını bir gemiye yüklerken, bu işi Allah'a tevekkül ederek yaparsın.
 - Sen, bu ikiden hangisi olacağını, yâni yolculukta boğulup gidecek misin? Yoksa, kurtulacak, gideceğin yere varacak mısın? Bilemezsin.

demişse de bu; "Çalışmayı, sebebe teşebbüs etmeyi terk edin." demek değildir. Hani son devirde yetişen bir dîvan şâirinin yazdığı gibi:

"Hakk'a tefvîz-i umûr et, ne elem çök, ne keder,
Gelir elbette zuhûra, ne ise hükûm-i kader."

(Bütün işlerini Hakk'a bırak, üzülmeye kaderin hükmü ne ise o başına gelecektir.) diye düşünmek, İslâmî bir düşünce değildir. Çünkü Cenâb-ı Hakk; "Çalışmaktan başka, insan için bir çıkar yol yoktur." diye buyurmuş ve bizi didinmeye ve uğraşmaya teşvik etmiştir. Bize irâde-i cüz'îye vermek lûtfunda bulunmuştur. Çalışacaksın, uğraşacaksın ondan sonra Allah'ın takdiri ne ise o tecellî edecektir. İşte o takdire boyun eğmeli, o takdiri hoş karşılamalı. "Neden böyle oldu?" Yahut; "..olmadı." diye üzülmemelidir. Hakk'ın kararına tam teslim olacaksın. Nitekim Hz. Mevlâna da bu beyitten bir kaç beyit sonra 3081 numaralı beyitle âdetâ bu konuya açıklama getirmektedir. "Kaderim böyle imiş" diye miskince durma, ihtiyat ve gayret atını ok gibi sür. Yâni çalış, gayrette kusur etme." diye buyurmaktadır. Âriflerden birinin söylediği şu söz, bu konuya ışık tutacaktır: "Takdir-i ezel, gayrete âşiktir."

³²⁸ Ârifler diyorlar ki: Allah, önce küllî aklı yarattı. Ondan da küllî nefsi halk etti. Gerek küllî aklı, gerekse küllî nefsin dereceleri vardır. Bu yüzdendir ki; insanın davranışlarında görülen iyilik, yahut fesât küllî nefsin, daha açıkçası, kazâ ve kaderin tesiriyledir.

- "Kimim? Neyim? Ne olacağım? Bunları bilmedikçe gemiye binmem, 3085 deniz yolculuğuna çıkmam." dersin;
- "Bu yolda kurtulacak, sağ, esen kalacak mıyım? Yoksa batıp boğulacak mıyım? İki hâlden hangisindeyim? Bunu bana açıkla, bildir.
- Ben bu yola şüphe ile girdim. Başkaları gibi kuru bir ümide kapılıp yola çıkmam." diyecek olursan;
- Böyle kuruntularla, hiç bir iş yapamazsın, ticâret edemezsin. Çünkü bu iki husus, gayb âlemindeydir. İkisi de gizlidir.³²⁹
- Korkan, nâzik, şişe canlı olan tâcir, ne kâr edebilir, ne de ziyân.
- Hattâ ziyâde eder, kazançtan mahrûm kalır. Ancak gönlünde aşk ateşi 3090 bulunan kimse, nûra kavuşur.
- Çünkü bütün işler, ümitle, ihtimal ile başarılıdır. Sen de din işini daha üstün tut, onu seç de kurtul.
- Burada ümitten başka şeyle kapının açılmasına izin yoktur. Her şeyin doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Mukallidin imanı korku ile ümididir.

- İnsanların boyunları çalışıp, çabalamaktan ipek gibi incelse bile, gene insanı her çeşit sanata çağırın ümididir, ihtimaldir.
- Sabahleyin dükkâna giden, bir rızık ümidi ile, bir şey elde etmek ihtimali ile koşar, gider.
- Ey mukallit, belki senin rızıkın yoktur. Belki mahrûmiyet alın yazındır. 3095 Öyle olduğu hâlde, neden dükkâna gidiyorsun? Neden çalışma gücünü kaybetmiyorsun?

³²⁹ Sadreddin Konevî hazretleri, üvey babası Muhiddîn Arabî hazretlerinden naklen buyuyorlar ki: "Şeyh bana dedi ki: 'Mağripte diyâr-ı Rum'a geleceğim ve sâhilden gemiye bineceğim sırada, Allah bu seferin nicesini bana keşf ettirmeyince gemiye binmeyeyim dedim. Ve Hakk'a gönülden teveccüh ettim. Allah, bana bu yolculuğumda ne olup biteceğini, hattâ anneni alacağımı ve senin ne mertebeye vâsil olacağımı bana bildirdi. Ondan sonra kalp huzûru ile gemiye bindim.'" Süre-i Mutaffifin'de 18-21. âyetlerde şöyle buyurulmaktadır: "Ebrârdan olanların amel defterleri illiyyîn denilen makamdadır. İlliyyîn ne olduğunu sana ne bildirdi? Orada olanlar yazılı kitaplardır ki onları melekler görürler." Şeyh-i Ekber hazretleri Sadreddin Konevî'ye nakl ettiği keşf sırasında: "Bahs edilen kitabı müşâhede cyleyen Allah'ın yakınlarının mertebelerini seyr kıldım." demiştir.

● Bil ki ezelde sana bir rızık verilmemiştir. "Bu ezelde mahrûmiyet korkusu nasıl oluyor da, yiyeceğini, içeceğini elde etmek için çalışıp çabalamanda seni âciz ve güçsüz bir hâle sokmuyor?"

● Böyle bir soru sorsalar dersin ki; "Evet, çalıştığım hâlde ber şey elde edememek korkusu var, var ama, tenbellikte bu korku daha da fazla. Belki rızıkım çalışmama bağlı idi, çalışsam onu elde edemem."

● Çalışmaktaki ümidim daha ziyâde, tenbelliğimde daha fazla tehlike görüyorum."

● O hâlde ey kötü zanna kapılan kişi, ne diye din işlerinde ziyân etmek korkusu eteğini tutuyor?³³⁰

3100 ● Yoksa bu pazarımızda alış-verişte bulunan peygamberlerle velilerin ne kârlar elde ettiklerini görmedin mi? O pazar, dünya pazarı değil, din pazarıdır.

● Onlara, bu pazardaki dükkâna gitmekten, yâni dünya malı verip, âhîret nimeti almaktan ne defîneler yüz gösterdi ve pazarda nasıl ticâret edip kazandılar.

● Ateş Hz. İbrahim'e ayak bileziği gibi mûtî oldu. Deniz, Mûsâ(a.s.)'a hamal oldu.

● Demir Dâvud'a itaat ederek elinde mum gibi yumuşadı. Rüzgâr Hz. Süleyman'a kul, köle oldu.

³³⁰ Bazı insanlar vardır ki, ibâdet husûsundaki tenbelliklerine bir bahâne bulmak için; "Ben gâliba âhîret nimetlerinden ezelden mahrûm edilmiş ve hissem şakîlik düşmüş bir kimseyim. Öyle isem burada uğraşmanın ve ibâdet etmenin bana ne faydası olacaktır?" derler. Hz. Mevlâna: "Benim mânevî kaderim böyle imiş." diyenlere sesleniyor da diyor ki: "Dini işler, ibâdet hakkında söylediklerini, niçin dünya işlerinde tatbik etmiyorsun? Meselâ; bir dükkâncı olarak, müşteri gelip gelmeyeceğini ve kazanç olup olmayacağını düşünmüyorsun da, sabahleyin erkenden dükkânını açıp müşteri bekliyorsun. Hâlbuki bu işte kazanmak ümidi olduğu gibi iflâs etmek tehlikesi de vardır. Çünkü rızık, ezelde Hakk tarafından taksim edilmiştir. Öyleyse dünyaya ait işler hakkındaki hareket tarzını, din işlerinde de ortaya koysana." 3093 numaralı beytinin üstündeki başlıkta "mukallit" (=taklitçi) ile "muhakkik" (=hakî-katli) kelimelerinin de mânâsı şöyle: Muhakkik dinin bütün emirlerini ve onlardaki hikmetleri, hakikatleri bilerek ibâdet etmek isteyen kişi. Mukallit de bu hakikatleri bilmeden taklit eden kişi. Ehl-i sünnet inancına göre mukallidin de imanı sahihtir, doğrudur, fakat mânevî zevk almaz.

Peygamber Efendimiz bir hadislerinde;
"Allah'ın hakikaten bir takım gizli velîleri vardır. Onların saçları bakımsızlıktan keçeleşmiş, yüzleri kirlenmiştir. Bir emîrin yanına girmek isteseler, kendilerine müsaade edilmez. Uzun zaman görünmeseler, onları kimse aramaz. Bulunsalar toplantılara çağırılmazlar. Hastalansalar yoklanmazlar, ölseler cenazelerine gelinmez. Onlar yeryüzünde bilinmezler ama,gökyüzünde meşhûrdurlar." diye buyurmuştur.

● Peygamberlerin ve velîlerin tanınmışlarından başka bir velîler topluluğu vardır ki, onlar çok gizli hareket ederler. Şu görünen halk, onları nasıl tanıyacak? 3104

● Bütün yücelikler onlardadır da, yine kimsenin gözü bir an bile olsa, onların bu yüceliğini görmez.

● Onların kerâmetleri de, kendileri de ilâhî haremde gizlidirler. Onların adlarını abdal bile işitmemiştir.³³¹

● Ey din işlerinde tenbellik eden taklitçi, yoksa sen, seni "gel" diye o tarafa çağırıp duran Allah'ın keremlerini bilmiyor musun?³³²

● Âlemin altı yönü de, onun lûtfu, onun keremi eserdir. Her ne tarafa baksan, her neyi görsen, o şey, onun varlığını, büyüklüğünü, yaratma gücünü sana bildirir.

● Bir kerem sahibi sana; "Ateşe gir!" dese, düşünmeden hemen gir, sakin; "Beni yakar." deme.

● Velîler mânâ güneşinin bekçileridir. İnsanlar arasında Allah'ın sırlarını bilen onlardır. 3333

Mâlik oğlu Enes hazretlerinin
peşkirini ateşle dolu tandıra atması
ve peşkirin yanmaması.

● Mâlik oğlu Enes'den rivâyet edilmiştir: Bir kimse ona misafirlîğe gitmişti. 3110

³³¹ Abdal; Dünyayı mânen idâre eden ve yaşayan seçkin velîlerin 40 tanesine bu ad verilir. Halk arasında "Kırklar" diye yâd edilen velîler grubu.

³³² Bu beyitte Yûnus Sûresi'nin 25. âyetine işâret var.

- O misafir hikâye etmiştir ki: "Enes hazretleri yemekten sonra peşkiri- nin sararmış, solmuş, kirlenmiş olduğunu görür.
 - Hizmetçi kıza; "Şu kirli ve bulaşık peşkiri, bir an için olsun tandıra atıver." dedi.
 - Anlayışlı kız hemen peşkiri, ateşle dolu tandıra attı.
 - Misâfirlerin hepsi de bu işe şaşılar, peşkirde dumanlar çıkacağını, yanıp kül olacağını bekliyorlardı.
- 3115 • Bir müddet sonra hizmetçi kız, kirlere temizlenmiş, beyazlaşmış peşkiri tandırdan çıkardı.
- Orada bulunanlar; "Ey azîz sahabî!" dediler. "Bu peşkiri nasıl oldu da ateş yakmadı, üstelik bir de onu temizledi?"
 - Enes dedi ki: "Hz. Mustafa (s.a.v.) bu peşkire çok defa alını, ağzını sildi de ondan."
 - Ey ateşten ve azaptan korkan gönül, öyle bir el, öyle bir dudak sahibine yaklaş ki;
 - O el ve ağız, peşkir gibi cansız bir şeye böyle bir yücelik, böyle bir şeref verirse, bir âşıkın rûhuna neler verir, ne feyizlerde bulunur?
- 3120 • Allah Kâbe'nin taşını, toprağını kible yaptı. Ey can, sen de çalış, çabala, iyi işler yap da, mânâ erlerinin ayağının toprağı ol.
- Sonra misâfirler o hizmetçi kıza; "Biz, bütün bu şaşırtıcı hâlleri gördük, sen de bu işin içindesin, sen de bize hâlini söylemez misin?" dediler.
 - "O peşkiri efendinin emri ile hemen götürüp ateşe attın, haydi diyelim ki efendin sırları biliyordun, ya sen
 - Ey hanım kız, böyle değerli bir peşkiri, 'Bu nasıl olur?' demeden hemen götürüp ateşe attın?"
 - Hizmetçi kız dedi ki: "Kerem sahibi kişilere güvenirim, Allah'ın hâs kullarından çok şey ümit ederim.
- 3125 • Peşkir de ne oluyor? Bana böyle; 'Atıl şu ateşe.' diyeydi, hiç düşünmeden kendimi atardım.
- Ona olan güvenim öyle kuvvetlidir ki, istese hemen kendimi ateşe atardım. Çünkü benim Allah'ın hâs kullarına çok, pek çok itimâdim var.
 - Kerem sahibi, sır bilir her ere güvenim var. Bir peşkiri değil, başımı bile ateşe atardım.
 - Kardeşim, sen de kendini böyle bir güven iksîrine ulaştır. Erkeğin hakîkati, imanı, kadının hakîkatinden, imanından az değildir.

- Bir erkek kalbi, kadının kalbinden aşağı ise, o kalp işkenbeden de bayağıdır."

Aklını başına al da
güvenini, gücünü, kuvvetini artır.

- İnsanın gücü, kuvveti, yapma isteği elinden alınınca, ölünce hiç bir şey yapamaz olur. Bu sebeple aklını başına al da ömür sermayesini ecele kaptırma.
- Senin gücün, kuvvetin, kâr elde edeceğin sermayendir. Güçlü, kuvvetli bulunduğun zamanı değerlendir, fırsatı kaçırma.
- İnsan (ولقد كرمنا) "Biz insan oğlunu yücelttik."³³³ âyetinden yararlan- 3300 miştir da, cüz'î irâdesinin dizginini aklının eline vermiştir.

Yolda kalıp su bulamadıklarından bunalmış,
gönüllerini ölüme vermiş, ölümlerini bekleyen,
kendilerinin de, develerinin de dilleri dışarıda kalmış olan
bir kervan halkının yardımına
Peygamber Efendimizin yetişmesi.

- Çölde Arap kervanı susuz kalmıştı. Yağmursuzluktan su tulumları kuru- 3130 rumuştu.
- Çölün ortasında kalmışlar, susuzluktan öleceklerini anlamışlardı.
- Ansızın iki dünyada darda kalanların yardımına koşan Hz. Mustafa (s.a.v.) efendimiz, onlara yardım etmek için teşrîf buyurdu.
- Orada çok kalabalık bir kervan gördü. Kervan halkı o uzun yolda kızgın kum üstünde kalmıştı.
- Develerinin susuzluktan dilleri sarkmıştı. Halk ise, kumlar üzerinde öteye beriye dağılmıştı.
- Resûlullah, onlara acıdı ve buyurdu ki: "Haydi, çabuk kalkın, bir kaçın- 3135 nız, şu kum yığına doğru koşsun.

- Orada bir zenci var. Devesine binmiş, efendisine tulumla acele su götürüyor.
 - O siyah köleyi, devesi ile beraber, istese de istemese de alın, benim yanına getirin."
 - O su arayıcılar, kum yığınının doğru gittiler. Biraz sonra, Peygamber Efendimizin haber verdiği zenciyi gördüler.
 - Siyah bir köle bir deveye binmiş hızla gidiyordu. Efendisine su ile dolu bir tulumu armağan olarak götürüyordu.
- 3140 • Ona; "İnsanların övüncü, kâinâtın hayırlısı Hz. Peygamber şurada seni istiyor." dediler.
- Köle; "O kimdir? Ben onu tanımıyorum." dedi. "O ay yüzlü, şeker huylu peygamberdir." dediler.
 - Ve Peygamberimizin bütün iyi huylarını mümkün olduğu kadar, anlattılar. Zenci; "Anlattığınız galiba sihirbaz şâir olacak.
 - Sihir yaparak halkın bir kısmını kendisine bağlamış, ben onun yanına bir arşın kadar bile yaklaşmam." dedi.
 - Bunun üzerine köleyi ve deveyi çeke çeke kervanın bulunduğu yere götürmeye başladılar. O sövüp sayıyor, bağırp çağırıyordu.
- 3145 • Onu o azîz peygamberin huzûruna getirdiler. Peygamber Efendimiz; "Onun tulumundaki sudan için ve kırbalarınızı doldurun." diye buyurdu.
- Hepsi, o tulumdan su aldılar, develere varıncaya kadar, herkes o sudan içti.
 - Herkes kırbasını o tulumdan doldurdu. Gökyüzündeki bulut bile bu mucizeye gıpta etti, şaştı kaldı.
 - Bunu kim görmüştür ki, bir tulumdan bunca cehennemden yanı sıra soğusun, susuzluğu giderilsin?
 - Bunu kim görmüştür ki, bir tek tulumdan bunca kırba, ağızlarına kadar su ile dolsun?
- 3150 • Zâten o su tulumu, bir perde idi. Yâni bir sebepti. Çünkü o tulumda dolan tükenmez su, Allah'ın kerem denizinden gelen bir dalga idi.
- 3161 • Kervan halkı Peygamber Efendimizin mucizesine hayran oldular da; "Ey İltuf ve ihsânî deniz kadar geniş olan Hz. Muhammed, bu hâl nedir?" dediler.
- Küçük bir su tulumunu mucizene perde ederek, hem Arab'ı, hem Kürd'ü suya gark ettin." diyorlardı.

- Hz. Peygamber buyurdu ki: "Ey köle, senin suyundan aldılar diye şikâyete başlayıp, iyi kötü söylenmemen için su tulumuna bak; o boşalmamış, dopdolu."
- Siyah köle Peygamberin mucizesi karşısında şaşırıp, kaldı. Mekânsızlık âleminden, onun gönlüne iman geldi.
- Köle gökten bir çeşmenin aktığını gördü. Onun tulumu gökten gelen 3165 ilâhî feyzin coşkuluğuna örtü olmuştu.
- Gözlerinin önünden bütün gaflet perdeleri yırtıldı, sıyrıldı da, o gayb âleminin çeşmesini apaçık gördü.
- O anda kölenin gözleri yaşlarla doldu. Efendisini de, yurdunu da unuttu, gitti.
- Elsiz, ayaksız kaldı. Allah onun canına tatlı bir titreme saldı, kendini kaybetti.
- Tekrar işini ve vazifesini yapsın diye Hz. Peygamber onu kendine getirdi. "Ey faydalar elde eden köle, kendine gel de, yola düş, susuzlara suyunu götür." diye buyurdu.
- "Şimdi hayret zamanı, şaşkınlık zamanı değildir. Asıl seni şaşırtacak 3170 hâl, ilerde karşına çıkacaktır. Sen, hemen yola düş, hızlı gitmeye bak."
- Köle Hz. Mustafa'nın ellerine yüzünü sürdü. O mübârek elleri âşikcasına öptü, öptü, öptü.
- Resûlullah, mübârek elini onun yüzüne sürdü ve onu ebedî saâdete eriştirdi.
- O Habeşî, o zenci köle, beyazlaştı, gece gibi siyah olan yüzü, ay'ın on dördü gibi aydınladı. Gündüz gibi nûrlandı.
- O siyah köle, güzellikte, olgunlukta Hz. Yûsuf gibi oldu. Peygamber Efendimiz ona; "Haydi köyüne git de, hâli anlat, haber ver." diye buyurdu.
- Köle elsiz, ayaksız bir hâle gelmiş, mest olmuştu. Gidiyordu ama, elini 3175 ayağından ayırıp edemiyordu.
- Kervandan ayrıldı, dolu tulumla efendisinin yanına geldi.
- Efendisi onu uzaktan beyazlaşmış görünce şaşırıp, şaşkınlığından köyün halkını çağırırdı.
- "Su tulumu bizim tulumumuz." dedi. "Deve de bizim deve. Fakat zenci yüzlü köle nereye gitti?"
- Uzaklardan gelen bir ay gibi, yüzünün nûru, gündüzün ışığına vuruyor, onu aydınlatıyor.

- 3180 ● Bizim kölemiz nerede? Yolu mu şaşırıldı? Yoksa onu, kurt mu yaraladı?"
- Köle karşısına gelince ona; "Sen kimsin?" diye sordu. "Bir Yemenli misin? Yoksa Türk müsün?"
 - Köle nerede? Onu ne yaptın? Doğrusunu söyle; hileye kalkışma."
 - Köle dedi ki: "Senin köleni öldürmüş olsaydım, kendi ayağım ile kanımı döktürmek için sana nasıl gelebilirdim?"
 - Efendi; "Peki benim kölem nerede?" diye sordu. Köle; "İşte burada, senin kölen benim." dedi. Allah'ın lûtuftan eli, benim yüzümü ağarttı, parlattı.
- 3185 ● Efendi; "Hey!" dedi. "Sen ne söylüyorsun? Kölem nerede? Doğru söylemekten başka çaren yok. Yoksa benim elimden kurtulamazsın."
- Köle dedi ki: "Senin o köle ile aranda geçen sırları sana bir bir anlattayım, hem de hiç birisini saklamadan hepsini söyleyeyim."
 - Beni satın aldığın andan şimdiye kadar aramızda geçenleri sana anlattayım.
 - Bilesin ki; ben oyum. Her ne kadar benim gece gibi kapkara olan bedenimden, göz kamaştırıcı bir sabah doğmuşsa da, ben rûhî varlığımla aynı köleyim.
 - Bedenimin rengi değişti ama, tertemiz olan rûhun ne rengi vardır, ne unsurlara bağlıdır, ne de toprağa mensûb olur.

Sebepleri görüyorsun da,
sebebi, sebep edenden,
yâni sebepleri yaratandan gaflettesin.

- 3151 ● Su kaynayınca buhar olur. Buhar ise soğuyunca yine su olur.
- Hattâ Cenâb-ı Hakk bu hikmetlerin, bu sebeplerin dışında, yokluktan da sular coşturur.³³⁴
 - Sen çocukluğundan, aklın ermediği için sebepleri görüyor, sebeplere yapışıyorsun
 - Sebepleri görüyor da, sebebi sebep edenden, yâni sebepleri yaratan dan gaflettesin. Sebepleri yaratan, perde olan sebeplere takılıp kalıyorsun.

³³⁴ Burada Bakara Sûresi'nin 60. âyetine işâret var.

- Sebepler gidince, başına vurmaya; "Aman yâ Rabbi!" demeye koyu- 3155 lursun.
- Cenâb-ı Hakk da buyurur ki: "Haydi yürü, sebep tarafına git, ne acâib şey; sen, beni yarattığım sebepler için andın!"
- O vakit kul; "Bundan sonra hep sana bakacağım, sebepler tarafına bakmayacağım." der.
- Allah o kula; "Ey tevbesinde ve ahdinde gevşek olan, seni tekrar sebepler âlemine gönderirsem yine sebeplere yapışırsın." diye buyurdu.³³⁵
- "Fakat ben senin ahdini bozmana bakmam, sana acırım, benim acımam boldur. Ben rahmet etrafında döner, dolaşırım.
- Şu anda beni yâd ettiğin için, ben senin kötü ahdine bakmam, seni 3160 bağışlarım. Keremimden sana dilediğini veririm."

Sen can ol da,
canı can yolundan tanı.

- İnsanı yalnız şekil olarak, maddî varlık olarak görenler, yalnız bedeni 3190 tanıyanlar hakîkati kaybederler. İnsanda bulunanı anlayanlar, hayat sununun hakîkatini içenler ise, her şeyi bırakırlar, içe yönelirler.
- Rûhu tanıyanların sayılarla işleri yoktur. Onlar neliksiz, niteliksiz, sayıya sığmayan hakîkat denizinde gark olmuş gitmişlerdir.
- Sen can ol da; canı can yolundan tanı; görüş ehli, basîret ehli ol; kıyas oğlu olma.³³⁶
- Melek ile akıl bir cevherden, bir mayadandır. Fakat ilâhî hikmet yüzünden görünüşte iki oldular, iki sûrete büründüler.

³³⁵ En'am Sûresi'nin 27-28. âyetlerine işâret etmektedir.

³³⁶ Canı can yolunda tanımak nasıl olur? İnsanın ölmeden evvel ölmesi, yâni bütün nefsanî isteklerden kurtulması, kâmil insan olması gerektir. İnsanın önce kendinde bulunanı tanıması, onun yardımı ile canından cana, can verene gitmesi lâzımdır. "Kendini bilen Allah'ımı bilir." hadîsi gereğince, kendini hakkıyla tanıyan, Hakk'ı tanımış olacaktır. İkbâl hazretleri:

مُنْكَرٌ حَقٌّ، نَزِدُ مَلَا كَافِرًا اسْت

مُنْكَرٌ خُودِ نَزِدُ مِنْ كَافِرٍ تَرَأَسْت

"Allah'ı inkâr eden, hocanın nazarında kâfirdir. Kendini inkâr eden, bence kâfirin kâfiridir." Kendinde bulunanı bilmek çok önemlidir.

• Melek kuş gibi kanat sahibi oldu. Akıl ise kanatları terk etti, irfân nûruna büründü, yüceldikçe yüceldi.³³⁷

3195 • Şüphesiz ki melek ile akıl, birbirinin yardımcısıdır. Her ikisinin de hakîkati bir olduğu için birbirine arka oldular.

• Melek de, akıl da Hakk'ı bulmuştur. Her ikisi de Âdem'e yardımda bulunmuş, her ikisi de Âdem'e secde etmiştir.³³⁸

• Nefis ile şeytan tâ ezelden bir oldukları için, şeytan Âdem(a.s.)'a düşman olmuş, haset etmiştir.

• Âdem'i sadece topraktan yaratılmış beden olarak gören, onun hakîkâtini göremeyen şeytan, Âdem'den ürktü ve kaçtı. Onu emîn bir nûr hâlinde gören melek ise, karşısında eğildi, secde etti.

• Melek ile aklın gözleri Âdem'i görüp nûrlandı; şeytan ile nefsin gözleri ise, Âdem'i çamurdan başka bir şey görmedi.

3200 • Bu anlatış şimdi buza saplanmış merkep gibi burada kaldı. Nasıl ki yahudiye İncil okunmazsa, bu konu herkese anlatılamaz, açıklanamaz.

• Şia'ya Hz. Ömer'den bahsedilir mi? Sağırın yanında saz çalmak ne işe yarar?

• Fakat köyün bir köşesinde, bu konuyu anlayacak bir kişi varsa, bu ettiğim hay huy biter.

• Dinlemeye lâayık olan, dinlemeye hak kazanan kişiye taşlar, kerpiçler, bile dile gelir de gerekeni apaçık anlatırlar, söylerler.

³³⁷ Melekler ile akıl, nûrânî bir cevherden yaratılmış, melek Allah'a ibâdetle ve kâinâtı tedbir ile meşguldür. Akıl ise insan bedenini tedbir ile vazifelenmiştir.

³³⁸ Bir hadîste: "Cenâb-ı Hakk kendi nûrundan aklı yarattı; sonra ona 'Gel!' dedi, geldi. Sonra ona: 'Git!' dedi, gitti. Sonra ona: 'Sen kimsin, ben kimim?' dedi. Akıl: 'Sen benim Rabbimsin, ben senin zayıf bir kulunum.' dedi. Hakk buyurdu ki: 'Ey akıl! Senden daha azîz bir varlık yaratmadım.' Cenâb-ı Hakk, sonra ateşten nefsi yarattı. Ona: 'Gel!' dedi. Nefis bu emre uymadı. Sonra Cenâb-ı Hakk: 'Ben kimim, sen kimsin?' dedi. Nefis: 'Ben benim, sen sensin.' dedi. Sonra onu cehennem ateşinde yüz sene yaktı. Sonra ona: 'Ben kimim, sen kimsin?' dedi. Evvelki gibi: 'Ben benim, sen sensin.' diye cevap verdi. Sonra Allah ona açıklıkla cezâ verdi. Sonra yine sordu: 'Ben kimim, sen kimsin?' dedi. Nefis dedi ki: 'Sen Rabbimsin, ben de senin zayıf bir kulunum.' Bu sebeple Cenâb-ı Hakk ona orucu farz kıldı." diye buyurulmuştur. Nefsi cehennem ateşinden yarattığı için cehennem azabı ile yola gelmedi. Fakat açıklık tesiri ile Allah'ın Rabb oluşunu ve kendi kulluğunu itirâf etti. Akıl ise, melekler gibi nûrdan yaratılmıştı. Bu sebeple, melekler gibi Allah'a itâat eder ve Allah'ın halifesi olan Âdem'e yardımcı ve sâcid (=secde eden) oldu.

Allah, gökte ve yerde
a'yân ve a'râzdan her ne yaratmışsa ve vermişse
hepsini de ihtiyaca karşılık vermiş ve yaratmıştır.
Onların bir şeye muhtaç olduklarını söylemeleri,
Cenâb-ı Hakk'ın vermesine sebeptir ki;
"Allah bunalan kişinin duâsını kabul eder."
buyurulmuştur³³⁹

• Daha beşikte küçücük bir çocuk iken İsâ'yı konuşturan, Hz. Meryem'in derde düşüşü ve candan yalvarışı idi.

• Meryem'in cüz'ü, parçabuçuğu olan İsâ, Meryem'in dili ile değil ken- 3205
di dili ile, fakat onun için söz söyledi. Ey insan, senin cüz'ünün cüz'ü
de gizlice söz söyler.³⁴⁰

• Ey kul; kıyâmette el, ayak, senin yaptıklarına şahit olacaklardır. O
hâlde neden Hakk'ı inkâr ediyor, onun yasakladığı kötü işlere, günahlara
el atıyor, ayak diriyorsun?

• Sen sözü ve açıklanan konuları anlamaya kabiliyetli değil isen, o vakit,
söz söyleyenin sözü, senin anlayışsızlığını hisseder, görür ve susar.³⁴¹

• Bu dünyada bulunan her şey, ihtiyaç sahipleri için yaratılmıştır. Bu
yüzden arayan, aradığını bulur.

• Hakk Teâlâ gökleri bile ihtiyaçları gidersin diye yaratmıştır.

³³⁹ Neml Sûresi'nin 59-62. âyetlerine işâret var. A'yân ve a'râz Allah'ın yarattıklarından gözle görünenler ve görünmeyenler olarak anlatılabilir.

³⁴⁰ Yâsin Sûresi'nin 65. âyetine işâret edilmektedir.

³⁴¹ Bir hadîs-i şerîfte: "Cenâb-ı Hakk dinleyenlerin gösterecekleri ilgiye, dikkate göre söz söyleyenin kalbine hikmet telkîn eder" diye buyurulmuştur. Mesnevî'nin birinci cildinde 2379 numaralı beyit şöyle:

مستمع چون تشنه وجوینده شد

واعظ ار مرده بود گوینده شد

"Dinleyici hakîkati arayıcı ve hakîkate susuz ise, konuşan ölü bile olsa dili açılır, zevkle konuşur." Yine birinci cildin 3087 numaralı beyti de şöyle:

چونکه جمع مستمع را خواب برد

سنگهای اسبارة آب برد

"Dinleyen cemâati uyku bastırarak olursa, söz değirmeninin taşlarını su götürür." diye buyurulmuştur.

- 3210 • Nerede bir dert varsa, devâ oraya gider. Nerede bir yoksul varsa, rızık oraya gider.
- Nerede bir zor soru varsa, cevap oraya gider. Nerede bir gemi varsa, deniz oraya gider.
 - Ey hakikat yolcusu, sen su arama; susuz kal, susuzluğu elde et ki gökten yağmur yağsın, yerden sular fışkırsın.
 - Pek küçük ve boğazı nazik çocuk doğmadıkça, onun sütü, anasının memesinden nasıl gelir?
 - Şu yokuşlara çık, şu inişlere in, yürü, koş da susa, yâni insanlık uğruna uğraş, yorul!
- 3215 • Ondan sonra bal arısı kümesi gibi, havada uçuşan bulutlardan, akan derelerin şırıltısını işit ey ölü er!³⁴²
- Senin suya olan ihtiyacın, onlardan, yeşilliklerden daha az mı ki suyun önünü keser, onlara akıtırsın.
 - Suyun kulağından tutar, arklar açarak onları ekinlere doğru çekersin. Ekinlerin yeşermesini dilersin.
 - İçlerinde bir çok hakikat ve irfân cevherleri gizli olan can ekinleri için de kevser suyu ile dolu rahmet bulutları var.
 - Susuz kal, susa da, "Onları Rableri suya kandırsın." hitabı gelsin; böylece senin de mânevî susuzluğun gitsin. Allah doğrusunu daha iyi bilir.

Kâfir bir kadının,
süt emen çocuğu ile
Mustafa(s.a.v.)'in huzûruna gelmesi,
çocuğun, Peygamber Efendimizin mûcizelerinden olarak
İsâ (a.s.) gibi dile gelip söz söylemesi.

- 3220 • Peygamberimizin mûcizesi ile simsiyah yüzü beyazlanan kölenin köyünden bir kâfir kadın imtihan için kalktı, Peygamberimizin bulunduğu yere vardı.

³⁴² "Gök gürlemesi. Allah'ın meleklerinden bir melektir. Yanında ateşten kamçıları vardır. Bulutları, Allah dilediği tarafa onlarla sevk eder." hadîsinde, gök gürlemesinin bir melek olduğu anlaşılmasın. Çünkü meleklerin bir kısmı ibâdetle memur oldukları gibi, bir kısmı da dünya işlerinin yürütülmesi ile vazifelendirilmiştir.

- Kucağında iki aylık bir çocuk ile, başı örtülü olarak peygamberimizin yanına geldi.
- Çocuk; "Ey Allah'ın elçisi!" dedi, "Allah, sana selâm söyledi, işte biz de kalktık, sana geldik."
- Kâfir ana; "Sus!" diye öfke ile çocuğu azarladı, "Peygamber hakkındaki bu tanıklığı senin kulağına kim söyledi?"
- Ey küçük çocuk, bunu sana kim öğretti ki bir bebek olduğun hâlde dilin böyle açıldı?"
- Çocuk dedi ki; "Önce Allah, sonra da Cebrâil. Ben sözde Cebrâil'e 3225 uyuyorum."
- Anası; "Cebrâil nerede?" diye sordu. Çocuk; "Başının üstünde, görmüyor musun? Başını kaldır da bak."
- Cebrâil senin başının üstünde durmuş, bana yüz türlü klavuzluk etmede."
- Anası; "Sen onu görüyor musun?" diye sorunca, çocuk; "Evet başının üstünde ay'ın on dördü gibi parlıyor."
- Bana Peygamber(s.a.v.)'in vasıflarını öğretiyor. Böylece beni bu aşağılıktan yüceltiyor."
- Bunun üzerine Peygamber; "Ey süt emen yavru, adın nedir söyle? Ve 3230 benim buyruğuma uy!" diye buyurdu.
- "Hakk yanında adım Abdülazîz, ama, şu bir avuç kişi, beni Abdulzâzâ diye çağırıyorlar."
- Sana bu peygamberliği veren Allah hakkı için, ben Uzzâ'dan arınmışım, bezmişim, ondan pek uzağım." dedi.
- İki aylık çocuk, ay'ın on dördü gibi parlamış, kemâl sahibi büyük insanlar gibi söz söylüyordu.
- Anda, cennetten latîf bir koku erişti, çocuk ile anası o kokuyu aldılar.
- Her ikisi de; "Yaşarsak, o mânevî mertebeden düşer, belki yine kâfir 3235 oluruz." dediler ve bu mânevî kokuyu duya duya can verdiler.
- Hakk'ın övdüğü bir insanı, canlı da, cansız da, yüzlerce defa "doğrusun, gerçeksın" diye tasdik eder.
- Allah'ın koruyup sevdiği bir kimseye, kuş da, balık da gözcü ve bekçi olur.

Bir tavşancıl kuşunun
Peygamber Efendimizin pabucunu kapıp havalanması;
pabucu ters çevirince
içinden bir kara yılanın düşmesi.

- Tam bu sırada Hz. Mustafa (s.a.v.) Efendimiz yücelerden bir ezân sesi duydu.
 - Su istedi, abdest tazeledi. Elini, yüzünü soğuk suyla yıkadı.
- 3240 ● Her iki ayağını da yıkadıktan sonra, ayakkabılarını giyeceği sırada, bir tavşancıl kuşu geldi, pabucunun tekini kaptı.
- Özü sözü güzel Peygamber tam elini pabucuna uzatmıştı ki, bir tavşancıl kuşu geldi, pabucunun tekini kaptı.
 - Kuş yel gibi havalandı, yâhut da havalara götürdü. Sonra pabucu ters çevirdi. İçinden bir kara yılan düştü.³⁴³
 - Evet pabucun içinden bir kara yılan düştü. Allah'ın yardımı ile tavşancıl kuşu, Peygamberin iyiliğini istemişti.
 - Sonra o tavşancıl kuşu, pabucu geri getirdi. Ve; "Buyur giy de namaza git." diye yavaşça Peygamberin önüne koydu.
- 3245 ● Kuş; "Bu küstahlığı sana zarar gelmesin diye zora düştüm de yaptım, hislerime kapıldım, edep hudûdunu aştım." dedi.
- Küstahça adım atanın, zora düşmeden nefsin hevâsına uyup kendini haklı çıkarmak için kendi kendine fetvâ verenin, böylece işlediği günahı uygun bulanın, kendini temize çıkaranın vay hâline!
 - Peygamber (s.a.v.) ona teşekkür etti. "Biz bunu cefâ sanıyorduk, hâlbuki vefânın tâ kendisi imiş." diye buyurdu.³⁴⁴

³⁴³ Rivâyete göre, pabucun içinden yılanın düştüğünü görünce Peygamber Efendimiz şu hadîsi söylediler: "Bu hâdise, Allah'ın bir kerâmetidir ki, onunla bana ikrâmı buldu. Yılanın sokmasından beni korudu. Allah'ım iki ayak üzerinde yürüyenlerin ve karnı üstünde sürünenlerin şerrinden sana sığınırım." Dikkat edilirse bu hadîs-i şerîfle Peygamber Efendimiz iki ayak üzerinde yürüyen insanın, hislerine uyunca yılanlaştığını, biz gâfillere anlatmak istiyor.

³⁴⁴ Mesnevî'nin V. cildinin 1521 numaralı şu beyti, yukarıdaki beytin mânâsını tamamlıyor:

این جفای خلق با تود رجھان
گر بدانی گنج زر آمد نهان

"Bu dünyada, halkın cefâsının sana verilmiş gizli bir altın hazînesi olduğunu bilse idin, cefâdan kaçarmı idin?"

- "Pabucumu kaplığın vakit canım sıkılmıştı, hâlbuki sen benden gamı gidermişsin, ben ise boş yere gama düşmüştüm.
- Her gizli şeyi, Allah bize gösterir ama, gönül o sırada kendi hâli ile meşgûl idi."³⁴⁵

- Tavşancıl kuşu; "Gaflet senden uzaktır." dedi. "Benim o yılanı görmem 3250 de senin görüşünün, bilişinin, senin nûrunun bana vurmasıdır.
- Havada uçarken, pabucunun içindeki yılanı görmem; ey Hz. Mustafa, benden değil, bu görüş bana senden aksetti."
- Nurlu kimsenin aksi de, nûrludur. Karanlıkta kalanın aksi ise, âlimi tamamıyla külhan gibi gösterir.
- Allah kulunun, Allah adamının nûrunun aksi, insanı baştan aşağı nûrlandırır, Allah aşkından habersiz kişinin aksi ise körleştirir.
- Ey can, herkesten ne aksediyor, bunu bil ve gör de, hangi cinsin yanında oturmak istersen, git, onun yanında otur.

Kaybettiğin bir şey için sakın üzülme;
iyi bil ki, o kaybettiğin şey,
başına gelecek bir belâdan seni kurtaracaktır.

- Ansızın hiç beklenmeyen kötü bir iş, bir belâ gelip çatınca aklımı başına 3256 al da, yeise düşme, paniğe kapılma, cesur ol, iyi zanda bulun. İyiye yormaya çalış.
- Başkalarının o belâlı işin korkusundan benizleri sararsa bile, sen kâr zamanında da, zarar zamanında da gül gibi gül, tebessüm et.
- Dikkatle bak, gör ki: Gülün yapraklarını bir bir koparsan da, o yine gülmeyi bırakmaz, yapraklarının da rengi solmaz.
- Gül sana der ki; "Dikenle beraber bulunduğum için, neden gama düşeyim? Kendimi kedere salayım? Zâten gülmeyi, o kötü huylu dikenin arkadaşlığına katlandığım için kazandım, onun yüzünden elde ettim."³⁴⁶

³⁴⁵ Cenâb-ı Hakk, peygamberleri gayba ait bazı gizli işlerden haberdar eder. Fakat bu biliş dâimî değildir. Şeyh Sa'dî hazretleri *Gülîstan*'da buyurur ki: "Adamın biri, oğlunu kaybetmiş olan Yâkub(a.s.)'a der ki: 'Ey kalbi aydınlık ve akıllı ihtiyar! Yûsuf'un gömleği kokusunu Mısır'dan gelirken duyduğun da, neden Kenân diyârında ve yanı başındaki kuyuda onun varlığını hissetmedin?' Hz. Yâkub: 'Bizim hâlimiz, çakan şimşek gibidir, bazen görünür, bazen kaybolur.' cevabını verdi."

³⁴⁶ Hz. Mevlâna bir rubâisinde şöyle buyurur:

- 3260 ● Allah'ın takdiri gereğince, bir şey kaybedersen üzülme, şunu iyi bil ki o kaybettiğin şey senden bir belâyı giderir.
- Tasavvuf nedir? diye bir büyüğe sordular. "Sıkıntı, gam ve keder zamanında gönlün ferah, huzûr içinde olmasıdır." cevabını verdi.³⁴⁷
 - Cenâb-ı Hakk: "Kurt gelse de, koyunu yese bile kaybettiğiniz şeyler için mahzûn olmayınız." diye buyurdu.³⁴⁸
 - Çünkü başa gelen o belâ, büyük belâları giderir; o ziyan daha çok ziyanlara engel olur.
- 3340 ● Aslında bir ziyana uğramak, bir çok ziyanları giderir. Bizim bedenlerimiz de, mallarımız da, canlarımız da feda olsun. Çünkü biz, can ile var olduk, can ile yaşıyoruz. Biz candan ibâretiz.³⁴⁹
- Pâdişahların huzûrunda bir gazaba, öfkeye uğrayınca malını verir, canını kurtarır.
 - Bunu bildiğin hâlde, kazâyâ, kadere karşı neden bilgisizlik malımı, mal sahibinden yâni Allah'tan kaçırmaya çalışıyorsun?³⁵⁰

بی یار نماند آنک با یار بساخت
مفلس نشد آنک با خریدار بساخت
مه نور ازان گرفت کزشت نرמיד
گل بوی ازان یافت که با خار بساخت

"Arkadaşı ile hoş geçinen arkadaşsız kalmaz. müşterisi ile uzlaşan tâcir de iflâs etmez. Ay geceden ürmediği, karanlıklardan kaçmadığı içindir ki nûrlandı, ışık saçmaya başladı. Gül de o güzel kokuyu diken ile hoş geçindiği için kazandı."

³⁴⁷ Sûfî büyükleri tasavvuf kelimesini türlü türlü târif etmişlerdir. Târifteki bu çeşitliliğin sebebi, soranların kabiliyeti ve anlayışlarının farklı olmasındandır. Meselâ; Şeyh Ebû Muhammed el-Cerîrî: "Tasavvuf her türlü iyi ahlâk ile ahlâklanıp, her nevi kötü ahlâktan uzaklaşmaktır." demektedir. Hz. Cüneyd-i Bağdâdî ise; "Tasavvuf öyle bir hâldir ki, onda beşeriyet ahvâli yok olur, gider." diye târif etmiştir. Hz. Mevlâna bu beytinde tasavvufun, işlediği konuya ait bir yönünü belirtmiştir ki, o da Şeyh Gâlib merhûmun; "Âşıқта keder neyler, gam halk-ı cihâmındır." görüşüdür.

³⁴⁸ Hadîd Sûresi'nin 22-23. âyetine işâret edilmektedir.

³⁴⁹ Yâni canımıza gelecek belâ, bedenimize, malımıza gelir. Nitekim, evlerde bardak, fincan gibi şeyler kırılınca; "Ziyânı yok, gelecek belâyı def eder." derler ki, doğru bir sözdür. Onun için insan bir musîbete, bir belâyâ uğrayınca, onun daha büyük bir felâketten emân olduğunu düşünmeli ve kazâyâ râzî olmalıdır.

³⁵⁰ Yoksullara sadaka vermek de, malımı verip başımı kurtarmak gibidir. Sadaka hakkında bir çok âyet ve hadîs-i şerîf vardır. Meselâ; Bakara Sûresi'nin 261. âyeti gibi. Bazı hadîsler de şöyle: "Sadaka belâyı defeder ve ömrü uzatır." "Sadaka vermek, Allah'ın öfkesini teskîn eder." "Sadaka imansız gitmeyi önler."

Bir adamın Hz. Mûsâ'dan hayvanların, kuşların dillerini öğrenmeyi istemesi.

- Mûsâ peygambere, genç bir adam "Bana hayvanların dillerini öğret." 3266 dedi.
 - "Hayvanların ve canavarların sözlerini duyayım da, onlardan dinime ait işlerde ibret alayım.
 - Çünkü âdemoğullarının dilleri, tamamıyla ekmek, su, şan, şeref ve gösteriş konuları üzerindedir.³⁵¹
 - Belki hayvanların başka bir dertleri vardır, belki bu dünyadan göçme zamanında bizim bilmediğimiz bir kurtuluş tedbiri düşünmektedirler."
- Hz. Mûsâ o adama dedi ki: "Sen bu hevesten vazgeç, çünkü, onların dilerinden anlamanın, önünde sonunda bir çok tehlikeleri vardır. 3270
- Sen ibret almayı, uyanıklığı sözden, harften, dudaktan, değil, Allah'tan iste."
 - Hz. Mûsâ onu men ettiği için, adam konunun daha da üstüne düştü. Hırsı iyice arttı. Zâten insan men edildiği şeyin üzerine daha çok düşer.
 - Adam; "Yâ Mûsâ!" dedi, "Senin nûrun dünyaya aks edince, herşey senin yüzünden kadrini, kıymetini buldu.
 - Ey cömert er, beni bu muradımdan mahrûm etmek, senin lûtfuna uygun düşmez.
 - Bu zamanda, Hakk'ın halîfesi sensin, bana engel olursan çok üzülür, 3275 yaşlara bürünürüm."
 - Hz. Mûsâ; "Yâ Rabbi!" dedi, "Bu saf adamı, gâliba mel'ûn şeytan aldatıyor.
 - Eğer istediğini öğretirsem ona ziyânı dokunacak, öğretmesem gönlüne kötü düşünceler gelecek."
 - Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Yâ Mûsâ, öğret, çünkü biz lûtuf ve keremimizden hiç bir duâyı reddetmeyiz."
- ³⁵¹ Yaratılmış olanların en şerefli, en üstünü oldukları hâlde insanlar mala, mülke, yüksek mevkiye, yiyeceğe, içeceğe, şehvete, şöhrete kendilerini kaptırmışlardır da, faziletten, iyi huydan, iyi huylu olmaktan bahsetmez olmuşlardır. Hâlbuki hayvanlar, Allah'ın kendilerine verdiği iç gözü ile hareket ederek, insanlar kadar zâlim olmamakta, yeryüzünü kanla, haksızlıkla kirletmemektedirler. Bu yüzdendir ki büyük Alman filozofu Schopenhauer "İnsanları anladıkça, hayvanlara karşı duyduğum sevgi artıyor." demiştir.

- Mûsâ "Yâ Rabbi!" dedi. "Sonra pişman olacak, ellerini ısırarak, elbisesini yırtacak.
- 3280 ● Kudret, gücü yetmek, herkesin harcı değildir. Âciz olmak, bunalıp kalmak, Allah'ın hâs kulları için en iyi bir sermâyedir.
 - Bu yüzdendir ki, fakirlik (yokluk) ebedî bir iftihâr, bir övünme olmuştur. Çünkü eli bir şeye erişmeyen kişiler, kendilerini zühd ve takvâya vermişlerdir."
- 3286 ● Cenâb-ı Hakk; "Ey Mûsâ!" diye buyurdu. "Sen onun dilediğini ver, onun irâde ve ihtiyâr elini çözü de, istediğini yapsın."
- 3290 ● "Yâ Mûsâ, o adamın eline bir kılıç ver. Onu âcizlikten kurtar. Kurtar da, ya Allah uğruna savaşsın gâzî olsun, ya da yol kessin, eşkiya olsun.
 - Çünkü insan, istediğini yapabilmesi yüzünden (Kerremnâ=) 'Biz ona ikramda bulduk, onu yücelttik.' sırrına erdi. Fakat, insanların yarısı yılan, yarısı bal arısı oldu.
 - Müminler bal arısı gibi, bal madeni kesildiler, kâfirler ise yılanla döndüler, zehir madeni oldular."
- 3301 ● Mûsâ (a.s.) ona yine acıdı da, öğüt verdi: "İstediğin şey senin yüzünü sarartacaktır.
 - Bu sevdadan vazgeç, Allah'tan kork. Şeytan seni aldatmış, o, seni tuzağa düşürmek için bu hevesi, sana ders olarak vermiş.
 - Adam; "Hiç olmazsa kapı önünde yatıp duran, ev bekçiliği eden köpek ile kümes hayvanlarının dillerini öğret."
 - Mûsâ peygamber dedi ki: "Aklımı başıma al, istek senin, ötesini sen bilirsin; haydi git dilediğin oldu. Artık ikisinin de dilini anlayacaksın."
- 3305 ● Adam sabahleyin; "Bakalım şahiden dillerini öğrendim mi?" diye denemek için kapı eşiğinde durup bekledi.
 - Hizmetçi kadın, sofrâ örtüsünü silkelerken bir parça bayat ekmek yere düşer.
 - Horoz bu ekmek parçasını hemen kaptı. Köpek horoza "Sen bize zulm ettin.
 - Çünkü sen buğday tanesini de yiyebilirsin, hâlbuki ben yem yiyemem; yerimde, yurdumda tane yemekten âcizim.
 - Ey neşeli neşeli öten horoz, sen buğday da yiyebilirsin, arpa da, başka yemleri de. Bense onları yiyemem.

- Sonra tutuyorsun, bizim nasibimiz olan şu bir parça ekmeği de kapı- 3310 yor, köpeklerin hakkını yiyorsun."
- Horoz köpeğe "Sus!" dedi. "Gam yeme, buna karşılık Allah sana başka şeyler verir.
- Ev sahibinin atı sakatlanacaktır, yarın doya doya et yersin. Pek hüzürlenme, kendini üzme.
- Atın ölümü köpeklere bayram olacak, onlar sokak sokak dolaşmadan, yorulmadan birçok rızık elde edeceklerdir."
- Ev sahibi bu sözleri duyunca hemen atı sattı. Köpeğe karşı horoz yalancı çıktığı için yüzü sarardı. Utangaç bir duruma düştü.
- Ertesi gün horoz yine ekmeği kapınca, köpek ağzını açtı da: 3315
- "Ey yalancı horoz!" dedi. "Bu yalanlar ne zamana kadar sürecek? Zâlimsin, yalancısın, hiç de yüzünde nûr yok.
- 'At sakatlanacak' demiştin, hani? Sen yalancı körün birisin, hiç bir doğru sözün yok."
- Bu işten haberi olan horoz; "At sakatlandı ama," dedi, "Başka yerde sakatlandı.
- Ev sahibi atı sattı, ziyandan kurtuldu. O ziyarı, atı satın almış olanlara yükledi.
- Fakat yarın katırı sakatlanacak, köpeklere nimet var, ziyâfet var." 3320
- O harîs adam çabucak katırı da pazara götürüp sattı, gamdan da, ziyandan da kurtuldu.
- Üçüncü gün köpek horoza dedi ki: "Ey yalancılar beği olduğu herkese davulla, dümbelekle duyurulan! Vaadin nerede kaldı?"
- Horoz; "Hemencecik katırı da sattı. Fakat yarın kölesi korkunç bir hastalığa tutulacak.
- Kölesi ölünce yakınları köpeklere de, dilencilere de ekmek dağıtacaklardır."
- Adam bu sözü duyar duymaz, kölesini de götürdü sattı. Ziyandan 3325 kurtulduğu için neşesinden yüzü parladı.
- Şükürler etti, sevindi; "Dünyada başıma gelecek üç felâketten de kurtuldum." dedi.
- "Horozla köpeğin dillerini öğrendiğimden beri, kötü kazâ ve kaderden kendimi kurtardım." diyordu.

- Ertesi gün umdukları boşa çıkan, bu yüzden hayâl kırıklığına uğrayan köpek, öfkeye kapıldı da: "Ey saçma sapan herzeler yiyen horoz!" dedi. "Hani söylediklerinin hiç birisi doğru çıkmadı.
 - Senin yalanın, hilen ne vakte kadar sürecek? Sen yalandan başka bir söz söylemez misin?"
- 3330 • Horoz; "Hâşâ" dedi. "Ben de yalan söyleyemem. Benim cinsimden olan öbür horozlar da. Biz yalancılıktan uzağız.
- Biz horozlar müezzînler gibi doğru söyleriz, doğru haber veririz. Güneşi gözetler, vaktin gelmesini bekleriz.
 - Üstümüze taş örtsele, bizi yer altında, kapkaranlık bir zindana kapat-salar, biz yine içten içe güneşi bekleriz, vaktini haber veririz.
 - Allah biz horozları, insanlara namaz vaktini bildirmek için armağan o-larak vermiştir.
- 3335 • İçimizden biri vakti bildirmekte yanılır da vakitsiz öterse (yâni vakitsiz ezan okursa), bu ötüş, onun başının kesilmesine sebep olur.³⁵²
- Vakitsiz; 'Haydin felâha' dememiz, kanımızı mübah kılar.
 - Suç işlemeyen, yanlıştan arınmış horoz ise, ancak vahye mazhar olan can horozudur.³⁵³
 - Adamın kölesi, onu satın alan kişinin yanında düştü, öldü. Böylece a-lan adam, çok ziyana girdi.
 - O açık göz efendi malını kaçırdı, kaçırdı ama, şunu iyi bil ki, bu davra-mışı ile o kendi kanına girdi."
- 3343 • Horoz söylenmeye devam ediyordu: "Yarın da ev sahibi ölecek, miras-çısı feryad, figan ederek öküz kurban edecek.
- Yarın ev sahibi ölünce, sana bol bol yiyecek gelecek.
- 3345 • Köy de, halk da, ileri gelenler de kurban etleri, lalangalar ve çeşitli ye-mekler yiyecek.
- Köpeklere de, dilencilere de kurban edilen öküzün eti ve koca koca somunlar dağıtılacak.

³⁵² Hz. Mevlâna bir gazelinde diyor ki: "Horozlar scher vaktinde; 'Ey gâfil insan, kalk, namaz vakti geldi. Namaz kıl!' diye seslenirler. Sen hayat sarhoşu olduğun için bu sesin mânâsını bilmiyorsun, bu sesin ne dediğini kalbi uyanık ârif olanlar anlar."

³⁵³ "Can horozunu" Cebrâil (a.s.) diye yazanlar olduğu gibi, insan-ı kâmilidir diyenler de var.

- Atın, katırın, kölenin ölümleri, bu ham adamın, bu aldanmış kişinin ba-şına gelecek kötü kazânın siperi ve kalkanı idi.
 - Fakat o, malın ziyanından ve zarara uğramak derdinden kaçtı, malını çoğalttı ama, kendisi, kendisinin kanına girdi."
- O alçak adam da, horozun lâflarına kulak kabarttı. Ve ondan kendi ö- 3366 leceğine dair sözler duydu da;
- Bu sözleri duyunca, bedenine bir ateş düştü, hemen koşa koşa Hz. Mûsâ'nın kapısına gitti.
 - "Yâ Mûsâ kelîmullah!" dedi. "Feryadıma yetiş, beni ölümden kurtar." diye korkusundan yüzünü yerlere sürdü.
 - Hz. Mûsâ buyurdu ki: "Atı, katırını, köleyi sattığın gibi, git, kendini de sat da kurtul! Mâdem satış işinde usta oldun, bu sefer de yine öyle yap! Bu bedeni sat, yâni bu beden kapısından sığra çık kurtul!"
- Hadi müslümanlara ziyan ver, keseni, dağarcığına iki kat doldur! 3370
- Sana şimdi bahtının aynasından görünen bu kazâyı, bu takdiri ben kerpiçte, yâni iç aynasında müşâhede etmiş, vak'a olmadan evvel sezmiş, görmüş, seni uyarıştım.
 - Akıllı kişi, işin sonunu, gönül gözü ile önceden görür. Bilgisi az olan kişi ise, sonunda, o iş olup bitince farkına varır."
 - Adam yine; "Ey iyi huylu peygamber! Lûtf et, yaptıklarımı başıma kak-ma, yüzüme vurma." diye feryâd ediyordu.
 - "Ben iyiliğe lâıyk bir adam değilim. Ancak öyle yapabildim. Başka türlü yapmak elimden gelmedi. Sen benim değersizliğime iyi bir karşı-lıkta bulun, lûtf et."
- Hz. Mûsâ; "Ey oğul, ok yaydan fırladı. Okun geriye dönüp tekrar ya- 3375 ya girmesine imkân yoktur. Yâni Allah'ın takdiri, Allah'ın verdiği hüküm geri dönmez.
- Ancak lûtf sahibi Hakk'tan dilerim ki, ölürken imanlı gidesin,
 - Çünkü imanını kendine yoldaş edersen, sen mânen diri demeksin, i-manlı ölürsen bâkîsin, ölümsüzsün."
 - Tam o sırada adamın hâli değişti. Midesi bulandı, tas getirdiler.
- Dört kişi onu aldılar, evine götürdüler, adamın ayakları birbirine dola- 3380 şıyordu.
- Seher vaktinde Hz. Mûsâ: "Yâ Rabbi! Onun imanını alma, onu imansız götürme." diye Allah'a yalvardı.

• Diyordu ki: "Yâ Rabbi, ona karşı büyüklüğünü göster, onun günahını bağışla. O yanıltı, şaşkınlıkta bulundu, haddini aştı.

3385 • Ona; 'Bu ilim senin harcın değil.' dedim, sözümü dinlemedi. Onu başımdan savıyorum sandı.

• Ey kullarını görüp gözeten, kullarını seven, onlara acıyan Allah'ım! O gâfil denize girdi. Fakat su kuşu değildi. Boğuldu gitti. Sen onu affet." diye yalvardı.

3390 • Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Ona imanımı bağışladım. Hattâ yâ Mûsâ! İstersen şimdi onu diriltirim.

• Hattâ hattâ senin yalvarışın hakkı için, şimdi yer altındaki bütün ölüleri diriltirim."

• Mûsâ dedi ki: "Yâ Rabbi, bu dünya fânî, ölümlü bir dünya. Sen onu, öbür dünyada dirilt, çünkü öbür dünya aydınlık ve ebedî olan dünyadır."

İnsanın cüz'î bile olsa, irâdesinin,
yâni yapma gücünün bulunması,
onun güvenini artırır da, yaptığı ibâdetten, kulluk
ve iyiliklerden mânevî bir zevk alır.

3287 • İhtiyar, yâni insanın cüz'î bile olsa yapma gücünün bulunması ibâdetin, kulluğun tuzudur. Yâni lezzetidir. Yoksa bu gökyüzü de dönüyor, dönüyor ama, kendi dileği ile değil.³⁵⁴

• Feleklerin dönüşünde ne sevap, ne de günah vardır. Çünkü onların irâdeleri yoktur. Hesap vaktinde kendi dileği ile, isteği ile yapılan işe dikkat edilir.

• Bütün âlem, herşey Allah'ı tesbîh eder. Fakat irâde ve ihtiyârı olmadığından ücreti, sevâbı ettiği tesbîhten başka birşey değildir.

3295 • Hâlbuki Allah'ın ilhâmına mazhar olanlar, âb-ı hayatın tâ kendisi kesilirler. Hevâ ve hevesinin güzel gösterdiği şeylere uyanlar ise ölüm zehri olurlar.

³⁵⁴ Sünnet ehli; insanların cüz'î ihtiyara sahip olduklarına, cebrî olmadıklarına inanırlar. İnsanların kendilerine "yap" diye emrolunan ibâdetleri, iyilikleri yapmaya güçleri yeter. Fakat nefsi ve şeytan ona mâni olmaya çalışır. Onlar da Allah'a sığınır da kurtulmaya gayret sarfederse kurtulur. Yâni nefsin hevâsından, kötülüklerden kurtulur.

• İyilik edenler, kendi cüz'î irâdeleri ile iyilik ederler. Akıllarını kullanarak iyi işler yaparlar da, kendilerini korurlar. O yüzden övülürler, takdîr edilirler. Dünyadaki bu övüşler, bu beğeniler bu "Yaşasın, ne de güzel." deyişler hep irâde ve ihtiyar yüzündendir.

• İbâdetten pek hoşlanmayan kişiler, zindana atılınca; orada sûfilikleri tutar. Muttakî olurlar, Hakk'ı çok zikrederler.

İnsanı hırstan kurtaracak şey;
âcizlik, yokluk ve yoksulluktur.

• Zengin kişi, zenginliği yüzünden Hakk'ın huzûrundan sürüldü; çünkü 3282 gücü var, kuvveti var, her şeye gücü yetmektedir. Bu yüzden o sabrı bıraktı, kötülendi.

• İnsanı hırs ile, derdlerle dolu nefis belâsından kurtaran, âcizliktir, yokluk ve yoksulluktur.

• Gam ve kederler olmayacak isteklerden doğar. Gülyabânîye, yâni şeytana av olan kişi, olmayacak şeyleri dilemeği huy edinmiştir.

• Kil yemeye alışmış kimse, kili, yâni dünya nimetlerini arzu eder. O ça- 3285 resiz kişi gülbeşekerden hoşlanmaz. Gülbeşekerci olan yoksulluğu sindiremez.

Riyâzatla bedenın ölmesi; rûhun dirilmesidir.
Herkes dünyada olsun, âhirette olsun
bir karşılık umarak bir şey verir.

• Dervişlerin bu riyâzatları ne içindir? Çünkü bedene gelen eziyetler, 3349 sıkıntılar rûhların sağlığını temin eder.

• Bir Hakk yolcusu riyâzatta rûhun bekasını, ölümsüzlüğünü bulmasa, fazla oruç tutmak, fazla yorucu ibâdetlerde bulunmak sûretiyle, bedenini hırpalar, hasta eder mi idi?

• İnsanın rûhu, verdiği karşılığını görmese, yâhut görmüş gibi verileceği bilmeseydi, elini açar da cömertlik eder, ibâdetinde bulunur mu?

• Kâr kazanmak, faydalanmak ümidi olmadan veren ancak Allah'tır, Allah'tır, Allah.

• Yâhut da Hakk'ın velisidir, çünkü o da Hakk'ın ahlâkı ile ahlâklanmış ve baştan aşağı nûr kesilmiştir.

• Zengin olan ancak odur. Ondan başka herkes fakirdir. Fakir, karşılıksız, "al" diyerek bir mal verebilir mi?

- 3355 • Bir çocuk bile elmayı görmedikçe, elindeki kokuşmuş soğanı bırakmaz.
- Bütün bu alış-verişler, bütün bu pazarlar, menfaat içindir. İnsanlar bir şeyi elde etmek ümidi ile dükkânlara geçmiş oturmuşlardır.
 - Yüzlerce güzel malı müşteriye gösterirler; gönüllerinin içinden ise, gösterdiklerine karşılık, alacakları parayı ve edecekleri kârı düşünürler.
 - Ey din kardeşi, şunu iyi bil ki; dindaşından bir selâm duyarsan, o selâm bile bir menfaat karşılığı verilmiştir. Yâni biri sana selâm verirse, onunla ahbâb olayım ve ondan şu sûretle faydalanayım diye verir.
 - Kardeşim, ister halktan, ister ileri giden kişilerden, bir menfaat düşünmeden bir selâm verildiğini işitmedim vesselâm.

- 3360 • Yalnız Allah'ın selâmında bir menfaat bir tama' yoktur. Aklını başına al da, halkın selâmını ev ev, mahalle mahalle, köy köy ara.
- Ben gönüllü uyanmış, ötelere mânevî koku almış olan kişinin ağzından hem Hakk haberini aldım, hem de Hakk selâmını duydum.³⁵⁵
 - Ben Allah'ın selâmını alırım ümidi ile velîlerin yanına gider, onları canla, gönülle dinlerim. Dinlerim de, onların candan daha tatlı olan sözlerinden, selâmlarından Hakk'ın selâmını duyarım.
 - Çünkü o velî kendi varlığını tevhîd ateşine atmış, yakmış, yok etmiş olduğu için, onun selâmı Hakk'ın selâmı olmuştur.
 - O kendisinden, kendi varlığından ölmüş, Rabbi ile dirilmiştir. Bu yüzdendir ki, Hakk'ın sırları, onun iki dudağı arasındadır.

- 3365 • Riyâzatla beden ölmesi, diriliktir. Bedene zahmet vermek, onu hırpalamak, rûhu ölümsüzlüğe ulaştırmaktır.
- Bu fânî dünya gerçek varlık dünyası değildir. Bu sebeple eğreti bir dönüşte fayda yoktur.

- 3395 • Bunu bilmiş ol ki, bedenden, maldan, mülkten kaybetmekte, ziyana uğramakta rûha fayda vardır, onu vebâlden kurtarır.³⁵⁶

³⁵⁵ Burada Hz. Mevlâna büyük bir velî ve Hakk âşığı olan Şems-i Tebrîzî hazretlerini kasdetmektedir.

³⁵⁶ İbn-i Mesûd hazretlerinden rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "Hiç bir müslümana, eziyet isâbet etmez, yâhut bir diken batmaz, yâhut daha yukarı bir belâ gelmez. Ancak o belâ, ağacın yapraklarını döktüğü gibi, o kişinin günahlarını döker." Bu hadîs, bu mübârek müjde ne hoştur. Çok ağır hasta müminler ve

- Sen de riyâzata canla, başla müşteri ol; çünkü bedenini Allah yolunda hizmete verirsen, canını kurtarmış olursun.
- Eğer riyâzat sana, kendiliğinden, ihtiyarın dışında kalırsa, ey murâda ermiş kişi, secdeye kapan, şükran borcu olarak fakirlere sadaka ver.³⁵⁷
- Allah o riyâzat isteğini sana verdi ise, şükret. Çünkü sen bir şey yapmadın, Hakk seni "Kün" (=Ol) emri ile riyâzata çekti.

Çocuğu yaşamayan bir kadının ağlaması ve Allah'a yalvarması.
"Bu çektiğin riyâzatların karşılığıdır, senin için savaşların savaşları yerine geçer."
diye ses duyması³⁵⁸

- Bir kadın vardı. Her yıl bir çocuk doğururdu. Fakat çocuk altı aydan 3399 fazla yaşamazdı.
- Ya üç aylık, ya dört aylık iken ölüp giderdi. Sonunda kadın; "Ey Allah'ım!" diye feryâd etti.
- "Bu çocuklar," dedi. "Bana dokuz ay yük oluyor, üç ay da beni sevindiriyor; bana verdiğin nimet ebem kuşağından da tez geçip gidiyor."
- Kadın velîlerin de huzûruna gider, bu dertten şikâyet bulunurdu.

uzun zamanlar yataklarda serilip kalan zavallılar için ne büyük bir tesellîdir. Başımıza gelen belâların bizim için bir çeşit temizlenme, mânevî arınma müjdesi olduğunu bilmek, Hakk'a şükretmek kurtuluşumuzu sağlayacaktır.

³⁵⁷ Riyâzatın mümine kendiliğinden gelmesi, mümin riyâzata kendini alıştırsa, kendini zorlamadan riyâzatın getirdiği sıkıntılara katlanmayı kendine âdetâ zevk edirse o riyâzat, mümin için âdetâ ilâhî bir lûtuftur. Bir de müminin hastalık icâbı iştaktan kesilmesi, yemek yiyemez oluşu, bedeninin yemeğe ve içmeğe düşmemesi, böyle bir hâle uğraması, yaşamasını temin etmek, bedenine ve kendine zülm etmemek şartıyla az bir şeyler yemesi de; o kişinin ihtiyarının dışında bir hareket sayılabilir.

³⁵⁸ Şöyle bir hadîs rivâyet edilmiştir: "Bir annenin çocuğu ölünce, yüce Allah, meleklerine; 'Kulumun çocuğunun rûhunu aldınız mı?' der. 'Evet' derler, Cenâb-ı Hakk; 'Onun kalbinin yemişini, hayatının meyvesini, yâni gönül meyvesini kopardınız mı?' Melekler 'Evet' derler. Allah Teâlâ; 'Kulum ne dedi?' diye sorar, melekler; 'Sana hamd etti. (أَنَا لِلَّهِ وَإِلَيْهِ رَاجِعُونَ)' (Biz dünyada) Allah'a teslim olmuş kullarıyız. Ve biz (âhirette de) ancak ona döneriz.' dedi, derler. O zaman Allah Teâlâ; 'Kulum için cennette bir ev yapın ve o evin adını da beytül-hamd (=hamd evi) diye koyun.' diye buyurur." *Câmiu's-sağîr*, c. I, s. 29.

- Böylece tam yirmi çocuk mezara gitti. Kadının canına yakıcı bir ateş düştü.
 - Nihâyet bir gece rüyâsında ona; yemyeşil, güzel, kusursuz ebediyet yurdunu, cenneti gösterdiler.
- 3405 ● Neliğe, niteliğe sığmayan nimete cennet dedim. Çünkü orası nimetlerin de aslıdır. Bağ ve bahçelerin de toplandığı yerdir.³⁵⁹
- Yoksa göz görmedik nimetler için, bağ demek de doğru değildir. Cenâb-ı Hakk da gayb nûruna çerâğ (=kandil) diye buyurmuştur.³⁶⁰
 - Cennete bağ, gayb nûruna çerâğ denilmesi, ona misil (=eşit) değil, ancak bir örnektir. Bu söz, şaşırıp kalın, ondan bir koku alın diye söylenmiştir.
 - Sözü'nün kısası; kadın cenneti görünce mest oldu ve bu tecellî yüzünden kendinden geçti.
 - Bu köşkün üstünde adının yazılmış olduğunu gördü. O inancı doğru olan kadın, orasının kendisine ait olduğunu anladı.
- 3410 ● Sonra ona dediler ki: "Bu nimet acılara katlananın, büyük ıztıraplara tahammül edenin, Hakk sevgisi uğrunda her şeyi fedâ edenindir.
- Çok hizmet etmen gerek ki, sen de bu mânevî ziyâfete, bu kuşluk kahvaltısına lâyük olasın.
 - Sen ibâdetle, Hakk'a ilticâda tenbel davrandın, buna karşılık da Allah sana bu musîbetleri verdi.
 - Kadın; "Yâ Rabbi!" dedi. "Yüzyıl, hattâ daha da fazla bir zaman bana bu çeşit musîbetleri ver, benim kanımı dök."
 - Yavaş yavaş, adım adım, cennet bahçesinde ilerleyince, orada bütün çocuklarını gördü.
- 3415 ● Kadın dedi ki: "Allah'ım, çocuklarım benden kayboldular, fakat senden kaybolmadılar. Gaybı, gizli şeyleri gören iki gönül gözü bulunmayan kimse, gerçekten de insan değildir."

³⁵⁹ Cüneyd Bağdâdî Hazretleri buyurmuştur ki: "Allah'ın bir cenneti vardır. Onu veliler için hazırlamıştır. Orada hurfler, köşkler, bal, süt gibi şeyler yoktur. Belki orada Allah'ın cemâline bakılır." Bir hadîs-i kudsîde sâlih kullar için hazırlanan cennet nimetleri; "Gözler görmedik, kulaklar işitmedik ve hiç kimsenin hatırına gelmedik.." diye anlatılmıştır. Hz. Mevlâna'nın; "Neliğe, niteliğe sığmayan nimete cennet dedim." diye buyurmasında bu hadîse işâret var.

³⁶⁰ Nûr Sûresi'nin şu meâldeki 35. âyetine işâret var: "Allah, göklerin ve yerlerin nûrudur. O'nun nûrunun benzeri, sanki içinde چراغ bulunan bir hücredir."

İç elbette kabuktan daha değerlidir.

- Her meyvenin içi, kabuğundan iyidir. Sen de şu bedeni kabuk, o gö- 3417 nülde yer verdiğin dostu, o sevgiliyi iç olarak bil.
- İnsanda pek güzel bir iç, bir cevher vardır ki, o da Allah'ın insana nefh ettiği rûhdur. Eğer gerçekten insan isen, insan olmak istiyorsan, Allah'ın sana verdiği o cevheri sende ara. Onu bulmaya çalış.

Hz. Hamza'nın zırhsız savaşa girmesi.

- Hz. Hamza, ömrünün sonlarında, düşman saflarına zırhsız girer, kendinden geçmiş hâlde savaşa atılırdı.
- Göğsü, kolları, bedeni açık, yâni zırhsız bir hâlde kendini düşman sa- 2420 fına, kılıçların önüne atardı.
- Halk; "Ey peygamberin amcası! Ey saflar yaran arslan! Ey yiğitler pâdişahı! Sen Allah'ın buyruğunda, 'Kendinizi tehlikeye atmayın.'³⁶¹ âyetini okumadın mı?
- O hâlde neden savaş meydanında, kendini böyle tehlikeye atıyorsun?" diye sordular.
- "Sen genç iken, sağlam iken, gücün kuvvetin varken düşman safına zırhsız girmezdin.
- Şimdi ihtiyarladın, zayıf düştün, belin büküldü ama, tedbîrsiz olarak 3425 düşmana atılıyorsun.
- Hiç bir şeye aldırımıyorsun. Bir kılıç ve bir mızrakla savaşa giriyor, sanki kendini imtihana çekiyorsun.
- Kılıç duygusuzdur, ihtiyara saygı göstermez, acımaz; kılıçta, okta insanı ayırdetmek hassası yoktur."
- Bir şeyden haberleri olmayan dostlar, onun durumuna üzülenler, gayret ve sevgilerinden ötürü, ona böyle öğüt veriyorlardı.
- Hz. Hamza dedi ki: "Ben genç iken, ölümü bu dünyaya vedâ etmek gibi görürdüm.
- Ölümüne doğru kim isteyerek gider? Ejderhanın önüne kim çıplak çı- 3430 kar?

³⁶¹ Bakara Sûresi 195.

- Fakat Hz. Muhammed'in nûru sâyesinde ben şimdi bu fânî dünyaya bağlı ve ona boyun eğen değilim.
 - Ben duyguların ötesine çıkıyorum da, hakikat şâhının ordugâhını, Hakk nûru ve askerleri ile dolu görüyorum.
 - O ordugâhda çadırlar çadırlara bitişmiş, ipler iplere sarılmış. Allah'a şükürler olsun ki beni gaflet uykusundan uyandırdı.
 - Ölüm kimin gözünün önünde tehlike olarak görülürse 'Kendinizi tehlikeye atmayın.' âyeti onun içindir.
- 3435 ● Fakat birisinin nazarında ölüm, hakikat kapısının açılmasına sebep olursa, ona; 'Haydın, çabuk ölün.' emri gelir.
- Ey ölümü görenler; uzaklaşın, kaçışın, sakının. Ey haşri, dirilmeyi görenler; çabuk olun, buraya koşuşun.
 - Ey Allah'ın lûtfunu görmüş olanlar; ferahlanın, içiniz rahatlasın. Ey kahrı görenler; siz de üzülün, dertlenin."

Oğul, herkesin ölümü kendi rengindedir.

- Kim ölümü Yûsuf gibi güzel gördü ise, canını fedâ etti. Ölümü kurt gibi gören sapıtır, doğru yoldan çıkar.
 - Oğul, herkesin ölümü kendi rengindedir. İnsanı Allah'a kavuşturduğunu düşünmeden ölümden nefret edenlere, ölüme düşman olanlara, ölüm korkunç düşman gibi görünür. Ölüme dost olanların karşısına da dost gibi çıkar.
- 3440 ● Ayna beyaz yüzlü Türk'ün karşısında hoş renklidir. Siyah bir zencinin önünde ise, simsiyahtır.
- Ey ölümden korkup kaçan can, işin aslını, sözün doğrusunu istersen, sen ölümden korkmuyorsun, sen kendinden korkuyorsun.
 - Çünkü ölüm aynasında görüp ürktüğün, korktuğun, ölümün çehresi değil, senin kendi çirkin yüzündür. Senin rûhun bir ağaca benzer. Ölüm ise o ağacın yaprağıdır. Her yaprak ağacın cinsine göredir.
 - O yaprak iyi ise de, kötü ise de, senden bitmiş, çıkmıştır. Nasıl ki hoş olsun, hoş olmasın, senin gönlüne gelen, her hayâl, her düşünce senden, senin kendi varlığından gelmiştir.
 - Eğer sana bir diken batmış ise, bir dikenle yaralanmış isen, o diken sen dikmişindir. Eğer ipekli elbise içinde isen, o kumaş sen kendin dokumuşundur.

Her işin tam olmamakla berâber bir karşılığı vardır.
Bu yüzdendir ki yaptığımız iyilik de, kötülük de
renk değiştirerek, şekil değiştirerek
bir gün muhakkak karşımıza çıkacaktır.

- İyi bil ki, yapılan işin tam karşılığı yoktur. Hiç bir hizmet o hizmete 3445 mukabil verilen şeyin aynı değildir.
- İşçilerin aldığı ücret, işe benzemez. Çünkü iş a'razdır. Ücret ise, ölümsüz, yıkılmaz bir cevherdir.
- İş tamamıyla güçlüktür, zorluktur, alın teridir. Ücret ise gümüşdür, altındır, tabak tabak nimettir.
- Sana bir yerden bir töhmet gelse, bilmiş ol ki, zulm etmiş olduğun bir kimse uğradığı mihnet içinde sana bedduâ etmiştir.
- Sen kendi kendine dersin ki; "Ben bir şey yapmadım. Kimse hakkında bir töhmette bulunmadım."
- Sen başka bir şekilde günaha girmiş, bir kötülük tohumu ekmişsindir. 3450 Ektiğin tohum nasıl olur da meyve vermez?
- Bir müslüman secde yâhut rukû edince, onun secdesi ve rukûu, âhîret 3457 âleminde cennet olur.
- Birinin ağzından Allah'ı övme, hamd ü senâ çıkınca, Cenâb-ı Hakk o hamdi, o övgüyü cennet kuşu yapar.
- Senin elinden sadaka ve zekât verilince, o sadaka ve zekât cennet bağ 3460 ve bahçesi olacaktır.
- Senin sabır suyun, cennet ırmağı kesilir, cennette akan süt ırmağı da senin sevgindir, aşkındır.
- İbâdetten aldığın zevk, cennetteki bal ırmağıdır. Kendinden geçişin, mest oluşun da şarab ırmağıdır.
- Bu sebepler, o eserlere benzemez. Fakat Allah bu sebeplerin yerine o eserleri nasıl getirdi? Bunu kimse bilemez.
- Bu sebepler, dünyada iken nasıl senin fermânın, buyruğun ve irâden meydana gelmişse, cennetteki o dört ırmak da senin buyruğuna, irâdene uyacaktır.
- Onları, ne tarafa dilersen o tarafa akıtırsın. Dünyada nasıl sebepleri 3465 evirip çevirdinse, bunları da dilediğin gibi evirir, çevirirsin.

- Senin erlik suyun, senin emrindedir. İstersen akıtırsın, istersen akıtmazsın. Ondan meydana gelen soy sop da, senin emrine uyarlar.
 - Senin yavrun, küçücük oğlun, etrafında koşup dururken sana der ki: "Baba, ben senin anamın rahmine emânet olarak bıraktığın bir cüz'ünüm, senden kopmuş küçük bir parçayım."
 - Dünyadaki güzel sıfatlar senin emrinde olduğu gibi, cennetteki ırmaklar da senin emrindedir.³⁶²
 - Cennetteki ağaçlar da, senin buyruğunu yerine getirirler. Çünkü o ağaçlar, senin dünyadaki iyi sıfatlarından, ahlâkından yeşerdiler, meyve verdiler.
- 3470 • Bu güzel sıfatlar, bu dünyada senin buyruğun altında idiler. İyi huylarına, ibâdetlerine karşılık verilen şeyler de, öteki dünyada, senin elinde olacaktır.
- Elinde bir mazlûm yaralandı, zulüm gördü ise, o zulüm cehennemde bir ağaç olur, ondan zakkûm meyvesi husûle gelir.
 - Sen hiddete kapılıp, gönüller kırdı, gönüllere ateş düşürdü isen, o ateş cehennem ateşinin mayası olur.
 - Senin öfke ateşin bu dünyada insan yakardı. Ondan doğan cehennem ateşi de, orada seni yakar, yandırır.
 - Senin hiddet ateşin, burada, insanlara kastederdi. Ondan doğan cehennem ateşi de, orada yine insana, yâni sana saldıracaktır.
- 3475 • Dünyada hiddete kapıldığın zaman ağzından çıkan yılan ve akreb gibi insan sokan sözlerin, orada yılan ve akreb olup senin kuyruğundan yalalayacaktır.
- 3480 • Hiddetin, kızgınlığın cehennem ateşinin tohumudur, mayasıdır. Aklını başına al da, o hiddet ateşini söndür. Çünkü o ateş, senin için bir tuzaktır.

³⁶² Hz. Mevlâna'nın bu güzel ve sembolik benzetmelerini okurken, gönlümüzün derinliklerinde uyuyan ve imanımıza saldırmak için fırsat kollayan felsefî düşüncelere ve akli yorumlara yüz vermeyelim. Şunu iyi bilelim ki, cennetteki dört ırmak –Muhammed Süresi'nin 15. âyetinde bahsedilen– biz akıtmadığımız gibi, cehennem ateşini de, dünyadan oraya biz götürmüyoruz. *Kur'an*'ın bildirdiği, peygamberin haber verdiği cennet de, cehennem de vardır. Yapacağımız ibâdetlerle, iyiliklerle, Allah'ın inâyetiyle cennete sahip olacağımız gibi, kötü huylarımızla, günahlarımızla da cehennemi boylayacağız.

- Bu öfke ateşi, ancak iman nûru ile söndürülür. Çünkü bir hadis gereği, kıyâmette cehennem; "Ey imanlı kişi, çabuk geç, çünkü senin nûrun bizim ateşimizi söndürüyor." diyecektir. Biz de nefsânî isteklerin ateşini söndürdüğü için o din nûruna, o iman nûruna teşekkürler ederiz.³⁶³
 - Nûrun yok iken, hiddete kapılmayan hilm sahibi bir kişi isen, bilmiş ol ki; hiddet ateşin sönmemiştir, vardır, diridir. Fakat gülle örtülmüştür.
 - İman nûru olmadan gösterilen hilm, bir yüz örtüsüdür. Bu ateşi, iman nûrundan başka hiç bir şey söndüremez.
 - İman nûrunu görmedikçe emîn olma, çünkü gizli olan ateş, bir gün olur ortaya çıkar.
- Nûru sen bir su gibi bil de, suyu elde et. Suyun oldukça da ateşten korkma.
 - Su ateşi söndürür. Ateş de, huyu gereği suyun neslini, soyunu, soppunu, yâni su ile yetişen bitkileri, ağaçları yakar, yandırır.³⁶⁴
 - Birkaç gün için olsun o su kuşlarının, yâni velîlerin yanlarına git de, seni alsınlar, âb-ı hayata kavuştursunlar.
 - Su kuşları (yâni mânâ ehli velîler) ile karada yaşayan kuşlar (sûret ehli, dünyaya gönül verenler) dış görünüşleri ile birbirlerine benzerler. Ama rûh, maya bakımından su ve yağ gibi birbirlerine zit düşerler.
 - Her biri kendi aslına (yâni su kuşu suya, kara kuşu toprağa) kuldur, köledir. Ey sâlik, onlara karşı ihtiyatlı ol, çünkü onların dış görünüşleri birdir.
 - Nitekim bu vesvese ile "elest demi"nden gelen vahiy, her ikisi de duy- 3490 gu ile değil, akılla anlaşılır. Fakat aralarında fark vardır.³⁶⁵

³⁶³ "Kıyâmet gününde cehennem, ey mümin, benim üstümden çabuk geç, çünkü senin nûrun, bizim ateşimizi söndürüyor, diyecektir." hadisine işaret var.

³⁶⁴ Din nûru su'ya; insan tabiatındaki hiddet, öfke, gazab gibi kötü huylar da ateşe benzetilmiştir. Ateş bitkileri nasıl yakarsa, o kötü huylar da insanı cehenneme götürür ve yanmasına sebep olur. Su da ateşi nasıl söndürürse, dinin nûru, yâni dîni kurallara göre yapılan, candan, gösterişsiz ibâdetler, iyilikler, insânî hareketler de o kötü huyları böylece söndürür.

³⁶⁵ İbn-i Mesûd hazretlerinden rivâyet edilen bir hadis-i şerifi buraya almadan geçemeyeceğim: "Âdemoğullarına şeytanın vesvese vermesi de, ilhâm etmesi de vardır: Şeytanın verdiği vesvese, şer ile korkutmaktır ve Hakk'ı inkâr ettirmektir. Meleğin ilhâmı da hayrı, iyi işleri hatırlatmak ve Hakk'ın varlığına inandırmaktır. Meleğin ilhâmını hissedersen, onun Allah tarafından olduğunu bilsin ve Allah'a hamd etsin. Şeytanın vesvesesini duyan da (اعوذ بالله من الشيطان الرجيم) diyerek şeytandan Allah'a

- Şeytanın vesvesesi ile elest deminden gelen vahiy, her ikisi de gönül pazarının tellalıdır, bunlar kendi mallarını medheder dururlar.
- Sen de düşünceyi tanıyan bir gönül sarrâfı isen, aklına geleni anla. İki fikirden hangisinin şeytânî, hangisinin rahmânî olduğunu bir esirci gibi ayırdet.
- Eğer şüpheye düşer de, bu iki fikri ayırdedemez isen (aldatmaca yok) acele etme, koşma.

Alış-verişte aldanmamanın çaresi.

- Sahâbeden birisi Resûlullah Efendimize dedi ki: "Ben alış-verişte her zaman aldaniyorum."
- 3495 ● "Satanın da, satın alanın da hilesi hep beni buluyor, hep gelip benim yolumu kesiyor."
● Peygamberimiz buyurdu ki: "Aldanmaktan korkuyorsan alacağın şeyi üç gün muhayyer olarak al, yâni üç gün beklet, sonra işine gelirse al.
● İyi bil ki, bir işte yavaş davranmak, gerçekten de Rahman'dandır. Acele etmek ise lânetlenmiş şeytandandır."³⁶⁶
● Ey ihtiyatlı kişi, köpeğe bile bir lokma ekmek atsan, önce koklar da sonra yer.
● Köpek burnu ile koklar; biz de herşeyi inceleriz, aklımızla koklarız.
- 3500 ● Yeryüzü ile gökler bile Allah tarafından yavaş yavaş tam altı günde yaratıldı.
● Yoksa Allah yüzlerce yeryüzü ile yüzlerce gökyüzünü bir anda yaratabilirdi. O bir şeye "Kün" (=Ol) demekle o şey derhal var olur.
● O yüce Allah, insanı yavaş yavaş tam kırk senede kemâl sahibi eder.
● Yoksa Allah'ın bir nefeste elli kişiyi yoktan var etmeye gücü yeter.
● Hz. İsa'nın bir duâ ile ölüyü hemen diriltmeye gücü yeter de

sığınsın." Bundan sonra peygamber efendimiz Bakara Sûresi'nin şu meâldeki 268 numaralı âyetini okumuşlardır: "Şeytan sizi, fakir olacaksınız diye korkutur, size cimriliği emreder. Allah ise nafaka hususunda size kendisinden bir yargılama ve bir bolluk vaad ediyor. Allah ihsâmı geniş olan, her şeyi hakkıyla bilendir."

³⁶⁶ Bir kişi Peygamber Efendimize: "Bana bir tavsiyede bulun." diye ricâda bulunmuş. Resûl-i Ekrem Efendimiz de: "Bir işte tedbirli bulun, sonunda hayır görürsen o işi iyi yap, sonundan korkarsan o işi yapma." diye buyurmuş. İnsan için her hususta tennî ile hareketin gerekli olduğunu anlatmıştır.

- İsa'yı yaratanın yığın yığın insan yaratmaya gücü yetmez olur mu? 3505
- Hakk'ın bu yavaş yavaş yaratışı, dilediğin bir şeyi yavaş yavaş, fakat devamlı ve sağlam bir şekilde yapmayı sana öğretmek içindir.
- Dâima akan bir derecik ne pislenir, ne de suyu kocar.
- Bu yavaş ve ihtiyatlı hareket, insanı saadete ve devlete eriştirir.
- Bu yavaş ve ihtiyatlı hareket yumurtaya benzer, devlet ise kuşlar gibidir.
- Ey inatçı, kuş yumurtadan çıkar ama yumurtaya benzemez. Yâni yapılan işlere karşılık verilen cezâlar da, işlere benzemez.
- Sen de sabret ki, vücudunun cüzleri, yâni senin elin, ayağın gibi uzuvların, yumurtalar gibi kuş çıkarsınlar, yâni faydalı işler, insanların işine yarar eserler meydana getirsinler.
- Yılanın yumurtası serçe yumurtasına benzerse de, birisinden yılan çıkar, öbüründen serçe.
- Ayvanın tohumu da elmanın tohumuna benzer, benzer ama, ey azîz dost, aralarında fark vardır.
- Ağaçların yaprakları da, uzaktan bakınca bir renkte görünürler, fakat verdikleri yemişleri ayrı ayrıdır.
- Yapraklara benzeyen bedenler de birbirlerine benzer. Fakat her rûh ayrı bir iş için yaşamaktadır. Yâni insanların bedenleri birbirine benzer ama, bedendeki rûhların kimisi iyi işler yapar, kimisi de kötü hareketlerde bulunur.
- Halk çarşılarında, pazarlarda hep bir tarzda yürürler, dolaşırlar. Ama bazıları kazançlı oldukları için neşelidir. Bazıları da dertlidir, kederlidir.
- Bunun gibi, ölüme de hepimiz aynı görünüşte gideriz. Yâni hepimiz de sıramız gelince ölüp gideriz. Fakat yarımız ziyadadır, yarımız da pâ-dişahlar gibi gideriz.

Hz. Bilal'in sevinerek neşe ile ölmesi.

- Hz. Bilal zayıflıktan hilâle, yâni yeni ay'a dönmüş, yüzüne ölümün rengi, ölümün gölgesi düşmüştür.
- Eşi onun bu hâlini görünce; "Eyvahlar olsun, evim yıkıldı." dedi. Bilal ona; "Hayır, hayır." dedi. "Evin yapıldı. Şimdi neşe ve sevinç zamanı.

- Ben şimdiye kadar, yaşayış yüzünden keder içindeydim, yasta idim. Sen ölümün nasıl bir yaşayış, nasıl bir şey olduğunu ne bilirsin?"
- 3520 ● Hz. Bilal hep bu sözü söylüyor, söylerken de yüzünde nergisler, güller, lâleler açılıyor, yâni mübârek yüzü gittikçe nurlanıyordu.
 - Yüzünün parlaklığı, nûrlu gözleri, söylediklerinin doğru olduğuna tanıklık ediyordu.
 - Gönül gözleri kör olanlar, sadece onun simsiyah olan dış yüzünü görüyorlar da, nûrunu göremiyorlar. Onun siyahlığı göz bebeğinin karalığı gibi idi. Ama o karalıktaki, parıl parıl parlayan bir görüş nûru vardı.
 - Yüzü kara olan kişi, mânen kör olan, hakîkati göremeyen kişidir. Gönül gözü açık olan kâmil insanın göz bebeği ise; ay'ın aynasıdır. Yâni orada, ilâhî aynada mânen Allah görülür.
 - Senin gözünün bebeğini, görüşü kuvvetli, gönül gözü açık olanlardan başka kim görebilir?
- 3525 ● Hz. Bilal'i, kâinâtın göz bebeği sayılan insan-ı kâmil Hz. Muhammed ve onun ashâbından başkası göremedi. Onun gerçek rengini bilemedi, anlayamadı.
 - Hz. Peygamber'den ve ashâbından başkaları, o yüksek, o eşsiz göz bebeğinin (yâni Hz. Bilal'in) sıfatlarını, meziyetlerini tanımakta sadece peygamberi taklid ettiler.
 - Eşi Bilal'in hastalığının arttığını görünce; "Ey güzel huylu, ayrılık çağı geldi." dedi. Bilal "Hayır, hayır; buluşma çağı, kavuşma çağı." dedi.
 - Eşi dedi ki: "Sen bu gece gurbete gidiyorsun, soyundan sopundan, yakınlarından ayrılıp kayboluyorsun." dedi.
 - Bilal dedi ki: "Hayır, belki bu gece rûhum gurbetten, asıl vatanına kavuşuyor."
- 3530 ● Eşi; "Senin yüzünü biz nerede göreceğiz?" dedi. Bilal dedi ki: "Allah'ın hâs kullarının arasında.
 - Sen yücelere bakarsan, Hakk'ın hâs kullarının halkasını görürsün, onlar seninle beraberdir. Ama aşağılara, kirlî âleme bakarsan göremezsin.
 - Yüzük kaşında ışıklar saçan elmas nasıl parlarsa, âlemlerin Rabb'inden gelen nûrlar da o hâs kulların yüzlerinde öyle parlaklar."
 - Eşi; "Yazıklar olsun." dedi. "Bu ev yıkıldı." Hz. Bilal "Sen ay'a, yâni rûha bak. Buluta, yâni bedene bakma." dedi.
 - "Çoluk çocuğum çoktu. Ev de dardı. Allah, benim beden evimi, daha ma'mûr, daha güzel bir hâlde yapmak için yıktı."

Bedenin ölümle harab olmasındaki hikmet.

- "Ben, önceleri gökten yeryüzüne sürgün edilen Hz. Âdem gibi sıkıntı- 3535 lar, ızdırablar, gamlar içinde bunalmış biri idim. Şimdi ise rûhumun nesli doğuyu da doldurdu, batıyı da.
- Ben kuyuya benzeyen bu beden önünde yoksuldum, şimdi pâdişah oldum. Pâdişah için köşk ve saray gerek.
- Pâdişahlar için oturup, eğlenecek yerler; köşklendir. Ölüye ev olarak, yurd olarak bir mezar yeter.
- Bu dünya peygamberlere dar geldiği için, onlar pâdişahlar gibi mekânsızlık âlemine gittiler.
- Mânen ölmüş kişilere bu dünya geniş ve parlak göründü. Hâlbuki bu dünyanın dış görünüşü geniş, büyük; içi, iç yüzü ise gayet dardır.
- Eğer dünya mânen dar ve ızdırıp verici olmasaydı, bu sızlanmalar, bu 3540 feryâtlar nedendir? Dünyada fazla yaşayanın neden beli bükülüyor? Neden iki büküm oluyor?
- Uyku zamanında insanın rûhu hürriyete koştuğu, âzad olduğu, ızdıraplardan, kederlerden, beden hapsinden kurtulduğu için nasıl sevinmektedir, buna dikkat et.³⁶⁷
- Uykuda iken zâlim, zulmetme huyundan kurtulur, zindandaki mahpus da, hapiste olduğunu belirli bir zaman için düşünmez olur.
- Bu geniş yeryüzü ve gökler bedeninin çökmesi, yâni insanın ölmesi zamanında pek daralır.
- Gözümüz boyanıyor, aldanyoruz da, dünyayı pek geniş görüyoruz. Hâlbuki âhîret âlemine göre, dünya çok dardır. Gülmesi ağlamaktan ibâret, övünmesi ar ve ayıptan başka birşey değildir.

³⁶⁷ Fakir, yoksul bir kimse, yahut elem ve ızdırıp içinde inleyen bir kişi uyuyunca, bu yoksulluğunu, acılarını duymaz olur. Hattâ güzel güzel rüyalar da görebilir. İşte o rüyalar, rûhun muvakkaten sıkıntılardan kurtulması ve şâd olması demektir. Gece uykuya dalan yorgun vücutlar, yarın gündüz olduğu zaman tekrar yorulmak, çeşitli işler uğrunda çırpınmak için uyanacaklardır. Rûhlar hayatın acılarını, sessiz işkencelerini duyacaktır. Şehirlerde gürültüler başlayacak, yine ihtiraslar, kötülükler, entrikalar da insanlarla beraber uyanacaktır. Vücutlar şehvet duygularını, kötülük yollarını hissedecek, tatmîn edilmeyen arzular, içi kemiren ızdırab ile bitmez tükenmez istekler gönüllerde yine uyanacaktır. Birbirlerini çekemeyenler yine dedikodulara, çirkin kişiler küfürlere, hakaretlere başlayacaklar. Ayaklar günah yollarında koşacak, gözler ağlamak için uyanacak ve insan uyanınca uyku sultanlığını, dertsiz, kedersiz hâlini kaybedecek de, hayatın ve çalışmanın esiri bir zavallı olduğunu tekrar anlayacaktır.

Dünya görünüşte çok geniş olmasına rağmen
mânen dardır ve rûhumuzu sıkıktadır.
İşte uyku, rûhun bu darlıktan kurtuluşudur.

3545 ● Bu dünya çok ısınmış, çok kızmış bir hamama benzer, orada nefes alamaz olursun, bunalırsın; rûhun da pek sıkılır.

● Hâlbuki hamam enlidir, boyludur. Fakat sıcaklığı yüzünden, sana dar gelir, canın sıkılır ve usanırsın.

● Dışarı çıkmadıkça gönlün ferahlamaz. O hâlde hamamın genişliğinden sana ne fayda olur?³⁶⁸

● Yâhut ey yolunu şaşırılmış kişi, dar bir ayakkabı giyersin de geniş bir ovada yürümeye çalışırsın.

● O ovanın genişliği sana dar gelir, o ova sana zindan olur.

3550 ● Fakat seni uzaktan gören kişi; "O, bu ovada lâle gibi açılmış, yâni neşeli bir hâlde bulunuyor." der.

● O kişi bilmez ki; sen zâlimler gibi görünüşte gül bahçesinde ama, rûhun sıkıntından feryâd edip duruyor.

● Senin uykuya dalman, o dar ayakkabıyı ayağından çıkarmandır. Çünkü insan uykuda iken, rûhu beden hapsinden kurtulur, âzad olur.³⁶⁹

● Azîzim; uyku, Ashâb-ı Kehf gibi, dünyada Allah'ın velîlerinin malı, mülküdür.

● Uyumadıkları hâlde onlar dünyada rüyâ görürler. Fakat o âlemin görünürde kapısı da yoktur.

3555 ● Beden dar ve kasvetli bir evdir. Rûh da o evin içinde dertli, hasta, sakat, sanki iki büklüm olmuştur. Allah, zamanı gelince, o evi pâdişahların sarayları gibi yeniden yapmak için yıkar.³⁷⁰

³⁶⁸ Bunun gibi bir insan da, mânen dar ve sıkıcı âlemin dışına çıkmayınca, ferahlayamaz ve rahat edemez.

³⁶⁹ Rûh bedene bağlı oldukça sıkıntı içinde bulunur. İnsan uyuyup duygularının tesirinden kurtulunca, kendinden geçince, muvakkat bir zaman için âzad olur, neşelenir. Bu hâl gamlı ve hüznünlü bir kimsenin uyuması ile gamını, kederini unutmaya ve onlardan kurtulmasına benzer.

³⁷⁰ Dervişlik yolunda birtakım şeylerden kendini mahrûm bırakmak, riyâzat çekmek, nefisle mücâhede etmek vardır. Bu yüzden dervişlerin bedeni zayıf düşer, bedeninin zayıf düşmesi, o dar, sıkıcı evin yıkılıp, yerine rûha lâyık bir sarayı yeniden yapmak içindir.

● Bilal diyordu ki: "Ben de ana rahmindeki çocuk gibi bu dünyada iki büklüm olmuşum. Dokuz aylık oldum, artık buradan göçmem gerek."³⁷¹

● Eğer anamı, yâni bedenimi doğum ağrısı tutmasaydı, bu zindanda ateşler içinde kalacaktım.³⁷²

● Bir anaya benzeyen tabîatım da, kuzunun koyundan doğması, yâni rûhun bedenden çıkıp ayrılması için ağrı çekmekte, doğum yolunu açmaktadır.

● Ey rahim, rûh kuzusunun yeşil bir ovada otlaması için doğum yolunu aç, aç ki bu kuzu büyüdü, yâni rûhun doğum zamanı geldi."

● Doğum ağrısı, gebe kadın için bir dert ise de, çocuk için zindanı yıkıp kurtulmaktır. 3560

● Gebe kadın ağrımdan nasıl kurtulacağım diye ağlar. Fakat çocuğun kurtuluş zamanı geldi diye sevinir.

● Gökkubbe altında canlılardan, cansızlardan, hayvanlardan, bitkilerden ne varsa;

● Her birisi öbürünün derdinden habersizdir. Yalnız bilen, olgunlaşan kişiler, bunların dertlerini bilirler.³⁷³

● Kâmil bir insanın, eşyayı ve bütün varlıkları bildiği kadar, onlar kendilerini bilmezler.

● Amca, senin hâlini bir ârifin, bir gönül sahibinin bildiği kadar, sen kendin bilemezsin. 3565

³⁷¹ Ölmek aslında yeni ve mânevî bir hayata doğmaktır. Onun için Hz. İsa; "İki defa doğmayan, melekût âlemine giremez." diye buyurmuştur. Doğumun biri dünyada, ikincisi de ahirettedir. İkinci doğum; ya ölümle, yâhut ölmeden evvel, riyazetlerle, nefisle mücâdelelerle, nefsi öldürmekle olur. Ahiret âleminin genişliğine nisbetle dünyanın darlığı ana rahmi gibi kalır. Dünyadakiler de ana rahmindeki çocuklara benzer. Onun için Hz. Bilâl kendini dokuz aylık, mânâ âlemine doğması gereken bir cenine benzetiyor.

³⁷² Anasının ağrısı tutması, rûhun göçe hazırlanırken bedeninin hırpalanması, ızdırap çekmesidir.

³⁷³ Sully Prudhomme, *Kan Çiçekleri* adlı şiirinde, işgâl altındaki vatan toprağında, bahar mevsiminde açan çiçeklere seslenir de; "Ey yurdumun çiçekleri!" der. "Düşman askerleri sizi çiğnerken hiç biriniz üzülmediniz. Toprak bu kadar kan içerken, güzelliğinizden, kokunuzdan hiç bir şey kaybetmediniz." Bahar mevsiminde, ırmak kenarlarında küme hâlinde uçuşan küçük sineklerin üzerinden geçen kırlangıç, sineklerden bir kaç tanesini yuttuğu hâlde, ötekiler neşeli neşeli uçurlar, hiç üzülmezler.

Gaflet, gam, dert, tenbellik
ve gönül karanlığı gibi ne varsa, hepsinin
yere mensup ve aşağılık bir şey olan bedenden
ileri geldiğinin beyanı.

- 3566 ● Gaflet bedenden ileri gelir. Yâni bedene ait istekler, bizi Hakk'tan uzaklaştırır. Beden, rûh ölünce, yâni Hakk âşığı bedenle ilgili nefsânî arzularından kurtulunca mutlaka ilâhî sırları görür.
- Şu üzerinde yaşadığımız yeryüzü, dünya, gökyüzünden, hava boşluğundan kalkacak, ayrılacak olursa, benim için de senin için de ne gece kalır, ne de gölge.
 - Nerede bir gölge ve gölgelik, nerede bir gece varsa, onlar hep göklerden ve aydan değil, yeryüzünden meydana gelmiştir.
 - Duman hep odundan çıkar, kıvılcımlar saçan ateşlerden çıkmaz.³⁷⁴
- 3570 ● Vehim yanlışlara düşer, yanılır; hâlbuki akıl ancak doğruya yönelir, doğruyu bulur.
- Her ağırlık, her usanç bedendendir. Rûh ise hafifliği yüzünden, rüyâlarımızda olduğu gibi hep uçma hâlidir.³⁷⁵
 - Gerçekten de bütün eserlerin, herşeyin yaratıcısı Allah'tır. Fakat her şeyin dış yüzüne bakanlar, kabukta kalanlar, illet ve sebepten başka bir şey görmezler.³⁷⁶
- 3575 ● Kabuktan kurtulmamış bir içe, ne hekimden, ne de bir ilaçtan fayda vardır.
- İnsanoğlu ikinci defa doğunca, yâni ana rahminden doğduğu gibi, kendi bedeni rahminden de doğup nefsânî arzularından kurtulunca, illet ve sebepleri ayağının altına alır.

³⁷⁴ Bir kişi, ilâhî aşk ateşi ile yanarak parlak bir kor hâline gelir de odunluktan kurtulursa, kendisinde nûrdan bir hâl peydâ eder.

³⁷⁵ Sen de kendine bak. Eğer ibâdetler, iyilikler hususunda bir usanç, bir tenbellik varsa cismânîsin, yâni bedene bağlısın, yok, ibâdet hususunda istekli ve çevik isen rûhânîlerdensin. Kurtuluş yolun açıktır. Mânâ kanatlarını kuvvetlendir, uçmaya gayret sarfet, ötelere kanat aç, sonsuzluğa doğru yüksel.

³⁷⁶ Her ne kadar sebepler de etkili ise de, o etki kendilerinden değildir. Sebeplerin yaratıcısı olan Allah'ın emri ile dir. Nitekim Hz. Mevlâna bir *Mesnevî* beytinde der ki: "Kendinde gam ve keder görünce, tevbe istiğfâr et. Gam ve keder kâinâtın yaratıcısı olan Allah'ın emri ile etkili olur."

● Sebepleri ayağı altına alan kimsenin "illet-i ûlâ" dîni ve mezhebi olmaz. "Cüz'î illet"de ona bir zarar veremez.³⁷⁷

● Böyle bir kimse, ufuklarda güneş gibi gerçeklik (ihlâs gelini) ile birlikte uçar durur. Şekil, sûret artık ona bir duvak olmuştur.

● Hattâ o ötelede, ufuklarda, göklerden de dışardadır. Rûhlar ve akıllar gibi mekânsız bir âlemedir.

● Hattâ bizim akıllarımız, onun gölgeleridir. Gölgeler gibi onun ayaklarına kapanırlar.

● Müctehit, bir mesele hakkında nass tanırса, bilirse, bir hükümde artık kıyaslamayı düşünmez.

● Fakat bir hükümde nass bulamazsa, o vakit kıyaslamaya baş vurur, onunla hükme varır.³⁷⁸

● Sen nassı, kudsi rûh olan Cebrâil(a.s.)'in Peygamber efendimize getirdiği ilâhî vahiy olarak bil. Cüz'î aklın yaptığı kıyas bunun aşağısındadır.

● Akıl rûhtan, zekâ ve anlayış elde etmiştir. Yâni rûh olmayınca, akıl da olmaz. Rûh nasıl olur da, aklın buyruğuna uyar?

● Rûh akla tesir eder de, o yüzden akıl bir karara varır, bir tedbîrde bulunur.

● Rûh, Nûh(a.s.)'ı tasdik ettiği gibi seni de tasdik etti, senin emrine uydu ise; nerede deniz, nerede gemi, nerede Nûh tûfanı?

● Akıl kendisine beliren şuur ve zekâ eserini, rûhun kendisi sanır. Ama güneşin ışığı, güneşin kendisinden iyiden iyiye uzaktır.³⁷⁹

³⁷⁷ Bazı filozoflara göre, herşeyin bir illeti, bir sebebi vardır. Zincir halkaları gibi birbirine bağlıdır. Bu yüzden ilk illet ve sebep saydıkları Akl-ı Evvel'e, bizzat Vâcibü'l-Vücûd'a; "İllet-i ûlâ" ve "İlletü'l-itel", yâni sebeplerin sebebi derler. Bunların inancına göre Allah dilediğini yapamaz. Gereken ne ise onu yapmaya mecburdur. Sünnet ehline göre ise; Allah dilediğini yapar. Dilediğini yapmasında da tamamen serbesttir. Bu yüzden sebepleri, illetleri ayak altına almıştır.

³⁷⁸ Müctehit; *Kur'an*'ı ve çeşitli mânâlarını bilen, insanların örf ve âdetlerine vâkıf olup da, yaptığı kıyaslarda isâbet eden kimsedir. Nass; kitap ve sünnet, yâni *Kur'an* ve hadîsdir. Bir müctehit bir mesele hakkında hüküm vereceği vakit, onun hakkında bir âyet, yâhut bir hadîs bilirse onunla hükmeder. Nassı bilmez ve bulmazsa kıyas yapar. Yâni hakkında nass bulunan bir meseleye tatbik eder, yâhut ümmetin icmâline göre icthâat eder. Mevlâna buyuruyor ki: İnsan-ı kâmilin icthâat ve görüşü; peygamberimizin vârisi sayıldığı için, onun fikri nass sayılır ve ona karşı akıl ve fikirle kıyas yapılarak itiraz edilemez.

³⁷⁹ Güneşin bir maddî varlığı vardır. Bir de onun etrafına yaydığı ışığı vardır. Fakat aslında, ikisi de onun değildir. Yüz yıllardan beri ışık saçan güneşin kalbine bu bitmez, tükenmez ateşi, bu akıl almaz enerjii kim koydu? İnsandaki aklın da düşünme-

● Bu sebeptedir ki gerçek Hakk yolcusu, bir lokma ekmekle yetinerek riyâzat yapar ve böylece, güneşin ışığı gibi olan rûhun nûrundan aslına, yâni sıfatlardan zâtına ulaşır.

● Çünkü süflî âlemde bulunan nûr, gece gündüz her zaman yoktur. Güneşin nûru akşam olunca kalmaz.

3590 ● Fakat nûrun aslına ulaşan, zât tecellisine mazhar olan kişi, her zaman o nûra dalmış bir hâldedir.

● Ne bir bulut onun yolunu keser, ne de nûru gurûb eder. O kişi, göğüsleri yakan, yandıran ayrılıktan kurtulmuştur.

● Böyle bir kimsenin aslı, göklerdenidir. Yâhut da toprağa mensuptur. Allah'ın lûtfu ile bir cezbeye kapılmış, beşeriyetten rûhâniyete yükselmiştir.

● Çünkü hakikat güneşinin tecellisine toprağa mensup olanlar dayanamazlar.

● Eğer güneşin ışığı, her vakit toprağa vursa, onu öyle yakar ki, toprak meyve ve mahsûl veremez olur.

3595 ● Dâimâ su içinde bulunmak, balığın işidir. Yâni vahdet denizinde dâima yüzen velîlerdir. Yılan ahlâklı kimseler, velîlerle yoldaşlık yapamaz.

● Fakat bu dünya dağında öyle hünerli, kurnaz yılanlar vardır ki, tarikat denizinde balıklık etmeye kalkışır.³⁸⁰

sine ve idrâkine, rûh sebeptir. İdrâk ve şuur hâlinde kendini gösteren duyguların kaynağı da Hakk'ın nefh ettiği rûhtur. Eğer şuur ve idrâkin tesiri yalnız rûhtan olsaydı, dünyada deli bulunmaması gerekirdi. Çünkü delilerin de rûhları vardır, ama idrâkleri, akılları yoktur. Peygamber efendimiz bir hadîslerinde; "Kendini bilen Allah'ı bilir." diye buyurdu. İnsanın kendini bilmesi, kendinde bulunana bilmesi, idrâk etmesidir. Nitekim Mevlâna hayranlarından büyük mütefekkir şâir Lahorlu İkbâl hazretleri:

منکر حق، نزد ملا کافر است

منکر خود نزد من کافر تراست

"Hakk'ı inkâr edene hoca 'kâfir' der, ben kendini inkâr edene kâfirin kâfiri derim." diye yazmıştır. 3586 numarada yukarıda geçen beyitte de rûhun Hz. Nûh'u tasdik ettiği yazılmıştı. Yâni kendinde bulunana Nûh (a.s.) tanıdı, onu peygamber olduğu için arındırdı. Sonra kendisine uyanları irşât vasıtasıyla, hâdiselerin, ızdırapların tûfanından, nefsanî dalgalardan, şeytanî vesveselerden kurtardı. Ey Hakk âşığı, sen de sana uyanları öyle kurtar. Ama, sende Nûh'un vasıfları olmazsa, rûhun sana inanzmasa ne hakla gönül ehline yol gösterebilirsin? O zaman deniz nerede, gemi nerede, Nûh tûfanı nerede?

³⁸⁰ Kendini tarikat şeyhi sayan ve tarikat yolunda olduğunu sanan, öyle taklitçiler vardır ki, riyâ ile, hilelerle kendilerini üstün gösterirler. Hâlbuki onların kendileri birer yılan iken halka, vahdet denizinin balıkları gibi görünürler.

● Onların hîleleri, halkı çıldırtırsa da, denizden nefretleri, kendilerini halk arasında rezil eder.

● Vahdet ve hakikat denizinde de, öyle usta balıklar vardır ki, onlar, bü-yüyle, yılanı balık yaparlar.

● Onlar, ululuk denizinin balıklarıdır ki, o celâl denizi onlara helâl sihirler öğretir.³⁸¹

● Olmayacak şey onların gücü ile olur. Uğursuzluk onların yanına ge- 3600
lince kuvvetli olur, uğurlu kesilir.

● Bu bahsi kıyâmete kadar söylesem yine bitmez, yüzlerce kıyâmetler kopar ve geçer de yine bu bahis tamam olmaz.

Şeyhin dilinden hikmetler coşunca dinleyenlerde ve müridlerde bulunması gereken edep!

● Bu sözlerim usananlara bir tekrarlama ama, bence tekrarlanan, tazelenip yeniden yaşanan ve böylece uzayan bir ömürdür.

● Mum, çakmaktan birbiri üstüne çakan kıvılcımlarla yanar, alevlenir. Toprak birbiri üstüne duran ışıklarla altın hâline gelir, parlar.

● Binlerce isteklinin içinde bir usanan kişi bulursa, elçi, elçilik yapmak istemez, gönlü soğur.

● Gönüldeki gizli sırları söyleyen bu gönül elçileri, İsrâfil huylu dinle- 3605
yici isterler.³⁸²

● Onlar pâdişahlar gibi yücedir. Onların ululukları vardır. Onlar dünya halkının kendilerine uymasını isterler.

³⁸¹ Sihir, kerâmet ve mücize görünüşte insanı şaşkırtan, olağanüstü şeylerdir. Mücize peygamberlere verilmiş bir güçtür ki; herkesin âciz kaldığı olayları, onlar Allah'ın lûtfu ile başarırlar. Kerâmet de velîlerin gösterdiği şaşkırtıcı hâllerdir. Sihir, büyü, sihirbazların başardıkları insanı şaşkırtan şeylerdir. Sihir makbûl bir şey değildir. Sihirbazlık dinimizde haram sayılır. Bu sebeple sihirbazın yaptığına sihr-i haram derler. Hâlbuki peygamberlerin ve velîlerin gösterdikleri şaşkırtıcı hâllere sihr-i helâl derler. O sihr-i helâl ve buradaki sihir, büyü mânâsına değil, şaşkırtıcı hâl anlamına gelmektedir. Velîler yaptıkları helâl sihir ile yılan ahlâklı olanlara yaklaşır. Yâni onlar, kâfiri imana, sapığı da doğru yola getirirler.

³⁸² İsrâfil, sûru üflemeye memur bir melek. Bu büyük melek, yaratılışından beri, sûru üflemek üzere Hakk'ın emrini bütün dikkati ile beklemektedir. Velîler de böyle İsrâfil huylu ve söylenilen söze dikkatli olan dinleyici isterler. Bu beyitten sonra gelen beytin başındaki "onlar", velîler demektir.

- Onlara karşı, yâni velîlere karşı edep ve terbiyeni takınmazsan, onların elçiliklerinden nasıl faydalanabilirsin?
- Onların karşısında iki kat eğilmedikçe, emânetini nasıl olur da sana verirler?
- Yüksek bir makamdan gelmiş oldukları için her edebi de beğenmezler, her edep de onların hoşuna gitmez.

3610 • Onlar dilenci değillerdir ki, hizmetlerine karşılık senden birşey beklesinler, senin minnetinin altında kalsınlar.

- Fakat ey gönül, bunca rağbetsizliğe karşı yine de hakikat sultanı olan Allah'ın sadakalarını esirgeme, onlara da saç.
- Ey göklerin elçisi, sen, dinlemekten usanmış olanlara bakma; gaflette olanları uyandırmak için, dünyada atını sür, gitsin.
- Ne mutlu o Türk'e, yâni kâmil insana ki, çekinmeden, korkmadan konuşmasına devam eder ve atını ateşle dolu hendekten sıçratıverir. Yâni ölümü göze alarak çok tehlikeli bir iş olan hakikatleri söylemeyi başarır.
- O, heyecanla, ilâhî aşkla atını öyle hızlı sürer, öyle şahlandırır ki, onu ötelere, göklerin üstüne çıkarmayı düşünür.

3615 • O yalnız Allah'ı düşünür. Ne kimseyi görür, ne kimsenin hasedine bakar. Her şeyden gözünü yummuştur. Ateş gibi kuruyu da yakmıştır, yaşı da...

- Eğer niçin söyledin, diye bir pişmanlık duyar ve bu pişmanlık, ona bir ayıp olursa, o, o gece, o pişmanlığı ateşe atar, yakar.
- Kâmil insan bir işte sebât edince, ayak direyince, yokluktan pişmanlık baş göstermez. Çünkü, Allah'ta fânî olmuş, yokluk mânâsına ulaşmış bir velîde pişmanlığın yeri yoktur.

Her hayvanın,
düşmanını kokusundan tanıması
ve ondan çekinmesi.
Kaçınılması, karşı durulması mümkün olmayan
kişiye karşı düşmanlığa kalkışmanın da
insanı zarara sokacağına,
yoksulluğa düşüreceğinin bildirilmesi.

- At, arslanın kokusunu ve sesini tanır. O, hayvan olmakla beraber düşmanını tanımaması, bilmemesi pek nâdirdir.

- Yalnız at değil, her hayvan düşmanını belirtisinden, gölgesinden, kahraltısından tanır.

• Yarasa, gündüz kanat çırpıp uçamaz. Hırsızlar gibi geceyi bekler, gece- 3620
leyin meydana çıkar, avlanır, gıdalanır.

• Bütün canlıların en zavallısı, en yoksulu yarasadır. Yâni yarasa huylu olan insandır. O meydana apaçık parlayan güneşin, yâni velînin düşmanıdır.³⁸³

• Yarasa, ne açıkça güneşle savaşa girip, yiğitlik gösterip yaralanabilir, ne de kinle, nefretle onu uzaklaştırabilir.

• Güneş zavallı yarasanın kendisinden rahatsız olduğunu, derde düştüğünü, kahrolduğunu görüp başını çevirse bile, bu hâl

• Güneşin üstün lûtfunu, üstün olgunluğunu bildirir, yoksa yarasa ona nasıl engel olabilir?

• Düşmanlığa kalkışacaksan, kendine uygun, kendi derecene göre birine 3625
düşman ol ki, gerektiği zaman onunla savaşa giresin, onu esir edebilesin.

• Damla, denizle nasıl savaşa girebilir? Girse, bu onun aptallığındandır. Sonunda, kendi saçını sakalını yolar.

• Velî ile savaşa giren kişinin hîlesi; saçtan, sakaldan ileri geçmez. O nasıl olur da, ay'ın odasındaki perdeyi yırtabilir?

• Hakikat güneşine, yâni velîye düşmanlığa kalkışanlar şöyle çıkıştılar: "Ey güneşler güneşi olan Cenâb-ı Hakk'a düşmanlık eden ahmak! Sen ne yaptığının farkında mısın?"³⁸⁴

• Ey ahmak! Sen öyle bir güneşe düşmansın ki, onun ışığının pırlıtısından, güneş de, yıldızlar da tir tir titrerler.

• Aslında sen onun değil, kendinin düşmanısın. Sen kendini odun hâline 3630
sokunca, Allah'ın öfke ateşi seni yakmaktan geri durmaz.

• Ne şaşılacak şeydir ki: Seni yakmakla, ondan bir şey eksilmez, yâhut da seni yaktığından ötürü üzülmez, gamlanmaz.

³⁸³ Burada hayvanlar, insanların sembolü olarak gösterilmiştir. Güneş velîyi temsil etmektedir, yarasa da velîlere düşman olan, zayıf akıllı insanları göstermektedir. Yarasa, nasıl güneşin ışınlarına dayanamazsa, ona düşman olursa, bazı yarasa huylu kişiler de âriflere, velîlere öylece düşmanlık ederler.

³⁸⁴ Bir kudsî hadîste: "Benim bir velîme, düşmanlık eden, çarpışmak üzere benim karşıma çıkmış olur." buyurulmuştur.

- Hakk'ın merhameti, acıması insanın acımasına benzemez. Çünkü, insanın huyundaki acımak da onun için ayrı bir derttir. İnsan acıdığı zaman üzülür, kederlenir, mahzûn olur.³⁸⁵
- Mahlûkun acıması, dertlerle, kederlerle karışıktır. Allah'ın acıması ise gamdan, kederden münezzehtir.³⁸⁶
- Babacığım! Allah'ın acımasını şöyle bil; o acıyış vehme sığmaz. Onun ancak eseri, belirtisi görülür.³⁸⁷

Bir şeyi örnekle, taklitle bilmek ile,
o şeyin hakikatini bilmenin farkı.

- 3635 • Allah'ın acımasının eserleri, belirtileri, meyveleri meydanda olduğu için onları herkes görür. Fakat onların hakikatlerini, ne olduklarını, ondan başka kim bilebilir?
- Kemâl, olgunluk vasıflarının belirtilerini, mâhiyetini, onların örneklerinden, belirtilerinden başka bir yol ile kimse bilemez.
- 3642 • Biri sana; "Allah'ın peygamberi, o can nûru olan Nûh(a.s.)'ı bilir misin?" dese,
- Sen de "Nasıl bilmem! O ay yüzlü nûr, o güneşten de meşhûrdur, ay'dan da.
 - Hz. Nûh'u, küçük çocuklar, kitaplarda, yâni mekteplerde okurlar. İmamlar, mihraplarda ondan bahsederler.
- 3645 • Adı *Kur'ân-ı Kerîm*'de apaçık geçer, geçmişteki hikâyesini de anlatır dururlar."
- Doğru söyle, sen Nûh'un hakikatini, mâhiyetini bilmiyorsun ama, onu vasıfları yönünden, sana anlatılanlardan ötürü tanıyor, biliyorsun değil mi?

³⁸⁵ İnsanda merhamet yâni acımak vardır. Acımak ise, gam ve keder verir. Meselâ bir fakirin aç ve çıplak hâline acınır ve o hâlden hüznün ve keder duyulur. Allah'ın rahmeti ise böyle değildir. Onda merhamet vardır. Fakat hüznün ve keder yoktur.

³⁸⁶ "Kazâ ve kader icâbı, insanların bir kısmı cennette safâ içindedir. Onlara bir şey yapılamaz. Bir kısmı da cehennemde yanmaktadır. Onlara da bir şey yapılamaz." Bu bir kudsî hadîs anlamıdır.

³⁸⁷ Yâni vehm mesâbesinde olan akıl-ı cüz'î, ilâhî rahmeti ancak eserinden anlar ve eserden müessire istidlâl yolu ile Cenâb-ı Hakk'ın Rahîm ve Rahman olduğunu anlar. Fakat bilginler ile âriflerin anlayışında fark vardır. Bilginler istidlâl yolu ile, ârifler ise zevk ve vicdan yolu ile idrâk ederler.

- Eğer desen ki; "Ey yiğit, ben Nûh'u ne bilirim! Onu, ancak onun gibi bir Hakk eri bilir?"
- Ben topal bir karıncayım. Fili ne bilirim! Bir sivrisinek İsrâfil'i nasıl bilebilir?"
- Bu sözün de doğrudur, yerindedir. Ey filan kişi, sen mâhiyetini ve hakikatini bilemezsin.
- Amca! "İşlerin iç yüzlerini bilmekte acze düşmek, câhil halkın hâli- 3650 dir." diye de kesin olarak bir şey söyleme.
- Çünkü işlerin iç yüzlerini bilmek, sırrın sırrına ermek olgun kişilerin gözlerinin önünde apaçıktır.
- Varlık âleminde, Hakk'ın sırrını bilmek, zâtını görmekten de daha öte bir şey var mı?
- O bile mahrem olanlardan gizli kalmazsa, artık bir şeyin iç yüzü, bir şeyin sıfatı nedir ki gizli kalsın?
- Akıl peygamberlerin ve velîlerin Allah'ın zât ve sıfatlarına mahrem olmalarını inkâr eder; "Bu çok derin bir bahistir, bunu kabul etme." der.
- Zamanın kutbu da der ki: "Ey zayıf akıllı kişi, bu hâl senin hâlinden 3655 üstün olduğu için, sen buna olmayacak şey diyorsun."
- Bugün gözünün önüne serilen şeyler, daha önce sana olmayacak şeyler görünmüştü.
- Allah kerem buyurdu da; seni, duygularının on zindanından (yâni beşi zâhirî, beşi bâtinî duygularından) kurtardı. Sen şimdi tepe ovasını, yâni akıl çölünü, kendine zulm hapishanesi yapma.

Nisbet ve ayrılık bakımından
bir şeyde hem nefy, hem isbat birleşebilir.

- Birşey hem nefy edilebilir, hem de isbât; olunabilir. Bir şeyin iki yönü 3658 birbirine aykırı olunca, onda nisbet de iki türlü olur.³⁸⁸
- "Attığın zaman sen atmadın."³⁸⁹ âyetinde de, iki nisbet var. Hem nefy var, hem isbât, ikisi bir arada.

³⁸⁸ Meselâ; bir kişi bildiği bir konunun âlimi, bilmediğinin de câhilidir. Şahıs bir olduğu hâlde nisbet bakımından o kişi hem âlimdir, hem de cahildir. Yâni nefiy ile isbât aynı kişide toplanmıştır.

³⁸⁹ Enfâl Sûresi'nin 17. âyetine işâret vardır.

- 3660 ● Habîbim, o taşları sen attın, çünkü o taşlar senin elinde idi. Senin elinle atıldı. Fakat sen atmadın, çünkü o atma gücünü sana Allah verdi.
- İnsanoğlunun gücü bir yere kadar varır, ondan öteye geçemez. Bir avuç taş ve toprak bir ordunun kırılıp bozulmasına nasıl sebep olur?
 - Avuç senin avucundur, ama atış bizdendir. İşte bu iki nisbetin nefyi de doğru, isbâtı da.
 - Peygamberlerin zıtları olan kâfirler de, peygamberleri –benzetmek gibi olmasın– kendi çocuklarını tanıdıkları, bildikleri gibi tanırlar, bilirlerdi.
 - Münkirler onları yüzlerce delil ile, yüzlerce belirti ile kendi oğullarını tanıdıkları gibi bilirlerdi, tanırlardı.
- 3665 ● Fakat kıskançlıkları, hasetleri yüzünden bildiklerini gizlerler de, "Bilmiyoruz ki!" diye bilmemezlikten gelirlirdi.
- Cenâb-ı Hakk da bir yerde müşrikler için; "Nebîleri bilir, tanırlar." diye buyurdu. Bir kudsî hadiste; "Onları benden başkası tanımaz, bilmez." diye buyuruldu.³⁹⁰
 - "Onlar benim kubbelerimin altında gizlidirler. Onları Allah'tan başka hiç kimse tanımaz, bilemez." dedi.
 - Nûh'u hem bilirsin, hem bilmezsün değil mi? İşte bu konuyu, bu âyette ve hadiste açığa vurulan mânâ ile kıyas et.³⁹¹

Dervişlerin hem yok, hem var oluşu meselesi.

- Birisi; "Dünyada derviş yoktur, eğer varsa, fakat tam mânâsıyla benlikten kurtulmamışsa, Hakk'ta fânî olmamışsa, o derviş, derviş değildir." dedi.³⁹²

³⁹⁰ Sûfîlere göre peygamberlerin hem nebîlik, yâni peygamberlik, hem de velîlik olmak üzere iki yönleri vardır. Velîlikleri beşeriyetten fânî ve Allah ile bâkî olmaları yönüdür. Onları peygamber olarak herkes bilir, tanıır, fakat velîlikleri bakımından tanınmazlar. O hâlde "Hem onu tanırlar, hem onları Allah'tan başka kimse tanımaz." ibâresinde nefyi ve isbât mevcuttur.

³⁹¹ Hz. Nûh'u tarihî yönden hepimiz tanırtız. Kavmini imana dâvet etmiş, çok uğraşmış; kabul eden çok az olmuş; bedduâ etmiş; tûfan olmuş; inanmayanlar, oğlu da dâhil mahv olup gitmişlerdir. Bu Nûh'un tarihî yönüdür. Bir de Allah'ın nazarında onun, Hakk'a yakınlığını tanımayız, bilemeyiz. Böylece tanımak ve tanımamak Nûh hakkında bizim anlayışımızla birleşiyor.

³⁹² Dervîşlikten gâye, şu mevhum varlığı yok etmek, kendi varlığını Hakk'ta fânî eylemektir. Her dervîş bu gâyeye ulaşamadığı için, dünyada gerçek dervîş yoktur. Yâhut pek azdır. O gâyeye ulaşamamış bir dervîş varsa o dervîş hakiki bir dervîş değildir.

- Çünkü gerçek dervîş; sûreti, görünüşü dolayısı ile vardır. Fakat onun 3670 sıfatları, Allah'ın sıfatlarında yok olmuştur.
- O, güneşe karşı yanmakta olan muma benzer, mumun alevi de var sayılır ama, güneşin önünde yok gibidir.
- Güneşin karşısında mumun alevi yok gibi görünmekle beraber, vardır. Çünkü ona bir parça pamuk tutacak olursan, alevi pamuğu yakar.
- Öyle ama, güneşin aydınlığı onun aydınlığını yok ettiği için, o sana aydınlık vermez. Güneşin karşısında onda artık alev yoktur. Çünkü güneş onun alevini yok etmiştir.
- İki yüz batman bala bir okka sirke döksen, balın içinde erir gider.
- O balı tattığın zaman, onda sirke tadı bulamazsın. Fakat tartarsan bir 3675 okka fazla gelir. Demek ki sirke, hem yok olmuştur, hem de vardır.³⁹³
- Bir arslanın önünde ceylan, korkusundan kendinden geçer, onun varlığı, arslanın varlığında yok olur, gider. Sanki onun varlığı, arslanın varlığında perde arkasına girer, görünmez olur.³⁹⁴
- Olgun olmayan kişilerin, Hakk'ın anlaşılması için ortaya attıkları bu benzetmeler, bu kıyaslar aşkın coşkunluğundandır. Edebi, terbiyeyi terk etmek değildir.
- Âşıkın nabzı, edebe ve terbiyeye uymaz. Aşkın heyecanı ile edepten dışarı atar, âşık kendini pâdişahın terazisinin gözüne kor.
- Dünyada âşıktan daha edepsiz kimse yoktur. Fakat aslında işin iç yüzüne bakarsanız, onun kadar da edepli kimse olamaz.³⁹⁵
- Ey soylu, asil rûhlu kişi, bu edepsizlikle edebliliği nisbet bakımından 3680 birbirine uygun bil.

³⁹³ Sirkenin ekşiliği bal içinde yok olduğu gibi, hakiki bir dervîşin de beşeriyet sıfatları ilâhî sıfatlarda yok olur. Fakat amel terazisi ile tartarsan, onun zâtı, yâni beşeriyeti durmaktadır. Bir dervîşin Hakk'ta fânî olması, sıfatlarının değişmesidir.

³⁹⁴ Getirilen misâller, fenâ fillah olan bir dervîş ile Cenâb-ı Hakk'ın tamamıyla temsili değildir. Ancak bu işin başında olanlara, dervîşlere anlatmak içindir. İnsanlar göremedikleri bir şeyi ancak misâl ile mümkün olduğu kadar anlayabilirler. Misâlde ise benzeyenle benzetilen tamamıyla aynı olamaz. Yâni benzeyen, benzetilene her yönden benzemez.

³⁹⁵ Rivâyet ederler ki: Bir gün Peygamber Efendimiz Hz. Ali ile beraber oturmuşlar, hurma yiyorlarmış. Şaka olsun diye Peygamber Efendimiz yediği hurmaların çekirdeklerini, Hz. Ali'nin önüne sürmüş; "Yâ Ali, ne kadar çok yemişsin? Çekirdeklere baksana hep senin önündedir." diye buyurmuş. Hz. Ali de yine şaka yolu ile; "Yâ Resûlallah!" demiş, "Siz hurmaları çekirdekleri ile beraber mi yediniz?" şakasını yapmış. Bu cevap âşıkla maşûk arasındaki cilveyi bilmeyenlere, âdab dışı gibi görünür. Hâlbuki latîf şakalaşmadır.

- İşin dış yüzüne bakarsanız, âşıkın davranışları edep dışı gibi görünür. Çünkü başında aşk dâvâsı vardır.
 - Fakat iç yüzüne bakarsanız, dâvâ nerededir? O pâdişahın önünde, dâvâ da, âşık da yok olmuş gitmiştir.
 - "Zeyd öldü." desen, bu cümlede Zeyd fâil(=özne)dir. Ama hakîkate fâil değildir. Çünkü ölünün elinden bir şey gelmez.
 - O dilbilgisi bakımından fâildir. Yoksa hakîkate mef'uldür. Çünkü onu ölüm öldürmüştür, yok etmiştir.
- 3685 ● Nerede fâil oluşu? O öyle kahrolur gider ki, bütün işler, iş görmeler ondan tamamıyla uzaklaşır.

Sadr-ı Cihân'ın töhmet altına alınan vekîlinin
can korkusundan Buhâra'dan kaçması.
Sadr-ı Cihân'a karşı duyduğu saygının ve sevginin
vekîli çeke-sürüye tekrar Buhâra'ya götürüşü.
"Can vermek âşıklar için kolay bir iştir."
(Aşkın kudretine dair bir hikâye)

- 3686 ● Buhâra'da Sadr-ı Cihân'ın kulu bir töhmete uğradı, bir şeyle suçlandı, mevkîinden düştü, gizlenmeğe mecbur oldu.
- On yıl müddetle Horasan'da, Kûhistan'da (Deşt'de) başı boş bir hâlde gezdi, dolaştı.
 - On yıl geçti; bu kadar ayrılık günleri yüzünden gücü kalmadı, özlem, iştihak arttıkça arttı.
 - Kendi kendine dedi ki: "Efendimin hasretine artık tahammülüm kalmadı. Sabır âşıkın ayrılık ateşini nasıl söndürebilir?"
- 3795 ● Sadr-ı Cihân'ın ayrılığı, o âşıkın canına öyle tesir etmişti ki, gönlü param parça olmuştu.
- Kendi kendine dedi ki: "Kalkayım da onun bulunduğu Buhâra'ya döneyim. Kâfir bile olmuşsam, yine imana geleyim.
 - Tekrar oraya gideyim de, o iyi düşünceli olan Sadr-ı Cihân'ın önünde yerlere kapanayım.
 - Ona diyeyim ki; 'Canımı senin önüne attım. İstersen beni bağışla, beni dirilt, istersen koyun gibi başımı kestir.

- Ey ay yüzlü sultan, senin önünde kesilip ölmek, başka yerde dirilerek pâdişah olmaktan daha iyidir.
- Ben bin kerre, belki de daha fazla denedim. Sensiz yaşamak pek acı, 3800 dayanılır gibi değil!
- Ey benim dileğim, isteğim, sevgili! Sûr üfürür gibi nâmelere başla da, beni dirilt. Yeniden hayat bulayım. Ey benim deve gibi olan bedenim! Çök artık, benim için neşe tamamlandı.
- Ey yeryüzü, döktüğüm aşk gözyaşlarını yut, bitir gayrı. Ey can! O tatlı suyu iç, bulanıklığı geçti, duruldu.
- Ey benim bayramım, yine döndün, bize geldin, merhaba! Ey seher rüzgârı! Ne de güzel estin, bize dostun kokusunu getirdin."
- "Ey dostlar!" dedi, "Ben gidiyorum. Elvedâ. Ben o emîre, emrine uyulan Sadr-ı Cihân'a gidiyorum.
- Her an onun aşkı ile, onun ayrılığı ile yanıyorum, yakılıyorum. Ne ol- 3805 caksa olsun, ben oraya gidiyorum.
- O bana karşı kalbini mermer gibi katı, merhametsiz kılsa da, benim canım yine de Buhâra gitmek istiyor.
- Buhâra sevgilinin yurdu, pâdişahımın şehridir; benim vatanım orasıdır. Âşıklarca; (حب الوطن من الإيمان) 'Vatanı sevmek imandandır.' hadisinin anlamı budur."
- Onun iyiliğini isteyen ve ona öğüt veren birisi; "Ey hiç bir şeyden ha- 3812 beri olmayan!" dedi. "Aklın, fikrin varsa, bu işin sonunu düşün.
- Aklını başına al da, bu işin önüne ve sonuna bak, pervane gibi kendini ateşe atma, yakıp yandırma.
- Buhâra'ya nasıl gidersin? Sen deli misin? Zincire vurulmaya, zindana atılmaya mı heveslisin?
- Sadr-ı Cihân, sana olan öfkesinden, kininden ötürü demir çığnemedi, 3815 dişlerini gıcırdatıp durmadadır. O seni yirmi gözle aramaktadır.
- O seni kesmek için bıçak bilemektedir. O sanki kıtlıktan kalmış bir köpek, sen ise unla dolu bir torbasın,
- Allah sana bir fırsat verdi de kurtuldun. Nasıl olur da tekrar zindana kendi ayağınla gidiyorsun? Sana ne oldu?
- Eğer sana on çeşit memur gelse de çağırsa, onlardan gizlenmen gerek, akıl bunu emrediyor.

- Hâlbuki hiç bir kimse de seni zorlamıyor; neden böyle önden ve arkadan yolun bağlandı?"
- 3830 ● Âşık dedi ki: "Ey nasihatçi! Daha ne kadar söyleyeceksin? Sus, yetişir, öğüdün az ver; çünkü aşk bağı pek kuvvetlidir, kırlamaz.
 - Benim aşk bağı, senin öğüdünle büsbütün pekişti, kuvvetlendi. Sen, değil, senin hocan bile aşkı tanımamış, aşkın ne olduğunu bilmemiştir.
 - Aşkın derdi artırdığına dair, İmam Ebû Hanîfe ve İmam Şâfiî ders vermemişlerdir.
 - Beni ölümle korkutma, ben zâten ağlayıp inlemedeyim. Ben zâten, kendi kanıma susamış biriyim."
- 3860 ● O kanlı göz yaşları döken âşık; yüreği çarpa çarpa, yana yakıla hızla Buhâra'ya doğru yöneldi.
 - Çölün kumları, ona ipek halı gibi geliyordu. Ceyhun Nehri'nin suları onun gözünde, küçük birikinti suya dönüşmüştü.
 - Çöl ona gül bahçesi olmuştu. Gül gibi gülerek, düşe kalka gidiyordu.
- 3866 ● Buhâra'nın kenar mahallelerini, evlerini ve ağaçlarının karaltısını görünce, gönlündeki gam ve keder karaltısında bir aydınlık belirdi.
 - Uzun müddet yere serildi, kendinden geçti. Onun akli aşkın sır bahçelerine doğru aşır gitti.
 - Orada bulunanlar, onun başına ve yüzüne gül suyu serptiler, hâlbuki onun aşkın gül suyundan, onların haberleri yoktu.
 - O bir gizli gül bahçesi görmüştü. Aşkın yağması onu bağlamış, varlığını almış gitmişti de, o yüzden kendinden geçmişti.
- 3872 ● O âşık, Buhâra'ya neşeli bir hâlde, o sevgilinin iline, eman yurduna gelmişti.
 - Buhâra'da onu her gören; "Burada durma, kimseye görünmeden buradan hemen kaç, oturma, dinlenme."
- 3875 ● Pâdişah öfkeli. On yıllık kin ve intikamını almak için seni arayıp durmada.
 - Allah için olsun, Allah için kendi kanına kendin girme. Sevgine ve sevgi dolu güzel sözlerine güvenme.
 - Sen Sadr-ı Cihân'ın vekili idin, yücelmiştin, güvenini kazanmıştın, usta bir mühendis idin.
 - Hâinlik ettin, cezâdan kaçıp kurtuldun, nasıl oldu da tekrar geri geldin?

- O vakit yüzlerce hîle ile belâdan kaçmış idin. Şimdi buraya seni ahmaklığın mı getirdi?
- Sen arslan arayan uğursuz bir tavşansın. Nerede zekân, nerede aklın, nerede anlayışın?
- Kazânın, kaderin bu çeşit yüzlerce ahkâmı vardır. 'Kazâ gelince, âlem daralır.' derler.
- Sağda, solda yüzlerce kurtuluş yolu varken, kazâ yüzünden hepsi de kapanır, çünkü kazâ ve kader ejderha gibidir."
- Âşık dedi ki: "Ben susuzluk hastalığına tutulmuş bir hastayım, su beni çektir, getirdi. Suyun beni öldüreceğini bildiğim hâlde, işte yine geldim.
- Bu hastalığa tutulan, sudan kaçabilir mi? Yüzlerce defa ölse, yıkılsa, 3885 yeni bu böyledir. O hasta ölümü göze alarak, suya doğru koşar.
- Ellerim, karnım şişse bile, suya olan aşkım, bir türlü azalmıyor.
- Karnımın şişliğini görenlere, 'Bu nedir, bu hâl nedir?' diye soranlara, 'Ne olurdu' diyorum. 'Bütün bir deniz kanıma aksaydı, aksaydı da, daha çok şişeydim.'
- Bir tuluma benzeyen karnım, su dalgalarından patlasa da ölsem. Bu ölümüm benim için yine de güzel, tatlı bir ölümdür.
- Elem def gibi, karnım da davul gibi şiş olduğu hâlde, ben gül gibi ne- 3890 şe ile su aşkının davulunu çalıp duruyorum.
- O Cebrâil'e benzeyen sevgili, kanımı dökmüş olsa da, ben yer gibi yudum yudum kanımı içerim.
- Yeryüzü gibi, ana rahmindeki çocuk gibi kan içmekteyim. Âşık olalıdan beri bu hâlde bulunuyorum.
- Geceleri ateşteki tencere gibi kaynarım, coşarım. Gündüzleri de gecelere kadar kum gibi kan içerim.
- Hîleye baş vurarak, onun öfkesinden kaçtığım için şimdi pişmanım.
- Ona söyleyin. Kızgınlıkla, benim sarhoş canıma ne yapmak istiyorsa 3895 yapsın. O kurban bayramıdır, âşık da sığır gibi, koyun gibi kurbanlıktır.
- Sığır yatsa da, bir şey yese de, kurban bayramında kesilmek için beslenir.
- Ey kerîm dostlarım, rûhların haşrini, dirilmesini istiyorsanız, bu sığırı, 3900 yâni nefsi kurban ediniz.³⁹⁶

³⁹⁶ Hz. Cüneyd buyurmuştur ki: "Nefislerinizi kurban ediniz. Biliniz ki nefis, Allah ile

● Benim maddî varlığım da, şu görünen şeklini alıncaya kadar çeşitli merhalelerden geçti. Ben de cansız varlıktan öldüm, boy atıp gelişen nebât oldum. Nebât iken öldüm, hayvan şekli ile baş gösterdim.³⁹⁷

● Hayvanlıktan da öldüm, insan oldum. Artık ölüp azalmaktan, noksan düşmekten ne diye korkayım?³⁹⁸

● Bir daha hamle edeyim de, insan iken öleyim, böylece de melekler âlemine dâhil olayım.

● Melek olduktan sonra da, benim için meleklik âleminden de geçmek, kurtulmak, ötelere gitmek gerekiyor. Çünkü Allah'tan başka herşey yok olup gitmektedir.³⁹⁹

3905 ● Bir kere de meleklikten öleyim, kurban olayım da vehim ve hayâle gelmeyen bir şey olayım.

● Şu maddî varlıktan kurtulur, yok olur, (فنا في الله) 'Allah'ta yok olmak' mertebesine ererim ki, yokluk erganûnu gibi (وَإِنَّا إِلَهُ رَاجِعُونَ) 'Gerçekten de biz dönüp ona varanlarız.' derim.⁴⁰⁰

aranızda büyük, kalın bir perdedir. Hayat ancak nefsin ölümündedir." Şiblî hazretleri de buyurmuşlardır ki: "Nefis ölmeden rûh dirilmez. Âşıklar rûhun yaşamasını, nefsin ölümünde buldular."

³⁹⁷ Bu beyitlerde Hz. Mevlâna maddî varlığımızın, bedenimizin; cansız sandığımız varlıklar, bitkiler ve hayvanlar âlemlerinde seyrini hikâye ediyor.

³⁹⁸ İnsanın yaratılış mayası topraktır. Yâni cansız sandığımız âlemdir. Oradan, yâni topraktan bitkiler yetişir, onu hayvan yer. İnsan hem bitkilerle, hem hayvan etleri ve ürünleri ile beslenir. Yâni insan yediği gıdalarla cansızlar ve bitkiler ve hayvanlar âleminde bulunduktan sonra insanlık âlemine gelir. Önce bulunduğu âlemlerden çekilmekle bir şey kaybetmiş olmaz. Belki yükselir, terakkî eder. Bu yüzdendir ki ölüm de, dünya âleminden âhiret âlemine geçmek ve böylece yeni bir terakkîye yükselmeye imkân bulmaktır. Şu hâlde ölümden korkmak yerine ölüme sevinmemiz gerektir. Hallac-ı Mansûr da;

أَنَّ فِي قَتْلِي حَيَاتِي

"Muhakkak ki benim ölümümde hayat vardır." dedi.

³⁹⁹ "İnsan iken öleyim de melek olayım." sözünü yanlış yorumlamayalım. İnsanda bulunan hayvanlık huylarından, hasetten, kinden, şehvetten kurtularak melek gibi lekesiz tertemiz olalım. Melekleşelim, kötü huylarımızdan arınıp zâten bizde bulunan meleklik sıfatına sahip çıkınca, tertemiz olarak aslımıza dönmek, onu bulmak, onda yok olmak gerekir.

⁴⁰⁰ Bizim inancımızdaki yok olma, nihilistlerin inandıkları gibi birçok merhalelerden geçtikten sonra Nirvana'ya kavuşma, tamamıyla yok olma değildir. Müslüman inancındaki yokluk, rûhun benlikten, maddî varlıktan kurtulması, dünyevî kirliliklerden arınması, böylece fenâ fillah mertebesine erişmesidir.

● Herkesin bildiği ve ne olduğu hakkındaki fikirlerin birleştiği 'ölüm' karanlıkta gizlenmiş âb-ı hayattır.

● Nilüfer çiçeği gibi git, bu hayâl ırmağında yetiş, susuzluk hastalığına tutulmuş kişi gibi harîs ol, iştiha ile suyu, yâni ölümü ara.

● Su, susuzluk hastasının ölümü olduğu hâlde o, su arar ve sabredemez, içer. Doğruyu, hakikati bilen ancak Allah'tır.

● Ey ayıp ve ar hırkasına bürünmüş, dönmüş âşık; sen, can korkusu ile 3910 cânândan, sevgiliden kaçırıyorsun.

● Ey korkaklığından kadınların bile utandırdığı kişi! Gerçek sevgilinin kılıcına doğru yüzbinlerce rûh, el çırparak koşmaktadır.

● Sonsuz olan hayat nehrini görünce, kâsedeki suyu, yâni şu fânî ömrünü, nehre kat, su hiç nehirden kaçarmı?

● Kâsedeki su, nehir suyuna karışınca, orada kendi varlığından kurtulur da, nehir suyu olur.

● Böyle olunca, o kâsedeki suyun vasfı, sıfatı yok olur da, zâtı kalır, artık bundan sonra o ne eksilir, ne kirlenir, ne de kokar.

● Ben de ondan kaçtığım için pişmanım. Özrümü bildirmek için ken- 3915 dimi onun güzellik fidanına astım."

Canından vazgeçen âşkın sevgilisine kavuşması.

● Bir top gibi başının, yüzünün üzerinde yerlere kapanıp secdeler ederek, yaşlı gözlerle Sadr-ı Cihân'ın bulunduğu yere gitti.

● Herkes, "Sadr-ı Cihân bunu yakacak mı? Yoksa asacak mı?" diye başları yukarıda bekliyordu.

● İşte o vakit, zaman bahtsız kişiye ne gösterirse, bu hor, hakir ahmağa da onu gösterdi.

● Bu, budala pervâne gibi narı, nûru gördü de ahmakçasına ona atılıp canından oldu.

● Fakat aşk mumu, diğer mumlar gibi değildir. Aydınlık içinde aydınlık, 3920 aydınlık içinde aydınlıktır.

- Ateşli mumların aksine aşk mumu, ateş görünür ama, baştan başa nûr-
dur, hoşluktan, güzellikten ibârettir.
- 4377 • O Buhâralı âşık da, kendini pervâne gibi buluşma mumunun ateşine
atmıştı. Çektiği sıkıntılar, ızdıraplar, aşkından ötürü ona kolay gelmekte
idi.
- Onun yakıcı âhı göklere yükseliyordu. Sadr-ı Cihân'ın gönlüne de bir
merhamet, bir acıma duygusu gelmişti.
- Sadr-ı Cihân bir seher vakti kendi kendine dedi ki: "Ey tek, ey ahad o-
lan Allah! O bizim aşkımıza düşen, yanan, yakılan âşıkın hâli acaba nice-
dir, nasıldır?"
- 4380 • O bir günah işledi, biz de onu gördük. Fakat o bizim merhametimizi
iyice bilmiyordu, anlamıyordu.⁴⁰¹
- Suçlunun gönlü bizden korkar. Fakat o korku içinde yüzlerce ümit
de vardır.
- Ben korkmayan, utanmayan bir edepsizi korkuturum. Fakat korkan
bir kişiyi ne diye korkutayım?
- Soğuk tencere için ateş lâzımdır. Kaynayan, coşan ve taşan tencereye
ateş gerekmez.
- Emîn ve korkusuz olanları bilgi ile, yâni onların bildiği kabahatleri ile
korkuturum, korkanları ise merhametim ile korkudan halâs ederim.
- 4385 • Ben yamacıyım, yamanması gereken yeri yamarım. Yâni ben her şeyi
yerine göre uygun yaparım. Herkese nabzına göre şerbet veririm."
- 4616 • Sadr-ı Cihân'ın yüzünü görünce, öyle bir hâle geldi ki, sanki can kuşu,
bedeninden uçtu gitti.
- Bedeni kuru bir dal gibi, tepeden tırnağa kadar buz kesildi.
- Buhurlarla tütsülediler, yüzüne gül suyu serptiler, fakat ne kıvıldadı,
ne de konuşabildi.
- Sadr-ı Cihân onun safran gibi sararmış gibi yüzünü görünce, onun ya-
nına gitti.

⁴⁰¹ Bir hadîs-i şerifte buyurulmuştur ki: "Gecenin yarısı, yâhut üçte ikisi geçince, Cenâb-ı Hakk buyurur ki: 'Bir istekli var mı ki istediğini vereyim? Bir istiğfâr eden var mı ki günahını af edeyim? Bir duâ eden var mı ki, duâsını kabul edeyim?'" Bu hadîs, ilâhî merhametin sonsuzluğunu bildirmektedir. Sadr-ı Cihân da o merhametin mazharı olduğu için suçlu âşıkını af etmiş, hattâ onun ne hâlde, ne âlemde bulunduğunu merak etmiş.

- Dedi ki; "Âşık gönül ateşi ile sevgiliyi arar. Fakat sevgili gelince, âşık 4620
kendinden geçer."⁴⁰²
- Sadr-ı Cihân lûtf edip, kerem buyurup, o âşıkı yavaş yavaş kendinden 4664
geçiş âleminden çekiyor, onu konuşturmaya uğraşıyordu.
- Pâdişah onun kulağına seslendi, dedi ki: "Ey fakir! Eteğini aç, sana
saçmak için altın getirdim.
- Senin rûhun benden ayrı düştüğü için ızdırap içinde çırpınıyordu. İm-
dâdına koştum, geldim; nasıl oldu da ürküp kaçtı? Yâni bayıldı.
- Ey ayrılığımдан ötürü çok mihnet ve meşakkat çekmiş olan âşık! Ken-
dine gel, geri dön."
- Sadr-ı Cihân, o nefesi kesilmiş olan âşıkın elini tuttu da dedi ki: "Bu 4677
nefes kesilmişse, ben ona nefes bağışlarım da dirilir, kendine gelir.
- Mâdemki bu ölü beden benimle diriliyor; hayat buluyor; bana yüz
tuttuğu, bana yöneldiği için, o benim rûhumdur.
- Ben de onu bu can ile yüceltirim, ona bir can bağışlayayım da ihsân-
nımı görsün.
- Mahrem olmayan rûh, yâni hayvânî rûh dostun yüzünü göremez. 4680
Dostun yüzünü ancak o yandan, onun mahallesinden gelen asil rûh gö-
rebilir.
- Hoş olan, latîf olan içi derisinden ayrılışın diye, bu dosta kasap gibi
üfledim.
- Ona, ey belâlar yüzünden bedenini terk edip giden can; buluşmamızın
kapısını açtık; haydi gel.
- Ey varlığımız yokluğuna, sarhoşluğuna sebep olan, ey varlığı varlığı-
mızdan ibâret bulunan âşık!⁴⁰³
- Şimdi ben sana dilsiz, dudaksız yeniden yeniye eski sırları söylüyo-
rum; dinle.
- Çünkü bu bedene ait olan dudaklar, bu mânevî nefesten ürkerler, ka- 4685
çarlar. Onun sırrı gizli ve mânevî bir ırmak kıyısında, yâni insânî rûhda
kendini gösterir.

⁴⁰² Bâyezid-i Bestâmî'ye sormuşlar; âşıkın varlığı, bakıyyesi dururken, gerçek sevgi-
liye ulaşmasına imkân var mıdır? Hz. Bâyezid; "Hükümdârlar bir köye, bir şehre gi-
rince, orasını ifsâd ve ahâlinin ileri gelenlerini tezliil ederler (=alçatırlar),
horlarlar." âyeti ile cevap vermiş. İlâhî tecellî, âşıkların gönül köyüne düşünce,
orasını yakar, yıkar demek istemiştir.

⁴⁰³ Allah'ın yarattığı bütün varlıkların varlıkları, kendiliğinden değil, Allah'ın varlığı-
nın feyzi iledir. Mevlâna bunu anlatmak istiyor.

- Sen şimdi can kulağını aç da 'Allah dilediğini yapar.' sırrını duymaya hazırlan."
- Buluşma, kavuşma çağrısını duyunca, ölü gibi olan âşık yavaş yavaş kırmıldamaya başladı.
- Bir âşık, topraktan da aşağı değildir. Toprak bile, sabâ rüzgârının işvesi ile, yâni tohum saçması ile yokluktan baş kaldırır, yeşil çimenlerle örtülür."

4693 ● Âşık sıçradı, neşeli, neşeli çırpındı, iki üç defa dönerek secdeye kapandı.

- Âşık Sadr-ı Cihân'a dedi ki: "Ey etrafında rûhun tavaf ettiği Hakk'ın zümrüd-i ankası! Şükürler olsun ki Kaf dağından geri geldin.⁴⁰⁴

4695 ● Ey aşk kıyâmetinin İsrâfili, ey aşkın aşkı, ey aşkın dileği!

- Bana ilk şeref armağanı olarak, kulağını ağzıma dayamanı isterim.
- Gönlüm tertemizdir, bu yüzden hâlimi bilirsin. Fakat ey kullar yetiştiren, ey kullarına lûtuflarda, ihsânlarda bulunan sevgili, yine de sözlerimi duy!
- Ey tek, eşsiz Sadr-ı Cihân! Yüzbinlerce defa size hâlimi duyurmak istedim. Bu istek yüzünden aklım uçtu gitti.
- Nice zamandır, sözlerimi duymanı, derdimi dinlemeni, o cana canlar katan gülüşlerini...

4700 ● Benim eksik, artık sözlerimi işitmeni, benim kötülükler düşünen canımın işvesini düşünüp durdum, özleyip yattım.

4703 ● Önce şunu duy ki; hizmetinden ayrıldığım andan itibaren, benim için ne evvel kaldı, ne de âhir. Ön de gözümünden düştü, son da.

- İkinci olarak şunu işit ey sevgili Sadr-ı Cihân; çok aradımsa da sana benzer bir ikinci bulamadım, çünkü sen eşsizsin.

4705 ● Üçüncü olarak şunu bil ki, senden ayrılıp uzaklaşınca, inancım sarsıldı da hıristiyanlar gibi; 'Allah için biridir.' demiş gibi oldum. Yâni tek Allah'a inancı kaybettim de; 'Allah, Sadr-ı Cihân ve ben' diye hıristiyanlar gibi yanlış bir üçlemeye kapıldım.

- Dördüncüsü: Bizim varlık tarlası ayrılık ateşi ile yanalıdan beri, dört unsurdan, beş duygudan kurtuldum. Ve Sadr-ı Cihân'dan başka bir şey bilemez oldum.

⁴⁰⁴ Bu ve bundan sonra gelecek beyitler, âşık tarafından Sadr-ı Cihân'a hitâben söylenmiş ise de, hakikatte muhâtap, ezeli ve ebedî sevgili olan Allah'tır.

- Her nerede, yeryüzünde toprak üstünde kan görürsen, hiç şüphe etme ki o kanlar bizim gözümüzden akmıştır.

● Benim sözlerim ve feryâdım sanki gökgürültüsüdür. Bu sesler ve iniltiler yeryüzüne bulutlardan yağmur yağdırmasını, yâni göz yaşımın dökülmesini istiyor.

- Ben söylemekle ağlamak arasında çırpınmadayım. Ya ağlayayım, ya söyleyeyim. Nasıl edeyim, ne yapayım bilmem ki...

● Eğer söyleyecek olsam, ağlayamam. Fakat söylemezsem nasıl şükre- 4710 debilirim? Seni nasıl övebilirim?

- Pâdişahım! Gözden gönül kanı akmada, bak ki gözlerimden neler akıyor?"

● O zayıf âşık bunları söyledi ve ağlamaya başladı. Öyle ki onun ağlayışına, aşağılık kişiler de, yüce kişiler de göz yaşı döktüler.

● Gönlünden öyle bir hay huy coştı ki, bütün Buhâra halkı onun etrafına toplandı.

● O şaşırılmış bir hâlde söylemekte, şaşırılmış bir hâlde ağlamakta, şaşırılmış bir hâlde gülmekte idi. Erkek, kadın, büyük, küçük herkes de bu hâle şaşırılmış kalmıştı.

● Şehir halkı da onun gibi ağlamaya başlamış, kıyâmet günü gibi erkek, 4715 kadın birbirine karışmıştı.

● Yeryüzü, gökyüzüne; "Eğer kıyâmeti görmedinse işte gör." diyordu.

● Akıl da şaşırılmış kalmış da; "Bu nasıl aşk? Bu ne hâl? Acaba onun ayrılığına mı daha fazla şaşmalı, buluşup kavuşmasına mı?" diyordu.⁴⁰⁵

⁴⁰⁵ Mesnevî'nin uzun hikâyelerinden biri olan bu hikâye, III. cilt Mesnevî'nin 210. sayfasından 270. sayfasına kadar uzamakta ve burada toplu olarak okuduğunuz bu hikâye, orada 60 sayfada dağınık bir şekilde bulunmaktadır. (Nicholson Baskısı.) Mesnevî'nin diğer hikâyelerinde olduğu gibi, bu hikâyenin de tasavvuf yönünden büyük önemi vardır, şöyleki: Buhâra hükümdarı Sadr-ı Cihân; Cenâb-ı Hakk'ı, vekîli de Hakk'ın suçlu kulumu göstermektedir. Kul bir suç işlemiştir. Efendisini sevmektedir. Fakat onun merhametinin sonsuzluğundan haberi yoktur.

"Ne kadar mücrim isem kesmem ümit
Kereminden, ki odur bahr-i muhit."

(Allah'ım ne kadar suçlu olursam olayım, senin kereminden ümidimi kesmem.) diye şâir gibi düşünmemiştir. Korkmuş kaçmıştır. On sene çeşitli yerlerde dolaşmış, çok ızdırıp çekmiş, çile doldurmuş, çok sıkıntılara katlanmıştır. Fakat Hakk'a karşı duyduğu sevgiyi kaybetmemiş, sonunda o sevginin etkisi ile yola düşmüş. Hakk'a olan sevgisi onu tekrar çeke çeke huzûr-ı ilâhiye götürmüştür. Kul Allah'ını sevdiği gibi, Allah da suçlu kulumu sevmektedir. Bu hikâye ilâhî aşkın kudretini göstermesi bakımından dikkatle okunmağa değer.

Ayrılık; âh ayrılık.

3690 ● Bu topraklar, sudan ayrılınca çoraklaşır. Irmaklardan, derelerden ayrı kalan, uzak düşen sular da sararır, kokar, bulanır, kapkara olur.

● Hayat veren, cana can katan rüzgâr, dostlardan ayrılıp kapalı bir yerde kalırsa kokar veya kesilir; ateş, ocağından ayrılırsa söner, kül hâline gelir, savrulur, gider.

● Cennet gibi yemyeşil olan bağlar, bahçeler sulardan ayrı düşünce, sararır, solar, yaprakları kurur, dökülür, bir hastalık yurdu olur.

● Her şeyi anlayan, idrâk eden akıl bile dostların ayrılığı ile yayı kırılmış okçu gibi şaşırır, kalır.

● Cehennem bile ayrılık yüzünden gençlik çağına hasret çeken ihtiyarın titrediği gibi titrer, yandıği gibi yanar, kavrulur.

3695 ● Kıvılcım gibi çakıp yakan, yakıp yandıran ayrılığı kıyâmete kadar anlat-sam, onun dehşet ve şiddetinin ancak yüzbinde birini anlatabilirim.⁴⁰⁶

● Öyleyse onun yakıcılığını anlatmaya kalkışma. "Yâ Rabbi, beni ayrılıktan sen kurtar, sen kurtar!" diye duâ et. Bu kadar yetiştir.

● Dünyada ne ile neşeleniyor, seviniyorsan, o neşelendiğin zaman ondan ayrılığı bir düşün bakalım.

● Senin sevindiğin şeylere, senden evvel gelen birçok kişiler sevindiler, sonunda o şey ellerinden çıktı, rüzgâr gibi geçip gitti.

● O şey senin elinden de çıkar, ona gönül verme; o senden kaçmadan önce sen ondan kaç...

⁴⁰⁶ Ayrılık acısını Hz. Mevlâna kadar kim duymuştur? *Mesnevî*'ye ayrılıklardan şikâyetlerle başlamadı mı? İşte bir başka *Mesnevî* beytini hatırlayalım: *Mesnevî*'nin V. cildinin 4113 numaralı şu beytine bakalım:

رحم کن بروی که روی تو بدید
فُرفت تلخ تو چون خواهد کشید

"Senin yüzünü gören kişiye acı, seni gören nasıl olur da, senin çok acı olan ayrılığına katlanabilir?" Bir *Divân-ı Kebîr* beytinde de şöyle buyurur:

نیست در عالم ز هجران تلخ تر
هر چه خواهی کن ولیکن آن مکن

"Dünyada ayrılıktan daha acı bir şey yoktur. Bana ne yaparsan yap, râzıyım, şikâyet etmem, fakat beni ayrılığa düşürme." *Divân-ı Kebîr*, 2020.

Hız. Meryem yıkanmak için çıplak bulunduğu bir sırada Rûhu'l-Kudüs'ün insan şeklinde görünmesi ve Meryem'in ondan korkarak Allah'a sığınması⁴⁰⁷

● Hz. Meryem, cana canlar katan, pek güzel birisini gördü. Çıplaktı, ya- 3701 payalındı. Gördüğü de pek güzeldi. Gönüller kapan birisi idi.

● Rûhu'l-emîn Cebrâil, Meryem'in karşısında yerden biter gibi belirmişti. Ay gibi, güneş gibi doğuvermişti.

● Doğudan güneş doğarken, yerden nikâbsız, örtüsüz bir güzel belirmişti.

● Meryem çıplak bulunduğu için, kötülükten korktu. Bütün vücudu titremeye başladı.

● Gördüğü kişi öyle bir güzeldi ki, eğer Yûsuf (a.s.) onu görmüş olsaydı, kendisini görüp de, şaşkınlıkla ellerini kesen kadınlar gibi, o da hayranlıktan elini keserdi.⁴⁰⁸

● Cebrâil (a.s.) gül gibi yerden bitmiş, karşısına dikilmişti. Gönülden baş gösteren hayâl gibi belirmişti.

● Hz. Meryem kendinden geçti, kendinde olmadığı hâlde "Allah'a sığınayım" dedi.

● O tertemiz kadının âdeti idi; bir şeyden âciz kalınca, ürkünce, korkunca hep Allah'a sığınır.

● Dünyanın gelip geçici bir âlem olduğunu görmüş, ihtiyata uyarak Allah'a sığınmayı âdet edinmişti.

⁴⁰⁷ Rûhu'l-Emîn, Rûhu'l-Kudüs; Cebrâil(a.s.)'in lakapları. Bu hâdise Meryem Süresi'nin 16-33. âyetlerinde var.

⁴⁰⁸ Hz. Mevlâna bu beyit ile *Kur'ân*'da Sûre-i Yûsuf'da anlatılan bir hâdiseye işaret buyuruyor. Kölesini sevdiği için Mısır kadınları Züleyha'yı kinamışlardı. Züleyha da onları saraya dâvet etti. Önlerine yemiş tabakları ve bıçaklar koydurdu. Sonra; "Buyurun, yemişleri soyun, yeyin" diye ricâda bulundu. Onlar ikrâm edilen yemişleri soymakla meşgul iken, Hz. Yûsuf'u çağırdı. Yûsuf (a.s.) yanlarına gelince, şaşırdılar. Yûsuf'un güzelliği karşısında kendilerinden geçtiler. Âdetâ sarhoşa döndüler. Bu hayranlık, bu şaşkınlık içinde iken, yemiş soyuyoruz diye ellerini, parmaklarını kestiler de, farkına varmadılar. "Hâşâ, bu insan değil, gökten inmiş bir melek." dediler.

Mevlevî şâirlerinden *Mesnevî-i Şerif*'in hepsini manzûm olarak Türkçe'ye tercüme eden Nahîfî merhûmun şöyle bir beyti vardır:

"Göz gördü, gönül sevdi seni ey yüzü mâh'ım
Kurbanın olam var mı benim bunda günahım."

- 3710 ● Böylece o, Allah'a sığınmanın, ölünceye kadar kendisine bir kale olmasını sağlamıştı.
- Allah'a sığınmaktan daha iyi bir kale görmemişti. O kaleyi kendisine yurt edinmişti.
- 3768 ● Allah'ın lûtufta ve kerem örneği olan Cebrâil (a.s.), Meryem'e dedi ki: "Ben Hakk'ın emîniyim, benden korkma.
- Allah'ın yücelttiği kimselerden baş çevirme, Allah'ın hoş mahremlerinden çekinme."
- 3770 ● Cebrâil hem bu sözleri söylüyor, hem de söylerken dudaklarından çıkan tertemiz nûrlar göklere yükseliyordu.
- "Sen benim varlığımdan korkuyor, yokluğa, görünmez âleme kaçıyor-sun; senin kaçmak istediğin o yokluk âleminde, ben mânevî bir pâdişahım, bayrak sahibiyim.
 - Zâten hakîkate benim aslım, yokluk âleminde. Senin önünde duran benim şeklim, sûretim, gölge varlığımdır; benim zâtım değildir.
 - Ey Meryem, şu anlaşılması zor olan şeklime bir bak! Ben hem hilâl, gibiyim, hem de gönülde bir hayâlîm, yâni göz ile görülmede hilâle benzerim, kalplerde ise hayâlî andırım.
 - Senin gönlüne yerleşmiş bir hayâl gibiyim. Nereye gitsen, nereye kaçsan, ben seninle beraberim.
- 3775 ● Ancak gelip geçici ve aslı olmayan bir hayâl değilim.
- Ben Allah'ın nûru ile doğmuş gerçek sabahım, benim gündüzümün etrafında hiçbir kimse dolaşamaz.
 - Ey İmran'ın kızı! Aklını başına al da 'Lâ havle' diyerek Allah'a sığınma; çünkü ben havl ve kuvvet sahibi olan Allah'ın emri ile buraya geldim.
 - Hakîkate benim asıl gıdam 'Lâ havle' dir. Hem de onun lafzı, sözü söylenmeden önce, nûru benim gıdam olmuştu.
 - Sen benden Allah'a sığınyorsun. Ben ise ezelde, o sığındığın Hakk'ın yarattığı bir varlığım.
- 3780 ● Ben senin o sığındığın yerim ki, seni bir kaç kerre kurtardım. Sen 'Eû-zübillah' diyorsun, hakîkate o 'Eûzü' benim.
- Tanımsızlıktan beter bir âfet yoktur. Sen dostunun yanında olduğun hâlde, ona muhabbet etmesini, sevmesini biliyorsun.

- Sen dostu yabancı sanıyorsun; sevince, neşeye de gam adını takıyorsun."

Bakışlar ve anlayışlar.

- Bazı bakışlar vardır; ok gibi ciğerlere saplanır, akılları yakar, yandırır. 3712
- Pâdişah da o bakışlara köle olur, askerleri de. Pâdişahlar pâdişahı akıl bile, o bakışlara dalar da, akılı başından gider.
- Yüzbinlerce pâdişah, o bakışın kulu kölesi olmuştu. Yüzbinlerce dolunay, o bakışlar eritmiş, hilâl hâline getirmişti.
- Zühre yıldızının bile, güzellik husûsunda o bakışlara söz söylemeye 3715 gücü yoktu. Akl-ı küll Cebrâil, onu görünce susar kalırdı.
- Ben ne söyleyebilirim, o beni susturdu. Söylemeye gücüm kalmadı.
- Ben, o hakîkat ateşinin, aşk ateşinin dumanıyım. Ona, belgeyim, delilim. Pâdişahdan uzak düşenlerin sözlerine güvenilemez.⁴⁰⁹
- Zâten hakîkat güneşine, âlemi kaplayan yüzünden başka bir delil bir belge yoktur.
- Gölge de kim oluyor ki, ona belge olsun? Gölge varlık, güneşe karşı aşağılık bir hâle geliyor, yerlere seriliyor, ayaklar altında çiğneniyor; bu ona yeter.⁴¹⁰
- Bu ululuk, ona delil olarak yetişir, o bütün anlayışlardan ildir. O 3720 anlatılamaz ki..

⁴⁰⁹ Hz. Mevlâna bu beyitlerde bakışların ilâhî gücünden bahsediyor. İnsan Allah'ın tecellisine en güzel bir şekilde mazhar olduğu için değer kazanmıştır. "Ben o hakîkat ateşinin dumanıyım, ona belgeyim, benim varlığım, onun varlığına şahiddir. Birşeyler söylüyorum, ama sözlerime pek güvenmeyiniz. Çünkü ilâhî aşk ile kendimden geçmiş bir hâldeyim. Pâdişahlar pâdişahından, güzeller güzelinden ayrı düşenlerin sözlerine pek güvenilemez." Yukarıki beyitlerde hep, bakışların insanı mânen kendinden alıp götürdüğünü anlatmaktadır. Hz. Mevlâna *Mesnevî*'nin bir başka beytinde yine bu konuya temas eder. *Mesnevî*'nin V. cildinin 960 numaralı beyti şöyle:

رو و خال و ابرو و لب چون عقیق

گویا حق تافت از پرده رقیق

"Yüzünde benini, kaşlarını, akik gibi dudaklarını görünce, sanki Cenâb-ı Hakk ince bir tül perdesi ardından tecellî etmiş gibi idi."

⁴¹⁰ Gölge varlık, insanda bulunan Allah'ın emânetinin yanında nedir? Gölge öldüğü için yerlere seriliyor, ayak altında çiğneniyor.

- Bütün insanların anlayışları, topal eşeklere binmişlerdir, o ise ok gibi uçup giden bir rüzgâra binmiştir.⁴¹¹
- Eğer o kaçarsa, kimse o pâdişahın kendisine değil, tozuna bile erişemez. Fakat başkaları kaçarlarsa, önlerine geçer, yollarını keser.
- Bu âlemde bütün anlayışlar durup dinlenmezler. Ömür; meydanda koşma, çalışma didinme zamanıdır. Oturup zevke, içkiye dalma zamanı değildir.
- Birinin anlayışı, doğan kuşu gibi uçmaktadır. Öbürünün anlayışı ise ok gibi mesafeleri delip geçmedir.⁴¹²

- 3725 • Bir üçüncüsü, yelkenli gemi gibidir. Bir dördüncüsü ise her vakit geri kalır.
- Bu anlayış kuşları, uzaktan bir av görünce hep birden o tarafa uçarlar.
 - O av görünmez olunca, şaşırırlar, baykuşlar gibi virânelere dağılırlar.
 - O av tekrar görünsün diye, bir gözü kapalı, bir gözü açık olarak beklerler.
 - O avın, mânevî zevkin, bast hâlinin görünmesi geçince usanırlar da; "O gördüğümüz av mı idi, hayâl mi idi?" derler.
- 3730 • Uygun olanı şu ki, az bir zaman da olsa, onların bast hâline girip, bu yüzden güç ve kuvvet elde etmeleridir.⁴¹³

⁴¹¹ Ârif bir şâirin şu kıtası ne kadar mânâlıdır:

اگر هزار سال همه خلق کائنات
فکرت کنند در صفت قدرت خدا
آخر بعجز معرف آید که ای اله
دانسته شد که هیچ ند دانسته ایم ما

"Eğer kâinatta bulunan bütün insanlar, binlerce sene Allah'ın yaratma gücünün, sanatının, kudretinin sıfatı, niceliği üzerinde düşüncelerdi, en sonunda aczlerini, zavallılıklarını anlayarak; 'Yâ Rabbi! Senin hakkında birşey bilemediğimiz şimdi anlaşıldı.' diye itirafta bulunurlardı."

⁴¹² Bu beyitlerde isti'dâd, kabiliyet ve ilâhî tecellîlerin insanlarda çeşit çeşit oluşuna işâret var.

⁴¹³ İnsanın içinde bazen sebepsiz bir neşe, bir rahatlık duyulur. İnsan mutlu olduğunu hisseder. Tasavvuf ehli bu hâli "bast hâli" (=rahatlık hâli) diye tabir ederler. Beyitlerde geçen "Av"; "bast hâli"nin ifâdesidir. "Av"ın kaybolması ise "bast hâli"nin gidip, yerini "kabz" (=sıkıntı) hâline terk etmesidir. "Kabz"ın devam etmesinden sıkılırlar da, evvelce duydukları "bast hâli" "Acabâ hayâl mi oldu?" derler. "Bast hâli"nde büyük mânevî bir zevk vardır. Fakat, herkesin devamlı olarak ona dayanması mümkün değildir. "Kabz hâli", o mânevî sıkıntıyı gidermek için, dervîşi bir müddet rahat ettirir. Âdetâ onu, yeni bir "bast"a hazırlamak içindir.

Geceler rahmet hazînesidir.

- Eğer geceler olmasaydı, insanlar, hırstan, tama'dan çırpınırlar, yanar, yakılırlardı.
- O vakit herkes, aşırı kazanç sevdasını düşer, çok kâr elde etmek için bedenlerini fazla yorarlar, yakar, yandırılırdı.
- İşte bu yüzdendir ki, halkı az bir zaman için olsun, didinmeden, hırstan kurtarmak için, gece rahmet hazînesi gibi gelir, çatar.
- Ey Hakk yolcusu, sana bir iç sıkıntısı (=kabz) gelirse, bil ki bu hâl senin hayrınadır. Üzülme, me'yûs olma.
- Çünkü, sen bast(=ferahlık) hâlinde iken varını, yoğunu harcıyorsun; 3735 bu harcamaya karşılık bir gelir gerek.⁴¹⁴
- Dünyada dâima yaz mevsimi hüküm sürseydi; bağlara, bahçelere, dâima güneşin sıcaklığı vursa idi,
- Bağlarda ve bahçelerdeki bitkileri kökünden öyle yakardı ki, onlar bir daha tazelenip, topraktan baş kaldıramazlardı.
- Kara kış asık suratlıdır ama, şefkatlidir, merhametlidir. Hâlbuki yaz güler yüzlüdür, fakat yakıcıdır, kavurucudur.
- Sana da kabz(=darlık), sıkıntı gelince, o darlıkta, o sıkıntıda sen bastı(=ferahlığı) gör, gençleş, sevin, yüzünü alnını buruşturma.⁴¹⁵
- Çocuklar gülerler; bilginler ise ağır başlı ve asık suratlı olurlar. Eski 3740 bir şark inancına göre, aşk ızdırabının kaynağı karaciğerdir. Neşe, sevinç de akciğerden gelir.

⁴¹⁴ "Kabz" kalbe gelen mânevî bir sıkıntıdır. "Bast" ise bunun zıttıdır. Sûfîler diyorlar ki: "Kabz ve bast hâlleri, sevgi makamına ulaşan velîlerde hâsıl olur." Büyük velîlerden İbn-i Atâî hazretleri diyor ki: "Bast hâli'nde nefis ferahlandığı için, ondan zevk duyar. 'Kabz'da ise nefis için bir zevk yoktur. Bu sebeple 'kabz', 'bast'tan daha iyidir." Hz. Mevlâna da; "Ey sâlik, 'kabz' senin iyiliğine, selâmetine ulaşmaya sebeptir." buyuruyor.

⁴¹⁵ Bu sebeple "kabz" Allah'ın bize bir lûtfu, ihsânı olmaktadır. Biz hiç hasta olmasaydık, dâima sağlıklı bulunsaydık sıhhatin kadrini bilemezdik. Nitekim eski şâirlerimizden birisi: "Olmayınca hasta, kadrin bilmez adam sıhhatin." demiş. Yâni insan hasta olmayınca, sıhhatin kıymetini bilmiyor. Nitekim Sâib ismindeki Tebrîzli bir şâir:

هیچ دردی بیشتر از عافیت دائم نیست

تلیخی باده به از قند مکرر راشد

"Dâima sıhhatte olmak kadar kötü bir dert yoktur. Şarabın acılığı dâima tatlı yemekten iyidir." demiştir.

• Çocuğun gözü, eşek gibi maddî yiyeceklerde, dünyaya ait isteklerdedir. Akıllı kişilerin gözleri ise âhîret işlerinde, son hesaplardadır.

• O çocuk gibi gâfil olan kişi, ahırdaki otu lezzetli bulur, yâni dünya nimetlerinden hoşlanır, onların zevkine varır. Olgun kişi ise ahırdaki hayvanların kasap eliyle kesileceğini, yâni çeşitli gıdalarla beslenen bedenlerin sonunda mezarlarda çürüyeceğini düşünür.

• Bir adı da Mümît (=öldürücü) olan Cenâb-ı Hakk'ın bize verdiği çeşitli yiyecekler, aslında acıdır. Maksat bizi semirtmektir. Sanki o, bizim etimizi tartmak için bir terazi koymuştur.

• Sen, Hakk'ın verdiği mânen öldürücü olan nimetlerini yeme de Muhyî (=diriltici) olan hikmet otunu otl. Çünkü Allah o otu, karşılığında senden birşey beklemeden, sadece bir bağış olarak sana lûtfetmektedir.

3745 • Ey gâfil kişi! Cenâb-ı Hakk'ın *Kur'an*'da; 'Hakk'ın verdiği rızıkta yiyin.' diye buyurduğu rızık, sen hikmet sanmadın da eklemek sandın.

• Allah'ın verdiği rızık; mertebesine, anlayış ve seziş kabiliyetine göre, hikmet ve ma'rifettir. O yiyenin sonunda boğazında durmaz, seni öldürmez.

• Bu bedene ait olan ağız kaparsan, sende mânevî ve rûhânî bir ağız açılır da, o ağızla ilâhî sırlar ve ma'rifetler lokmalarını yersin.

• Eğer sen şu beden şeytanının sütünden kesilirsen, Hakk'ın mânevî sofrasına oturursun da, nice akıl almaz nimetler yersin.⁴¹⁶

• Bu konuyu "Türklerin et yemeği" gibi yarı pişmiş anlattım. Tamamını Hakîm Gaznevî'den dinle.⁴¹⁷

3750 • Bunu, o gayb hakîmi, o âriflerin onunla övündükleri Hz. Hakîm Senâî, *İlâhînâme* adlı eserinde anlatır:

• "Ey Hakk yolunda yürüyen kişi! Gam ye, keder ye de, gam artıran, seni derde sokan dünya ehlinin, nâmerdin ekmeğini yeme. Çünkü akıllı adam, sonunda neşe bulunan gamı yer, çocuk ise zehirleneceğini bilmeden şeker yer.

⁴¹⁶ Hz. Mevlâna yiyip içmeği, hususiyle helâl, haram demeyerek mideyi doldurmayı; şeytandan süt emmeye benzetiyor ve: "O şeytan sütünden nefsini keser isen, sana türlü nimetler verirler." buyuruyor.

⁴¹⁷ Eski Türkler, eti biraz kaynamağa başlayınca ateşten indirip yediklerinden, o türlü yemeklere Türk kaynatması denirmiş. Mecâzen tam izah edilememiş konularda kullanılmış. 1180 / 576 tarihinde Gazne'de vefat eden büyük velî Hakîm Gaznevî (Hakîm Senâî)'yi Hz. Mevlâna pek sevmiştir. Onun eserlerinden bazı beyitler almıştır. *Mesnevî* yazılmadan evvel Mevlâna'ya bağlı olanlar, Hakîm Senâî'nin *Hadikasım* çok okurlarmış.

• Neşe, sevinç şükrü, gam bağının yemişidir. Aslında ferahlık, rahatlık rûh için bir yaradır. Gam ise, mânevî yaralarımızın merhemidir.⁴¹⁸

• Bu sebeple, gamı görünce, onu candan aşk ile kucakla, çünkü o, sevinç müjdecisidir. Şam şehrini iyice seyretmek için, ter dökerek Rûvbe tepesine çık da oradan bak.

• Akıllı kişi, üzümde şarabı görür, âşık da yokta, yoklukta varı, varlığı görür.

• Geçen gün hamallar, bir yük için, "Sen çekme, arslan gibi ben çekip 3755 götürüyüm" diye kavga ediyorlardı.

• Neden? Çünkü o zahmette, o yük altında ezilmeye bir kâr, bir fayda görüyorlardı da, onun için yükü birbirinden kapıyorlardı.

• Allah'ın vereceği ücret nerede, züğürt bir adamın vereceği ücret nerede? Allah sana ücret olarak mânevî bir hazîne, sevap verir. Yükünü taşıyacağın kişi ise birkaç kuruş verir.

• Allah'ın vereceği altın hazînesi, sen ölüp toprak altına girsen de, o seninle beraberdir. O, vârislere kalacak mal değildir.

• Allah'ın sana verdiği o ecir hazînesi, cenâzenin önünde gider de, kabirde, o garib ve kimsesiz olduğun daracık yerde senin arkadaşın olur.

• Ölüm günü için şimdiden öl de, ölümsüz bir aşkla kapı yoldaşı ol.⁴¹⁹ 3760

⁴¹⁸ Gam ve kederin, insanın gelişmesi için yararlı olduğu görüşü, kederlerin, neşe getirdiği fikrine Mevlâna'da çok rastlanır. Meselâ V. cilt *Mesnevî*'nin 3678-3679 beyitlerinde aynı duygu belirtilmiştir:

فکر غم گر راه شادی می زند

کار ساز بهامی شادی می کند

"Gam fikri neşenin yolunu keserse, sakın üzülme. Çünkü gönüle gelen gam, sana başka neşeler hazırlamaktadır."

خامی روید بتندی اوز غیر

تادر آیله شادی نو زاصل خیر

"Gam, yeni bir neşe, yeni bir sevinç gelsin diye, gönül evini sıkıca süpürür." Mevlâna *Divân-ı Kebîr*'de aynı konuya değinir. Meselâ şu beyit ne kadar anlamlıdır:

مبارکتر زغم چیزی نباشد

که یاداشش ندارد منتهاي

"Gamdan, ızdıraptan daha tatlı, daha mübârek birşey olamaz. Gamın karşılığı sonsuzdur."

⁴¹⁹ Bir hadîs-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "Ölüm gelmeden, ona hazırlan ve kendini kabirde bulunanlardan say."

• Allah yolunda nefsi ile savaşıyor bir kişi; karşılaştığı zorluklara, sabrederse; çalışıp çabalama perdesi arkasında, sevgilinin nar çiçeği gibi yüzünü görmede, ikiye ayrılmış, murada ermiş sahiplerini; yani neşe ve huzuru müşâhede etmektedir.

• Gam ve keder, çalışıp, çabalayan kişinin önündeki aynaya benzer. O aynada hakîkati gören göz, gam ve kederin zıttı bulunan neşe ve huzuru görür.

• Nasıl, bir hastalık sağlığın zıttı ise; zahmetten, eziyetten sonra, onun zıttı olan zevk ve neşe yüz gösterir.

• Bu iki hâli, bu iki vasfı, eline bak da, elinde gör; avucunu yumduktan sonra mutlaka açarsın.

3765 • Avucun dâima yumulu kalsa, yâhut da, dâima açık kalsa da yumamasan, bu çok üzücü bir hastalık olur.

• Avucunu açıp yummak hâlinde; insanda bir çeşit ilâhî tecellî olan kabz ve bast hâlinin ifadesi vardır.

Bütün kötülükleri bizim nefsimiz hazırlıyor.

3783 • Sevgili Allah'ımızın lûtfu eseri olarak bize tatlı yemişler veren fidan, biz hırsızlık edersek bize dar ağacı olur.

• Sevgilimizin zülfü böyle misk kokulu iken, biz akılsızca davranırsak, bize zincir olur.

3785 • Allah'ın lûtfu, ihsânı, Nil Nehri gibi akıp gidiyor. Fakat biz, Firavun ahlâklı olursak, o nehir bize kan kesilir.

• Bize kan görünen o su; "Ben suyum, dikkat et, beni dökme! Ey inatçı adam, ben Yûsuf'um, gafletinden sana kurt gibi görünüyorum."

• Görmüyor musun? Senin yumuşak huylu temiz dostun, menfaatine dokununca, onunla zıt olunca yılan gibi olur.

• O dostun eti, yağı değişmemiştir. Onun öyle kötü görünmesi senin görüşünden başka bir şey değildir.

Bir sevgilinin, garib âşıkına;
"Gezdiğin şehirlerden hangi şehri daha güzel buldun?
Hangi şehir daha kalabalık, daha büyük? Hangi şehrin
nimetleri daha bol? Hangi şehir daha ziyâde iç açıcı?"
diye sorması.

• Bir sevgili, âşıkına; "Yiğidim!" dedi. "Sen seyahate çıkmış, gurbette bir- 3808 çok şehirler görmüşsündür.

• Onların içinde hangi şehir daha güzeldi?" Âşık; "Sevgilinin bulunduğu şehir." diye cevap verdi.

• "Pâdişahımız yaygısını nereye yaydı ise, orası iğne gözü kadar dar olsa 3810 bile, bizim için geniş bir ovadır.

• Nerede ay gibi parlak yüzlü güzel bir Yûsuf varsa, isterse kuyunun dibi olsun, orası bizim için cennettir."

Başımızdaki gizli memurlar.

• Aslında her insanın yanı başında gizli bir memur, gizli bir yönetici 3821 vardır. Öyle olmasaydı, insan, saldırgan bir köpeğe benzeyen tabiatına esir olur mu idi?⁴²⁰

• Kıymetini bilmediği sevgilinin kızgınlığı, kötülük yapan kişinin ruhuna oturmuş da, onu kötülüğe, günahkâr olmaya sevk etmiştir.

• O gizli memur, içinde gizlendiği kişiye vurur ve "İşkencesine memur edildiğin zavallıya vur, döv!" diye onu sıkıştırır, zorlar. İşte benim feryâdım, şikâyetim hep o gizli memurdandır.

• Kimi harap olmuş, ziyânda görürsen bil ki, görüntüde yapayalnız da olsa, hakîkatte o ziyâna bir memurla sürüklenir gider.

• Eğer o kimsenin, o gizli memurdan haberi olsa idi, pâdişahlar pâdişahı 3825 olan Allah'a sığınır ve Allah'ın huzûrunda feryâd ederdi.

⁴²⁰ Her zaman olduğu gibi Hz. Mevlâna görüşlerini, düşüncelerini yâ *Kur'an*'dan bir âyete dayar, yâhut da hadîsten ilhâm alarak bizi uyarır. Bu beyitlerde de Mevlâna Cenâb-ı Peygamberimizin şu hadîsine işâret etmektedir: "Sizden herbirinize yakın olmak üzere cinden (şeytan) ve melekten birer memur başınıza dikilmiştir." Zâlimlerin memuru, başında bulunan yöneticisi şeytandır ki; onu zulme, kötülüğe zorlar. İyi insanların gizli memurları ise bir melektir ki; onu iyiliğe, doğru harekete teşvîk eder. Bu şeytan ile melek bizim dış yöneticimiz. Nefis ile vicdan da iç yöneticimizdir. Allah bizi iç ve dış düşmanların şerrinden korusun.

- Hakikat pâdişahının huzûrunda, başına toprak saçarak, Allah'ın lûtfu ile o korkunç şeytandan kurtulurdu.
- Ey karıncadan da daha aşağı olan kör! Sen kendini pek büyük gördüğün için, o başındaki memur şeytanı göremiyorsun.
- Bu yalancı kol kanada (yâni dünya varlığına, zenginliğine) aldandım, gurura kapıldım ama, bu kol ve kanat seni vebâle sürükledi."
- Kanat, sahibini hafifletir, yücelere çeker, fakat çamura bulanırsa ağırlaşır ve sahibini uçamaz hâle sokar, yerde bırakır.

Âşıkların ölümü çeşit çeşittir.

- 3834 ● Âşıklara her zaman bir ölüm var. Âşıkların ölümü bir çeşit değildir.
- Bir âşık, Allah yolunda insanları hidâyete götüren yüzlerce cana sahip olduğu hâlde, onların hepsini bir anda fedâ eder.⁴²¹
 - Âşık her fedâ ettiği cana, on karşılık alır; *Kur'ân*'ı aç da; "Bir hayıra on sevap var."⁴²² âyetini oku.
 - Eğer o güzel yüzlü sevgili kanımı dökecek olursa, neşe ile dönerek, zevkimden oynayarak, canımı onun yoluna saçarım.
 - Ben denedim, fânî olan bu maddî yaşayışımın şunu anladım ki; benim ölümüm, yaşamaktır, ben bu yaşayıştan kurtulunca, ebedî hayata, ölümsüzlüğe kavuşacağım.
 - Ey güvendiğim dostlarım! Beni öldürün, öldürün çünkü ölümden gerçekten de benim için hayat içinde hayat vardır.⁴²³
- 3840 ● Ey nûrlu yanaklı, ey parlak yüzlü, ey beka, ey ölümsüzlük rûhu, rûhumu kendine çek! Bana karşı kavuşma cömertliğini göster.
- Öyle bir sevgili var ki, sevgisi gönlümü yakıp kavuruyor. O dilerse, gözlerime ayak basar, gözlerimin üstünde yürür.
 - Arapça daha güzel ama, sen Farsça söyle, çünkü aşkın daha başka yüzlerce dili var.

⁴²¹ Fuzûlî merhûmun şu beyti, Mevlâna'nın beytine benziyor:

"Bin cân olaydı kâşki ben dil şikestede,
Tâ her biriyle bir kez olaydım fedâ sana."

(Vekîlim gönlü kırılmış olan bende, bin can olsaydı da, her biri ile sana ayrı, ayrı fedâ olsaydım.)

⁴²² En'am Sûresi'nin 60. âyetine işaret var.

⁴²³ Bu beyit Hallâc-ı Mansûr hazretlerindedir. Mevlâna konu ile ilgili olduğu için buraya almış.

- O güzellik kokusu, gelip etrafına yayılınca, o dillerin hepsi de şaşırır kalır.
- Artık susayım, çünkü gönül el'an söylemeye başladı. Sen kulak kesil, dinle. Allah doğruyu herkesten daha iyi bilir.
- Âşık tevbe edince, işte sen o zaman ondan kork, çünkü gerçek âşık, 3845 sevgide çok ileri gittiğinden, tevbeden bile tevbe eder de, Hallâc-ı Mansûr gibi ölümü göze alarak, darağacında mahvolma dersi verir.

Âşıklara ders veren sevgilinin güzelliğidir.

- Âşıklara ders veren sevgilinin güzelliğidir. Âşıkların dersleri, defterleri, 3847 ezberleri de sevgilinin yüzüdür.
- Onlar görünüşte sessizdirler. Ağzılarını kapamış, susmaktadırlar. Fakat, gönüllerinden birbiri üstüne attıkları nârâlar tâ ilâhî arşa, ezeli sevgilinin tahtına kadar yükselir durur.
- Onların dersleri ızdıraptır, fitnedir, oyundur, dönüş ve titreyiştir. Onlar fetvâ kitaplarını da okumazlar.
- Kim yalnızlıkta basîret ve görüşe yol bulursa, o artık bilgilerle, hüner- 3856 lerle yücelmeği dilemez.
- Rûhun güzelliği ile arkadaş olan, onunla bir kâseden aşk şarabı içen bir kişi, artık haberlerden, bilgilerden derde düşer.
- Görüş bilgiden üstün olduğu içindir ki, bu dünyada, halk nazarında tatlıdır, sevimidir.
- Çünkü halk, dünyayı gözleri ile görmektedir. Dünya onlara, peşin olarak verilmiştir. Âhireti ise, onlar, veresiye ve ortada bulunmayan bir şey olarak sayarlar.

Âşık öldüren mescit ile ölümünü arayan bir âşıkın hiçbir şeye aldırış etmeden o mescide konuk oluşu.

- Ey değerli kişi, bir hikâye söyleyeyim de dinle! Rey şehrinin kenarında bir mescit vardı. 3922
- Hiç kimse yoktu ki, orada gecelesin, yatsın da korkudan ödü patlayıp ölmesin, oğlu o gece yetim kalmasın...

- Orada ne kadar garip ve yoksul kişi yatmıştı ki, sabahleyin yıldızların battığı gibi mezara götürülmüştü.
- 3925 • Ey sâlik, sen de bunu iyice anla, kendine gel, sabah geldi çattı, uykuyu kısa kes! Yâni ecel sabahı gelmiştir, gaflet uykusunu bırak!
- Herkes diyordu ki; "O mescitte güçlü periler vardır. Orada yatanı kör kılıçla kesip öldürüyorlar.
 - Bazıları da; "Orada büyü var, tılsım var." diyorlardı. Hayatın düşmanıdır. Can almayı gözetip durmadadır.
 - Başka birisi de; "Bu mescidin kapısının üstüne 'Ey misafir, burada sakin kalma.
 - Eğer sana canın lâzımsa, canını seviyorsan, gece burada yatma, yoksa ölüm burada senin için pusu kurmuştur.' diye levha koymalı." diyordu.
- 3930 • Bir başka kişi de diyordu ki: "Geceleri kapısına kilit takın, bir gâfil gelip yatmak isterse müsaade etmeyin."
- Nihâyet bir gece, oraya bir garip misafir geldi; bu misafir, o mescidin şaşılacak şöhretini duymuştu.
 - Mescit hakkında söylenen sözlerin doğru olup olmadığını denemek istiyordu. Çünkü o çok yiğit, ölümden korkmayan, canına doymuş bir kişi idi.
 - O misafir kendi kendine dedi ki: "Ben bu yaşa, bu bedene pek aldırış etmem. Hazîneden bir tane gitmekle, hazîne bir şey kaybetmez. Yâni maddî beden yok olmakla, bir hayvânî rûh eksilmekle, Hakk'ın ölümsüz olan rûhlar hazînesinde bir eksiklik olmaz.
 - Şu görünen bedenim giderse gitsin. Ne önemi var? Ben bedenden ibâret değilim ki! Benim ölümsüz olan bir rûhum vardır. O bâkî oldukça mânevî sûretlere bürünür, nûrânî neşe ile neşelenir.
- 3935 • Cenâb-ı Hakk beni yarattı ve bana rûhundan üfürmek lûtfunda bulundu. Ney gibi olan bedenden ayrılınca, Hakk'ın nefesi, üfürüğü olarak kalırım.⁴²⁴
- Yeter ki Hakk'ın üfürüğü, nefesi bu bedene tekrar gelip ulaşmasın da, böylece o şerefli, ilâhî inci pek dar olan ten sedefinden kurtulsun.
 - Allah; 'Ey gerçek müminler, ölümünüzü dileyin.'⁴²⁵ diye buyurdu. Ben de gerçek bir mümin yüzünden Hakk'ın emrine uyar, canımı fedâ ederim."

⁴²⁴ Hicr Sûresi'nin 29. âyetine işaret var.

⁴²⁵ Cuma Sûresi'nin 6-7. âyetlerine işaret var.

- Halk ona dediler ki: "Aklını başına al da burada uyuma, yoksa, o can alıcı seni posa gibi eziverir.
 - Garip olduğun için hâli bilmiyorsun, bu mescitte kim gece yatar, uyuysa ömrü sona erer.
- Bu bir tesâdüf değil, biz de bunu defalarla gördük. Bütün akıllılar da 3940 defalarca gördüler.
- Kim bu mescidi bir gece yurt edindi ise, gece yarısı ona öldürücü bir hüner sundular.
 - Birden yüze varıncaya kadar, nice ölenleri gözümüzle gördük. Bunu birisinden duyup da rivâyet etmiyoruz.
 - Peygamber Efendimiz; 'Din nasîhattır.' diye buyurmuştur. Nasîhat mânâ bakımından hâinliğin zıttıdır.
 - O nasîhat dostlukla, doğruluktur. Doğru söylemez, aldatırsan hâin olursun, insan kılığına girmiş köpeksin.
- Ey misafir! Seni sevdiğimiz için bu nasîhati veriyoruz. 'Bu mescitte 3945 yatma' diyoruz. Sen de, sözümüzü dinle, akıl ve insâftan ayrılma."
- Âşık dedi ki: "Ey öğüt verenler, ben yaptığımdan pişman değilim, ben yaşamak istemiyorum, ben hayata doydum.
 - Ben yaralanmayı arayan, yaralanmayı isteyen, yersiz yurtsuz bir tenbelim. Tenbel bir serseriden doğruluk, yollu-yordamlı gidiş bekleme.
 - Fakat lokma peşinde koşan, rızık arayan tenbel değilim. Ben hiç bir şeye itmeden ölüm arayan bir tenbelim.
 - Ona buna avuç açan, gelip geçenlere kendini acındıran tenbel dilencilerden de değilim. Ben dünya nimetlerine takılıp kalmadan, âhirete uzanan bir köprüden hızla geçen bir tenbelim.
- Şehirlerde dükkân dükkân dolaşan, sadaka dilenen tenbel bir dilenci 3950 de olamam. Ben mevhum varlığından sıçrayıp kurtulan ve bir hakikat mâdenine ulaşan bir tenbelim.
- Kuşa, kafesi bırakıp uçmak nasıl hoş, nasıl tatlı geliyorsa, bana da ölmek, bu dünyadan geçmek, öyle hoş, öyle tatlı geliyor.
 - Kafeste bulunan bir kuş, kafesi ile beraber bahçeye götürülse, orada bulunan gülleri, ağaçları görür.
 - Bu sırada kafesin dışındaki kuşlar, uçuşur dururlar. Kafesteki mahpus kuşa hoşça hürriyet hikâyeleri söylerler.
 - Kafesteki kuş onları duyar, o güzelim yeşilliği görür de, ne iştihası kalır, ne sabrı, ne kararı.

- 3955 ● Belki ayağındaki bağ çözülür diye, kafesin her deliğinden başını dışarıya çıkarır durur.
● O kuşun gönlü de, rûhu da dışarı çıkmak arzusunda iken, kafesin kapısını açacak olursanız, ne hâle gelir?"
- 3993 ● Ona dediler ki: "Haydi yiğitlik taslama, yürü, bu sevdadan vazgeç. Birçok canlar alan bu mescitte yatma; elbisen de, canın da burada rehin kalmasın.
- 4080 ● Ey kerem sahibi misafir, yiğitlik etme, var işine git! Ölümünle, bizi ve mescidimizi töhmet altında bırakma.
● Düşmanın biri, düşmanlığından ötürü, bir söz söyler, bir alçak da yarın bize, bir iftira ve şüphe ateşi atar.
● 'O misafiri zâlimin biri boğdu da, kurtulmak için onu mescide attı.' der.
● 'Mescit öldürdü bahânesini buldu, suçu mescide yükledi. Zâten mescidin adı kötüye çıkmış, bu bahâne ile kendini kurtarmak için bu işi yaptı.' diyebilirler.
● Ey yiğit, ey camı pek misafir, bizi töhmet altında bırakma! Zâten düşmanların hîlesinden emin değiliz.
- 4085 ● Aklını başına al, inat etme, bu ham sevdayı pişirmeye kalkışma; Zühâl Yıldızı arşınla ölçülemez.
● Senin gibi bir çokları bahttan, tâlihten söz ettiler; sonunda tel tel, tutam tutam sakallarını yoldular.
● Haydi git, bu dedikoduyu kısa kes; kendini de, bizi de vebâle sokma."
● Misafir dedi ki: "Ey dostlar, ben bir 'Lâ-havle' ile ürküp kaçacak şeytanlardan değilim.
● Çocuğun biri tarlada bekçilik ediyordu. Bir küçük defî vardı, onu çalar, kuşları kaçırdı.
- 4090 ● Kuşlar, o küçücük defin sesinden ürküp kaçarlar, tarla da kuşların zararından, dâne toplamalarından kurtulurdu.
● İyilik sever, kerem sahibi bir sultan olan Gazneli Mahmûd o taraflara gelmiş, koskoca çadırını o tarlaya yakın bir yere kurmuştu.
● Gökteki yıldızlar kadar çok, parlak, saflar yaran, ülkeler alan ordusu ile oraya kondu.
● Orduda bir deve vardı. Ordunun nöbet davulunu onun sırtına yüklemişlerdi. O horoz gibi hep önde giderdi.

- Giderken gelirken, nöbet davulunu, gece gündüz hep o devenin sırtında çalarlardı.
- Sırtında kocaman ordu davulu bulunan o deve, çocuğun beklediği tarlaya girdi. Çocuk da deve ekinleri yemesin diye küçük defini çalmaya başladı.
- Akıllının biri çocuğa; 'Def çalıp durma.' dedi. 'Deve bu sese alışıktır. Onun sırtında gece gündüz davul çalıyorlar.
- Çocuğum, bu küçük defin sesi ona göre nedir ki? O, pâdişahın senin definin yirmi misli olan, nöbet davulunu taşıyor.'
- Ben 'Lâ' (=yokluk) kılıcı ile kurban olmuş bir âşıkım. Benliğini yok etmiş, Hakk'a kavuşmuş olan rûhum da dert, belâ davulunun çalındığı yerdir.
- Benim başıma gelen dertlere, ızdıraplara, bu gözlerimin gördüğü belâlara karşı, sizin beni korkutmanız, tarladaki çocuğun küçük definin çıkardığı sese benzemektedir.
- Ey arkadaşlar! Ben hayâllere kapılıp ürkecek, korkacak ve bu yolda 4100 duracaklardan değilim.
- Ben İsmail peygamberin yolunda olanlar gibi, ölümden korkup çekinmem. Belki de İsmail (a.s.) gibi başımdan da, tenimden de kurtulmuşum.
- Ben gösterişten, riyadan vazgeçmişim, ('قُلْ تَعَالَى' =) 'De ki: Gelin!' âyeti, benim rûhuma 'gel' demiştir.⁴²⁶
- Yücelikler dileyen, o garip dedi ki: "Ne olursa olsun, gece bu mescitte 4212 yatacağım.
- Ey mescit, benim için Kerbelâ bile olsan, sen benim isteklerimin kabul edildiği bir Kâbe yerine geçeceksin.
- Ey seçilmiş er, sen beni bırak da, Hakk sevgisi uğruna ölümü göze alan Mansûr gibi ipimle oynayayım, yâni ben de sevine sevine ölüme gideyim.
- Siz öğüt vermekte Cebraîl bile olsanız, Halîl İbrahim ateşe atılırken 4215 Cebraîl'e; 'Eğer yardım Allah'tan değil de senden ise, o yardımı istemem.' dediği gibi, ben de sizin yardımınızı istemem.⁴²⁷

⁴²⁶ En'am Sûresi'nin 151. âyetine işaret ediliyor.

⁴²⁷ Halîl İbrahim hazretlerini Nemrûd ateşe attığı sırada, Allah'ın emri ile Cebraîl (a.s.) yetişmiş: "Yâ İbrahim, bir arzun var mı? Yâni seni ateşten kurtarmak isterim." deyince Cenâb-ı İbrahim; "Bu teşebbüs senden ise, istemem." cevabını vermiştir.

- Ey Cebrâil yürü, işine git! Ben tutuşmuşum, yanıyorum. Benim öd ağacı gibi, anber gibi yanmam yakılmam, bence daha iyidir.
 - Ey Cebrâil! Beni ateşe atarlarken yardıma koştun, 'Seni kurtarmaya geldik' dedin, kardeş gibi beni korudun.
 - Ben ateşe atılmakta istekliyim, ben hayvânî rûh gibi ateşe girmekle artacak, eksilecek değilim."
- 4322 ● Misafir bunları söyledikten sonra, mescidin içine girdi, yattı. Fakat ona uyku gelir mi? Hakk'ın aşk deryâsına batmış bir kişi bir ırmakta nasıl uyuyabilir?
- Gam ve keder suyuna batmış âşıkların uykusu da, kuşların ve balıkların uykusu gibi olur.
 - Misafir gece yarısı korkunç bir ses işitti. "Ey fayda arayan kişi, sana geleyim mi?" diyordu.
- 4325 ● Bu korkunç ses, beş kere tekrarlandı. Misafirin korkudan yüreği kopuyor, ödü patlıyordu.
- 4346 ● "Bu ses, bayram davulunun sesi, ne diye korkayım? Tokmağı yiyen davul, o korksun."
- Ey gönülleri olmayan boş davullar, can bayramından payınız, ancak tokmak yemektir.
 - Kıyâmet bir bayramdır. Dinsizler de o bayramın davuludur. Biz de gül gibi açılıp gülen bayramın halkı gibiyiz.
- 4351 ● Kendi kendine de; "Ey gönül, aklını başına al, titreme." dedi. "Bu ses-ten ancak gerçek imanı olmayan kişiler ölmüşlerdir."
- Hz. Ali gibi, ya ülkeyi alırım, ya canım bedenimden gider."
 - Böyle diyerek yattığı yerden sıçrayıp kalktı ve "Ey yiğit er!" diye bağırdı. "Ben hazırım; sen de gerçekten yiğit isen gel, ben buradayım. Seni bekliyorum."
 - Onun bu seslenişinden tılsım bozuldu. Her taraftan oluk oluk altın ak-maya başladı.
- 4355 ● O kadar altın döküldü ki, mescidin kapısının bile kapanıp açılmayaca-ğından misafir korktu.
- Ondan sonra o cesur arslan kalktı, dökülen altınları, sabaha kadar dışarıya taşımaya koyuldu.
 - Dışarı taşıdıklarını yere gömüyor, tekrar torba ile mescide giriyordu.

- O canı ile oynayan yiğit, sestem korkup kaçanların körlüğüne karşılık, definelere sahip oldu.
 - Bu hikâyeyi işiten kör kişinin ve Hakk'tan uzak, altına tapan her gâfilin hatırına, şu görünen -aslında sarı yılan olan- altın gelmiştir.
- 4360 ● Çocuklar saksıları, çömlükleri kırarlar, kırıklarını eteklerine doldurur- lar, onlara altın adını takarlar.
- Oyun oynarken o parçalara altın adını taktıkları için, ne vakit altın de-seler, çocuğun hatırına saksı kırıkları gelir.
 - Hâlbuki hikâyede benim bahsettiğim altın, Hakk'ın darphanesinde basılmış mânâ altınlarıdır. Onların kalıbı, kesadı olmadığı gibi hiç eksil-mezler, ebedîdirler.
 - Bu altın öyle bir altındır ki, dünya altınları bile parlaklığı, güzelliği on-dan almışlardır.
 - Gönlü zenginleştiren o altın, o mânâ altını, parlaklıkta ay'dan bile üs-tündür.
- 4365 ● O mescit, sanki bir mum idi. O misafir de pervâne. O pervâne huylu kişi, canı ile oynadı. Mumun ateşine atıldı.
- Ateş pervânenin kanadını yaktı ama, aleve atılması pek mübârek, pek kutlu geldi de, ona daha güzel bir başka kanat ihsân edildi.
 - O bahtı kutlu misafir, bir ağaçtan ateşin parladığını gören Mûsâ'ya ben-ziyordu.⁴²⁸
 - Hz. Mûsâ hakkında, Allah'ın lütuf ve yardımı pek fazla idi. Onun ateş sandığı, aslında nûr idi.
 - Oğlum, sen de Allah adamını, velîyi görünce, onda beşeriyet ateşi var sanıyorsun.
- ⁴²⁸ Hz. Mûsâ Şuayb(a.s.)'a çobanlık ettikten sonra, onun dâmâdı olmuş, karısı ile bera-ber Mısır'a gitmek üzere yola çıkmıştı. Eymen vâdisine gelince, hava soğudu. Ateş yakmak istedi ise de, tutuşturacak bir şey bulamadı. Derken uzakta bir ağaçta bir ateş gördü. Oradan kor parçası almak üzere ağaca doğru gitti ve orada ilâhî tecellîye maz-har oldu. Kendisine peygamberlik verildi. Ve Firavun'u imâna dâvete memur edildi. Bu hâdisе Kasas Sûresi'nin 29-30. âyetlerinde izah edilir. "Ağaçtan; 'Ben Allah'ım.' sesi geliyordu." *Gülşen-i Râz* sahibi Şebüsterî der ki:
- روا باشد انا الحق از دوختی
چرا نبود روا از نیک بخشی
- "Bir ağaçtan; 'Ben Allah'ım.' sesi gelmesi câiz oluyor da bir insandan, bir âriften bu ses neden esirgeniyor?"

- 4370 ● Sen, onu kendin gibi biliyor, kendi nefesine kıyas ediyorsun. Kendi noksanından ötürü, onda beşeriyet sıfatı görüyorsun. Boş zannın ateşi ve dikenini bu yandadır.
- Mûsâ'nın ağacı da, o mânâ ışıkları ile dopdolu. Sen o parlayana ateş deme, nûr de. İlâhî nûr adını ver.
 - Bu dünya nimetlerini, varlıklarını terk etmek, maddeyi ayak altına almak insana ateş gibi yakıcı görünür. Fakat Hakk yolcuları o ateşe ehemmiyet vermediler, yollarına devam ettiler; sonunda gördüler ki, o ateş değil, nûr imiş⁴²⁹
 - Şunu iyi bil ki, dinin mumu olan velî, yüceldikçe yücelir, alevlendikçe alevlenir, din mumu, diğer mumlara benzemez. Bildiğimiz mumlar yandıkça eksilir, nihâyet yok olurlar.
 - Bu maddî, zâhirî mum nûr görünür, fakat sevgiliyi yakar; din mumu ise, görünüşte ateştir, fakat ziyaretçilere, dostlara gül, gülzâr kesilir.
- 4375 ● Bu zâhirî mum, aydınlık vermek sûretiyle bir hoş iş görür. Fakat dinin mumu olan insan-ı kâmil ise vuslat zamanında gönlü aydınlatır.
- O pak ve ilâhî nûr ise, alev şeklinde olmakla beraber, ona ulaşanlar için nûr, uzakta kalanlara ise nâdır.

Calinus bu dünya yaşayışına âşıktı.
Çünkü onun hüneri ancak bu dünyada işe yarardı.
Öteki âlemde bir işe yaramazdı.

- 3960 ● Derler ki: Akılda üstün olan Calinus, bu dünya sevgisine kapılmış, ölümden korkarak, can vermek üzere iken de yaşamak arzusu ile demiştir ki:
- "Tek ölmeyeyim de, dünyayı yarı canlı bir hâlde, bir katırım kuyruğu altından görmeğe râzıyım."
 - Sanki Calinus'un rûhunun kuşu, beden kafesi etrafında katar katar kediler görüyormuş gibi, uçmaktan, bedeni terk etmekten korkuyordu.
 - Yâhut da, bu dünyadan başka her şeyi yok görmüş de, yoklukta bir haşrin, dirilip bir yerde toplanmanın gizli olduğunu görememişti.

⁴²⁹ İşte kâmil insan da böyledir. O da önce ateş gibi görünür. Sonunda ilâhî bir nûr olarak etrafa nûr saçarak, yol gösterir.

- Calinus gibi bu dünyayı seven ve dünyadan ayrılmak istemeyenlerin hâli; ana rahmindeki çocuğun hâline benzer. Kerem ederler, çocuğu dışarıya çekerler, hâlbuki o, ana rahmine doğru kaçmaya çalışır.
- Allah'ın lûtfu, çocuğun yüzünü, çıkacağı bu âleme doğru çevirir, o ise 3965 ana karnına sokuldukça sokulur, çıkmak istemez.
- Çocuk kendi kendine der ki: "Bu şehirden, bu ana yurdundan dışarıya çıkarsam, ayrılırsam, acaba böyle bir durağı, böyle bir makamı bir daha bulabilir miyim?"
- Çıkacağım o havası bozuk şehire bir kapı olsaydı da, oradan şimdi içinde yaşadığım rahme bakabilseydim.
- Yâhut da kapı değil de, bir iğnenin deliği kadar bir görüş yeri olaydı da, oradan içinde bulunduğum rahim görünse idi.
- Ana rahmindeki çocuğun, rahmin dışında geniş bir âlemin bulunduğu nasıl haberi yoksa, Calinus'un da ölümden sonra bir âhiret âleminin bulunduğu haberi yoktu.
- Çocuk bilmez ki; rahimdeki yaşlıklarda, rahimde aldığı gıdâ, dışarıdaki 3970 âlemin lûtfundan, feyzindedir.
- Bunun gibi dünyadaki dört unsura da, mekânsızlık âleminden yüzlerce yardım gelir.⁴³⁰
- Mahpus bir kuşun kafeste bulup yediği dâneler, içtiği su da dışardaki bir bağın, bahçenin, tarlanın mahsûlüdür.
- Azîz peygamberlerin mübârek rûhları da, beden kafesinden göçüp kurtulurken, hakikat bahçelerini, bağlarını görürler.
- Bu yüzdendir ki onlar, Calinus'a da aldırış etmezler. Bu âlemde onlar, ay gibi göklerde doğar, göklerde ışık saçarlar.
- Bu sözler, Calinus'a iftira etse de, benim cevabım onun için değildir. 3975
- Bu cevap, o sözü söyleyen ve kendinde nûrlu bir gönül bulunmayan kişi içindir.

⁴³⁰ Dört unsur bilindiği gibi; su, hava, toprak, ateş olup eski bilginlerin görüşüne göre bütün varlıkların esasını teşkil etmektedir. Bu görüş bugünkü âlemin de dolaylı olarak kabul ettiği bir görüştür. Bu dört unsur, bitmez tükenmez unsurlar olup görünmez âlemden yardımlar almaktalar. Mevlâna *Dîvân-ı Kebîr*'inde

زمین و آسمانها را مدد از عالم عقلست

"Göklere ve yere âlem-i akıldan (yani Hakk'tan) görünmez yardımlar gelmektedir." diye buyurmaktadır.

- O kimsenin can kuşu, kedilerden, yâni rûhu kabzeden meleklerden, "Hele durun" sesini duyunca, delik arayan fareye dönmüştür.
 - Bu sebeptendir ki, onun rûhu, fare gibi bu dünya deliğinde karar kılmış, bu deliği yurt edinmiştir.
 - Bu dünya deliğinde binâlar yapmaya kalkışmış, o delik ne kadarsa, o kadar bilgiler, hünerler, sanatlar elde etmiştir.⁴³¹
- 3980 ● Bu dünya deliğinde, kendisine yarayacak, kadrini ve şerefini artıracak sanatları, hünerleri seçmiş, onları öğrenmiştir.
- Çünkü o dünyadan dışarı çıkmaktan ümidini kesmiş de, beden cesedinden kurtuluş yolu kendisi için kapanmıştır.
 - Eğer o örümcekte, yâni dünyaya bağlanıp kalan gâfilde, zümrüd-i ankanın, yâni velînin huyu olsaydı, tükürüğü ile kendisine çadır kurar mı idi?
 - O kişinin bulunduğu dünya kafesine, ecel kedisi pençesini atmıştır. O pençenin adı; derttir, baş dönmesidir, sıkıntıdır.
 - Kedi ecelin, ölümün sembolüdür. Hastalık da onun pençesidir ki, kuşa ve onun kanatlarına uzanmıştır.
- 3985 ● O kimse bucağ bucağ devâ ve şifâ arar durur. Ölüm kadıya benzer, hastalık da tanık gibidir.
- Bu tanık, yâni hastalık, kadıdan yâni ölümden, "Kadı seni mahkemeye çağırıyor." diye gelen bir habercidir.
 - Kadı huzûruna çıkmaktan kaçmak için, haberciden mühlet istersin, kabul ederse ne a'lâ, etmedi mi, "Hayır" der, "Olmaz."
 - Mühlet istemen ilaçlara baş vurman, çareler aramandır. Beden hırkasına yamalar dikmek gibidir.
 - Sonunda haberci, bir sabah, kızgın bir hâlde gelir, çatar: "Utanmıyor musun, bu mühlet ne vakte kadar sürecek?" der.
- 3990 ● Ey hasetlerle dolu olan kişi, git, özrünü pâdişaha arzet! Mühleti ondan iste, o gün gelip çatmadan pâdişaha başvur.

⁴³¹ Halîl Edib Bey merhûmun, yeni yaptırdığı bir ev için söylediği şu mânâlı kıt'ayı, Hz. Mevlâna'nın bu beytinin daha iyi anlaşılması için buraya aldım:

"Bir misâfire hânedir, dünya-yı dûn,
Anda bir kâşâne de, virâne de.
Bir onulmaz, çaresiz sevdadayım,
Hâne yaptırđım misafirhânedede."

- Atını karanlıklara süren, yâni hayatını gaflet ve günahlarla geçiren kişi, gönül nûrundan, ilâhî nûrdan tamamıyla ayrı düşer.
- O kişi, şahtan da kaçar, tanıktan da, yâni hastalıklardan, habercinin götürmek istediği yerden de kaçar. Çünkü, haberci onu mahkemeye, dolayısıyla ölüme çağırmaktadır.
- Sonunda onu, hiç ummadığı bir zamanda, ansızın yakalarlar, perişan bir hâlde, ite kaka sürükleyerek kadıya, yâni ölüme götürürler.

Mademki arslan değilsin,
ileri doğru adım atma.

- Mademki arslan değilsin, aklını başına al, ayağımı ileri atma, çünkü ecel 3998 kurttur. Senin canın ise dişi bir koyun gibidir.
- Eğer sen, ilâhî vasıfları kazanmış abdal bir kişi isen ve senin koyunun arslan oldu ise, yâni nefsanî arzularını yenerek rûhunu arındırdı isen, emin olarak gel; ölümün başını eğmiş, sana yenilmiş, alt olmuştur.
- Abdal kimdir? Varlığı değişmiş, Allah'ın lûtfu ile onun şarabı sirke ol- 4000 muş kişidir.⁴³²
- Fakat sen dünya sarhoşusun, kendini arslan olacak bir yiğit sanıyorsun. Hattâ "arslanım" zannına düşmüşsün; aklını başına al da ileri atılma.
- Ben cefâyâ uğrayıp, kemâle ereceği ve safâ bulacağı zaman kaçan, 4008 sonra da mânevî safâ, huzûr dileyen kişiye şaşarım.⁴³³
- Aşk bir dâvâyâ benzer, cefâ çekmek da tanıktır. Tanığı olmayan dâvâ kaybedilir.
- Kadı senden tanık isterse, sakın ona incinme; cefâyı, kederi, ızdırabı gü- 4010 ler yüzle karşıla. Onları bağrına bas da, hakikat definesini elde et.⁴³⁴

⁴³² Abdal denilen ermişler Allah'ın çok sevdiği velîlerdir. Kötü ahlâkları, iyi ahlâkla değiştirdikleri için onlara "abdal" denilmiştir.

⁴³³ Çünkü sevgînin cefâsı, kalpteki günah pasını siler, temizler. Cefâdan, belâdan şikâyet etmek ise, o pasın kalmasını, belki artmasını istemektir.

"Yârin cefâsı, cümle safâdır, cefâ değil.
Yâri 'cefâ kılar' diyen, ehl-i vefâ değil."

⁴³⁴ Defîne tılsımlı bir yılan tarafından korunduğu için, Mevlâna; "Yılan gibi olan cevri ve cefâyâ katlanın ki, yâra kavuşasınız." demek istiyor.

- Ey oğul, senin başına gelen cefâlar, belâlar sana değildir; sende bulunan kötü huylardır. Sende bulunan kötülük sıfatının gidebilmesi içindir.
- 4017 • Anan sana kızınca; "Allah canını alsın." der. Fakat onun istediği, senin değil de, sendeki kötü huyun ölümüdür.
 - Edep ve terbiyeden kaçan kimseler, mertliğin de, mertlerin de, şereflelerini, onurlarını çignemişlerdir.
- 4025 • Güzelce dövülmüş, ve elenmiş az miktardaki tatlı badem; acı badem içine giren, acı bademlerin içine karışan çok miktardaki bademden daha hoştur.
 - Bademin acısı ve tatlısı görünüşte birdir, ayırddilemez. Kusur şunda ki, onların şekilleri, görünüşleri bir ama, gönülleri bir değil; birisi acı, birisi tatlı.
 - Allah'a inanmayan kişinin gönlünde korku vardır. Çünkü o, öbür dünyanın, yâni âhiretin hâlinden şüphe eder; zanla, şüphe ile yaşar durur.
 - Onun da bir yolu vardır. Orada koşar durur. Fakat o yol bir hakikat menzile varamaz. Gönlü kör olan kişi adımı korka korka atar.
 - Yolcu gideceği yolu bilmezse, nasıl yol alabilir? Korku ile, dertlerle ve gönül almalarla dolu olarak gider.
- 4030 • Birisi; "Hey yolcu! Dikkat et, bu tarafa yol yoktur." derse, korkusundan hemen orada durur.
 - Fakat gönlü ile hakikati duyan ve yolu bilen kişinin kulağına hiç böyle hay huylar girer mi?
 - O hâlde, ey sâlik, sen böyle deve yürekli, yâni korkak insanlarla yoldaşlık etme! Çünkü darlık ve korku vaktinde onlar işe yaramazlar.

Nefis ile şeytan.

- 4053 • Nefis ile şeytan aslında ikisi de bir idiler. Yâni bir bedende yaşıyorlardı. Fakat kendilerini iki gösterdiler.
 - Nitekim, melek ile akıl da beraber idiler. Hakk'ın hükmü yüzünden iki şekle büründüler.⁴³⁵

⁴³⁵ İç âlemimizde nefis, kötülük; akıl, iyilik; dış âlemimizde ise şeytan, kötülük; melek, iyilik sembolleridir. Bu itibarla aslında bir olan nefis ile şeytan, akıl ile melek ilâhî hikmet sebebi ile ikiye sâret olmuşlardır.

- Ey insan, senin içinde öyle korkunç bir düşman var ki, o, akla engel, 4055 cana ve dine düşmandır.⁴³⁶
- O düşman, bir an kertenkele gibi saldırır, sonra kaçar. Bir deliğe gizlenir.⁴³⁷
- İnsanın gönlüne girip yerleşen şeytanın gönülde birçok mânevî delikleri vardır. Allah'ı zikredince, o deliklerden birine girer, gizlenir, de sahibine vesvese veremez olur. İnsan dünya işlerine dalarak Allah'ı anmaz olursa o deliklerden başını uzatır, dışarı çıkar.
- Şeytanın insandan gizlenmesine "sinsi sinsi gizlenmek" dediler. İşte onun gönldeki deliğe girmesi, bu sinsi gizlenmesidir.
- Şeytanın sinmesi, büzülmesi kirpinin büzülmesine benzer. Kirpi büzülür, sonra gagasını çıkarır, sonra yine çeker; işte o da öyle yapar.
- Cenâb-ı Hakk şeytana; "Sinsi sinsi gizlenen!" diye buyurdu. Çünkü 4060 onun davranışları dikenli kirpinin başına benzer.⁴³⁸
- İnsafsız avcı korkusundan, kirpinin başı, zaman zaman dikenleri arasına çekilir, gizlenir.
- Kirpi fırsatını bulunca da, başını dışarı çıkarır, bu çeşit hîle ile yılanı bile alt eder.
- Eğer iç âleminde nefis-i emmâre senin yolunu vurmasaydı, yol kesiciler, yâni şeytanlar sana nasıl el uzatabilirlerdi?
- Ayrıca seni kötülöklere sevk eden şehvetten, o güçlü, gizli memur yüzünden gönül; hırsa, tama'a, âfete esir olmuştur.
- Zavallı insan, o gizli memur olan şehvetin yüzünden hırsız oldun, a- 4065 yarıldın, iyi huylarını kaybettin, kendini berbat ettin de, dışardaki insafsız memurlar, şeytan ve kötü huylar da seni büsbütün kahretmeye yol buldular.
- Azîz Peygamberimizin şu hadîsinden ders al: (= بَيْنَ جَنبَيْكُمَا لَكُمْ اَعْدَى عَدُو) "Düşmanların en korkuncu, en zâlîmi, senin içinde bulunan nefisindir."
- Bu nefis düşmanınım atıp tutmasına kulak verme, ondan kaç; çünkü inadında, ısrarında, ayak direyişinde o, İblis'e benzer.

⁴³⁶ O düşman da nefis ile şeytandır. Hattâ nefis şeytandan da daha korkunçtur. Çünkü şeytan bizim dışımızda, haricimizdedir, nefis ise içimizdedir.

⁴³⁷ Bir hadîs-i şerifte buyurulmuştur ki: "Şeytan, insanın kalbini dişler, kalp sahibi Allah'ı zikir ederse döner, bir tarafa siner. Yine o kalp sahibi Allah'ı unutursa, şeytan kalbi dişlemeğe, yâni vesvese vermeğe devam eder." Bu sebeple şeytanın vesvesesinden kurtulmamız için, Allah'ı hatırlamak ve ona yalvarmak lâzımdır.

⁴³⁸ Nâs Sûresine işâret var.

- Seni dünyaya yöneltir, gönlüne dünya sevgisi, mal, mülk sevdası kor da, âhiretteki sonsuz gıdayı sana kolay gösterir.
 - O nefis, sana ölümü bile ehemmiyetsiz gösterirse, bu işe şaşılmaz. Çünkü o, büyüğü ile bunun gibi yüzlerce işler yapar.
- 4070 ● Büyü, bazen bir saman çöpünü hîle ile, sanatla dağ yapar. Bazen de bir dağı saman çözü hâline getirir.
- O nefis ve şeytan, çirkin olan şeyleri, hîle ile güzelleştirir. Bazen de güzelleri, güzellikleri çirkinleştirir.
 - Sihrin yâni büyüğün hâli budur. Efsûnlar okur, üfürür. Hakîkatleri değiştirir.
 - Bazı zaman insanı eşek gösterir, bazı zaman da eşeği tam bir adam hâline kor.
 - İşte böyle bir büyücü, senin içinde gizlidir. O da şeytan gibi vesvese veren nefisindir. Onun vesveselerinde gizli bir sihir vardır.
- 4075 ● Fakat sihir ve büyücülerin bulunduğu dünyada, öyle mânevî büyücüler (yâni velîler) vardır ki, onlar nefsin büyülerini bozarlar.
- Oğul, bu taze ve tesirli zehirin bulunduğu ovada panzehir de bitmiş ve gelişmiştir.
 - Panzehir, yâni velî sana "Gel" der, "Beni siper edin. Çünkü ben sana zehirden fazla hayırlıyım.
 - Nefis ile şeytanın sözü büyüdür, seni yıkar, harab eder. Benim sözüm de bir çeşit büyüdür. Ama, onun büyüünü bozar, seni kurtarır."
 - Peygamber Efendimiz de; "Sözde sihir gibi, büyü gibi bir tesir ediş vardır." diye buyurmuştur.

Mal ile beden kar gibi erir gider.

- 4103 ● Hz. Peygamber Efendimiz; "Verilen bir şeyin karşılığının geleceğini bilen, bu dünyada bağışta bulunur, cömertlik gösterir." diye buyurdu.
- Verilen bir şeye gelecek yüzlerce karşılığı gören, hemen cömertliğe, ihsâna başlar.
- 4105 ● Herkes malını vererek kâr elde etmek için, çarşı ve pazarlardaki dükânlarına bağlanmışlardır.
- Altını kesesine koymuş, kâr elde etsin de, bağışta bulunsun diye ısrarla bekler durur.

- Kumaş satan kişi, elindeki kumaşın daha fazla para getireceğini görünce, o kumaşa olan sevgisi soğur, onu hemen elinden çıkarmak ister.
 - Fakat kumaşının fazla para getireceğini görmese, ona bağlanır, elinden çıkarmak istemez.
 - Bir bilgin de, başka bir ilmi, hüneri ve sanatı, şeref ve meziyet hüsusunda kendinin bilgisinden üstün görmedikçe onları tahsîle heves etmez.
- 4110 ● Candan daha azîz bir şey olmadıkça, can azîzdir. Fakat candan daha azîz bir şey elde edilince, canın adı bile anılmaz.
- Çocuk, çocuk kaldıkça, yâni bir kız çocuğu büyüüp çocuk doğuracak yaşa gelmedikçe, onun oyuncuğu cansız bebektir.
 - Bu düşüncelere düşmek, bu hayâllere kapılmakta birer bebektir. Sen çocuk kaldıkça bu bebelere ihtiyacın vardır.
 - Bir rûh, çocukluk hâlinde çıkar da erginleşirse ve Hakk'la mânen buluşma mutluluğuna ererse, artık o çocukça duygulardan, düşüncelerden kurtulmuş olur.
 - Bu sırları anlayacak mahrem yok ki, konuyu üstü örtülü olarak değil de, duyduğum gibi apaçık söyleyeyim. Onun için sustum. Allah, hakîkatine uygun olanı daha iyi bilir.
- 4115 ● Mal ile beden, kar gibi erir, gider. Fakat onlar, Allah yolunda harcanırsa, Allah, onlara alıcı olur. *Kur'ân'da*; (*إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ* ⇒) "Allah cennet karşılığında satın aldı." diye buyurulmuştur.⁴³⁹
- Kar gibi eriyip giden mal, senelerin harap ettiği, çökerttiği beden ve mevkî hırsı, şöhret, şehvet gibi dünyaya ait olan şeylerin, size paradan, yâni malınız ve bedeninizin mânevî karşılığı olan cennetten üstün görünmesi, şüpheler içinde kıvranarak, tam imana kavuşmadığınız içindir.
 - Ey aşağılık kişi! Sendeki bu zan, ne şaşılacak bir hâldir ki; yakîn, tam inanç bahçesine hiç uçamıyor.
 - Aslında her zan ve şüphe, yakîne, tam inanca susamıştır. İnsan da, şüphe arttıkça, tam inanca ulaşmak için daha çok çırpınır, kol kanat açar, uçmaya çalışır.
 - Zan bilgiye ulaştıkça, kanadı ayak olur da, o kişinin bilgisi tam inancı koklar.

⁴³⁹ Tевbe Sûresi 111.

- 4120 ● Çünkü imtihanlarla, denemelerle dolu olan dervişlik yolunda, bilgi, tam inançtan aşığı; zandan üstündür.⁴⁴⁰
- Şunu bil ki: Bilgi, yakîn tam inancı ister. Tam inanç ise görmeyi, apaçık ulaşmayı arar.
 - Ey bilgili kişi, bilgi seni müşâhedeye, görüşe götürür. Dünyadakiler, tam inanca ulaşsa idiler, daha burada iken cehennemi görürlerdi.
 - Zandan hayâl doğduğu gibi, yakînden de, yâni tam inançtan da müşâhede, görüş doğar.
 - Ben zandan da, tam inançtan da kurtulmuşum, yükselmişim. Benim kınanmaktan, ayıplanmaktan başım ağrımaz. Ben kararımdan, azmimden dönmem.
 - Ağzım onun helvasını tattı. (Yâni rûhumun ağzı onun güzelliğinden mânevî tatlar, zevkler aldı.) Ben o helvayı yedim de, gözüm aydınlandı, onu görür gibi oldum.

Ben Hakk'ı
mânen görür gibi oldum.

- 4128 ● Bu yüzdendir ki ayağımı korkmadan, cesâretle atarım. Çünkü ben mâ-nâ evime, asıl makamıma gidiyorum. Bu yolda ayağım titremez, ben kör-cesine gitmiyorum, bilerek gidiyorum.
- Allah güle bir şey söylemiş de, onu güldürmüş. Benim gönlüme de söylediği şeyle, gönlümü gülden yüzlerce kerre daha gülücü bir hâle getirdi.⁴⁴¹

⁴⁴⁰ Zan: şüphe ile bilgi arasında bir inançtır. Bilgi; şüphe ile tam inanç arasında bir şey bilmektir. Yakîn; tam inancı ifâde eder. Onda şüphe yoktur. Yakîn sûflerle üçe ayrılır: İlme'l-yakîn, Ayne'l-yakîn, Hakke'l-yakîn. Kâbe'nin Mekke'de olduğunu bilmek ilme'l-yakîndir. Mekke'ye gidip Kâbe'yi görmek ayme'l-yakîndir. Kâbe'nin mecâzî olarak Allah'ın evi olduğunu düşünmek, bilmek Hakke'l-yakîn sayılıyor.

⁴⁴¹ Bu beyitler Hakk'ın kudretini, yaratma gücünü, güzelliğini sezen bir velînin duyduğu mânevî neşeyi, zevki, ilâhî sevinci aksettirmektedir. Dünya işleri ile ağırlaşan duygularımızla, hakîkate tıkanan kulaklarımızla, perdelenen gözlerimizle, biz Mevlâna'nın bu beyitlerini nasıl anlayacağız? Evvelâ bize bizden yakın olan Allah'ımıza yalvaralım; bize bu hakîkatleri anlayacak güç versin, sonra Mevlâna'nın rûhâniyetine sığınalım, demek istediğini bizim gönlümüzün kulağına fısıldasın, bizi uyarın. Çünkü biz adâletsizliğin, zulmün hüküm sürdüğü bir dünyada perdeler arkasında kalmışız da, mânâ âleminde habersiz yaşıyoruz.

- Selviye bir iş etti, bir tecellî ile boyunu dümdüz etti. Nergisle beyaz gül de ondan feyz aldılar.⁴⁴²
- Bir şey, onun bir feyzi, şeker kamışının canını da tatlılaştırdı, gönlünü de. Şu kara topraktan yaratılan(insan)a da Çin'deki Çiğil şehri dilberlerinin güzelliğini verdi.
- Bir güzelin kaşını büyüleyici yapan, bir dilberin yüzüne gül rengi veren, onu nar çiçeğine döndüren ilâhî feyz,
- İnsanın diline yüzlerce sihir kuvveti verdiği gibi, bir mâdene de fazla lûtuflarda bulundu, hâlis altın oluş kabiliyeti bağışladı.
- Hakk'ın silâh deposunun, yâni kenz-i mahfî(=gizli hazîne)nin kapısı açılıp da, Hakk'ın isim ve sıfatlarının mazharı olan güzellerde, çeşit çeşit şekillerde onun tecellîleri ortaya çıkınca, güzellerin gözlerinin bakışları, gamzeleri oklar atmaya başladı.
- İşte bütün bunları yapan görünmez sevgili, benim de gönlüme bir ok attı, beni âşık yaptı, sevdalara saldı. Beni şükretmeye de âşık etti, şekerler yemeye de, yâni rûhânî zevkler almaya da.
- Ben öyle birine âşıkım ki, herşey onundur, herşey onun yaratığıdır. Benim aklım da, canım da, onun bir kuluna kul olmuştur. Yâni velîlerinden birinin müridi olmuştur.
- Ben atıp tutmak sûretiyle söz söylemiyorum, kuru lâf etmiyorum. Bir söz söylesem bile su gibi söylerim de, ölüm ateşini söndürmede sıkıntı çekmem.
- Ben nasıl bir şey çalabilirim ki, hazîneyi koruyan o; ben nasıl kuvvetli olmam ki, dayandığım, güç aldığım o.
- Sırtı güneşten kızışan kişi, sert yüzlü olur. Onun ne korkusu bulunur, ne de utancı.

⁴⁴² Bir yukarıdaki beyitte Mevlâna gülün, bu beyitte de nergisin Hakk'tan feyz aldıklarından bahsediyor. Bu Mesnevî beyitleri bendenize *Dîvân-ı Kebîr*'de gül ve nergis için Mevlâna'nın söylediği şu meâldeki rubâileri hatırlattı: "Ey gül sen, gül bahçesinin güzelliğine hayran oldun da, onun için mi gülüyorsun? Veya aşk bülbüllerinin ötüşleri mi seni güldürüyor? Yâhut, gizli sevgilimin bağındaki gül gibi mi açılıyor ve gülüyorsun? Gâliba, sende ona benzer bir şey var. Bu yüzden neşeleniyor, gültüyorsun.", "Ey gözsüz ve ağızsız nergis, sende bir dalgınlık, bir hayranlık var. Sanıyorum ki sen, yeşillik gelinlerinin yüzlerini hayranlıkla seyrediyorsun. Hayır ben yandırdım, sen bahar gelinlerinin güzel yüzlerinde, benim örtünmüş, kendini gizleyen sultanımın güzelliğini seziyor da, ona hayran oluyorsun."

- 4140 ● Hiçbir şeyden çekinmeyen hakikat güneşinin yüzü gibi, onun yüzü de düşmanı yakar ve perdeleri yırtar.⁴⁴³
- Dünyada her peygamber mehâbetli idi. Yalnız başına olduğu hâlde, pâdişahların ordularını alt etti.
 - Peygamber bir korkuya, bir gama düşüp de yüz çevirmedi. Tek başına imansızlar âlemine, şirk âlemine karşı durdu.
 - Taşın da yüzü pektir, gözü pek. O dünyalar dolusu kerpiçten korkmaz.
 - Çünkü kerpiç, kerpiççinin yaptığı kurumuş bir çamur parçasıdır. Taş ise Allah'ın sanatı ve kudreti ile sertleşmiştir.
- 4145 ● Koyunlar, hesap edilmez derecede çok olsa da, onların çokluğundan kasap korkar mı?
- Ey insanlar! Siz hepiniz, birbirinizin sürüsü ve çobanıdır. Peygamber ise hepinizin çobanıdır. Halk sürü gibidir. Peygamber ise onun güdemi.⁴⁴⁴
 - Çoban sürüsü ile uğraşmaktan korkmaz. Fakat onları sıcaktan ve soğuktan korur.
 - Çoban eğer sürüye kahırla bağırırsa bile, bil ki; bu bağırış bütün sürüyü sevdiğindedir.

Her an yeni bir baht,
yeni bir tecellî var!

- Her an yeni bir baht, yâni yeni bir tecellî kulağıma diyor ki: "Eğer seni gamlandırırsam bile, sen gamlanma."
- 4150 ● Ben seni kötü gözlerden, kötülerin nazarından gizlemek için gamlandırım, ağlatırım.
- Kötülerin gözünü senin yüzünden çevirmek için, gam ve kederle, senin huyunu acı ve sert bir hâle getiririm.
 - Sen benim rızamın ve sevgimin avcısı değil misin? Sen beni aramıyor musun? Emrime uyan, benim düşkün bir kulun olmadın mı?

⁴⁴³ Buradaki güneşten maksat, hakikat güneşidir. Sırtı kızışan da, onun tecellî nûrlarına mazhar olan tâlihli kişidir. Böyle bir kişi kimseden korkmaz. Belki onun varlığı düşmanlarını yakar ve gaflet perdelerini yırtar.

⁴⁴⁴ Bu beyit; "Hepiniz de çobansınız, hepiniz de sürünüzden sorumlusunuz." hadîsine işâret etmektedir. *Câmiu's-Sağîr*, c. II, s. 79.

- Bana kavuşmak için çâreler aramıyor musun? Sen benden ayrı da kimsesizsin, beni ararken de kimsesizsin.
- Senin derdin bana kavuşmak için dermân (çâre) arıyor. Dün çekmiş olduğun yanık âhı, içten gelen feryadını işittim.
- Seni bekletmeden geçeceğin yolu ve yol uğrağını göstermeye benim gücüm yeter.
- Böylece zamanın ve hayat şartlarının getirdiği ızdıraplardan, endişelerden, çalkantılardan kurtulursun ve bana kavuşma hazînesine ayak basarsın.
- Fakat varılan yerin tatlılığı, lezzeti yolculuğun zahmetleri, sıkıntıları ile ölçülür.
- Ne kadar gurbet acıları çeker, mihnetlere, zahmetlere uğrarsan, şehrinde, akrabandan o derece lezzet alır, zevk bulursun.

Allah'a inanan kişinin,
belâlara uğrayınca çırpınarak kaçması,
sabretmemesi, tencerede kaynayan nohudun
ve başka yiyecek şeylerin sıçrayarak dışarı çıkmaya
çalışmalarına benzer.

- Tenceredeki nohuda bak, ateşten canı yanınca nasıl yukarı doğru sıçramaya başlar.
- Tencere kaynamaya başlayınca, nohut, yukarılara doğru sıçramaya, 4160 yüzlerce coşkunluk göstermeye koyulur.
- "Niçin beni ateşlere salıyorsun? Mâdem beni satın aldın, ne diye bu hâllere uğrattıyor, benim canımı yakıyor, beni horluyorsun?"
- Evin hanımı da, nohuda kepeç ile vurarak der ki: "Hayır, iyice kayna, adam akıllı piş de, ateşten sıçrayıp kaçmaya kalkışma."⁴⁴⁵
- "Ben seni hor gördüğümden, istemediğimden, sevmediğimden ötürü kaynatmıyorum. Bir tat, bir lezzet elde edesin de;

⁴⁴⁵ Mevlâna *Divân-ı Kebîr*'inde 44 numaralı şiirinde şöyle buyurur:

که چون جویع دیک بجوشیم و او بفرکر

کفر می زند که چنینست خوی دوست

"Bazen ateşin üzerinde, toprak tencere gibi kaynar dururuz, coşarız. O ise birşeyler düşünerek fazla taşmayalım diye, başımıza kepeç ile vurur. Dostun huyu böyledir."

● Gıda hâline gelesin, yenesin, cana karışasın diye kaynatıyorum, yoksa seni mihnetlere salmak, seni horlamak için değil.

4165 ● Sen bostanda su içtin, yeşerdin, tazeleştin. İşte senin o suları içmen, bu ateşe düşmene sebep oldu. Çünkü o su, bu ateş içindi. Bir müddet yedin, içtin, kendini besledin. Şimdi sevgi ateşi yeme ve içme ile elde edilen semizliği, hamlığı senden gidermeye uğraşiyor."

● Allah'ın rahmeti, kahrını ve öfkesini geçmiştir. Bu yüzden de, birisini imtihan etmesi, belâlara uğratması rahmetindedir. Çünkü onun kahrında gizli bir lûtuftur.

● Var oluşumuz sağlansın, varlık sermâyesi elde edilsin diye, rahmeti kahrından ileridir, üstündür.

● Etle deri bir tat almadan, yâni bedene ait zevklerden mahrûm edilerek yetişmez, gelişmez. Onlar olmadıkça, yâni bedene ait nefsânî ve şehvânî istekler, dünya sevgisi insanda bulunmazsa, dostun aşkı (ilâhî sevgi) onları nasıl yakar, eritir, yok ederdi? Böylece, nefse eziyet edilmeden, nefisle savaşa girişmeden Allah sevgisi elde edilebilir mi idi?⁴⁴⁶

● İlâhî takdîr gereği sana belâlar, kahırlar gelince, bu kahırlara gizli lûtuflar olduğunu düşün de üzülme, bu kahırlar yüzünden, dünya sevgisini, zevk duyduğun her şeyi, Allah yolunda fedâ edersin.

4170 ● Başına gelen kahırdan sonra, onun özrünü dilemek üzere içine girdiğin merhamet ırmağında, günahlardan, mânevî kirlere temizlenerek ilâhî lûtuflara kavuşursun.

● Ev sahibi hanım dedi ki: "Ey nohut, bahar mevsiminde otladın, yetiştin; şimdi de zahmet, sana misafir oldu, misafire ikrâm et.

● Sen zahmet misafirini hoş tut da, sana teşekkürler ederek dönsün. Böylece hakikat pâdişahının huzûrunda, senin ikrâmlarını, ihsânlarını söyleyesin.⁴⁴⁷

⁴⁴⁶ İnsanda ikilik vardır. Melek tamamıyla rûhtan, mânâdan ibâret. İnsanda ise et var, şehvet var. İnsan kendinde bulunan şehveti, arzuları, dünya sevgisini terk ettiği zaman kâmil insan olur. Melek bu mücâdeleden mahrûmdur. İşte bizim üstünlüğümüz bu nefisle savaş sûretiyle elde ediliyor. Bu beyitte Mevlâna bu konuya temas etmiştir.

⁴⁴⁷ Mevlâna bir başka *Mesnevî* cildinde aynı konuyu dile getirir (*Mesnevî*, c. V, 1966-1967.):

رَبِّ اَوْزَعْنِي يُشْكِرُ مَا اَرَى
لَا تُعَقِّبْ حَسْرَةً لِي اِنْ مَضَى
اَنْ ضَمِيرِ رُو تَرَشِ رَا پَاسِ دَارِ
اَنْ تَرَشِ رَا جَوْنِ شُكْرِ شَبْرِ بِنِ شَمَارِ

● Sonunda nimet yerine, sana o nimetleri veren gelsin; gelsin de, dünyadaki bütün nimetler sana haset etsin."

● Hanım nohuda diyordu ki: "Ey nohut, ben Halil İbrahim, sen de bıçak karşısında benim oğlumsun. Sıcağın önüne başını koy, çünkü rüyâmda seni kurban ettiğimi gördüm"⁴⁴⁸

● Heyecanlanma, gönlüne korkuyu sokma, kahr bıçağı önüne başını 4175 koyda, İsmail (a.s.) gibi senin boğazını keseyim.

● Başını keserim, fakat bu baş, o baş değildir. Bu baş, kesilmekten, ölmekten uzak olan bir baştır. Yâni bu baş, görünen maddî baş değildir.⁴⁴⁹

● Ey müslüman! Allah'ın ezeli dileği, senin başının kesilmesi değildir. Senin ona teslim olmandır. Bu sebeple ona candan teslim olmayı iste, dile.

● Ey nohut, belâlara uğra, kayna da, ne varlığın kalsın, ne de sen kal!

● Ekili bulunduğun bostanda, bir müddet ter ü taze durdun. Yeşiller giymiş olarak neşeli neşeli sallanarak güldü isen, sen şimdi gönül bahçesinin, can bahçesinin gülüsün.

● Ey nohut! Sen su ve çamur bostanından ayrıldın, fakat lokma oldun, 4180 dirilere karıştın, insanların bedenlerine girdin,

"Rabbim uğradığım belâlara karşı, lûtf et de şükredeyim, geçip gidince de neden şükretmedim diye üzülme. Onlara özlem duyarak çırpınmayayım. Böylece o asık suratlı derdi, hoş tut. Ona saygı göster. Onu incitme. Onun getirdiği acılığı şeker gibi tatlı say." Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*'in altıncı cildinin 2675 numaralı şiirinde buyurur ki:

جفای کز بر معشوق آید
نشارش کن بشادی مرجہای

"Sevgiliden gelen cefâyâ karşı sakın suratını asma, onu neşe ile karşıla, ona hoş geldin de."

مبارکتر زعم چیزی نباشد
که بادشش ندارد منتہای

"Gamdan, ızdıraptan daha tatlı, daha mübârek bir şey olamaz. Onun karşılığı sonsuzdur." diye buyurur.

⁴⁴⁸ Saffât Sûresi'nin 102. âyetine işâret vardır.

⁴⁴⁹ Şîrâzlı Hâfız'ın şu beyti Mevlâna'nın beytine ne kadar benziyor:

عجب راهیست راه عشق کانیجا
کسی سرپرکند کش سر بنا شد

"Aşk yolu, çok şaşılacak bir yoldur. Çünkü bu yolda, dünyaya ait başı olmayanlar, başlarını verirler."

• Gıdâ oldun, kuvvet oldun, düşünce oldun, yâni bitki olarak meydana gelmiştin; şimdi ormanlarda arslan ol, hayvânî rûh kazan, sonra insânî rûha hizmet et.⁴⁵⁰

• Vallahi, sen önce Hakk'ın sıfatlarından ayrıldın da geldin, tekrar çevikçe acele et, yine onun sıfatlarına dön.

• Ey nohut; sen buluttan, yağmurdan, güneşten, gökyüzünden geldin. Şimdi ise mücâhedenle, nefsinle yaptığın savaşlarla ilâhî sıfatlardan feyz aldın, göklere yükseldin.

• Sen, yağmur ve sıcaklık tesiri ile yetişmiştin, şimdi Hakk'ın tertemiz sıfatlarına bürünüp gidiyorsun.

4185 • Sen güneşin, bulutun ve yıldızların bir cüz'ü idin. Yâni onların terbiyesi ile yetişmiş idin. Şimdi insan lokması hâlinde can oldun, iş oldun, söz ve düşünce oldun.

• Bitkinin ölümünden, yâni hayvanların onları yemesinden, hayvanların varlığı meydana geldi. Böylece; 'Ey güvendiğim dostlarım, beni öldürün!' sözü de doğru çıktı. Bu söz Hallâc'ın sözü idi.

• Mâdemki bizim için, ölümden sonra, böyle bir yaşayış ve Hallâc'ın; 'Şüphe yok ki ölümden hayat vardır.' sözü de gerçekleşti.

• İbâdet, zikir, tesbîh ve doğruluk meleklerin gıdâsı oldu da, onlar vastasıyla göklere miraç etmeye yol bulmuşlardır.

• Nitekim yemek de insana gıda oldu da, insan cansızlıktan kurtuldu, canlandı."

Rûhlar kervan hâlinde alış-veriş için hergün göklerden yeryüzüne gelmedeler.

4191 • "Rûhlar kervan hâlinde, alış-veriş için göklerden yeryüzüne inmedeler, sonra inegeldikleri yere dönmedeler.

• Durum böyle olunca; ey Hakk yolcusu, öbür âleme hoş bir hâlde kendi isteğin ile git, hırsızların dar ağacına gittikleri gibi acılarla, zorluklarla itilerek, kapılarak gitme.

• Seni acılıklardan temizlemek, kurtarmak için, sana acı sözler söylüyorum.

⁴⁵⁰ Bu bölümde yemek pişiren ev hanımı; mürşidin sembolüdür. Nohut da ona uyan mürfid göstermektedir.

• Donmuş üzüm soğuk suya konursa, donukluğu gider. Ve o hâlden kurtulup tazeleşir.

• Acılıklardan, yâni sıkıntılardan, riyâzattan gönün kanlarla dolarsa, o zaman bütün acılıklardan, kötü huylardan kurtulursun. 4195

• Avcı olmayan köpeğin tasmaı yoktur. Ham olan kişinin ızdırap çekmeyen, olgunlaşmamış bir kişinin arkadaşlığı hoş gitmez."

• Nohut sonunda; "Hanım!" dedi. "Mâdemki iş böyledir. Hoşça kaynayayım, bu hususta sen de bana yardım et.

• Sen bu kaynayışta, benim mirâcım gibisin, bana kepçeyi vur. Ne de güzel vuruyorsun. Yâni ey mürşidim, ben değersiz müridini, iyi terbiye ediyorsun. Ben tam mânâsıyla sana teslim oldum.

• Ben file benziyordum, başımı parala, dağla da; Hindistan'ı ve o ülkedeki bağları, bahçeleri rüyâmda göreyim, yâni ezel âleminden kokular alayım.⁴⁵¹

• Böylece kendimi, kaynamaya bırakayım ve mücâhede kucağından hakikate bir yol bulayım. 4200

• Çünkü, insan, zenginleştikçe azar, rüyâ görmüş fil gibi azar, kudurur.

• Fil rüyâsında Hindistan'ı görünce azar, filciyi dinlemez, azgınlık eder. Yâni insan belâlardan kurtulup da rahata kavuşunca Hakk'ı unuttur, âsî olur."

• Ev hanımı nohuda dedi ki: "Ben de bundan önce, senin gibi yeryüzünün cüz'lerinden, yâni parça buçuklarından idim.

• Ateş gibi yakıcı olan nefisle savaşa giriştim. Nefsânî duyguları yemenin zevkini tadınca, makbûl bir insan oldum. Tatlılaştım.

• Bir müddet yeryüzünde coştum, kaynadım; bir zaman da, beden ten- 4205
ceresine girdim, orada piştim, köpürdüm, taştım. Yâni minerallerden, bitkilerden ve çeşitli hayvânî gıdalardan yararlanarak, çeşitli hâllerden geçtikten sonra insana geldim.⁴⁵²

⁴⁵¹ Anlattıklarına göre; filler vatanları olan Hindistan'ı rüyâlarında görürlerse sahiple-
rine isyan ederlermiş.

⁴⁵² Hz. Mevlâna bu beyitlerde bizim maddî varlığımızın, bedenimizin geçirdiği safhaları, merhaleleri anlatıyor. Daha önce de bu konuya temas etmişti. (3901-3906 numaralı beyitleri lütfen tekrar okuyunuz) Tasavvuf terimlerinde "devriye" denilen bu maddî şekilden şekile girişler, bizi tenâsüh (=rûh göçü) inancına götürmemelidir. Rûhumuz, Budistlerin inandıkları gibi bir bedenden başka bedene geçmez. Bu inanç İslâmî değildir. Hz. Âdem topraktan yaratıldığı gibi, biz de bütün insanlar da toprak-

• Bu iki kaynayı yüzünden duyguların gücü, kuvveti oldum. Anamın rahminde dört aylık iken bana rûh üflendi, böylece canlandım. Şimdi de seni terbiye ediyorum.

• Sen cansızlar âleminde iken, sana hâl dili ile derdim ki: 'O mertebeden koş, yüksel ki, insanlık mertebesine gelesin, mânâya mensup sıfatlar elde edesin.'

• Sen cansızlıktan kurtulup canlı olunca, bir kere de 'kayna' dedim, hayvanlıktan da geç, o dereceden, mertebeden yüksel.

• Bu nükteleri, bu gizli işâretleri yanlış anlayarak ayağımın kaymamasını, sapıklığa düşmemeni Allah'tan iste.

4210 • Çünkü, *Kur'ân*'dan bile bazı kişiler yol şaşırıldılar. O ip, yâni kurtarıcı olan *Kur'ân* yüzünden, hükümlerine uymadıkları için kuyuya düştüler.⁴⁵³

tan yaratıldık ve yaratılmaktayız. Çünkü anamızın babamızın yeryüzü nimetlerinden aldıkları gıdalar sonucu, onların tohumlarından yaratıldık. Yâni topraktan geldik. Ana rahminde dört aylık iken bize rûh âleminde birer rûh verildi, canlandık, minicik kalbimiz çarpmaya başladı. Zamanı gelince anamızdan doğduk, büyümeğe başladık. Hakk'ın takdir buyurduğu seneleri harcadıktan sonra, ölüncü bizde bulunan her şey aslına dönecek. Yâni topraktan gelen maddî yönümüz, bedenimiz toprağa verilecek, rûh da öteki dünyada Berzâh âlemine gidecek. Mezara terk edilen maddî varlığımız, yine scyrine devam edecek. Şöyle ki: Etlerimiz küçük kurtlara yiyecek olacak, mezarımızda otlar bitecek, onları hayvanlar yiyecek ve tenimizdeki mineraller toprağa, gazlar havaya, bitkilere geçecek. Yine devir şaşmadan devam edip gidecek. Fakat kıyâmet gelince, sur üfürüldüğü zaman çürüyen, dağılıp giden çeşitli merhalelerde seyr eden cüz'lerimiz Allah'ın emriyle bir araya gelecek. Ve rûhumuzun terk ettiği eski beden, ona geri dönecektir. Mevlâna başka bir *Mesnevî* beytinde der ki:

جان تن خود را سناسد وقت روز

در خراب خود در آید چون کسوز

"Rûh kıyâmet günü kendi bedenini tanır, defîne gibi, kendinin olan, kendine mahsûs olan o yıkık yere gider." (*Mesnevî* c. V, 1774) Bu hâdiseye akıl ermez, zâten akıl neye erer ki! 6.5 yıl önce Galileo uzay mekiği havaya fırlatıldı. Kurşun hızı ile giden araç üç milyar yediyüz milyon kilometreyi arkasında bıraktı, Jüpiter'in yörüngesine girdi. Oradan fotoğraflar çekerek dünyaya gönderecek. 5 milyar ışık yılı uzaktaki yıldızlar keşfedilirken, aklımız bu sonsuzluğu idrâk edebiliyor mu? Ana rahminde bir yavrunun yaratılmasına akıl ermeyince, insanın dağılmış cüz'lerinin tekrar yaratılmasına nasıl akıl erer? Behçet Kemâl merhûm bir âyeti manzûm tercüme etmişti:

"Büyütenin bir damla pıhtıyı insan diye;
Gücü yetmez olur mu ölüyü diriltmeye?"

⁴⁵³ Bakara Sûresi'nin 26. âyetine işâret var.

• Ey imana gelmeyen inatçı kişi! Sende yukarılara yükselmek arzusu olmayınca, Allah'ın kurtarıcı, sağlam ipi olan *Kur'ân*'ın, hâşâ cürmü yoktur."

Bilmiş ol ki
yeryüzünde işimize çok yarayan ateş,
yakıcı bir rüzgâr gibidir. O asıl ateşin ışığıdır,
kendisi değildir.

• Hayvânî rûh gıdâ ile kuvvetlenir, güçlenir. Yediği gıdâ, topraktan gel- 4219
diği için odun gibi yanar, yok olur. Yâni gıdâ yenilir, yok olur gider. Fakat beden ve hayvânî rûh, yenilen gıdânın yanışından kuvvet alır, güç alır.

• Eğer odunlar yakılıp ateş olmasalardı, ağaç olarak bırakılsalardı meyve 4220
verirdi. Sonuna kadar da gelişir kalırdı. Her şeyi geliştirir, güzelleştirirdi.⁴⁵⁴

• Bilmiş ol ki; bu ateş yakıcı bir rüzgâr gibidir. O asıl ateşin ışığıdır, kendisi değil.

• Ateşin kendisi ve aslı, havadan da üstündür. O esîrdedir. Yâni yeryüzünde görülen ateş, gözyüzünden de ötelere bulunan ateş kürresinin gölgesi ışığıdır.⁴⁵⁵

⁴⁵⁴ Hz. Mevlâna'nın ağaçların yakılmasına gönlü râzı olmuyor da, diğer husûslarda ağaçların insanlara yararlı olmasını uygun buluyor. Zâten ağaçlar yanınca kül oluyorlar, havaya savruluyorlar, yok olup gidiyorlar, ama sanatkârların elinde o ağaçlar âdeta ölümsüzleşiyor. Meselâ; Konya'da Alâeddin Camii'nin minberi yüz yıllardan beri ayakta duruyor.

⁴⁵⁵ Dikkat buyrulsa; Hz. Mevlâna her hâdiseden ledünnî neticeler çıkararak bizi uyardırmağa çalışıyor. Sular nasıl asılları olan denize doğru akıyorlarsa, önlerine çıkan engelleri aşarak denize doğru koşuyorlarsa, ateş de aslı olan ve eski hukemâya, bilgincilere göre ayın bulunduğu yerden çok ötelere, havadan da hafif esîrin üstünde ateş kürresi mevcutmuş. Yeryüzünde bulunan yanan veya yanmayan bütün ateşlerin aslı, kaynağı, o ateş kürresi imiş; (فی کل شجر نار =) "Her ağacın içinde ateş gizlidir." denildiği gibi, ağaçta mahpûs bulunan ateş, yanmaya başlayınca titreyerek, sesler çıkararak aslına gitmek için alev alev yanmaktadır. Ey insanoğlu, su, aslına doğru köpürerek, ağlıyarak, coşarak, başını taştan taşa çarparak koşarken, ateş alevlerini yukarılara doğru yükseltirken, sen asıl vatanını neden aramıyorsun, neden geldiğin yere gitmek için çırpınıyor da, şu kirli dünyanın işlerine dalmış, duygusuzca yaşıyorsun?

- Bu yüzdendir ki; yeryüzündeki ateşler, ışıklar olduğu gibi durmazlar. Hep oynarlar, titrerler. Aslına gitmek için çırpınır dururlar. Sonunda tezce, yukarılara yükselirler, mâdenlerine giderler, asıllarına kavuşurlar.
- Ey insan! Senin boyun hep olduğu gibidir ama, gölgen bazen kısılır, bazen uzar.⁴⁵⁶

4225 • Işığın bir yerde durduğunu kaldığını kimse görmemiştir. Kaynaktan gelen ışınlar, akisler ve vuruşlar, düştükleri yerde kalmazlar; çabucak dönerler, analarına giderler.

- Yâ Mevlâna! Dilini tut, fitne ağzını açtı, yanlış anlaşılabilir sözlerden sakın! Her şeyin doğrusunu Allah daha iyi bilir.

Konuyu anlamayanların kötü hayâllere düşmeleri.

- Bu konu sona ermeden önce, hasetçilerden bir kötü kokulu duman geldi. Yâni bu konulara akıl erdiremeyenlerden yersiz bir itiraz, bir kınama ortaya atıldı.⁴⁵⁷
- Ben hasetçilerin çekiştirmelerinden incinmedim ama, bu itiraz, bu kınama tekmesinin saf gönüllü, samimî imanlı bir kişinin aklını karıştırmasından korkarım.
- Gazneli Hakîm Senâî hazretleri mânâya ait örneklerden bir şey anlamayanları, perde arkasında kalanları anlatmak için güzel bir örnek vermiştir:

⁴⁵⁶ İnsan kemâle gelince boyu artık uzamaz. Ama gölgesi, yâni tabiatının gereği yaptığı iyi ve kötü işlerle şereflenir, büyük insan olur, yâhut kötülüklerle küçülür, şerefini zedeler.

⁴⁵⁷ Ermişlerin fikirlerini bazı ham kişiler, yâ haset ettiklerinden, yâhut da bilgilerinin noksanından ötürü anlayamazlar. Yüksek hakikatleri idrâk edemedikleri için, susup oturmaları gerekirken, bilgisizce ve insafsızca yersiz kınamalardan, çekiştirmekten kendilerini alamazlar. Bu her devirde görülmüştür. Yunus Emre hazretleri bile; "Seni sigaya çeker bir Molla Kasım gelir." diye devrindeki câhil çekiştiricilerden şikâyette bulunmuştur. Mevlâna'nın devrinde olduğu gibi, bugün de Molla Kasım'lar görülmektedir. Her bilgili kişide de hoşgörü yoktur. O, herkesin kendisi gibi düşüncesini, inanmasını ister. Kendi görüşlerine uymayan bütün fikirler, onlarca yanlışdır. Meselâ; Mevlâna'nın semâ ettiğine inanmayanlar, asırlar boyu, Mevlevî dergâhlarındaki âyinlere itiraz edenler, ney, tanbur, rebâb gibi çalgıların çalınmasından Mevlâna'nın hoşlanmadığını ileri süren, ve târihî hakikatleri inkâr eden doçentler, profesörler zamanımızda da mevcuttur.

- Sapıklık yolunda olanlar, *Kur'ân*'da sözden başka bir şey göremezler- 4230 se, onların bu sapıklığına şaşılmaz.⁴⁵⁸
- Çünkü körlerin gözleri, nûrlarla dolu olan güneşin ışığından, sıcaklığından başka bir şey hissedemez.
- Abdalın biri ansızın eşek ahırından başını çıkardı da, her şeyi kınayan ihtiyar bir kadın gibi dedi ki:
 - "Bu söz (yâni *Mesnevî*) değersiz bir eserdir. Onda ne var ki? Peygamberin hikâyesini mi, Peygambere uymayı mı anlatıyor?
 - Velîlerin ulaştıkları makamlardan, onların kerâmetlerinden ve yüce sözlerinden bahis yok.

• Cenâb-ı Hakk'tan başka, her şeyden vazgeçerek, yokluk mertebesine 4235 ulaşmaktan ve Allah'a kavuşmak için basamak basamak yukarılara doğru yükselmekten *Mesnevî*'de söz edilmemektedir."

- Her makamın, her mertebenin ve her menzilin anlatılış hudûdu da yok ki; bir gönül sâhibi onunla kanatlınsın da ötelere uçsun, gitsin.⁴⁵⁹
- Allah'ın kitabına da, yâni *Kur'ân*'a da bu sözler söylendi. Kâfirler, onu da böyle kınadılar.
- Dediler ki: "Bunlar, geçmiş zamanlarda gelen insanların hikâyeleri, eskimiş masalları, bunda öyle derin bahisler, hakîkatlere dâir sözler yok."⁴⁶⁰

- Küçük çocuklar bile bunu anlıyor, hoşta gidecek, gitmeyecek, yapılabilecek, yapılmayacak şeyleri anlatıyor.
- Yûsuf ve onun, büklüm büklüm, halka halka saçları anlatılmada, Yâkup ile Züleyha'nın gam ve kederleri söylenmektedir.
- Bunlar meydana gelen şeyler, bunları herkes anlar, bilir. Orada, aklın derinliklerinde kaybolacağı bahisler yok." Böyle itiraz edenlere karşı;

⁴⁵⁸ Mevlâna'nın bahsettiği Hakîm Senâî'nin beyti şu:

عجب نابود گر قرآن نصیب نیست جز تشی
که از خورشید جز گرمی نه بنید چشم نابنا

"Nasıl ki; kör bir kişi güneşin ışığını görmez de sıcaklığını hissederse, câhil de *Kur'ân*'ın sözü üzerinde durur da, mânâya nüfûz edemez."

⁴⁵⁹ *Mesnevî*'ye itiraz eden kişi bunları söylemekle, kendi bilgisizliğini ortaya koymuştur. Çünkü onun yok dediği şeylerin hepsi *Mesnevî*'de mevcuttur. Fakat belirli bâb ve fasıllar hâlinde değil, hikâyeler arasında, yeri geldikçe dağınık şekilde söylenmiştir.

⁴⁶⁰ En'âm Sûresi'nin 25. âyetine işâret var.

- Cenâb-ı Hakk da buyurdu ki: "Eğer bu sana kolay görülüyorsa, bu çeşit kolay, basit bir sûre söyleyiver."⁴⁶¹
- "Ey müşrikler! Cinlerinize, insanlarınıza, iş güc sâhibi olanlarınıza söyleyin, bu çeşit bir âyet meydana getirsinler."

Hiz. Peygamber Efendimizin;
"Kur'ân'ın zâhirî (yâni dış yüzü) mânâsı var,
bâtınî (yâni iç yüzü) mânâsı var. Bâtınının da yedinci
bâtına kadar bâtinî mânâsı var."
hadîsinin açıklaması.

- Kur'ân'ın kelimeleri, bil ki görünür; bu görünen kelimelerin ve onlardan çıkan zâhirî mânânın altında, pek güçlü, pek derin bir de bâtinî mânâ, iç mânâ vardır.
- 4245 • O bâtinî mânânın altında da, bir iç mânâ daha vardır. Ondan sonra, bir üçüncü iç mânâ daha vardır ki, onu anlamakta akıllar kendini kaybeder.
- Kur'ân'ın dördüncü bâtinî mânâsını ise, eşi benzeri olmayan Allah'tan başka kimse göremedi, anlayamadı.
- Ey oğul! Sen Kur'ân'ın görünen, bilinen zâhir mânâsına, dış yüzüne bakma. Şeytan da Hz. Âdem'in dış yüzüne baktı, onun çamurdan yaratıldığını gördü. Ondaki iç yüzü, hakîkati göremedi.
- Kur'ân'ın dış yüzü bir insana benzer; insanın şekli, yüzü, boyu, posu görünür ama, rûhu gizlidir, görünmez.
- Bir kişinin amcası dayısı olsa da, onunla beraber yüz yıl ömür sürseler, yine de onun rûhî hâlinden bir kıl ucu kadar bir şey göremezler.

Peygamberlerin ve velîlerin
dağlara gidip mağaralarda oturmaları,
kendilerini gizlemek için yâhut halkın akıllarına
çeşitli şeyler geleceğinden korktuklarından değildir.
Mümkün olduğu kadar halkı dünyaya bağlanmamaya,
doğru yola sokmak içindir.

- 4250 • "Velîler, halkın gözünden gizlenmek için dağlarda otururlar." diye söylerler.

⁴⁶¹ Bakara Sûresi'nin 23. âyetine, İsrâ Sûresi'nin de 88. âyetlerine işaret edilmektedir.

- Hâlbuki, onlar halkın gözlerinin önünde iken de, yüzlerce dağın tepesine çıkmışlardır, adımlarını yedinci kat göğün üstüne bile atmışlardır.
- Onlar halka nazaran yüzlerce denizden, yüzlerce dağdan ötede iken, neden dağlara gider de gizlenirler?⁴⁶²
- Bir velînin gizlenmek için dağa kaçmasına ihtiyacı yoktur. Çünkü bir velînin izinde bir tay gibi koşan gökyüzü, yüzlerce nal düşürür de, yine ona yetişemez.
- Gökyüzü döndü döndü de, o canın izinin tozunu bile göremedi. Bu yüzden maddî renkli mâtem elbisesi giydi.
- Perîler gizlidir. Ortada görünmezler. Fakat insan, mânâsı yüzünden perîlerden de daha gizlidir.
- Akıllı kişiye göre insan, gizli olan perîlerden yüz kat daha gizlidir.
- Akıllıya nazaran insan bu kadar gizli olursa, gizlilik âleminde bulunan ve içi mâsivâdan arınmış olan kâmil insânın ne kadar gizli olacağını sen düşün.

Velîlerle, velîlerin sözleri,
Mûsâ'nın asası ile İsa'nın diriltici nefesine benzer.

- İnsan Mûsâ'nın asasına ve İsa'nın diriltici nefesine benzer.
- Müminin kalbi insâf ve adâlette bulunmak ve dünyayı süslemek, güzelleştirmek için Hakk'ın avucunda, iki parmağı arasındadır. Yâni Allah'ın celâl ve cemâl sıfatları arasındadır.⁴⁶³
- Mûsâ'nın asası, görünüşte bir değnekten ibâretti. Ama ağızını açınca, 4260 ejderha olduğu için bütün kâinât ona bir lokma olurdu.
- Hz. İsa'nın efsûnunu, harf ve sestten ibâret bilme. Şunu gör ki, ölüm bile ondan kaçırıyordu.
- Efsûndaki o önemsiz, o değersiz sözlere bakma; onların te'sîri ile ölünün dirildiğine, sıçrayıp oturduğuna bak.
- Sen Mûsâ'nın o asayı kolayca bulduğuna bakma da, onunla denizi nasıl yardığımı gör.

⁴⁶² Velîlerin bilinenleri, görünenleri vardır, bir de gizli olanları vardır. Velîleri zâhiren halk tanır. Fakat o tanıyış tam değildir. Velînin gizlenmek için dağa, mağaraya ihtiyacı yoktur. Gizli velîleri Allah'tan başka kimse bilemez ve tanıyamaz.

⁴⁶³ Buradaki iki parmaktan maksat, Hakk'ın Cemâl ve Celâl sıfatlarıdır. Allah dilediği kulun kalbini salâha, dilediğinin kalbini de fesâda meyl ettirir.

• Sen uzaktan kara bir otağ görüyorsun; yâni velîlerin sûretini, maddî şeklini görüyorsun, bir adım daha at da, o otağdaki orduyu, yâni velîlerin sıfatlarını, mânevî kudretlerini gör.

4265 • Sen uzakta bulunduğun için, toz bulutundan, yâni insanın maddî varlığından başka bir şey görmüyorsun. Azıcık ileri gel de, o toz içindeki insanı, yâni onun maddî varlığını değil de o maddî varlıktaki mânâyı gör.

• Onun kaldırdığı toz, yâni kâmil insânın sözleri, davranışları gözleri aydınlatır; onun mânevî gücü, dağları bile yerinden söker.

• Hz. Mûsâ, çölün tâ ortasından belirip gelince, Tûr dağı onun gelişi yüzünden oynamaya başladı.

"Ey dağlar ve ey kuşlar,
Dâvud peygamberle beraber Allah'ı yüceltin,
ilâhîler söyleyin."⁴⁶⁴
anlâmındaki âyetin tefsîri.

• Dâvud(a.s.)'in yüzü, Allah'ın nûru ile parlamıştı. Dağlar onun Zebûr okuyuşu ile inlemiş, feryâda gelmişti.

• Dağ Dâvud'a arkadaş oldu. Her iki çalgıcı, yâni Dâvud ile dağ, Allah'ın aşkı ile mest olmuşlardı.

4270 • "Ey dağlar, Dâvud'la beraber ilâhî söyleyin, onun sesine, sesinizi katın." diye emir geldiği için, her ikisi de aynı perdeden çılmış ve söylemişlerdi.

• Cenâb-ı Hakk buyurmuştu ki: "Ey Dâvud, sen yerinden yurdundan ayrıldın, benim için dostlarından ayrı düştün."⁴⁶⁵

• Ey garip kalan, tek kalan, ey eşinden dostundan ayrılan! Ey kalbinde iştîyâk, özlem ateşi tutuşmuş, alevlenmiş olan âşık,

• Sen çalgıcılar, okuyucular, eş dost mu istiyorsun? Kadîm ve ezelf olan Allah dağları senin önüne getirmiştir.

• Dağlar, sana çalgıcılık ederler, ilâhîler söylerler, zurna çalarlar, rüzgârı estirirler, suları fişkirtirler.

⁴⁶⁴ Bu başlıkta Sebe' Sûresi'nin 10. âyetine işâret vardır.

⁴⁶⁵ Hz. Dâvud gönlünde ilâhî aşkı duyunca, Buda gibi, İbrahim Edhem hazretleri gibi, sarayını, kadınlarını, ihtişâmlı hayatı terk etmiş, yalnız başına dağlara düşmüştü. Dağlarda yalnız başına Zebûr okumağa başlamıştı.

• Şunu iyi bil ki, ey gâfil kişi! Dağın inlemesi, feryâd etmesi, mümkün 4275 olunca, velînin de dudaksız ve dişsiz olarak gönülden gelen iniltileri vardır.

• Bedenleri kötülüklerden, nefsânî duygulardan arınmış olan velîlerin cüz'lerinden, uzuvlarından gelen nefhalar, her an onların duygularının kulaklarına ulaşırlar.

• O velînin yanında oturanlar, o nefhaları duymaz ve işitmezler de, velînin kendisi duyar ve işitir. O ilâhî nefhaları, o nâleleri, o feryâdları duymadan, işitmeden onların mevcût olduğuna inananlar, ne mutlu kişilerdir.

• O velî kendi gönlüne kapanır, kendi içindeki yüzlerce sözü duyar, fakat kendisi ile beraber oturan, o gizli sözlerden, o gönül konuşmalarından koku bile almaz.⁴⁶⁶

• Ey Hakk'a inanan ve Hakk'ı seven kişi, mekânsızlık âleminden, senin de gönlüne yüzlerce soru, yüzlerce cevâp gelir durur.

• Sen gönlüne gelen o sesleri duyarsın; fakat başkaları kulaklarını sana 4280 yaklaştırsalar bile, o sesleri duyamazlar.

• Haydi diyelim ki, sen sessiz, harfsiz sözlerini duymuyorsun, işitmiyorsun. Sen düşündüğün, kendi kendinle baş başa kaldığın zaman, sessiz sadâsız kendinle konuşuyor gibi değil misin? Bu durumda kendi içindeki sesleri mânâ kulağıyla duymayan sana bir örnek olmuyor mu? Şu hâlde nasıl oluyor da velîlere inanmıyorsun?

Kendi anlayışsızlığı yüzünden
Mesnevî'yi kınayan hayvan.

• Ey kınayan köpek, havlayup duruyorsun Kur'an'ı kınamakla hükümdenden kendini kurtaracak mı sanıyorsun?

• Bu, kendisinden canını ve kahır pençesinden imânını kurtaracağı bir arslan değildir. Kur'an-ı Kerîm kıyâmete kadar inkârcılara "Ey kendilerini bilgisizliğe fedâ edenler!" diye seslenir.

• Siz beni masal sanarak, kınama ve inkâr tohumunu ektiniz, durdunuz. 4285 Ama gördünüz ki, kınadığınız durup duruyor. Siz ise yok oldunuz, masal oldunuz.

⁴⁶⁶ İnsanın nefsi ile, kendi ile konuşması vardır. Bir kimse ağzı kapalı konuşur. Fakat bu konuşmayı hâricte bulunanlar, hattâ yanında oturanlar duyamazlar.

● "Ben Allah kelâmıyım, Allah'ın zâtı ile durmadayım. Ben rûhlar rûhu olan nebîlerin, velîlerin gıdâsıyım. Kusursuz, tertemiz, parlak bir yâkutum.

● Ben hakikat güneşinin size aksetmiş, vurmuş nûruyum. Ama o güneşten de ayrı değilim..

● Âşıkları, bilgisizlik ve gaflet ölümünden kurtarmak için kaynayan, coşan bir âb-ı hayâtım.

4290 ● Eğer sizin hırsınız, tama'ınız, bu kötü kokuyu etrâfa yaymasa idi, Allah sizin mezârlarınıza da o âb-ı hayâtta bir yudumcuk dökerti.

● Hayır, ben her kötü kınayış yüzünden gönlümü bulandırmam, Gazneli o Hakîm Senâî'nin sözünü, öğüdünü dinlerim:

Seyislerin ıslık çalmaları yüzünden tayın ürküp su içmemesi.

● Gaznelî Hakîm Senâî buyurmuştur ki: "Bir kısrağ ile tayı su içiyorlardı.

● Seyisler atlara; 'Haydi gelin, su için.' der gibi ıslık çalıyorlardı.

● ıslık sesini duyan tay, başını kaldırıyor, ürktüğü için su içmiyordu.

4295 ● Anası; 'Yavrucuğum ne diye ürkiyor, su içmiyorsun?' diye sordu.

● Tay; 'Şu adamlar ıslık çalıyorlar, bunların hep birden ıslık çalmalarından ürkiyorum' dedi.

● 'Yüreğim titriyor, yerinden kopuyor. Onların hep birden ıslık çalmalarından korkmaya başlıyorum.'

● Anası dedi ki: 'Dünya kuruldu kurulalı böyle gelmiş, böyle gider, yeryüzünde hep böyle olmayacak iş yapanlar vardır.

● Benim akıllı yavrucuğum, sen işine bak, suyunu iç, onların kendi sakallarını yolmaları yakındır. Yâni onlar yaptıklarından pişman olacaklardır.

4300 ● Vakit dar, ömür kısadır, tertemiz su da akıp gidiyor. Aklını başına al da ondan ayrılmadan önce suyunu iç.

● Velîlerin sözleri âb-ı hayâtla dolu, saf, dupduru bir ırmak gibidir. Fırsat elde iken ondan su iç de gönlünde mânevî bitkiler, çiçekler, güller açılsın."⁴⁶⁷

⁴⁶⁷ Burada geçen "tay"dan maksat; Hakk yoluna yeni düşmüş dervîştir. Ana kısrağ da;

● Ey hâlınden haberi olmayan gâfil susuz! Biz velîlerin söz ırmağından âb-ı hayât içmedeyiz. Gel sen de bu sudan iç, hayât bul.

● Sen dünya işlerine gönlünü kaptırmış, mânen körleşmişsin de, bu suyu görmüyorsun. Hiç olmazsa testini getir de, körler gibi el yordamı ile bu ırmağa daldır.

● Mademki bu ırmakta su olduğunu işittin, körleri taklît ederek iş görmek gerek.⁴⁶⁸

● Suyu düşünen, su sayıklayan testini ırmağa daldır da, ağırlaştığını anla. 4305

● Testinin ağırlaştığını anlayınca, onun su ile dolduğuna aklın erer, hakîkati anlarsın da gönül kuru taklîttan kurtulur.

● Kör, ırmağın suyunu gözü ile göremese de, oraya daldırıldığı testisinin ağırlaştığının farkına varınca, su olduğunu anlar.

● "Testi hafifti, ırmak suyu ile dolunca ağırlaştı." diye düşünür.

● Önceleri nefsanîyete uymuş, hevâ ve hevesle dolmuş olduğum için, her rüzgâr beni kapıp götürürdü. Fakat şimdi velîlerin sohbetleri ile ağırlaştım, artık her rüzgâr beni kapıp götüremez.

● Çünkü nefesine uymuş, akıllı kıt kişileri her rüzgâr kapıp götürür. Çünkü 4310 kü onların duyguları güçlü değildir. Onlarda bilgi ve rûhânî kuvvet ağırlığı yoktur.

● Kötü kişi; çapası olmayan gemi gibidir, uygunsuz rüzgârdan çekinir. Akıllı bir kişi için akıllı gemi çapası gibidir. Onu hevâ ve heves rüzgârına kapılmaktan alıkoyar. Ey Hakk yolunun yolcusu! Sen de akıllı kişilerden, âriflerden, velîlerden bir çapa iste, bir yere bağlan da, şehvet rüzgârı seni sürüklemesin, perişan etmesin..

● Böylece insan, o cömertlik denizinin inci hazînesinden inciler elde ederse akıllı, irfânı artar.

● Bunların yardımı ile gönlü aydınlanır, nûrlanır, bilgi ve irfân ile dolar. Hattâ gönlün gözü açılır, mânen yücelir.

● Çünkü gözlerde parlayan nûr, gönüllerin nûrudur; gönüllerden gel- 4315 mektedir. Gönüller olmasa gözler de görmez olur.

mürşidi göstermektedir. Allah'ın kelâmına, velîlerin sözlerine itirâz edenler, akıllı ermeyen kişilerdir. Mürşid dervîşine diyor ki: "Gönlünün yeşermesi, orada imân ve aşk çiçeklerinin açması için, Allah'ın ve velîlerin âb-ı hayât olan sözlerine kulak ver."

⁴⁶⁸ Hz. Mevlâna velîlerin sözlerini âb-ı hayâta, kendilerini de içinde âb-ı hayât akan dereye benzetmektedir. Burada buyuruyor ki: "Ey gâfil, mademki velîlerin deresinde su olduğunu işittin; göremezsen bile körler gibi destini getir, dereye daldır. Su bulunduğunu, testinin dolup ağırlaşmasından anlarsın."

- Gönül akıl nûrları ile nûrlanırsa, o nûrlardan iki göze de pay verir.⁴⁶⁹
- Şunu iyi bil ki, göklerden yağın rahmet, aslında mânâ göklerinden, yâni Hakk tarafından kâmil insanların gönüllerine inen ilhâmdan, "ledün ilmi"nden başka birşey değildir.⁴⁷⁰
- Peygamberlerin izinde yürümek istiyorsan, hak bellediğin yola düş, ilerle; seni anlayamayan halkın kınamalarını rüzgâr say.

4320 • Yol aşan, menzil alan velîler, köpeklerin havlamalarına hiç kulak asmaları mı?

Benliğe kapılıp Hz. Âdem'e secde etmediği için şeytan, Allah'ın huzûrundan kovuldu. Cenâb-ı Hakk'ın ona; "Defol git, insanlardan sana uyanları haram yollara düşür. Atlı ve yaya yardımcılarını onları şaşırt, ama benim gerçek kullarımı kandırmaya gücün yetmez."⁴⁷¹ diye buyurması.

4326 • Ey Hakk âşığı! Sen din yolunda, insanlık yolunda ilerlemek isteyince şeytan içinden seslenir.

⁴⁶⁹ Bu beyit ile bundan önceki beyit *Mesnevî*'nin I. cildindeki 1126-1127 numaralı şu beyitleri tamamlamaktadır.

نور نور چشم دل نور دلست
نور چشم از نور دلها حاصلت

"Aslında senin kendi gözündeki nûr da, gönlün nûrunun aksidir. Çünkü göz nûru, göklerin nûrundan meydâna gelir."

باز نور نور دل نور خداست
کوز نور عقل و حس پاک وجداست

"Gönül nûrunun nûru, Allah'ın nûrudur. Allah'ın nûru ise, akıl nûrundan da, duygu nûrundan da paktır, tamamıyla ayrıdır."

⁴⁷⁰ Kaf Sûresi'nin şu meâldeki 9. âyetine işâret var: "Gökten de bereketli su indirdik de onunla bahçeler, ekinler bitirdik." Büyük sûfilerden Alâeddîn Devle bu âyeti; "Göklerden feyz suyunu indirdik de onunla kalpleri cennet gibi dirilttik ve oralarda Allah sevgisi dâneleri bitirttik." diye tefsîr etmiştir. *Rûhu'l-Beyân* sâhibi, bereketli suların ekinler bitirmesi, rızık te'mini sebebini açıklarken şu beyti almış:

خوردن برای زیستن و ذکر کردنست
تو معتقد که زیستن از بهر خوردنست

"Yemek, rızık; yaşamak, dolayısıyla Allah'ı zikir içindir. Sen öyle zannediyorsun; yaşamak; yemek yemek içindir.)

⁴⁷¹ Bu başlıkta 17. İsrâ Sûresi'nin 62-66. âyetlerine işâret var.

• Sana; "Ey yolunu şaşırmış kişi!" der. "Düşün, aklını başına al da, dünya nimetlerinden kendini mahrûm etme, o çok zahmetli ve sıkıntılı ibâdet yollarına düşme, hayatını kendine zehir etme. Din yolunda ilerlersen hastalıklara, fakîrlîğe esîr olursun.

• Dostlarından ayrı düşer, hor ve hakîr bir hâle gelirsün. Sonunda din yolunda yürüdüğün için pişmân olursun."

• Ey dervîş! Sen de, o melûn şeytânın sesinden korkar, tam inancı, gerçek imâni bırakır, sapıklık yoluna düşersün.

• "Daha gencim, yarımı var, öbür günü var." diye düşünürsün; "Önümüzde 4330 de daha zaman var. O zaman içinde elbette din yolunu tutarım."

• Sağdan, soldan ölümün gelip çattığını görürsün, komşuların ölür, evlerinden feryâdlar yükselir.

• Sen bu feryâdları duyunca, can korkusuna kapılır da, tekrâr din yoluna düşersün, dine sarılırsın, bir zaman kendini Allah adamı yaparsın.

• "Bir daha ayağımı, din yolundan, insanlık yolundan çekmeyeyim" diye velîlerin eserlerinden yararlanırsın, bilgidan hikmetten mânevî silahlar kuşanırsın.

• Şeytân sana tekrâr hîle ile seslenir de der ki: "Yokluk, yoksulluk kılıcından kork, bu yoldan geri dön!"

• Yine aydınlık kurtuluş yolundan sapar, kuşanmış olduğun bilgi, irfân 4335 ve hikmet silahlarını üstünden çıkarır atar, şeytâna uyarısın.

• Yıllarca şeytâna bir ses, bir bağıriş yüzünden kul olursun, köle olursun, sapıklık karanlıkları içinde, dervîşlik hırkanını sırtından çıkarıp atarsın.

• Şeytânların bağırişlarının heybeti, halkın ayağını bağlamış, boğazını sıkıştır.

• Mezarlarda yatan imânsız kişilerin rûhları, nasıl ilâhî nûrdan ümitsizliğe düşmüşlerse, halkın canı da, daha hayatta iken, ilâhî nûrdan öylece ümitlerini kesmişlerdir.

• Melûn şeytanın sesinin korkusu, heybeti böyle tesirli olursa, ilâhî sesin heybeti nasıl olur?

• Doğan kuşunun sesinden soylu keklük korkar, sineğe, o korkudan pay 4340 yoktur.

• Çünkü doğan kuşu senin olamaz. Sinekleri ancak örümcekler avlar.

• Şeytân örümceği de senin gibi bir sineği avlar; çünkü o, sineğe göre korkunçtur, heybetlidir; keklîğe, kartala karşı değil.

- Şeytânların sesleri eşkiyâya, kötü kişilere çobanlık eder. Pâdişahın sesi ise velîleri korur, onların bekçisidir.
- Böylece birbirine uzak olan bu iki ses birbirine karışmaz. Tatlı denizden tuzlu, acı denize bir damla bile gitmez, karışmaz.⁴⁷²

İnsanın sırrı ağacın kökü gibidir.

- 4386 ● İnsanın sırrı, yâni ilâhî ilimdeki a'yân-ı sâbitesi ağacın kökü gibidir. Bayraklar o kökten feyz alarak kupkuru gövdeden çıkar, yetişir.
- Yapraklar o köke göre yetişir, gelişir; yâni kök, ne cins ağacın kökü ise, yapraklar da o ağacın olur. Nefisler ve akıllar da öyledir. Onlar da a'yân-ı sâbitelerine, levh-i mahfûzlarına, alın yazılarına tâbîdirler.
 - Vefâ ağaçlarının, yâni velîlerin gökyüzünde öyle mânevî meyveleri yâni ilâhî hikmetleri, hakikatleri bildiren güzel sözleri vardır ki, onların kökleri, yâni velîlerin mecâzî varlıkları, bedenleri yeryüzündedir ama, meyveleri göklerde olup Hakk âşıklarına gökyüzü sofrasında ikrâm edilmektedir.⁴⁷³
 - Aşk yüzünden göklerde mânevî meyveler yetişir de, bir Hakk âşıkının gönlünde nasıl olur da yetişmez?

Gönülden gönüle pencere vardır.

- 4391 ● Gerçekten de, gönülden gönüle pencere vardır. İki insan birbirine gönülden bağlanınca, artık onlar, birbirinden ayrı değildirler. Bedenleri birbirinden uzak düşse de gönülleri berâberdir.
- İki kandilin kapları birbirinden ayrıdır. Bitişik değildirler. Fakat nûrları birbirine karışmıştır, birleşmiştir.
 - Hiç bir âşık yoktur ki, sevgilisi onu aramadıkça, o sevgilisi ile buluşmayı dilesin.
 - Fakat aşk, âşıkların bedenlerini zayıflatır, eritir, sevgilileri ise daha da güzelleştirir, geliştirebilir.

⁴⁷² Tatlı denizden maksat nebîler ve velîlerdir. Acı deniz de, kötü insanlar, şerli varlıklardır.

⁴⁷³ İbrahim Süresi'nin 24-25. âyetlerine işâret vardır. Velîlerin güzel sözleri, mânevî meyveleri onların rûhlardır. Eserleri, mucizeleri, kerâmetleri dâimâ mânâ âleminde olup gökyüzü sofrasında ikrâm edilmektedir.

- Şu gönülde, sevgi şimşeği parlayınca, bilmiş ol ki, o gönülde sevgi vardır.⁴⁷⁴
- Senin gönlünde de Allah sevgisi iki kat oldu, arttı ise, şüphe yok ki Allah da seni seviyor demektir.⁴⁷⁵
- İki el olmadıkça, bir elle el çırpılmaz, bir elden el çırpma sesi çıkmaz.
- Susuz bir kimse; "Ey tatlı su, neredesin?" diye inler, feryâd eder. Su da; "Ey susamış olan, ey su isteyen kişi, neredesin?" diye inler, ağlar durur.
- İçimize düşen bu susuzluk, suyun bizi istemesinden, bizi kendisine çekmesinden ileri gelmektedir. Çünkü Allah bizi onun için, onu da bizim için yaratmıştır.
- Allah'ın hikmeti, kazâ ve kaderi ile bizi birbirimize âşık kılmıştır. Biz 4400 suyu sevmekteyiz, su da bizi sevmektedir.
- Cihânın bütün zerrelere, o ezelî hüküm dolayısıyla çift çifttir. Her çift birbirine âşıktır.⁴⁷⁶
- Kehribârın saman çöpünü dilemesi, çekmesi gibi, âlemde her cüz' de kendi çiftini, eşini dilemektedir.⁴⁷⁷
- Gökyüzü, yeryüzüne "Merhabâ!" der. "Seninle ben kehribarla saman çöpü gibiyiz. Birbirimizi sevmekteyiz." diye söylenir.

⁴⁷⁴ Kurnazın biri Hz. Ali'ye "Seni çok severim." demiş. Hz. Ali de o kişiye; "Yalan söylüyorsun." demiş. "Çünkü ben seni sevmiyorum, senin de beni sevmediğine kalbim tanıklık ediyor." cevâbını vermiş. Evet, sevgiyi kalp doğrulamalıdır. Siz gerçekten birini seviyorsanız, muhakkak o da sizi sevmektedir. Kalbinizde birine karşı sevgi yoksa, onun sevgi iddiasına inanmayınız, çünkü yalandır.

⁴⁷⁵ Peygamber Efendimiz bir hadîslerinde; "Kul Allah'ını ne kadar severse, Allah da onu o kadar sever." diye buyurmuştur.

⁴⁷⁶ *Dîvân-ı Kebîr*'in VI. cildinde 2674 numaralı gazeldeki şu beyit, bir *Mesnevî* beytine ne kadar benziyor:

همه اجزای عالم عاشقانند
وهر جز و جهان مست لقای

"Cihânın her cüz'ü, her şey âşıktır. Her şey sevgili ile buluşmak için çırpınır durur. Her şey buluşma sarhoşudur."

⁴⁷⁷ Kâinatta mevcûd bütün varlıkların -cansız sandıklarımız, bitkiler, hayvanlar ve insanlar- birbirini sevmesini şu kudsi hadîsle açıklamışlardır: "Ben gizli bir hazîne idim, bilinmek istedim. Böylece beni bilsinler ve sevsinler diye varlıkları yaratım." Her şeyde onun tecellisi bulunduğundan bütün sevgililer, ona aittir.

"Kendi hüsnün hûblar şeklinde peydâ eyledin,
Çeşm-i âşıktan dönüp sonra temâşâ eyledin."

(Allah'ım kendi güzelliğini, güzel çehrelere düşürdün. Sonra âşıkının gözünden kendi güzelliğini seyrediyorsun.)

- Akla göre gökyüzü erkektir, yeryüzü ise kadın; gökyüzünün attığını, verdiği yeryüzü besler, yetiştirir.
- 4405 ● Yeryüzünün sıcaklığı kalmayınca, gökyüzü, güneş vâsıtasıyla ona sıcaklık gönderir, ıslaklığı kalmayınca da yağmur yağdırır, onu ıslatır.
- 4409 ● Gökyüzü kadını beslemek için, kazanç peşinde koşan erkekler gibi, yeryüzünün etrâfında döner durur.
- 4410 ● Yeryüzü de o hanımlığı yapar. Cansızlar, bitkiler, hayvanlar gibi çocuklar doğurur, onları emzirmek ve beslemek için uğraşır durur.
 - İş böyle olunca, yeryüzünü de, gökyüzünü de akıllı, şuurulu olarak bil. Çünkü onlar Allah'ın koyduğu şaşmaz kanunlar gereği, akıllı insanlar gibi iş görürler.⁴⁷⁸
 - Bu iki güzel, yâni yeryüzü ile gökyüzü, birbirinden süt içmeselerdi, yâni birbirinden faydalanmasalardı, nasıl olur da, karı koca gibi birbirinin dileğine uyarlardı?
 - Yeryüzü olmasaydı, güller nasıl olur da açarlar, güzel kokularını etrâfa yayarlardı? Erguvanlar nasıl olur da boy atarlardı? Gökten yağmurlar yağmasaydı; gök, güneş vâsıtasıyla yeryüzüne sıcaklık yollamasaydı, yeryüzü ne doğururdu?
 - Dişinin gönlünün erkeğe meyl etmesi, her ikisinin de işinin tamamlanması, düzene girmesi içindir.
- 4415 ● Allah dünyâda hayât devâm etsin, insan nesli kıyâmete kadar sürsün, var olsun diye, erkekle kadını birbirine sevdirmiştir.
 - Her cüz'ün bir başka cüz'e meyli vardır. Her ikisinin birleşmesinden bir şey doğar.
 - Gece ile gündüz de böylece birbirlerini kucaklarlar, sevgi ile birbirlerinin arkasından, birbirlerine koşarlar. Onlar görünüşte birbirlerinden ayırdırlar ama, hakîkatte birdirler. İnsanlara faydalı olmak, onlara hizmet etmek husûsunda birleşmişlerdir.

⁴⁷⁸ İsrâ Sûresi'nin şu meâldeki 44. âyeti herşeyin canlı olduğunu bildiriyor. "Kâinatta bulunan herşey Allah'a hamd ve tesbîh eder. Fakat siz onların tesbîhlerini anlayamazsınız." Birisinin tesbîh etmesi için hayâtı ve şuuru olmak gerekir. Bu yüzdendir ki, her şey gibi gökyüzü de, yeryüzü de canlıdır. Kendilerine göre bir hayâtı ve bir şuuru vardır. Nitekim Mevlâna da bir *Mesnevî* beytinde şöyle buyurmuştur.

مرجمادی را کند فضلش خیر

عاقلا ترا کرده قهرش او خیر

"Allah cemâli ile, fazl ve ihsânı ile nice cansızları kendinden haberdâr ederken, celâli ile, kahrı ile, nice akıllı kişileri kör eder, onlara hakîkati göstermez."

- Gündüzle gece görünüşte birbirine aykırıdır. Birbirine düşman gibidir. Çünkü biri aydınlıktır, öbürü karanlıklara bürünmüştür. Fakat ikisi de hakîkatte bir iş görürler. Allah'ın koyduğu şaşmaz kanun gereğince, hayatın sürüp gitmesine hizmette bulunurlar.
- İşlerini, güçlerini tamamlayıp başarmak için, bu iki zıt varlık, birbirlerini hısım ve akraba gibi isterler. Birbirlerini bağlarına basarlar.
- Çünkü gece olmasaydı, insan dinlenemez, güç, kuvvet bulamaz, gelişini sağlayamazdı. Geliri olmayınca da, gündüzleri neyi harcardı?

İnsan bedeninde bulunan unsurların kendi cinsleri tarafından çekilmesi.

- Yeryüzünün toprağı, insan bedenindeki toprağa seslenir de der ki: 4421 "Kafeslik ettiğin rûhu terk et de, toz gibi tozarak bizim yanımıza gel.
- Sen bizim cinsimizdensin, bizdensin, bizim yanımızda bulunman daha iyi olacak. Yeryüzünde kan döken, günahlar işleyen insan bedeninden kendini kurtar, aslına dön."
- Bedenin toprağı bu seslenişe cevap verir: "Evet." der. "Ben de aslıma dönmek isterim, ben de senin gibi ayrılıktan şikâyetçiyim, ben de senin gibi yorulmuş, usanmış, hasta düşmüşüm ama, ne yapayım ki ayağım bağlı, gelemiyorum."
- Yeryüzündeki sular da, insan bedenine verilmiş olan ıslaklığı, bedenin suyunu ararlar, onu isterler. Onu yanlarına çağırırlar. "Ey ıslaklık! gurbetten dön bizim yanımıza gel!" derler.
- Bedendeki sıcaklığı da esîr çağırır, onu dâvet eder. "Sen, ateştensin, artık insan vücûdunu bırak, aslına dön, yolunu ara!" diye seslenir.
- İnsan bedeninde bulunan unsurların insâfsızca, ıpsız, halatsız çekişleri, kaçmak için onu hırpalamaları bedeni hâlsiz düşürür ve bedende yetmiş iki türlü illet baş gösterir.
- İlet yâni hastalık, unsurlar birbirlerini bıraksınlar, bu çekişme bitsin diye bedeni koparıp dağıtmak üzere gelir.
- Bu dört unsur; ayakları bağlı dört kuş gibidir. Bedene gelen hastalık, illet yâhut ölüm, onların ayak bağlarını çözer.
- Onların ayakları birbirinden çözümlenince, her unsur kuşu uçar, aslına gider.

- 4430 ● Bu asıllarla, ferlerin, cüz'lerin birbirlerini çekişi yüzünden, her an bedenimizde bir illet meydâna gelir.
- Bu çekiş ve çekiliş bedendeki terkîbleri, birleşmeyi yırtıp atmak, ve her unsur kuşunu, çabucak aslına uçurmak içindir.
 - Beden cüz'lerinin tezce asıllarına dönmek istemelerine, Allah'ın hikmeti engel olur. Ecel gelinceye kadar onları toplu ve sağlıklı bir hâlde bulundurur.
 - Allah'ın hikmeti onlara; "Ey beden cüz'leri, daha ecel görünmedi. Ecel gelinceye kadar kanat çırpmaya ve uçmaya kalkışmanız, size fayda vermez." der.
 - Her cüz' aslına ulaşmak ister. Artık sen de, bedende garîb olan bu rûhun bu ayrılıktaki hâli ne olur, onu düşün.

Rûhun da, rûh âlemine dönmeyi dilemesi,
kendi vatanına gitmeyi istemesi,
ayağını bağlayan bedene ait cüz'lerden
kurtulmayı arzu etmesi.

- 4435 ● Rûh da bedenın cüz'lerine der ki: "Ey benim topraktan gelen, toprağa mensup olan cüz'lerim! Çektiğim gurbet acısı daha büyüktür, çünkü ben rûh âleminden gelmişim, arşa mensûbum."⁴⁷⁹
- Bedenin meyli, yiyeceğe, içeceğe, yeşillige, akar sularadır. Çünkü onun aslı onlardandır.
 - Rûhun meyli de mânevî hayâtadır. Dirî ve ebedî olan, kâinâtı yaratan Allah'tır. Çünkü mekânsızlık rûhu, onun aslıdır.
 - Rûhun meyli, hikmete ve mânevî olan bilgi ve marifete; bedenın meyli ise bağlara, bahçelere, üzümlere.
 - Rûh mânen yücelmek, yükselmek ister; beden ise kazanca, paraya, pula, yiyeceğe, içeceğe düşkündür.
- 4440 ● O yücelmenin meyli ve o yücelmenin aşkı rûh tarafınadır. Bunun anlamını: "Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler."⁴⁸⁰ âyetini oku da anla.

⁴⁷⁹ Mevlâna'nın mürşidi Burhâneddîn Tirmizî hazretleri'nin şu meâldeki bir kıt'ası çok düşündürücüdür: "Rûh gurbettedir. Beden ise kendi vatanında, yâni yeryüzünde yaşamaktadır. Allah'ım, garîb ve vatandan ayrı düşmüş olan rûha acı, merhamet et."

⁴⁸⁰ "Ben gizli bir hazîne idim, bilinmek istedim, beni bilsinler, sevsinler diye kâinâtı, bütün varlıkları yarattım." anlamına gelen kudsî hadîs gereği, bütün varlıkların,

- Hülâsa; her kim Allah'ı severse, isterse Allah da ona rağbet eder, onu sever.
- Bunu anlatmaya, açıklamaya kalkışsam, *Mesnevî* seksen cilt de olsa, sonu gelmez.
- İnsan, hayvan, nebâtat ve canlı oldukları hâlde cansız sandığımız varlıklar, herşey bütün dileklerinden vazgeçip de yalnız birisini, yâni Allah'ı dilerlerse, diledikleri de başka dileklerinden vazgeçip, kendine yönelenlere âşık olur.
- Dileklerden, isteklerden vazgeçenler, bir tek dilek, bir tek istek peşinde koşarlar. O tek dilek, tek istek ise, yâni sevdikleri de onları çeker, cezbeder.
- Fakat âşıkların meyli, dilekleri onları zayıflatır, eritir; sevgililerin meyli 4445 ise, onları daha da güzel, daha da parlak bir hâle getirir.
- Sevgililerin aşkı, onların yanaklarını parlatır, âşıkların aşkı ise, âşıkların canlarını yakar, yandırır.
- Kehribâr hiç bir yalvarış, bir isteği yok görünen bir âşıktır. Saman çöpü ise, uzaktan ona koşar, buluşmaya çalışır.
- Akıl burada şaşırıyor; sevenle sevilenden hangisi hangisini çekti, getirdi; 4452 acabâ bu mu onu çekti, yoksa o mu bunu çekti?
- Mâdemki bilmiyorsun, sözü kes, dudaklarını kapa, gizli şeyi Allah da- 4453 ha iyi bilir.
- Bu sözü, bundan sonra söylemeyeyim, gizleyeyim diyorum ama, beni de o çeken çekiyor, ben ne yapayım, ne edeyim bilmiyorum.
- Ey bir işe sarılan kişi, seni çeken kimdir? O sözü söylemeye seni bırakmayan kimdir? 4455
- Bir yere gideyim diye yüzlerce defa karar verirsin, fakat seni gizli birisi bir başka yere çeker durur.
- Alıştırılmamış ham bir ata binen binici, üstündekini bilsin, anlasın diye, her tarafa dizgin çevirir durur.

kendi tabiatları gereği yemek, içmek, vesâire gibi bazı istekleri vardır. İşte bütün varlıkların bu isteklerini bir tarafa bırakarak, Yunus Emre'deki;

"Cennet cennet dedikleri bir kaç evle bir kaç huri,
İsteyene ver anlartı, bana seni gerek seni."

diyerek Hakk'a yönelenleri Hakk da sever.

• Terbiyeli, alıŖık at ise üstünde bir binici olduğunu bilir, bu yüzden de iyi yürür gider.

• O kalpleri hâlden hâle çeviren Allah, senin kalbini yüzlerce sevdâya bağlamıŖ, sonra da o yüz sevdâ ve murattan birini olsun vermeyerek, kalbini kırmıŖtır.

4460 • Mâdemki Cenâb-ı Hakk, senin ilk karârının kolunu, kanadını kırdı, neden o; kol, kanat kıranın varlığına teslim olmazsın.

• Mâdemki onun takdîri, senin tedbîr ipini kopardı, neden onun takdîri doğru olmasın?

Allah kuvvet ve kudretin yalnız kendisinde olduğunu anlatmak için, insanların karar verdikleri Ŗeyleri bozar ve zıttını meydana getirir. Bazen de kararında dirensin, yapacağı iŖin daha çok üstüne düŖŖün diye, o kararı önce bozmaz da sonunda bozar.

Bu, insanı uyandırmak,
aklını başına getirmek içindir.

4462 • Yapacağın iŖler için iyice niyetlenir, yapmayı kurar, kararlaŖtırırsın. Bazen bu karârın Hakk'ın takdîrine uygun düŖer.

• BaŖarıya ulaŖınca gönlün baŖka bir Ŗeye tama' eder, baŖka bir Ŗeye niyetlenir, fakat bu niyeti sana veren Hakk, senin niyetini de, yapma gücünü de kırar; sende bir Ŗey olmadığını, her Ŗeyin ancak kendisinde bulunduğunu anlamanı ister.

• Eğer senin bütün isteklerini vermeseydi ve teŖebbüslerinde seni büsbütün baŖarısız kılsaydı, gönlün ümitsizliğe kapılırdı da, emel tohumlarını ekemez olurdun.

4465 • Eğer emel tohumunu ekmeseydin, yâni sende emel ve arzu bulunmasaydı, bütün emelleri gönlünden uzaklaŖtırmıŖ olsaydın, Hakk'ı düŖünmez olurdun da ona muhtâç, onun âciz bir kulu olduğunu unuturdun.

• Fakat âŖıklar dileklerinden, isteklerinden vazgeçtiler de, mevlâlarından haberdâr oldular.

• Murâtsizlik, isteksizlik cennete kılavuz olmuŖtur. Ey güzel yaradılıŖlı kiŖi! "Cennet insan tabiatına güç gelen, hoŖa gitmeyen Ŗeylerle kaplanmıŖtır." hadisini iŖit.

• Bazen senin isteklerinin ayağı kırılmıŖ gibidir. Yâni isteklerin kabul edilmez. Fakat öyle kiŖiler de vardır ki, bütün istekleri yerine getirilir.

• Sâdıklar, Allah'a candan bağlı olanlar, kalpleri kırılmıŖ, dilekleri kabul edilmemiŖ kiŖilerdir. Fakat Allah'a âŖık olanların kalplerinin kırılıŖı, isteklerinin kabul edilmemesi baŖka türdür. Onlar kalpleri kırıldığı için Hakk'a daha yakın olmuŖlardır.

• Akıllı olanlar, Hakk uğurunda zoraki bir vazife gereği kırılır, dökülürler. 4470
ÂŖıklar ise, Hakk'ı sevdikleri için yüzlerce dilekle, yüzlerce istekle kırılmıŖ, dökülmüŖlerdir.

• Akıllı kullar Allah'ın emrine, kazâ ve kaderine bağlı kullardır. ÂŖıklar ise, Allah'ın kazâ ve kaderi ne türlü zuhûr ederse etsin, Ŗeker gibi ondan lezzet duyarlar.

• "İstemeyerek, zorla gelin!" emri akıllıların yuları olmuŖtur. "Dileyerek, isteyerek gelin!" emri de âŖıkların bahâridir.⁴⁸¹

Hız. Peygamberin

esirlere bakıp gülümsemesi ve;

"Ŗaşarım o topluluğa ki, onları zincirlere, bukağılara vurmuŖlar da çeke sürükleye cennete götürüyorlar."
diye buyurması.

• Peygamber Efendimiz, bir çok esir gördü, onları çekip götürüyorlardı. 4473
Onlar da feryâd ediyorlardı.

• O esirleri bilen mânâ arslanı, esirlerin zincirlere vurulmuŖ olduklarını görünce, gizlice onları incelemeğe baŖladı.

• Esirlerin her biri öfke ile, gerçek peygambere karŖı diŖ biliyor, dudak 4475
ısıyordu.

• Fakat o kadar öfkeli oldukları hâlde, açıkça bir Ŗey söylemeye cesâretleri yoktu. Çünkü onların her biri, on tonluk kahır zincirine vurulmuŖlardı.

• Götürmeye memur edilen sahâbi onları Ŗehre doğru çekiyor, küfür ülkesinden alıp kahırla sürüklüyordu.

• Esirler kendi kendilerine diyorlardı ki: "Peygamber, ne fideye kabûl ediyor, ne altın alıyor, ne de büyük bir zât çıkıp, bizim kurtulmamız için Ŗefaât ediyordu.

⁴⁸¹ Fussilet Süresi'nin 11. âyetine iŖâret var.

- Ona, 'âlemlere rahmet' deyip duruyorlar ama, o âlemin boğazını, gırtlığını kesiyor."
- 4480 ● Binlerce inkârla, kötü düşüncelerle yol alıyorlar, o mânâ sultânının yaptığı işleri kınaya kınaya gidiyorlardı.
- 4483 ● "Ona karşı biz âciz kalmışız, bu hâl bizim yanlış hareketimizden midir? Yoksa talihsizliğimiz icâbı mıdır? Yâhut da büyüden midir, nedendir? Bilmiyoruz ki.
 - Bahtı bahtımızı yırttı gitti; onun tahtı yüzünden tâcımız, tahtımız baş aşağı oldu.
- 4485 ● Onun başarısı büyü yüzünden böyle gelişti ise, peki biz de büyüler yaptık; neden tutmadı?
 - 'Doğru yolda değil isek kökümüzü kazıyın.' diye putlara da yalvardık, Allah'a da...
 - Bizimle ondan hangimiz Hakk yolunda? 'Doğru yolda isek, ona yardım et, onun yardımına koş.' dedik.
 - Bu duâyı çok ettik. Lat, Uzzâ, Menat putlarının önünde secdeye kapandık.
 - 'Eğer o doğru yolda ise, sen onu meydâna çıkar.' dedik. 'Gerçek değilse sen onu bize karşı mağlub et.'
- 4490 ● Şimdi görüyoruz ki, ona yardım eyledi. Demek ki, bizim karanlık, onun nûr olduğu anlaşıldı."
 - Sonra yine fikirlerindeki bu düşünceyi körleştiriyorlar, onu anmak bile istemiyorlar da, diyorlardı ki:
 - "Bu düşüncemiz de bahtsızlığımızdan meydana geldi. Gönlümüzde onun doğru yolda olduğuna dâir bir inanç peydâ oldu."
 - Onlar yine diyorlardı ki: "O da mağlub oldu ama, onun mağlub oluşu bizim mağlub oluşumuz gibi çirkince ve alçakça olmamıştı."
 - Çünkü onun iyi bahtı, bozgunluğunda bile, ona el altından yüzlerce gizli neşe, ümit vermişti.
 - O hiç bozguna uğramışa benzemiyordu. Ne gamı vardı, ne kederi. Ne de çarpınıp çarpınması."
 - Müminlerin müminliklerinin belirtisi, gönüllerinin kırıklığı ve mağlûbiyettir, alt oluştur. Fakat müminlerin alt oluşlarında bile bir güzellik vardır.
- 4500 ● Sen miski ve anberi kıracak olursan, dünyâyı onların güzel kokuları ile doldurmuş olursun.

- Fakat, eşek gübresini kırarsan, evleri baştan başa pis koku ile doldurursun.
- Hz. Peygamber, yenilmiş bir hâlde Hudeybiye'den dönerken; "İnnâ fetehnâ" devletinin davulu çalındı.
- Hakk tarafından azîz Peygambere vahiy geldi ki: "Git, bu zafere erişemediğine gam yeme."
- Senin bozguna uğrayışında, gizli başarılar, gizli fetihler vardır. İşte şuracıdaki falân kale, filân yer senindir.
- Oradan çabucak dönünce, gerçekten de Benî Nadir ve Benî Kurayza 4505 denilen Yahûdi kabilelerinin başına neler geldi?
- Bu iki kale ve çevresindeki yerler teslim oldu, ganîmetlerden faydalar elde edildi.
- Öyle olmasa bile, sen şu topluluğa bak; onlar gamlar, kederler içinde, zahmetlere batmışlar, yine de Allah'a âşıklar, ona gönül vermişler.
- Horluk, hakîrlik zehrini şükür gibi biliyorlar, gam dikenlerini de deve gibi otuyorlar.
- Hem de bunu gamdan, kederden kurtulmak için yapmıyorlar, gama uğradıklarından yapıyorlar. Bu horluk, bu aşağılanış, onlarca yücelere erişmek, rütbelere, mevkîlere elde etmek oluyor.
- Bunlar kuyu dibinde oturmaktan şâd olurlar da, saltanat tâcı ile tahta 4510 nâil olmaktan korkarlar.
- Sevgili nerede âşıkın yanında bulunursa, orası yer altı bile olsa, gökyüzünün en üstüdür.
- Tutsak olarak götürülen esirlerden biri: "O âlemlere rahmet olan büyü 4520 yük varlık, bizi bağlı görünce neden güldü?" dedi.
- Hani onun huyları değişmişti. Neşesi ne bu dünyâ zindânından ve ne de bu zindândan âzad olmasından değildi.
- Öyle ise düşmanlarının kahrına neden sevindi ve güldü? Neden bu fetih yüzünden gurura kapıldı?
- Bu durumda şunu anladık ki, bildik ki, o da her insan gibi hür değil, onun gönlü de, dünyâdan başka bir şeyle hoşlanmıyor, dünyâyı elde etmekten başka şeyle sevinmiyor.
- Yoksa mânâ âleminin ehli olanlar iyilere de, kötülere de şefkat gösterirler, merhamet ederler, onları esirgerler." 4525
- O esirler, azîz Peygamberimiz aleyhinde birbirlerine gizlice bu sözleri söylüyorlar, birbirleri ile bunları konuşuyorlardı.

- "Bizi götüreren memur, bu sözleri duymasın." diyorlardı. Duyarsa bizi azarlar, sözlerimizi de o pâdişahın kulağına duyurur.

Peygamber Efendimizin esirlerin kınamalarını, dedikodularını duyması.

- 4528 ● Esirleri götüreren memur bu sözleri duymadı ama, Hakk bilgisine sâhib olan Peygamberin kulağı duydu.
- Yûsuf'un gömleğini alıp götüreren, gömleğin kokusunu duymadı ama, Hz. Yâkup çok uzaklardan o kokuyu aldı.
- 4530 ● Şeytânlar, göğün çevresinde dönüp dolaştıkları hâlde, gaybı bilen Levh-i Mahfûz'un sırrını bilmezler, işitmezlerdi.
- Hz. Muhammed (s.a.v.) yatmış uyumuş iken, gayb âleminin sırları gelip, o mübâreğin baş ucunda döner dururdu.
- 4535 ● Hz. Peygamber, onların sözlerini anladı da buyurdu ki: "O gülümsemem savaş kazandığım, sizi tutsak hâlde götürdüğümünden ötürü değildi.
- Onlar kim oluyordu ki, kendilerine üstün gelmiş olmakla sevineyim, güleyim! Ben savaşta direnecek olursam, ay yarıılır, iki parça olur.
 - Şimdi değil, hür olduğunuz, mevkî ve şeref sâhibi bulunduğunuz zamanlarda sizi böyle zincirlere bağlı hâlde görüyordum.
 - Ey mal ve mülküne, soy ve sopuna mağrûr olup, böbürlenmiş gâfil! Sen akıllı bir kişiye göre oluk üstündeki deve gibisin.
 - Ben sırı bakmakta ve onda gizli bir âlem görmekteyim. Daha Âdem ile Havva dünyâda yok iken, o gizli âlemde ben onları gördüm.
 - Ey esirler, elest âleminde siz zerrelere hâlde iken, ayaklarınız bağlanmıştı. Baş aşağı alçalmış hor bir hâlde gelmiş idiniz, daha o vakitlerde sizi böyle görüyordum.
- 4545 ● Ben sizler daha sudan, topraktan yaratılmadan, bu sûrete bürünmeden evvel sizi baş aşağı olmuş mağlup bir hâlde görmüştüm.
- Sizi, şimdi bağlı esirler hâlde görmedim ki hâlinize sevineyim. Ben sizi, devlet sâhibi olduğunuz zamanlarda da böyle bağlı esirler olarak görüyordum.
 - Siz Allah'ın gizli bir kahrına uğramış, gizli bir kahırla bağlanmışsınız. Hem de nasıl bir kahır? İçine zehir karıştırılmış şeker yiyordunuz.

- Siz o zehiri neşe ile içiyordunuz. Ölümünüz gizlice gelmiş iki kulağınızı da tıkamıştı.
- Ben zafer kazanayım da, dünyâyı ele geçireyim diye savaşmıyorum. 4550
- Dünya leştir, pistir, kokmuştur, değersizdir. Böyle bir şeye ben nasıl olur da harîs olurum.
- Ben köpek değilim ki, leşin perçemini dişleyip koparayım. Ben ölü diriltmek, insanlara mânevî hayât vermek için gelmiş bir İsmâ'yım.
- Sizi helâk olmaktan kurtarmak için, savaş saflarını yarıp durmadayım.
- İnsanların boğazlarını yüceleym bana uyanlar çoğalsın diye kestirmiyorum.
- Bir âlim, ellerinden halâs olsun, kurtulsun diye birkaç boğazı kesiyorum. 4555
- Peygamber Efendimiz, gâlip gelmişken bile, kendini Hakk'ın tuzağına da mağlup olmuş gördü de; 4576
- "Ben sizi ansızın bastırdım, zincirlere vurdurdum diye gülmedim.
- Sizi zincirlerle, bukağularla, selviliğe, gül bahçesine çekip getirdiğim için güldüm.
- Sizi ağır zincirlere bağlı olarak, cehennemden almış da tâ ebedî olan cennete çekiyordum." 4580

Hz. Mustafa(s.a.v.)'in "Beni, Yûnus ibn Mettâ'dan üstün tutmayınız." diye buyurması.

- Hz. Peygamber Efendimiz buyurdu ki: "Benim mirâcım Yûnus'un mirâcından üstün değildir.⁴⁸² 4512
- Benim mirâcım gökyüzüne yükselmekle oldu. Onun mirâcı, denizin dibinde, balığın karnında oldu. Çünkü Allah'ın yakınlığı mesâfe ile olmaz, hesâptan hâriçtir."

⁴⁸² Bu başlıkta geçen hadîs-i şerîf, *Künûzü'l-Hakâyık* adlı kitapta şu sûrele tesbîh edilmiştir: "Hiç bir peygambere, ben Mettâ oğlu Yûnus'tan hayırlıyım demek gerekmez." (*Künûzü'l-Hakâyık*, c. II, s. 2003) Mevlâna bu hadîsi mirâç hakkında kabûl etmektedir. "Yûnus'un mirâcı balık karnında oldu. Bense göklere yükseldim. Fakat hakîkatte mekân yoktur. İki de aynıdır."

- Allah'a yakınlık, yukarılara çıkmakla, yâhut aşağılara inmekle olmaz. Allah'a yakın olmak, varlık hapsinden kurtulmakla olur.
- 4515 • Yok olan kişiye, ne yukarı vardır ne de aşağı; yok olanın ne çabukluğu vardır ne geç kalışı. Ne uzaklığı vardır, ne yakınlığı.
- Allah'ın yaratma tezgâhı da, hazînesi de yokluktadır. Yâni Allah, varlıkları yokluktan yaratır, sen ise, bu gölge varlığına aldanmış olduğun için, yokluk nedir, ne bilirsin?
 - Bu yüzdendir ki, dünyâ varlığına, maddî devlete esir olmuş kişilerin maddî varlıklarını kaybetmeleri, kırılıp dökülmeleri, mânâya inanmış kişilerin kırılıp dökülmelerine benzemez.
 - Biz devlete erdiğimiz, şerefe ulaştığımız zaman nasıl neşelenirsek, onlar da aşağılık hâle düşünce, ellerindeki kaybedince öyle neşelenirler."

Azgın, kahredicilik sıfatı ile görünürse de,
aslında kendisi kahr olmuştur.

Gâlip gelmiş, üst olmuş, yardım görmüş görünürse de,
yenilmiş, esir düşmüş demektir.

- 4561 • Hırsızın biri ev sâhibini kahr eder. Onun altınlarını çalar, o bu işle uğraşırken vâlinin adamları yetişir, onu yakalar.
- Hırsız hırsızlığa kalkışmasaydı, vâli adamlarını ona yollar mı idi?
 - Hırsızın ev sâhibinin altınlarını çalarak onu kahretmesi, kendi kahr oluşuna sebep oldu. Çünkü onun kahr edişi, kafasının kopartılması ile sonuçlandı.
 - Hırsızın ev sâhibine üstün oluşu, ona bir tuzak oldu da, vâlinin adamları geldi, onu yakaladı, böylece o da cezâsını buldu.
- 4565 • Sen de halkla savaşıyor onlara üstün gelmişsin, onların kanlarına bulmuşsun ama;
- Allah seni zincire vurdurup, çekerek, sürükleyerek götürmek için, o mazlûmları mahsûstan bozguna uğratmıştır.
 - Aklını başına al da, o ezilmiş, yenilmiş, bozguna uğramış kişilerin arkasından at sürme, yâni onları ezmeye devâm etme ki, sen de ezilmeyesin, sen de perişan olmayasın.
 - Akıl, bu üstün oluştan nasıl sevinebilir ki, o bu üstünlükteki bozgunu görmüştür.

- İleriyi gören göz, keskin gözdür. Çünkü Allah, hidâyet ve basîret sürmesini onun gözüne çekmiştir.
- Hz. Peygamber Efendimiz "Cennetlik olanlar zayıf olmadıkları hâlde, huyları yüzünden, düşmanlıkta ve kendilerini korumada alt olan kişilerdir." diye buyurdu.⁴⁸³
- Cennet ehlinin düşmanlıkta zayıf ve mağlup olmaları, noksanlarından, korkaklıklarından, dinlerinin zayıf oluşundan değildir. Bu hâl belki, ihtiyâtlı ve kendileri hakkında kötü zanda bulduklarından, yâni yaptıkları işleri beğenmediklerinden ileri gelir.

Ey taklitçi;
körü körüne taklitten kurtul!

- Ey kulluk yolunda istemeyerek giden taklitçi! Çalış, çabala da kullu- 4589
ğuna karşı mânevî bir zevk, mânevî bir karşılık elde et de, ibâdet sâhiple-
rine karşı sende bir gıpta, imrenme hâsıl olsun.
 - "İstemeyerek geliniz." emri kör taklitçiler içindir. "İsteyerek geliniz." 4590
ise kalpleri dünyâ kirlerinden temizlenmiş ve hakîkate ulaşmış kişilerdir.⁴⁸⁴
 - Bu, Hakk'ı bir şey umduğundan, bir şey elde etmek istediği için sever. Öbürünün sevgisi ise, bir karşılık beklemeden, bir şey ummadandır.⁴⁸⁵
 - Bu taklitçi, dadısını süt emmek için sever, öbürü ise o görünmeyen güzele, o yüzünü örtmüş güzele gönül vermiştir, ondan başka isteği yoktur.
 - Süt emen çocuk, dadısının güzelliğini bilmez ki, onda gönlünün arzu ettiği şey, yalnız süttür.
 - Öbürü ise ancak dadıya âşıktır. Aşkta, tek bir dilekten başka bir ümidi yoktur.
- ⁴⁸³ Hadîs-i şerîf'in mânâsı şöyle: "Size cennet ehlini haber vereyim: Onlar, zayıf olmadıkları hâlde zayıflığı seçerler. Kendilerini korumaya ve düşmanına üstün gelmeye kalkışmazlar. Bir şeyin meydâna gelmesi için Allah'a yemîn etseler, Cenâb-ı Hakk onları yalancı çıkarmaz."
- ⁴⁸⁴ Bu beyitte Fussilet Sûresi'nin şu meâldeki 11. âyetine işâret var: "Allah onlara: isteyerek veya istemeyerek varlığa gelin dedi. Onlar isteyerek geldik dediler."
- ⁴⁸⁵ Âriflere göre, yapılan ibâdetin iki türlü mükâfatı vardır: Biri dünyâyâ aittir, öbürü âhiret içindir. Dünyâyâ ait olana "âcîl sevâp"; âhirete ait olan da "ecîl sevâp" denilir. "Âcîl sevâp"; yapılan ibâdetten dolayı mânevî zevk ve iç rahatlığıdır. Evvelce duyulan ağırlık ve zorluklar gider, huzûr gelir. Bir kimse bu âcîl sevâba erişince; onu ibâdeti, ubûdete tahvîl eder. Ubûdete ulaşan kimse de kendisinden ileride bulunanlara gıpta eder. "Ecîl sevâp" âhiretteki mânevî mükâfâttır.

- 4595 ● Şu hâlde Allah'ı, ondan bir şey umarak, ondan korkarak seven, taklit defterinden ders okuyor demektir.
- Allah'ı, ancak Allah için seven nerede, bu nerede? Allah'ı ancak Allah için sevenin sevgisi, maksatlardan, garazlardan arınmış, dileklerden ayrı bir sevgidir.
 - Fakat ister öyle sevsin, ister böyle sevsin, mâdemki bir kimse Hakk'ı istemektedir; Hakk'ın câzibesini, çekişini de onu alır, Hakk'a götürür.⁴⁸⁶
 - Eğer Allah'a gönül verenin sevgisi, Allah'ın hayır ve keremine ulaşmak gibi, zâttan gayri bir sebeple ise;
 - Yâhut da Allah'ı sevenin sevgisi, başka bir şey için değil de, Allah'tan uzak düşmekten korkarak, doğrudan doğruya Hakk'ın zâtına ait ise;
- 4600 ● İkisinin de Hakk'ı araştırma zevki ötelere gelmektedir. Bu sevgilerin her ikisi de Allah'ın cezbeleri, çekişileriyledir. Bu gönül tutkunluğu, bu gönül veriş hep o ezeli sevgiliden gelir.

Sevilenin, âşık, onun bilmediği, ümit etmediği,
hatırına getirmedeği bir sûrette kendisine çekişi,
bu çekişten, âşıkta boyuna sürüp giden
bir istekle, ümitsizlikle beraber
korkudan başka bir belirti belirmemesi.

- 4601 ● Eğer sevilende âşık için gizli bir çekiş, gizli bir sevgi, onu isteyiş olmaydı,⁴⁸⁷

⁴⁸⁶ Cenâb-ı Hakk'ı sevenler iki türlü sever: Birincisi bir şey ummadan, bir karşılık beklemeden sever. İlâhî zâtı menfaat beklemeden sever. Zâta olan sevgi, sevginin en yüksek derecesidir:

"Sorsan bana izâh edemem ben neyi sevdim,
Bir anladığım varsa ancak seni severim."

İkinci sevgi, Cenâb-ı Hakk'ı bir lütuf ve kereminden, meselâ rızık verdiğinden, kendisini yüksek bir mevkiye getirdiğinden sever. "Bu sevgi zâta değil sıfatadır." Bunda bir menfaat bulunduğundan, birinci tür sevgiden aşağıdır. Fakat sevgisinde gönülden bir iştiyâk varsa bu da makbûldür. Yeter ki candan ve gönülden Allah'ı sevsin. İster rızık verdiği için, ister Allah rızâsı için sevsin, yeter ki sevsin. Merhûm Rıfıkî Melûl'un rubâisi buraya uygun düşer:

"Yalnız ne çocuklar gibi vâhî sevmek,
Hem sâde ne maddî ne ilâhî sevmek,
Ömrümce süren tek ve uzun rüyâda,
Sevmek, sevmek nâmütenâhî sevmek."

⁴⁸⁷ Fuzûlî merhûmun şu beyti Hz. Mevlâna'nın bu beyti ile aynı görüştür:

- Âşık, ayrılıktan sabırsız bir hâle gelir miydi? Tekrâr ona kavuşmak için yollara düşer mi idi?

- Sevilenlerin âşıklarına gönül vermeleri gizlidir, görünmez; fakat âşıkın gönül veriş yüzlerce davul ve zurna iledir.

- Dostu görmek, âşık için âb-ı hayâtı içmek gibidir. 4606
- Görülmesi, ölümü gidermeyen dost, sevgili değildir, dost değildir. Onun ne meyvesi, ne de yaprağı vardır.
- Ey sevgiliyi görmek için can atan mest! İş, o işe derler ki, sen o işte iken, ölüm bile gelip çatsa sana hoş gelir.
- Ey genç, gerçek imânın belirtisi şudur; o sırada ecelin gelip çatsa, yine de gözüne görünmez. Sen ölümü hoş bir hâlde karşılırsın. Ona hoş geldin, safâlar getirdin dersin, bağına basarsın.

- Ey benim canım! Senin imânın böyle değilse, imânın tam imân, gerçek imân değildir. Olgunlaşmamıştır. Yürü git; dinini ikmâle, olgunlaştırmaya çalış.

- Sen hangi işe girer de, o işi yaptığın sırada, ölüm bile göze görünmezse, işte senin sevdiğin iş, o iştir.

- Ürkemek, tiksilmek ortadan kalkarsa, o ölüm ölüm değildir. Görünüşte ölümdür ama, gerçekte bir evden bir eve göçüştür.⁴⁸⁸

- Tiksilmek gidince, ölüm, fayda veren bir şey olur. Şu hâlde, gerçekten de anlaşılmalıdır ki, ölüm geçip gitmiştir.

- Gerçek sevgili, Hakk'tır. Bir de Hakk'ın; "Sen benim, ben de seni." dediği kişi, yâni; "Bir kimse Allah'ın olursa, Allah da onun olur." hadisinde buyrulmuş kişi.

- Ey sâlik! Sen Hakk âşıkısın, fakat Hakk da odur ki, gelince, yâni tecellî edince, sende kıl kadar bile varlık kalmaz. 4621

- O bakışa, o tecellîye karşı, senin gibi yüzlercesi yok olup gitti. Hocam meğer sen kendini yok etmeye âşık olmuşsun.

- Sen bir gölge varlıksın, fakat güneşe âşıkısın; güneş gelince, gölge yok olur, gider.

"Aşk odu evvel düşer ma'sûka, andan âşıkı.

Şem'i gör kim, yanmadan yandırmadı pervâneyi

(Aşk ateşi önce sevilene düşer, ondan da âşıkı çıkar. Muma bak da gör. Önce kendisi yandı, sonra pervâneyi yaktı.)

⁴⁸⁸ Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Kâmil müminler ölmezler, fakat dünyâ evinden âhiret evine göç ederler."

Sivrisineğin Hz. Süleyman'a gelip,
rüzgârdan şikâyet etmesi.

- 4624 ● Bir sivrisinek bahçeden, çayırıktan, çimenlikten uçup geldi. Süleyman peygamberden adâlet istedi.
- "Ey Süleyman!" dedi. "Âlemi adâletle idâre etmedesin, şeytânlar da, insanlara da, cinlere, perilere de adâletle emirler vermede, adâletle işleri yürütmedesin.
 - Kuş da, balık da senin adâletine sığınmışlardır. Dünyâda senin fazîletin, iyiliğinin ve kereminin arayıp bulmadığı bir kimse kalmış mıdır?
 - Bize karşı da adâlet göster, bizim hakkımızı da koru. Çünkü biz çok zayıfız, perişânız, ağlayıp, sızlamadayız. Bağlardan, bahçelerden, gülden, gülistândan nasîbimiz yok.
 - Her zayıfın zor işini sen çözer, düzene korsun. Zâten sivrisinek zayıflıkta örnek olmuş, söylenir durur.
 - Biz zavallılıkta, zayıflıkta kırık kanatlı olmakta tanınmışız, sen ise lûtufta, iyilikte, yoksullara yardımcı olmakla ün kazanmışsın.
- 4630 ● Sen gücün, kuvvetin en sonuna varmışsın. Biz de zayıflığın, zavallılığın sonuna varmışız.
- İnsâf et, merhamet et, bizi bu gamdan kurtar. Ey eli Hakk'ın eli gibi olan Süleyman! Adâletini göster, bizim elimizden tut."
 - Hz. Süleyman dedi ki: "Ey insâf isteyen, adâlet arayan! Kimden şikâyet ediyorsun? Kime karşı hak arıyorsun? Söyle!
 - Kendini büyük görerek, sana zulüm eden, yüzünü tırmalayan o zâlim kimdir?
 - Şaşılacak şey, zamanımızda bütün işler tam bir adâletle yürütüldüğü hâlde, seni rahatsız eden o zâlim, nasıl olmuş da hapse atılmamış, zincire vurulmamış?
- 4635 ● Çünkü zulüm, bizim doğduğumuz gün ölmüştür. Zamanımızda zulüm eden, zulmü ileri götüren kimdir?
- Nûr meydâna çıkınca, karanlık yok olur gider. Zulmün temeli de, aslı da, arkası, dayandığı yer de karanlıktır.
 - İşte bak! Allah'ın emri ile Beyt-i Makdis yapılırken, ustalar arasına karışan şeytânlar, bizim için çalışmada, kazanmada, bize hizmet etmedeler. Hizmetten kaçınanları ise zincirlere bağlanmış, bukağılara vurulmuştur.⁴⁸⁹

⁴⁸⁹ Sad Sûresi'nin 36-38. âyetlerine işâret edilmektedir.

● Zâlimler şeytânların teşvîki ile, kışkırtması ile zulüm ederler. Onların zulümlerinin temelinde şeytân vardır. Şeytanlar ise bağı, onlar bu durumda nasıl olur da zulümde, kötülükte bulunabilirler?

● Allah bize devleti, kuvveti, gücü; halk bunalıp da göklere el açmasınlar, yalvarmasınlar, ağlamasınlar diye verdi.

● Zulüm görenlerin, ağlayanların âhının göklere yükselmemesi, gökyü- 4640 zünün, Süha yıldızının muzdarip olmaması,

● Yetîmlerin iniltilerinden, feryâdlarından arşın titrememesi ve hiç kim- senin zulüm hastası olmaması, gönlünün incinmemesi için, Allah bize dünyâ pâdişahlığı verdi.

● Göklere bir tek 'Yâ Rabbi!' sesi çıkmasın diye, dünyâ ülkelerinde fazîleti, vicdânı, adâleti esâs tuttuk.

● Ey zulüm gören, cânı yanan zavallı! Gökyüzüne bakma; bu zamanda senin yeryüzünde, bu fânî dünyâda semâvî bir hükümdârın vardır."

● Sivrisinek dedi ki: "Benim şikâyetim ve adâlet isteyişim rüzgârdandır. O iki elini de zulüm etmek için bize karşı açtı

● Onun zulmünden dardayız, perişan bir hâldeyiz. Ağzımız kapalı, yüre- 4645 ğimiz kan ağlıyor."

● Süleyman dedi ki: "Ey güzel sesli varlık, Allah'ın emrini candan, gönül- den dinlemek gerek.

● Allah bana; 'Ey adâlet sâhibi, hasmın, yâni şikâyet edenin sözünü, öteki hasım, yâni şikâyet edilen olmadıkça dinleme!' diye emretmiştir.

● 'İki hasım, yâni dâvâcı ile dâvâlı, hâkimin huzûruna gelmeyince, hak ve hakikat ortaya çıkmaz.

● Dâvâcı yalnız başına gelse, yüzlerce feryâd etse, sakın ha, sakın onun düşmanını da dinlemeden sözünü kabûl etme.'

● Ben Allah'ın emrinden yüz çevirmen. Sen git, düşmanını da al, benim 4650 karşıma getir."

● Sivrisinek; "Sözün doğru, delîlin tam yerinde; benim düşmanım olan rüzgâr da senin hükmün, buyruğun altındadır."

● Hz. Süleyman; "Ey seher rüzgârı!" diye seslendi. "Sivrisinek senin zulmünden şikâyetçidir. Hemen buraya gel.

● Haydi hasmının karşısına geç de söyle, ona cevâp ver. Dâvâsını reddet."

● Rüzgâr Hz. Süleyman'ın emrini duyunca, hızlı hızlı eserek geldi, sivrisinek de hemen kaçmaya davrandı.

- 4655 • Süleyman; "Hey sivrisinek! Nereye gidiyorsun?" dedi. "Dur da ikiniz hakkında buyruk yürüteyim, hüküm vereyim."
 • Sivrisinek; "Ey pâdişahım!" dedi. "Ölümüm zâten onun yüzünden, bu günümün böyle karanlık olması onun dumanındandır."
 • O gelince ben nasıl durabilirim? O benim kökümü kazır, beni yok eder gider."
 • İşte Hakk'ın dergâhını arayan ve ona yakın olmak isteyen de böyledir. Allah tecellî eyleyince, arayan yok olur.
 • O vuslat, o kavuşma, ölümsüzlük içinde ölümsüzlük, varlık içinde varlıktır. Fakat önceden o varlık, yokluk içinde tecellî eder.
- 4660 • Nûr arayan gölgeler, nûr zuhûr edince yok olurlar.
 • Âşık başını verince, akıl kalır mı? Herşey helâk olur, gider, ancak onun hakikati, zâtı kalır.⁴⁹⁰
 • Hakk'ın zâtı huzûrunda, var da yok olur, yok da.. Yokluk da varlık. Zâten şaşılacak şey de bu ya!⁴⁹¹
 • Huzûrda akıllar elden gider, kalem de bu bahse gelince kırılır kalır.

İnsan gurûra kapılmamalıdır,
âciz ve zavallı olduğunu bilmelidir.

- 4668 • Akılsız bir tavuk, bir deveyi misafir etmek için kümese götürdü.
 • Deve tavuğun kümesine ayak basınca, kümes yıkıldı; damı, tavanı yerle bir oldu.⁴⁹²

⁴⁹⁰ Kasas Süresi'nin 88. âyetinden iktibâs var.

⁴⁹¹ Hakk'ın varlığına nisbetle, eşyâda gerçek varlık yoktur. Çünkü Allah ezelden de, ebedden de vardır. Eşyânın varlığı, Hakk'ın varlığı ile, Hakk'ın yaratmasıyla mev-hûm varlıklarını bulmuşlardır. Bu sebeple onlar yok demektir. Yokluk içinde iken, varlıkların varmış gibi görünmesi şaşılacak şeydir.

⁴⁹² *Dîvân-ı Kebîr*'de bulunan şu iki beyit, bu *Mesnevî* beyitlerini hatırlatıyor.

از بهر مرغ خانه چون خانه بسازی
اشتردر او لکنجد با این همه درازی
آن مرغ خانه عقلست و اینخانه این تن تو
اشتر جمال عشقت باقد و سز فرازی

"Tavuk için öyle bir yuva yaptık ki; deve o uzun boyu ile oraya sığmaz. Tavuk akıldır. Bu yuvada senin bedenindir. Deve, sendeki aşkın boyu, posu ile, endâmı ile görünen güzel yüzüdür."

- Tavuk kümesi, bizim aklımız ve fikrimizdir, sâlih olan akıl ise, Allah sevgisi ve Allah'a yakın olma devesini istemektir. 4670
- Deve başını, o tavuk kümesinin çamuruna, suyuna sokunca, orada ne toprak kalır, ne can kalır, ne de gönül kalır. Yâni tavuk gibi zayıf olan insan, Allah'ın aşk ve tecellisini davet edince; tavuğun ne kümesi, ne kendisi, yâni ne bedeni ne de rûhu dayanabilir.
- Aşkın üstünlüğü, faziletli insanı daha da üstünlüklere çıkarır. Bu üstünlüğe düşkünlüğü, gurûra kapılışı yüzünden de insan pek zâlim olur, pek bilgisiz kesilir.⁴⁹³
- İnsan câhildir, hele bu zor avlamada, büsbütün bilgisizdir. Çünkü bu öyle bir avlamadır ki, o zayıf insanın ilâhî emâneti yüklenmesi, bir tavşanın bir arslanı kucaklaması gibidir.⁴⁹⁴
- O tavşan, eğer arslanı görmüş ve bilmiş olsaydı, onu nasıl kucaklardı?
- İnsan bedenine karşı da, rûhuna karşı da zâlimdir. Fakat bedenine zulüm etmekle, adâletleri geçmiştir. 4675
- Hakk'a götürmeyen bilgiler de, yâni insanın bilgisiz oluşu ona ustalık etmiş de, onu irfâna götürmüştür. İnsanın nefesine zulüm etmesi de, onu sapıklıktan kurtarmış; adâletlere, insanlığa doğru götürmüştür.

Aşk ve âşıklık.

- İki âlem de aşka yabancıdır. Aşkta yetmiş iki nûrlu delilik ve divânelik vardır. 4719
- Aşk pek gizlidir. Ama verdiği şaşkınlık meydândadır. Ona rûh sultânlarının canları bile hasret çeker.

⁴⁹³ Ahzab Süresi'nin şu meâldeki 72. âyetine işâret vardır: "Biz emâneti göklere, yere ve dağlara arz ettik, teklif ettik de onlar bunu yüklenmeden çekindiler. Bundan endişeye düştüler. İnsana gelince, o tuttu bu emâneti sırtına yükledi. Çünkü o çok zulmedici ve çok bilgisizdir." Burada geçen "emânet" türlü türlü tefsîr edilmiştir. Taat ve ibâdet hükümleri, şeriate uyma, insana Allah tarafından verilen namazı kılma, oruç vesâir teklifler, lüzûmsuz sözlerden kaçınma, kirliliklerden temizlenme diye de tefsîr edilmiştir. Akıl ve rûh olarak düşünenler de vardır. Bütün kâinât sevâp ve ikâb şartıyla, teklif edilmiş olan bu emânetin kabûlünden çekindikleri hâlde, nefesine karşı zâlim ve emânetin kabûlünün neticesine, yâni başına neler getireceğinden câhil olan insân, âcizliği ve zavallılığı ile beraber teklifi kabûl etti.

⁴⁹⁴ Necip Fâzıl merhûmun şu kıtası bu beyti ne güzel açıklıyor.

"Ben ki, toz kanatlı bir kelebeğim,
Ufacık gövdeme yüklü Kaf dağı,
Bir zerreciğim ki arşa gebeyim,
Dev sancılarımın budur kaynağı."

- Aşkın mezhebi yetmiş iki dinden ayrıdır. Pâdişahların tahtları onun gözünde tahta parçalarından başka bir şey değildir.
- Aşk çalıcısı, semâ esnâsında şunu çalar: "Kulluk; hür olmamak, bağlı olmaktır. Efendilik de bir derttir, bir baş ağrısıdır."
- Şu hâlde aşk nedir? Yokluk deryâsıdır. Aklın ayağı orada kırıktır.
- Kulluk da, sultânlik da herkes tarafından bilindi, anlaşıldı. Fakat âşıklık, bu iki perdenin ardında gizli kaldı.

4725 • Keşke varlığın dili olsaydı da, var olanların perdelerini kaldırsaydı. Hakîkatî anlatsaydı. Yâni var gibi görünenlerin gerçekte

- Var olmadıklarını, ezeli ve ebedî varlığın, ancak Allah olduğunu herkese bildirseydi.
- Ey konuşan gölge varlık nefesi! Onun hakkında ne söyleyen, her sözünle, bil ki onun üzerine bir perde daha örtmüş olursun.
- Varlık sırrını idrâk etmenin âfeti, onun hakkında söylenen sözlerdir ve hâllerdir. Kanı kanla yıkamaya imkân var mı?
- Ben Hakk âşıklarının sırlarına mahrem olduğum için, gece gündüz bu gölge varlık kafesi içinde hep ondan bahsedip duruyorum.
- Ey Hakk âşığı! Çok mestsin, kendinden geçmişsin, pek dağımıksın. Ey benim cânım, dün gece hangi yanına yattın? Hangi yanından kalktın?

4730 • Kendine gel, kendine! Öyle sert nefes alma, bu derin hakîkatlerden de pek bahsetme, kalk önce kendine bir mahrem ara.

- Âşıkısın, mestsin, dilin açılmış; Allah Allah, oluk üstünde bir deve gibisin; yâni sen, çok tehlikeli bir durumdasın; hem âşıkısın, hem mestsin, dilin sürçebilir.
- Dil, aşkın sırrından ve nazından bahsedecek olsa, gökyüzü; "Ey sırları güzelce örten Allah, bu mest âşıkın sırlarını mahrem olmayanlardan gizle!" diye yalvarır.
- Aşkı gizlemek nedir? Ateşi yün içinde, pamuk içinde gizlemek... Sen ne kadar gizlesen, o, o kadar meydâna çıkar.
- Aşkın sırlarını gizlemek istedikçe, o; "İşte ben buradayım." diyerek sancak gibi başını kaldırır ve kendini gösterir.

4735 • Bana inat olarak o iki kulağımdan tutar da; "Hey sersem!" der. "Beni nasıl örter ve gizlersin? Haydi gizle bakalım."

- Ben de derim ki: "Her ne kadar coşmuş isem de, haydi git, sen can gibisin; hem âşikâr, hem gizlisin."

• Aşk der ki: "Benim tenim, yâni zâtım ve sıfatım ten küpünde mahpusdur. Fakat şarap küpte nasıl köpürürse, ben de âşıklar meclisinde öyle köpürürüm."

• Âşık da aşka der ki: "Birine rehin olmadan, sarhoşluk âfeti gelip çatmadan yürü, git."

• Aşk der ki: "İçilmesi pek latîf olan şarap kadehinin içinde, tâ akşam namazı vaktine kadar, gündüzün dostuyum, yâni ölünceye kadar bu fânî âlemi mânen aydınlatan, sevgi şarabı ile dolu olan kadehin dostuyum.

• Akşam gelip de, yâni ölüm kadehimi elimden alınca, ona; 'Kadehimi 4740 geri ver, daha benim akşamım gelmedi, yâni ölüm gelmedi.' derim.⁴⁹⁵

• Hakîkat şarabını, aşk kaynatır, coşturur. Ve doğru sözlü, doğru özlü âşika gizlice sâkilik eden âşktır.

• Allah'ın inâyeti ile aşka ulaşmayı dilersen, şarap can suyudur, sürâhi de beden.

• O mertebede sâkî de su kesilir, sarhoş da. 'Bu nasıl olur!' deme. Doğ- 4745 ruyu en iyi bilen Allah'tır.⁴⁹⁶

• Şaraba vuran parıltı, ışık; sâkinin ışığıdır. Şarap bu ışıkla coşar, oynar, köpürür, taşar.

• Gayri sen o şaşkına sor, şarabın bu hâlini ne vakit gördün?

• Düşünmeye ne hâcet? Her bilen bilir ki, coşanı bir coşturan vardır."

⁴⁹⁵ Bu beyitlerde "fenâ"dan sonra gelen "beka"yı, yâni ölümden sonra gelen sonsuzluğu anlatan sembolik ifâdeler var. Mevlâna aşk ile âşığı konuşturuyor. Aşkın sırlarını gizlemek istedikçe, o; "Ben buradayım." diye başını kaldırıyor. Âşık iki kulağından tutar da; "Ey sersem beni nasıl örter ve gizlersin?" der. Âşık da aşka der ki: "Sen coşmuşsun, can gibi hem âşikârsın, hem gizli, yâni can, varlıkları canlandıran kemâliyle görüldüğü hâlde, ey aşkın sırrı, sen de meydandasın ama, mahrem olmayan güzeller seni görmüyor." Aşk da âşika der ki: "Benim tenim, yâni zâtım küpte mahpûstur. Yâni benim zâtım ve sıfatım ten küpünde ve sûret zindanında mahpûstur. Fakat şarap küpte nasıl köpürürse, ben de âşıklar meclisinde coşarım, kendimi açığa vururum." Bunun üzerine âşık da aşka der ki: "Sarhoşluk âfeti gelmeden, yâni mest âşık seni keşf etmeden yürü, git." Bu defa aşk âşika der ki: "Ben içimi güzel kadehle akşam namazı vaktine kadar, yâni ölünceye kadar gündüzün, yâni hayâtın dostuyum, akşam gelip de (ecel gelip de) kadehimi elimden alınca, ona 'Kadehimi geri ver, daha benim akşamım olmadı, ben ölmedim.' derim."

⁴⁹⁶ Mutlak olan vahdet, Hakk tecellî edince sâlikin benliği ortadan kalkar. Bu hâli de zevken duymuş olanlar anlar.

Uzun bir ayrılığa düşmüş
ve pek çok imtihanlara ma'rûz kalmış
bir âşıkın hikâyesi.

- 4749 ● Bir genç, bir kadına çılgınca âşıktı. Fakat zaman bir türlü kavuşup, buluşmaya fırsat vermiyordu.
- Kadının aşkı, o genci çok hırpalıyor, perişan ediyordu. Âdetâ âşıka işkenceler çektiriyordu, bilinmez ki aşk, neden önce âşıka kin bağlar?
 - Aşk neden önce kanlı kaatil gibi davranır? Her hâlde, gerçekten âşık olmayan kişi, bu sevdâdan vazgeçsin diye.
 - O genç, kadına aracı olsun diye bir adam gönderecek olsa, giden adam, hasedinden buluşma yolunu kesen bir haydût kesilirdi.
 - Sevgilisine bir mektûp yazıp gönderse, o mektûbu kadına okuyan kişi sözleri değiştirerek okurdu.
 - Vefâsını bildirmek için, seher rüzgârını gönderse, o rüzgâr öfkeli olarak esmeye başlar, toz duman kaldırır, etrafı karartırdı.
- 4755 ● Bir mektup yazdırsaydı da kuşun kanadına bağlasaydı, kuşun kanadı mektûbun harâretinden tutuşur yanardı.⁴⁹⁷
- Allah'ın gayreti, kıskançlığı çare yollarını kapamış, düşünce ordusunun sancağını kırmıştı.
 - Önceleri bekleyiş, onun gamının, kederinin yakın dostu olmuştu. Sonunda bekleyiş, bekleyiş düşüncesini de kırdı, mahvetti.
 - O genç âşık bazen; "Bu aşk devâsız bir derttir, bir belâdır." diyordu. Bazen de; "Hayır, hayır, rûhümüzün gıdâsı, hayâtımızın canıdır, bizi aşk yaşatıyor." diye söyleniyordu.⁴⁹⁸

⁴⁹⁷ Hindistan'da yetişen İslâm şâirlerinden Feyzî merhûm da bir beytinde:

کومگو درد دل خود کاتب اندرنامه درج
طاقت رفتن نباشد حامل مکتوب را

"Eğer mektûbu yazan kişi, kendi gönlündeki dertleri mektûba yazabilseydi, o mektûbu götürcecek postacı, o mektûbu taşımakta güçlük çekerd, taşıyamazdı." demişti.

⁴⁹⁸ Meşhûr Mevlevî şâirlerinden Şeyh Gâlib hazretleri de *Dîvân*'ında aşka dâir yazdığı şu beyitleri sanki Mevlâna'dan almış gibi:

"Dert ve mihnettir, belâdır adı aşk,
Bir marazdır, ibtilâdır adı aşk,
Andadır râz-ı adem, sırr-ı vücûd,
Hiçtir, yoktur, bekadır adı aşk."

(Aşk nedir? Aşk, derttir, mihnettir, belâdır. Bir hastalıktır, bir ibtilâdır, vazgeçilmiş bir alışkanlıktır. Yokluk sırrı da, varlık sırrı da aşkta bulunmaktadır. Bu yüz-dendir ki, bir bakıma göre o yoktur, hiçtir. Bir bakıma göre de ebedîdir, sonsuzdur.)

- Bazen onda bir varlık görünür; buluşmaya, görüşmeye çâre arardı. Bazen de yokluktan meyve yerd, yâni âcizliğini, güçsüzlüğünü anlayarak, yokluk mertebesine erer, bir hiç olduğunu hissedirdi.
- Bu bedene ait huylar, tedbîrler, gayretler boş yere uğraşmalar ona so- 4760 ğuk gelince, onu hayâttan bıktırınca, Allah'ın lûtfu ile sımsıcak birlik çeşmesi coştı, yâni sevgili ile buluşma arzusu onun gönlünde uyandı.
- Gurbette bulunmanın ızdırabıyla, acıları dost olunca, Allah'ın verdiği mihneti, kederi seve seve kendine azık edince, azıksız olmanın verdiği mânevî azık, çâresizliğin çâresi koşarak geldi, ona güç oldu, kuvvet oldu.
- Onun düşünce başakları samandan, kabuktan kurtuldu da gece karanlığında gidenleri aydınlatan "ay" oldu, yol gösterici oldu.
- Ey sâlik! Susarken hâl dili ile söyleyen ne kadar dudu kuşları vardır. Rûhen tatlı, fakat ekşi suratlı ne kadar kişiler bulunmaktadır.⁴⁹⁹
- Mezarlığa git de, orada birazcık sessizce otur. Oradaki dilsiz, dudaksız konuşanları, susmuş oldukları hâlde söz söyleyenleri gör.
- Mezarlarda yatanların topraklarını bir renkte görürsün ama, onların 4765 mezarların ötelindeki hâlleri bir değildir.
- Dirilerin de etleri, yağları birdir. Hepsinde de aynı et, aynı yağ vardır. Fakat onlardan bazıları gamlıdır, kederlidir, bazıları da sevinçlidir, neşelidir.
- Sen değil ölülerin, dirilerin bile sözlerini duymadıkça, onlarla konuşmadıkça, onların neşeli mi, kederli mi olduklarını ne bilirsin? Çünkü onların hâlleri senden gizlidir.
- Sözlerinden ancak bir "hay huy" duyarsın. Fakat yüz kat gizli olan sırlarını nasıl görür ve anlarsın?
- Bir olan sûretlerimizde, şekillerimizde bile birbirine benzemeyen, birbirine zıt düşen vasıflar vardır. Hepimiz de topraktan yaratıldık ama, rûhlarımız ayrı ayrıdır.
- Bunlar gibi sesler de boğazdan çıkmak ve havayı dalgalandırmak ba- 4770 kımından birdir. Birdir ama, bazılarının sesleri dertlerle, kederlerle; bazılarının sesleri nâzlarla, işyelerle doludur.

⁴⁹⁹ İşte o genç de onlardan olmuştu. Sâlikleri sözden ziyâde hâli ile irşâd ediyordu. Böyle hem susmuş, hem söyler nasıl olabilir? Bunu anlamak için bir mezarlığa git de orada az bir müddet sessizce otur. O mezarlardan dilsiz, dudaksız konuşanların seslerini içinde duy.

- Savaş meydanlarında atların kişnemelerini, koşuşup uçarken kuşların cıvıltılarını duyarsın.
- Birisi kızgınlığından kişner, öbürü eşleri ile birleşme isteği ile cıvıldar. Biri çektiği zahmetten feryât eder, öbürü neşesinden.
- Fakat onların hâllerini anlamaktan uzak olana, o sesler hep birdir.
- Ağacın biri balta yarası ile titrer, çırpınır; başka bir ağaç ise seher vakti esen rüzgârla hoş bir şekilde sallanır.

4775 • Bu işe yaramaz tencere (yâni insan) yüzünden çok yanıldım. Çünkü tencere, nasıl kapağı kapalı olarak kaynarsa, insan da içinden pazarlıklıdır.

- Herkesin kaynayışı sana "gel" der. Güzel, doğru, düzenli kaynayan, o kaynayışı ile seni çağırır. Sana "gel" der. Riyâ ile, gösteriş ile, yalancıkta kaynayan da sana "gel" der.
- Eğer insanları yüzlerinden tanıyan gözlerin yoksa, git de mânevî koldan anlayan, kokuları ayırdeden bir dimağ elde etmeye çalış.
- Hakikat gül bahçesinde dönüp dolaşan dimağ, ayrılıktan görmez olmuş Yâkup'ların gözlerini açar, aydınlatır.
- Oğlum, haydi sen o gönlü yaralı, hasta âşıkın hâlini söyle! Çünkü biz yine ondan uzak kaldık.

Âşıkın sevgilisini bulması,
bir şeyi arayanın
muhakkak onu bulacağıının bildirilmesi.

- 4780 • O genç, tam yedi yıl sevgilisini aradı durdu. Kavuşma, buluşma hayâli ile zayıfladı, hayâl gibi oldu.
- Bu bir hakîkattir ki, Allah'ın inâyet ve lûtuflar gölgesi, kulunun başı üstündedir. Bir şeyi arayan sonunda onu bulur.
 - Hz. Peygamber Efendimiz buyurmuştur ki: "Bir kapıyı çalınca, sonunda, o kapıdan dışarıya bir baş çıkar."
 - Bir kimsenin mahallesi kenarında oturursan, nihâyet o kimsenin yüzünü görürsün.
 - Hergün bir kuyudan bir parça toprak kazsan, sonunda temiz suya erişirsin.
- 4785 • Sen istersen inanma, bunu herkes bilir: "Ne ekersen, günün birinde o ektiğini biçersin."

- Çakmak taşını demire vurunca kıvılcım çıkmaması olur mu? Olsa bile nâdir olur.
- Filân kimse, ekin ekti de mahsûl almadı. Filân kimse de sedef buldu, fakat içinde inci yoktu.

- Bu sözleri söyleyenin, o kötü zan sâhibi kişinin aklına yüzbinlerce 4790 peygamber, yüzbinlerce velînin ibâdetlerden yararlandıkları gelmez de;
- Tutar bu iki kişiyi örnek getirir, gönlünü karartır. Fakat bahtsızlık onun gönlüne böyle mânâsız düşüncelerden başka ne getirecek?
- Çok kimseler vardır ki neşeli neşeli ekmek yerken, bir lokma ekmek boğazında kalır da, ölümüne sebep olur.
- Ey bahtsız kişi! Sen de boğazında ekmek kalıp boğulan kişi gibi tıkınıp ölmek için, ekmek yeme! Bu olur mu?
- Yüzbinlerce halk ekmek yer, onunla can besleyip, kuvvet bulur.

- Ezelden mahrûm ve bir ahmak oğlu ahmak değilsen, böyle pek az 4795 olan, binde bir olan vak'aya neden bağlanıp kaldın?
- Bu dünyâ güneşin, ayın nûru ile dopdolu ve aydınlık iken, şu adam nâdiren görülen vak'alara bağlanmış ve dünyâyı bırakmış, başını kuyuya doğru eğmiş.
- "Eğer dünyâda güneş ve ay varsa, aydınlık nerede?" deyip duran zavallı; başını kuyudan çıkar da etrâfına bak.
- Bütün âlem, doğu ve batı, o nûrla nûrlanmış, fakat sen kuyuda bulunduğun için, o nûr seni aydınlatmıyor.
- Kuyuyu bırak da, köşklere, bağlara, bahçelere git; bu husûsta inat edip durma; inat ve didişme uğursuzdur.

- Aklını başına al da; "Filân kimse, filân sene ekin ekmişti, fakat ekini çe- 4800 kîrge yedi.
- O hâlde ben niçin ekeyim, çekirge tehlikesi vardır? Niçin elimdeki buğdayı tehlikeli bir yere serpeyim?" deme⁵⁰⁰
- Ekin ekmeyi, yâni ibâdeti, insanlara iyilikte bulunmayı terk etmeyen kimse senin vehim ve tenbelliğine rağmen, amel defterini sevâp ile doldurur.
- O genç âşık da, ümitle bir kapıyı çaldı durdu. Sonunda sevgilisine kavuştu.

⁵⁰⁰ Buradaki ekinden maksat; ibâdette bulunmak, hayırlı işler yapmak, insânî vazîfe-lerde bulunmaktır.

● O âşık, bekçinin korkusundan gece vakti bir bağa girmiş ve orada, sevgilisini mum gibi, kandil gibi ışık saçan bir hâlde bulmuştur.

4805 ● O sebebi yaratan, meydâna getiren Cenâb-ı Hakk'a; "Şükür yâ Rabbi." dedi. "Sen bekçiye rahmet et, sevgilimi bulmama sebep oldu."

● Yine o genç âşık diyordu ki: "Allah'ım, sen bilinmez sebepler yaratmışsın, beni cehennem kapısından cennete götürmüşsün.

● Bu işi de, bir diken bile hor görmeyeyim diye yaptın, bu sebebi de bunun için halk ettin."

● Allah ayağı kırılmış olana, kanat verir. Kuyunun dibinden bile bir kurtuluş kapısı açar.

● "Ey kulum! Sen ister ağaç üstünde ol, ister kuyu dibinde bulun; sen buna bakma, bana bak, beni gör. Kurtuluş yolunu açan benim." der.

4810 ● Kardeşim, bu hikâyenin geri kalan bölümünü okumak, anlamak istersen, onu *Mesnevî*'nin dördüncü cildinde ara.

Üçüncü Cildin Sonu

İÇİNDEKİLER

Üçüncü Cilt

Üçüncü Cildin Önsözü.....	5
Ey Hakk'ın ışığı olan Hüsâmeddîn! Üçüncü Defter'e de başla!	7
Sen bütün âlemi yiyen ve yenilenden ibâret bil! Hakk'la bakî olanların da Hakk'a yö- neldiklerini ve Hakk'ın makbûlü olduklarını anla!	8
Nasıl ki, ana karnındaki çocuk o pis kokulu, iğrenç yerde içtiği kana tama' ederek dünya nimetlerinden habersiz kalırsa; ıstıraplarla, kederlerle, bin türlü sıkıntılarla dolu bu dünya hayatının ötesinde, çok geniş, çok hoş, mânevî güzelliklerle dolu bir hayatın bulunduğundan insan habersiz yaşamaktadır.	12
Hırs ve tama'ları yüzünden fil yavrusunu yiyenlerin ve "Yemeyin." diye öğüt verenin öğüdünü dinlemeyenlerin hikâyesi	14
Velîlerin noksan yönlerini bulup sakın onları hor görmeyin, onları çekiştirmeyin!	18
Her an canından bir miktar yokluğa gitmekte ve ömrün tükenmektedir.	21
Dostların yanlışları, yabancıların doğrusundan daha iyidir.....	24
Cenâb-ı Hakk'ın Mûsâ(a.s.)'a; "Bana günah etmediğin bir ağızla duâ et!" diye buyur- ması.....	24
Duâ eden kişinin "Allah" demesinin Hakk'ın "Lebbeyk" demesi ile aynı olduğunun açıklanması	25
Nefsin isteklerine uyan kişi saman çöpü gibidir. O, her arzu rüzgârının önüne düşer, savrulur.....	27
Tedbirsiz şehirlî ile kurnaz köylünün hikâyesi.....	29
Söz vardır, keskin kılıç gibidir; söz vardır, ilkbahar mevsimi gibidir	36
Peygamber Efendimiz; "Kötüye karşı kötü zanda bulunmak, ihtiyat tedbiridir." diye bu- yurmuştur	37
Sebe'lilerin hikâyesi: onların nimete karşı azgınlık etmeleri; azgınlıklarından, nan- körlüklerinden başlarına gelenler.....	38

Peygamber Efendimiz; "Kazâ gelince, en geniş alan darlaşır." diye buyurmuştur.....	39
Sen, ötelelerden, rûh âleminde gelen rûhu beden zindanında hapsetmişsin.....	41
Sen, köpekten de aşağı mısın?.....	42
Hastaların her sabah İsâ(a.s.)'in ibâdet yerinin önünde şifâ ve duâ isteği ile toplanmaları.....	43
Allah'ın üzerimizde olan haklarından sonra ana hakkı gelir.....	45
Allah, bazen insanı sıkıntılarla, kederlerle, hastalıklarla imtihan eder. Onun olgunluğa ulaşmasını sağlar.....	47
Şunu bil ki; Cenâb-ı Hakk Peygamberin ashâbını bile azarlamıştır.....	49
Doğan kuşunun, kazları dere kenarından ovaya çağırması.....	50
Yeryüzü, gökyüzüne teslim olmuştur da "Ben bir esirim; ne dilerse yağdır." demektedir.....	50
Kazâ ve kader gökten baş çıkarınca bütün akıllılar kör olur, sağır olur.....	52
Darvanlıların, fakirlere bir şey vermeden bağlardan bahçelerden meyve toplamak için hileye baş vurmaları.....	52
Allah'tan başka her şey, insanı yavaş yavaş ölüme doğru götüren şeylerdir.....	54
Herkes bir sevgili uğruna çalışır, uğraşır, didinir durur.....	56
Mecnûn'un Leylâ'nın mahallesinde oturan bir köpeği okşamaması.....	58
Gösterişten, yalandan, riyâdan ibâret yüzler de vardır.....	59
Akrabadan gelen kötülük can yakıcıdır.....	59
Benim kendimden bile haberim yok.....	59
Hakk'a yakınlık, kabiliyet ve istidât sebebiyle çeşit çeşittir.....	61
Çakalın boya küpüne düşüp boyanması ve çakallar arasında tâvusluk dâvasına kalkışması.....	62
Geveze adamın birinin, her sabah bir kuyruk parçası ile bıyığını yağlayıp dostları arasında; "Şunu bunu yedim." diye öğünmesi.....	63
Hakk yolunda çok imtihanlar ve çok imtihan mihenk taşları vardır.....	65
Hârût ile Mârût'un hikâyesi ve onların Hakk Teâlâ'nın imtihanına karşı yiğitlik taslamaları.....	66
Firavun'un Mûsâ(a.s.)'ı rüyâsında görmesi ve onun doğmaması için tedbirlere girişmesi.....	69
Firavun'da olan kötü ahlak, sende de var!.....	75
Yılcancının donmuş, uyuşmuş bir ejderhayı ipe bağlayıp Bağdat'a getirmesi.....	76
Arayan, sonunda aradığını bulur.....	78
Bu dünyada herşey –senin cansız sandığın şeyler de– canlıdır!.....	81
Düşünceleri, endişeleri silip süpürmek için hayret gerekir!.....	83
Kadri yüce Kur'ân sonsuza kadar yaşayacaktır. Çünkü onun koruyucusu Allah'tır.....	88
Gönül gözü uyur mu?.....	89
Ayrı ayrı yanan kandillerden hep aynı ışık gelir!.....	89
Filin nasıl bir hayvan olduğu ve şekli hususunda ihtilâf edilmesi.....	90
Deniz ve üstündeki köpükler.....	91
"Gerçek akl"ı bulmaya çalış!.....	93
H. Nûh ve oğlu Kenan.....	95
H. Mûsâ ve Firavun.....	99
Mûsâ(a.s.)'in Firavun'a cevabı.....	100

Firavun'un H. Mûsâ'ya cevap vermesi ve Mûsâ(a.s.)'a vahiy gelmesi.....	101
Sihirbazları çağırarak için Firavun'un şehirlere adamlar göndermesi.....	103
"Küfre râzî olmak küfürdür." hadîsi ile; "Kazâ ve kaderime râzî olmayan, kendisine benden başka bir Rabb arasin!" hadîsinin mânâlarının birleştirilmesi.....	107
Hayranlık duygusu düşünceye engel olabilir.....	109
Kur'ân'a karşı duyulan sevgi.....	110
Bir âşıkın sevgilisinin yanında aşk mektubu okumaya kalkışması, sevgilinin de bu hâli beğenmemesi.....	112
Sevgili, gerçek sevgili ancak Allah'tır.....	114
Dâvud (a.s.) zamanında bir adamın; "Allahım; bana eziyetsiz, helâl bir rızık ver!" diye duâ etmesi.....	117
İnsanın nefsi, öküzün sahibi kaatile benzer; öküzü kesen de akıldır. H. Dâvud; Hakk'ın yâhut Hakk'ın yerine kaim olan, ve O'nun emirlerini, nehiyelerini halka hatırlatan şeyhin sembolüdür. Zâlim; onun yardımı ile öldürülebilir. Çalışıp kazanmadan hesapsız mânevî zevk, onun himmeti ile elde edilebilir. İnsan; onun sâyesinde devlete erişir, mânen zenginleşir.....	129
Kan uyumaz, kaatilleri tutar!.....	130
Herkes günahlarını örten perdeleri bu dünyada kendi elleri ile yırtar.....	130
Zâlim ve mazlûm.....	131
Mesnevî-i Şerif'in tamamlanması için H. Mevlâna'nın Cenâb-ı Hakk'tan yardım istesinde bulunması.....	132
Allahım! Sen, her şeyi seni tesbih eder bir hâle koymuşsun!.....	132
Bilginin iki kanadı, şüphenin ise tek kanadı vardır. ("Zan" ile "yakîn"e örnek.).....	134
Halkın üstün görmesi, rağbeti yüzünden birisinin vehme düşerek hastalanmasına örnek: Bir öğretmen hikâyesi.....	135
Beden, rûhun elbisesine benzer; bu el, rûhun elinin yeni; bu ayak da, rûhun ayağına giydiği mest.....	140
Cüz'î aklın (istidlâlin) vehim ile zan âfetidir.....	141
Dağda yalnız başına yaşayan bir dervişin hikâyesi: Yalnızlıktaki tat: "Ben, beni zikredenin yanındayım, onunla beraber dururum, benimle uzlaşanla uzlaşıyorum." kudsi hadîsinin açıklaması için H. Mevlâna şu rubâ'î beytini almış: Herşeyle olsun da, bensiz olunca herşeyden mahrûmsun. Eğer hiç bir şeyin olmasa, benimle olunca herşeydin, yâni herşey senindir.....	141
Eğer gönlünde göklere yükselmek isteği varsa, mânâ kanadını aç, yüksel!.....	145
Sen işin sonunu başlangıcında gör; işin sonunu gören kuyumcunun gerekenleri söylemesi.....	146
Herşey Hakk'ın takdiri ile olur; kazâ ve kader bağı gizlidir, görünmez.....	146
Kazâ ve kader tuzağının eseriyle, belirtisiyle görünen, kendisi gizli olan bir şeye benzemesi.....	147
Açlık, canlılar için bir âfettir.....	148
Firavun sihirbazlarının elleri ile ayaklarının kesilmesine aldırış etmemelerinin sebebi.....	149
Katırın, "Ben yürürken çoğu zaman yüzükoyun düşünüyorum; sen ise pek az düşünüyorsun." diye deveye şikâyetinde bulunması.....	152
İnsanın gelişmesi.....	153

Üzeyir(a.s.)'in çürümüş eşeğinin parçalarının Allah'ın izni ile Üzeyir'in gözü önünde tekrar toplanması ve dirilmesi.....	154
Bir şeyhin oğullarının ölümüne ağlamaması.....	155
Bedene ait duygular, nefsanî düşünceler, rûhumuzun mânevî yüzünü çerçöp gibi kaplamıştır.....	157
Şeyh kime derler?.....	158
Allah; nebîleri ve velîleri âlemlere rahmet olarak dünyaya getirmiştir.....	160
Kör bir ihtiyarın <i>Kur'ân</i> 'ı yüzünden okuması ve <i>Kur'ân</i> okurken gözlerinin görmesi.....	160
Lokman'ın sabrı.....	162
Bazı velîler vardır; Allah'ın kazâ ve kaderine râzıdırlar da "Yâ Rabbi; bu hükmü değiştir!" diye yalvarmazlar.....	163
Bühül'ün dervişi sorusu.....	164
Allah'ın takdiri kulun rızâsıdır.....	167
Şeyh Dakûkî ve kerâmetleri.....	169
Cüz' küll'den ayrılınca gâib olur.....	180
Ermişlerin hırsı rûhâniyet yönündedir ve bu hırs makbûl bir hırsır.....	181
Bütün bu telvînler, bu renkten renge girişler, zamanla belirirler, zamandan kurtulan renkten renge girişten yakasını sıyrır, kurtulur.....	182
Baş gözü körlüğü gibi gönül gözü körlüğü de var.....	183
Hüsameddin Çelebi'ye övgü.....	185
Ashında bütün övgüler ve güzellikler Hakk'a aittir.....	186
Dakûkî hazretlerinin Yediler'e imam oluşu.....	188
Bilgisizin sonunda göreceğini, akıllı önceden görür.....	190
İhtiyatlı kişinin düşünceleri.....	191
Kendinde olmaksızın edilen duâ bambaşkadır.....	191
Tilkileri ayakları kurtarır; onlar kendilerini kuyrukları kurtardı sanırlar.....	192
Cenâb-ı Hakk; "Biz dâimâ gönüle bakarız." diye buyurdu.....	194
Hz. Yûsuf'un rüyâsı.....	197
<i>Kur'ân-ı Kerîm</i> , sebeplerden ziyâde Müsebbibü'l-Esbâb olan Allah'a tevekkül etmeyi tavsiye eder.....	199
Felsefeci akla bağlanmış. Sûfî ise aklın aklına yâni akl-ı külle güvenir.....	200
Nefsi yenmek için bir mürşide, bir şeyhe uymak gerekir.....	201
Îsâ(a.s.)'in ahmaklardan dağa kaçması.....	203
Sebe'lilerin ahmaklığı ve Peygamber nasihatlerinin kendilerini etkilememesi.....	205
Çok uzağı gören kör, çok iyi işiten sağır ve uzun elbiseli çıplağın Mevlâna'ya göre mânâsı.....	208
Peygamberler ve onların vârisleri olan velîler gönül hastalarını başka türlü tedâvi ederler.....	211
Sebe'lilerin peygamberleri töhmetli bilmesi.....	213
Peygamberlerin, onların kınayışlarına cevap vermeleri ve örnek göstermeleri.....	214
Peygamberlerin cebrîlere cevapları.....	215
Peygamberlerin tekrar onlara cevap vermesi.....	216
Bir hırsıza "Gece yarısı bir duvarın dibinde ne yapıyorsun?" demeleri, hırsızın da "Burada davul çalıyorum." demesi.....	219

Tavşanın gökteki "ay"dan, elçi olarak file haber getirmesini inkâr ettiler ya, işte o uydurma masalın sırrı, hakikati.....	220
İhtiyatın anlamı ve ihtiyatlı kişinin hâli.....	222
Bize insanlığımızı kaybettiren en büyük düşmanımız şeytandır.....	224
Her kış köpeklerin "Yaz gelince kendimize kışın barınmak için bir ev yapalım." diye ahdetmelerinin hikâyesi.....	227
Nimete şükretmek, nimetten daha hoştur.....	227
Velîler birbirlerini özlerler, ararlar ve anarlar.....	228
Siz, kendinize, kendi sıfatınıza âşık olduğunuz için Allah'ın yarattıklarına bakmıyorsunuz.....	229
Kaderin hükmü herşeyi uygun olarak yerli yerine koymuştur.....	229
Herkes Cenâb-ı Hakk'ın yaptığı işler hakkında örnek getiremez.....	231
Gaffet hastalığı insanı hak ve hakikatın düşmanı yapar.....	232
Sabır ve sükût ilâhî rahmete sebep olur.....	233
Öğüt verenleri dinlemek gerekir.....	233
Âhîret âleminde cehennem, dünya hayatında zindanın, yâni zahmet ve meşakkatin yaratılmasının sebebi.....	234
Cenâb-ı Hakk hükümdarları, Allah'a boyun eğmeyen zorbaları yola getirmekle vazifelenmiştir. Nasıl ki Hz. Mûsâ, Benî İsrail'in secde edercesine eğilerek girmeleri için Kudüs kalesinin duvarına küçük ve alçacık bir kapı açtırmıştı.....	236
Sûfînin boş bir sofraya duyduğu aşk.....	238
İlâhî neşe Hakk kokusunu Hz. Yûsuf'un yüzünde ve kokusunda bulmak Yâkup peygambere mahsustur. Yûsuf'un kardeşleri de bundan mahrûmdur, başkaları da.....	239
Bir bey ile namaza pek düşkün olan ve namazda Cenâb-ı Hakk'a niyâzdan zevk alan kölesinin hikâyesi.....	242
Kazâ ve kader kilidini Allah'tan başkası açamaz.....	243
Mukallidin imanı korku ile ümididir.....	245
Peygamber Efendimiz bir hadislerinde; "Allah'ın hakikaten bir takım gizli velîleri vardır. Onların saçları bakımsızlıktan keçeleşmiş, yüzleri kirlenmiştir. Bir emîrin yanına girmek isteseler, kendilerine müsaade edilmez. Uzun zaman görünmeseler, onları kimse aramaz. Bulunsalar toplantılara çağırılmazlar. Hastalansalar yoklanmazlar, ölseler cenazelerine gelinmez. Onlar yeryüzünde bilinmezler ama, gökyüzünde meşhûrdurlar." diye buyurmuştur.....	247
Mâlik oğlu Enes hazretlerinin peşkirini ateşle dolu tandıra atması ve peşkirin yanmaması.....	247
Aklını başına al da güvenini, gücünü, kuvvetini artır.....	249
Yolda kalıp su bulamadıklarından bunalmış, gönüllerini ölüme vermiş, ölümlerini bekleyen, kendilerinin de, develerinin de dilleri dışarıda kalmış olan bir kervan halkının yardımına Peygamber Efendimizin yetişmesi.....	249
Sebepleri görüyorsun da, sebebi sebep edenden, yâni sebepleri yaratandan gaffettesin.....	252
Sen can ol da, canı can yolundan tanı.....	253
Allah, gökte ve yerde a'yân ve a'râzdan her ne yaratmışsa ve vermişse hepsini de ihtiyaca karşılık vermiş ve yaratmıştır. Onların bir şeye muhtaç olduklarını söylemeleri, Cenâb-ı Hakk'ın vermesine sebeptir ki; "Allah bunalan kişinin duâsını kabul eder." buyurulmuştur.....	255

Kâfir bir kadının, süt emen çocuğu ile Mustafa(s.a.v.)'in huzûruna gelmesi, çocuğun, Peygamber Efendimizin mücizelerinden olarak İsa (a.s.) gibi dile gelip söz söylemesi.....	256
Bir tavşancıl kuşunun Peygamber Efendimizin pabucunu kapıp havalanması; pabucu ters çevirince içinden bir kara yılanın düşmesi.....	258
Kaybettiğin bir şey için sakın üzülme, iyi bil ki, o kaybettiğin şey, başına gelecek bir belâdan seni kurtaracaktır.....	259
Bir adamın Hz. Mûsâ'dan hayvanların, kuşların dillerini öğrenmeyi istemesi.....	261
İnsanın cüz'î bile olsa, irâdesinin, yâni yapma gücünün bulunması, onun güvenini artırır da, yaptığı ibâdetten, kulluk ve iyiliklerden mânevî bir zevk alır.....	266
İnsanı hıstan kurtaracak şey; âcizlik, yokluk ve yoksulluktur.....	267
Riyâzatla bedenın ölmesi; rûhun dirilmesi. Herkes dünyada olsun, âhirette olsun bir karşılık umarak bir şey verir.....	267
Çocuğu yaşamayan bir kadının ağlaması ve Allah'a yalvarması. "Bu çektiğin riyâzatların karşılığıdır, senin için savaşların savaşları yerine geçer" diye ses duyması.....	269
İç elbette kabuktan daha değerlidir.....	271
Hz. Hamza'nın zırhsız savaşa girmesi.....	271
Oğul, herkesin ölümü kendi rengindedir.....	272
Her işin tam olmamakla berâber bir karşılığı vardır. Bu yüzdendir ki yaptığımız iyilik de, kötülük de renk değiştirerek, şekil değiştirerek bir gün muhakkak karşımıza çıkacaktır.....	273
Alış-verişte aldanmamanın çaresi.....	276
Hz. Bilal'in sevinerek neşe ile ölmesi.....	277
Bedenin ölümle harab olmasındaki hikmet.....	279
Dünya görünüşte çok geniş olmasına rağmen mânen dardır ve rûhumuzu sıkmaktadır. İşte uyku, rûhun bu darlıktan kurtuluşudur.....	280
Gafflet, gam, dert, tenbellik ve gönül karanlığı gibi ne varsa, hepsinin yere mensup ve aşağılık bir şey olan bedenden ileri geldiğinin beyanı.....	282
Şeyhin dilinden hikmetler çoşunca dinleyenlerde ve müridlerde bulunması gereken edep!.....	285
Her hayvanın, düşmanını kokusundan tanınması ve ondan çekinmesi. Kaçınılması, karşı durulması mümkün olmayan kişiye karşı düşmanlığa kalkışmanın da insanı zarara sokacağı, yoksulluğa düşüreceğinin bildirilmesi.....	286
Bir şeyi örnekle, taklitle bilmek ile, o şeyin hakikatini bilmenin farkı.....	288
Nisbet ve ayrılık bakımından bir şeyde hem nefy, hem isbat birleşebilir.....	289
Dervişlerin hem yok, hem var oluşu meselesi.....	290
Sadr-ı Cihan'ın töhmet altına alınan vekilinin can korkusundan Buhâra'dan kaçması. Sadr-ı Cihan'a karşı duyduğu saygının ve sevginin vekili çeke-sürüye tekrar Buhâra'ya götürüşü. "Can vermek âşıklar için kolay bir iştir." (Aşkın kudretine dair bir hikâye).....	292
Canından vazgeçen âşkın sevgilisine kavuşması.....	297
Ayrılık âh ayrılık.....	302
Hz. Meryem yıkanmak için çıplak bulunduğu bir sırada Rûhu'l-Kudüs'ün insan şeklinde görünmesi ve Meryem'in ondan korkarak Allah'a sığınması.....	303
Bakışlar ve anlayışlar.....	305

Geceler rahmet hazinesidir.....	307
Bütün kötülükleri bizim nefsimiz hazırlıyor.....	310
Bir sevgilinin, garib âşıkına; "Gezdiğin şehirlerden hangi şehri daha güzel buldun? Hangi şehir daha kalabalık, daha büyük? Hangi şehrin nimetleri daha bol? Hangi şehir daha ziyâde iç açıcı?" diye sorması.....	311
Başımızdaki gizli memurlar.....	311
Âşıkların ölümü çeşit çeşittir.....	312
Âşıklara ders veren sevgilinin güzelliğidir.....	313
Âşık öldüren mescit ile ölümünü arayan bir âşkın hiçbir şeye aldırış etmeden o mescide konuk oluşu.....	313
Calinus bu dünya yaşayışına âşıktı. Çünkü onun hüneri ancak bu dünyada işe yarardı. Öteki âlemde bir işe yaramazdı.....	320
Mademki arslan değilsin, ileri doğru adım atma.....	323
Nefis ile şeytan.....	324
Mal ile beden kar gibi erir gider.....	326
Ben Hakk'ı mânen görür gibi oldum.....	328
Her an yeni bir baht, yeni bir tecellî var.....	330
Allah'a inanan kişinin, belâlara uğrayınca çırpınarak kaçması, sabretmemesi, tencerede kaynayan nohudun ve başka yiyecek şeylerin sıçrayarak dışarı çıkmaya çalışmalarına benzer.....	331
Rûhlar kervan hâlinde alış-veriş için hergün göklerden yeryüzüne gelmedeler.....	334
Bilmiş ol ki yeryüzünde işimize çok yarayan ateş, yakıcı bir rüzgâr gibidir. O asıl ateşin ışığıdır, kendisi değildir.....	337
Konuyu anlamayanların kötü hayâllere düşmeleri.....	338
Hz. Peygamber Efendimizin; "Kur'an'ın zâhiri (yâni dış yüzü) mânâsı var, bâtını (yâni iç yüzü) mânâsı var. Bâtınının da yedinci bâtına kadar bâtını mânâsı var." hadîsinin açıklaması.....	340
Peygamberlerin ve velilerin dağlara gidip mağaralarda oturmaları, kendilerini gizlemek için yâhut halkın akıllarına çeşitli şeyler geleceğinden korktuklarından değildir. Mümkün olduğu kadar halkı dünyaya bağlanmamaya, doğru yola sokmak içindir.....	340
Velîlerle, velîlerin sözleri, Mûsâ'nın asası ile İsa'nın diriltici nefesine benzer.....	341
"Ey dağlar ve ey kuşlar, Dâvud peygamberle beraber Allah'ı yüceltin, ilâhîler söyleyin." anlâmındaki âyetin tefsiri.....	342
Kendi anlayışsızlığı yüzünden Mesnevî'yi kınayan hayvan.....	343
Seyislerin ıslık çalmaları yüzünden tayın ürküp su içmemesi.....	344
Benliğe kapılıp Hz. Âdem'e secde etmediği için şeytan, Allah'ın huzûrundan kovuldu. Cenâb-ı Hakk'ın ona; "Defol git, insanlardan sana uyanları haram yollara düşür. Atlı ve yaya yardımcılarınla onları şaşırt, ama benim gerçek kullarımı kandırmaya gücün yetmez." diye buyurması.....	346
İnsanın sırrı ağacın kökü gibidir.....	348
Gönülden gönüle pencere vardır.....	348
İnsan bedeninde bulunan unsurların kendi cinsleri tarafından çekilmesi.....	351
Rûhun da, rûh âlemine dönmeyi dilemesi, kendi vatanına gitmeyi istemesi, ayağını bağlayan bedene ait cüz'lerden kurtulmayı arzu etmesi.....	352

Allah kuvvet ve kudretin yalnız kendisinde olduğunu anlatmak için, insanların karar verdikleri şeyleri bozar ve zıttını meydana getirir. Bazen de kararında dirensin, yapacağı işin daha çok üstüne düşün diye, o kararı önce bozmaz da sonunda bozar. Bu, insanı uyandırmak, aklını başına getirmek içindir.....	354
Hz. Peygamberin esirlere bakıp gülümsemesi ve; "Şaşarım o topluluğa ki, onları zincir- lere, bukağılara vurmuşlar da çeke sürükleye cennete götürüyorlar." diye buyurması.....	355
Peygamber Efendimizin esirlerin kınamalarını, dedikodularını duyması.....	358
Hz. Mustafa(s.a.v.)'in "Beni, Yûnus ibn Mettâ'dan üstün tutmayınız." diye buyurması.....	359
Azgın, kahredicilik sıfatı ile görünürse de, aslında kendisi kahr olmuştur. Gâlip gelmiş, üst olmuş, yardım görmüş görünürse de, yenilmiş, esir düşmüş demektir.....	360
Ey taklitçi; körükörüne taklitten kurtul.....	361
Sevilenin, âşığı, onun bilmediği, ümit etmediği, hatırına getirmedeği bir sûrette kendi- sine çekişi, bu çekişten âşıkta boyuna sürüp giden bir istekle, ümitsizlikle beraber korkudan başka bir belirti belirmemesi.....	362
Sivrisineğin Hz. Süleyman'a gelip, rüzgârdan şikâyet etmesi.....	364
İnsan gurûra kapılmamalıdır, âciz ve zavallı olduğunu bilmelidir.....	366
Aşk ve âşıklık.....	367
Uzun bir ayrılığa düşmüş ve pek çok imtihanlara ma'rûz kalmış bir âşıkın hikâyesi.....	370
Âşıkın sevgilisini bulması, bir şeyi arayanın muhakkak onu bulacağını bildirilmesi.....	372